C. STERE

MARELE RĂSBOIU

ŞI

POLITICA ROMÂNIEI

EDITURA ZIARULUI „LUMINA“

BUCUREŞTI
1918

www.dacoromanica.ro

C. STERE

MARELE RĂSBOIU

ŞI

POLITICA ROMÂNIEI

BUCUREŞTI

ATELIERELE SOCIETĂŢII ANONIME „POPORUL"
BULEVARDUL ELISABETHA, 27

1918.

www.dacoromanica.ro

PREFAŢA

Adunând într'un volum articolele mele, publicate în „Lumina", în vremea când Moldova era izolată de restul ţării, n'am urmărit numai să scutesc pe cetitorii din Moldova, pe cari i-ar interesa activitatea mea publicistică, de munca ingrată de a cerceta colecţiunea ziarului.

Socot însă că aceste articole, scrise în fuga condeiului, n'au pierdut încă interesul de actualitate pentru opinia noastră publică, indiferent de valoarea lor intrinsecă.

Pentru judecarea situaţiunii noastre politice, care e departe încă de a fi limpezită, nu pot rămânea cu totul fără interes însemnările unui publicist conştiincios, făcute zi cu zi în epoca cea mai tragică a Istoriei noastre naţionale. Mai cu seamă fiindcă, cu tot caracterul caleidoscopic al jurnalisticei, astfel răsare limpede concepţiunea unitară care m'a călăuzit şi metoda de analiză a evenimentelor politice.

Articolele adunate în acest volum se pot totuşi împărţi în două categorii.

www.dacoromanica.ro

In cea dintâiu, sunt cercetate cauzele războiului mondial şi situaţia României în mijlocul forţelor antagoniste. Aici am desvoltat concepţiunea politică şi istorică, care a determinat atitudinea mea faţă de conflictul european.

Pentru cetitorii „Vieţii românești" aceste mici studii, grupate în prima parte a volumului, vor prezenta poate puţin interes, fiindcă n'am spus în această privinţă, pot zice, nici un cuvânt care nu s'ar găsi şi în cele scrise de mine înainte de războiul României.

Dar consideraţiunile teoretice şi istorice înfăţişază în adevărată lumină şi articolele relative la evenimentele zilei, cuprinse în a doua parte a volumului.

Aceasta din urmă, pusă faţă în faţă cu faptele, aş îndrăzni s'o caracterizez nu ca o cronică, ci ca istoria anticipată a războiului, *întrucât priveşte destinele noastre.*

In adevăr, este uşor de constatat că evenimentele ce se desfăşurau pe frontul oriental, parcă se grăbeau, zi cu zi, să confirme toate previderile pe care mi le permiteam.

Acesta este cel mai bun criteriu pentru justificarea concepţiunii însăşi, care se află la baza scrierilor mele, cât şi a metodei întrebuinţate.

Bine-înţeles, publicând „Lumina" am urmărit înainte de toate un scop practic, o anumită acţiune politică.

Ziarul a apărut la 1 Septembrie 1917, adică atunci când războiul României era de fapt sfârşit şi când conducătorilor acestui Stat li se impunea o singură datorie — de a salva printr'o acţiune politică înţeleaptă ceeace se mai putea salva atunci.

Pentru aceasta se cerea un singur lucru: o justă apreciare a situaţiei reale.

In momentul apariţiunii ziarului, în Rusia guvernul

www.dacoromanica.ro

Kerenski se sbătea împotriva anarhiei interne şi în acelaş timp stăruia în continuarea războiului.

Guvernul din Iaşi nu'şi dădea seama de realitate şi nutrea încă iluziuni în ce priveşte posibilitatea de refacere a forţei militare a aliatului dela Nord.

Din primele numere ale „Luminii" am căutat să lămuresc, că rolul militar al Rusiei în acest războiu este sfârşit; că guvernul Kerenski nu va putea rezista multă vreme valului de anarhie şi disoluţiune; că triumful maximaliştilor va duce fatal la sfâşiarea în bucăţi a Rusiei; că oricine ar veni la guvern în Petrograd, va fi silit să ceară armistiţiu şi să încheie pace, în condiţiunile dorite de Puterile Centrale; că armistiţiul şi pacea încheiate de guvernul din Petrograd vor atrage după sine necesar şi armistiţiul pe frontul român şi apoi şi pacea pentru România; că nu este nici un temeiu a crede că Ucraina emancipată să poată lua asupră-şi continuarea războiului; că dimpotrivă ea se va grăbi să intre în tratative cu Puterile Centrale, pentru a'şi putea consolida fiinţa de Stat independent; etc., etc., etc...

Pentru a vădi cu câtă îndărătnicie am urmărit, din acest punct de vedere, desfăşurarea evenimentelor, agăţându-mă de împrejurările cele mai neînsemnate în aparenţă şi chiar de simple fapte diverse, înregistrate în ziare, poate ar fi trebuit să reproduc aici absolut toate articolele şi notiţele mele din „Lumina". Dar n'am îndrăznit să impun cetitorilor nenumăratele repetiri pe care am fost silit să le fac zi cu zi. Apoi, volumul ar fi trebuit să fie aproape de două ori mai mare.

Mi-am permis dar o oare-care selecţiune. Insă înadins n'am schimbat nimic din textul articolelor, cu toate că

www.dacoromanica.ro

astfel n'am putut totuşi evita multe repetiri şi chiar oarecari informaţiuni incomplecte sau dovedite în urmă greşite.

Dar am crezut că scopul urmărit poate fi mai bine atins pe această cale.

Tot în vederea acestui scop, dacă în prima parte am grupat articolele, mai mult sau mai puţin, după cuprinsul lor, — în cea de a doua am păstrat cu stricteţă ordinea lor cronologică (în josul fiecărui articol am arătat data numărului din ziar în care a apărut, articolul fiind scris, bine-înţeles, cu 2—3 zile mai înainte).

Cetitorii vor avea astfel elemente suficiente pentru judecarea acelei orbiri, de care au dat dovadă marii şi micii noştri bărbaţi de Stat.

Dacă atunci *am strigat în pustiu, poate că cel puţin* acum *judecata dreaptă va birui...*

Mai 1918.

C. S.

www.dacoromanica.ro

UN CUVÎNT ÎNAINTE

CĂTRĂ CETITORI

Ziarul «Lumina» apare în cel mai tragic moment al Istoriei noastre.

Imi dau seama de răspunderea ce mi-o iau şi de greutăţile ce-mi stau în cale.

Nu am atâta în vedere piedicile exterioare ce le pot întâmpina, — piedici inerente situaţiunii în orice teritoriu ocupat. Cine nu va pricepe marginile ce ni se vor impune din acest punct de vedere ?

Dar sunt dureri cari trebuesc respectate, şi sunt consideraţiuni de conştiinţă şi de demnitate, peste cari nu se poate trece.

Dacă întotdeauna, în lunga mea carieră de publicist şi om politic, am dispreţuit polemicile personale, cu atât mai puţin mi aş permite exerciţii gladiatorice pentru distracţia «galeriei», când cel lovit nu mi-ar putea răspunde. Nu putem lăsa ca cea mai grozavă tragedie să degenereze într'o farsă de bâlciu, în care socotelile personale şi încriminările pă imaşe ar putea numai sa întunece partea de răspundere ce apasa asupra fiecăruia dintre noi pentru catastrofa ţarei.

Pentru ce dar nu aşteptăm alte vremuri, când am avea mai multă libertate de mişcări?

Pentru ca viaţa sufletească a unui popor nu se poate opri.

Istoria nu cunoaşte o situaţie mai grozavă ca aceea în care ne aflăm: înfrângerea militara, teritoriul naţional împărţit între armatele străine, risipirea năpraznica de vieţi,

www.dacoromanica.ro

ruina materială, tot amarul visurilor de mărire zdrobite, și conștiința vinei grele în fața țării, în fața neamului întreg de pretutindeni, a șirului de generațiuni viitoare...

După doi ani de rătăciri, de grandomanie sgomotoasă și provocatoare, îmbinate sinistru cu deslănțuirea tuturor hatârurilor și a speculațiunilor scandaloase, cu goana neînfrânată după plăceri și câștiguri vinovate... ce orgie, și ce trezire!...

Niciodată n'am avut o mai mare nevoe de reculegere și de încordare a tuturor forțelor noastre sufletești.

Un popor nu poate trăi, dacă în clipele de cumpănă nu-și dă seamă de cauzele cari l'au aruncat în prăpastie, spre a întrezări și căile de mântuire.

Iar unui publicist sau om politic nu-i poate fi iertat să aștepte cu brațele încrucișate decretele destinului.

Ar fi o nenorocire să clădim totul pe norocul orb al Romînului. Suntem datori, în măsura puterilor noastre, să luăm parte activă la hotărîrea soartei noastre.

Pentru viitorul neamului românesc nu este indiferentă măsura de conștiință și de tărie sufletească de cari acum putem da dovadă. Dacă vom aștepta până la «ceasul de apoi», poate va fi prea târziu....

Îndrăznesc dar să iau condeiul spre a face apel la orice conștiință vie, la orice judecată ce nu este încă de istov întunecată de micile patimi, în cari ne-am sbuciumat atâta vreme, la orice suflet românesc, care, în noaptea ce ne învălue, simte în sine încă destulă tărie ca să se înalțe peste ruinile prezentului, spre a prinde puținele raze de nădejde ce ne pot lumina drumul trudnic al izbăvirii.

Voi face abstracție de toate îngrădirile ce ne despărțiau, de toate prejudecățile ce ne învrăjbeau, dar nu voi cruța nici slăbiciunile noastre ale tuturora, nici orgoliul nimănuia. Fără să mă închin vreunui idol, fără respectul fățarnic al lozincilor consacrate, prin cari ne-am deprins să ne ascundem lipsa de gândire cinstită și de caracter, fără sfială voi rupe vălul de deasupra rănilor noastre, voi desgoli toată minciuna care ne-a otrăvit sufletele și ne-a adus la marginea pieirii.

Nu mă voi lăsa însă târît pe povârnișul încriminărilor și personalităților triviale, obicinuite în presa noastră: nici o vină a ALTUIA nu ne poate doar ierta de DATORIA NOASTRĂ.

De sigur că voi fi silit să judec actele și să discut părerile celor ce au avut un rol însemnat în viața noastră

www.dacoromanica.ro

publică, dar numai în măsura necesară pentru marea operă de reculegere a conştiinţei naţionale. Gândul de polemică personală e străin de mine, şi voi şti să păstrez toată rezerva dictată de enorma răspundere ce mi-am asumat'o.

Dacă în aceste împrejurări nu întotdeauna voi putea aşterne pe hârtie întreg gândul meu, nu există însă forţă pe pământ care să mă poată sili să spun un sigur cuvânt care să nu fie expresiunea credinţii mele.

Trecutul meu poate fi o chezăşie: dacă la vârsta de 17 ani am îndrăznit să mă ţridic împotriva atotputerniciei Ţarilor, iar în anii aceştia de psihoză naţională nu m'am sfiit să ţiu piept rătăcirilor opiniunii publice, tot aşa şi acum pun ccndeiul meu numai în serviciul neamului, după cum cugetul meu mă va lumina: poate nu mi va fi dat să spun TOT ce cred, dar desigur că nu voi spune NIMIC ce n'ar isvorî numai din convingerea mea adâncă.

N'am altă armă decât cuvântul, şi nu caut alt sprijin decât în conştiinţa şi în judecata şi celui mai umil dintre concetăţenii mei.

Un singur lucru cer dela cetitorii ziarului nostru, menit să vadă lumina în aceste zile de durere şi ruşine: să-l cetească tot aşa dezbrăcaţi de patimi mărunte şi prejudecăţi, cum va fi şi scris; să cântărească fiecare cuvânt şi să-şi facă ei singuri examenul de conştiinţă; dar să nu înăbuşe, înspăimântaţi de lumina crudă a adevărului, răsunetul ce acest cuvânt l-ar găsi în inima lor.

Conştiinţele vii mă vor auzi.

Lumina se va face şi prin lumină ne va veni mântuirea.

1 Septembrie.

www.dacoromanica.ro

INTRODUCERE

GLASUL REALITĂȚII

I

In tot cursul Istoriei omenești, războaele apar ca singurul mijloc de a rezolvi conflictele de interese dintre popoare, sau pentru a stabili o nouă ordine în lume, când vechea stare de lucruri nu mai corespunde situațiunii, create prin evoluția lentă din perioadele de pace.

In timp de pace popoarele muncesc, propășesc, sau decad; se ridică interese și drepturi noui, cari bat la poarta istoriei, dar vechile pretențiuni nu se resemnează, deși nu mai sunt de nimic justificate; se creează valori noui, valorile vechi se depreciază, dar moneda calpă rămâne încă timp indefinit în circul țiune.

Vine momentul repreţuirii tuturor valorilor: revendicările nerealizate și situațiunile dobândite stau față în față, într'un conflict ireductibil. Atunci războiul — **ultima ratio** — așează toate raporturile dintre popoare pe temelii noui, mai conforme cu realitatea, cu situația lor adevărată în economia lumii.

In Istoria universală toate momentele «epocale» sunt astfel însemnate de războaie ie mari: invaziunile persane, epopea lui Alexandru Macedoneanul, războaele Imperiului roman, marile migrațiuni, expedițiile lui Carol Magnu, Reformațiunea, Marea Revoluțiune franceză și Campaniile napoleoniene...

Omenirea n'a găsit până acum o altă sancțiune pentru rezultatele evoluțiunii istorice.

www.dacoromanica.ro

Mult lirism a inspirat tragedia acestui destin. Dar de mult în zadar caută fruntaşii omenirii, — şi între ei va străluci pururea numele lui Kant — un mijloc de a asigura lumii «pacea eternă».

Cu toate grozăviile acestui «ultim războiu» şi cu toate speranţele ce sunt legate de sfârşitul lui, din nenorocire probabil încă multă vreme destinele lumii vor fi hotărîte pe câmpiile stropite de sângele omenesc.

De pe acum chiar se poate constata, că în Orientul îndepărtat se acumulează materii explozibile pentru un nou cataclism mondial, poate şi mai groaznic decât cel de astăzi.

De mult a fost prevăzută şi aşteptată şi actuala catastrofă, ca rezultat al unei lungi desvoltări istorice. Nu ştim dacă ea mai putea fi amânată, şi pentru câtă vreme, dar nici o forţă umană nu era în stare să o înlăture cu totul.

Bietei diplomaţii europene i-se face prea mare cinste sau... prea mare injurie, dacă ea singură e considerată ca responsabilă pentru această elementară isbucnire de forţe istorice.

De sigur acest adevăr general nu este aplicabil în toate cazurile concrete, precum şi nu toate războaele au aceiaşi însemnătate pentru Istoria mondială.

Unele nu ies din cercul limitat al conflictelor locale, şi servesc numai pentru lămurirea unui raport de putere, sau la stabilirea unui nou echilibru într'o sferă restrânsă a relaţiunilor internaţionale. Altele însă pot hotărî destinele lumii întregi pentru lungi epoce istorice.

In cazul din urmă, mai cu seamă, toată arta omului de Stat e redusă la un rol foarte modest: el poate cel mult contribui la alegerea unui moment mai prielnic pentru acţiune sau poate asigura acestei acţiuni condiţiuni mai bune pentru desfăşurarea ei şi pentru reuşita finală.

In vederea acestui scop, un om de Stat, care are răspunderea pentru destinele poporului său, e dator înainte de toate să'şi dea seama de *perspectivele istorice* pe cari le deschide un războiu. In al doilea rând, el este dator să nu scape un singur moment din vedere *directiva politică generală* a ţării pe care o conduce, — directivă ce i este întotdeauna impusă de *Istoria* ei şi de *situaţiunea* ei concretă, în mijlocul altor State.

Cel ce nu este în stare să se ridice până la aceste con-

www.dacoromanica.ro

siderațiuni și se lasă influențat de discursuri și «campanii» de presă, mai mult sau mai puțin dezinteresate, nu are dreptul de a conduce un Stat, pentru că îl va duce desigur la prăpastie.

Un popor, care intră în războiu, se prezintă doar în fața unei instanțe, ale cărei hotărîri nu știu mila. «*Die Weltgeschichte ist das Weltgericht*», — Istoria lumei constitue un tribunal suprem pentru judecata popoarelor. Războaiele sunt mijloacele de execuțiune ale acestei aspre judecăți.

Războiul cere încordarea tuturor forțelor morale și materiale ale poporului. El nu poate fi câștigat prin elocvența discursurilor parlamentare, nici prin vehemența articolelor de gazetă.

Dar, chiar indeferent de victorie, un popor nu poate ești cu cinste din această încercare, decât dând dovadă de reală sănătate trupească și sufletească. De oarece judecătorul suprem al Istoriei mondiale rupe fără cruțare vălul, cu care în viața de toate zilele lenea intelectuală și inerția morală, amorul propriu sau vanitatea acopăr rănile organismului național. El scrutează, — dând cu brutalitate la oparte decorul convențiunilor, — destoinicia și priceperea conducătorilor, cultura și educația civică a elitei sociale, ca și vigoarea vitală a masselor; precum el pune la grea încercare și întreg aparatul politic și administrativ al Statului.

In fața acestui tribunal s'a înfățișat Romînia la isbucnirea războiului mondial, și, intrând în luptă, a căutat să-și justifice rostul istoric...

. . . . . .

Și acum fac apel la conștiința celui mai smerit concetățean, care suferă astăzi sub povara judecății: să se întoarcă cu gândul la atmosfera ultimilor ani, când ne pregăteam pentru ceasul de jertfă...

16 Septembrie.

II

Războiul înfăptuește cea mai aspră critică istorică, ce nu admite nici o mistificare.

In graiul grav al tunului amuțește declamația deșartă și se destramă toată împletitura de minciuni convenționale cari în cursul vieții de toate zilele poate acoperi urâciunile și scăderile vieței naționale.

www.dacoromanica.ro

Şi ce striviţi am ieşit din acest examen!...

Temeliile vieţii noastre de Stat s'au dovedit toate zidite pe nisip.

Indep ndenţa, «Coroana de oţel» ca simbol al unirii dintre Dinastie şi ţara, Constituţ a, demo raţia, «Idealul Naţional» — ce izvor nesecat de inspiraţii retorice!...

Dar.. cum apar aceste lozinci, de care vanitatea naţională nu ne permitea sa ne atingem, astăzi, în lumina aprinsă d- faclia răsboiului?...

Independenţa şi suveranitate naţională?

Refluxul puterii otomane din Europa s'a repercutat în peripeţiile organizaţiunii noastre de stat.

«Regulamentul organic», prima noastră Constituţie, *dictată din Petersburg*, nu se înfăţişază în realitate decât ca afirmarea voinţei imperiului moscovit de a se substitui s ze anităţii turceşti. Precum şi a doua noastră Constituţie, «Convenţiunea» din 1858 *redactata la Paris*, simbolizează protectoratul marilor Puteri, voinţa Europei de a stavili expansiu ea rusească în Orient...

In fond, acest i *voirţe europen* îşi datoreşte Statul român existenţa şi însaşi raţiunea lui de a fi.

Dar proclamarea independenţei României, în urma răsboiului din 1877, a lăsat acest Stat în realitate din nou «în aer».

In adevăr, ce independenţă *reală* putea avea un mic regat, de 6—7 milioane, situat pe ţarmurile Mării Negre, pe care Colosul dela Nord, de două veacuri nazueşte să o transforme într'un «lac rusesc», şi în calea tradiţională a aceluiaşi colos spre Constantinopol şi D rdanele?

Nu e de mirare ca, în ciuda frazeologiei întrunirilor noastre politice, nu am putut de pilda, c nstrui în ţară la noi linia ferată Dorohoi—Noua Suliţa, de mult hotărâtă, pentruc ... Rusia nu ne permitea sa facem staţiunea de j nc ţiune pe teritoriul austriac, care ne-o dict u interesele noastre economice şi strategice. Precum nu e de mirare că am fost siliţi să toleram p teritoriul nostru organizaţ'a quasi oficiala a poliţiei rus ,ti.

Independ nţa unui Stat nu poate fi asigurată decât prin puterea lui de rezistenţa împotriva ameninţărilor din afară. Dar ce rezistenţă putea opune mica Românie Rusiei, pe care nece tatea istorica şi însaşi raţiunea ei de Stat, o mânau peste pragul românesc, în pre Balcani?

Situaţia noastră a ajuns şi mai tragica, în momentul când Franţa şi Anglia, iniţiatoarele «Convenţiunii» din

www.dacoromanica.ro

Paris, abandonând, aliatei lor dela Nord Constantinopolul şi Strâmtorile, fatal s'au dezinteresat de soarta celor câteva milioane de «valahi» dela gurile Dunării...

* * *

O singură soluţie a fost găsită în această situaţie, plină de primejdii, de politica noastră tradiţională, — sub inspiraţia şi conducerea tuturor marilor noştri bărbaţi de Stat şi a oamenilor politici de frunte: Ion Ghica, Mihai Kogălniceanu, C. A. Rosetti, Lascar Catargiu, D. A. Sturdza, P. P. Carp, Titu Maiorescu, Al. Marghiloman, ca şi... d-nii Ionel Brătianu, Take Ionescu şi defunctul Nicu Filipescu. Şi această soluţie se rezumă într'un tratat de alianţă cu Puterile Centrale, ale căror interese nu sunt compatibile cu întronarea Rusiei la Dunăre.

De altfel nici nu aveam multă alegere, dacă nu ne resemnam la disoluţie apropiată în oceanul moscovit.

Dar însuşi secretul absolut păstrat asupra acestui tratat, vădeşte toată falşitatea situaţiei noastre internaţionale.

Secretul erà atât de riguros, că şi cei mai mulţi dintre miniştri nu i cunoşteau clauzele. Chiar ministrul de Afaceri străine din momentul izbucnirei conflictului european, d. Em. Porumbaru, nu aflase despre ultima reînoire a tratatului, — făcută abia cu un an înainte, — decât în ziua primului consiliu de Coroană, în Iulie 1914.

Un Stat având conştiinţa plenitudinii suveranităţii sale nu se poate pune într'o astfel de situaţie. Această plenitudine însă n'a fost decât o ficţiune: Rusia nu ar fi *iertat* României o alianţă făţişă.

* * *

Rezultatele sunt cunoscute: Regele Carol, părăsit în momentul critic de sfetnicii săi, bachanala celor doi ani ce au urmat, România transformată într'o arenă de luptă dintre legaţiunile străine; până la nenorocirea din urmă: — ţara târîtă la măcel împotriva intereselor sale vitale şi împotriva voinţei sale, — însuşi Regele Ferdinand într'un document oficial declară că 90 la sută din Români nu voiesc războiul; şi până la ruşinea din urmă, — generalii străini, în frunte cu plenipotenţiarul rus Masolov luând sub tuteală comanda noastră supremă, comisiunile compuse din agenţi străini, distrugând isvoarele avuţiei naţionale, şi în sfârşit — chiar toată armata noas

www.dacoromanica.ro

tră dizolvată în cea ruseas.ă... Şi doar generalii ruşi nu s'au dovedit vulturi, şi armata care a săvârşit faimoasele «retrageri strategice» din Galiţia şi Polonia, ca şi în Dobrogea noastră, nu se putea pretinde mai destoinică decât a noastră, pentru ca umilirea să fie cel puţin justificată prin consideraţiuni pur militare.

Şi ca final grotesc: primul nostru ministru înaintând guvernului revoluţionar din Petrograd o plângere împotriva acelui ministru al Ţarului Niculae, «trădătorul» Stuermer, cu care el, reprezentant al României suverane, abia încheiase tratatul de alianţă!...

Ca să ajungem oare aci, ca să jucăm acest rol în faţa «Sfatului muncitorilor şi soldaţilor» din palatul Tauridei, luasem aerele de «arbitri ai Europei»?

Se poate imagina o mai dureroasă sfărâmare a iluziunii de independenţă?

Dar odată ce am călcat în picioare singurele legături, cari cu timpul ne puteau asigura o desvoltare naţională, în adevăr liberă, prepăşirea şi prosperitatea generaţiilor viitoare, natural, nu mai puteam recurge împotriva obijduitorului Stuermer decât la... mila «Sfatului muncitorilor»...

Căci, prin forţa lucrurilor, altă independenţă nu putem avea, de cât asigurarea situaţiunii noastre internaţionale printr'o legătură temeinică cu acele State mari, pe cari ni le indică însăşi situaţia geografică, cum şi interesele noastre economice şi tradiţiile istorice.

Războiul a învederat prea târziu din nenorocire, că această legătură temeinică un tratat secret nu ne-o poate asigura.

* * *

In retorica noastră curentă evocaţiunea Independenţii a fost în totdeauna asociată de preămărirea «Coroanei de oţel».

Şi în adevăr, între situaţiunea noastră internaţională şi chemarea pe tronul României a dinastiei Hohenzollernilor, — care prin sine însăşi simbolizează un program politic, — există cea mai intimă legătură.

De la divanurile ad-hoc ţara, a cerut o monarhie constituţională şi o dinastie *dintr'o casă domnitoare a Apusului european.*

Am avut nevoe de o dinastie *puternică* şi de o *dinastie apuseană* pentru ca Coroana să fie respectată înăuntru şi

www.dacoromanica.ro

în afară, fiind-că numai așa și-ar fi putut îndeplini misiunea: *înăuntru* pentru ca autoritetea Coroanei, ridicându-se peste luptele dintre partide, să ne poată asigura ordinea și evoluția politică normală; — *în afară* — pentru ca, prin însăși legătura dinastică, țara să înceteze de a fi o jucărie între diferite facțiuni sprijinite de puteri străine, și pentru ca astfel România să-și asigure locul ce i se cuvine în echilibrul european.

Aceeași directivă politică generală, același gând care a determinat alianțele noastre, ne-au impus și alegerea dinastiei.

Dar echivocul situațiunei internaționale a creat o situațiune falșă și Coroanei.

Chiar la începutul domniei sale Regele Carol a fost silit să abdice, pentru că «inima României era acolo unde flutura drapelul Franței». Iar în urmă el nu și-a putut asigura o relativă liniște decât adoptând vestitul sistem al «rotativei».

* * *

De atunci înainte limbajul slugarnic al detentorilor «puterii», lipsit de orice demnitate și de orice respect real pentru Coroană, se perindă ca o manifestație normală a sistemului politic, cu insultele triviale ale opozanților.

Semnalul «luptelor de răsturnare», menit să pună în mișcare *rotativa*, îl dădea aproape în totdeauna un «șah la rege», pentru ca «Neamțul să știe de frică». Nimic nu asigura mai bine o carieră politică, decât violența atacurilor împotriva Coroanei. Insultătorul de la o întrunire publică era sigur să fie învitat a doua zi la masa regală. Iar în cazul unei opoziții prea prelungite, ca cea mai bună recomandație pentru portofoliul ministerului de răsboi, slujia o mică conjurație printre militari...

Nici o declamație nu poate subtiliza acest adevăr: după o jumătate de veac de domnie, Regele Carol s'a văzut amenințat cu răsturnare prin conspirația dintre chiar sfetnicii săi cu miniștrii Puterilor străine. Bătrânul Rege amărât și-a închis ochii, hulit în ultimele clipe ale vieții de toată plebea politicianilor, pentru că în momentul hotărîtor a voit să stea la straja interesului de Stat și a demnității naționale, apărând directiva politică consacrată de elita tuturor generațiilor trecute.

In tămâia discursurilor funebre nu s'a putut topi rușinea acestui sfârșit...

www.dacoromanica.ro

Şi războiul a rupt ultimul văl; guvernul român s'a crezut în drept de a-şi trâmbiţa triumful, pentru că Regele României a fost *numit* aici, *în ţara lui*, comandant al armatei în care fusese înglobată oştirea lui...

Nu ştim dacă *numirea* a fost revocată de sfatul revoluţionar pe malurile Nevei...

Incriminările sunt inutile şi nedrepte. Respectul nu se poate stipula printr'un contract. El se impune prin autoritatea proprie, isvorîtă din forţa vie a unei instituţiuni. Această autoritate şi această forţă n'a avut'o şi n'a putut o avea Coroana României, fiind dată minciuna de la baza vieţii noastre de Stat.

* * *

Din această situaţiune decurgea fatal şi toată impocrizia constituţionalismului nostru.

Rotativa a dat ţara pe mâna unei oligarhii lacome şi corupte, organizată în asociaţii pentru exploatarea avantajelor puterii.

Cele mai hotărîte bunăvoinţi individuale, — spre cinstea noastră acestea nu ne-au lipsit — rămâneau neputincioase în faţa *sistemului*.

Şi aşa s'a putut întâmpla ca această ţară constituţională să fie aruncată în războiu, fără ca vre-un organ al voinţii naţionale să fie consultat, numai după porunca lui... Stuermer...

* * *

Ca încoronare a acestei evoluţiuni, «Idealul naţional» indentificat cu precupeţirea sufletelor româneşti, cu trocarea teritoriilor băştinaşe, cari veacuri au trăit o viaţă istorică comună, cu îngenuchiarea smerită în faţa braţului care ne-a lovit, — numai ca «protectorul» moscovit să se întindă şi peste Carpaţi... şi pentru realizarea idealului naţional al... panrusismului...

In cercul acesta vitios toate se înlănţuesc şi se sprijină: falşitatea situaţiunii internaţionale, lipsa de autoritate a Coroanei, nesinceritatea şi imoralitatea vieţii publice.

Şi fantasmagoriile au logica lor. Cea mai deşanţată aventură politică, născută din violarea tratatului, care singur ne mai putea da un punct de reazim, este şi ea în logica acestei situaţiuni imobile: violarea unui tratat e întotdeauna mai apreciată de cei interesaţi, decât respectarea lui...

www.dacoromanica.ro

* * *

Prăbușirea era scrisă în cartea neamurilor. Un popor nu poate trăi veciniç într'o fantasmagorie și încercarea prin foc și fier a împrăștiat mirajul.

Printre ruini, ne rămâne numai să tragem învățăminte din acest cataclism.

Războiul va trece. Se va pune problema, — ea se pune de pe acum — a reedificării din temelie a templului risipit.

Cu groază ne întrebăm: din nou aceiași minciună? O existență șubredă fără nici o siguranță pentru ziua de mâne; un Stat a cărui «suveranitate» e menită numai să acopere neputința desăvârșită în fața competițiunilor străine? O Coroană fără prestigiu și forță vie, acum și mai mult ca înainte bătută ca o trestie, între facțiuni sprijinite din afară? Viață publică lipsită de cinste și seriozitate; pururea toată atmosfera morală otrăvită?.. Mai bine moarte!

* * *

Învățămintele se impun dela sine:

România nu va trăi, nu mai poate trăi, dacă asupra existenții ei de Stat va rămânea suspendat eternul semn de întrebare, dacă nu vom avea siguranța externă împotriva tuturor apetiturilor și a tuturor presiunilor din afară.

La această siguranță nu putem ajunge decât pe o singură cale: România trebuie să intre, în forma ce urmează s'o stabilim, în complexul politic și economic al *Europei Centrale* («Mittel Europa»), de care ne leagă toate interesele noastre materiale și morale.

In împrejurările actuale, când și Statele cele mai puternice sunt silite pentru asigurarea intereselor lor vitale să recurgă la tot felul de combinațiuni internaționale, pentru un Stat ca România izolarea nu poate însemna decât renunțarea la orice demnitate națională și chiar la viață.

De asemeni, numai prin realizarea concepțiunii, cuprinsă în acest termen de «Europă centrală», se poate asigura României noui și o dinastie puternică și respectată, care să-și poată îndeplini misiunea în viața noastră națională, fiindcă numai astfel Coroana ar putea avea un izvor de autoritate și putere proprie, care ar ridica-o deasupra tuturor luptelor dintre partidele politice.

In această situație numai, ar fi cu putință un regim

www.dacoromanica.ro

politic sănătos, întemeiat pe principiile comune tuturor Statelor civilizate — constituționalismul și democrația reală.

Numai pe această cale putem năzui și la realizarea *idealului național*, în sensul real al cuvântului, ca plenitudinea vieții românești de pretutindeni.

* * *

Numai să nu fie și de astă-dată pierdute în zadar învățămintele, plătite cu atâta sânge și atâtea suferințiî; numai glasul realității să fie însfârșit ascultat!

De ani îndelungați, cu mult înainte chiar de războiul balcanic, prevesteam țării amețite de demagogii de toate culorile, primejdiile de moarte, la cari se expune printr'o politică nesocotită și agitații nesănătoase. Și în timpul neutralității noastre mi-am făcut pe deplin datoria cetățenească, sub loviturile persecuțiunilor, sub ploaia de insulte și calomnii.

Acum, după ce realitatea sângeroasă a vorbit, am dreptul să nădăjduiesc că glasul meu, al realității, va găsi răsunet în toate inimile cinstite.

Imi voi face datoria până la sfârșit.

1 Septembrie.

III

Un rol fatal în acțiunea noastră l'a jucat nedeprinderea *de a gândi pentru sine însuși.*

Ne-am obicinuit să reflectăm «opinia publică» franceză— adică opiniile presei de bulevard. Chiar presa engleză nu ne-a fost cunoscută decât prin intermediul celei franceze. Iar presa rusă ne-a fost cu desăvârșire neaccesibilă. Bine înțeles, nici nu amintesc despre presa Puteriler Centrale, — aceasta a fost pusă pur și simplu la index.

Dar nu poate fi un izvor mai puțin sigur, în ce privește cauzele și perspectivele acestui războiu, decât tocmai presa franceză și engleză.

Nu e vorba numai de falșificări voite, deși și acestea au jucat un rol însemnat, mai cu seamă în Franța și în Anglia. Presa politică din Rusia a fost mult mai sobră, fiindcă guvernul Țarului pornind războiul, n'a prea simțit nevoia de a lămuri unui popor robit motivele acțiunilor sale.

www.dacoromanica.ro

Dar în Franţa şi în Anglia, guvernele aveau în faţa lor popoare foarte individualiste, agitate de idei antimilitariste şi în parte, chiar din egoism, pacifiste. Pentru a sili acolo massele de a renunţa la confortul vieţii de toate zilele şi de a accepta jertfele şi truda vremurilor de războiu — narcoza specifică a demagogiei războinice părea absolut necesară guvernanţilor.

Dar şi fără falşificare voită, oamenii nu întotdeauna îşi pot da seama de motivele adevărate ale acţiunilor lor. Vanitatea, prejudecata, patima, ideologia care aruncă un văl înşelător asupra fondului pornirilor noastre, denaturează aşa de uşor adevărurile cele mai evidente.

Nu trebue încă uitat că rezultatele pozitive al actelor omeneşti adesea se îndepărtează foarte mult de scopurile subiective, pentru cari au fost săvârşite. Cine din contemporanii războaelor Reformaţiunii sau ai campaniilor lui Napoleon îşi dădea seama de motivele lor reale sau a putut pătrunde rostul istoric adevărat al actelor lor?

De aceia ar fi naiv să căutăm explicarea adevărată şi complectă a motivelor şi a cauzelor conflagraţiunii mondiale sau adânca ei semnificaţie istorică în discursurile politice sau chiar în nenumărate «cărţi» de acte diplomatice, publicate sub diferite coperte colorate.

Impotriva acestei narcoze nu e decât un singur mijloc: *gândirea cinstită şi independentă,* care singură poate da o judecată obiectivă.

Dar în acelaş timp, din nenorocire, nimic nu e mai greu...

15 Septembrie.

www.dacoromanica.ro

PARTEA I

ROMÂNIA
ŞI
RĂSBOIUL MONDIAL

www.dacoromanica.ro

CAP. I

CAUZELE ŞI EFECTELE RĂSBOIULUI MONDIAL

I

CAUZELE RĂSBOIULUI MONDIAL

Ori cât de importantă ar fi pentru cei direct interesaţi chestiunea Alsaciei şi Lorenei, ea are însă mai mult caracterul unei certe pentru hotar între vecini.

Se poate discuta dacă au făcut bine germanii la 1871 anexând aceste teritorii, cari două veacuri au aparţinut Franţei. Se poate, şi cu mai drept cuvânt, discuta dacă astăzi francezii fac bine, revendicând un pământ băştinaş german, a cărui populaţiune se simte acum solidară cu consângenii din Imperiu. Dar oricare va fi soarta acestor provincii, ea la urma urmelor nu poate avea atâta însemnătate pentru Istoria omenirii.

Şi mai puţină importanţă istorică are, dacă «sacrul egoism» al Italiei va reuşi sau nu de a mai mări teritoriul favorit al călătoriilor de nuntă, cu câteva fâşii rupte de la vecini.

Oricine poate avea în această privinţă simpatiile şi preferinţele sale, dar conflictele de acest fel nu pot determina caracterul istoric al tragediei mondiale.

Cu totul de altă natură sunt conflictele dintre Germania şi Anglia, pe de o parte, şi dintre Puterile Centrale şi Rusia, pe de altă parte.

Ciocnirea dintre Germania şi Marea Britanie ne înfăţişează o fază caracteristică, adâncă în semnificarea ei istorică, a desvoltării economice mondiale.

www.dacoromanica.ro

Karl Marx a descris, pe vremuri, evoluţia economică, ca un proces ce se desăvârşeşte înăuntru unui Stat: progresul industrial duce la concentrarea capitalului în opoziţie cu proletarizarea masselor, şi ca rezultat final— «expropriatorii se expropriază», şi socializarea mijloacelor de producţie închee întreaga evoluţie.

Realitatea de mult a depăşit acest cadru. Incă acum aproape 17 ani am semnalat într'un discurs parlamentar, că Anglia tinde să se transforme din «fabrica lumii», cum era socotită până atunci, într'o «ladă de fier», într'o bancă a lumii. Acolo s'a format un imens capital, pe care îl numisem «Capitalul vagabond», care a pornit din «ladă» în lumea largă, pentru cucerirea Globului, pentru exploatarea şi subjugarea, mai cu seamă, a ţărîlor înapoiate economiceşte.

Factorii de căpetenie ai acestui proces sunt supremaţia comercială şi stăpânirea exclusivă a mărilor. S'a calculat că pe această cale Anglia încasează numai *de la străini*, din intreprinderile ei externe şi din navigaţiunea internaţională (între porturile străine) ca profit net, peste zece miliarde anual. Ceeace reprezintă venitul unui formidabil capital de cel puţin 200 miliarde.

Acesta este tributul, pe care «capitalul vagabond» al Marei Britanii îl percepe de la celelalte popoare, mai cu seamă din ţările înapoiate.

Dacă acest proces s'ar desăvârşi până la ultima lui consecinţă logică, formula lui Karl Marx ar ajunge să se realizeze într'un chip neaşteptat: un Stat ca «expropriator» mondial şi un popor de state proletarizate de peste întreg rotundul pământesc!.

Insă în calea acestei evoluţii s'a ridicat Germania cu extraordinara ei desvoltare industrială din ultimele decenii.

Cu o repeziciune vertiginoasă, ea şi-a creat în economia lumii o situaţiune, care făcea să tremure din temelie toate contoarele din City şi toate factoriile ei coloniale. Pe calea concurenţii paşnice Germ nia s'a dovedit de nebiruit. Ştiinţa ei, progresul ei technic, talentul organizator al conducătorilor industriei şi comerţului, munca stăruitoare şi spiritul de ordine al muncitorimii, îi asigurau succesul, chiar pe debuşeurile britanice!...

Atunci «Capitalul vagabond» a asmuţit pe toţi «proletarii» săi de toate rasele şi nuanţele de coloraţ une, pe toţi vasalii săi mărturisiţi, pe toţi aceia în sfârşit, cari

www.dacoromanica.ro

aveau vre-o rancună sau o socoteală cu un popor ce se afla în plina ascensiune a puterii şi a prosperităţii.

Credincioasă tradiţiilor sale seculare, Anglia, — «perfidul Albion» al Istoriei mondiale, — s'a hotărît să înlăture cu forţa pe un rival primejdios, cum a făcut pe vremuri cu Spania, cu Franţa, cu Olanda... Germania trebuia cu orice preţ zdrobită, flota ei distrusă, coloniile anexate. Intreprindere negreşit, mai grea decât să impui cu tunul poporului chinez otrava opiului.

Şi lumea ergotează încă pe baza cărţilor galbene, verzi, albastre, sau cum mai sunt, cine a voit războiul, în acest conflict: Germania, a cărei armă cea mai sigură era munca paşnică, sau Anglia, care doar numai prin forţa militară i-ar mai putea stăvili mersul triumfal?...

Pentru morala Istoriei e instructiv de notat, că dacă poporul german ar fi muncit mai puţin sau mai prost, războiul — cel puţin cu Anglia — desigur că n'ar fi isbucnit...

Nu mai puţin semnificativ este şi caracterul conflictului dintre Puterile Centrale şi Rusia.

Aceiaşi expansiune economică a Germaniei 'a determinat un antagonism ireductibil între politica germană în Orientul apropiat şi tendinţ le de cotropire ale Rusiei *Ţariste* în Balcani.

Căci nu trebue uitat că războiul a fost pornit de Rusia *Ţaristă*, care năzuia să se întroneze la Bizanţ şi să-şi întindă stăpânirea până la marea Egee şi Adriatica. Imperiului german însă numai cooperaţia liberă cu popoarele din Orient îi puteă asigura un câmp de activitate industrială şi comercială, — care fatal s'ar restrânge, şi Germania însăşi ori-când ar fi ameninţată de o *încercuire* desăvârşită de către o coaliţie vrăjmaşă, dacă tendinţele contropitoare ale Imperiului moscovit nu ar fi stăvilite.

Pe de altă parte, şi Imperiul Habsburgic nu poate admite dominaţiunea în Balcani a unei mari Puteri slave, o împresurare extrem de primejdioasă pentru tot viitorul Monarhiei. Astfel s'a creat o solidaritate de interese şi, ca rezultat, o alianţă intimă între Germania şi Austro-Ungaria.

Intrucât Rusia şi-a dat bine seama, că în aceste împrejurări — cum s'a exprimat cunoscutul profesor de istorie dela Universitatea din Petersburg, d. Mitrofanov,— «drumul la Constantinopol trece pe la Berlin», o luptă

www.dacoromanica.ro

crâncenă între Puterile Centrale şi Impărăţia Ţarilor a ajuns inevitabilă.

Şi în acest conflict e lesne de constatat că *în fond*, oricari ar fi aparenţele şi interpretările actelor diplomatice, acţiunea germană are *caracterul defensiv*. Ca şi în diferendul economic cu Imperiul britanic — nu Germania,— ci Anglia avea nevoe de războiu, nu Germania, ci Anglia putea aspira la distrugerea flotei sau răpirea Coloniilor Statului rival; — tot aşa şi aci Germania nu preţindea decât menţinerea regimului «porţilor deschise» — nu ea, ci Rusia şi-a afirmat voinţa de a cuceri Constantinopolul şi Strâmtorile.

In judecata istoricului de mâine, aceste cauze adânci ale groaznicei conflagraţiuni, care a împărţit lumea în două lagăre duşmane, singure vor cădea în cumpănă pentru a aprecia şi perspectivele ce deschid omenirii rezultatele posibile ale catastrofei. Demagogia şi declamaţia deşartă prin cari cei interesaţi încearcă astăzi să «facă atmosferă», dacă nu vor fi uitate, vor inspira numai compătimire pentru mentalitatea ce domina în «bătrâna Europă» un veac după marea Revoluţiune.

Mai cu seamă, când va fi dată şi «ultima hotărîre» asupra rolului istoric al Rusiei ţariste. Căci conflictul dintre Puterile Centrale şi Rusia are şi o faţă, de cea de cea mai mare însemnătate pentru Istoria mondială.

Dar despre aceasta voiu mai vorbi.

4 Septembrie.

II

RĂSBOIUL ŞI REVOLUŢIA DIN RUSIA

Este evident pentru oricine, că războiul dintre Puterile Centrale şi Rusia e menit să aibă o înrâurire hotărîtoare asupra destinelor întregului Orient european. Şi pe noi, românii, rezultatele acestui război ne interesează mai deaproape.

De multe ori voiu fi silit, deci, să revin asupra tuturor urmărilor uriaşei lupte.

Dar aci vreau să relev mai cu seamă un aspect al acestui conflict, care îi dă o importanţă extremă din punctul de vedere al Istoriei mondiale.

www.dacoromanica.ro

Rusia Ţarilor, chiar din cauza formei sale de Stat, apare în Istorie ca rezervorul reacţiunei universale, care veşnic ameninţa desvoltarea politică şi socială normală din Europa. Istoria veacului trecut, de pildă, dela «Sfânta Alianţă» încoace, poate fi caracterizată ca lupta popoa elor europene împotriva spiritului de reacţiune ce se ravărsa din Rusia.

E destul să semnalăm aici, influenţa covârşitoare a Rusiei, dintr'un singur punct de vedere.

Multă cerneală a fost vărsată în declamaţii pompoase împotriva militarismului. Dar câtă vreme la răsăritul Europei exista o mare Putere, al cărei guvern se putea dispensa de colaborarea anevoioasă a parlamentelor, pentru votarea creditelor şi a contigentelor militare, şi era în putinţă oricând să decreteze în taină mobilizarea generală (ceeace în treacăt fie zis, s'a şi întâmplat în războiul actual, cu mult înainte de mobilizarea oficială), atâta vreme şi toate celelalte State europene erau datoare, din consideraţiuni de siguranţă elementară, să-şi încordeze toate forţele pentru a-şi mări mijloacele de apărare şi a şi menţine armatele în măsură de a întâmpina toate eventualităţile. Toate manifestaţiunile pacifiste ale Ţarilor nu pot întuneca acest adevăr.

Numai reclădirea Statului rus pe temeliile comune tuturor ţărilor civilizate (căci cu toate deosebirile dintre constituţiunile europene, în tot Apusul organizaţia politică e aşezată pe baza aceloraşi principii generale), — cu alte cuvinte, numai o *revoluţie* în Rusia putea să asigure lumii evoluţia socială şi politică neturburată de refluxuri de reacţiune violentă.

Istoria ne arată însă, că poporul rus nu s'a dovedit în stare să realizeze cu propriile lui mijloace această transformare. Numai războaele externe, — şi, bine-înţeles, *războaie nefericite* — i-au putut înlesni şi în trecut fiecare pas de înaintare în viaţa lui politică şi socială.

Cauza acestei situaţii paradoxale nu este greu de explicat. Progresul technic pune astăzi la dispoziţia guvernelor mijloacele de represiune şi creiază pentru orice încercare de revoluţie o situaţie, care nu are analogie cu starea de lucruri de pildă, din Franţa, la sfârşitul veacului XVIII-lea, când un Barbarout putea în fruntea unui mic grup de revoluţionari, — vr'o 600 de inşi, — să străbată în cântecul Marsiliezei întreaga Franţă, de la Marsilia până la Paris, pentru a lua parte la răsturnarea monarhiei.

www.dacoromanica.ro

Numai o înfrângere externă putea în Rusia să schimbe raportul de putere şi să îngăduiască masselor populare afirmarea revendicărilor lor.

Dar în războiul actual, democraţiile apusene au încheiat din motive egoiste, o alianţă cu guvernul Ţarului. De aci — complicaţiuni paradoxale: biruinţa Înţelegerii însemna, în primul rând, biruinţa ţarismului, consolidarea lui pentru lungi decenii şi chiar secole. Căci evident, dacă Ţarul Nicolae îşi făcea intrarea triumfală, în fruntea armatelor sale, la Berlin, revoluţiunea nu se mai putea produce.

Mai mult: această victorie ar fi dat fatal semnalul reacţiunei europene. In cazul înfrângerei Germaniei, nici Franţa, nici Italia nu puteau pretinde la hegemonie pe continentul european, iar Anglia este exclusă prin situaţia ei insulară şi prin politica ei colonială. Nu putea deci ajunge la această hegemonie, prin forţa lucrurilor, decât Rusia. Ceeace însă ar avea de rezultat fatal nu numai cotropirea brutală pentru Orient, dar şi o formidabilă întărire a reacţiunei în restul Europei. Niciodată profeţia lui Napoleon, că Europa într'un veac trebuia să ajungă democratică sau cazăcească, nu era mai aproape de realizare.

Numai «militarismului german» Istoria mondială îi datoreşte că această catastrofă a fost înlăturată, iar poporul rus — emanciparea lui, ca şi Polonia renaşterea ei. Socialdemocraţia germană, cu drept cuvânt, nu şi-a precupeţit sprijinul acestui militarism.

«Barbaria teutonă» poate fi mândră de verdictul destinului, pe care — dacă există dreptatea în lume — Rusia democratică recunoscătoare îl va materializa, ridicând pe pieţele Petrogradului şi ale Moscovei statui în slava mareşalilor Hindenburg şi Mackensen...

Voiu discuta altădată perspectivele ce rezultă din revoluţia rusă pentru situaţia internaţională.

Acum trebue să mă mărginesc încă la o singură observaţie. Caracterul istoric semnalat al conflictului dintre Germania şi Anglia, ca şi al acelui dintre Puterile Centrale şi Rusia, nu iartă unui om de Stat să-şi determine atitudinea faţă de războiul mondial după simple «simpatii» personale ce le-ar avea pentru însuşirile mai mult sau mai puţin închipuite ale naţiunilor beligerante.

Inaintea noastră se desfăşoară un groaznic proces al Istoriei universale, ale cărui rezultate se vor resfrânge fatal asupra intereselor vitale ale tuturor naţiunilor pământului.

Pentru nimeni nu poate fi indiferentă îndrumarea evo-

www.dacoromanica.ro

luțiunii economice a lumii întregi, care va fi determinată de războiul anglo-german, cum pentru nimeni n'ar fi indiferente soarta Orientului sau triumful final al țarismului ce ar rezulta din conflictul armat dintre Puterile Centrale și Rusia.

Fiecare este dator să-și spună cuvântul numai după cum îi dictează interesul suprem și dreptul la viață al neamului din care face parte.

Și ce jalnic rol l'au avut marii și micii noștri bărbați de Stat!...

5 Septembrie.

III

BASINUL DUNĂRII ȘI ROMÂNII

O privire aruncată pe harta Europei ne arată că teritoriul, ce se întinde între Alpi și Marea Neagră și dela munții Bohemiei până în țărmurile Adriaticei și ale mării Egee, se prezintă ca o unitate geografică, caracterizată prin imensul basin al Dunării, cu dependențele lui naturale (cu exclusiunea extremității de sud a peninsulei balcanice).

Etnograficește acest teritoriu se deosibește esențial de restul Europei. Pe când acolo vaste regiuni sunt locuite de masse naționale compacte, aici, în basinul Dunării, constatăm un amestec adesea inextricabil de numeroase grupuri naționale, relativ restrânse, cari se consolidează numai în puține pete mai omogene.

Dintre aceste grupuri, pe cele mai numeroase le constitue românii, cu 12 milioane de suflete (inclusiv Basarabia), apoi germanii, cu vr'o 11 milioane (din cari două milioane în Ungaria) și maghiarii cu 10 milioane (după statistica oficială). Restul îl formează mai cu seamă diferitele naționalități slave, și mai puțin numeroase.

Toate aceste grupuri naționale sunt strâns legate între ele în primul rând prin interese economice. Puternica arteră a Dunării, cu afluenții ei, străbătând regiuni cu cele mai variate condițiuni de producțiune și avuție națională, creează între ele o *interdependență* economică indisolubilă, încât numai prin cooperație populațiunile așezate aci pot să-și asigure o desvoltare și o prosperitate obștească.

www.dacoromanica.ro

Pe de altă parte, slăbiciunea relativă a acestor grupuri etnice, luate izolat, față de uriașele formațiuni politice de împrejur, nu le poate da o siguranță externă, printr'o organizație de State independentă. In acelaș timp, — deși unele unități naționale au fost mai favorizate de soartă, decât altele, — simplul fapt că deosebirile numerice dintre ele nu sunt destul de însemnate, a împiedicat pe vreunul din grupuri să poată absoarbe sau nimici pe celelalte, ca să ajungă pe această cale la crearea unui mare Stat unitar — din punctul de vedere etnic. Și chiar marea variație de rase constitue pentru fiecare din elementele cari alcătuesc acest complex de neamuri, o garanție pentru individualitatea lor națională, favorizând, cu toate fricțiunile și luptele inevitabile, stabilirea unui echilibru final, întemeiat pe respectul drepturilor și al tuturor aspirațiunilor naționale legitime.

S'ar părea că din această situație nu poate rezulta decât o singură soluție logică: organizarea între popoarele basinului dunărean nu numai a unei cooperațiuni economice, ci și a unei vaste asociațiuni *politice* pentru apărarea libertății, propășirii și a siguranței comune.

Pentru grupul român, așezat chiar la gurile marelui fluviu al Europei Centrale și pe ambele laturi ale Carpaților, participarea la această asociație pare și mai imperioasă, fiindcă numai pe această cale el și-ar putea desăvârși organizația politică. Economicește, numai legătura organică cu Europa Centrală i ar da putința să tragă toate foloasele din bogățiile sale naturale, la adăpostul concurenței cerealelor și a petrolului rusesc. Iar politicește, situația geografică și raportul numeric i-ar crea chiar o situație privilegiată în sânul basinului dunărean.

Apoi acest grup e mai expus primejdiilor prin contactul imediat cu uriașul moscovit, oricum s'ar așeza lucrurile în Rusia.

Dacă într'adevăr, și șesul rusesc servește de lăcaș pentru multe popoare, ele însă în majoritate covârșitoa e sunt slave, și de veacuri au suportat influența rusificatoare. Față de *massa* celor mai însemnate din aceste grupuri chiar socotite izolat, românii se află într'o inferioritate numerică prea zdrobitoare. Rușii propriu zișI singuri ajung la aproape 100 milioane de suflete; apoi vin ucrainienii în număr de peste 30 milioane, polonezii cu aproape 20 milioane... Insemnătatea acestor raporturi de massă n'are

www.dacoromanica.ro

nevoe de multă lămurire. E o chestiune de pură mecanică, ce își are rostul și în viața națiunilor...

Vitregia soartei a stat până acum în calea justei orientări și a așezării politice temeinice a românilor. Istoria acestei părți din Europa a fost prea turbure pentru desvoltarea normală, indicată de situațiunea geografică, a organizațiunei politice a întregului basin al Dunării.

In fluctuațiunile seculare, ce au urmat în Orient prăbușirei Imperiului bizantin, din întregul basin dunărean numai popoarele Austriei au fost mai adăpostite. In faza agresivă a Istoriei otomane, chiar și Ungaria 150 ani a stat sub puterea Turciei; bulgarii și sârbii au fost transformați pentru veacuri în raiale, iar principatele române au căzut în vasalitate. Dela începutul secolului al XVIII, când granițele imperiului rus ajunseșe la Nistru, a apărut un nou factor de turburare: Rusia a început să'și afirme tot mai mult aspirațiunea la stăpânirea în Balcani și la cotropirea tuturor naționalităților slave de sub Coroana Habsburgilor.

Dintre toate neamurile basinului dunărean, grupul român a avut parte de soarta cea mai tristă în aceste tribulațiuni istorice. O jumătate din Moldova a schimbat vasalitatea turcă pentru jugul moscovit, iar românii din actualul regat, după ce au suferit binefacerile «protectoratului», au urmat să trăiască veșnic sub primejdia de moarte politică și națională, fiindcă Imperiul Țarilor evident nu poate realiza visul de secole al panrusismului. decât trecând peste trupul lor. Viața lor politică nu era de fapt și nu poate fi în această situație decât un *provizorat*, abia tolerat.

Insă și întregul bazin al Dunării n'a putut din aceste cauze ajunge la o organizație politică definitivă. Chiar partea lui occidentală, cuprinsă în limitele Austro Ungariei a fost stânjenită în desvoltarea ei.

Ce înrâurire va avea războiul asupra viitorului basinului dunărean?

Răspunsul la această întrebare nu numai va fi hotărîtor asupra destinelor neamului românesc, dar e menit să aibă și cel mai adânc răsunet în Istoria mondială.

6 Septembrie.

www.dacoromanica.ro

IV

RĂSBOIUL ŞI ORIENTUL EUROPEAN

Toată Istoria modernă a Orientului european e colorată de rivalitatea seculară dintre Sfânta Rusie şi bătrâna Monarhie Habsburgică.

Şi semnificarea cea mai adâncă, din punctul de vedere al Istoriei mondiale, a marelui răsboiu constă poate tocmai în faptul că el e menit să dea o soluţie definitivă acestei ireductibile rivalităţi.

Imperiul Habsburgic, în fond — o creaţiune a rasei germanice, — multe veacuri şi-a împlinit cu cinste sarcina grea dar glorioasă de avantpost al civilizaţiunii apusene.

Aci, la marginea barbariei orientale, între zidurile Vienei s'a înălţat ca simbol al acestei misiuni, falnicul turn al catedralei Sf. Ştefan, aci a înflorit străvechea Universitate şi aci au fost puse temeliile mândrului Burg. Sub scutul şi conducerea Burgului au fost ocrotite împotriva furtunilor din afară toate naţionalităţile bătrânei monarchii; ele s'au putut astfel întări şi au propăşit afirmându-şi individualitatea etnică.

Şi milenii se sdrobeau de zidurile Vienii valurile barbare, începând cu Avarii şi sfârşind cu oastea lui Cara Mustafa...

Germanismul, care în Apus a ştiut p ste t t, printre ruinele Imperiului roman, să creeze o viaţă nouă, n'a putut veni şi în contact cu lumea orientală de cât prin intermediarul Imperiului Habsburgic. Şi a fost scris în cartea destinelor ca şi Orientul — unde focarele culturii antice au fost învăluite de noaptea barba iei, — să reînvie sub suflul dătător de viaţă al geniului germanic, — căci grupul german din basinul Dunării poate fi considerat ca *o delegaţiune a rasei germane pentru organizarea Orientului europ an.*

Până astăzi misiunea mondială a rasei germane anevoe putea să radieze peste zidul Carpaţilor şi peste valurile tulburi ale Dunării.

In calea germanismului, ca reprezentant al *Europei*, — în înţelesul adânc al cuvântului, — s'a ridicat aici, după retragerea Turciei, imperiul moscovit, care a reluat, după milenii, rolul istoric al Persiei antice în luptele împotriva Eladei: două concepţii de viaţă, două sisteme politice stăteau faţă în faţă.

www.dacoromanica.ro

Orientul european a trebuit să îndure suferinţi grozave, pe urma acestui conflict, căci tendinţele de cotropire ale moscovitului au dat aici naştere blăstămatei «chestiuni a Orientului», a cărei deslegare era veşnic aşteptată de toate generaţiile trecute, şi veşnic rămânea în suspensiune.

In atmosfera de neîncetate maşinaţiuni oculte şi de continuă fermentaţiune bolnavă, se croiau şi desfăceau principate şi regate şubrede, cari duceau o existenţă falacioasă pe care numai narcoza megalomaniei le-o făcea mai tolerabilă, în veşnica nesiguranţă a zilei de mâine.

In acest coşmar s'a sbătut biata omenire balcanică de decenii, de veacuri. Dezarmonii'e «concertului european» nu o lăsau nici să moară nici să trăiască.

De aici, din Balcani, a pornit şi scânteia războiului mondial.

Acest războiu pune astfel în sfârşit, la ordinea zilei organizarea politică *definitivă* a întregului basin dunărean de care sunt strict legate, cum am văzut, şi destinele neamului românesc.

Pornind războiul, Rusia ţaristă a facut cea mai formidabilă încercare de a ajunge «pe drumul Berlinului» la stăpânirea în Balcani. Scopurile ţarismului au fost de astă dată mărturisite cu toată sinceritatea dorită: desmembrarea Austro-Ungariei, împărţirea Turciei, desfiinţarea Bulgariei.... Germania fiind sdrobită, iar Franţa şi Anglia desinteresate sau «compensate» — teritoriile şi naţionalităţile aşezate aci până la marea Egee şi Adriatică, ar ajunge mai curând sau mai târziu o pradă uşoară a imperialismului moscovit: *Moscovia* ar fi triumfat definitiv asupra *Apusului «putred»*.

Astfel s'a învederat tuturor popoarelor basinului dunărean că destinul le pune în faţă singura alternativă: cooperaţia liberă sub scutul puterii germanice, care simboliza pentru ei şi toate idile *Apusului*, sau înecul în oceanul panrusismului, — nu numai desnaţionalizarea, dar şi întoarcerea spre Asia.

Şi toate aceste popoare au înţeles chemarea datoriei, afară de... sârbi şi români, cari au păşit pe calea pierzaniei sigure, acceptând cu entuziasm jugul ţarismului, ca mistificaţiunea «idealului naţional».

Cruntă a fost răsplata!...

Infrângerea ţarismului şi revoluţia din Rusia nu înlătură, cum voi avea prilejul să arăt, primejdia pentru vii-

www.dacoromanica.ro

tor. Dar ele dau, cel puţin, *răgazul* necesar şi libertatea de acţiune, de cari toate grupurile naţionale din basinul Dunării sunt datoare să profite pentru a'şi crea o organizaţie politică, ce singură le poate da şi siguranţa externă şi putinţa unei propăşiri naţionale cu adevărat libere.

Pentru Regatul român războiul înfăţişase posibilităţi, cari ararcori cad de două ori în viaţa unui neam.

Dacă România rămânea credincioasă tradiţiilor sale politice şi adevăratelor interese naţionale, ea, — ca Stat de frunte în Balcani şi ca factor de primă importanţă în basinul dunărean, — putea să-şi asigure un glorios rol în Istoria mondială, participând activ la crearea Europei Centrale şi la organizarea politică temeinică a Orientului european.

Ce perspective de mărire şi putere se deschideau astfel neamului românesc întreg!

Conducătorii acestui Stat au preferat să-l arunce în luptă pentru scopurile imperialismului panrusesc...

Dar învăţământul istoric, ce se revarsă din chiar catastrofa provocată de această politică nenorocită, e cu atât mai luminos; *Românismul nu poate avea viitor decât în organizaţia politică şi economică a basinului dunărean, ca factor al Europei Centrale.*

7 Septembrie.

www.dacoromanica.ro

CAP. II

RĂSBOIUL ROMÂNIEI

I

TRAGEDIA REGELUI CAROL

Minte cumpănită, temperament rece şi stăpân pe sine. Singur într'o lume străină, fără favoriţi, fără prieteni, fără să duşmănească pe nimeni, dar duşmănit de mulţi, — aşa a stat, veşnicul solitar, tăcutul Rege Carol pe tronul zidit de el, care multă vreme i se clătina sub picioare.

De sigur, avea un temperament de adevărat Domnitor.

Urcat în scaun în urma unei conjuraţiuni care răsturnase pe Cuza-Vodă, şi la care luaseră parte şi militarii, el se trezeşte din prima zi a domniei în faţa unei protestări a mai multor ofiţeri superiori cari cer noului Domn pedepsirea conjuratorilor pentrucă şi-au călcat credinţa către Şeful suprem al oştirii.

Protestarea suna foarte frumos: împotriva cuvintelor de onoare ostăşească şi de credinţă către Domn, cu greu se putea răspunde în temeiul principiilor. Dar protestatorii, ei înşişi ostaşi, adresau un ultimatum Domnitorului lor, care primise doar Coroana din mâna conspiratorilor !...

In fond protestarea era probabil o «maşină politică» cum au fost atâtea altele, pe cari le-a văzut de multe ori în urmă Regele Carol.

Răspunsul, pe care a ştiut să-l dea, în această situaţie extrem de delicată, tânărul Domnitor, — abia împlinise 27 ani, — promitea mult.

www.dacoromanica.ro

Dificultăţile exterioare le-a biruit cu cinste, dând dovadă de inteligenţă suplă şi de multă tenacitate.

Şi nu erau puţine, nici uşoare aceste greutăţi: a primit domnia împotriva voinţii suzeranului, fără asentimentul Puterilor protectoare, într'o ţară a cărei unire, deşi tolerată, nu fusese încă până atunci oficial şi definitiv recunoscută — într'un moment critic al Istoriei europene.

Situaţia internă a fost însă mai greu de dominat.

Tânărul Domn, într'o scrisoare celebră, a fost silit să afirme, că «poporul românesc nu ştie să se guverneze şi nu se lasă guvernat».

Poporul? Cuvântul nu este just: poporul românesc se lasă cu înlesnire guvernat, de fapt, de vătăşelul comunal.

Dar clasa ce îşi dă prin deriziune numele de «guvernanţi», formată în cursul veacurilor din toate fluviile Fanarului, în adevăr nu ştie nici să guverneze, nici să se guverneze, nici nu se lasă să fie guvernată.

Lipsită de cultură, mai cu seamă de cultura sufletească, coruptă, lacomă şi venală, împărţită în facţiuni turbulente, deprinsă de veacuri să-şi răstoarne Domnitorii de pă puţine luni de domnie, în veşnică goană după «putere» — ea înţelegea prin vorba «putere» numai mijlocul de a exploata Statul în interes de clică.

Această «putere» orice clică o putea mai lesne dobândi într'un Stat dosorganizat, sub un Domn şubred care veşnic tremura pentru scaunul lui, sub presiunea continuă a competiţiunilor din afară ori sub un năvălitor străin.... Memoriile lui Langeron cuprind dureroase mărturii de cum ajungeau la «putere» sub ocupaţiunea rusească, chiar şi purtătorii de nume mari, câştigând favoarea generalilor ruşi.

Cu această castă, nu cu poporul românesc, a venit în conflict Domnitorul Carol, din primul moment al domniei sale.

Evident, dominaţiunea clicilor era necompatibilă cu un regim cinstit de Stat. Şi mândrul Hohenzollern, printr'o impulsiune firească, peste cinci ani după suirea lui în scaun a fost silit să abdice.

Motivul imediat al abdicării a fost în realitate, indiferent, — în fond anarhia clicilor «guvernante» făcea cu neputinţă însănătoşirea vieţii publice.

Dar motivul aparent, — manifestaţiuni antigermane în forma cea mai jignitoare pentru Domnitor — a slujit pentru stabilirea unui compromis tacit, care permitea retragerea formală a abdicaţiunii, dar implica în realitate o abdicare morală.

www.dacoromanica.ro

Oligarhia a rămas stăpână pe viața internă a țării. Regimul de partide a fost reglementat: Regele s'a însărcinat să vegheze la funcționarea normală a «rotativei», care asigura aproape la termene fixe perind rea la «putere» a partidelor, — în schimb i se recunoștea și lui dreptul de a conduce politica externă și controlul asupra forței armate.

Pe cât ne putem da seama, gândul Regelui Carol a fost de a fa e toate sacrificiile pentru ca înainte de toate să consolideze dinastia și să asigure țării o politică internațională fermă, spre a o feri de fluctuațiunile nenorocite ale trecutului.

Gândul în sine era just, dacă ar fi fost realizabil în condițiunile concrete și cu mijloacele adoptate. Și în adevăr, acest regim a creat oarecare ordine și stabilitate, și a îngăduit progrese reale în multe privinți. Desvoltarea economi că și financiară a țării a îndulcit întru câtva și lupta facțiunilor: numeroase instituțiuni financiare și întreprinderi comerciale și industriale înlesneau cazarea neamurilor și a oamenilor de casă ai «șefilor»...

Regele părea ajuns «arbitrul situației». Micile defecte ale mecanismului, — periodicele atacuri la adresa Coroanei din partea opozițiilor nerăbdătoare, — nu l impresionau. Mândru și rece, simțind în fundul inimii un adânc dispreț pentru pleava levantină din care adesea era silit să-și recru eze «sfetnicii», — Carol Hohenzollern accepta, ca un fenomen natural pentru această «țară latină», și slugărnicia abjectă a acestor sfetnici la «putere» și aroganța lor brutală în opoziție, și putea cu o superbă indiferență să invite la masă pe insultătorul de eri dela o întrunire publică, și să cheme în capul ministerului de războiu pe organizatorul de mici pronunciamente în armată...

Dar, sub aparența puterii și a strălucirii, o rană adâncă rămânea deschisă.

In această atmosferă, însă, Regele Carol nu-și dădea seama că, sub dominațiunea oligarhiei, chiar și dinastia și politica internațională a țării erau zidite pe nisip.

Prevestiri, și încă prevestiri grozave nu-i lipseau: în această țară mănoasă aproape la fiecare cinsprezece ani temeliile Statului erau sguduite de o răscoală țărănească, iar din cinci în cinci ani guvernul era silit să distribue porumb populațiunii flămânde...

După o scurtă emoțiune, «rotativa» își relua mișcarea automatică; problemele cele mai vitale, cari băteau la

www.dacoromanica.ro

poarta vieţii de Stat, rămâneau în suspensiune; chestiunea ţărănească, evreească, administrativă, revendicarea dreptului mai larg de vot, — toate aşteptau în zadar decenii lungi vre-o soluţiune.

Situaţia generală în Europa, pacea îndelungată şi liniştea din Balcani, îngăduiau o adormire...

Dar isbucnirea războiului a supus sistemul la grea încercare. Şi edificiul a crăpat din creştet până în temelie...

Marile interese, cari au fost puse din nou în joc în această parte a lumii, deodată au redresat spinările şi ale celor ce o viaţă de om îşi făceau un titlu de glorie şi... un isvor de bunătăţi din platitudinea cea mai desăvârşită.

Mi-l închipuiu pe sărmanul Rege în sânul Consiliului de Coroană, în faţa «sfetnicilor», pe cari peste patruzeci de ani i-a văzut numai încovoiaţi...

N'am fost «palatist». Veniam rar în contact cu Regele Carol.

Reputaţia de «revoluţionar» ce mi-a fost creată de cercurile oligarhiei noastre, de sigur, nu-l predispunea în favoarea mea, deşi eu, recunoscând necesitatea instituţiunilor monarhice în România, niciodată nu mi-am permis vr'un cuvânt ireverenţios la adresa Coroanei.

Nu voiu uita însă niciodată ultima audienţă, când Bătrânul Rege, palid şi slăbit, abia a putut rosti de revoltă şi durere: «După patruzeci şi opt de ani... mă văd aproape singur».....

Prăbuşirea edificiului însă a fost fatală, deşi pentru mulţi din ţară şi străinătate a căzut ca un trăsnet din senin...

A voit înainte de toate, să consolideze dinastia şi să asigure politica internaţională...

Şi a închis ochii, fără să lase urmaş, la vreme, ca să nu fie răsturnat de complotul «sfetnicilor» cu miniştrii străini, având viziunea grozavă a catastrofei..

Dacă a săvârşit greşeli, de cari lutul omenesc nu iartă pe nimeni, primul Rege al României rămâne însă o nobilă şi tragică figură a Istoriei noastre.

Greşelile vor fi uitate, iar poporul îi va păstra pioasa amintire pentru *voinţa lui de bine*...

11 Octombrie.

www.dacoromanica.ro

II

ALIANȚA NOASTRĂ ȘI RĂSBOIUL

Până la 1879 România, — ca țară vasală și supusă protectoratului Marilor Puteri. — nu putea avea politică internațională proprie, în sensul strict al cuvântului. Insă faptul că și până atunci oamenii de Stat din România vedeau în protectoratul european și chiar în suzeranitatea Turciei un mijloc de apărare împotriva tendințelor de cotropire ale Rusiei, — recitiți de pildă scrisorile lui Ioan Ghica, — dovedește clar, care a fost directiva noastră tradițională.

Aceiași tradiție s'a manifestat în deziderateie Divanurilor ad hoc cari cereau o dinastie apuseană, și mai ales în alegerea unui Hohenzollern în scaunul țării.

Incetarea protectoratului și ruperea legăturilor de vasalitate dădea putința României să-și precizeze această directivă în acțiunea ei internațională.

Situația nouă în realitate mărea încă primejdia rusă. Cât de multă grijă inspira ea oamenilor noștri de Stat se poate constata dintr'un fapt cert: ei au fost unanimi considerând «Comisiunea Dunăreană» ca o garanție pentru România, deși aceasta constituia o netăgăduită mărginire a suveranității.

Din prima zi tânărul regat, situat între Rusia și Puterile Centrale aliate, trebuia deci să și hotărască orientarea internațională. Toată desvoltarea ulterioară a Statului atârna dela această hotărîre. Tradiția istorică, situația reală, rezultatele recentei alianțe cu Rusia, pe urma căreia ne-au fost răpite de aliat cele trei județe basarabene, nu îngăduiau nici o șovăire.

Alianța cu puterile Centrale a fost dar încheiată, acceptată de unanimitatea oamenilor noștri de Stat din toate partidele. In cursul deceniilor următoare ea a fost reînoită de mai multe ori — pentru ultima dată abia în Maiu 1913, numai cu un an înainte de isbucnirea războiului european, fiind la putere «guvernul de colaborare», din care făceau parte și d-nii Take Ionescu și defunctul Nicu Filipescu.

Clauzele tratatului nu prea au fost cunoscute în România, dar pentru oamenii noștri politici, de la conservatori, până la social-democrati, ajunsese o adevărată dogmă, că în eventualul conflict România trebue să meargă

www.dacoromanica.ro

alături de Puterile Centrale împotriva Rusiei. In acest sens a fost îndrumată toată politica noastră externă şi internă. In acest sens se dădeau şi toate sfaturile din partea noastră românilor de peste munţi.

Cum dar a fost cu putinţă să fie pusă măca în discuţie atitudinea României în momentul când a isbucnit răsboiul european?

Tratatul fuseşe doar încheiat tocmai în vederea acestui răsboiu. Şi cine încheie un tratat n'are libertatea să-l calce când ar socoti de cuviinţă. Altfel cine ar mai încheia tratate?

Un Stat mare, bizuindu se pe puterea lui, îşi poate permite luxul călcării de cuvânt — şi încă rare ori nepedepsit, — dar România? In vremurile acestea, când şi Statele mari caută tot felul de combinaţiuni internaţionale, noi nu putem trăi fără nici un sprijin din afară. La încheierea tratatului eram datori să cumpănim toate consideraţiunile, dar odată încheiat, situaţiunea noastră ne impunea să l observăm cu sfinţenie, din interesul nostru propriu. Cine ne-ar mai crede, cine ar mai voi să trateze cu noi, odată ce noi cu atâta desinvoltură trecem peste un tratat, pe care decenii lungi ne am sprijinit în toate raporturile noastre externe, ca şi în economia noastră naţională, pentru finanţele noastre şi pentru toată utilarea noastră? Mai pot pune vr'un preţ pe cuvântul nostru chiar aceia cari au profitat de violarea lui?...

Şi dacă vecinii noştri nu văd nici o garanţie în tratatele noastre, ei fatal îşi vor căuta garanţii de altă natură..

Dar existenţa tratatului crease şi o situaţie materială pe care arbitrarul nostru nu o mai putea schimba. Ea s'a resfrânt în toată activitatea noastră politică şi administrativă, ca şi organizaţia noastră militară; fortificaţii, armamente, furnituri, căi strategice. Toate se făceau sub stăpânirea aceluiaş gând, că — «la adică N mţii ne vor da de toate», şi chiar planurile strategice le-am studiat ani de zile numai împreună cu statele-majore ale Puterilor centrale.

Greşeală să fi fost, încă este evident, că era prea târziu pentru o altă politică în ziua isbucnirei răsboiului european. Astfel ne-am trezit cu baza noastră de aprovizionare la distanţă de 45.000 kilometri, — prin Port-Artur şi în jurul Capului Bunei Speranţe, — şi am fost siliţi să improvizăm un plan de răsboi în ultimul moment, — adică să acceptăm un «plan fals» de la Stuermer, cum a scris

www.dacoromanica.ro

d. general Iliescu la Paris, şi cum s'a plâns d. I. Brătianu la Petersburg...

Ce rezultat a avut această subită schimbare de front se ştie: nu se poate organiza nici industria de războiu de azi pe mâine, nici nu se poate duce o campanie fără plan strategic studiat, în toate detaliile lui, ani îndelungaţi în timp de pace.

Ori cari ar fi motivele, nu se poate sterge cu buretele munca a două generaţiuni în timp de patru decenii, fără consecinţi grave. Actele înaintaşilor leagă pe urmaşi.

Dar ce consideraţie s'ar fi putut invoca la 1914, care să nu fi existat la 1884? Riscul? Rusia prea puternică? Acestea nu s'au ştiut şi înainte? Totuşi n'au împiedicat a ianţa cu Puterile Centrale.

Trebuea să aşteptăm, să vedem încotro înclină cumpăna?...

Am aşteptat!...

Nu, nu aceasta poate fi atitudinea unui popor, demn şi conştient de rostul lui pe lume, în faţa grozavei probleme a războiului.

8 Septembrie.

III

FATALA SCHIMBARE DE FRONT

Războiul nu este o aventură de melodramă, ci o grozavă jertfă ce se cere poporului întreg. Guvernele n'au dreptul deci să-i impună această jertfă numai din poză, sau din sentimentalism romantic.

Inainte de a interveni într'un războiu poporul are o singură datorie: — de a vedea, de care parte sunt interesele sale, şi atunci — să arunce în cumpănă toate puterile sale, după cum vor cere aceste interese. Fie apoi ce o fi!

Iar nu să stea la pândă, pentru a lovi pe cel mai slab! Mai întâiu, se poate da greş — cum s'a şi dovedit. In al doilea rând, această atitudine imorală, nu putea duce niciodată la un bun sfârşit.

Toate interesele noastre au fost cumpănite şi judecate la înţelegerea alianţei noastre, — şi cum am văzut, foarte bine cumpănite şi judecate. Odată ce alianţa a fost încheiată, — noi n'am avut alegere.

Şi împlinirea datoriilor internaţionale, în situaţia noastră,

www.dacoromanica.ro

e în interesul nostru cel mai vădit şi cel mai imperios. Aceasta este, la urma urmelor, politica cea mai bună, — singura bună, indiferent chiar de rezultatul pur militar. Un popor, care dă dovadă de energie bărbătească, de cinste şi de conştiinţa îndatoririlor sale, poate fi biruit, dar şi prin înfrângere în aceste condiţiuni îşi asigură viitorul. Burii cei biruiţi au rămas stăpâni adevăraţi în Africa de Sud.

Şi în orice caz, riscam mai puţin prin chiar înfrângerea alături de Germania decât în cazul victoriei alături de ruşi. Germania niciodată nu poate fi atât de sdrobită ca să nu poată ridica glasul ei în favoarea noastră. Dar cine ne-ar fi apărat împotriva Rusiei victorioase şi *aliate?*

Nu mai vorbesc de grozava criză morală, provocată de o bruscă şi nemotivată schimbare a orientării politice, pe care conştiinţa naţională nu o putea accepta cu acea unire în suflete, atât de necesară în ceasul de cumpănă.

Experienţa am plătit-o prea scump... Acest dezastu ne putea fi cruţat: un popor s'ar fi jertfit fără şovăire pentru cuvântul lui angajat şi, înfrânt, ar fi fost respectat chiar de duşmanii săi.

Iar astăzi...

Am pierdut mai mult decât un războiu, şi mai mult chiar decât cinstea.

Rog pe orice român să cântărească în conştiinţa lui un singur gând:

Dacă Franţa în urma păcei din Francfort, primul ei războiu l'ar fi dus *în alianţă cu Germania,* — mai avea ea vr'un drept, mai avea vre-o posibilitate morală de a mai revendica provinciile pierdute în 1870?

Nu-i aşa, ce absurdă ipoteză, Franţa să se alieze cu Germania!

Dar României la 1879, nu un duşman victorios, ci un *aliat salvat de armele româneşti* i-a răpit trei judeţe — şi România s'a plecat înaintea lui şi l'a primit din nou în confraternitatea de arme... fiindcă a avut mai multă durere de inimă pentru Alsacia şi Lorena franceze, pierdute *cu nouă ani înainte* de Basarabia noastră!...

In momentul de faţă, în Rusia se ridică toate naţionalităţile obidite şi reclamă dreptul lor. Cum ni s'ar mai putea contesta dreptul nostru? Cine ne putea refuza provinciile ce ne-au fost răpite sub pretext de emancipare la 1812 şi de către un aliat la 1879, — dacă păstram până astăzi atitudinea dârză a unui Ioan Brătianu-cel-Mare —

www.dacoromanica.ro

și a unui Mihai Kogălniceanu, cari nu au primit schimbul pentru un pământ românesc?

Acum însă orice român din Basarabia, cu un pic de conștiință în el, ne întoarce spatele.

Ce blestem, — și ce rușine!...

Am săvârșit un păcat împotriva Duhului Sfânt, care nu are iertare...

Și am semănat ruini peste ruini... Putregaiul...

Un singur cuvânt se poate aduce ca o circumstanță ușurătoare: în realitate n'am avut niciodată libertatea de acțiune, nici la 1884, nici la 1916.

Acest motiv l'a invocat d. general Iliescu, acest motiv l'au suggerat și d-nii Take Ionescu și Ionel Brătianu.

Dar atunci la ce se reduce faimoasa noastră independență?

Independența pentru un popor înseamnă înainte de toate siguranța externă și putința unei desvoltări naționale libere, fără presiune sau injoncțiune din afară.

Dacă această siguranță și libertate lipsesc, orice denumire pompoasă s'ar da unui Stat, totul nu este decât o ipocrizie și o minciună. Când au fost mai independente micile State germane, — astăzi când fac parte dintr'un Imperiu federal sau atunci când în izolarea lor, erau o jucărie pentru toți vecinii puternici, și Germania forma veșnicul câmp de bătălie al Europei?

Sau a fost mai puțin independentă Ungaria, prin venirea sub același monarh cu Austria, decât România în toată a ei «splendidă izolațiune»?

Pentru România s'a dovedit, în orice caz, că un tratat de alianță nu este un corectiv suficient pentru izolarea și neputința ei, sub pretext de «independență».

Dacă acest adevăr va pătrunde în conștiința publică, din tragedia de astăzi va răsări cel puțin un viitor mai fericit pentru copiii noștri.

10 Septembrie.

IV

RĂSBOIU «FĂRĂ RIZIC ȘI SACRIFICII»

Pentru marele nostru public, în August 1916 situația generală militară se înfățișa cam astfel:

Germanii sunt «fixați» la atâtea fronturi în cât nu mai pot desprinde un singur om pentru o acțiune împotriva României.

www.dacoromanica.ro

Austro-Ungaria abia suflă sub presiunea «doctorului Brusilow»; cu d săvârşire istovită, ea nu mai poate opune vre o rezistenţă serioasă celor 600.000 de trupe proaspete româneşti, cari au de făcut o simplă primblare militară până la Budapesta.

Bulgarii nici nu vor mai îndrăzni să ne atace, de frica Rusului, şi din cauza înaintării lui Sarrail în direcţia Sofia şi Belgrad.

România, pornind deci la răsboiu, când toate armatele Înţelegerii urmau să deslănţuiască o ofensivă generală pe toate fronturile, era chemată să dea numai o «lovitură de măciucă», grăbind sfârşitul conflagraţiunii mondiale, pentru a culege toate fructele acestei acţiuni glorioase.

Şi toate s'au desfăşurat întocmai... pe dos!...

Germanii au ştiut să arunce pe noul front o armată formidabilă.

Bulgarii au năvălit în Dobrogea, şi după cinci zile au luat Turtucaia.

«Doctorul Brusilov» nu s'a mai mişcat.

Generalul Sarrail a dat prea puţine semne de viaţă.

Toate Statele Multiplei Înţelegeri au asistat, impasibile, «ca la teatru», la prăbuşirea României...

Şi — peste trei luni de răsboiu — armatele germană, austro-ungară, bulgară şi turcă au intrat, în sunetul muzicilor, în capitala ţării...

Toată ingenioasa construcţiune arhitectonică s'a risipit...

Cum a fost cu puţinţă un calcul atât de greşit?

Incapacitate? Ignoranţă? Orbire?

Cauza e mai adâncă: e însăşi concepţia, care era la baza atitudinii îndrumătorilor noştri în faţa răsboiului mondial.

Toată filosofia politică a marilor şi micilor noştri bărbaţi de Stat se poate rezuma în acele teze ce vor rămânea pururea celebre:

«România trebue să se prezinte la congresul de pace *«la braţ cu învingătorul»*...

«Ţara trebue să iasă din răsboiu mărită, *fără risc şi cu minimum de sacrificii»*...

Combinaţiunea părea atât de ispititoare:

Avem revendicări de formulat şi într'o direcţie şi într'alta. Din lupta dintre Quadrupla şi Puterile Centrale, trebue doar să iasă, — şi fără intervenţia noastră, — un învingător şi un învins. Noi să aşteptăm până ce victoria se

www.dacoromanica.ro

va desemna îndeajuns, şi atunci sărim în ajutorul biruitorului. Succesul e garantat: gloria uşoară, ţara mărită, nici un rizic şi sacrificii minime.

In adevăr, genial!...

Plecând dela *aceste* postulate, am întreprins un războiu, în care chiar şi victoria militară ar e hivala pentru România cu cea mai cruntă înfrângere!

Ce ne putea aştepta, în adevăr, dacă armatele victorioase ale ţarului reuşeau să sdrobească Puterile Centrale?

Constantinopolul şi Strâmtorile în mâna Rusiei; Bulgaria transformată într'o gubernie; iar «România Mare», *în cazul cel mai bun,* redusă la o simplă enclavă a marelui imperiu slav, — o agonie pentru Stat şi pentru neam, care nu putea dura prea mult până la piei e desăvârşită.

Dar dacă victoria nu venea?

Realitatea e prea elocventă...

Hotărîţi să mergem «la braţ cu învingătorul» am mers în realitate la o înfrângere sigură *pentru noi,* indiferent chiar de rezultatul războiului pentru aliaţii noştri. In goană după acţiune «fără rizic», am pus pe cartă însăşi existenţa noastră...

Cât de mult am riscat *politiceşte,* rezultă chiar din interviewul acordat acum câteva luni de d. general Iliescu ziarelor franceze. Fostul şef al statului nostru major ne asigură că aliatul nostru dela nord, — căci «trădătorul Stuermer», faţă de România, a fost necontestabil reprezentantul de drept al imperiului rus, — ne-ar fi împins la războiu numai ca să-şi asigure o pace separată avantagioasă, cu preţul împărţirii României.

Am fi scăpat numai graţie revoluţiei!

Şi aici să fie zis în treacăt, ce crudă ironie a soartei! Dacă Ţarul Nicolae II, în fruntea oştirilor sale victorioase, reuşea să dicteze pacea la Berlin şi Viena, — cum noi, ca aliaţii săi, visam, — revoluţia salvatoare desigur că nu mai isbucnea!

Noroc de... nenorocire!...

Acesta a fost războiul «fără rizic»...

Cât pentru «sacrificii»... Ce să mai vorbim?...

Da, — am voit să ducem războiul «fără rizic şi cu minimum de sacrificii», — şi iată...

Cum, ne întrebăm din nou, s'a putut întâmpla, ca oamenii, cari păreau atât de prudenţi şi hotărîţi să meargă numai la sigur, să ne arunce în această beznă?

www.dacoromanica.ro

Pentru ce o combinație atât de «abilă» a avut această lamentabilă soartă?

A fost, poate, rău ales «momentul»?

Am avut un «plan» strategic greșit?

N'am fost destul de «pregătiți»?

Sau «oamenii» n'au fost la locul lor?

Pentru ce însă atâtea fatalități după doi ani de «pândă», dacă însă-și concepția e fără greș?

Să vedem însă, cum stăm cu «momentele» și «planurile».

11 Septembrie.

V

MORALA FABULEI

Partizanii faimoasei formule a războiului «fără rizic și sacrificii», în fața realității crunte, ar putea susține acuma, că această concepție e minunată, dar a fost ales rău «momentul». (D. Take Ionescu a și insinuat *a priori* această scuză în «Consiliul Coroanei» din August 1916).

Dar care moment ne putea fi mai prielnic?

După ce puterea germană a fost supusă timp de doi ani la atâtea încercări, iar noi am avut răgazul de a face toate pregătirile, totuș am fost prinși în acest vârtej de moarte. La ce eram expuși dar, dacă am fi fost siliți să cooperăm la «retragerile strategice» din Galiția și Polonia, după «momentul dela Lemberg»?

Sau poate trebuia să amânăm declararea de războiu până în primăvara 1917?

E o reductio ad absurdum. Căci în urma revoluției din Rusia, cred că și celor mai pătimași dintre războinicii noștri le-ar fi trecut gustul de a mai căuta «momente»... Nu, «momentul», evident, nu avea nici o importanță.

A, — spune acum d. general Iliescu, — dar trebuia *alt plan*; defensivă în Carpați și invaziune în Bulgaria, cu obiectivul Sofia și Constantinopol.

Dar de unde prezumțiunea că alt plan, — însă cu aceeași stare de lucruri în Rusia și în armata Rusiei *(în ajunul revoluției!)*, precum și cu acelaș raport de forțe și cu aceiași situație politică generală (toate acestea nu puteau doar fi schimbate de planurile generalului Iliescu!), — de unde această prezumțiune că planul suggerat ar fi fost în stare

www.dacoromanica.ro

să ne dea rezultate mai fericite, — şi că, să spunem, d. general Crăiniceanu ar fi reuşit să facă de ruşine pe mareşalul Mackensen?...

Dar mai e o consideraţie hotărîtoare:

O fi minunat planul aşternut de d. general Iliescu în coloanele ziarelor franceze, dar e sigur că *acest plan nu este compatibil cu problema politică, pe care România o avea de rezolvit în acest războiu.*

Noi nu făceam «artă pentru artă», şi nu am pornit războiul numai de dragul frumuseţilor strategice. Am formulat o revendicare precisă: anexarea anumitelor teritorii.

Dar să presupunem că planul parizian ar fi reuşit pe deplin: stând în defensivă în Carpaţi, armatele române ar fi intrat în Sofia, iar ruşii ar fi ocupat Constantinopolul.

In această ipoteză, Bulgaria ar fi fost scoasă din luptă, Turcia izolată, Puterile Centrale complect încercuite, — şi pacea ar fi trebuit încheiată, *înainte ca noi să fi avut măcar vremea şi putinţa de a ocupa Ardealul.*

Istoria ne învaţă însă că un biruitor aproape în totdeauna e silit să renunţe, la încheiarea păcii, chiar la teritoriile ce le-ar fi ocupat, în parte cel puţin, dar ca să anexeze vr'un teritoriu care în acel moment să nu se fi aflat efectiv sub puterea armelor sale, — acest lucru nu se întâmplă nici-odată, nici că se poate întâmpla.

Atunci, pentru ce am fi dus noi războiul după planul postum din Paris? Nici cel mai inept din şovinii noştri n'a râvnit doar vreo porţiune din teritoriul bulgăresc...

Nu, nici planurile strategice nu aveau prea multă importanţă.

«Pregătirea!»...

Pregătirea a fost insuficientă, — exclamă «opozanţii» dintre marii şi micii noştri bărbaţi şi strategi.

Dar dacă n'am reuşit să ne pregătim în cei doi ani de expectativă, când ne-am fi putut pregăti în timp util?

Desigur, multe învinuiri drepte pot fi aduse aci. Totuş în această privinţă se comite o gravă eroare, care ne poate fi fatală şi altă-dată:

Un războiu nu se poate duce, acumulând dinainte întreaga cantitate de muniţiuni şi arme pentru toată durata lui. Nici timpul, nici spaţiul n'ar ajunge, nici contingentele n'ar îngădui o asemenea îngrămădire de material. Războiul modern impune o consumaţie atât de monstruoasă de material încât necesitează producţiunea lui intensă şi

www.dacoromanica.ro

continuă, ca și aprovizionarea neîntreruptă *în cursul războiului.*

Schimbarea bruscă a acelei directive politice pé care am urmat-o aproape *patru decenii*, a creat însă o situație, pe care în timpul ce am avut la dispoziție, *nici o pregătire nu o putea compensa:* ne-am trezit deodată la 45.000 kilometri, — prin Port-Arthur și în jurul Capului Bunei Speranțe, — dela baza noastră de aprovizionare în arme și muniții!

Ce «pregătire» putea ajuta aci?

Nu, nici «pregătirea» nu putea avea importanța ce se pretinde.

Atunci — «oamenii»?

Nu eu voiu apăra pe autorii acestei calamități. Dar trebue să fim drepți: *nimeni* nu ar fi putut duce *acest* războiu, fiind date împrejurările concrete, la un bun sfârșit.

A! Înțeleg, să mi se spună, că *alți oameni* nu ar fi pornit un războiu atât de absurd; — dar odată ce am avut ușurința de a ne arunca în această prăpastie, să nu ne agățăm de modalitățile execuțiunii.

Detaliile nu au multă greutate: situația însăși, în care marii bărbați de Stat și profunzii strategi au pus România în ziua fatală de 27 August 1916, *nu avea nici o ieșire.*

Acțiunea noastră era condamnată la prăbușire, fiindcă însăși concepția, din care ea a isvorît, este absurdă și irealizabilă.

Politica internațională nu se poate inspira din arta «tragerii sforilor» în culisele parlamentare, sau din echilibristica cluburilo de provincie.

Să crezi, că în fața unei tragedii mondiale, poți sta la «pândă», ca să mergi apoi «la braț cu învingătorul», — e o aberațiune. La urma urmelor vei fi prins în angrenajul fatal, când și cum nu vrei, împotriva tuturor intereselor naționale.

Aceasta este morala fabulei.

Unui Stat nu'i sunt ertate toanele de femee isterică. Sunt angajamente, tradiții, mari interese permanente, cari se ridică deasupra tuturor fluctuațiunilor vremelnice, și cari sunt impuse de situația geografică și de toată istoria Statului.

Actele înaintașilor leagă pe urmași; numai *activitatea continuă* de acțiune și aspirațiuni a mai multor generații poate asigura popoarelor un viitor mai demn și mai fericit.

www.dacoromanica.ro

Urmăriți în cursul veacurilor politica internațională a marilor națiuni; cum de pildă, dintr'un mic și înapoiat Stat de țărani de acum trei secole, Anglia s'a desvoltat în cea mai formidabilă putere a lumii; sau cum din puzderia de stătulețe s'a născut puternicul Imperiu german.

«Rizic», «sacrificii»? Pot fi cât de mari, dar când un popor merge *pe calea cea dreaptă*, chiar învins fiind, el încă nu se prăbușește în abis. Burii cei învinși au rămas stăpâni în Africa de sud. Iar nouă ne-a fost dat să vedem, cum un războiu «fără rizic și sacrificii», se transformă în cea mai groaznică catastrofă națională.

Pentru România războiul european nu a venit ca o furtună năprasnică. De 40 ani l'am așteptat, și ne am pregătit având în vedere *o singură ipoteză*, în ce privește intervenția noastră.

Cum dar am fi putut, fără urmări grave. trece de azi pe mâine, peste acest trecut?

Ce posibilități au fost astfel răpite, poate pentru totdeauna, neamului nostru, voiu discuta altădată.

12 Septembrie.

VI

«OPINIA PUBLICĂ» ȘI RĂSBOIUL

Regele Ferdinand, într'o conversație cu actualul ministru de Externe al Austro-Ungariei, Contele Ottocar Czernin, pe vremuri ministru plenipotențiar în București, a declarat că 90 la sută dintre Români nu vor războiul (v. «Carten Roșie» austroungară, telegrama No. 108).

Aceasta declarație a fost repetată mai multor oameni politici (între alții și scriitorului acestor rânduri).

Știm cu toții că Regele Ferdinand a fost mai curând prea... optimist. Desigur nici 1 la sută din țara n'a voit războiul împotriva Puterilor Centrale.

In adevăr muncitorimea orașelor s'a pronunțat cu energie pentru pace. De mai multe ori poliția a trebuit să reprime cu forța manifestațiile din București, Galați, Ploești etc., la cari au participat zecimi de mii de cetățeni. Muncitorimea noastră poate invoca mărturie pentru sentimentele ei antirăsboinice pe morții săi căzuți în aceste demonstrații.

www.dacoromanica.ro

Nu se pot atribui sentimente războinice nici majorității intelectualilor români.

Am avut numai două reviste mai de seamă, în jurul cărora s'au grupat cei mai mulți dintre intelectualii noștri: la «*Convorbiri literare*» cei cu idei mai conservatoare, la «*Viața românească*» — democrații. Ambele aceste reviste însă s'au declarat hotărît împotriva războiului, iar «*Viața românească*» a dus chiar o campanie energică *pentru războiu împotriva Rusiei.*

Cât pentru biata noastră țărănime, nimeni nu va îndrăzni să-i atribuie vre-o parte de răspundere în agitația pentru războiu. De altfel atitudinea ei din timpul războiului și al ocupațiunii vorbește destul pentru adevăratele ei sentimente.

Sunt dar în drept să spun că, — în terminologia noastră politică, — *țara reală* n'a voit războiul.

Și cum o țară exportatoare de cereale și petrol s'ar putea ridica împotriva consumatorilor ei de frunte, alături de cel mai strașnic concurent? Dar manifestațiile violente ale «opiniei publice»?

A!... Opinia publică românească!...

Da, doi ani dearândul Bucureștiul părea cuprins de isterie: Cafenelele urlau, «Adevărul» și «Universul» spumegau, întrunirile mult frecventate ale d-lui Take Ionescu clocoteau.. fie-care Duminică..

Să admitem că această agitație foarte superficială și, mai cu seamă, foarte artificială, putea să intimideze un suflet slab; că clientela de cluburi, care demonstra în fața legațiunii ruse, părea mai demnă de interes de cât miile de muncitori cari, cu prețul sângelui lor, protestau împotriva războiului; și că d-lor Mille, Honigmann și Dumitrescu Câmpina, li s'ar putea recunoaște o mai mare greutate specifică în politica României, de cât d-lor P. P. Carp, Al. Marghiloman, sau defunctului Titu Maiorescu...

Cu o condiție: că guvernul însuși să fie străin de aceste manifestațiuni.

Dar ce valoare pot avea ele, când guvernul cel dintâiu dă semnalul agitațiunii și în dosul tuturor demonstrațiilor «spontanee» descoperim mâna iscusită a d-lui Panaitescu?

Am văzut cu toții cum, în această țară, pururea guvernamentală, oficioasele liberale declarau, că toți acei ce îndrăzneau să-și ridice glasul împotriva politicei rusofile «sunt vânduți nemților sau sunt niște ambițioși neputincioși, cari caută prin singularizare să-și ascundă incapa-

www.dacoromanica.ro

citatea»; cum miniștrii și generalii, cu situații de răspundere, terorizau pe subalternii lor bănuiți de «germanofilism»; cum bandele «gărzii demnității naționale» operau cu ciomegele sub ochii poliției; cum poșta refuza să transmită abonaților ziarele și revistele «nemțești»; și cum chiar din «Monitorul Oficial», trimis la sate, dispăreau paginile cu discursurile «dezagreate», ținute la Cameră...

In schimb Buletinul Oficial al Armatei manipula cu stăruință știrile de pe teatrul de războiu!...

Dacă guvernul avea vr'o datorie în această privință, el singurul depozitar al tuturor informațiilor autentice, aceasta era să lumineze opinia publică, și în orice caz să lase cu putință o discuțiune cinstită, pentru ca, în hotărîrea ce trebuia să aibă urmări grave pentru țară și neam, orice cetățean să-și poată forma credința în cunoștință de cauză, cântărind toate argumentele dintr'o parte și din cealaltă.

Insă opinia publică «mașinată» și violentată de însiși oamenii guvernului, să fie invocată pentru justificarea acțiunii aceluiaș guvern?...

Mulți au putut fi înșelați de această farsă, și au ajuns să creadă în toată curățenia sufletească că «li-se deschid porțile raiului».

Regele Ferdinand însă, spre cinstea lui, în declarația citată recunoaște cu francheță că asemenea înscenări nu exprimă cugetul și voința țării.

Atunci de ce a fost declarat, războiul?

«Țara reală» nu l'a voit; l'a cerut oare «țara legală»? Ia.... nici n'a fost consultată!

13 Septembrie.

VII

«ȚARA LEGALĂ» ȘI RĂSBOIUL

Am afirmat mai sus, că războiul a fost declarat fără ca «țara legală» să fi fost consultată.

In adevăr nici corpul electoral, nici parlamentul n'au fost puse în situația de a-și spune cuvântul în această privință.

In alegerile parțiale din Galați și Caracal, *colegii pur orășenești*, — și agitația a fost dusă mai ales în orașe, — candidații războinici au căzut. In special la Caracal, Oc-

www.dacoromanica.ro

tavian Goga, «candidatul conştiinţei naţionale», n'a putut întruni mai multe voturi ca «bulgarul» Ivănescu, deşi desigur n'a fost combătut mai puternic şi n'a avut la dispoziţie mai puţine mijloace.

Iar dacă s'ar fi făcut un plebiscit pe platforma războiului, cine s'ar îndoi de rezultatul lui?

Corpurile legiuitoare, ca organ legal al voinţei naţionale, de asemeni n'au fost consultate.

O singură discuţie a avut loc în Cameră asupra politicei noastre internaţionale, dar *ea n'a fost contradictorie* şi n'a dus la un vot asupra chestiunii.

Guvernul se închisese atunci într'un mutism desăvârşit, şi, fără să dea nici o lămurire atât asupra intenţiunilor sale, cât şi asupra temeiurilor politicei sale, s'a mărginit a cere un vot de încredere.

Dar guvernul era singur în măsură de a da reprezentaţiunii naţionale tot materialul necesar pentru judecata, în cunoştinţă de cauză, asupra directivei noastre politice.

Totuşi cuvântarea d-lui P. P. Carp, — şi în măsură oarecare chiar acea a subsemnatului, — au zdruncinat Camera. Am început să vorbim în mijlocul invectivelor şi al vociferărilor, dar am isprăvit în aplauzele majorităţii.

Astăzi realitatea nemiloasă a vădit pentru oricine câtă dreptate am avut şi cât de lipsite de temeiu au fost toate ipotezele, pe cari se baza acţiunea contrară. Tăcerea guvernului îi dădea o aureolă de mister şi dezarma critica. Fiecare putea presupune, că cine ştie ce se ascunde în dosul acestei tăceri. Iar dacă guvernul îşi făcea datoria, participând la discuţie, am fi putut, poate, arăta că toate planurile sale nu sunt decât «Castele în Spania», cum au şi fost. Şi cine ştie, poate, dezastrul ar fi fost evitat.

In orice caz, sperăm că vestita concepţie a războiului «fără rizic şi sacrificii» n'ar fi rezistat la lumina criticii.

Am ajuns însă până la declararea de războiu, pe întunerec, fără nici un vot prealabil al Corpurilor legiuitoare, *indispensabil* din punctul de vedere legal.

Nu vreau să discut aci controversa, dacă după Constituţia noastră dreptul de a declara războiul cade în atribuţiunile puterii executive sau ale celei legislative.

Constituţia, în adevăr, nu prevede cazul declarărei de războiu. Insă din punctul de vedere formal, — întrucât art. 96 al Constituţiei spune că *„Regele nu are alte puteri decât acele date lui prin Constituţie"*, — din însăşi tăcerea

www.dacoromanica.ro

Constituţiei ar rezulta că acest drept nu-l poate avea decât reprezentaţiunea naţională, care, ca depozitară a suveranităţei depline, singură poate decide în cazurile neprevăzute.

Dar s'ar putea obiecta, că lacuna din Constituţie provine din faptul, că la 1866, când ea a fost votată, România, ca ţară vasală, nu avea dreptul de a declara războiu; iar după natura lucrurilor acest drept ar intra în competinţa puterii executive.

Oricum însă s'ar deslega această controversă, în situaţia de fapt guvernul nu se putea dinspensa de colaborarea Camerelor.

In adevăr, un text categoric al Constituţiei dispune (Art. 122):

„Nici o trupă străină nu va putea fi admisă în serviciul „Statului, nici ocupa teritoriul României, nici trece pe el, decât „în puterea unei anume legi".

Prin urmare, în afară de orice controversă, guvernul *nu avea dreptul de a deschide hotarul ţării trupelor ruse* fără un vot al Corpurilor legiuitoare, ceeace implica în cazul de faţă şi declararea de războiu.

O mai flagrantă violare a Constituţiei nici că mai poate fi!

Desigur că parlamentul din Iaşi s'a şi îngrijit de vr'un «bilet de indentitate». Dar ce valoare poate avea un vot dat între baionetele ruseşti, când Constituţia a voit tocmai să împiedice puterea executivă de a-şi impune voinţa Camerelor cu sprijinul unei forţe străine.

Aşadar, «ţara reală», după mărturisirea chiar a regelui Ferdinand, n'a voit războiul, iar «ţara legală» nu l'a hotărît, nici n'a fost consultată...

Cum dar a fost declarat?

Totul a fost un simplu «hatâr» pentru Quadruplă...

Pentru a da însă oarecare autoritate acestui hatâr s'a recurs la înscenarea Consiliului de Coroană.

14 Septembrie.

www.dacoromanica.ro

VIII

UN PARADOX ECONOMIC

— Şi din punctul de vedere al intereselor noastre economice, războiul a fost o nebunie —

România a intrat în războiu *împotriva intereselor sale de Stat*, din punctul de vedere economic.

Economiceşte, ca ţară producătoare de cereale şi petrol, interesele o legau de Germania, principala ei consumatoare, iar de Rusia, care şi ea exportează mai cu seamă cerealele şi petrolul şi e principala concurentă, o despărţea un conflict economic ireductibil.

Din acest punct de vedere, un războiu alături de Germania, sau chiar o neutralitate binevoitoare, asigurau României posibilitatea de a-şi utiliza toate forţele ei productive. Pe când alăturea de Rusia, chiar de n'ar fi urmat ocupaţia străină, o expunea la o desăvârşită *paralizie economică*.

Chiar făcând abstracţie de celelalte consideraţii, era evident deci, că România nu-şi putea desfăşura acţiunea militară, cu şanse de succes, decât *într'o singură direcţie*.

Războiul cere de la un popor atâtea jertfe, o încordare aşa de mare, în cât nu se poate duce la un bun sfârşit de un Stat care prin situaţia lui economică, este silit din prima zi după intrare în acţiune să îngheţeze aproape toată productivitatea, din lipsă totală de debuşeuri. Războiul actual a învederat mai cu deosebire că pentru un Stat putinţa de a'şi menţine în cursul acţiunii militare, sub o mare presiune, integritatea vieţii sale economice e tot aşa de importantă ca şi organizaţiunea militară propriu zisă.

Astă-zi armata nu se poate izola în acţiunea ei de restul naţiunii. Dacă pe front se adună combatanţii propriu zişi, — cari în cazul extrem reprezintă cel mult 10 la sută din populaţie, — în dosul frontului, putem spune, că toată naţiunea ia parte *directă* şi ea la luptă. Dacă activitatea ei este stânjenită, însăşi armata ajunge imediat paralizată, lipsită de tot aparatul economic necesar pentru întreţinerea şi înarmarea ei, şi pentru ridicarea energiei ei combative la nivelul necesar pentru biruinţă.

O naţiune nu poate duce războiul, când, prin isolarea ei de toate legăturile ei economice *naturale* şi indispensabile pentru funcţionarea mecanismului ei economic, e

www.dacoromanica.ro

silită la inacțiune productivă și redusă să cerșească de la aliați pentru a-și satisface trebuințele cele mai esențiale.

Dar situația noastră a fost agravată și prin toată politica ultimelor decenii.

Nu suntem o țară industrială, însă războiul de astăzi este înainte de toate un război al industriei. Chiar colosul Rusesc s'a resimțit de nesuficiența mijloacelor sale industriale: aceasta este cauza principală a slăbiciunii militare, pe care spre uimirea lumii, a dovedit-o marele Imperiu rus. Bizuindu-ne însă pe alianța noastră cu Puterile Centrale, noi n'am luat nici măsurile ce am fi putut lua spre a ne asigura la timp aprovizionarea în muniții și armamente.

Dar n'ar trebui să avem prea mari iluziuni în această privință. Nu poate exista într'o țară numai industria specială de războiu, când nu sunt față toate condițiunile *pentru desvoltarea industrială generală.* O țară pur agricolă în toate privințele, și care totuș ar avea o puternică industrie de războiu, e o monstruozitate economică ce nu a existat niciodată și nicăeri, și nici nu poate exista. Imensul capital necesar pentru aceasta și toate mijloacele tehnice presupun un mare progres industrial *anterior.*

Dar cine nu știe la ce rezultate lamentabile am ajuns cu toată protecțiunea industriei noastre «naționale». De multe ori am arătat în parlament, ca și prin publicistică cari sunt cauzele acestei situațiinni, pentru ca să mai fie nevoe să revin acuma asupra chestiunii. Multe decenii de muncă stăruitoare, o mare desvoltare a mijloacelor naturale, ridicarea culturii generale a poporului, asigurarea unor prielnice raporturi economice, ar fi poate în stare să schimbe această situație într'un viitor îndepărtat. Dar, pentru acțiunea politică imediată, nu ne era ertat să nu ținem seamă de împrejurările actuale.

Desigur aceste considerațiuni nu au fost străine de motivele politicei noastre tradiționale, prin care ne-am legat printr'un tratat de alianță cu Puterile Centrale.

In adevăr, noi *economicește* facem de fapt parte din *Europa Centrală*, suntem legați de ea prin acea țesătură de interese economice, cari predestină și interesele politice.

Astfel se explică, că dacă Germania consuma cea mai mare parte din produsele noastre, ea era în acelaș timp și furnisorul nostru aproape exclusiv de fonduri, — atât pentru trebuințele noastre de Stat cât și în ce privește

www.dacoromanica.ro

mijloacele necesare pentru desvoltarea noastră economică. Nu numai împrumuturile Statului nostru se contractau toate pe piața Berlinului, dar și aproape toate băncile noastre mari lucrează cu capitaluri germane.

Și unde s'a văzut ca un producător să se ridice împotriva principalului său consumator și a furnisorului său de fonduri?

Dar aceste legături economice au determinat, cum am spus, și raporturile politice, — un tratat de alianță și o convenție militară.

Armamentul nostru, organizația militară, planul de fortificațiuni,, și asigurarea aprovizionărilor, — toate au fost întemeiate pe această situație economică cum și pe legătura politică. Am contat pe formidabila industrie germană, care urma să supleeze insuficiența noastră industrială.

Astfel pornind războiul împotriva Puterilor Centrale, țara noastră era amenințată nu numai de paralizie economică imediată, chiar și fără invazie, — prin pierderea debușeurilor, — dar era condamnată și la anemia organizațiunii noastre militare, — lipsa de armamente și muniții. Nici o «pregătire» improvizată în câteva luni, nu era în stare să pareze acest cataclism.

Am plătit cu atâtea nenorociri nesocotirea acestor adevăruri atât de simple...

Dar în situația noastră războiul actual, e o aberațiune din punctul de vedere economic și în ce privește vremurile de «după pace».

Prosperit tea și desvoltarea noastră economică vor atârna și pe viitor de *prosperitatea și desvoltarea economică a Germaniei.* O Germanie ruinată, lipsită de putința de a-și afirma desvoltarea și expansiunea ei industrială, *n'ar mai fi în stare să consume la aceiaș măsură petrolul și cerealele noastre, și n'ar mai dispune de capitaluri, pe cari să le pună la dispoziția noastră.*

Și datorită situației geografice, nici o altă țară nu ne-ar mai putea înlocui Germania, — mai cu seamă dacă și cheia Dardanelelor ar fi în mâna Rusiei!...

Războiul României e înainte de toate un *paradox economic.*

29 Septembrie.

www.dacoromanica.ro

IX

PARADOXUL FUNDAMENTAL

Am spus în alt articol că noi am întreprins un războiu în contrazicere cu interesele noastre economice, cari sunt legate de interesele Puterilor Centrale şi sunt în opoziţie cu interesele Rusiei. Şi am afirmat că în cazul în care Germania ar fi fost sdrobită, noi cei dintâiu am fi suferit economiceşte, dacă puterea de cumpărare a Germaniei ar fi fost redusă, ca şi putinţa de a ne furniza capitalurile necesare pentru desvoltarea noastră economică.

Prin faptul că prin armele noastre noi ajutam Imperiul rus să-şi realizeze visul de veacuri, — stăpânirea asupra Constantinopolului şi dominaţiunea în Balcani — paradoxul economic al acestui războiu încă se accentuează.

Secole am fost vasali ai stăpânilor Bosforului, şi acum să dorim iar o robie?

In adevăr, Strâmtorile sunt singura eşire pentru România în lumea largă,—dacă ele ar fi închise, porturile noastre maritime nu ar mai avea nici o însemnătate economică.

Dar România s'a angajat, prin alianţa noastră, să dea un sprijin esenţial pentru ca *principala noastră concurentă* pe terenul economic, Rusia, să pună mâna pe «cheia» dela casa noastră!

Consecinţele *economice* din această situaţie nu sunt greu de prevăzut. Dificultăţile, ce se pot oricând crea transporturilor noastre de către stăpânii Strâmtorilor, pot ameninţa agricultura noastră, ca şi industria petroliferă, cu soarta pe care a avut-o şi creşterea noastră de vite, din cauza greutăţilor vamale. Mai cu seamă cerealele nu pot suporta concurenţa în piaţa internaţională, dacă, de pildă, costul transportului le va urca enorm preţul, din cauza chiar a simplei reţineri din «motive sanitare» a vaselor noastre pentru un timp, mai mult sau mai puţin însemnat, în faţa Bosforului.

Ruina agriculturii româneşti, şi deci şi a ţării întregi, ar fi rezultatul ineluctabil al stăpânirii Strâmtorilor de către formidabila noastră concurentă.

In orice caz am fi continuu la discreţia guvernului rus.

Situaţia paradoxală, din punctul de vedere economic, că România şi-a pus în cumpănă toate forţele pentru ca

www.dacoromanica.ro

să întroneze la Bizanţ tocmai Imperiul rus, se agravează prin consideraţiunile de ordine politică.

Stăpânind «cheia» Mării Negre, Rusia ar putea ori-când să exercite o presi ne irezistibilă asupra României. Orice libertate de acţiune prin aceasta ar dispare, în ce priveşte politica ei internaţională, — ea n'ar putea fi decât un instrument docil în mâna guvernului din Petersburg.

Dar acest guvern nu are nici un interes pentru desvoltarea şi prosperitatea României. Dimpotrivă, Rusia a întreprins războiul, cum a spus înainte de moarte contele Witte, tocmai ca, «punând piciorul solid pe Carpaţi şi la Constan inopol să-şi asigure dominaţiunea în Balcani».

România ar sta ca o bar eră incomodă între Imperiu şi posesiunile lui din Balcani. Şi atunci, când Bucureştii ar ajunge o staţiune în drumul cel mai scurt dintre cele două capitale ale imensului Imperiu, — Petrogradul şi Ţarigradul, — câtă vreme ar mai putea el rămâne capitala unui Stat independent?

Instalarea Rusiei la Ţarigrad n'ar însemna prin urmare, pentru România, *politiceşte* decât începutul unei agonii.

Ce putere de rezistenţă ar mai opune Statul nostru, — în situaţia descrisă, de subjugare economică, şi înconjurat cum ar fi de Rusia şi vasalii ei?

In adevăr, victoria Rusiei n'ar fi dus numai la anexarea Galiţiei (care şi fusese «încorporată» la Imperiu!) şi a Strâmtorilor, până la graniţa actuală a Turciei europene, — dar şi a Bulgariei, care urma să fie «pedepsită pentru infidelitate faţă de slavism»: iar Serbia, după acest războiu, nici n'ar mai putea trăi decât ca o ţară vasală a Rusiei. Astfel România, redusă la situaţia unei simple *enclave*, n'ar mai păstra contactul cu Apusul decât prin Ungaria...

Viaţă ar mai fi aceasta?

Dar apăsarea economică şi încercuirea politică şi strategică, nu ar fi singurele arme în mâna Rusiei pentru sugrumarea României.

La Constantinopol se află scaunul unui patriarh ortodox ecumenic. Emanciparea bisericei noastre de sub Chiriarhia acestui patriarh e de dată recentă şi a lăsat încă multe chestiuni în suspensie.

Dar acest patriarh, când ruşii vor stăpâni Constantinopolul, — va fi *rus*, având în dosul lui toată puterea nesfârşitei împărăţii. In cercurile bisericeşti din Rusia s'a şi discutat că patriarchul din Ţarigrad, sub scutul unu

www.dacoromanica.ro

imperiu ortodox, trebue să ajungă în adevăr ecumenic şi să *se grupeze deci în jurul său toate bisericile ortodoxe naţionale...*

N'am nevoe să insist asupra consecinţelor...

Dar în Rusia a izbucnit revoluţia şi socialiştii ruşi reclamă «pacea fără anexiuni»?

Dar noi am încheiat alianţa cu republica rusă sau cu Ţarul? Voit-am noi înfrângerea Ţarului, ca să deslănţuim revoluţia? De aceea ne-am pus armata la dispoziţia Ţarului?

Şi aici e un nou paradox în această împletitură de paradoxe, care constitue politica noastră.

Desigur, revoluţia rusă *pentru moment* ne-a scăpat de o mare primejdie, la care ne-a expus alianţa noastră cu ţarul — dar această revoluţie *face cu neputinţă şi realizarea scopurilor pe cari le-am urmărit pornind la acţiune.*

In al doilea rând, dacă în momentul de faţă politica de cuceriri nu e cu putinţă pentru Rusia, — îndată ce acolo se va aşeza vr'un regim definitiv, *interesul de Stat* va îndemna noua Rusie pe vechia cale de expansiune spre Balcani. Numai dacă va avea în faţă *o forţă peste care n'ar putea trece*, Rusia republicană va putea să fie abătută din această cale, — însă niciodată prin consideraţiuni pur sentimentale.

Nu sentimentul, ci numai interesul de Stat conduce politica internaţională, ori-unde şi oricând.

Acesta este chiar paradoxul fundamental al politicei româneşti.

Ne am aliat cu un Stat, ale cărui interese economice şi politice nu sunt compatibile cu ale noastre, şi chiar cu simpla noastră existenţă ca Stat şi ca neam, fiindcă noi constituim o veşnică piedică pentru unirea dintre slavii de nord, cuprinşi în hotarele Rusiei, şi cei din Balcani,— şi fiindcă noi stăm în calea unui imens imperiu spre marea liberă.

Şi ne-am ridicat împotriva Germaniei, care ar avea *interesul* să ne sprijine atât economiceşte, cât şi politiceşte. S'a vorbit mult despre vestitul *Drang nach Osten* al Germanismului.

Desigur, Germania are un mare interes de a-şi asigura expansiunea economică spre răsărit. Dar ea nu poate realiza acest scop prin opresiune şi prin anexări de teritorii, ci numai bizuindu-se pe *o colaborare liberă* a popoarelor din Orient.

Şi acest este temeiul cel mai sigur al politicei noastre tradiţionale: în aceste condiţiuni puterea şi prosperitatea

www.dacoromanica.ro

noastră ar constitui un element al puterii şi al prosperităţii Germaniei însăşi.

Interesul reciproc este cea mai bună garanţie în politică. Dar «idealul naţional»? Poate acel ideal fi în contrazicere cu «interesul no tru de Stat?» De aci se învedereză chiar sofismul, despre care vom mai vorbi altădată.

30 Septembrie.

X

CONSECINŢELE FINANCIARE ALE DEZASTRULUI

I

Cei mai mulţi dintre români, dacă sufăr cu oarecare resemnare toată apăsarea clipei de faţă, se mângâe cu gân ul la un apropiat viitor mai fericit. Toate sunt trecătoare — va trece şi acest răsboiu, vor veni «ai noştri», şi viaţa uşoară şi veselă de altădată va reîncepe...

Imaginaţia românului, optimist din fire, se refuză de a concretiza consecinţele inevitabile ale dezastrului. Viaţa noastră, atât de bogată în minciuni convenţionale, ne-a deprins să nu luăm nimic în serios. Nu ne dăm seama de răspunderea pe care ne-o asumăm, nici de sancţiunea care fatal urmează actele politice. Toată filosofia noastră naţională se rezumă în credinţa în «norocul românului». A trecut ţara aceasta prin atâtea încercări, — răsboaie, ocupaţiuni, foamete, ciumă şi holeră, — ei şi? Pentru ce şi acuma nu s'ar mai putea întoarce veşnicul carnaval, fără muncă şi fără griji, al «vieţi normale»?..

Nu, domnilor, răsboiul actual nu are analogii în trecut. Niciodată România n'a fost încă silită să facă o sforţare atât de uriaşă care să pună în cumpănă toate dobândirile materiale şi morale ale veacurilor trecute. Niciodata teritoriul nostru naţional n'a fost *în întregime* împărţit între oştirile streine de milioane cari se războesc între ele. Precum niciodată ţara aceasta n'a servit ani dearândul ca arenă închisă pentru atât de groaznice lupte.

Voi încerca aici să lămuresc numai un aspect al sancţiunii istorice pentru păcatele politicei noastre.

Voi căuta anume să stabilesc datoria publică ce va apăsa asupra ţării la încheerea păcii.

www.dacoromanica.ro

Din datele oficiale (v. *Gh. M. Dobrovici,* «Istoricul datoriei publice a României», p. 447) rezultă că până la 1913 împrumuturile noastre de Stat se urcau la peste un miliard 800 milioane, din cari se amortizase aproape trei sute de milioane.

Anuitatea acestor datorii se ridică la vr'o 98 milioane. Cât de greu apăsa asupra budgetului nostru această sarcină, ştie ori şi cine.

Dar câţi îşi dau oare seama, cum stăm acum în această privinţă?

Iată o mică socoteală, după datele Ministerului de finanţe, până la plecarea guvernului din Bucureşti:

1.577.013.590	— Imprumuturile vechi, (scăzându-se amortizarea).
250.000.000	— Renta 4 $^1/_2$% din 1913 (prin «Disconto» Berlin).
700.000.000	— Cele 4 împrumuturi de la Banca Naţională, din 20 Decembre 1914, 15 Iunie şi 18 Decembre 1915 şi 21 Octombre 1916.
400.000.000	— Imprumutul Naţional.
14.569.000	— Bonuri de tezaur.
10.012.500	— Imprumut la Banca d'Italia din 15 D c.1914.
125.000.000	— Imprumut la Londra, la Baring Brothers, din 14 Ianuarie 1915.
175.000.000	— Imprumut la Banca Engliterii, din 2 Octombrie 1915.
1.000.000.000	— Idem din 2 Oct. 1916
46.313.544	— Rentele de 4% şi 5% pentru cumpărare de păduri, constituire de islazuri, şi de mână moartă.

La aceste mai trebuesc adăogate cel puţin:

300.000.000	— Bonurile de rechiziţie până la Dec. 1916.
300.000.000	— Creditele pentru C. F. (Marghi oman).
400.000.000	— Angajare de «excedente».
5.297.908 634	Total.

Aceste 5 miliarde 300 milioane. în cifră rotundă, reprezintă angajamentele ce erau efectiv contractate de tezaurul nostru, şi în mare parte realizate şi cheltuite în momentul când guvernul luase calea pribegiei.

Despre *faza ieşană* a gospodăriei noastre financiare nu

www.dacoromanica.ro

știu nimic precis. Am cetit o telegramă că s'a mai contractat un nou împrumut la Londra și altul în Japonia; că se mai tratează și în America, și tot sute de milioane și miliarde..

In acelaș timp, desigur se acumulează bonuri de tezaur și bonuri de rechiziție, lucrează cu intensitate presa Băncii Naționale....

Trebue ținut seamă, că nici măcar resursa impozitelor pentru cheltueli ordinare guvernul din Iași nu o are: peste două treimi din țară nu se mai află sub puterea lui, iar cealaltă treime... de sub ruși, prea puțin mai poate contribui și ea la bugetul Statului.

Dacă presupunem deci că în cele *nouă luni* ce au trecut dela stabilirea guvernului la Iași, datoria publică a mai crescut cu vr'un miliard și jumătate, de sigur suntem mai prejos de realitate.

Iată deci o datorie probabilă, în momentul de față de **șase miliarde 800 milioane!** Nai mult decât împătrit datoria anterioară politicii de «măriri»...

Dar chiar de s'ar încheia pacea *imediat*, e evident că datoria noastră *actuală* nu se poate mărgini la această cifră. Numai ca despăgubiri pentru sondele și instalațiile petrolifere, distruse de vestita comisiune engleză, vom fi siliți să plătim cel puțin 500 milioane. (După o informațiune, numai societățile americane reclamă 200 milioane!)

Despăgubiri pentru altă avere distrusă, indemnizări pentru popul țiunea din părțile cari au suferit mai mult pe urma acțiunii militare (sunt atâtea orașe și sate întregi dărâmate!) reprezintă cel puțin alte 500 milioane.

Apoi, pensiuni pentru familiile celor căzuți în luptă și pentru invalizi, la cât se vor mai însuma ele? Sunt cu mult peste o sută de mii de morți pe câmpul de bătălie. în spitale și în captivitate, și tot pe atâta vor fi și schilozi. O elementară măsură de siguranță publică, dacă nu simțul de dreptate, va impune aici Statului o sarcină desigur mai mare de 25 milioane pe an, — adică iarăși anuitatea unui capital de minimum 500 milioane.

Numai aceste trei «condee», cari reprezintă, repet, o datorie actuală, se ridică prin urmare încă la **un miliard și jumătate.**

Cu alte cuvinte, chiar în cazul unei păci imediate, totalul probabil al datoriei noastre publice s'ar exprima prin groaznica cifră de **opt miliarde 300 milioane!**

Dar dacă războiul se va prelungi încă un an?... E un

www.dacoromanica.ro

coşmar, — şi totuş calculul cel mai simplu ne arată, că e cu putinţă să intrăm în pace cu o formidabilă datorie de vr'o zece miliarde.

Dobânzile şi amortizarea unui capital de zece miliarde, considerând situaţiunea pieţei după un asemenea cataclism, vor cere *în cazul cel mai bun* o anuitate de 700 milioane.

Vom putea face faţă acestor plăţi?

Ce povară repre intă ele pentru budgetul Statului?

Şi ce sforţări ni se vor cere pentru acoperirea lui?

E de datoria oricărui cetăţean să-şi pună aceste întrebări.

2 Septembrie.

II

Am arătat în articolul de mai sus că probabila datorie publică se va urca, la încheerea păcii, la suma fantastică de 10 miliarde.

Cât de strivitoare va fi această sarcină pentru economia noastră naţională putem uşor învedera printr'un calcul sumar:

Avem, aproximativ, 8 milioane hectare de pământ cultivabil, — bine înţeles grevat de ipoteci şi de toate sarcinile imaginabile. Ceea ce înseamnă că, dacă datoria publică se va urca la 10 miliarde, fie-care hectar cultivabil va fi grevat de o nouă sarcină de 1250 lei, — mai mult decât valoarea lui! Dar aproape toată avuţia noastră naţională se reduce la aceasta.

Suntem deci ameninţaţi să cădem în situaţia acelor nenorociţi ale căror venituri nu ajung pentru plata dobânzilor datorite. Mizeria generală, zeci de mii de familii aruncate pe drumuri, — iată consecinţa fatală a acestui bilanţ de falit.

In adevăr, am văzut că numai anuitatea în condiţiunile pieţei ce se pot prevedea după răsboi, se va urca la cel puţin *700 milioane.*

Dar bugetul nostru întreg înainte de răsboi, — dacă facem abstracţie de cifrele numite de «contabilitate», — nu înfăţişa decât vre-o 500 milioane.

Cât însă va putea produce bugetul Statului după răsboi?

Ori câte economii am voi să facem, — şi de sigur, vom fi siliţi să suprimăm poate o jumătate din armata noastră de funcţionari, să desfiinţăm servicii întregi, să închidem şcoli, etc., — faţă însă de enormele necesităţi pentru uti-

www.dacoromanica.ro

larea din nou şi pentru punerea în stare de funcţionare a întregului mecanism al Statului, nu vom putea reduce prea mult din cheltuielile bugetare.

Veniturile însă vor scădea grozav: ţara e ruinată, producţia va fi redusă. Vor trece decenii până ce numai stocul de vite necesare agriculturii precum şi fabricele sau isvoarele de petrol, toată viaţa noastră industrială şi comercială, vor ajunge la nivelul la care au fost înainte de dezastru.

Atunci?

Bilanţul e în adevăr nimicitor. Cu un venit în cazul cel mai prielnic, de vre-o 300 sau 400 milioane, — oricâte impozite noui am inventa — va trebui să facem faţă la vre *un miliard şi 200 milioane* de cheltueli *indispensabile.*

Simplul fapt că astfel de fiecare cap de familie va cădea în mijlociu o sarcină anuală, *numai pentru necesităţile Statului,* de aproape 1000 de lei, ne zugrăveşte toată grozăvia acestei situaţii. De unde să mai luăm sumele necesare pentru celelalte nevoi, — pentru administraţia judeţeană şi comunală şi chiar pentru hrana însă-şi şi întreţinerea populaţiei?

Doar chiar pentru vremurile «prospere» de dinainte, s'a calculat că bugetul unei familii ţărăneşti în România abia dacă se urcă la vre o 500 lei pe an...

Dar, cum am spus, datoriile noastre sunt, în parte covârşitoare, contractate în străinătate. Prin urmare anuitatea datoriei publice va trebui *cu ori ce preţ* să fie plătită.

Spun cu «orice preţ», pentru că nu ne va fi ertat să recurgem la resursa falimentului de Stat. Statele mari pot, la rigoare, refuza plăţile în străinătate, dar noi?... Unde să găsim puterea de rezistenţă presiunei creditorilor?

Aşa dar: nu vom avea de unde plăti, dar *va trebui să plătim...*

La acest rezultat am ajnns fiindcă am dus războiul în *condiţii nenaturale,* şi el ne-a costat relativ, nemăsurat mai scump decât pe ori care alt beligerant.

E evident că cu toată sărăcia noastră, un război nu se poate duce cu arme şi mijloace mai puţine şi mai inferioare, decât cele ce sunt la dispoziţia altor beligeranţi.

Ţinând seama însă de situaţia concretă, pe noi ne-a apăsat sarcina războiului cu mult mai greu decât şi pe aliaţii, şi pe adversarii noştri.

Mai întâiu nu suntem un Stat industrial, nu putem produce aproape nimic noi înşine pentru trebuinţele răs-

www.dacoromanica.ro

boiului. Am fost siliți să aducem armamentul și materialul necesar de la distanță fantastică, prin Arhangelsk sau Port Arthur, în jurul capului Bunei Speranțe. Iar schimbarea de orientare politică din ultimul moment ne-a silit să facem comenzi în grabă, am plătit deci îndoit, întreit, și chiar mai scump, de cât ceilalți beligeranți (nu mai ridic vălul asupra «micilor defecte» ale mecanismului nostru administrativ...)

In al doilea rând, țara noastră *întreagă* a servit și servește încă de teatru de războiu, — nu e un petec de pământ care să fi fost cruțat.

Intreg aparatul Statului funcționa deci cu extreme dificultăți.

Ce comparație mai poate fi dar cu alte țări, în ce privește cosecințele materiale ale războiului?

Ducând războiul în aceste cond țiuni am ajuns de fapt să distrugem aproape *întreaga noastră avuție națională:* 10 miliarde de datorie publică față de valoarea pământului cel mult de 8 miliarde.

A ascunde adevărul, a nu ne da seamă de consecințele acestui bilanț, pentru fie care cetățean în parte ar fi un act de lașitate, și ar împiedică numai trezirea conștiinței.

Mai poate fi vre-o mântuire?

Un lucru e sigur și evident:

Față de enormitatea sarcinei și sărăcia resurselor noastre, *România nu poate rezolvi numai cu propriile ei mijloace problema financiară și economică ce se va pune după restabilirea păcei.*

Ca să putem birui, cu timpul, formidabilele dificultăți ce ni se vor pune în cale, se impune imperios atragerea unui enorm capital din afară, care ar primi această plasare, fatal foarte puțin productivă pentru multă vreme.

Dar numai de dragul nostru nimeni nu ne va veni în ajutor, mai ales în urma experiențelor trecutului...

Interesul lui propriu poate singur determina un Stat străin să ne întiudă mâna. Orice declamație în această privință ar fi ridicolă și inutilă.

Acest interes nu-l poate avea însă, după *acest războiu,* nici Franța, nici Anglia. Cât pentru Rusia, fără să mai vorbim de alte considerații, ea însăși este pe pragul falimentului.

Iar noi... noi ne-am ridicat împotriva singurului Stat care era în măsură și care avea și interesul de a ne susține!

Triste vremuri așteaptă pe copiii noștri, pentru păcatele părinților...

3 Septembrie.

www.dacoromanica.ro

III

In faţa unei primejdii, o naţiune sănătoasă nu se teme de adevăr. Ea priveşte primejdia drept în faţă, bizuindu-se pentru mântuire numai pe tăria ei sufletească, ştiind că minciuna ne poate da o consolaţie trecătoare, dar nu ne poate da şi energia necesară pentru luptă.

Constatând că cei mai mulţi dintre români, în urma catastrofei, pe care vina noastră proprie a chemat o asupra nării, trăesc în hipnoza raiului de «după răsboiu», care ne ar aduce «praznicul» veşnic de altă dată, am încercat să învederez că România veche, România de «chef» şi traiu uşor nu se va întoarce. Ea murit pentru totdeauna în ziua când conducătorii acestui Stat, cu o inimă atât de uşoară, au aruncat-o în vâltoarea războiului.

Pentru aceasta am căutat să stabilesc la ce sumă se va urca datoria noastră *probabilă* în ziua încheerii păcii.

Şi am ajuns la următoarele rezultate, în cifre rotunde: *cinci miliarde* de datorie contractată până la plecarea guvernului la Iaşi; *un miliard şi jumătate* eventuale datorii făcute de guvernul din Iaşi; *un miliard şi jumătate* ar reprezenta despăgubirile de diferită natură, pensiunile, etc. în cât m'am crezut în drept să conchid că, dacă războiul se va prelungi încă un an, e mai mult de cât probabil că asupra ţării o să cadă o sarcină formidabilă de *zece miliarde.*

Natural, nu pot garanta că datoria reală nu va fi cu câteva sute de milioane mai mică sau mai mare. Dar e absolut sigur, că Statul român va avea de suportat o sarcină de *cinci sau chiar de şease ori mai mare,* ca înainte de războiu (un miliard şi jumătate).

In faţa acestei enorme creşteri a datoriei publice, ce mijloace vom avea noi pentru a face faţă atâtor cereri sporite asupra bugetului ţării? Mai mari sau mai mici, decât înainte?

Ce om ar îndrăsni să susţină, că pe urma ruinii ce a căzut peste noi, aceste mijloace vor fi *mai mari?*

Dar bugetul ţării se urca numai la vre'o 500 milioane şi înainte de războiu. De unde Statul să caute noi venituri?

Poate economia noastră naţională *numai cu propriile ei resurse,* rezolvi această problemă?

Am răspuns negativ la această întrebare, şi nici că se poate răspunde altfel.

Pentru aceasta n'am avut nevoe să evaluez întreaga

www.dacoromanica.ro

avuție națională. Nu numai pentru că nu pot avea în situația de fapt informațiunile precise necesare, dar și pentru că această socoteală, din punctul de vedere, pe care m'am bazat, ne-ar putea ușor induce în eroa e.

Bine înțeles, am cunoscut evaluările ce au fost făcute înainte, și cari se urcă, de pildă, după d. I. N. Angelescu, la 26 miliarde, iar după d. N. Xenopol la vr'o 21 miliarde.

Nu discut a este evaluări,—care de altfel în totdeauna sunt problematice, ceace dovedește chiar diferența dintre aceste cifre. Dar ele nu pot servi pentru scopul care ne interesează.

Așa, de pildă, în socoteala d-lui I. N. Angelescu figurează valori industriale de *cinci miliarde.*

Să admitem că cifra aceasta este exactă.

Dar cine nu știe, că industria noastră «națională» nu e un izvor de putere pentru Stat, ci ea însăși *trăește pe seama Statului.*

Cetitorii noștri de sigur, își amintesc o discuțiune recentă din parlamentul nostru asupra fabricilor de zahăr în care s'a dovedit că această industrie e *întreținută* direct de Stat, cu ajutorul premiilor și altor avantaje.

Acum vr'o cincisprezece ani, am avut și eu prilejul să arăt în Cameră, că ajutoarele pe cari sub diferite forme, aceste fabrici le primesc de la Stat, transformate în bani s'ar putea înfățișa astfel: ele primesc *gratuit* toată materia primă, Statul plătește și toate salariile lucrătorilor, și pe deasupra mai varsă acționarilor, vr'o 20 la sută asupra capitalului nominal. «Câștigul» ce fabricile de zahăr mai realizează din vânzarea produselor lor, rămâne ca un «desert».

Și totuși aceste fabrici de sigur trebue să reprezinte în bilanțul d-lui Angelescu sute de milioane.

Sau să luați nenumăratele fabrici de «cuie», de «nasturi», de «decorticarea orezului», de «uleiuri vegetale» etc., cari nu există de cât grație «avantajelor industriei naționale» sau a vre-unui paragraf din tariful vamal, asigurat unui «amic»!..

Toate aceste industrii, fără să discut aici politica economică ce le-a inspirat, sunt pentru Statul nostru o sarcină—adică *o sarcină pentru agricultură*, care e adevăratul izvor al bogăției noastre.

Tot așa nu pot ține seamă de valoarea clădirilor din orașe, pe care d. N. Xenopol o evaluiază la *două miliarde.*

Toate acestea nu sunt valori *active* cari ne-ar putea servi

www.dacoromanica.ro

în situaţia în care ne aflăm, ci valori *inerte,* sau chiar *negative din punctul de vedere al forţei noastre productive reale.*

Zilele trecute, «*Bukarester Tagblatt*» a publicat un articol judicios, în care pune degetul pe rană (No. 274, din 17 Septembre 1917).

Revizuind statisticile d-lor Anghelescu şi Xenopol, ziarul german se întreabă: ce *garanţie* poate da România, creditorilor ei? şi ajunge la cifra de 18—20 miliarde.

Cred, că din *acest* punct de vedere, adică al *creditorilor,* socoteala aceasta e mai curând prea modestă. Dar din punctul de vedere al valorilor *active,* ea este cu mult exagerată.

Să explic această afirmare cu un exemplu pe înţelesul tuturor.

Iată un moşier ruinat, care se sbate în zadar să-şi plătească datoriile. Un palat somptuos pe care el şi l-ar fi ridicat în zile de slavă, este de sigur *o garanţie* pentru creditorii lui, o «valoare», pe care trebue să o înregistreze şi statistica d-lui Anghelescu. Dar moşierului la ce îi poate ajuta acest palat, în lupta pentru salvarea patrimoniului? Doar la *lichidare...* Nu e mai curând o nenorocire necesitatea de a-l întreţine sau în cazul contrariu de a-l lăsa pradă ruinii? Avem aici evident afacere cu o valoare nu numai *inertă,* dar chiar *negativă,* care roade din produsele moşiei.

Din acest punct de vedere şi noi, Românii, ne putem bizui mai cu seamă pe agricultura noastră, — restul poate numai ajuta agricultura în funcţiunea ei economică.

Din cauza aceasta n'am ţinut seamă, *expres,* decât de valoarea terenurilor noastre *cultivabile,* cari se urcă la opt milioane hectare.

Faţă de fondul acesta adevărat al avuţiei noastre naţionale, sarcina de *zece miliarde* e strivitoare, — *1250 LEI DE FIECARE HECTAR!*

Am evaluat terenurile noastre cultivabile, la opt miliarde, — ceva mai mult ca d. M. Şerban care acceptă cifra de 7.6 miliarde. Iar în ce priveşte averea mobiliară — am crezut că pot să nu ţiu seama de ea.

Nu era doar să mă gândesc la *lichidarea* regatului.

Din punctul de vedere însă al *creditorilor,* putem da, desigur mult mai mari *garanţii:* în toate izvoarele ce dorm încă şi mai cu seamă *în munca acestui popor,* care nu poate pieri pentru un moment de rătăcire al conducătorilor săi.

Dar aceasta e şi concluzia, la care am ajuns: numai

www.dacoromanica.ro

un mare capital străin care să pună în valoare toate puterile latente ale acestui pământ şi ale acestui neam, ne poate ajută să rezolvim problema.

Pentru aceasta însă se cere o îndrumare a vieţii noastre naţionale pe alte căi.

Numai cu mari jertfe, cu muncă nepregetată, cu suferinţi negrăite, putem ajunge la liman.

Şi nădăjduesc că vom ajunge—dar «praznicul» s'a dus pentru totdeauna.

Să nu căutăm dar a ne înşela pe noi înşine.

22 Septembrie.

XI

BILANŢUL...

E trist bilanţul acţiunii noastre.

Am pornit la răsboiu.

Impotriva unui tratat de alianţă care ne lega onoarea de Stat;

Impotriva politicii noastre tradiţionale, consacrate de toţi bărbaţii de seamă ai neamului, din generaţiile trecute;

Impotriva Constituţiunii, care cerea un vot al Corpurilor legiuitoare pentru a îngădui trecerea armatelor ruse pe teritoriul naţional;

Impotriva hotărîrii unanime a primului Consiliu de Coroană;

Impotriva majorităţii celui de al doilea Consiliu.

Plecând de la concepţiunea imorală a unui răsboiu «fără rizic şi sacrificii», am călcat în picioare toate obligaţiunile noastre de Stat, dar şi toate interesele noastre economice şi politice şi ne-am aliat cu Imperiul Ţarilor, a cărui victorie nu numai că ar fi însemnat o primejdie pentru întregul Orient european, şi pentru temeliile democratice ale civilizaţiunii pe continent, dar şi o agonie pentru Statul şi neamul românesc.

Am pus armata la ordinele sugrumătorilor popoarelor oprimate vecine, uitând şi legăturile noastre istorice, şi perspectivele viitorului, şi îndatoririle noastre faţă de noi înşine, ca neam care caută el însuşi să-şi poată afirma plenitudinea vieţei naţionale.

Intr'un moment istoric, pe care poate nu ne va mai fi dat să-l întâlnim în cursul veacurilor, când puteam avea

www.dacoromanica.ro

un mare rol în Istoria mondială, înscriind o pagină glorioasă în cartea neamurilor: când am fost chemați să contribuim la organizația politică definitivă a acestui colț al Europei și să ne afirmăm ca Statul de frunte și centrul de gravitațiune pentru națiunile din Balcani — noi am trecut peste toate posibilitățile ce zăceau în situația noastră geografică, pentru un rol odios de unealtă a expansiunii rusești.

Și mai presus de toate, în numele idealului național, am inaugurat o politică de înjosire și de renunțare, de închinare înaintea siluitorului, uitând rana încă deschisă a Basarabiei.

Și am înstrăinat pe veci milioanele de români, ai căror părinți, alături de părinții noștri, într'un șir nesfârșit de generații, au muncit și au sângerat la zidirea Statului acestuia.

Și am risipit în zadar sute de mii de vieți neprețuite și am sămănat ruini peste ruini...

Ce ameteală a prins pe conducătorii Statului românesc, în ce vârtej năprasnic l'au prăvălit?

Dar răspundere nu o poartă numai conducătorii. Ori cât de mare ar fi vina lor, nu trebue să ne punem la adăpost de răspundere și noi cei din «clasa luminată», toți cei cari sunt «ca un oraș așezat pe munte ca să-l vadă lumea toată», toți acei ce'și revendică cu mândrie titlul de cetățean.

Acolo, în adâncurile vieței naționale, mulțimea robită pământului negru, credincioasă și încrezătoare, fără răspundere ca însăși, a avut și a e dreptul să ne ceară nouă mai multă conștiință cetățenească.

A fi cetățean nu înseamnă numai a-ți da votul «partidului», în așteptarea revărsării «Nilului»...

Dreptul cetățenesc implică o mare răspundere în fața tuturor generațiilor ce vor să vină în urma noastră.

Și rog pe fiecare cetățean, în fața acestui funest bilanț, să și scruteze conștiința, dacă și-a făcut datoria?

Dacă întrunirile «acționiste» nu răsunau de miile de «ai noștri», cari nu se gândeau de cât să preamărească pe «șefi», fără să-și pună întrebarea măcar încotro aceștia duc țara; dacă n'am fi tolerat ca simbriașii miniștrilor străini să organizeze ovațiuni în fața legațiunii rusești; dacă n'am fi încurajat o presă nerușinată și prea puțin dezinteresată: dacă n'am fi asistat impasibili la orgiile bandelor «demnității naționale»; dacă n'am fi îngăduit

www.dacoromanica.ro

ca să fie înăbuşit orice glas care îndrăznea să se ridice împotriva hipnozei obşteşti; dacă am fi respectat dreptul sfânt al libertăţii cuvântului, care este cea mai sigură garanţie împotriva rătăcirilor şi cea mai puternică armă de educaţie cetăţenească; dacă am fi înţeles, că opinia publică nu se poate forma prin urlete de piaţă şi cafenele, ci numai printr'o discuţie cinstită şi liberă; dacă am fi cerut «factorilor responsabili» să şi facă datoria în parlament şi în faţa obştiei; dacă..... dacă am fi fost *cetăţeni*: n'am fi stat acum printre ruini, n'am fi trecut prin această grozavă criză morală. Copiii noştri ar fi putut avea o altă soartă...

Vor ispăşi ei pentru păcatele noastre... Dar avem datoria, în faţa groaznicului destin, să nu ne mai lăsăm ameţiţi de urletele inconştienţilor şi de... şoaptele celor... prea conştienţi, ci privind în faţa realităţii amare, cel puţin acuma, în ceasul al doisprezecelea, să ne înălţăm până la adevărata chemare cetăţenească.

Ceeace îndurăm în clipele acestea din viaţa noastră, să fie cel puţin zălogul zilelor mai fericite pentru copiii noştri...

3 Octombrie.

XII

RĂSPUNDEREA ISTORICĂ

I. Plan greşit

I

Optimismul e o însuşire sufletească respectabilă în sine, cu o condiţie, ca el să nu se coboare la o îndărătnică ignorare a realităţii, numai pentru a hrăni iluziile. In cazul acesta optimismul în realitate, izvorăşte din slăbiciune intelectuală sau din laşitate morală, şi poate duce până la tocirea instinctului de conservare, expunându-ne la toate primejdiile. Până la ce grad de întunecare «optimistă» se poate ajunge pe această cale, ne învederează psichologia «ententistului» român. De peste trei ani durează războiul; în acest răstimp armatele Puterilor Centrale au repurtat atâtea victorii, au reuşit să respingă peste tot invaziile inamicului, au ocupat vaste teritorii; şi astăzi continuă să lupte pe pământ străin.

Dar recitiţi orice jurnal «ententist», veţi avea impresia, că de când s'a început războiul, în fiecare zi Germania

www.dacoromanica.ro

şi Austria se prăbuşesc şi se află în ajunul pieirii desăvâşite. Trec luni după luni, şi ani după ani, dar războiul nu se isprăveşte, nu moare nici Germania, nici Austria; mereu dau ele noui dovezi de putere vitală şi spirit ofensiv, acumulează un fapt mare de arme după altul. In zadar, «optimistul» nostru nu vede nimic:

Dă «tăvălugul» rusesc peste Hindenburg, optimistul jubilează că flota Ententei e la poarta Constantinopolului, care la sigur va cădea peste câte-va zile. Urmează studii, articole, discuţii cari învederează în ce situaţie tragică se află nemţii şi că, în urma acestui triumf decisiv al Înţelegerii, Puterile Centrale sunt iremediabil pierdute. Dar flota este respinsă, cu pierderi înspăimântătoare, — nu face nimic: avem debarcarea la Galipolli; peste două săptămâni, absolut sigur, Bizanţul e în mâna aliaţilor. Şi iarăş o serie de studii, articole, discursuri, cari dovedesc negru pe alb, că după acest nou triumf decisiv al Înţelegerii, Puterile Centrale sunt de istov isprăvite. Au fost silite armatele franco-engleze să părăsească şi Galipolli? N'are nici o importanţă; mai întâiu retragerea a reuşit aşa de bine, încât «echivalează cu o victorie», apoi ruşii sunt la poalele Carpaţilor, ca mâne sunt în Budapesta, Viena, Berlin, «prin Breslau»... Alt noian de studii, articole, discursuri cântă prohodul Puterilor Centrale. Vine ofensiva lui Mackensen, campania din Serbia, — acum e cert că Germania şi Austria sunt moarte; brilianta «retragere strategică» rusă le-a înecat trupele în mlaştinile Pinskului. Apoi: milioanele de armată Engleză, Italia, «doctorul Brusilov», Sarrail, România; — zilele sunt numărate până la victoria eclatantă, mai cu seamă — «România dă o lovitură de măciucă»... Bucureştiul e sub puterea germană, în Rusia — revoluţie şi anarhie. Dar «victoria finală e mai sigură de cât ori-când»: America, Japonia, Siamul, şi mai ştiu eu ce alte oştiri nenumărate vin să prăpădească pe neamţ...

Şi trec luni, şi trec ani, optimismul ententist primeşte lovitură după lovitură, dar în fiecare zi nouă soarele tot răsare, «în ajunul prăbuşirii desăvârşite a Puterilor Centrale» şi «victoria finală» e tot mai «absolut» sigură...

Biata minte omenească!..

6 Octombrie.

www.dacoromanica.ro

II

Tot planul de campanie al Înţelegerii a fost întemeiat pe «incomensurabila» putere militară a Imperiului rus.

Rusiei îi era rezervat rolul principal în doborîrea «militarismului prusian». Ea a fost înfăţişată drept campionul de frunte al civilizaţiunii, al dreptului şi al libertăţilor naţionale....

E destul să ne amintim tămâierile presei ententiste de la începutul campaniei, faţă de «Uriaşul de la Nord»: nenumărate oşti ruse vor trece ca un val irezistibil, ca un «puhoiu», ca un «tăvălug», peste trupul Germaniei. Celelalte armate aliate se vor mărgini la un rol modest, — ele vor trebui numai să reziste, până ce lavina rusească va mătura totul în zostogolirea ei năprasnică.

Mai mult decât acest limbaj, adesea lipsit de simţul demnităţii, concesiunile reale, făcute de către aliaţii apuseni Rusiei, dovedesc cât de mult preţ a fost pus pe forţa ei militară în acest războiu. Pentru a-şi asigura concursul Ţarului, Anglia nu s'a sfiit să renunţe la politica ei tradiţională, să i abandoneze Persia de Nord, să consimtă la împărţeala Turciei, să accepte întinderea puterii moscovite până la Constantinopol şi Strâmtori, să'i dea partea leului din Asia Minoră. Franţa nu şi mai socotea miliardele ce curgeau în abisul finanţelor ruse; ţara tuturor revoluţiilor, spre a nu-şi supăra pe aliatul asiatic, era gata să aplaude până şi sugrumarea Poloniei şi a Ucrainei....

Şi vai! S'a dovedit că Rusia, în realitate nu constitue acea forţă militară formidabilă, pe care întregul plan de acţiune a fost sprijinit. Această greşală de plan a avut consecinţi fatale pentru Înţelegere, şi ea n'a mai fost reparată şi nici nu se va mai putea repara.

Am arătat altă dată («V. R.», 1915, No. 7, p. 17 urm.), că numericeşte chiar, Rusia nu dispune de acel nemărginit rezervor de material omenesc, pe care şi-l închipuia Apusul. Din cauza unei enorme natalităţi şi mortalităţi, în compoziţia populaţiei ruseşti intră relativ un număr îndoit mai mare de copii şi invalizi ca în Germania, în cât—«dacă la o sută de locuitori, în caz extrem, Franţa sau Germania ar putea înarma până la 15 oameni, Rusia n'ar putea scoate din o sută de locuitori decât şapte sau opt soldaţi. Cu alte cuvinte, pentru Rusia e relativ, de

www.dacoromanica.ro

două ori mai greu decât pentru Franţa sau Germania de a înarma un contigent determinat de recruţi. Adică cele 180 milioane ale populaţiei ruseşti, din punctul de vedere militar, ca rezervor de forţă armată, *nu reprezintă în realitate decât cam 85 milioane de populaţie franceză sau germană!*»... (loc. cit., p. 8).

Astfel se explică, pentru ce Rusia, cea dintâiu dintre toţi beligeranţii, a fost silită să cheme sub drapel pe copii de 18 ani!

Dar puterea militară a unei ţări atârnă mai cu seamă de energia ei economică. Dacă însă, luăm drept măsura acestei energii comerţul exterior, «constatăm, că — înainte de războiu — pentru un cap de locuitor în Germania, comerţul exterior se cifrează cu 385 franci, iar în Rusia numai la vre-o 39 franci; adică energia economică a germanului e aproximativ, *de zece ori mai mare* decât a rusului!

«Aşa dar, pentru Rusia, nu numai din punctul de vedere pur numeric, e *de două ori* mai greu decât pentru Germania să ridice un contigent de recruţi, dar în acelaş timp e relativ de *zece ori* mai greu de a preface pe aceşti recruţi într'o armată modernă, şi de a menţine în timp de campanie capacitatea ei de luptă».. (loc. cit. p. 9-10).

Un economist rus a arătat la începutul războiului că faţă de sacrificiile financiare pe cari războiul le cere Rusiei, chiar dacă întreg venitul ei naţional ar fi destinat să le acopere — fără să lase nimic pentru populaţie şi alte trebuinţi — încă el n'ar fi de ajuns! Dar războiul a redus încă groaznic şi venitul naţional. Am arătat într'un articol anterior că toată activitatea productivă a imperiului este paralizată, iar cheltuelile cresc mereu în proporţii fantastice.

M'am crezut în drept să încheiu articolul citat, în 1915, după cum urmează:

«Nici mijloace financiare, nici muniţii, ca să pună din nou în mişcare «tăvălugul» rusesc, din cauza aceasta n'au de unde veni. Departe de a putea duce războiul «până la Urali», pe fie care lună colosul rus se apropie de istovire desăvârşită. Şi prin aceasta, întregul plan de acţiune al Impăăritei Înţelegeri s'a dovedit irealizabil: *Rusia nu poate b rui*»... (ibid., p. 22).

M nunea nu s'a putut face. Rusia ţaristă s'a prăbuşit, colosul se sbate în convulsiuni anarhice, — «tăvălugul» e astă-zi aruncat la «fier vechiu»...

www.dacoromanica.ro

Dar rolul, pe care planul Înţelegerii îl desemna Rusiei *nu-l poate lua asupră-şi nimeni altul.* De aci prelungirea războiului la infinit, fără nici un scop practic. Situaţia creată, prin scoaterea din luptă a Rusiei, nu se mai poate schimba. Revoluţia a pus capăt tuturor nădejdilor.

Optimistul indomptabil exclamă: Dar America, Japonia!...

Oricâte trupe ar trimite America pe frontul apusean, aceasta nu poate compensa prăbuşirea frontului rus, — fără să mai atingem alte consideraţii.

Iar dacă America sau Japonia ar face chiar nebunia să transporte prin nemărginirea moscovită milioanele de trupe, aceasta n'ar schimba starea de lucruri din interiorul unei ţări, cuprinse de furia anarhiei, — ceeace ar paraliza acţiunea oricărei armate şi ar expune-o numai la primejdia distrugerii.

Asemenea expediţie ar avea multe şanse să degenereze într'o campanie de represiune împotriva unui popor de 180 milioane în deplină răsvrătire.

Prăbuşirea militară în aceste condiţii ar fi şi mai grozavă.

Destinul se împlineşte.,

Dar prin nici o argumentaţie nu poţi face pe un daltonist să vadă faţa adevărată a lucrurilor...

8 Octombrie.

II. România în faţa Istoriei mondiale

I

Ceeace caracterizează atitudinea noastră în timpul «expectativei», în nădejdea unui războiu «fără rizic şi sacrificii», este un fel de fatalism oriental care priveşte desfăşurarea evenimentelor ca şi cum *acţiunea proprie* nu poate avea nici o înrâurire asupra mersului fatal al lucrurilor.

In loc de a'şi pune întrebarea în ce direcţie România trebue să-şi arunce forţele, pentru a putea pleca cumpăna războiului *în sensul intereselor noastre*, — în prima fază a expectativei» guvernanţii noştri pândeau cine birueşte *fără intervnţia noastră*. pentru a se arunca atunci,—ertaţi-mi cuvântul trivial dar foarte expresiv — la «pleaşcă», spre

www.dacoromanica.ro

a se prezenta la congresul păcii «la braţ cu biruitorul».

Din această concepţie răsare credinţa fatalistă, că România *nici într'un caz* nu putea influenţa rezultatul războiului. Câtă lipsă de încredere, sub învălişul declamaţiilor deşarte, în puterile naţiunii, vădeşte asemenea atitudine la marii şi micii noştri bărbaţi de Stat, n'am nevoe să insist.

Prin excesul de «abilităţi» România, la urma urmelor, a fost prinsă în angrenaj şi aruncată într'un războiu *împotriva* intereselor sale, şi care *în nici un caz* nu poate avea un bun sfârşit pentru noi, fiindcă nu era *natural.*

România, cum am arătat de atâtea ori, nu şi putea desfăşura toate puterile decât într'o *singură* direcţie. Dar în această direcţie,—conformă cu toată tradiţia şi situaţia ei în complexul Statelor. — România *putea* în adevăr să arunce în cumpănă toată greutatea ei.

Cu mai puţin fatalism, cu mai mult simţ al realităţii şi cu mai multă încredere în forţele noastre, îndreptate în direcţia *naturală*, astăzi România n'ar fi fost o îngrămădire de ruini. Inălţată prin conştiinţa marelui său rol în Istoria mondială, respectată de *toate* naţiunile de care este înconjurată şi cu cari ar fi colaborat pentru emanciparea obştească, (chiar sârbii ne ar fi datorit recunoştinţă fiindcă am fi făcut inutilă nimicirea lor), mărită prin realipirea pământurilor moldoveneşti băştinaşe, ea ar fi putut privi cu linişte şi încredere în faţa viitorului...

Ce blăstăm a căzut pe neamul acesta?...

10 Octombrie.

II

De obiceiu e o muucă zadarnică să cercetezi «ce ar fi fost, dacă n'ar fi fost ceeace a fost». Insă în lumina faptelor nu e greu de stabilit astăzi rezultatele eventuale ale acţiunii noastre, îndreptată în direcţiunea *naturală*, faţă de situaţia concretă a României.

Nu trebue uitat în adevăr, că în urma primului consiliu de coroană care hotărîse *expectativa*, deşi România formal îşi menţinuse încă o bucată de vreme legătura de alianţă, în realitate însă a fost răsturnată o situaţie, care părea sigură, bine întemeiată şi bine lămurită până atunci.

Am fost legaţi de Puterile Centrale printr'un tratat de alianţă şi printr'o *convenţiune militară*. Ani de zile Statele majore din Bucureşti şi Viena au lucrat de acord. Rolul

www.dacoromanica.ro

României era bine precizat în cazul unui conflict armat între Rusia şi Austro-Ungaria.

Rolul acesta se poate rezuma în două cuvinte: armata română trebuia să formeze *aripa dreaptă* a frontului comun împotriva Rusiei.

Consiliul de Coroană a avut loc în ziua de 4 August st. n., când mobilizarea în monarhia vecină era în plin curs. Se ştie că o mobilizare şi o concentrare odată începute după un plan, nu mai pot fi îndreptate *după un alt plan.*

Ca rezultat, aripa dreaptă a frontului din Galiţia *a rămas în aer.*

Primele succese ale armatelor ruse în Galiţia, din August şi Septembrie 1914, se datoresc mai cu seamă acestei împrejurări.

Pot invoca în sprijinul acestei afirmări autoritatea unui ilustru critic militar *neutral.*

După ce lămureşte planul conceput în August 1914 de către comandantul armatei austriace din aripa dreaptă, generalul von Brudermann, — elveţianul *Stegeman* arată că reuşita acestui plan presupunea «o asigurare *mai puternică* a propriului flanc drept, de cât aceea pe care o «poseda de fapt armata a treia. Altfel corpul XII risca la «rândul lui să fie înconjurat şi legătura lui cu capetele de «pod de peste Nistru tăiată». («*Geschichte d. Kriegs*», I. p. 295.

«Lupta a fost astfel dată în condiţiuni neprielnice, şi «în retragere situaţia strategică a fost salvată de *ardeleni*, «cari resistau unui inamic superior, în lupte continue şi «într'o ordine neînfrântă». (Ibid p. 296).

Ardelenii au plătit pentru că cei de dincoace nu au răspuns la apel...

Dacă, spune autorul nostru, în urma victoriei austriace la Zamosc, armata lui Brudermann şi-ar fi putut îndeplini misiunea şi «ar fi rezistat câteva zile mai mult,— atunci «Auffenberg ar fi luat Cholmul şi Grubieszowul, iar «Dankl Lublinul (aceştia bătuseră trupele ruse din faţa «lor)... şi *campania ar fi putut fi încoronată de victorie împotriva «lui Russki şi Brussilow»...* (Ibid. p. 321).

Câtă însemnătate a avut în economia generală a războiului faptul, că aripa dreaptă a armatei austriace a fost prea slabă şi astfel Brudermann a fost silit să cedeze, cu tot eroismul trupelor sale, în faţa unei enorme superiorităţi numerice, expunând întregul front la învăluire,

www.dacoromanica.ro

rezultă din următoarea juxtapoziție de fapte, făcută de Stegemann.

«La 30 August brilianta ofensivă a germanilor în Apus «ajunsese la punctul ei culminant. La Răsărit a fost re«purtată victoria dela Tannenberg, iar la Zamosc și Ko«marow victoria lui Auffenberg și aceea a Arhiducelui «Iosef Ferdinand. Insă în aceiași zi la Rohatin *au căzut «sorții împotriva lui Brudermann*»... (ibid. p. 322).

Se impunea o nouă regrupare a tuturor forțelor, un alt plan de campanie. Galiția a fost invadată; răsboiul a luat alt caracter, trecând peste toate limitele în spațiu și în timp; pe orizont au început să apară mereu noui complicațiuni...

Ar fi putut intervenția României să schimbe ceva în acest mers al lucrurilor?

Nu e nevoe de multă discuțiune în această privință, faptele și cifrele ajung.

Dacă România își făcea datoria de aliată, mobilizând și ea imediat după izbucnirea răsboiului, aripa dreaptă a frontului împotriva Rusiei n'ar fi fost întărită numai de armata română.

Turcia și Bulgaria, cari din cauza expectativei românești, izolate de Puterile Centrale, au putut să intre în acțiune numai cu mult mai târziu, *s'ar fi alăturat imediat* și ele, fără împrăștiere de forțe, cu toată greutatea lor, la acest front.

Pot afirma, și va veni vremea când voiu putea da toate detaliile, că din primele zile ale răsboiului, Turcia și Bulgaria *au și tratat în această privință cu guvernul român*, dar au întâmpinat o îndărătnică rezistență...

Dar aceasta înseamnă că pe frontul oriental putea să fie aruncat un surplus de un milion sau chiar de un milion și jumătate de baionete...

1.500.000 baionete mai mult, în situația descrisă de Stegemann, împotriva Rusiei!

Napoleon a spus când va, că soarta unei campanii poate fi hotorîtă de un singur regiment sosit în ultimul moment pe câmpul de bătălie.

Și doar și în 1914 în Galiția, n'a luptat împotriva austriacilor o armată de vulturi!

Au fost tot aceiași soldați pe cari îi cunoaștem din Manciuria, tot aceiași, pe cari i-am văzut în 1916 în Dobrogea, tot aceiași, cari în 1917 fugiau din fața inami-

www.dacoromanica.ro

cului inferior numericește în Galiția și la Riga, cu voia sau fără voia «sovieturilor»...

Numai o enormă superioritate numerică și flancul drept al adversarului descoperit, au putut da rușilor succese vremelnice.

Prin intrarea României în acțiune, alături de turci și bulgari, aceste avantaje ar fi dispărut, grație acelui milion de baionete mai mult, așezate tocmai la flancul drept.

Rezultatele e usor să le deducem.

Războiul ar fi fost isprăvit în câteva luni. Omenirea ar fi fost ferită de toate grozăviile, cari au izvorît din prelungirea războiului și din complicațiunile nenumărate născute din aceasta.

Iar România ar fi fost de mult stăpână pe Basarabia, și avea deci putința de a-și afirma în altă situație idealul național...

Am stat în expectativă în 1914.

Dar în 1915? In urma ofensivei lui Mackensen în Galiția, când rușii evacuaseră până și Odessa și Kievul, — unde ar fi ajuns «tăvălugul» în retrogresiunea lui triumfală, dacă România întreprindea un atac de flanc, în colaborare cu biruitorii dela Gorlice, Przemisl și Lemberg?

Atitudinea noastră a forțat imperiile Centrale de a opri ofensiva, pentru campania din Serbia, spre a stabili contactul cu aliații din Balcani.

Am fi putut feri pe bieții sârbi de suprema nenorocire...

In sfârșit, în 1916, dacă armatele Falkenheyn și Mackensen, *alături* de oștirea noastră, se îndreptau împotriva «Doctorului Brussilow», pe care nici ajutorul nostru nu l'a putut scăpa? Unde eram acum?

Dar chiar dacă amânam încă acțiunea noastră, și forțele cari au invadat România, împotriva armatelor *unite* ruso-române, erau libere și aveau în fața lor numai pe «Doctorul Brussilow» *singur!*

Evident că, în loc de a intra în București și a se opri la Siret, armatele imperiale ajungeau la Kiew și la linia Dniprului.

Revoluția în Rusia isbucnea cu câteva luni înainte, și noi puteam încă în ultimul moment revendica dreptul nostru asupra Basarabiei...

Toate acestea nu sunt numai ipoteze arbitrare. *Fapt* este, *că chiar cu ajutorul nostru* Rusia a fost învinsă și aruncată în haosul revoluțiunii. Dacă nu avea însă acest ajutor, ci

www.dacoromanica.ro

dimpotrivă, armatei lui Mackesen i se alătura şi a noastră, cine se mai poate îndoi de rezultat?

Când te gândeşti ce *putea* să fie, şi ce *este!*...

Basarabia caută acuma alte căi, în afară de noi. România, în loc de o situaţie de cinste pentru rolul ei în Orient şi faţă de naţiunile emanicipate din Rusia, nu e de cât o ruină... Idealul naţional? A!...

In faţa Istoriei mondiale, poporul românesc va purta şi sarcina tuturor jertfelor zadarnice ale acestui nesfârşit măcel, din cauza defecţiunii sale...

Ce dureroasă contribuţie la bilanţul *posibilităţilor pierdute*, în Istoria lumii!...

9 Octombrie.

www.dacoromanica.ro

CAP. III

„IDEALUL NAȚIONAL" ȘI BASARABIA

I

IDEALUL NAȚIONAL

Un popor nu poate trăi fără ideal. Prin idealul care rezumă toate aspirațiunile lui cele mai înalte, el afirmă înainte de toate chiar *puterea lui vitală* și dreptul la o viață mai ridicată și mai largă în societatea națiunilor.

Aveau dreptul războinicii noștri să vorbească în numele idealului național?

Dar cum ar putea idealul național românesc să fie *în contrazicere cu interesele vitale ale Statului român?*

Acest Stat s'a născut din suferințele și luptele nesfârșite ale unui șir de generațiuni, în timp de veacuri. Numai Statul acesta putea servi de punct de plecare pentru întreaga desvoltare națională a Românimii, numai el putea constitui centrul de cristalizare, în viitor, pentru toate puterile vii ale neamului.

Cum, dar o acțiune, care era necompatibilă cu interesele economice și politice și chiar cu cinstea Statului român, — o acțiune care ducea *în orice caz*, la slăbirea și înjosirea, la subjugarea acestui Stat, — cum această acțiune a putut invoca idealul național?

Dureroasă confuziune, fatal sofism!

Singură această considerațiune ar ajunge pentru a tă-

www.dacoromanica.ro

gădui cu energie ocrotirea «idealului național», pentru catastrofa de care sângerăm.

Realizarea oricărui ideal românesc, sau chiar numai putința acestei realizări, presupune *puterea* Statului român, mărirea, desvoltarea, prosperitatea lui, — ea nu poate izvorî dintr'o acțiune care e îndreptată împotriva temeliilor vieții noastre de Stat, chiar *împotriva rațiunii istorice de a fi a acestui Stat*, împotriva misiunii ce a fost menit de a împlini aici, la gurile Dunării.

Dar sunt motive și mai adânci, dacă voiți — *organice*. Pentru a și justifica aspirațiunile oricât de înalte și pentru a putea râvni la realizarea lor vr'odată, un popor și un Stat trebue să dea dovadă de simțul de demnitate și mândrie, și de *sănătate morală*.

Prima condițiune chiar de *viabilitate* pentru un Stat și pentru un popor este ca să știe să'și apere, dacă pot spune așa, *personalitatea lui fizică*, integralitatea unității sale teritoriale.

Ca și un organism animal, care își dovedește sănătatea reacționând cu vigoare împotriva oricărei atingeri și știrbiri a ființei sale fizice, tot așa și un Stat trebue să știe să reacționeze cu toate puterile sale morale și materiale împotriva oricărei atingeri și știrbiri a ființei sale fizice, a unității sale teritoriale.

Numai *după* această dovadă un *Stat* și un popor pot fi în drept să ridice și alte revendicări. Căci ori-ce «îndemnizări» sau «compensațiuni» i s'ar oferi, ca preț pentru resemnarea și îngenuchiarea lui, toate măririle sunt aparente, față de această lipsă de *suflet*, de vigoare morală și trupească.

Aceasta este o condițiune primordială pentru însăși *viața de Stat*, căci altfel un popor nici nu poate și nici nu merită să trăiască.

Acest lucru l'au simțit cu tot sufletul de oameni mari, Mihai Kogălniceanu și Ioan Brătianu Bătrânul, când la 1879 au refuzat schimbul pentru Basarabia, ce ne a fost răpită de *alții*, — pentru că ei nu voiau să dea sancțiunea națiunii române acestui act de violență și de strigătoare nedreptate, voiau să mențină intact dreptul de revendicare și reparațiune, — pentru cel dintâiu prilej prielnic.

Basarabia a trăit lungi veacuri viața istorică comună cu restul țării, a luat parte la toate jertfele și suferințele din care s'a născut acest Stat. Ruptura e atât de recentă, încât nu este o familie în Moldova, care să nu aibă re-

www.dacoromanica.ro

prezentanți și peste «râul blăstămat», și încă o mare parte din populația de dincolo după *legile noastre*, ar putea reclama ori când cetățenia românească, fără să aibă nevoe de votul Corpurilor legiuitoare.

Și acest pământ băștinaș moldovenesc e mai primejduit în viitorul lui mai mult ca ori-care altul, și poporul lui suferă cum nu suferă nimeni din neamul nostru.

Alianța cu Rusia, abia treizeci și cinci de ani după acest act grozav de felonie, nu numai că implică atitudinea de sclav, care sărută mâna ce l'a lovit, lipsa simțului de demnitate și de mândrie națională, dar acordă răpitorului sancțiunea refuzată de marii Kogălniceanu și Brătianu, ea înseamnă renunțarea pe veci la cele două milioane de suflete românești, ai căror strămoși, ca ostași ai lui Ștefan cel Mare și-au sămănat oasele pe toate câmpurile noastre de glorie.

Dacă în Franța cineva ar fi propus alianța în acest războiu cu Germania împotriva Angliei de sigur, ar fi căzut sub oprobiul public.

Dar Franța a pierdut Alsacia și Lorena cu *nouă ani* înaintea noastră, și le-a pierdut în luptă dreaptă, nu prin lovitura dela spate dată de un *aliat*. Și Alsacia și Lorena au fost numai provincii cucerite altă-dată de către Franța, locuite în mare parte de germani, și nu au atâta însemnătate pentru ea din ori-care punct de vedere, ca pentru noi străvechiul pământ al arcașilor lui Ștefan și al lui Ioan Vodă cel Cumplit.

«Compensație» pentru înjosirea și călcarea dreptului sfânt din 1879? «Indemnizare» pentru țarina Moldovei unde fie-care fărâmitură este stropită de sângele strămoșilor? Trocare de suflete românești, pentru ori ce ținut ar fi? *Acesta* poate fi punctul de plecare pentru realizarea «idealului național»? Cum se poate scăpa din vedere *perspectivele?*

Și credeți că un popor care acceptă astfel de târg și-ar putea păstra, ar merita să păstreze orice teritorii și populații ar dobândi cu acest preț? N'ar trăi ca o slugă nemernică câtă vreme numai mila și.. disprețul stăpânului va îndura?

In ce abis moral trebue să fie căzută acea generațiune care a putut lua drept «ideal național» arginții lui Iuda?

«Ideal național»!... Va rămânea pentru veci ca simbol al acestor vremuri, acel predicator al «idealului național»,

www.dacoromanica.ro

din Senatul român, care a blăstămat pe cei ce nu-şi pot rupe din inimă Basarabia...

Şi nu s'au prăbuşit singure de pe piedestalul lor statuile lui Kogălniceanu şi Brătianu!...

A! Puteţi să ridicaţi până în cer rugul pentru aceia a căror cunoştiinţă n'a primit complicitatea acestui atentat împotriva fiinţii morale a neamului, — nu veţi arde ruşinea acelor zile!...

Un popor poate aştepta veacuri, în lupte şi suferinţi, ziua realizărilor, — dar în momentul în care cu inima uşoară, ar primi o asemenea concepţie a idealului, — toate căile viitorului i ar fi pentru veci închise.

Din fericire, poporul cel mare şi sfânt nu este vinovat de această rătăcire. Din adâncimile lui se vor ridica alte suflete, alte caractere, cari vor transmite generaţiilor viitoare candela vieţii, — care a putut fi o clipă învălită de noapte, dar nu s'a stins...

Să nu pomeniţi dar în deşert numele sfânt al idealului.

Cei de mâne, uitând vremurile de întunecare, vor găsi cărarea lui.

1 Octombrie.

II

AUTONOMIA BASARABIEI?

Basarabia reclamă autonomia.

Când am cetit această telegramă, am simţit tot ce tulbură astăzi sufletele româneşti de peste Prut.

Aceas ă ţară *românească*, aşa de străină de tot restul imperiului moscovit, această ţară ai cărei strămoşi au trăit veacuri viaţă obştească cu toţi moldovenii, — acum când Rusia este pe pragul descompunerii, reclamă *autonomia*, numai autonomia!

Şi cum ar putea revendica basarabenii mai mult?

Românii sunt aliaţi ai imperiului — şi se aliaseră *cu Ţarul*... In Parlamentul român li s'a aruncat în faţă celor de peste Prut: «Basarabia? Cine vorbeşte despre ea este un vândut»...

Şi Basarabia reclamă *numai* autonomia...

Şi poate vom vedea pe soldaţii României *libere* venind în văile Nistrului să dea ajutor soldaţilor lui Kerenski

www.dacoromanica.ro

pentru restabilirea *ordinei* şi pentru apărarea integrităţii teritoriului *rus*.

Şi mă gândesc, dacă astăzi România n'ar fi fost în *acel* lagăr, cine ne ar putea refuza Basarabia noastră, izolată de Moscova de către Ucraina, care şi ea păşeşte spre isbăvire de sub jugul moscovit?...

Ispăşirea păcatului începe, — a fost un păcat împotriva Duhului Sfânt...

8 Septembrie.

III

DIN CALVARUL BASARABIEI

«Neputincioase de a scutura jugul vasalităţii, princi-«patele române încă din veacul al XV-lea se sileau să «lege raporturi regulate cu pravoslavnica Rusie, căutând «în *ea un aliat pentru lupta împotriva duşmanului comun*».

Aşa glăsueşte un istoric rus al Basarabiei (*Zazulinov*: «Schiţă istorică asupra Basarabiei», Almanahul «Basarabeţ», Moscova 1903, p. 91 In ruseşte).

Cesiunea Basarabiei prin tratatul dela Bucureşti din 1812, ar fi fost un succes al aliaţilor prin care a fost smulsă de sub vasalitate cel puţin o parte din populaţia Moldovei.

Aceasta a fost doctrina oficială a guvernului rus, pe care şi astăzi o veţi găsi repetată la zile mari.

Prin ce minune dar Basarabia «emancipată» în 1812, s'a trezit sub un jug care nici nu putea fi asămăluit cu vasalitatea anterioară? Căci nici un basarabian, în cursul veacului de oblăduire rusească, nu ar fi putut ghici că e un «emancipat».

Acesta este rezultatul unei lungi evoluţiuni, care nu şi-a găsit încă istoricul, şi e greu să înţelegem starea actuală din Basarabia, dacă nu-i cunoaştem trecutul.

*

Războiul din 1806—1812 Rusia nu-l purta împotriva principatelor române, — dimpotrivă le considera ca «aliate», după cum spune şi istoricul rus citat mai sus. Prin urmare, tratatul din 1812 nu putea avea de rezultat *cucerirea* Basarabiei, partea cea mai mare a Moldovei, — un Stat

www.dacoromanica.ro

vasal dar autonom în baza vechilor tratate, pe care Rusia îl considera ca aliat, — ci doar numai *emanciparea* ei din vasalitatea «dușmanului comun».

La început chiar se stabilește în Basarabia un regim care caută să justifice doctrina «emancipării».

Așa, primul guvernator numit de ruși în Basarabia, e un boer moldovan, *Scărlat Sturdza*; lui i se alăturează un sfat, alcătuit aproape exclusiv din boerii locali, și printr'un șir de *ucaze* imperiale se asigură provinciei *caracterul ei național, păstrarea limbii, a legilor și a obiceiului pământului,* în toate ramurile de administrație. (Manifestul din 5 August 1812, Ucazele din 31 Mai și 21 August 1813; v. colecțiunea legilor ruse No. 25199, 25393, 25441).

Astfel d. Zazulinov e îndreptățit să spună că «ocârmuirii Basarabiei i s'a dat înfățișarea divanului moldovenesc, prin admiterea în sânul lui aproape exclusiv a «boerilor pământeni și prin lăsarea în vigoare a *obiceiului «pământului»*. (Ibid. p. 115).

Ca să fie subliniat și mai bine acest caracter de *emancipare* a unei părți din Moldova, Mitropolitul Moldovei, Gavril Bănulescu, a fost invitat *să-și mute sediul din Iași la Chișinău*, ceeace acesta a și făcut.

*

E adevărat, că abia peste un an după tratatul din București au și început să se turbure raporturile: în locul pământeanului Scărlat Sturdza e numit ca guvernator un general rus, cu numele *Harting*,— prima știrbire a doctrinei de emancipare. Harting îndată și începe lupta în contra «regimului pământean».

Dar aceste «turburări» se pot explica și prin împrejurările extraordinare, prin cari trecea atunci Rusia: invazia lui Napoleon, și toate cele ce i-au urmat.

In această primă fază a istoriei Basarabiei de sub ruși, «moldovenii emancipați» au dat dovadă de oarecare energie și tenacitate.

Patru ani au dus lupta boerii pământeni, în frunte cu Mitropolitul Gavril Bănulescu, înaintând suplici și plângeri Impăratului și miniștrilor din Petersburg, până ce ea a fost încoronată de succes: în 1816 a fost îndepărtat generalul Harting, iar la 29 Aprilie 1818 se hărăzește țării un «Statut organic», prin care i se recunoaște *caracterul național* și se menține organizația distinctă de

www.dacoromanica.ro

restul Imperiului, pe baza «*obiceiului pământului moldovenesc*».

Acest mare monument al dreptului public basarabean — adevărată Constituţie autonomă — e chiar promulgat nu numai în limba rusă, ci şi în cea „*moldovenească*" Ceeace este şi natural în doctrina «emancipării».

Titlul oficial al acestui act legislativ este (citez, bineînţeles textul original *moldovenesc*) : «*Aşământul obrazovaniei oblastii Basarabiei*". Adică: aşământul pentru *organizarea teritoriului* (s'a preferit evident crearea de *neologisme* din rădăcini slave).

Rescriptul Impăratului Alexandru I (iarăşi şi *în româneşte* sau cum se zice şi astăzi în Rusia, în «moldoveneşte», către primul şi... ultimul «vice-rege» al Basarabiei autonome), lămureşte astfel principiile fundamentale ale Constituţiunii hărăzite Basarabiei, şi însăşi necesitatea acestei Constituţiuni (citez după publicaţiunea *oficială* din 1818):

«Aceste (din nou alcătuiri) slujesc singuri loruşi de «credinţă, şi vor fi împlinite întocmai şi cu sporire, fiind «*mărturisiri cele drepte şi din curată inimă dorinţi ale locuitorilor* oblastii acestea.

«Eu am voit să văd această dorinţă împlinită prin «mijlocirea punerilor la cale ce încredinţez Dumitale «acum de a le aduce în lucrare, şi cari nădăjduesc că «vor veni la starea înfloririi sub ocrotirea *ocârmuirii ce «se osebeşte cu slobozenia pravilelor ei*...

„*Oblast a Basarabiei îşi păzeşte a sa* **închegare de norod** «(adică: *naţională*. C. S.), *pentru aceia îşi primeşte şi osebit «chip de ocârmuire*»...

Acest regim *naţional* (păstrarea «închegării de norod») şi *liberal* (de slobozenie), — glăsueşte mai departe rescriptul Impăratului Alexandru I, — trebuo să folosească tuturor locuitorilor, «fără deosebire de stare», fiind că „*ei «sunt obosiţi de giugul ce de demult au fost pus asupra lor «prin lăcomie şi necunoştinţă* (sic!). Acea statornică şi tare «priveghere a ocârmuirii trebue să răzăme spre a fi ei «slobozi de un asemenea cumplit rău».

Aceste principii de organizare învederează că la 1818, în Constituţia octroiată Basarabiei, a triumfat pentru moment doctrina «emancipării» unui popor «aliat» de sub puterea «duşmanului comun».

*

www.dacoromanica.ro

Pentru caracteristica Constituţiunii însăşi e destul să spunem aici, că ea vădit a servit de prototip *Regulamentului organic,* introdus în principate cu 14 ani mai târziu, dar că a fost mult *mai liberală* în fond, — pre um şi Ţarul Alexandru I a fost mai liberal decât fratele său Nicolae I. In capul ţării e pus un vice rege, care are situaţia analoagă cu Domnul, şi un «*Verhovni Sfat*» (adică Sfatul *suprem* sau chiar suveran), — o adunare electivă, — asemănătoare Divanurilor din principate, — care exercită nu numai funcţiuni legislative, dar chiar şi *puterea constituantă* pentru Basarabia!

*

In principiu se menţin în vigoare toate legile Moldovei, dar principiul *electivităţii* se introduce nu numai în organizaţia administrativă, dar şi în acea *judecătorească!*

In sfârşit, spre a complecta fizionomia acestei organizaţiuni e destul să spunem, că în prima secţiune a *Aşământului,* — întitulată «Pentru cele mai întâiu temelii la obrazovania *ocârmuirii politiceşti* din lăuntru a oblastii Basarabiei», — se dispune expres menţinerea intactă a «*legiuirilor şi a obiceiurilor Moldovei*», şi că în toate dregătoriile publice «se întăreşte întrebuinţarea limbii moldovenești *pe temeiul şi spre întărirea drepturilor, a pronomiilor* (privilegiilor) *şi a legiuirii locului,* acele cu multă milostivire *lăsate* **pentru deapururea** Oblastii Basarabiei».

Această Constituţie pământeană, atât de liberală pentru vremea ei, aşeza Basarabia faţă de Imperiul rus, în situaţia analoagă Regatului polon (după congresul din Viena) şi Ducatului Filandei, cărora li s'au hărăzit Constituţiuni tot sub Impăratul Alexandru I.

*

Dar... în Basarabia ea n'a fost respectată decât câtă vreme a trăit acest împărat: la 1825 a fost desfiinţat «Sfatul suprem», la 1828 tot «Aşământul» a fost dat la o parte... La 1847 predarea limbii româneşti a fost oprită şi în ultimele şcoli în cari mai rămăsese...

«Oblastia» Basarabiei a fost transformată într'o simplă «gubernie». Pentru simpla întrebuinţare a limbii româneşti ameninţau închisorile şi Siberia...

Basarabia a intrat într'o noapte nesfârşită de reacţiune şi opresiune...

www.dacoromanica.ro

«Când te gândești, — spune directorul primei gazete «românești din Chișinău, întemeiată după revoluția din «1905, def. lt. G. Gavriliță, — cu ce regularitate, cu ce «mișelie sistematică, treptat se tot strângea șurubul, cum «se răpeau unul după altul drepturile cele mai sfinte, în «fâșii, pe nesimțite, — iar adesea, când națiunea noastră «se indigna, începea să se agite, chiar cu brutalitate și «cinism, dar... alături curgeau *înnaltele* grații — cruci și «cordoane... Iar sărmanul popor obijduit se putea mân- «gâia numai cu vorba *rusu-i porc!*... (Citat în Viața rom.», 1906, No. 4, p. 129, în articolul subsemnatului, iscălit cu pseudominul *M. Costea).*.

Prin acest calvar, Basarabia, din țară «emancipată» s'a trezit «anexată», și sub un jug înmiit mai crunt decât acela, pentru scuturarea căruia eà chipurile «se aliase», cu marea Impărăție liberatoare...

Voiu reveni asupra diferitelor momente dramatice ale acestui proces.

17 Octombre

IV

CIMITIRUL...

România nu e despărțită de Basarabia, decât printr'un pârâu, — «Prutul, râu blăstămat», cum îl cântă poporul basarabean, — un pârău care multe sute de ani nu juca nici un rol în viața poporului, și pe care în timpul verii pe alocurea îl pot trece găinile...

Dar acest pârâu, mai b ne de un veac, a putut să despartă atât de adânc o parte însemnată a poporului român, încât în România, desigur, sunt informațiuni cu mult mai exacte asupra Indo-Chinei sau a Paraguaiului decât asupra Basarabiei, — iar în Basarabia se cunoaște și mai puțin România...

Și cum ar putea fi altfel? Dacă censurii rusești îi venea în ajutor și indiferența desăvârșită a celor din Regat?

Suntem foarte naționaliști. «Liga națională» se preocupa de românii din Istria, din Macedonia și chiar din Bitinia, ducea campanii violente pentru toate «cadrilaterele» din lume, — dar cine s'a interesat vr'odată de Basarabia?

Dacă acolo a pătruns puțină lumină, ea s'a datorit cum a spus odată un profesor foarte naționalist din Iași

www.dacoromanica.ro

«jidanilor cari au făcut revoluţia din 1905», nu acţiunii patrioţilor români...

Măcar un serviciu de informaţiuni n'am avut, în cât veştile telegrafice din Moldova în Basarabia, şi de acolo în Moldova, veneau *via* Viena-Berlin-Petersburg, cu întârziere de 4—5 zile, deşi între Iaşi şi Chişinău nu e drum mai mult de 2—3 ore în tren.

De la transformarea în «gubernie» şi până la revoluţia din 1905, Basarabia a fost uitată de Dumnezeu şi de oameni.

Cu toată politica de rusificare violentă, cu toată groaznica opresiune, ea însă nu şi-a pierdut caracterul de pământ românesc. Dar ce fel de viaţă e acolo? Cum au putut *trăi* românii basarabeni, «sub umbra vulturului cu două capete»?

In întunerecul satelor uitate, ţăranii *de gloată* trăesc de azi pe mâne, muncesc pământul, îşi plătesc dările, trec prin furcile administratorilor şi judecătorilor ruşi de toate gradele, îşi trimit pe feciori la oaste, — fiindcă, «împăratul nostru», care este undeva departe şi are atâtea neamuri sub el, are nevoe de oaste multă. Şi generaţie trece aşa după generaţie... Ei ştiu că sunt «moldoveni», se simt chiar mândri că sunt «moldoveni», — «români» îşi zic numai spre a se deosebi de toată surtucărimea care se ridică deasupra lor, căci în numărul «românilor» ei nu coprind pe boerii «moldoveni».

Feciorii venind din oaste, — din Polonia sau Caucazia, le povestesc câte neamuri ciudate locuesc în «împărăţie»; le spun câteva cuvinte învăţate printre străini, — şi apucând coarnele plugului, iute uită cuvintele de comandă învăţate în cazarmă; dacă luaseră parte la vre-un războiu, — negreşit, «pentru cruce» şi «pentru Impăratul nostru» (în caz de războiu ei fac parte din vestita divizie XIV. «a lui Dragomirov»), îşi povestesc vitejiile lor, ale *moldovenilor*, şi sunt mândri de aceste vitejii. In memoria poporului aceste vitejii se confundă cu cele de altă dată, sub *Ştefan-Vodă*, care a construit, pentru ei, toate bisericile vechi şi toate ruinile de cetăţi. Răzăşii păstrează cu sfinţenie nişte hârţoage vechi, — cari şi ele sunt toate de la «Ştefan-Vodă», dar «nimene nu le mai poate ceti»...

Pentru această massă de două milioane de suflete Regatul român nu exista, până la acest războiu, şi mai cu seamă înainte de revoluţia din 1905, de cât ca o confuză amintire despre o ţară de «peste Prut», prin care feciorii

www.dacoromanica.ro

din oaste au trecut cu «divizia noastră» într'un războiu (au fost atâtea războaie!) şi care e locuită tot de «moldoveni ca ai noştri», dar cari nu sunt sub «împăratul nostru», cari cunosc şi ei pe «Ştefan-Vodă», au biserici, cetăţi şi hârţoage de la el...

Deasupra acestei masse sunt, în primul rând — «boierii». Unii din aceştia poartă nume vechi «moldoveneşti», alţii nişte nume, cari sună străin pentru urechea ţăranului; dar şi unii şi alţii în relaţiile lor de familie şi în viaţa lor publică vorbesc exclusiv în limba rusă sau poloneză, şi unii şi alţii însă pot vorbi o «moldovenească» stâlcită, abia îndestulătoare, în relaţiile cu slugile şi muncitorii la moşie.

Pentru această «elită socială», — cu extrem de puţine, excepţii, — Regatul român nu prezintă nici un interes, ca un mic Stat «balcanic», care şi-a însuşit o Constituţie, a desfiinţat titlurile de nobleţă, şi a proclamat, — «din maimuţărie şi făţărnicie», — egalitatea tuturor în faţa legii, «care nici odată nu se poate»... Telegramele venite prin Viena, Berlin şi Petersburg, îndestulează toată curiozitatea: la minister acolo vine din când în când un purtător de nume cunoscut, un Catargiu, un Sturdza, un Cantacuzino sau se alege preşedinte de Cameră un Rosetti, — din «familia mareşalului judeţului X»...

Aceştia, de cele mai multe ori, n'au auzit nici despre Alecsandri, nici despre Eminescu, — cu atât mai puţin despre Coşbuc, Creangă, Vlahuţă sau Caragiale. Şi din aceştia, mai cu seamă, se recrutează cadrele partidului «adevăraţilor ruşi» şi căpiteniile «bandelor negre», cari au creat numelui moldovenesc o tristă celebritate în Rusia...

La mijloc între aceste straturi ale societăţii din Basarabia, se află negustorul din oraşele înstrăinate, «jupânul», care vorbeşte destulă «moldovenească», ca să poată cumpăra de la ţăran produsele lui la târg, şi destulă rusească, ca să le poată revinde la Odessa. Aceştia îşi aduc aminte despre existenţa unui Regat român, doar după vr'un «pogrom»...

In afară de aceste elemente sociale de căpitenie, sunt preoţii săteşti, cari trăesc în contactul aproape exclusiv cu ţăranii «moldoveni», atât de refractari ori-cărei rusificări; — preoţii trebue să le vorbească în limba lor, şi o cunosc mai cultivată din cărţile bisericeşti, ce se mai păstrează prin sacristii. Vin apoi la rând şi răzăşii, săteni mai ridicaţi, cari au trecut prin şcolile ruseşti, şi au utilizat aceasta pentru a învăţa să cetească şi cărţile vechi, mâncate de şoareci în sacristiile bisericeşti. Aceştia

www.dacoromanica.ro

știu că sunt «*Români*», adună cu sfințenie toate știrile ce le pot veni de «dincolo», și strâng prin fundul lăzilor, alături de străvechile hrisoave domnești, și câte un volum de poezii sau nuvele, cine știe cum rătăcit din România.

Printre copiii popilor de țară și ai răzășilor, cei «cu carte», din când în când se naște câte un curent mai naționalist, — sub înrâurirea mișcării revoluționare... *ruseștí!* Curent naționalist, — în care înainte, și multă vreme, nu se putea descoperi nici un gând de deslipire de Rusia, ci numai se manifesta dorința de apropiere de massa cea mare a poporului care nu știe de cât «limba lui». Atunci se aude câte o revendicare timidă a școalelor naționale pentru «*singurii robi din lume, carí nu au voe nici să citească o carte în limba lor*», cum a putut spune odată d. Take Ionescu... Atunci se naște și câte o agitație surdă pentru păstrarea serviciului bisericesc în românește... Ochiul vigilent al administrației știe la vreme să pătrundă astfel de curent și să-l stângă înainte de a fi luat vre-o proporție îngrijitoare... Odată mai mult, câțiva fii ai Basarabiei morți prin închisori sau în Siberia, câțiva siliți să fugă «dincolo», — și toate reintră în... ordine și liniște...

O noapte fără nici un luminiș, — «un cimitir de două milioane de suflete»...

Prima licărire de lumină și viață a venit numai în urma revoluțiunii din 1905.

Atunci de odată s'a simțit, că în Basarabia *trăesc* încă aproape două milioane de «moldoveni».

24 Octombrie.

V

BAȘARABIA ȘI REVOLUȚIA DIN 1905

In urma înfrângerii din Manciuria, în 1905, Rusia «a ieșit din țâțâni». Toate clasele sociale și toate grupurile etnice din imensul Imperiu s'au răsculat. Greva căilor ferate, ca și greva funcționarilor telegrafo-poștali, timp de trei săptămâni au paralizat cu desăvârșire întreg mecanismul de Stat. Un manifest imperial din 17 (30) Octombrie 1905 a fost silit să făgăduiască introducerea unui regim constituțional.

Atunci pentru prima oară după abrogarea «Așămân-

www.dacoromanica.ro

tului» lui Alexandru I, cârmuitorii din Rusia si-au dat seama, că au a face în Basarabia cu o țară românească:

Manifestul imperial a trebuit să fie tradus pentru basarabeni în «moldovenește»; guvernatorul, prefecții, primarii, și alți agenți administrativi au trebuit să se adreseze către popor prin publicațiuni tipărite în limba lui; mai mulți advocați, doctori, preoți, au cerut autorizația să scoată gazete «moldovenești», — «Basarabia» defunctului Em. G. Gavriliță a și apărut îndată; de peste granița au început să vină, pentru prima oară sub stăpânirea rusească, cărți și publicațiuni periodice românești; «zemstvele» au început să stăruie pentru ca legea să autorize deschiderea de școli «moldovenești», în sfârșit, abia câteva zile după manifest, în Chișinău are loc o întrunire publică *românească,* în care se pun bazele «societății moldovenești pentru răspândirea culturii naționale», sub președinția mareșalului județului Chișinău, defunctul *P. V. Dicescul.*

Toate acestea, la început, fără nici un gând de separatism, fiindcă pe de o parte elementele conservatoare dintre românii basarabeni n'ar fi voit să renunțe la privilegiile clasei nobiliare, iar pe de alta, cele democratice au fost pătrunse de credința, că în Rusia democratică, în al cărei triumf definitiv credeau, poporul ar avea o situație superioară celei din România...

Totuși, «adevărații ruși», scot imediat strigătul de alarmă:

«Se fac încercări, — scrie organul lor din Chișinău «*Drug,* din 6 Ianuarie 1906, — cari treptat pot să pro«voace în sufletele basarabenilor înstrăinarea și uitarea «datoriei lor față de Rusia... S'a format un cerc, al cărui «scop tinde la deschiderea de școli românești în Basa«rabia, predarea limbii românești moldovenilor, desvol«tarea gustului pentru literatura românească, etc. Intr'un «cuvânt s'a făcut primul pas, care fatal va duce la anta«gonism și separatism... Poporul are prea puțin timp ca «să poată învăța deodată carte rusească și românească. «Și desigur majoritatea va preferi să învețe *în limba ma«ternă, în cea românească*... Deci înstrăinarea de Rusia este «inevitabila... Nu știm dacă numai din lipsă de gândire «s'a format acest cerc, sau el s'a întemeiat *sub înrâurirea «discursurilor seductive ale vre-unui emisar din România*»...

In treacăt să fie zis: scriitorul acestor rânduri se afla în acel moment la Chișinău, și directorul *Drugului,* ve-

www.dacoromanica.ro

stitul Cruşevan, prin rândurile subliniate îşi saluta astfel pe vechiul vecin de moşie părintească şi camarad al jocurilor de copilărie, cu care pe vremuri împreună învăţase în taină carte românească, înainte de a şi descoperi vocaţiunea de «adevărat rus»...

Din primele zile ale anului 1906, odată cu toată Rusia, se începe reacţiunea înspăimântătoare şi în Basarabia,— reacţiune care e însoţită de o complectă dezorganizare a vieţii: lipsa de orice siguranţă a persoanelor şi a averilor, atacuri cu mâna armată ziua n'amiaza mare; oameni împuşcaţi şi spintecaţi în mijlocul străzii; şi în acelaş timp sute şi mii de arestări de învăţători, preoţi, intelectuali... Pentru a *colora* această acţiune de represiune voiu cita câteva nume: *D. C. Crăciunescu,* (din judeţele de sud, fost deputat de mai multe ori în Camera românească, şi în Constituanta din 1866...), *V. D. Mircea, C. N. Bondariu,* învăţătorii *I. Vantu, I. V. Bolfus, V. Galaţan, C. N. Captarencu, V. Vornicu...*

Ziarul «Basarabia» a fost imediat închis, tipografia şi redacţia *arse,* redactorii *P. Halipa* şi *P. Cubolteanu* închişi...

In această atmosferă s'au făcut alegerile pentru prima Dumă.

Toate elementele de opoziţie au fost silite să închee un cartel de apărare împotriva reacţiunii sau, cum se zice în Rusia, — «un bloc». Şi «blocul» a biruit în alegeri pe toată linia, în ciuda reacţiunii.

In consiliul imperial a fost ales ca reprezentant al Basarabiei defunctul P. V. Dicescul, *preşedintele «Societăţii Moldoveneşti».*

Iată cum a fost salutată această alegere de «adevăratul rus» din «Drug»:

«In persoana lui P. V. Dicescul, Consiliul Imperial ca-«pătă pe un românofil aprins, care de sigur va simpatiza «cu toate autonomiile începând cu autonomia Basarabiei, «deşi credem, că ar fi mai *leal* să ridice pur şi simplu «chestiunea anexării Basarabiei, către România»... E un denunţ patriotic» în toată regula...

Cât pentru alegerile în Dumă, e destul să citez aprecierile organului învăţătorilor asupra alegerii unuia din ei de către colegiul ţărănesc, care trimitea în Dumă un singur deputat pentru toată Basarabia:

«Ţăranii basarabeni, chemaţi să participe la viaţa pu-«blică, au învestit cu încrederea lor pe un învăţător, *T.* «*A. Sever...* Mare misiune cade asupra colegiului nostru.

www.dacoromanica.ro

«In Basarabia sunt peste 1.600.000 de moldoveni (Stati-«stica *oficială* C. S.), adică vr'o 16—17% din întregul neam «moldovenesc (adică: românesc. C. S.) şi aproape 80%, «din populaţia totală a Basarabiei. Din toate grupările «etnice ale provinciei noastre, moldovenii, ca procent de «ştiutori de carte, ocupă *locul din urmă*. De aci se vede «câtă nevoe au ei de cultură. Insă trebue să luptăm ca «populaţia aceasta *să fie ferită de rusificare* şi ca şcoala să «contribue la *ridicarea culturii ei naţionale*... Cu gândul acesta «mergi sănătos la postul tău, primul deputat al Basarabiei «alesul poporului nostru moldovenesc»... (Citat în articolul subsemnatului, sub pseudonimul *M. Costea* în «Viaţa Rom.», 1906, No. 3, p. 473).

Acestor nădejdi nu le-a fost dat să se realizeze.

Prima Dumă a fost disolvată; lovitura de Stat a lui Stolypin a combinat o lege electorală, pe urma căreia în Basarabia mandatele nu au mai fost accesibile decât pentru «adevăraţii ruşi», «Societatea moldovenească» a fost disolvată. Mulţi moldoveni au luat din nou calea Siberiei şi au înfundat închisorile, dintre aceştia şi *Em. Gr. Gavriliţă* directorul primului ziar românesc, şi chiar *V. A. Sever* «primul deputat al ţărănimii moldovene»... Alţii s'au refugiat în ţară. Noaptea reacţiunii fără luminiş a început din nou să învălue Basarabia «moldove-neasca».

Dar cu totul nu s'a putut stînge urmările anului de revoluţie. Cu toate prigonirile, nu s'a mai putut desfiinţa cu desăvărşire presa moldovenească: din cenuşa unui ziar suprimat, imediat se renăştea altul. In ajunul revoluţiunii din 1917 tot apărea jurnalul «Cuvânt moldovenesc» şi o revistă lunară cu acelaş nume.

Dar s'a mai întâmplat ceva mai mult.

Chiar în zilele revoluţiunii, sub impresiunea grozăviilor anarhice, printre elementele mai moderate ale moldove-nilor din Basarabia a început să încolţească ideia sepa-raţiunii de Rusia şi a alipirii către România, iar reac-ţiunea a favorizat aceiaşi evoluţie a mentalităţii la radi-calii dintre moldoveni.

Vom vedea ce răsunet a avut în ţară această redeş-teptare a Basarabiei, după un veac de adormire, o ade-vărată înviere dintre morţi.

25 Octombrie.

www.dacoromanica.ro

VI

BASARABIA ŞI «ŢARA MUMĂ»

După un veac de cumplită apăsare, când părea totul mort în vechea Moldovă a lui Ştefan-Vodă de peste Prut, ea îşi dovedeşte în 1905 voinţa de a trăi ca o ţară românească îndată ce mişcarea revoluţionară a făcut cu putinţă oarecare libertate de mişcare. Apar ziare şi reviste româneşti; se formează «societăţi moldoveneşti»; se aleg deputaţi şi membri în Consiliul imperial pe baza programului naţional; se naşte chiar mişcarea de realipire către «ţara-mumă»; mulţi plătesc cu libertatea lor lupta pentru dreptul la viaţa naţională a poporului din care fac parte.

Ce răsunet are în «ţara-mumă» această «înviere din morţi», acest eveniment epocal în istoria neamului românesc întreg?

Recitiţi ziarele vremii, — şi cu uimire veţi constata, că acest eveniment a trecut aproape neobservat...

«Liga pentru unitatea culturală a *tuturor* românilor» nu s'a mişcat. Chiar Academia, din care, după moartea lui Haşdeu nu mai făcea parte nici un basarabean, aproape n'a dat semne de viaţă...

Ignoranţă? Indiferenţă?

A fost desigur şi ignoranţă şi indiferenţă, dar a fost şi mai rău de cât atâta.

Voiu cita numai două fapte.

La împlinirea primului veac de la răpirea Basarabiei, la Iaşi s'a luat iniţiativa comemorării acestei zile triste. Şi... în întrunirea convocată în acest scop în aula Universităţii, un profesor, — foarte naţionalist, bine înţeles, — a găsit de cuviinţă să înjure pe basarabeni, ca «jidoviţi»... De protestat, nimeni n'a protestat; afară de un profesor, basarabean de origine.

Şi această dată tragică a Istoriei naţionale, nu prea a emoţionat lumea — a trecut ca o zi banală...

Alt fapt e şi mai trist.

Un veac întreg nici o legătură sufletească nu s'a putut stabili între «ţara mumă» şi «moldovenii» din Basarabia. Aceştia nu învăţau de cât în şcoli româneşti, nu-şi cunoşteau nici Istoria neamului, nici Istoria Statului român; nu cunoşteau măcar după nume pe oamenii noştri mari, pe poeţii, literaţii şi învăţaţii noştri. Despre toate acestea nu se poate

www.dacoromanica.ro

învăţa din şcolile ruseşti, iar graniţa era ermetic închisă pentru ori ce ziar sau carte românească, — care erau considerate tot aşa de primejdioase împărăţiei, ca şi scrierile *revoluţionare*...

In cursul acestui veac nu ne-au venit de peste Prut de cât câţiva *refugiaţi*, cari nu mai puteau sta acolo, şi au rămas pierduţi pentru ţara lor.

Dar în urma revoluţiunii din 1905, o mână de tineri, ridicaţi tocmai de valurile revoluţiunii, ascultând graiul sângelui, *pentru prima oară de la despărţire* se înscriu la universitatea din Iaşi, nu pentru a face vr'o carieră în ţară, ci pentru a învăţa limba noastră, a se înrudi cu cultura noastră, şi apoi să ducă la ei acasă, peste Prut, învăţătura românească, şi să restabilească astfel străvechile legături sufleteşti (cei mai mulţi din redactorii ziarelor şi revistelor româneşti din Basarabia se recrutează dintre foştii studenţi ai Universităţii din Iaşi).

Toţi aceşti tineri au fost băeţi şi fete de preoţi, pisălţi, răzăşi, — elementul cel mai *românesc* din Basarabia, — şi şi-au făcut studiile secundare la seminar sau «şcoala eparhială» din Chişinău. Toţi poartă frumoase nume curat moldoveneşti: Loghin, Prodan, Pelivan, Şchiopu, Niţă, Alistar, Mâţă, Vântu, Ceapă, Băltagă, Halipa, etc.

Dar mentalitatea lor, desigur, se deosebea mult de a celor din ţară, atât din cauza d spărţirii seculare, cât şi din faptul că numai *o revoluţie* le-a putut deschide porţile şcoalelor din *vechia capitala a ţării lor.*

Aci au găsit însă o atmosferă, în care se premărea *prigonitorul lor de acasă*, celebrul Cruşevan, fiind că era... antisemit!...

Mi-i ruşine să povestesc, cum au fost primiţi aceşti tineri...

Destul să spun, că profesorii «naţionalişti», din Iaşi şi Bucureşti, îi veştejeau *prin publicitate* ca jidano-ruşi, şi îi ameninţau... cu bătaia... (v. «Neamul Românesc». No. 65 din 1906).

Astfel mulţi din aceşti tineri, indignaţi şi îndureraţi au plecat din nou să înveţe în şcolile ruseşti...

Am relevat la vreme faptul, dar... nimene nu s'a simţit revoltat...

Cei mai mulţi însă din tineretul naţionalist al Basarabiei au înţeles că nici ţara, nici neamul nostru, — *al lor*, — nu sunt responsabili pentru faptele câtor-va maniaci. Şi-şi urmau lupta, — în mijlocul unei reacţiuni

www.dacoromanica.ro

feroce, — lupta grea pentru redeşteptarea «moldovenilor». Aveau o nădejde. Cunoşteau foarte bine legăturile noastre internaţionale, — chiar ziarele ruse aveau grija să-i ţină în curent. Aceste elemente naţionaliste îşi dădeau seama de inevitabilitatea conflictului armat dintre Rusia şi Puterile Centrale şi nu puteau fi înşelate în ce priveşte puterea militară reală a Rusiei.

De acolo trebuia să le vină mântuirea...

Războiul, mult aşteptat, a isbucnit...

Şi...

Ziarele ruseşti abundă în descrierea bacchanalelor rusofile din Capitală, a ovaţiunilor «populare» în faţa legaţiunii ruse, a glorificării în ziare şi în Parlament a «Împăratului visător»... Până şi discursul senatorului român, care a aruncat epitetul de «vânduţi» tuturor celor ce mai îndrăzneau să pomenească numele Basarabiei, nu le-a fost cruţat...

Şi România, — «ţara mumă» dela care trebuia să vină mântuirea, s'a aruncat în sfârşit cu entuziasm în braţele sugrumătorului secular...

Vă daţi seama ce a trebuit să se petreacă în sufletul celor ce-şi pusese toată nădejdea în noi?...

Şi iată, în Rusia isbucneşte din nou revoluţia. Din nou se ridică faţă «partidul moldovenesc», care revendică *autonomia teritorială* a Basarabiei, şi... tratează unirea... *cu Ucraina!*...

Şi aveţi îndrăzneala să ne vorbiţi despre «idealul naţional»?

Cine poate ispăşi acest păcat?

Voiu arăta altădată că basarabenii au mai multe drepturi de a revendica sprijinul României, decât oricare altă ramură a neamului românesc.

26 Octombrie

VII

DREPTUL BASARABIEI ASUPRA ROMÂNIEI

Românii din Basarabia nu prezintă pentru noi numai un interes ideal, pentru că fac parte din aceeaşi naţiune. Dar Basarabia veacuri îndelungate a făcut parte integrantă din Moldova, şi a trăit toată viaţa ei istorică împreună cu restul României. Strămoşii basarabenilor au muncit, au luptat în cursul acestor veacuri, alături de românii din Regat. Nu există un bulgăre de pământ din

www.dacoromanica.ro

toată Moldova, în care să nu fie amestecată şi câte o fărâmitură din oasele şi care să nu fie stropit şi de o picătură din sângele basarabenilor.

Statul român, prin urmare, ca rezultat al evoluţiunii istorice la care au contribuit toate generaţiunile stinse, este zidit *în colaborare cu strămoşii basarabenilor de astăzi.*

Niciodată nu mă voiu obosi să reamintesc acest fapt. Pentru că el afirmă *dreptul istoric* al Basarabiei *asupra Statului român.*

Da, *asupra Statului român!*

Cum am arătat şi în coloanele acestui jurnal, Basarabia *n'a fost cucerită* de la ţările române, ci Rusia în alianţă cu aceste ţări, *a emancipat* o parte din Moldova, din vasalitate.

Acest fapt este recunoscut solemn în manifestul împăratului Alexandru I, şi în condica de legi a imperiului rus.

In momentul în care a fost născut un Stat român, liber de legăturile de vasalitate, Basarabia ne mai având nevoe de ocrotirea rusească, are dreptul să ceară să fie reunită cu «ţara-mumă». In această situaţie, România nu are numai dreptul istoric, dar şi *datoria* faţă de Basarabia, şi chiar faţă de Moldova întreagă, de a revendica judeţele de peste Prut, cari făceau parte din vechea Moldovă.

Fiindcă nu mai au fiinţă acele condiţiuni cari motivau şi justificau «emanciparea» lor.

Drept şi datorie cu atât mai mari, cu cât răpirea judeţelor dunărene în 1879, de asemeni în dispreţul alianţei dintre Rusia şi România, a pus din nou toată problema în faţa tribunalului Istoriei. România n'a recunoscut atunci acest act, şi şi-a rezervat intact dreptul de revendicare.

Statul român, care a suferit această flagrantă violare a dreptului din partea unui aliat, această dureroasă amputaţiune, are datoria nu numai faţă de poporul său, de a-şi încorda toate puterile pentru a-şi restabili înainte de toate *integritatea fiinţii sale*, dar şi faţă de provincia atât de mişeleşte răpită.

Răpirea Basarabiei în aceste condiţii, este un fapt brutal, un abuz de forţă, fără nici o bază juridică: nu e nici cucerire, fiindcă n'am fost în războiu, nu e nici cesiune benevolă prin vr'un tratat cu România. *De drept* deci ea face încă parte din România, care nu dăduse sancţiunea ei, — nici *nu avea dreptul* să o dea. Constituţia noastră, în vigoare la 1879, declară categoric (art. 2): „teritoriul României este *inalienabil*". Şi chiar o simplă rectificare de frontieră nu se poate face decât prin lege:

www.dacoromanica.ro

«limitele Statului nu pot fi schimbate sau rectificate decât în virtutea unei legi». Instrăinarea a trei județe nu poate fi considerată numai, ca «schimbare de limite» Deci nu numai că de fapt nici un tratat consimțit de noi și nici o lege n'au sancționat anexarea Basarabiei, dar *nici nu o puteau sancționa după Constituție*, chiar dacă România o voia: poporul românesc din Basarabia ar fi în drept să tăgăduiască ori-cărui guvern, chiar voinții unanime a restului țării, dreptul de a dispune astfel de soarta lui și de soarta generațiilor viitoare. Asemenea sancțiune de ar fi fost dată de Corpurile legiuitoare românești, ar fi ea însăși *un abuz de putere față de Basarabia*. Ar fi, de altfel, mai mult decât o lașă resemnare, o sinucidere și pentru România însăși.

Astfel au înțeles lucrurile Mihai Kogălniceanu, ministrul de Afaceri Străine pe vremuri, și Ioan Brătianu *cel Mare*. De aceia România nu numai nu și-a dat sancțiunea, dar a protestat solemn în fața Europei împotriva actului de violență, a nerușinatului abuz de putere, a cărui victimă a fost.

Basarabia dar nu poate servi ca obiect de trafic sau de compensațiune pentru orice achiziții de teritorii în altă parte O parte din națiune, ori cât de însemnată, nu poate vinde sau schimba o altă parte a națiunii, ori-cât de mică, pentru nimic în lume. Națiunea poate suferi amputațiuni violente, dar nu poate *consimți* valabil la vivisecțiune pentru cine știe ce avantaje, cari în cazul unei asemenea degradări morale, n'ar putea fi decât imaginare.

O națiune vie nu-și poate da consimțimântul la asemenea operațiuni. Iar dacă și l dă, nu mai merită numele de națiune, — nici nu mai merită să trăiască.

Dar nu numai Basarabia, Moldova orientală, ca o parte organică a națiunii, poate invoca dreptul ei, de care nu poate dispune nici măcar Statul român, dar chiar și basarabenii, *individual*, au drepturi peste cari nimeni nu poate trece.

După legile noastre un român, care și-ar fi pierdut dreptul de cetățenie, îl poate reclama ori-când, și acest drept nu-i poate fi refuzat. E destul să renunțe la distincțiunile contrarii legilor române, dacă le ar avea (art. 18, Cod. Civ.).

Acelaș drept îl are și prima generație ce s'ar naște din românii, cari ar fi pierdut calitatea lor de români chiar înainte de nașterea copiilor lor.

www.dacoromanica.ro

In adevăr art. 10 din C. Civ., dispune:

«Tot copilul născut în țară străină din un român, care ar «fi pierdut calitatea de român, *va redobândi totdeauna* acea «calitate, îndeplinind formalitățile prescrise de art. 18» (adică: ca și românii, cari ar fi pierdut calitatea lor ei înșiși).

Notați: «*toidauna*», — acesta este un drept care nu poate fi pierdut *niciodată*.

Dar în această situație se află aproape întrega populație din cele trei județe răpite în 1879:

Cei ce au trecut peste vârsta de 38 ani, ei înșiși au fost născuți ca români, și au pierdut această calitate numai în urma anexiunii. Iar cei mai tineri de 38 ani, evident, formează prima generație care poate invoca dispoziția din art. 10.

Un veac înseamnă la urma urmelor atât de puțin în viața unei națiuni, în cât chiar în Basarabia veche, foarte mulți din generația mai bătrână de 50 ani, pot invoca același drept.

Așa dar, o parte însemnată din populația românească a Basarabiei, are *dreptul legal* la cetățenia românească. Basarabenii ne pot spune: *istorice*ște și *legalmente* avem aceleași drepturi asupra țării românești, ea ne aparține deopotrivă...

Cum dar s'ar putea admite traficul cu Basarabia în numele «idealului național»? »Nu! Nu «idealul național» poate duce la asemenea situație, ci *renunțarea la idealul național, negațiunea ori cărui ideal.*

Și această crimă a fost săvârșită față de Basarabia, și față de națiune, ca ființă vie, când România, împotriva cuvântului lăsat de M. Kogălniceanu și Ioan Brătianu— cel Mare, a fost aruncată în brațele Rusiei.

Am fost răsplătiți de Sovietul din Petrograd...

Politica aceasta însă, oricare ar fi fost rezultatul imediat, nu putea de cât să fie fatală pentru națiunea noastră, fiindcă avea la bază mai mult decât o mare nedreptate istorică, mai mult decât nesocotirea drepturilor sfinte ale unei părți din pământul băștinaș românesc: trădarea de sine însăși a unei națiuni, violarea supremei legi morale, la care trebue să se supună orice neam ce vrea să trăiască.

Istoria nu iartă asemenea trădări, fiindcă prin ele înseși se dovedește lipsa de sănătate morală și de vitalitate.

Din fericire, națiunea nu poate fi învinuită, pentru un păcat al conducătorilor, săvârșit fără știrea și voia ei.

28 Octombre

www.dacoromanica.ro

VIII

CUVINTE UITATE

Am înaintea mea o nouă publicaţiune a d-rului Karl Strupp, care a avut o fericită idee de a aduna toate tratatele şi actele internaţionale cele mai importante, relativ la chestia Orientului (Ausgewaehlte diplomatische Aktenstuecke zur orientalischen Frage, A. Perths, 1916).

In această colecţiune, de cel mai mare interes pentru Istoria noastră naţională, nu fără emoţie am recetit Memoriul prezentat congresului din Berlin de către M. Kogălniceanu şi Ion Brătianu-cel Mare.

Imi permit să citez câteva pasagii din această adevărată Carte a neamului, atât de repede uitată de generaţia nouă a marilor şi micilor noştri bărbaţi de Stat:

„România *ţine minte* (*atunci* ţinea încă minte!...), spune Memoriul: „România ţine minte de toate sacrificiile pe „cari ea şi le a impus pentru mărirea, prosperitatea şi „gloria Rusiei. Ea *îşi aduce aminte* că, de la Petru cel „Mare ea a servit rând pe rând, sau în acelaş timp, ca „baza operaţiunilor militare, ca grânarul din care se apro„vizionau armatele sale, şi ca teatrul prea des preferit „al celor mai grozave ciocniri.

„Ea îşi aduce aminte deasemeni că în 1812 ea a pierdut „în profitul Rusiei, o jumătate din Moldova, adică Ba„sarabia de la Prut la Nistru"...

„In 1812 Basarabia aparţinea unui principat, a cărui „autonomie a fost solemn mărturisită prin toate tratatele „anterior încheiate dintre imperiul rus şi cel otoman. „Tratatul din Cuciuc-Cainardgi, în particular, recunoştea „domnitorilor Moldovei şi Munteniei calitatea de suverani, „şi stabilea că Basarabia face parte din Moldova.

„Aceasta a fost deci o ţară românească, cu instituţiuni „şi legi româneşti, explicit păstrate de către M. S. Impă„ratul Alexandru I. Respectul acesta al vechei naţiona„lităţi a fost formulat în rescriptul imperial, care pro„mulga organizaţia administrativă şi judiciară a acestei „provincii, după încorporarea ei la Rusia..

„In 1878, ca şi în 1812, Basarabia nu poate fi reven„dicată de la România în numele dreptului de cucerire. „Ea aparţine unui Principat, pe care Rusia, ea însăşi, în „tot cursul recentului războiu cu Imperiul otoman, l'a

www.dacoromanica.ro

„considerat şi l'a tratat ca un Stat independent şi aliat.

„De altfel, înainte de a intra în campanie, Rusia a „semnat cu România o convenţie, prin care *ea expres a „garantat integritatea actuală a teritoriului român.*

„Această garanţie a fost cerută şi acordată, când nu „era încă vorba decât despre trecerea armatelor imperiale „prin România. S'ar părea că garanţia ar fi trebuit să „fie de două ori mai puternică din ziua în care, la ce„rerea Rusiei însăşi, concursul naţiunii române a devenit „mai pozitiv şi s'a transformat într'o cooperaţie militară „efectivă, într'o desăvârşită alianţă. Trupele noastre, în „adevăr, au luptat alături de armatele ruse. Dacă aceasta „nu ne constitue un drept la mărire, desigur nu poate „fi un temeiu pentru a ne micşora ...

„De n'ar fi şi alte drepturi, Convenţiunea din 4 (16) „Aprilie 1877, care poartă semnăturile şi ratificaţiunile „Cabinetului imperial, ar ajunge singură pentru a ne „păstra regiunea importantă a Dunării, la care se leagă „atât de strâns prosperitatea României"...

Ce se putea răspunde la aceste argumente?

Contele Şuvalov, vorbind în numele Rusiei, nici nu s'a oprit la consideraţiunile de ordin moral sau istoric; cu o desăvârşită seninătate el menţionează faptul că înainte de războiul Crimeei Rusia stăpânea *întreaga* Basarabie.

Dar la 1812 Basarabia n'a fost cucerită de la Moldova, ci numai „emancipată" de sub turci?

Semnătura Impăratului din 16 Aprilie 1877?

Quelle blague!

Procesul verbal al congresului rezumă astfel răspunsul pe care plenipotenţiarul rus l-a dat în această privinţă lordului Beaconsfield:

„Contele Şuvalov crede că lordul Beaconsfield va trebui „să recunoască că atunci când o naţiune *intră în posesiunea* „unei părţi din teritoriu, pe care ea l-a pierdut într'un „război precedent, este greu de a sili această naţiune „de a părăsi teritoriul *recucerit*"...

Dar Rusia şi în 1877 *n'a recucerit* teritoriul pe care îl pretinde, nici măcar *n'a intrat în posesiunea lui,* ci *un aliat,* în baza Convenţiunii care *îi garanta integritatea,* i-a deschis de bună voie graniţele numai ca să poată trece în Turcia!

Quelle blague!

Aici cinismul plenipotenţiarului rus, chiar în rezumatul arid al protocolului, pierde ultima foae de viţă:

www.dacoromanica.ro

„... Cât pentru principiul integrităţii şi al indepen-„denţii, Excelenţa Sa (Contele Şuvalov) crede... că ase-„menea principii *nu trebuesc să fie exprimate numai în cu-„vinte, ci trebue să fie o realitate.* Dar România *nu'şi va „putea salvgarda în realitate independenţa şi integritatea* câtă „vreme ea va stărui să trăiască pe rămăşiţele (*dépouilles*) „unui mare Imperiu, *care se crede în drept să revendice un „petec din vechiul său teritoriu*".

Dar Rusia, în realitate, ştia bine că acest teritoriu nu-i aparţine, şi s'a legat solemn să ne respecte integritatea *actuală* în 1877, dar ea se credea în drept să „revendice" atunci ca şi întotdeauna, *orice petec din vechiul pământ care îi sta în cale spre Constantinopol.*

Dacă urmaşii lui M. Kogălniceanu şi Ion Brătianu cel Mare nu ar fi uitat la 1916 ceeace, cum spune Memoriul lor, România „ţinea minte" la 1877, am fi datorit mare recunoştinţă plenipotenţiarului rus pentru această francheţă.

In adevăr, el mărturiseşte, că *România nu-şi poate salvgarda independenţa şi integritatea reală, pentru că stă veşnic în calea Rusiei spre Constantinopol!...*

Dar congresul din Berlin aruncă o lumină vie asupra situaţiunii reale ce ni s'a creat în urma proclamării „independenţii" noastre printr'o manifestare şi mai semnificativă a intenţiunilor Imperiului rus:

Paragraful al 5-lea al Memoriului din 1878 cerea garanţia europeană a *neutralităţii* României.

Insă dacă Rusia ar fi acceptat asemenea garanţie, cu greu ar mai putea „revendica vr'un petec" din pământul nostru.

Şi tratatul din 1878 nu prevede garanţia neutralităţii României...

Rusia nu putea spune mai clar României, că ea nu este decât „un petec de pământ", pe care şi-l rezervă pentru „revendicări" viitoare..

In această situaţie părinţii noştri au căutat scut în tratatul de alianţă cu Puterile Centrale.

Dar cuvintele din 1878 ale lui Mihail Kogălniceanu şi Ioan Brătianu, *cel Mare*, au fost uitate de istov de urmaşii lor...

16 Decembrie.

www.dacoromanica.ro

IX

NAȚIONALISM?..

Am citat eri *cuvintele uitate* din Memoriul prezentat de Mihai Kogălniceanu și Ion Brătianu Congresului din Berlin.

Acest document constitue un grozav act de acuzare împotriva «naționalismului» epocei noastre.

Fie-care popor nu are numai dreptul, dar și datoria să-și afirme *voința sa de a trăi* ca o unitate, să tindă la plenitudinea de viață națională, și să-și apere ființa sa etnică.

Aceasta pentru o națiune nu este numai o datorie față de sine însăși, față de jertfele tuturor generațiilor trecute, ca și față de aspirațiunile celor viitoare, dar este și o datorie față de omenirea întreagă, față de civilizația universală.

Căci ce este omenirea decât o societate, o colaborare activă a tuturor elementelor din cari se compune, în vederea scopului obștesc, în vederea acelor bunuri morale de ordine superioară cari se cuprind în cuvântul de «civilizație»?

Da, o națiune, care nu știe să-și afirme puterea de viață, să-și apere ființa națională, nu e decât *o greutate moartă* în economia lumii. Ea nu numai că nu poate avea vr'un rol activ în Istorie, dar ca și retardatarii unei armate, ea îngreue mersul avangardelor omenirii.

Națiunea noastră, atât de urgisită de soartă, avea aspirațiuni legitime, cari îi impuneau încordarea voinții în diferite direcțiuni.

Dar bine înțeles nu toate aceste aspirațiuni aveau aceeași valoare intrinsecă, și nu toate erau de aceeiași urgență.

Dacă ar trebui să facem vr'o clasificare, din punctul acesta de vedere, a aspirațiunilor noastre naționale, e evident că *în fruntea* preocupărilor noastre eram datori să punem Basarabia, iar locul *din urmă* se cuvinea, natural, elementului românesc din Macedonia.

Motivele, pentru cari Basarabiei se datoria prioritatea, au fost expuse de nenumărate ori în coloanele acestui ziar.

Memoriul din 1878 le rezumă cu putere în puține rânduri. Și acest Memoriu este un act de Stat, este prima manifestare de voință a României independente.

La data acestei manifestări nu trecuse decât 66 ani de la răpirea Basarabiei, — trăiau încă pe atunci bătrânii, cari apucase în copilăria lor vremurile dinainte!

Și în acel moment Rusia își permitea să «revendice» partea sudică a provinciei, pe care nu o stăpânise în total

www.dacoromanica.ro

decât 45 ani, şi apoi a fost silită s'o retrocedeze patriei mume cu 21 ani înainte.

Lăsând la o parte toate celelalte consideraţiuni, putea să fie comparat dreptul Rusiei cu al nostru, relativ la o ţară care veacuri îndelungate, împreună cu noi, a trăit toate fazele Istoriei noastre vijelioase?

Puterea brutală ne putea răpi dreptul nostru, dar noi nu avem dreptul măcar *un singur moment* să dăm unui abuz de putere sancţiunea consimţimântului nostru. Astfel ne degradăm noi înşine în faţa tribunalului Istoriei.

Deaceia, în preocupările noastre naţionale, Basarabia trebuia să ocupe *primul loc.* Fiind că dacă ne plecăm în faţa forţei brutale, dacă ne resemnăm să purtăm rana adusă nu numai demnităţii noastre naţionale, dar şi *unităţii noastre fizice,* integrităţii noastre, *pierdem în faţa Istoriei dreptul la ori ce altă aspiraţiune.*

Ce interes, în comparaţie cu acesta, prezintă Macedonia?

Faptul material că, — în afară de contactul geografic cu restul teritoriului naţional, şi în afară de amintirii istorice comune, — acolo se află împrăştiate puţine elemente de origine românească, şi atâta tot.

Dar dacă istoricul viitor va cerceta acţiunea noastră naţională din deceniile trecute, el cu uimire va constata, că pentru bărbaţii noştrii de Stat, pentru toate ligile noastre «naţionale», — Basarabia *nu exista,* pe când Macedonia ocupa locul de cinste în manifestările lor...

Voiu aminti numai un singur fapt, foarte «mic», dar foarte semnificativ:

Ca rector al Universităţii din Iaşi, cu mare greutate am obţinut *zece burse* (cetiţi bine: numai *zece*) pentru studenţii basarabeni la acea Universitate, — *în total 12.000 de lei pe an*! Şi primul act al urmaşului meu la rectorat a fost să suprime şi aceste burse...

In acelaşi timp, pentru Macedonia, în budget figurau sute de mii şi milioane, şi câte încă nu figurau!...

Poate fi o dovadă mai elocventă de lipsa de sinceritate şi seriozitate a «naţionalismului» nostru oficial?

Poate fi de mirare, că atunci când şi chestiunea macedoneană putea avea un interes practic, ea a avut un sfârşit atât de lamentabil? E în logica lucrurilor...

In urma campaniei din 1913, învinşii, cerându-ne *dreptul lor,* ceeace din punctul de vedere *naţionalist* nici nu li s'ar fi putut refuza, ne propuneau în schimb un regim de autonomie pentru aromâni.

www.dacoromanica.ro

Toate ligile noastre «naţionale», cari luptau pentru... Cadrilater, au primit ca o ofensă însăşi ideea autonomiei Macedoniei!

Scriam atunci:

«Până eri n'am avut relaţiuni diplomatice cu Grecia, «tocmai din cauza suferinţelor îndurate de aromâni din «partea bandelor greceşti; dar acum ziarele, — *fără deo-«sebire de culoare politică*, — atât de înspăimântate altădată «de atrocităţile... din Macedonia, denunţau ca o calomnie «odioasă ori-ce aluzie la isprăvile de aceiaşi natură ale «confraţilor de arme, şi stăruiau ca România să impună «la Bucureşti trecerea unui număr cât mai mare de aro-«mâni sub părinteasca oblăduire a grecilor şi a sârbilor». (*Viaţa Rom.*, 1913, No. 8, p. 184).

Repet mereu aceste citaţii, pentru ca marii noştri «naţionalişti», să nu poată spune, că n'au fost preveniţi la vreme.

Pentru «naţionaliştii» de acest acabit, era natural ca ei după decenii de paradă şi sacrificii budgetare, să fi îmormântat atunci Macedonia, cum au înmormântat acum Basarabia, — care se proclamă independentă! — cum au înjosit şi au adus la marginea prăpastiei Statul, cum au aruncat în primejdie de moarte neamul românesc *de pretutindeni*...

Tot aşa era natural ca ei să fi învăluit această lipsă de ori-ce simţ de demnitate naţională şi de ori ce ideal, în declamaţii asupra «idealului naţional»...

17 Decembrie

X

BLĂSTEMUL BASARABIEI

Din momentul în care Ucraina, a fost recunoscută independentă, s'a rupt de fapt şi orice legătură dintre Rusia şi Basarabia, — pentru că aceasta a rămas cu totul răsleţită.

Moldova de peste Prut a ajuns astfel... «independentă fără voe»...

Dacă mai trebue încă o dovadă de absurditatea politicei d-lor I. Brătianu şi Take Ionescu, ea a fost dată în deplină măsură de acest rezultat neaşteptat al războiului.

Iată o provincie băştinaşă românească, care veacuri îndelungate a trăit o viaţă comună cu restul ţării, ca o parte integrantă din Moldova. Ea a fost anexată către

www.dacoromanica.ro

Rusia, printr'un cinic abuz de putere, printr'un act de strigătoare nedreptate, — fără să fi fost *cucerită* de la Moldova, care nu era în războiu cu Rusia, ci, chipurile, «emancipată» din vasalitate. Şi deşi un ucaz imperial i-a făgăduit solemn respectul caracterului ei naţional, «sub oblăduirea legilor moldoveneşti», ea a fost transformată într'o simplă gubernie ruseassă, în care o carte românească nu putea pătrunde, şi chiar fiecare vorbă românească constituia o crimă de Stat.

Crima a fost repetată în 1879, faţă de cele trei judeţe de Sud, cari ne-au fost pentru a doua oară răpite, în urma unui războiu victorios *în alianţă* cu răpitorul.

Mihail Kogălniceanu şi Ion Brătianu au afirmat solemn la Congresul din Berlin drepturile neperitoare ale României asupra Basarabiei, respingând orice târg, orice idee de conmpensaţie, pentru ca să rezerve viitorului intact dreptul nostru de revendicare.

Peste treizeci şi cinci de ani numai, isbucneşte un războiu european, care pune la ordinea zilei toate problemele nerezolvite ale trecutului.

Pe urma acestui războiu, Imperiul Ţarilor cade sfărâmat în bucăţi. Basarabia nu mai e măcar în hotar cu Rusia, — între ea şi Moscovia ridicându-se un mare Stat ucrainean.

Astfel Basarabia capătă putinţa de a-şi hotărî ea singură soarta. Ea se organizează într'o ţară liberă, sub cârmuirea unui «Sfat al ţării», ca să se apere împotriva veleităţilor de cutropire din partea Ucrainei.

Preşedintele «Sfatului ţării», în şedinţa inaugurală, a motivat expres astfel neçesitatea acestei organizaţiuni:

«Ideea de a organiza *Sfatul ţării* s'a născut încă în Iulie «1917, în momentul în care Rada Centrală a Ucrainei a «început să-şi manifeste veleităţile asupra Basarabiei. «*Sfatul ţării* era menit să reziste încercărilor de a şi su«pune Basarabia»... (*Naş Viik,* din 10 Decembrie 1917).

Caracterul naţional al instituţiunii rezultă din numele ei «moldovenesc» şi din faptul că preşedintele ei şi unul din cei doi vice preşedinţi sunt «moldoveni», de asemeni «moldoveni» sunt secretarul şi unul din ajutoarele sale. Pe baza respectului pentru minorităţi, celelalte naţionalităţi nu sunt reprezintate decât prin un vice-preşedinte (ucrainian) şi prin câte un ajutor de secretar (un evreu, un bulgar şi un rus).

Aşa dar, o ţară românească, prin Istoria ei şi prin po-

www.dacoromanica.ro

pulația ei, își dă și o organizație «moldovenească», și este liberă să și hotărască destinele politice. Nimic nu ar mai putea-o împiedeca să-și regăsească străvechile legături. Rusia învinsă se dezagregează; guvernul din Petrograd el însuși recunoaște dreptul fiecărei naționalități de a dispune de sine, — iar asupra Basarabiei nu poate avea pretențiuni, chiar din faptul că nu poate veni în contact direct cu ea și, pe de altă parte, Petrogradul fiind în luptă cu Ucraina, nu poate favoriza nici pretențiunile acesteia asupra Basarabiei.

Aceasta este situația *creată de războiul european în Orient,* prin înfrângerea Rusiei.

Ce hotărăște însă, în ceasul acesta de cumpănă, Basarabia, ajunsă stăpână pe destinele sale? Și ce face România, care a pornit un război «pentru *întregire* națională»?

Basarabia?

Iată ce spune președintele «Sfatului țării», *moldoveanul* I. C. Inculeț:

«Separatism în Basarabia nu există, *mai cu seamă* sepa«ratism *înspre România.* Aici nu-și îndreaptă privirile peste «Prut decât *o mână de oameni.* Căile Basarabiei se con«fundă cu căile Rusiei, *pentru că Rusia e o țară mult mai «liberă decât România.* Tot astfel vede lucrurile și țărănimea «*(moldovenească!)* din Basarabia».

Și mai departe:

«Există o primejdie din partea României, dar nădăj«duim că Sfatul țării va reuși *să apere libertatea Basarabiei «împotriva tentativelor din partea României»!... (ibidem).*

O! Când ne aducem aminte de saturnaliile «idealului național», cari trebuiau să ne arunce în brațele Țarului, putem să admirăm tăria sentimentului național la acea «mână de oameni», cari încă «își îndreaptă privirile peste Prut», în ciuda tututor ocărilor și înjosirilor ce le veneau de acolo...

Dar, în sfârșit, ce face România, acum, când se pare că ar fi de ajuns să și întindă mâna, pentru ca țara să fie reîntregită cu acest pământ băștinaș românesc?

Răsb iul de «întregire» însă a pus-o într'o situație atât de tragică, în cât ea nu poate *îndrăzni* măcar să facă acest gest!

Nu poate îndrăzni, — fiindcă este în luptă cu biruitorii, *cari au determinat acest rezultat al războiului; nu poate îndrăzni,* — fiindcă s'au învrăjbit și cu Sovietul comisarilor națiunii din Petrograd, care se crede chemat să apere împotriva

www.dacoromanica.ro

«reacţionarilor» din Iaşi pe orice român, «fie el ţăran, muncitor sau so'dat»; *nu poate îndrăzni,* fiindcă şi-a înstrăinat şi sufletul «moldovenilor» din Basarabia, pe cari îi vânduse călăilor ţarişti; *nu poate îndrăzni,* în sfârşit, — fiindcă s'ar supăra Ucraina şi cazacii lui Kaledin, cari au căpătat şi ei gust pentru Basarabia — (proectul «Federaţiunii Mării Negre», ca să... *întregească* «Uniunea cazacilor şi a popoarelor libere din stepe şi munţi» !), — Ucraina şi Kaledin, fiind ultima lor nădejde.

Şi de altfel Basarabia nici nu poate rămânea răsleţită. Prin forţa lucrurilor nu numai nu poate îndrăzni guvernul din Iaşi să râvnească la Basarabia, dar armata românească va fi desigur blăstămată să-şi verse sângele, pentru ca Basarabia, «independentă fără voe», să intre cu deasila în federaţiunea ucraineană sau căzăcească... Ne-am vândut «idealul naţional» ţarului Nicolae, acum îl vindem lui Kaledin...

Şi când *acest* rezultat l-a adus «răsboiul de întregire», «răsboiul pentru România mare»...

Cumplită răsplată!...

Din generaţie în generaţie, câtă vreme va mai fi un suflet românesc pe pământ, şi câtă vreme în secole un alt prilej mai feeicit nu va mai avea neamul acesta, noi, ceştia, «fruntaşii» şi «conducătorii» din ceasul de hotărîre, va trebui să ne purtăm blăstămul!...

20 Ianuarie 1918.

XI

LA CHIŞINĂU!...

Crunt îşi bate joc Istoria de micile combinaţiuni şi fantezii omeneşti.

Nu ştiu dacă trebue să râdem sau să plângem faţă de vestea, transmisă prin Stockholm, despre noua întorsătură în luptele dintre maximalişti şi armata română.

Reproduc telegrama în întregime:

„După ştiri din Odesa, trupele româneşti au ocupat „gara Ungheni de la graniţa rusă, au desarmat garni-„zoana şi au arestat Sovieturile locale. Se zice că trupele „româneşti ar fi ocupat de asemenea Chişinăul, unde ar „fi în curs o luptă crânceună. Oraşul ar fi bombardat de „artilerie. Pierderile ar fi însemnate, din ambele părţi."

www.dacoromanica.ro

De şi textul acesta este redactat în stil ipotetic, dar e foarte cu putinţă ca luptele dintre armatele „aliate" să fi dus la acest rezultat.

Să presupunem, că faptul se va confirma. E aşa de frumos: Chişinăul, capitala Basarabiei, ocupat de trupele româneşti! ...

Să fie într'un ceas bun!

Dar...

România să se alieze cu Ţarul, care a desfiinţat ultimele vestigii de legătură a Basaraaiei cu Moldova,—abrogând vechea legiuire moldovenească, — şi să pornească un răsboi împotriva Puterilor Centrale, să risipească atâtea vieţi în zadar, să îngrămădească atâtea ruine, să vadă peste două treimi din ţară ocupată de inamici şi restul devastat de aliaţi, pentru ca, în sfârşit, la adăpostul armistiţiului încheiat, guvernul din Iaşi să găsească direcţia justă pentru acţiunea militară a României...

Ce fantasmagorie!

Astfel Istoria se răsbună.

Ce dovadă mai bună poate fi de dreptatea noastră, când susţineam că, în momentul istoric actual, altă direcţie pentru acţiunea României nu e cu putinţă?

Şi cum apar astăzi marii şi micii noştri bărbaţi de Stat, autorii alianţei nenaturale care ne-a aruncat în fundul prăpastiei?

In situaţia concretă însă, acţiunea pornită acum în direcţia cea adevărată, pentru a avea sorţi de isbândă, presupune mai întâiu lichidarea răsboiului cu Puterile Centrale.

De la apariţia *Luminei* am afirmat mereu această necesitate, ca singura mântuire. Nu ştiu dacă acum nu e prea târziu, dar altă cale nu este şi nu poate fi.

In adevăr, o simplă denunţare a armistiţiului, în momentul când trupele noastre sunt ocupate la nord, poate acumula peste neamul nostru noui ruine şi noui dezastre.

Dar poate fi guvernul din Iaşi chemat pentru această lichidare şi mai cu seamă, pentru adevărata problemă *naţională*, pe care ne-ar pune-o posibilitatea acţiunii în Basarabia?

Pun această întrebare fiindcă, de fapt, armata românească a trecut Prutul şi s'a îndreptat spre Chişinău, nu pentru realizarea revendicărilor naţionale româneşti, ci numai ca un factor al răsboiului civil din Rusia. Ocu-

www.dacoromanica.ro

parea Chișinăului apare ca un simplu incident al luptelor contra-revoluționare, în combinație cu generalul rus Scerbacev și cu o parte din trupele ucrainene.

Pe acest teren s'a născut conflictul dintre maximaliști și guvernul din Iasi, și în acest cadru a fost cu putință mersul trupelor *anti-maximaliste*, dintre cari face parte și armata română, asupra Chișinăului...

O corespondență din Odesa, pe care o găsim în numărul din 4 Ianuarie a. c. al ziarului rus «*Naș-Viek*», ne lămurește atmosfera de pe „frontul românesc", care a determinat întreaga acțiune.

Traducem aici pasagiile esențiale, atrăgând atenția că jurnalul din Petrograd e anti-maximalist și, în genere, manifestă simpatii pentru români:

„Mare emoțiune a provocat în cercurile ucrainene con-„gresul frontului român, care a avut loc la Odesa, în ziua „23 Decembrie (bine înțeles, este vorba numai de sol-„dații ruși de pe acest front). Atmosfera congresului a „fost pronunțat anarhică...

„Majoritatea delegaților din tranșee cere un singur „lucru: convocarea Adunării Constituante, pentru încheerea „imediată a păcii. In genere, asupra întregului Congres „planează lozinca: *pacea cu orice preț*. Congresul a trimis „pe frontul român o comisiune spre a goni Comitetul „național și spre a aresta pe generalul Scerbacev... Con-„gresul a discutat și chestiuuea acțiunii împotriva Ro-„mâniei, pentru persecuțiunea, de conivență cu ucrai-„nenii, a maximaliștilor, cari sunt arestați și dezarmați. „Se propuneau diferite proecte, unul mai îndrăznet de „cât altul. Unii insistau să fie trimisă împotriva Româ-„niei flotila de Dunăre, alții insistau să fie arestat întregul „minister Brătianu și transportat în Rusia, iar în Mol-„dova să fie provocată revoluția. Cei de-al treilea cereau „ca Sovietul comisarilor națiunii din Petrograd, să rupă „relațiunile diplomatice cu România. Deocamdată a fost „hotărîtă trimiterea în Moldova a unei comisiuni de an-„chetă"...

Rezultatele sunt cunoscute:

Ultimatul din Petrograd, arestarea membrilor Legațiunii române și apoi „expulzarea" d-lui Diamandy, în sfârșit începerea de fapt a ostilităților.

In urmă situația s'a agravat și prin izbucnirea unei revoluții maximaliste chiar în Ucraina, care până acuma are oarecare succese.

www.dacoromanica.ro

Aşa dar campania românească din Basarabia nu are, în fond, caracterul unei acţiuni de Stat, ci se înfăţişază ca o participare a trupelor române la luptele dintre diferitele partide revoluţionare din Rusia.

Oricare ar fi rezultatul acestei participări, din punctul de vedere rusesc, ea nu poate duce din punctul de vedere naţional românesc, de cât la un nou dezastru.

Biruinţa maximaliştilor n'ar fi o mare catastrofă, prin represiunea pe care ar putea o exercita, decât biruinţa adversarilor lor: la Brest Litovsk. delegaţii ucraineni s'au arătat doar şi mai concilianţi de cât d. Trotzki, şi Ucraina, în momentul de faţă, e mai primejdioasă pentru Basarabia, pe care o desparte de restul Rusiei.

Conjuncturа tulburărilor din Rusia nu poate fi prielnică pentru aspiraţiile româneşti, decât cu condiţiunea ca, înainte de încheerea p cii definitive cu Rusia, România să-şi fi asigurat sprijinul Puterilor Centrale.

Această asigurare, guvernul din Iaşi nu ne-o poate da.

Şi dacă, *la vreme*, nu se vor găsi *alţi*, cari să întărească drapelul românesc pe zidurile Chişinăului, întreg episodul nu va rămânea de cât ca o dureroasă amintire a încă unei *posibilităţi p'erdute*...

31 Ianuarie 1918.

XII

«FEDERAŢIA MĂRII NEGRE...»

Pentru un cugetător, în timpurile aceste pline de sbucium, dacă urmăreşte, fără ură şi fără părtinire, peripeţiile Marei Tragedii, superbul *Homo sapiens* apare prea dese ori ca un biet «biped fără pene», veşnică jucărie a forţelor oarbe.

E în adevăr, interesant să constaţi cum inexorabila logică a lucrurilor inspiră oamenilor idei şi sentimente, dictate de împrejurările obiective.

De aceia, omul de Stat, care, în loc să ţină seamă de *mecanica* forţelor istorice, se îmbată de frazeologia născocită numai pentru uzul... delfinului popular, e întotdeauna un diletant primejdios, care îşi va duce ţara în prăpastie.

Din acest punct de vedere, o telegramă din Kiev, pe care o găsesc în «Russkoe Slovo» din 30 Noembrie a. c., prezintă un mare interes pentru... filosofia Istoriei.

www.dacoromanica.ro

Telegrama poartă titlul «Federaţiunea Mării Negre» şi sună astfel:

«In cercurile ucrainenilor locali se afirmă că oamenii «politici din Crimea şi cei moldoveni din Basarabia proec-«tează organizarea unei *Federaţiuni a Mării Negre*, în care «vor trebui să intre Ucraina, Crimea, Basarabia (căreia, «fie zis în treacăt, i se redă numele istoric de *Moldova*), «Caucazia, regiunile Donului şi Cubanului şi *România*.

«Capitala Federaţiei, după acest proect ar trebui să fie «Odessa»...

Nici nu s'a născut încă bine Ucraina şi oamenii ei politici şi visează *anexiunea României!*...

Aţi observat, desigur, diplomaţia subţire: telegrama pleacă din *Kiev*, dar vorbeşte despre intenţiunea *oamenilor politici «moldoveni» din Basarabia*, ca a cărei simplă «anexă» este înfăţişată România.

Visul lui Petru cel Mare fatal va trebui să treacă la moştenitorii săi republicani din Petrograd, Moscova, — sau eventual din Kiev, dacă Ucaina s'ar rupe de Moscovia, sau va ajunge centrul de gravitaţiune al Rusiei federative.

Şi bieţii oameni nici nu-şi dau seama că sunt robi ai... geografiei!...

29 Decembrie 1917.

XIII

ŢĂRANII BASARABENI ŞI ROMÂNIA

Cetitorii noştri au putut lua cunoştinţă de interviewul acordat *Timpului* din Iaşi de către d. Ţânco, ministrul de finanţe al Republicei Moldoveneşti din Basarabia.

Sunt foarte caracteristice declaraţiile reprezentantului Basarabiei libere, foarte bun român el însuşi, relativ la atitudinea ţăranilor «moldoveni», în ce priveşte unirea cu România.

«Ţăranij nu înţeleg şi nu văd cu ochi buni aceasta. «Căci trebue ştiut că *ţara naastră e ţărănească*. Ţăranii noş-«tri, în privinţa aceasta, pot fi caracterizaţi astfel:

«1. — Se tem de români, că le-ar lua pământul ţă-ranilor»...

Celelalte *puncte*, cari urmau să caracterizeze atitudinea ţăranilor moldoveni faţă de România, sunt suprimate de cenzura din Iaşi.

www.dacoromanica.ro

Ce poate fi mai semnificativ decât aceste pete albe, cu care cenzura română e silită să împestriţeze, declaraţiile ministrului basarabean, când acesta vrea să arate sentimentele ţărănimii de peste Prut, faţă de România liberă!

D. Iţnco vorbeşte şi despre «greşeli» şi despre lipsa de «tactică», despre «sprijinul dat burgheziei împotriva democraţiei», şi alte păcate făptuite de guvernanţii noştri în Basarabia.

Această «tactică» nu ne miră.

Ea e caracteristică pentru acel «naţionalism», care n'a vrut niciodată să ţină seamă de starea sufletească a basarabenilor după un veac de robie, şi care, în ignoranţa lui în ce priveşte oamenii şi lucrurile, de atâtea ori s'a manifestat duşmănos faţă de elementele cele mai conştiente naţionaliceşte din Basarabia.

Ne aducem aminte de osanalele cântate de ziarele marilor noştri naţionalişti, d nii N. Iorga şi A. C. Cuza, unui Cruşevan, prigonitorul românilor, numai pentrucă era antisemit; caşi de insultele ce au fost pe vreumuri aduse în paginile *Neamului românesc* defunctului P. V. Dicescul, unul din puţinii boeri moldoveni din Basarabia, care îşi păstra neatinsă mândria de neam...

N'am uitat de asemeni pe studenţii basarabeni, bătuţi şi goniţi din Universitatea din Iasi, după îndemnul profesorului naţionalist A. C. Cuza şi în aplauzele aceluiaşi monitor naţionalist «*Neamului românesc*», numai pentrucă ei nu voiau să se asocieze la manifestaţiile antisemite ale «băeţilor din centrele» iorgaliste şi cuziste.

Nu mai vorbesc despre toate jignirile ce au fest aduse basarabenilor, în timpul neutralităţii noastre, când Basarabia era sacrificată pe veci, de marii şi micii noştri patrioţi, pe altarul ţarismului, şi când simpla amintire despre suferinţele ei era considerată ca o vânzare de neam.

Ne putem dar uşor închipui ce «greşeli de tactică» au trebuit să săvârşească aceşti patrioţi când, sub conducerea lor, armata română a trecut Prutul.

Dar oricâtă însemnătate ar avea toate aceste «greşeli», ministrul basarabean, cu drept cuvânt apasă mai cu seamă asupra faptului fundamental, că «Basarabia este o ţară ţărănească» şi că «*ţăranii se tem de România*»...

Dacă foarfecele cenzurii din Iaşi, tocmai aici, a tăiat declaraţiile basarabeanului, ne putem uşor da seama ce a trebuit să rostească el în această privinţă.

www.dacoromanica.ro

Mi se reproşează că prea mult citez din scrierile mele vechi.

Dar ce să fac?

Ani de zile, vedeam prăpastia ce se deschidea sub picioarele noastre. Şi în zadar am căutat să trezesc conştiinţa publică. Totuşi acuma «factorii responsabili» pentru dezastrul naţional caută să se justifice, sub pretextul că «*nimeni* n'a putut prevedea» şi că «nimeni n'a prevăzut.

Am atunci dreptul, prin tăcerea mea, să acreditez aceste false afirmări?

Am nevoe, chiar pentru mine însumi, în lupta grea pe care o duc, să-mi întăresc încrederea în judecata mea, pentru ca să pot cere credit concetăţenilor mei, cel puţin pe viitor, împotriva patrioţilor de paradă. (Chiar astăzi de altfel un corespondent anonim mă întreabă pentru ce n'am spus «adevărurile crude» şi înainte, când eram «alături de d. Brătianu». Dar nu spun acum nici un cuvânt în această privinţă, pe care să nu'l fi spus şi înainte şi repetat până la nesfârşire. Colecţia «Vieţii româneşti» e la îndemâna ori-cui. Nu mai vorbesc despre campania pentru revizuirea Constituţiei).

Am arătat la vreme şi primejdia naţională ce ne ameninţă, din cauza chestiei ţărăneşti. Fiindcă nu numai Basarabia e «o ţară ţărănească», cum spuse d. Ianco, dar şi România, după firea lucrurilor, este un *Stat ţărănesc*, şi neamul românesc de pretutindeni este, înainte de toate *un neam de ţărani*. Pentru el, problema ţărănească apare ca temelia chestiunii naţionale întregi.

Imi voiu permite dar acuma să citez pasagii dintr'un mic studiu, pe care l-am scris acum peste *unsprezece ani*.

Scriam, la începutul acelui articol:

«Ori-cât de rea ar fi starea momentană a unui popor, «el — în condiţiuni normale, — dacă are destulă putere «de viaţă are totdeauna *destul timp* înaintea lui pentru a o îndrepta.

«Dar noi suntem în condiţiuni normale, avem *destul «timp* înaintea noastră?

«Suntem un popor de peste 12 milioane, împărţit între «patru State, şi trăim într'un colţ al Europei, care e încă «departe să ajungă la aşezarea lui definitivă. Ori-ce om «cu puţine cunoştinţe istorice, e destul să arunce o pri«vire pe harta politică a acestei părţi a continentului, «pentru ca să vadă că formaţiunile politice de aici se a-

www.dacoromanica.ro

«flă într'un echilibru foarte nestabil, constitue numai *o* «*stare de provizorat.*

«Cum se va deslega acest provizorat, *care este direcţia „de cristalizare a formaţiunilor viitoare?*

«A! Am auzit de atâtea ori în discursuri patriotice «vorba de Piemontul românesc». «*(Viaţa românească*», 1907 No. 1, pag. 151).

După ce arăt, în urmă, pe baza datelor oficiale, situaţia reală a ţărănimii româneşti din diferite regiuni, încheiu, la sfârşitul articolului:

«Acestea sunt *fapte* ce nu se pot contesta — situaţia «agrară în România e mai detestabilă decât chiar în o-ropsita Basarabie.

„Atunci?

«Pentru un *popor de ţărani*, pentru un popor din care «*plugarii* formează 90 la sută, unde poate fi *acum* centrul «de gravitate al vieţii româneşti?...

«Şi ce răspuns ar trebui să dăm la întrebarea ce am «pus-o la începutul acestei cronici: *care este direcţia de cris-„talizare a formaţiunilor politice viitoare ce se pot întrezări, de „pe acum, în această parte a Europei?...*

«Ştim că la aceste întrebări dureroase mi se vor arunca «poate, învinuiri de lipsă de patriotism.

«Dar niciodată şi nicăiri vorbele, ori cât de tari, n'au «avut puterea de a face ca ceeace există, să nu existe.

«Şi la asemenea învinuiri vom răspunde numai prin-«tr'o nouă întrebare:

«Credeţi că avem *destul timp* înaintea noastră, pentru «ca să nu căutăm, cât încă *nu e prea târziu*, să preîntâm-«pinăm fatalitatea ca Istoria însăşi să se însărcineze să «tragă toate concluziunile necesare?...

«Bietul «Piemont românesc»... (Loc. cit. pag. 164).

La vreme, nu ne-am făcut datoria, cum ne aduc aminte, atât de dureros, declaraţiile d-lui Ianco.

Ne vom trezi cel puţin de acum înainte?...

22 Martie 1918

www.dacoromanica.ro

CAP. IV

REVOLUȚIA DIN RUSIA ȘI CONSECINȚELE EI

I

«GLASUL CELUI CE STRIGA IN PUSTIU»...

In politică, ca și în oricare ramură de activitate, acțiunea temeinică nu poate isvorî de cât din prevederea evenimentelor, iar aceasta nu poate fi întemeiată de cât pe cunoștința exactă a tuturor împrejurărilor, și a forțelor ce sunt în joc: «Savoir c'est prévoir, prévoir c'est pouvoir».

In zilele de cumpănă a României, ceeace mai cu seamă exaspera pe orice om neorbit era tocmai ignoranța crasă și lipsa totală de prevedere, de cari au dat dovadă marii și micii noștri bărbați de Stat.

Am dreptul să aduc această învinuire fiindcă de ani de zile în zadar am căutat să deschid ochii tuturora în fața primejdiei. Dar am fost condamnat la rolul de «prooroc nechemat» precum a avut gentileța să se exprime un ziar «acționist».

Voiu aminti aici numai o parte din aceste «strigăte în pustiu», cari sunt în deobște cunoscute.

La începutul războiului ruso-japonez, când toată lumea se aștepta la o victorie eclatantă a Rusiei, am arătat că Imperiul Țarilor nu poate birui, și că în urma înfrângerii ne putem aștepta la isbucnirea revoluțiunii.

Mai târziu, când revoluția a și isbucnit, am scris un memoriu pe care l'am comunicat tuturor oamenilor noștri de Stat. Am avut amara satisfacțiune să le aduc aminte

www.dacoromanica.ro

această împrejurare în şedinţa Camerei din Decembrie 1915, când i-am avut aproape pe toţi în faţă...

In acest memoriu preziceam, că înfrângerea şi agitaţiunea revoluţionară vor forţa guvernul Ţarului — atât pentru a încerca o diversiune, cât şi pentru ca drumul spre marea liberă, închis în Orientul îndepărtat, să poată fi deschis în altă direcţie, — de a-şi îndrepta din nou toate sforţările înspre Balcani şi Dardanele (v. şi «*Viaţa Românească*» 1906, No. 1 şi No. 2, Cronicile externe).

Când a isbucnit criza provocată de anexarea Bosniei şi Herzegovinei am arătat imediat ce prevestiri se coprind în această acţiune şi care trebue să fie directiva noastră («V. R.» 1908, No. 11, p. 242 urm.).

Inainte de isbucnirea războiului balcanic am prevăzut atât inevitabilitatea lui, cât şi probabilul lui sfârşit, pe când toată lumea era convinsă că dacă războiul nu va fi împiedecat, Turcia va ieşi biruitoare, — sau că în orice caz «Europa» va şti să menţină **status quo ante.** Am lămurit că nota Marilor Puteri în această privinţă nu este de cât o paradă lipsită de sinceritate, fiindcă federaţiunea balcanică şi acţiunea ei sunt rezultatul uneltirilor ruseşti («V. R.», 1912, No. 9).

Tot odată am subliniat, că modificându-se situaţia în Balcani, — «nu există nici o forţă care ar putea opri **Conflagraţiunea generală»** (ibid. p 382).

După primul războiu balcanic, am afirmat categoric:

«...Conflictul armat (între Austria şi Rusia, care se va transforma într'un războiu european), **chiar dacă nu va isbucni imediat, desigur nu va putea fi amânat pentru multă vreme»** («V. R.», 1912, No. 12).

In acelaş timp insistam, că nu avem dreptul să privim lucrurile numai din punctul de vedere al situaţiunii locale, ci suntem datori să luăm atitudine în vederea conflagraţiunii europene când vom avea aceleaşi interese cu Bulgarii (ibid. p. 275).

Situaţia în acel moment a fost cu deosebire penibilă. Mulţi dintre oamenii politici, cari în urmă şi-au mai venit în fire, pe atunci tunau împotriva «perfidiei nemţeşti», şi la întruniri publice îndemnau la războiu împotriva Bulgariei. Tratatul din Bucureşti a fost primit ca un triumf naţional, putem spune de toată suflarea politică. Rămăsesem cu desăvârşire singur, când, **imediat** după încheierea acestui tratat, în **August** 1913 (tratatul fusese semnat în **Iulie**), am fost silit să scriu:

www.dacoromanica.ro

«Oricât de ingrat este rolul de Cassandra în politică, «mărturisesc că entuziasmul acesta nu-mi impune, şi «conştiinţa nu-mi îngăduie să iau parte la jubilarea «obştească»...

Şi mai departe:

«Problema balcanică a rămas nerezolvită, şi Balcanii «rămân magazia de pulbere a Europei. **Pacea din Bu-«cureşti nu e în realitate de cât un armistiţiu»**.

Şi am relevat de pe atunci nenorocirile ce ne ameninţă din cauza atitudinii noastre («V. R.», 1913, No. 7, p. 184 urm.).

Bine înţeles, îndată am şi fost acuzat de «trădare»...

In sfârşit, în ce priveşte actualul războiu, de multă vreme, — dacă insistam că nu ne este iertat să dorim victoria Quadruplei, fiindcă aceasta ar însemna înnecul României în Oceanul moscovit, nu pregetam să arăt că Rusia *nu poate birui* şi că nereuşita militară va deslănţui furiile revoluţiunii (v. şi «V. R.», 1912, No. 11 p. 273 urm.).

Iar în cursul războiului, de nenumărate ori am repetat această convingere, arătând în acelaş timp, că prin situaţia ce ne a fost creată prin cele trei decenii de alianţă cu Puterile Centrale, este esclusă pentru România ori ce posibilitate a unei acţiuni alături de Rusia fiindcă ne-ar duce la o înfrângere sigură (v. «V. R.», 1914, No. 12; 1915, No. 5, No. 7 şi No. 10).

Acelaşi lucru am afirmat cu toată puterea convingerii mele, în Parlament, în cuvântarea din Decembrie 1915.

Mai mult. Nu sunt deprins să bat la uşa nimănui. Dar în încercări desperate de a feri ţara de dezastru, am mers până la umilinţă. In special în ce priveşte situaţia din Rusia, invocând cunoştinţele mele personale, am căutat să conving pe oamenii noştri politici din toate partidele de primejdia ori cărei alianţe cu Rusia; de multe ori am atras atenţia atât d-lui I. I. C. Brătianu şi miniştrilor săi, cât şi fruntaşilor «acţionişti», că Rusia nu o mai poate duce mult până la prăbuşire şi revoluţie.

Toate au fost în zadar!

Imi aduc aminte, că d. Take Ionescu, drept răspuns la argumentaţia mea, mi-a aruncat cu mult aplomb, (fiind faţă şi d. G. Diamandi): «eşti tot atât de lipsit de simţul realităţii în chestii externe ca şi în cele interne»...

In ce priveşte «chestiile interne» s'a însărcinat cu răspunsul chiar d sa, în parlamentul din Iaşi...

Cât pentru cele externe, — ce să mai vorbesc?...

www.dacoromanica.ro

Pentru această îndărătnică stăruință de a deștepta opinia publică am fost răsplătit numai prin insulte, calomnii și prigoniri. N'a fost cuvânt de hulă, nici lovitură perfidă care să-mi fi fost cruțate.

Pătruns de sarcina ce mi se impunea, de mărimea și dreptatea cauzei ce o apărăm, niciodată n'am «ripostat» la atacuri personale.

Rog pe concetățenii mei să-și scruteze amintirile, nu-și vor putea aduce aminte de o singură polemică personală din parte-mi. Sunt oameni politici, cari de decenii au ca ocupație de predilecție, injurii la adresa mea — în presă, în întruniri publice, în parlament. Niciodată n'am răspuns la aceste atacuri, și nici nu le-am relevat măcar vr'odată.

Am așteptat ca vremea să lumineze pe cei rătăciți, și n'am avut decât o singură temere, ca să nu fie prea târziu, când va veni ora fatală de desmeticire obștească... Și am îndurat în tăcere toate prigonirile, am renunțat fără șovăire la o situație politică ce nu era din cele mai puțin însemnate în țara aceasta, — numai ca să-mi pot spune întreg gândul meu.

Dar, cu toate că realitatea de atâtea ori s'a însărcinat să justifice prevederile mele, n'am găsit ascultare.

Acum însă când greu ne vine să aruncăm ochii în jurul nostru, am dreptul să cer tuturor luare-a-minte pentru ca să mai poată fi salvat ce se mai poate salva.

Nu urmăresc nici acum măriri, nici răsbunări ; țin strajă gurii ca să nu-mi scape nici un cuvânt de amărăciune personală... Dar ar fi grozav, dacă totuș și acum glasul acesta ar răsuna în pustiu...

17 Septembrie.

II

REVOLUȚIA DIN RUSIA

Am arătat în articolul de ieri, că de mult prevenisem opinia noastră publică despre situația internă a Rusiei, care o amenința cu prăbușirea militară și cu revoluția.

Bine înțeles, această prevestire nu a isvorît din vre-un dar special profetic, — ea se întemeia pur și simplu pe cunoștința exactă a împrejurărilor din imensul Imperiu.

Situația din Rusia e rezultatul unei evoluțiuni com-

www.dacoromanica.ro

plexe, care de o jumătate de veac pregăteşte cu încetul catastrofa de astăzi.

Din punctul de vedere economic şi social, Rusia de multe decenii participa mai mult sau mai puţin la viaţa obştească a lumii civilizate, dar trebuinţele născute sub presiunea vremurilor moderne, nu puteau fi satisfăcute în formele vechi ale organizaţiuni politice şi administrative.

Din această necompatibilitate între «formă şi fond» a rezultat o desăvârşită destrămare a organismului de Stat. Intr'un alt articol voi arăta ce proporţii fantastice a luat această dezagregare.

Aci voi releva numai câteva momente.

Şi în primul rând — ruina ţărănimii.

Economiştii ruşi de vază, — Nicolaion, Kovalewski, Annenski, Golovacev, etc., au arătat de mult că, pentru a face faţă sarcinilor impuse de Stat şi datoriilor (contractate în cea mai mare parte în străinătate) ţărănimea rusă e silită să înstrăineze în fiecare an tot o mai mare parte nu numai din produsul muncii sale, dar chiar din **fondul** avuţiei naţionale. Astfel a ajuns că în ţara aceasta, «eminamente agricolă» vr'o **30 milioane de ţărani n'au de loc vite**, şi în acelaşi timp, mulţumită sistemului de pasporte interne, nu pot părăsi satul, decât cu multă greutate, pentru ca să caute o muncă productivă în altă parte.

Incercarea de reformă a lui Stolypin, care a căutat să distrugă «mirul», a mărit încă dificultăţile agrare, — a introdus în relaţiunile dintre săteni o adevărată anarhie, fără să modifice esenţial sistemele de cultură, şi fără să mărească productivitatea gospodăriilor ţărăneşti.

Incă prinţul Vasilcicov («Agricultura şi Proprietatea funciară») a semnalat fenomenul paradoxal, că pentru gospodăriile ţărăneşti în cea mai mare parte din Rusia **venitul pământului nu ajunge pentru plata sarcinilor.** Numai ocupaţiile lăturalnice dau ţăranilor putinţa de a-şi mai echilibra budgetul.

Nu e de mirare că un economist german a putut încă acum vr'o douăzeci de ani să-şi intituleze studiul asupra stării economice din Rusia. — «Das hungernde Russland» (Rusia flămândă).

Şi în adevăr, în mod regulat, o regiune sau alta a Imperiului sufere de foamete.

Politica contelui Witte care a căutat să creeze în Rusia o industrie naţională, n'a reuşit să dea mai multă vita-

www.dacoromanica.ro

litate organismului economic : industria rusă a rămas o plantă de seră, care nu se putea dispensa de continue ajutoare de la Stat.

Dar mulţumită acestei industrii s'a născut un proletariat, pătruns şi el de ideile proletariatului apusean.

Propaganda socialistă, pornită din fabrici din oraşe, aducea un nou ferment de dezagregare în viaţa satelor, atât de oropsite.

Dacă mai ţinem seamă de forţele centrifuge, reprezentate de atâtea naţionalităţi subjugate, cari, — din cauza persecuţiunilor culturii şi limbii lor naţionale şi din cauza netoleranţei religioase, — duceau o îndărătnică ...şi surdă luptă împotriva asupritorilor; apoi de ideile şi sentimentele nouei burghezii, care năzuia la un rol preponderent în Stat, după analogia Apusului : vom invedera pentru oricine súb ce presiune trăia marea împărăţie rusă în momentul, în care s'a aruncat în vâltoarea războiului mondial.

In acel moment Rusia se afla, datorită situaţiunii descrise — la pragul falimentului financiar, — pentru guvernul imperial războiul apărea nu numni ca o diversiune împotriva mişcărilor revoluţionare, dar şi ca un expedient care putea salva vistieria Statului.

Scriam încă la 1912, în prevederea războiului actual: «Înăbuşirea mişcării revoluţionare din 1905 a asigurat ţarismului un triumf foarte îndoelnic. Ea nu' numai că nu a adus împăciuire în suflete, dar a servit ca punct de plecare unui proces de disoluţie socială şi de dezagregare, care a pătruns în straturile cele mai adânci ale poporului. Măsurile agrare ale defunctului prim-ministru Stolypin au lovit în Constituţia milenară a «Mirului» rusesc, au ruinat şi mai mult ţărănimea şi au aruncat-o într'o continuă fierbere revoluţionară. Intreaga Rusie trăeşte astăzi (1912) sub regimul stării de asediu. In timp de pace, 25 la sută din forţa armată a Rusiei e întrebuinţată în serviciul poliţienesc pentru menţinerea ordinei. Dar ordinea tot nu se restabileşte, cu toate cele 8—900 de execuţiuni capitale anuale şi convoiurile nenumărate de deportaţi în Siberia». («V. R», 1912, No. 11 p. 273).

Războiul pentru puţin timp a provocat o aparentă potolire, mai cu seamă mulţumită primelor succese — cari în mare parte se datorau, cum voi dovedi altă dată, defecţiunii României.

www.dacoromanica.ro

Dar minuni nu se pot face, — şi e nedrept de a le cere generalului Suchomlinov, — şi peste puţine luni armata, — ce se ilustrase abia cu nouă ani înainte pe câmpiile Mandciuriei, a desvălit şi de astă dată, prin înfrângerile din Polonia şi Galiţia, tot putregaiul organismului politic şi administrativ al Rusiei.

Iar prăbuşirea militară a trebuit fatal să deslănţuiască pe toţi demonii revoluţiei, — pe cari numai intervenţia României, prin nădejdile în van deşteptate — i-a mai reţinut până în primăvara anului 1917.

Atunci dezastrul financiar şi destrăbălarea întregului aparat economic, pretenţiunile «parlamentariste» ale Dumei, acţiunea conştientă a muncitorimii socialiste şi mişcarea haotică a masselor flămânde din oraşe, ca şi agitaţiunile agrare de la sate şi revendicările naţionalităţilor oprimate, — toate s'au amalgamat într'o teribilă massă eruptivă, care prin exploziunea din Martie trecut, în câteva zile a dărâmat până în temelie «Sfânta Rusie a Ţarului Alb».

Voi consacra câteva articole viitoare elementelor şi perspectivelor acestui groaznic proces istoric.

18 Septembrie.

III

POLITICA AGRESIVĂ ŞI REVENDICĂRILE ŢĂRĂNIMII IN RUSIA

Dacă revoluţia rusească e menită să aibă o înrâurire hotărîtoare asupra rezultatului războiului mondial, şi deci şi asupra destinelor Europei, caracterul acestei înrâuriri este mai cu deosebire determinat de revoluţia agrară — de n'ar fi decât faptul, că ţărănimea alcătueşte peste 75 la sută din populaţia imperiului.

Dar chestiunea agrară din Rusia nu are nici o asemănare cu problemele analoage din Apus, ea este un fenomen pur rusesc, şi chiar numai al «marilor ruşi», în deosebire de toate celelalte grupuri etnice din împărăţie.

Revoluţia rusă nici nu poate fi înţeleasă fără cunoştinţa caracterului specific rusesc al chestiunii agrare, cum nu poate fi înţeles fără ea nici sufletul poporului rus, nici rolul ce el poate fi chemat să joace în Istoria universală.

www.dacoromanica.ro

Revendicările țăranului rus nu isvorăsc din simțul de proprietate al celui apusean, care e pătruns de nevoia unei legături intime cu o anumită bucățică de pământ, și care se simte desrădăcinat, om necomplect, când pierde această legătură, sau când pământul e neîndestulător pentru a servì de temeiu unei gospodării *independente.*

Țăranul rus, dimpotrivă, pornește dela *negația dreptului de proprietate asupra pământului.* In concepția lui, pământul este tot așa un bun obștesc, ca și aerul, și orice însușire individuală a vre-unei porțiuni de pământ i se pare o nedreaptă uzurpare a unuia pe seama obștiei. Pământul, după această concepție, nu poate de loc forma obiect de *proprietate,* ci numai de *folosință,* și n'are drept la această folosință a pământului, decât cel care-l muncește, și *în măsura în care îl muncește.*

In folosința pământului țăranul «mare-rus» ajunge numai ca membru al «Mirului», al Comunității care are grija ca nimeni din sânul ei să nu fie mai privilegiat de cât altul. Obiceiul străvechiu a elaborat regule minuțioase și precise, după cari pământul se împarte între membrii «Mirului» nu numai periodic, dar chiar și în cursul anului, după cum variază numărul «gurilor» și al «brațelor» în fiecare familie, care e caracterizată după «juguri» *(teaglo).*

In aceste condițiuni nu se poate naște nici o *relațiune personală* între țăran și vre o anumită porțiune de pământ. Dacă țăranul rus e veșnic «flămând de pământ», și idealul lui se rezumă în cuvintele «cât mai mult pământ» — din cauza culturii extrem de extensive, determinate de acest regim, el în adevăr *are nevoie* de foarte mult pământ, — totuși, pentru el este absolut indiferent *unde* va găsì el acest pământ. Cu aceeași ușurință, cu care el în fiecare an poate schimba bucata de pământ muncită de el, țăranul din centrul Rusiei emigrează, în căutarea «pământurilor libere» în Caucazia, în Turkestan, în Siberia orientală, «la Amur», sau în Polonia și Kurlanda. (Să comparați cu țăranul român, care adesea renunță la împroprietărire pe moșiile Statului în județul *vecin!).*

Aceste migrațiuni țărănești au jucat un imens rol în Istoria Rusiei. Dacă spre apus și sud vechia Moscovie s'a întins prin războaie și acțiune diplomatică, spre răsărit și nord hotarele ei au fost lărgite aproape exclusiv *prin emigrația țărănească spontanee* — «până unde ajunge plugul și toporul», cum se exprimă un cronicar rus.

Veacuri îndelungate guvernul imperial a sprijinit «Mi-

www.dacoromanica.ro

rul», care, prin răspunderea solidară a membrilor, îi înlesnea atât perceperea dărilor, cât şi administraţia. Numai reforma defunctului prim-ministru Stolypin a încercat să determine disoluţia «Mirului» şi trecerea la regimul de proprietate individuală. Reforma n'a reuşit, din cauza ostilităţii cu care a fost întâmpinată de grosul ţărănimii. In sânul acesteia, de atunci, mai cu seamă, a sporit fermentaţiunea revoluţionară.

Unul din primele acte ale guvernului provizoriu, după revoluţie, a fost abrogarea legii lui Stolypin, ca să asigure pentru revoluţie simpatiile ţărănimii.

Dar ţărănimea nu s'a putut mulţumi cu atâta. Ea este înainte de toate «flămândă de pământ».

Această «foamete» are o bază reală: după profesorul *Ballod*, în Rusia europeană nu vine pe *cap* de populaţie ţărănească decât 0,73 hectare — mai puţin ca în Germania (0,80), deşi mai mult ca în România (0,58) — socotind în cifre rotunde 3 milioane şi jum. ha. pentru 6 milioane de populaţie ţărănească.

La 1905 proprietatea (propriu zis *folosinţa*) ţărănească se repartiza după cum urmează:

2.856.950 — gospodării cu proprietăţi până la 5 desetine (5.5 ha.);

5.071.511 — gospodării cu proprietate între 5 şi 10 desetine;

4.070.244 — gospodării cu proprietate peste 10 desetine.

Dar cultura este atât de extensivă, încât, cum arată profesorul *Preyer*, numai 8.9 la sută din gospodării au o producţiune care întrece trebuinţele familiei ţăranului; 20,4 la sută produc îndestul pentru hrana lor, dar nu şi pentru hrana vitelor lor; iar 70,7 la sută *nu produc nici strictul necesar pentru existenţa familiei!...*

Aşa a ajuns ca 30 milioane de populaţiune ţărănească, cum am văzut, să rămână fără vite, şi Rusia să sufere de foamete «endemică».

Dar ţărănimea rusă mai e şi *comunistă*, — ea nu recunoaşte nimănui dreptul la proprietatea funciară. Revoluţia şi libertatea pentru ea înseamnă înainte de toate dreptul exclusiv al *comunităţii* asupra pământului.

In consecinţă, congresul general al ţărănimii, adunat la 7 Iunie 1917, a hotărît aproape în unanimitate — «trecerea întregului pământ către poporul muncitor» şi «*expropierea silită* al domeniilor, a proprietăţilor bisericeşti şi mănăstireşti şi a *tuturor moşiilor private*».

www.dacoromanica.ro

Principiul exproprierii silite nu-l mai contestă după revoluție nimeni în Rusia, — nu se mai discută decât, întâiu, dacă soluția problemei agrare trebue lăsată pe seama Adunării Constituante, sau hotărîtă de pe acum, iar în al doilea rând, dacă exproprierea va fi *gratuită*, sau li se va da proprietarilor oarecare indemnizare.

Discuțiunile acestea însă au loc numai în adunările și comitetele din Petersburg. Țărănimea nu mai discută, ci pășește peste tot la realizarea cea mai radicală a problemei cu dela sine putere. Puține săptămâni după revoluție marele ziar din Moscova *Russkia Wiedomosti*, din 23 Aprilie 1917, ne dă următorul tablou:

«Peste tot se adună congrese țărănești, cari hotărăsc exproprierea moșiilor și satele sunt chemate la realizarea imediată a acestor hotăriri. Ca agitatori, cari găsesc peste tot ascultare, apar mai cu seamă lucrătorii inculți, *dezertorii* și *soldații* în concediu dela front».

«Mici bande cutreeră țara, destitue organele legale și constitue comitetele revoluționare. Acestea imediat fac apel la țărani să aresteze pe toți «dușmanii revoluției», adică pe moșieri, pe inspectori, dar și pe primari, învățători și popi. Adunările sătești hotărăsc exproprierea moșiilor vecine, și execută îndată aceste hotărîri *in corpore*. Pe alocurea ajung la o adevărată nebunie și teroare. Bandele revoluționare «rechiziționează» produsele, uneltele agricole și vitele, dau foc la conace și arestează și omoară pe oricine ridică glasul de protest»...

Mai cu seamă în regiunea Volgii, de fapt, a încetat la țară orice autoritate de Stat: comisarii guvernului provizor nu sunt recunoscuți, iar dacă îndrăsnesc să apară la sate sunt goniți sau chiar arestați de «miliția civică» sătească și închiși în casa de arest a satului...

Această stare de lucruri se resfrânge și asupra situațiunii pe front, cum spune organul lui Kerenski, «*Dien*» din 25 Aprilie 1917: «*Soldații se grăbesc acasă ca să nu lipsească la împărțeală*»...

De aci — sute de mii de dezertori, al căror rol l-am văzut și din descrierea făcută de mai sus de *Russkia Viedomosti*.

In mare parte spiritul războinic al partidelor moderate se explică prin nădejdea că prin reorganizarea armatei și restabilirea disciplinei, s'ar putea înfrâna rolul subversiv al soldaților care formează elementul cel mai energic al țărănimii.

www.dacoromanica.ro

Dar există şi o cauză adâncă a politicei de expansiune a Rusiei : însăşi foametea de pământ a ţărănimii «mare-ruse» e prin firea ei *agresivă*.

Cum arată profesorul *Wobily* («Rieci» din 10 Maiu 1917), dacă s'ar împărţi între ţărani întreg pământul din «Rusia-mare» chiar *acum*, întinderea proprietăţii ţărăneşti n'ar creşte decât cu vr'un sfert. Dar cu prolificitatea specifică a rasei, *populaţia în «Rusia-mare» se dublează în 35 de ani!*».

De aceea Mirul «mare rus» râvneşte să *generalizeze* reforma comunistă şi pentru teritoriile din Rusia, *ocupate de alte neamuri*, cari toate sunt individualiste, mai bogate în pământ şi *cu mult mai puţin prolifice*.

De aceea ţăranul rus e *împotriva autonomiei Ucrainei*, şi în genere *a tuturor autonomiilor naţionale*.

Şi de aceea tocmai în Rusia reclamă autonomia până şi minusculul grup al Loţilor.

Dar aceasta ne deschide vaste perspective atât asupra însemnătăţii adânci a chestiunilor naţionale din Rusia, cât şi asupra tendinţelor adevărate ale democraţiei ruse în politica internaţională.

Dar despre aceasta altădată.

20 Septembrie.

IV

ROMÂNIA ŞI REPUBLICA RUSĂ

Nu putem şti încă dacă proclamarea republicei va stabili definitiv forma de Stat în Rusia, nici cari sunt principiile ce se vor aşeza la baza nouei republici.

Pentru noi, Românii, chestiunea aceasta este de cea mai mare însemnătate, fiindcă ea fatal se va resfrânge asupra destinelor noastre.

Va fi democraţia rusă pătrunsă de acelaş spirit agresiv care caracteriza politica de expansiune a Imperiului?

Sau ne putem aştepta la o radicală schimbare în directiva politicei internaţionale ruseşti?

Cred că orice nădejdi exagerate în această privinţă ne-ar putea fi fatale.

In adevăr, ori cum se vor aşeza lucrurile în Rusia, forţele sociale cari pot determina directiva viitoare a Sta-

www.dacoromanica.ro

tului sunt cunoscute, şi nu este cu greu de stabilit liniile generale ale politicei internaţionale pentru Rusia de mâne.

Astăzi, în epoca tulbure de prefacere, vedem pe avanscenă elementele revoluţionare cele mai energice şi mai cu seamă cele mai organizate, — partidele socialiste, de diferite denominaţiuni.

Dar proletariatul industrial din Rusia, care nu prezintă decât vr'o 5 la sută din populaţia ţării este prea slab numericeşte şi, în acelaş timp, se află la un nivel cultural prea inferior, pentru ca să ne putem aştepta la predominaţiunea principiilor social-democratice în politica de guvernământ. După ce vor trece vremurile de ardoare revoluţionară, nu cred să fie chiar între lucrătorii ruşi destule elemente pregătite pentru concepţia social democratică.

De altfel, independent chiar de situaţia internă din Rusia, «un Stat social-democrat» nu se poate naşte din revoluţie ca Venus din spuma mării, fiind dată situaţia concretă a lumii întregi. In orice caz, nu Rusia poate fi chemată să indice omenirii civilizate cărările viitorului.

Sunt două categorii sociale, cari şi în Rusia democratică de mâne, ori cum s'ar întoarce lucrurile, vor putea colora prin tendinţele lor viaţa politică a ţării: ţărănimea şi burghezimea.

Burghezimea în orice organizaţie politică, — în afară de cea socialistă, care nu e cu putinţă cum am văzut,— va fi chemată să joace un mare rol. Din ea în mod normal se vor forma cadrele vieţii politice şi economice a Statului.

Dar această clasă e extrem de şovinistă, prin firea ei şi mai cu seamă în Rusia. E evident, că o ţară, atât de *înapoiată* economiceşte nu poate să-şi asigure expansiunea economică de cât *prin expansiunea politică*. Astfel ea va fi la sigur învinsă în lupta deschisă pe piaţa internaţională.

Din acest punct de vedere, pentru burghezimea rusă vechiul ideal al lui «Petru cel Mare»— Constantinopolul şi Strâmtorile, — va trebui să aibă o forţă de atracţiune şi mai mare, de cât chiar pentru regimul ţarist.

De altfel ar fi o mare greşeală de a crede că ţarismul a fost singurul purtător *al politicei de expansiune* a «Rusiei mari».

www.dacoromanica.ro

Rădăcinile acestei politici sunt adânc sădite în inima întregului popor «mare-rus». Aproape 80 la sută din acest popor îl formează țărănimea, și am văzut că țăranul rus nu este legat sufletește de vr'o porțiune determinată de pământ, și că el consideră întreg pământul ca «un dar al lui Dumnezeu», la care «Mirul» rusesc e în drept să pretindă. Am arătat că expansiunea Imperiului, spre nord și răsărit, se datorește tocmai acestei tendințe de cotropire a țărănimii ruse.

Această tendință explică și atitudinea Rusiei revoluționare față de revendicările naționalităților subjugate. In fond nu e un neam mai intolerant, din punctul de vedere național, ca Rusul.

Revoluția actuală a dovedit pe deplin acest adevăr: E foarte caracteristică în această privință propunerea făcută de un om politic de seamă al Rusiei noue, d. Rodicev: de a începe reforma agrară *cu provinciile din Apus*, locuite în cea mai mare parte de naționalități străine, spre a asigura astfel *colonizarea* acestor regiuni de către țăranii ruși („Rieci" din 22 Maiu 1917).

Astfel de pretențiuni sunt prezentate, bine-înțeles, în numele „dreptății" și al «egalității»: pentru-ce țăranul *„rus-mare"* dincoace de lacul Peipus trebue să se mulțumească cu 10 hectare, pe când dincolo un țăran *eston* ar avea 20 hectare?

Pe această cale, «dreptatea și egalitatea» duc însă în mod natural peste granițele etnografice din sânul imperiului. Dar fiind dată dublarea populației ruse în 45 ani, tot pe această cale, și tot așa de natural, poate fi cu ușurință debordată ori care altă graniță, a popoarelor mai puțin prolifice, și cari fiind mai «apte pentru industrie», pot abandona doar «darul lui Dumnezeu» pentru «Mirul» rusesc... E sfânta *dreptate* și *egalitate!*...

Această psichologie explică în fond politica așa zisă «panslavistă» a țarismului. Massa țărănească ar inspira aceleași tendințe și stăpânilor zilei de mâne,— dacă burghezimea n'ar fi pornită ea singură și din interesele proprii spre șovinism.

Așa dar ambele clase sociale cari vor domina în Rusia democratică, — una prin rolul ei social și politic, alta prin massa ei, — nu ne pot da vre-o nădejde în schimbarea radicală a politicei ruseștí.

Pentru noi, Românii, faptul acesta are o importanță cu atât mai mare, cu cât pentru țărănimea rusă «Dunaiul»

www.dacoromanica.ro

(Dunărea) ca şi «Ţarigradul» de veacuri formează subiectul legendelor şi al cântecelor populare:

«Ah Dunaie, mă Dunaie Ivanovici, Dunaie *al nostru*". *(Ah, Dunai, tâ naş Dunai, sân Ivanovici Dunai!...)*

Revoluţia ne poata da numai răgazul necesar pentru a ne feri viitorul printr'o organizaţie temeinică. Ea ne-a scăpat pentru moment de o primejdie de moarte. Dar multă vreme încă vom fi expuşi aceleiaşi *presiuni de la nord.*

21 Septembrie

www.dacoromanica.ro

CAP. V

NAȚIONALITĂȚILE DIN RUSIA

I

ROMÂNII ȘI VECINII LOR DELA NORD

I. Polonia și Ucraina

In numele «idealului național», România s'a alăturat armatelor țarului Nicolae II.

Dar sub puterea țarului se sbăteau atâtea popoare subjugate, și în primul rând polonezii și ucrainenii, vecinii noștri cu care avem legături istorice de veacuri.

Pentru aceștia triumful țarului, deci și al aliatei sale România, înseamnă înăsprirea și eternizarea jugului lor.

România a pus astfel aspirațiunile sale în contrazicere cu aspirațiunile cele mai legitime ale fraților săi în suferinți. Biruința ei ar fi echivalat cu consacrarea celor mai strigătoare nedreptăți față de mari națiuni oprimate, națiuni de o veche cultură, cari numără zeci de milioane de suflete, dar pe cari vitregia soartei le-a lipsit de organizația lor de stat.

Românii însă nu puteau întemeia revendicările lor decât pe *dreptate*.

O dureroasă și fatală contrazicere!

Oricum s'ar isprăvi războiul, astăzi e evident că nici Polonia, nici Ucraina nu vor mai reintra în mormântul lor secular. Chiar de vor fi silite să se mulțumească deocamdată numai cu o largă autonomie națională, ele vor

www.dacoromanica.ro

fi redate vieţii politice, o nouă epocă de luptă şi de muncă se va începe pentru ele, — luptă şi muncă pentru realizarea mai desăvârşită a idealului lor naţional.

Ca vecini, românii vor trebui să ţelege firul legăturilor istorice şi cu Polonia şi cu Ucraina...

Şi vecinic i-se va putea arunca de către aceşti vecini învinuirea că în clipa de cumpănă a Istoriei lor naţionale, România lupta de partea călăilor...

E' un războiu pentru dreptul şi libertatea naţiunilor...

10 Septembrie.

II. Polonia reînviată

In vremurile mari şi grozave în cari trăim, parcă a pierit orice măsură pentru însemnătatea evenimentelor istorice.

Atenţia surexcitată a omului trece cu indiferinţă asupra faptelor, cari altă dată ar fi concentrat privirile lumii întregi.

Astfel ştirea despre patentele imperiale prin cari se înfiinţează în Polonia o regenţă şi un guvern naţional, s'a strecurat prin ziare aproape ca un «fapt divers»...

Şi ce eveniment epocal este acesta!

Oricum s'ar isprăvi războiul, un lucru e cert: prin înfrângerea armatelor marelui duce Nicolae Nicolaevici în vara anului 1915 şi *numai* mulţumită acestei înfrângeri s'a putut redeschide mormântul Poloniei, şi acest popor martir a fost redat pentru o largă viaţă naţională.

Şi astăzi când în Rusia toate partidele democratice, fără excepţia celor mai radicale, se opun revendicărilor de autonomie ale Finlandei şi chiar ale Ucrainei, naţiuni-surori, — faţă de situaţia creată în Polonia prin forţa armelor, până şi cei mai şovinişti dintre «panslavişti» recunosc în sfârşit independenţa Poloniei — «inamice seculare»...

Dar... ce amară ar fi amintirea vecinilor, despre atitudinea României în acest mare moment din viaţa întregului Orient european...

26 Septembrie.

www.dacoromanica.ro

II

UCRAINA

I

Când într'un discurs din Cameră d. Take Ionescu, în perfectă armonie cu polițismul moscovit, și sprijinit de aplauzele d lui N. Iorga, a tăgăduit existența Ucrainei — i-am răspuns :

„Atunci când în Parlamentul țării românești se afirmă „dreptul la viață al neamului românesc întreg și unit, „această asociare la cea mai mare minciună și la cel „mai mare păcat al Rusiei oficiale, prin tăgada dreptului „la viață al unui popor atât de obidit ca cel ucrainean, „și cel puțin de două ori mai numeros decât întreg po- „porul românesc, este un simbol care caracterizează de „minune întreaga politică preconizată de d. Take Io- „nescu.

„N'am în vedere numai sentimentalitatea, dar în mo- „mentul acesta mare de prefacere, ce simț politic și ce „putere de prevedere denotă însuși faptul ignorării „chestiunii ucrainene?

„O națiune vie de 30 milioane nu va putea să fie „stârpită de pe fața pământului, oricare ar fi rezultatul „războiului de astăzi. Rusia fiind învinsă, chiar de nu „s'ar renaște imediat Statul ucrainean, problema nu poate „fi sustrasă din câmpul de viziune al nici unui om de „Stat, și mai puțin al unui om de Stat român. Iar în „cazul triumfului Rusiei, necesitatea pentru această țară „de a duce luptă fără preget împotriva unui mare po or „ce nu vrea să moară, predestină caracterul și rolul Sta- „tului rus în toată Istoria europeană". («Viața Româ- nească». 1915, No. 12, p. 167).

*

Au trecut puține luni după ce aceste rânduri au fost publicate, și ca unul din primele rezultate ale revoluțiunei rusești, ne a fost dat să asistăm la lupta pentru reconstruirea statului ucrainean.

Ce este această Ucrainã, — necunoscută până eri marilor noștri bărbați de Stat și marilor noștri savanți? Cari sunt sorții de izbândă pentru această luptă de renaștere?

www.dacoromanica.ro

Voiu încerca să dau aci cetitorilor «Luminei» datele cele mai esenţiale ale problemei.

Etnograficeşte există o mare deosebire între «marii ruşi» şi ucraineni, — sau cum îi numeşte oficialitatea rusă — «micii ruşi». «Marii ruşi» provin dintr'un amestec dintre slavi, fineji şi tătari, — pe când ucrainenii sunt aproape slavi puri, cu un foarte neînsemnat amestec de sânge gotic şi norman (normanii au fost întemeietorii începuturilor vieţii de Stat în sânul rasei ucrainene). Astfel ucrainenii sunt mult mai apropiaţi, ca rasă, de slavii de sud de cât de ruşii mari.

Savanţii francezi s'au preocupat mult de această chestiune, şi cu toţii au relevat că între aceste două naţiuni, ruşii-mari şi ucrainenii, nu e nimic comun. In acest sens s'au pronunţat autorităţi ca L. Léger, E. Lavisse, A. Rambaud, V. Berard. Acest din urmă scrie de pildă:

„Rusul mare şi rusul mic sunt, din punctul de vedere „fizic şi intelectual, mai deosebiţi între ei, decât un picard „şi un catalan, sau un breton şi un florentin «(L'Empire „Russe", Paris, Colin, p. 48).

Adică aceste tipuri caracteristice din nordul Franţei sunt mai apropiate de un italian din Florenţa sau de un spaniol din Barcelona decât rusul de ucrainean!

Insăşi Academia de ştiinţi din Petersburg, într'o şedinţă istorică din 30 Ianuarie 1905, a fost silită să recunoască, că «graiul ruşilor mici (ucraineni) nu constitue un dialect al limbii ruse, ci e o *limbă slavă independentă*, ca şi celelalte limbi slave, cum sunt cea poloneză, cehă, bulgară sau sârbă», şi că «naţiunea lor e distinctă de a marilor ruşi».

*

Destinele poporului ucrainean până la a doua jumătate din secolul al XVII au fost cu totul separate de Istoria ruşilor mari. Viaţa de stat a ucrainenilor e cu multe veacuri mai veche de cât a Moscoviei, şi numai după o Istorie glorioasă, bogată în lupte şi momente dramatice, Ucraina s'a unit în 1654 prin tratatul din Pereiaslavl, pe baza *uniunii personale*, cu Rusia.

Nu de prisos să expun aci peripeţiile lungei tragedii ce a urmat după acest tratat. E o strangulare sistematică a unui popor de peste 30 milioane suflete.

Deja în 1720 Petru cel Mare a început să prigonească limba ucraineană; sub Ecaterina II limba ucraineană a

www.dacoromanica.ro

fost cu desăvârşire interzisă ca limbă de Stat şi în toate manifestaţiile vieţii publice, autonomia Ucrainei a fost desfiinţată, ţara împărţită în gubernii; în sfârşit şi toată populaţia liberă de la sate a fost transformată în iobagi. Iar în zilele noastre, în 1876, un celebru ucaz interzice chiar limba literară ucraineană, şi opreşte până şi introducerea oricărei scrieri în această limbă în imperiu.

De atunci cultura ucraineană nu se mai poate desvolta decât în Galiţia orientală, rămasă sub puterea Habsburgilor, unde la Universitatea din Lemberg, s'a format un focar de viaţă intelectuală care radia peste hotare, asupra întregii naţiuni.

De aci din Galiţia, oricând putea să plece o mişcare de renaştere, care să ameninţe temeliile imperiarismului rus.

In adevăr, pentru imperiul rus stăpânirea Ucrainei este de o importanţă vitală.

Numai prin Ucraina împărăţia moscovită a ajuns o mare putere europeană; fără Ucraina, ea ar fi rămas un Stat, pe jumătate asiatic, fără mare influenţă în viaţa Europei.

*

Cunoscutul istoric francez, A. Rambaud, astfel caracterizează însemnătatea bătăliei de la Poltava, în urma căreia a pierit definitiv independenţa Ucrainei:

„Prin aceeaşi lovitură, care a trântit la pământ pe Carol „XII, a fost distrusă şi independenţa Ucrainei. Pentru „Istoria generală a lumii aceasta înseamnă ridicarea triumf lă a *unei noui mari puteri europene*"... („H-re générale", vol. VI, p. 804).

Ucraina se întinde peste un vast teritoriu de 680.000 km. pătraţi, — mai întins deci decât toată Germania sau Austro-Ungaria, mai întins de cât toate statele peninsulei balcanice împreună. Populaţia acestui teritoriu se urcă la vr'o 40 milioane, din care ucrainenii formează o covârşitoare majoritate de peste 32 milioane.

Ţara aceasta este de o mare bogăţie naturală, — ea singură produce peste o treime din întreaga recoltă de cereale a Rusiei. Dar *exportul* rusesc în cereale provine mai cu seamă din Ucraina, — Rusia propriu zisă produce mai mult secară şi abia dacă exportează 1 la sută din recolta proprie (Ucraina aproape 70 la sută).

Argintul, plumbul, mercurul, cuprul, ce se extrag în

www.dacoromanica.ro

Rusia provin *exclusiv* din Ucraina. Tot așa Ucrainei i se datorește 80 la sută din producția cărbunelui, și 60 la sută din producția ferului din Rusia.

Pierzând Ucraina, Rusia nu numai că ar fi enorm slăbită economicește, dar ar fi izolată și de țărmul mării Negre, cu porturile ei prospere.

Aici trebue căutat, cum vom vedea, unul din cele mai puternice motive, care a îndemnat Rusia țaristă la războiu.

24 Septembrie.

II. Războiul și chestiunea ucraineană

Oamenii de Stat ai Rusiei țariste întotdeauna își îndreptau privirile cu îngrijire în spre Ucraina.

Din punctul de vedere strict juridic, nu se putea tăgădui revendicările ucrainenilor. Chiar profesorul *Nolde*, dela universitatea *din Petersburg*, a fost silit să recunoască în tratatul său despre «Dreptul Constituțional al imperiului rus», că:

«Tratatul de Pereiaslav, care a fost încheiat în 1654 «între Rusia și Ucraina, trebue considerat ca o *uniune* «*personală* între cele două State. Astfel poporul ucrainian «cu drept cuvânt, vede în acest tratat un act de inde«pendență, ce nu poate fi contestat din punctul de vedere «al Dreptului constituțional».

Bine înțeles, stăpânii Rusiei nu se jenau de considerațiunile juridice, — după concepția oficială poporul ucrainian pur și simplu *nu există*. Chiar sub liberalul țar Alexándru II, ministrul Valnev a declarat, că «o limbă «ucraniană n'a existat vr'odată, nu există, și nu va exista «niciodată». Iat d. Sasonov chiar în cursul acestui războiu a asigurat, că «toată chestiunea ucraineană este o pură invenție nemțească !...»

«Democrații» nu se lăsau mai prejos; așa de pildă, cadetul avansat d. P. Struve nu s'a sfiit să afirme, că «poporul «ucrainian constitue o massă inertă, care niciodată nu «poate deveni o națiune, și trebue tratat ca atare»...

Dar «massa inertă» nu se resemna la neantul său oficial. In toate mișcările revoluționare din trecut, ucrainenii luau partea cea mai activă, și din Ucraina porneau toate încercările de revoluțiune, începând cu «decembriștii» în 1825, și sfârșind cu revoluția din 1905.

După acordarea «Constituției» din 1905, în primele

www.dacoromanica.ro

două Dume, ucrainenii cu toate măsurile drastice ale guvernului, au reușit să trimeată 50—60 deputați, cari s'au și constituit într'un partid național.

Acesta a fost unul din principalele motive ale loviturii de Stat a defunctului Stolypin, prin care s'a modificat legea electorală în 1907. De atunci nu mai era cu putință alegerea vre-unui naționalist ucrainian.

Dar prin aceasta mișcarea n'a dispărut, ci a luat un caracter *subteran,* cum se spune în Rusia, și din *autonomistă,* s'a transformat în *separatistă.* In curând în străinătate; *cu ajutorul ucrainenilor din Austria,* se formează «Alianța pentru emanciparea Ucrainei».

Războiul Rusiei a fost, cum am spus eri, în mare parte determinat de «primejdia ucraineană».

Incă în 1911 scria deputatul din Dumă, d. Savenco în *Moskovskia Viedomosti*:

«Se crede, că animozitățile dintre francezi și germani, «la cari s'a asociat în urmă antagonismul anglo-german, «sunt cauza actualei încordări a situațiunii europene și «a creșterii militarismului, ce amenință să înăbușe cul- «tura europeană. Dar la aceste cauze se adaugă acuma «încă o împrejurare, care amenință foarte mult pacea «Europei — și anume *chestiunea galițiană.* Aceasta chestiune «atinge marile noastre interese naționale și politice... «Primejdia principală constă în faptul, că inamicii Ru- «sici au creat în Galiția orientală un *Piemont mazepinist* «(adică, ucrainian-separatist...) Separațiunea întregii Rusii- «mici (Ucraine), cu care ne amenință *mazepinismul* sprijinit «de inamicii Rusiei, ar da o lovitură mortală Rusiei ca mare Putere»..

In foaia șovinistă din Kiev, *Kievleanin,* din 22 Februarie 1914, citim de asemeni:

«Mișcarea ucraineană e mai primejdioasă pentru Rusia «decât toate mișcările naționale împreună. Suntem datori «să apărăm unitatea și indivizibilitatea poporului ca și «a Statului rus. Insă această cita'elă a noastră de Stat «este amenințată numai și exclusiv de mișcarea ucrai- «neană, și din cauza aceasta ea apare ca cea mai mare «primejdie națională și de Stat pentru noi»...

Iar chiar în ajunul războiului, în Martie 1914, *Novoe Vremea,* comentând planurile de organizare a unei com- plecte universități ucrainene în Lemberg, scrie:

«O universitate ucraineană la Lemberg ar însemna «pentru Rusia *casus belli*"...

www.dacoromanica.ro

Insuşi contele Witte, puţin înainte de moarte, deşi adversar al războiului, face următoarea semnificativă declaraţie :

«Acum problema galiţiană formează chestiunea cea «mai importantă relativ la graniţele noastre. Dela solu«ţiunea acestei probleme atârnă întregul nostru prestigiu «în lumea slavă, şi chiar toată situaţia noastră în Orient. «Cine îşi pune piciorul solid pe Carpaţi acela îşi poate «manifesta preponderenţa atât în Balcani, cât şi în în«tregul Orient. *Carpaţii şi Strâmtorile sunt pentru noi idei de «aceiaşi importanţă*»...

Am făcut anume acest exces de citaţii, pentru a invedera, ce idei au călăuzit Rusia ţaristă, când a intrat în războiul mondial.

Iar în Parlamentul român un mare bărbat de Stat şi un nu mai puţin mare savant, tocmai în *acel moment istoric* tăgăduiau orice însemnătate chestiunii ucrainiene!

Şi România a pornit şi ea la războiu, pentru a ajuta Rusia «să-şi pună piciorul solid pe Carpaţi» şi să cucerească Strâmtorile spre a asigura Imperiului Ţarilor «preponderenţa în Balcani»...

Şi fără sfială, *în numele drepturilor naţionale*, ne-am pus deacurmezişul mişcării de emancipare a unui popor vecin...

Dar a isbucnit, şi *împotriva noastră*, marea revoluţie rusească...

25 Septembrie.

III. Revoluţia Ucraineană şi România

După experienţa trecutului recent, ucrainenii, ca şi celelalte naţionalităţi din sânul Rusiei, n'au astăzi nici o încredere în sentimentele Rusiei democratice. Din cauza aceasta revoluţia isbucnită la Petersburg şi Moscova n'a găsit, putem spune, nici un răsunet la aceste naţionalităţi. Ele au căutat *să profite* de ea spre a-şi realiza scopurile lor proprii naţionale, printr'o serie de revoluţii particulariste.

In special ucrainenii au organisat imediat la Kiev un Consiliu naţional revuluţionar, — «Rada Centrală», ridicându-se împotriva centralismului rusesc.

Această «Radă Centrală», pentru a-şi justifica acţiunea, a invocat din prima zi tratatul din Pereiaslavl, şi pe

www.dacoromanica.ro

baza lui a cerut — ca un Stat ce se află numai în uniune cu Rusia, — o armată proprie, un Hatman ales, ca şef al Statului, şi dreptul de a avea şi reprezentaţ unea naţională proprie.

E semnificativ şi faptul, că «Rada» s'a constituit sub preşedinţia profesorului Hruşevski *din Lemberg.*

Preşedintele «Radei», s'a adresat imediat Congresului de jurisconsulţi ucraineni adunat tot la Kiev, în sânul căruia a cetit un referat despre: Bazele Constituţionale ale Statului Ucrainian. In acest referat, profesorul Hruşevski lămureşte, bizuindu-se pe textul original, că tratatul din Pereiaslavl a fost încheiat între Rusia şi Ucraina, *ca între două State independente;* şi că «acest tratat *n'a fost niciodată abrogat legalmente*".

Aproape toate partidele Rusiei revoluţionare s'au ridicat împotriva revendicărilor ucrainiene. In şedinţa de deschidere a «Radei Centrale» din Kiev, reprezentantul «Sovietului lucrătorilor şi soldaţilor» din Petersburg a ameninţat chiar să împrăştie adunarea cu forţa baionetelor, dacă Rada nu rezervă soluţiunea chestiunii ucrainiene pentru Adunarea Constituantă generală a Rusiei.

Riposta profesorului Hruşevski, care prezida, a fost de o energie extremă: «Cu cine avem a face? Cu prieteni «sau cu duşmani? Recunoaşteţi dreptul poporului de «a-şi organiză singur viaţa pe propriul lui teritoriu, sau «sunteţi reprezentanţi ai vechiului sistem de rusificare?», — şi ca concluzie: «Rada Centrală va trebui să se transforme dintr'o organizaţie naţională într'o *organizaţie teritorială internaţională*».

Guvernul provizor din Petrograd, luând o atitudine şovăitoare faţă de revendicările ucrainenilor, aceştia nu s'au sfiit de a recurge la ameninţări făţişe. Aşa, organul oficial al Consiliului din Kiev, «Nova-Rada» scria:

«Ucrainenii s'ar fi mulţumit pentru moment de a se «mărgini la revendicarea, comună tuturor partidelor, unei «largi autonomii naţional-teritoriale şi la asigurarea Drep«tului Constituţional ucrainean prin instituţii federative. «Insă *steagul Ucrainei independente rămâne ridicat, şi va fi «ridicat, şi va fi desfăşurat* îndată ce centraliştii ruşi îşi «vor manifesta pofta de a nu ne acorda o deplină auto«nomie, în mijlocul unei Rusii federative şi democratice, «pe care o revendicăm».

Iar preşedintele Consiliului de miniştri din Ucraina («secretariatul general»), ce s'a format în curând, d. Vi-

www.dacoromanica.ro

nicenco, a declarat reprezentanţilor presei, relativ la atitudinea guvernului provizor:

«Asemenea atitudine despreţuitoare şi complecta neîn-«ţelegere a situaţiunii reale poate provoca toate compli-«caţiunile şi tulburările imaginabile. Multe detaşamente «ucrainene ale armatei ne-au făcut cunoscut, că ele sunt «gata la cel dintâiu apel al Radei Centrale, de a ne veni «în ajutor».

Iar referindu-se la recenta ciocnire dintre trupele ucrainene şi ruse în Kiev, d. Vinicenco a adăogat:

«Nu se poate garanta, că evenimentele din Kiev nu «se vor repeta în proporţiuni încă mai mari» *(Utro Rossii*, din 14 August 1917).

Cu toate că guvernul din Petrograd a fost susţinut, putem spune, aproape de unanimitatea opiniei publice ruse, lupta dintre el şi Rada Centrală din Kiev a fost scurtă, şi i-a dat acestei din urmă câştig de cauză.

Fazele acestei rovoluţiuni ucrainiene se pot rezuma în scurt astfel:

La atitudinea guvernului faţă de organizaţia Radei Centrale, aceasta în curând după constituirea ei formează un guvern provizor propriu pentru Ucraina, sub denumirea de «Secretariatul general al Ucrainei»; în acelaş timp Rada lansează un manifest către poporul ucrainean, în care îi anunţă organizarea unei administraţii pentru Ucraina, independentă de guvernul central din Petrograd.

Guvernul provizor însărcinează atunci pe ajutorul ministerului de Interne, prinţul Urusov, să meargă la Kiev şi să suprime cu forţa organizaţia ucraniană. Dar atitudinea trupelor ucrainene, tocmai în momentul când se hotărîse ofensiva din Galiţia, forţează guvernul la concesiuni. In locul prinţului Urusov, vine la Kiev însuşi Kerenski cu alţi trei miniştri.

In urma tratativelor anevoioase, se încheie în ziua de 15 Iulie a. c., un *trat t* în regulă, după care guvernul central recunoaşte în principiu autonomia Ucrainei, fără să aştepte Adunarea Constituantă, şi admite ca, în anume condiţiuni, Ucraina să fie guvernată de propriul ei Consiliu de miniştri; Guvernul din Petrograd se angajează, «pe cât va fi cu putinţă» să faciliteze până şi crearea unei armate ucrainiene distincte.

«Tratatul» din Kiev formează astfel în momentul de faţă din punctul de vedere al dreptului public, baza legăturilor Const tuţionale dintre Ucraina şi Rusia. Reali-

www.dacoromanica.ro

zarea lui presupune ca o condiție *sine qua non*, transformarea Rusiei într'un *Stat federal.*

Dar dacă în Rusia nu se va stabili definitiv o republică federală și democratică? Care va fi situația juridică a Ucrainei?

E evident că atunci Ucraina, ca Stat legat de Rusia numai pe baza unui tratat, odată ce acest tratat nu este observat de unul din contractanți, își poate revendica o independență desăvârșită.

Ceeace este sigur însă, e că viitorul Ucrainei va atârna în totul dela rezultatul războiului.

De pe acum curentele separatiste cresc, cum a fost silit să recunoască însuși «secretarul general» al Ucrainei, d. Vinicenco *(Utro Rossi,* din 25 August 1917).

Prelungirea turburărilor revoluționare, și mai cu seamă fantoma revoluției agrare *pan-rusești*, neacceptabilă pentru Ucraina individualistă, care nu cunoaște «Mirul» rusesc, pot numai întări aceste curente.

Se poate prevedea, dacă războiul se prelungește, că Puterile Centrale vor fi silite să sprijine aceste curente cum au sprijinit și revendicările Poloniei. Nu numai considerațiile politice pentru viitor, dar chiar interesul militar *imediat* le poate îndemna la această acțiune.

Armatele austro-germane ajunse la Kiew, și independența Ucrainei proclamată, războiul mondial *va trebui* să ia un sfârșit, și în favoarea Puterilor Centrale.

De aci se poate vedea enorma însemnătate a problemei ucrainiene în momentul de față pentru România.

Ucraina independentă, încă multă vreme ar fi silită să caute sprijin împotriva Moscoviei, la Puterile Centrale.

Toată desvoltarea noastă viitoare, și situația noastră în Europa, vor atârna în primul rând de perspectivele acestei evoluțiuni politice.

Marii și micii noștri bărbați de Stat vor fi siliți să se convingă de existența Ucrainei...

26 Septembrie

IV. Ucraina și Maximaliștii

Nădăjduim că d-nii Take Ionescu și N. Iorga s'au convins în sfârșit de existența Ucrainei...

Zilele trecute Ucraina a stat, putem spune, în centrul atențiunii publice. Nenumăratele telegrame contrazicătoare

www.dacoromanica.ro

au putut numai să încurce pe cetitori, cari nu sunt în măsară să urmărească de aproape celeidoscopul revoluției ruse.

La 20 Noembrie a. c., «Rada Centrală» din Kiev, — adică Consiliul național al Ucrainei, — a publicat un «Universal», prin care se proclama Republica Ucraineană.

Pasagiul esențial al «Universalului» sună ast-fel:

«Noi, Rada Centrală,.. declarăm, că Ucraina de azi «înainte formează Republica Națională Ucraineană, fără «să se despartă însă de Republica Rusă. Intrucât noi «afirmăm unirea noastră cu Rusia, trebue să ne întărim în «țara noastră, și cu toate forțele noastre să dăm ajutor «Rusiei, pentru ca *întreaga Republică rusă să ajungă o fede-* «*rațiune a diferitelor popoare libere.* Până la convocarea adu- «nării constituante *ucrainene* autoritatea supremă în țară, «puterea legislativă și executivă se află *în mânile noastre,* «*ale Radei Centrale ucrainene și ale guvernului nostru* (secre- «tariatul general)».

După ce «Universalul» decretează imediat unele reforme importante, ca exproprierea domeniilor, ziua de opt ore de muncă, etc., el aduce la cunoștința generală, că Rada Centrală, va lua măsuri energice pentru a îndemna atât pe Aliați, cât și pe inamici, *să intre imediat în tratative de pace.*

Importanța istorică a acestui «Universal» constă în fond în anunțarea unei noui revoluțiuni *pentru toată Rusia,* și în multe privinți a revoluției mai radicale, decât cele anterioare.

In adevăr, până acum Ucraina a fost întâiu recunoscută *autonomă* de către guvernul Kerenski, care se tocmea cu Rada Centrală asupra limitelor acestei antonomii, asupra competenții «Secretariatului general», asupra liniilor de demarcațiune dintre autoritatea centrală și cea locală etc., si în ori-ce caz rezerva deciziunea definitivă *Constituantei generale rusești.*

Revoluția maximalistă a recunoscut în principiu dreptul la autonomie tuturor naționalităților Rusiei, dar totuși guvernul din Petrograd se afirma ca autoritate supremă a *Rusiei întregi,* și chema în Constituanta *rusă* și pe reprezentanții tututor naționalităților.

«Universalul» însă, deși vestește hotărîrea Ucrainei de a nu se separa de restul Rusiei, consideră că Republica rusă în momentul de față se află abia în *procesul*

www.dacoromanica.ro

de formaţiune. Rada Centrală crede astfel că Republica federativă rusă trebue să ia fiinţă din colaborarea popoarelor libere, — *acţiunea trebue să plece deci de la periferie, nu de la centru.*

Mai mult. *Centrul de gravitaţiune* al Rusiei de mâne trebue să fie în Ucraina, nu în Moscova, la Kiev, nu la Petrograd, nici măcar la Moscova!...

Ucraina a şi luat asupra-şi iniţiativa acestei acţiuni, desconsiderând guvernul din Petrograd. Ca primul pas în această direcţie Rada Centrală convocă o adunare constituantă *ucraineană*, iar până atunci declară că ea singură, împreună cu Secretariatul general din Kiev, vor exercita toată autoritarea supremă în ţară, care de pe acum e considerată ca *o republică naţională liberă.*

După această concepţie Republica generală rusă nu se poate organiza din Petrograd, de către Constituanta panrusă, ci numai *prin buna înţelegere dintre republicile libere,* în cari s'ar constitui diferitele naţionalităţi. Numai constituantele naţionale şi regionale pot determina limitele de competenţă pentru Constituanta generală rusă, *care ar emana astfel numai din voinţa comună a republicilor libere confederate.*

Cu alte cuvinte Rada Centrală lichidează printr'o singură trăsătură de condeiu Istoria milenară a Rusiei...

Deşi «Universalul» nu atacă direct guvernul din Petrograd, şi *chiar sprijină acţiunea acestuia pentru pace,* dar coflictul în aceste condiţiuni a fost inevitabil.

E interesant, că odată ce s'a ivit perspectiva unui conflict între Rada şi guvernul maximalist, cadeţii, — cari făceau un cap de acuzaţie împotriva lui Kerenski, pentru că recunoscuse simpla autonomie a Ucrainei, — acum imediat au şi început să sprijine acţiunea ucrainenilor. Acelaş lucru se poate spune şi despre Kaledin. Explicaţia trebue căutată în politica *relativ* moderată a Radei Centrale, mai cu seamă în ce priveşte problema agrară. E natural deci ca elementele burgheze şi cazacii să caute sprijin în Ucraina

Pe cât se pare, Rada Centrală n'a respins aceste ajutoare, foarte suspecte, din punctul de vedere al sincerităţii lor. Dacă mai adăogim, că pentru însăşi ţărănimea ucraineană, care nu cunoaşte «mirul» rusesc, ideile extreme ale maximaliştilor nu pot fi simpatice, iar că guvernul din Petersburg la rândul său e dispus să sprijine împotriva Radei moderate, pe maximaliştii locali, cari sunt în

www.dacoromanica.ro

minoritate în Ucraina: atunci ne putem da seama de complexul împrejurărilor, din cari s'a născut conflictul.

In ultimatul său către Radă, Sfatul comisarilor naţiunii din Petrograd spune:

«Sovietul comisarilor naţiunii recunoaşte Republica na«ţiunii ucrainene, cât şi dreptul ei de complectă separaţie «de Rusia», dar, «*Rada sprijină o conspiraţie contra guvernu«lui Sovietului,* referindu-se la pretinsele drepturi de inde«pendenţă a regiunii Donului şi Kubanului, acoperind «astfel insurecţia anti-revoluţionară a lui Kaledin»...

In răspuns Rada Centrală a accentuat, «că s'ar putea «ajunge la o înţelegere, dacă comandantul suprem şi co«misarii maximalişti *ar renunţa să se amestece în afacerile «interne ale Ucrainei*».

Guvernul din Petrograd s'a arătat în genere conciliant, totuşi a făcut cunoscut, că «o înţelegere cu Rada ucrai«neană ar putea fi posibilă numai atunci, când aceasta «ar promite imediat şi necondiţionat *să retragă ori-ce spri«jin insurecţiei lui Kaledin şi a cazacilor săi, cât şi uneltirilor «cadeţilor*».

Pentru ca evenimentele acestea să fie văzute în adevărata lumină, trebue să spunem, că însuşi Kaledin a propus guvernului din Petrograd, să înceteze lupta «cu «condiţie ca maximalişti *să nu se amestece în afacerile regiunii Donului*».

Evident, dar, că el şi cazacii săi, se opun mai ales întinderii reformelor maximaliste în regiunea Donului.

De aci rezultă, cât de lipsite sunt de temeiu speranţele Inţelegerii de a profita din aceste conflicte.

Nimeni astăzi în Rusia nu'şi mai face iluzie în ce priveşte soarta războiului. Rada Centrală ea însăşi insistă asupra încheerii grabnice a păcii şi trimite un reprezentant al Ucrainei să participe la tratările din Brest-Litovsk. Chiar cadeţii nu mai luptă astăzi pentru «credinţa către Inţelegere» şi pentru continuarea războiului, ci numai *pentru salvarea proprietăţii,* cum rezultă limpede din platforma lor electorală pentru Constituantă. Pentru salvarea proprietăţii ei sunt gata de a sprijini chiar şi *mişcările separatiste,* cum sunt în fond acţiunea Radei şi a cazacilor lui Kaledin!

Aci au ajuns *imperialiştii* de eri, în urma victoriei maximaliste...

Dar pe urma fărămiţării sfintei Rusii de altă-dată, prin toate aceste mişcări centrifuge, într'o mulţime de

www.dacoromanica.ro

State mai mult sau mai puțin independente, forța ei militară, evident, și mai puțin ar putea fi luată în considerație.

Războiul este deci *mort,* chiar dacă maximaliștii vor fi răsturnați înainte de a putea încheia formal pacea.

Iar dacă în urma ultimatumului Sovietului încercările de împăcăciune nu vor reuși, și se va ajunge la un conflict armat cu Ucraina, cine știe dacă Rusia nu se va desface în State cu totul independente și chiar învrăjbite?... Consecințele ar fi incalculabile!

Oamenii treji chiar din sânul Înțelegerii au început în sfârșit să-și dea seama de adevăr.

Așa în articolul de fond din *Le Temps* din 10 Decembrie a. c., găsim următoarea melancolică mărturisire:

«Pentru moment, e puțin interesant dacă Rusia va în-«cheia pâcea sau nu; pentru că națiunea rusă întreagă «reclamă pacea ca un panaceu, și ori-cine ar încerca să «se opună curentului ar fi probabil strivit fără glorie și «fără folos»...

Această pagină a Istoriei este în ori-ce caz întoarsă definitiv...

25 Decembrie

V. Ucraina independentă

Ca un simplu incident în discuțiunile conferinții din Brest-Litovsk, s'a săvârșit un mare eveniment al Istoriei mondiale: în societatea Statelor a intrat un nou membru. Ucraina *independentă*, nu numai autonomă.

Pentru cetitorii «Luminei», cari au putut urmări în coloanele ziarului peripețiile luptei pentru renașterea Ucrainei, acest eveniment nu e neașteptat, el apare ca o încoronare logică a unei lungi evoluțiuni.

Deși... «desbaterile» Parlamentului român și «Analele Academiei», prin glasul autorizat al savanților și al bărbaților noștri de Stat, păstrează pentru Istorie afirmarea contrarie, poporul ucrainian s'a îndărătnicit totuș în voința de a fi, și a știut să'și impună recunoașterea Republicii naționale ucrainene atât Rusiei, cât și aliaților și inamicilor ei.

Din procesul verbal al conferinții din 10 Ianuarie a. c. rezultă limpede că mai cu seamă *în vederea acestui scop* delegații Ucrainei au și mers la Brest-Litovsk, dându-și

www.dacoromanica.ro

seama că nu s'ar putea găsi o conjunctură mai prielnică pentru revendicările lor.

Declarația delegațiunii ucrainene se înfățișează, cum cu drept cuvânt a relevat secretarul de Stat von Kuehlman, ca un document istoric de importanță covârșitoare.

Voiu analiza acest document din punctul de vedere care ne interesează aici.

Chiar de la început, în scurta cuvântare introductivă, președintele delagațiunii ucrainene, d. Holubovici, face o declarație foarte semnificativă.

Relevând termenul de zece zile, acordat de Conferința Statelor Înțelegerii pentru aderarea la tratativele de pace d. Holubovici urmează:

«Statul nostru, republica Națională Ucraineană, al cărei «popor a fost totdeauna dispus la pace, *a fost primul care «a răspuns la apelul d-voastră*»...

Așa dar, lucrul este înfățișat ast-fel ca și cum Ucraina se prezintă la Brest-Litovsk, nu pentru că ar fi făcut parte din Rusia, ci ca un Stat beligerant *independent*, care răspunde la apelul Sovietului Comisarilor din Petrograd, cum ar fi putut răspunde Franța sau Anglia, dacă ar fi voit să adere la tratativele de pace!

Invocând apoi rezoluția Radei centrale din Kiev, pe care o cunosc cetitorii noștri, reprezentantul Ucrainei, face o declarație solemnă:

«*Republica Ucraineană își reia în momentul actual existența «națională pe care o pierduse acum vr'o 250 de ani, și intră «acum în rapoartele internaționale* cu drepturile ce i se cuvin «pe acest teritoriu»... Din acest motiv — «Secretariatul «general al Republicei Ucrainene crede de cuviință să «ia *o atitudine independentă la actualele tratative de pace*».

E ceva grandios în amintirea acelei mari date în Istoria Orientului european, când acum 250 ani poporul ucrainean, după ce a rupt, în urma unei lupte eroice, legăturile sale cu Polonia, era pe cale de a încheia o Uniune personală cu Moscovia.

Evident, prin această reminiscență istorică reprezentantul Ucrainei a voit în primul rând să sublinieze «*atitudinea de independență*», pe care poporul său și-o reia în momentul de față.

Nota guvernului din Kiev, remisă cu acest prilej guvernelor Puterilor reprezintate la Conferință, e și mai precisă și mai categorică, decât declarația d-lui Holubovici.

www.dacoromanica.ro

Amintind de asemeni rezoluţiunea Radei Centrale din 20 Noembrie 1917, Memoriul ucrainean continuă:

«Prin acest act de Stat a fost decisă situaţia internaţională a acesteia (a Ucrainei). Năzuind la *înfiinţarea unei alianţe federative a tuturor republicelor* create în momentul actual pe teritoriul *fostului* imperiu rusesc *până la data formării unui guvern federativ în Rusia*... Republica Naţională ucraineană a început *relaţii internaţionale independente*»...

După ce se referă la faptul trimiterii în acest scop a delegaţilor ucraineni pentru încheierea armistiţiului «pe frontul de sud-vest şi *pe cel romîn*, cari sunt unite acum «într'un *singur front ucrainean*, sub *conducerea guvernului Republicei Ucrainene*»; nota rezumă în 9 puncte condiţiunile de pace generală, după concepţia guvernului ucrainean.

Primele şase puncte nu se deosebesc esenţial de condiţiunile formulate şi de către Sovietul Comisarilor naţiunii din Petrograd. Celelalte însă trei cari se referă în special la situaţia Ucrainei, merită toată atenţiunea:

«Republica Ucraineană, — sună punctul 7, — Republica «Ucraineană, care în momentul de faţă ocupă pe teritoriul său frontul ucrainean şi care în chestiunile internaţionale *are o acţiune independentă*, — fiind reprezintată «de guvernul său, asupra căruia cade sarcina de a apăra «interesele poporului ucrainean, — trebue să ia parte, «*ca şi celelalte Puteri*, la toate tratativele de pace, la toate «Conferinţele şi Congresele»...

In consecinţă, în punctul 8 se afirmă, că şi pacea încheiată cu Puterile Centrale, «numai atunci ar lega Ucraina, dacă condiţiunile ei ar fi acceptate şi semnate «de guvernul Republicei naţionale ucraînene», — întrucât nu există încă (punctul 9) un guvern federal, «recunoscut de *toate republicele*» din vechia Rusie...

In urma discuţiunii urmate la Conferinţa din Brest-Litovsk, atât delegaţiunea rusă, prin glasul d-lui Trotzki, cât şi reprezentanţii Puterilor Centrale au recunoscut, că delegaţiunea ucraineană nu va lua parte la desbateri numai ca o fracţiune a delegaţiunii ruse, ci independent, şi anume, că «delegaţiunea ucraineană şi cea rusă formează *două delegaţiuni independente şi separate* ale uneia din grupurile contractante», precum şi reprezentanţii Statelor din lagărul advers formează delegaţiuni independente şi separate ale celuilalt grup...

Care dar este situaţia juridică creată ast-fel Ucrainei?

www.dacoromanica.ro

Este evident că în momentul de față Ucraina este un Stat cu desăvârșire independent, cel mult *aliat* cu «Rusia-mare».

Ea s'a prezintat la Conferința din Brest-Litovsk în aceleași condițiuni, în cari s'ar fi putut prezinta acolo și celelalte State ale Înțelegerii *alături* de Rusia, dar printr'o delegație deosebită și independentă, și va lua parte la tratative ca un Stat de sine stătător, având în vedere numai interesele poporului ucrainean.

Dacă ucrainenii afirmă intențiunea lor de a face parte din federațiunea rusă, ei însă nu înțeleg ca această federațiune să fie organizată *de la Centru*, fie chiar prin hotărîrile Constituantei generale rusești. Pentru ei legătura cu Rusia nu mai poate rezulta decât dintr'un *tratat de de alianță federativă*, liber consimțit «de toate republicele create pe teritoriul fostului imperiu rus».

Nu se poate încă ști dacă alianța în adevăr se va putea încheia. Până atunci însă Ucraina își va duce viața de Stat național, în afară de ori ce legătură constituțională cu Rusia.

Și această situație e recunoscută de Statele Înțelegerii cari și-au și trimis reprezentanți diplomatici la Kiev, iar la Brest-Litovsk nu numai de către Puterile Centrale și aliații lor, dar și de reprezentanții Rusiei.

România, evident, poate cu atât mai puțin tăgădui astăzi existența Ucrainei, cu cât frontul românesc a ajuns să facă parte din *frontul ucrainean*...

Cât pentrn situația Basarabiei, în urma celor petrecute la Brest-Litovsk, voiu reveni altădată.

Nepătrunse sunt căile Domnului...

In puținele numere din «Neamul românesc» cari au putut răsbate până la noi, am putut ceti studii savante asupra Chinei, Japoniei, Mexicului... Dar o fi descoperit savantul nostru profesor și academician, d. N. Iorga, în sfârșit, și Ucraina?...

In ori-ce caz nădăjduesc, pentru istoricul viitor al culturii noastre naționale, că nu va dispare acel număr al «Analelor Academiei», în care d. Iorga încerca să-l convingă pe profesorul Hrușevski, actualul președinte al Radei din Kiev, că Ucraina nu există, și nici n'a existat vr'odată... numai ca să înfunde pe ignorantul scriitor al acestor rânduri...

15 Ianuarie.

www.dacoromanica.ro

VI. D-l Nicolae Iorga-Ucraina

Ucraina nu-l mai lasă să doarmă pe d. Iorga.

In numărul din 14 (1) Ianuarie a. c., al *„Neamului românesc"*, găsim semnat de d. Iorga, articolul cu titlul „Ucraina și presa noastră".

„Din acest articol rezultă în primul rând că, despre părerile mele în chestia ucraineană, a vorbit în zi rul conservator din Iași un om cu greutate, pentru că, fiind dat intrepidul caracter al marelui nostru savant și ilustru academician, d-sa numai atunci nu-l jură și nu clevetește lascea mai mică contrazicere, când contradictorul este cel puțin un prinț sau, în orice caz, un om mare, bogat și puternic.

„In al doilea rând, din acest articol rezultă, că „omul luminat" și însemnat, care a știut să impue un limbaj mai mult sau mai puțin cuviincios chiar indomptabilului d. Iorga, a recunoscut în *„Evenimentul"*, că scriitorul acestor rânduri a avut dreptate când a arătat marea însemnătate a problemei ucrainene, pentru viitorul neamului românesc

Nu ne-a căzut în mână numărul citat al *„Evenimentului"*, dar această mărturisire este cu atât mai prețioasă, cu cât ea, de sigur, învederează un revirement în judecata întreagă asupra politicei noastre.

In adevăr, chestiunea Ucrainei nu se poate izola din complexul de argumente cari au fost aduse împotriva politicei ruso file.

Această concluzie rezultă și din cuvintele d-lui Iorga, că și ziarul conservator, care publicase articolul „omului luminat", a admis „meritul profesorului Stere" și adevărul spuselor sale, *„obiectând* numai că nu se poate face o politică bazată pe acest adevăr".

„Deci „omul luminat" a afirmat contrarul, regretând probabil lipsa de orientare a conducătorilor politicei noastre.

Concluzia noastră e confirmată și de un articol ulterior al *„Neamului românesc"*, din 18 (5) Ianuarie a. c., care a fost reprodus în parte în *„Lumina"* (No. 158), în care d. Iorga deasemeni se plânge de păcatele unor „oameni de „bun neam, *luminați* (n'o fi acelaș?...) *în locuri înalt* "...

„Putem fi recunoscători d-lui Iorga pentru aceste revelațiuni.

Aș putea să trec cu vederea partea a doua a artico-

www.dacoromanica.ro

lului, care priveşte o discuţiune veche, rezolvită de evenimente. Dar ea este foarte caracteristică pentru tiparul moral al autorilor dezastrului nostru naţional.

D. N. Iorga este teoreticianul, cugetătorul, ideologul politicei de alipire la Rusia.

Pentru un savant, probitatea intelectuală e criteriul nu numai al caracterului său dar şi al valorii sale ştiinţifice.

Şi în puţinele rânduri, din articolul d lui Iorga, relative la această discuţiune, marele nostru savant şi ilustru academician îşi dă măsura deplină a probităţii sale intelectuale.

„Ucraina, — spune mai întâiu d. Iorga, — a fost do„bândită de profesorul Stere, şi ştiinţificeşte şi politiceşte, „*din Austria*".

Cum din Austria? Pentru ce din Austria? Un om născut pe malul Nistrului, hotarul străvechiu dintre Moldova şi poporul ucrainean, avea oare nevoe de „Austria" ca să afle despre Ucraina?

In al doilea rând, acest idealist fără prihană afirmă: „meritul său (al d-lui Stere) este numai acela de a fi „crezut în putinţa realizării *planului austriac*"...

Care plan austriac?

In cuvântarea mea din Parlament, din 15 Decembrie 1915, eu în două locuri amintesc Ucraina.

In primul loc, mă refer la simple fapte istorice: tratatul de la Perieslav, nesocotirea lui de către Rusia, transformarea vechei Ucraine în gubernii, politica Ecaterinei a II-a, etc. Tot fapte cari se pot găsi în orice bun manual de Istorie.

In al doilea loc, vorbind *ipotetic* despre cazurile în cari s'ar putea schimba politica de expansiune a Rusiei, şi deci în consecinţă şi atitudinea noastră, spun textual:

„Se vor schimba împrejurările? Va renaşte Polonia sau „*poate* Ucraina? Nu vom mai fi noi vecini cu Rusia? „Poate se vor schimba atunci şi căile politicei ruseşti"...

Ce am putut lua aici din Austria? Şi ce „plan austriac" a putut extrage d. Iorga din aceste cuvinte?

Dar aceste pasagii au motivat declaraţia d lui Take Ionescu că „nu ştie ce este Ucraina" şi faimoasa întrerupere a d-lui Iorga că „*Ucraina nici nu există*".

Afirmările acestea, a unui om de Stat de reputaţia d-lui Take Ionescu şi a unui savant de talia d-lui N. Iorga, m'au silit să consacru chestiunii ucrainene 8 pagini din „*Viaţa românească*" (No. 12 din 1915).

www.dacoromanica.ro

M'am mărginit să discut numai dacă îi este ertat unui om de Stat să nu ştie astăzi ce este Ucraina.

N'am citat pe nici un austriac, nici măcar pe un neamţ; am reprodus însă pasagii din lucrarea unui ceh panslavist, *Lubor Niederle,* publicată de Academia din Petersburg, din scrierile unui profesor francez de limbile slave, *Louis Léger*, din cartea unui alt francez *Victor Bérard*, din „Histoire générale" a francezilor *Ernest Lavisse* şi *Alfred Rambaud*, în sfârşit din Analele Academiei de ştiinţi din Petrograd.

Şi concluzia la care am ajuns se rezumă în următoarele cuvinte:

„O naţiune vie, de 30 de milioane, nu va putea să fie „stârpită de pe faţa pământului, oricare ar fi rezultatul „războiului de astăzi. Rusia fiind învinsă, *chiar de nu s'ar „renaşte Statul ucrainean*, problema nu poate fi sustrasă din „câmpul de viziune al nici unui om de Stat şi, mai puţin, „al unui om de Stat român"..

Ce a fost luat aici din Austria şi în ce constă „planul austriac", pe care mai cu seamă „Ucraina, aşa cum este astăzi" să-l fi „trântit la pământ"?

S'a realizat pur şi simplu una din ipoteze: Statul Ucrainean e născut şi România nu mai este vecină cu Rusia.

Cum dar poate triumfa d. Iorga, care afirmase că Ucraina „nici nu există"?

Savantul nostru istoric şi ilustrul academician ne spune misterios:

„*Dacă împrejurările ar fi altele,* am trimite pe cetitori la „memoriul despre Ucraina, pe care l'am publicat în „Analele Academiei Române şi la care *nu s'a putut da „nici un răspuns*"...

E adevărat că, după acest monumental memoriu, am crezut de prisos să mai discut cu d. Iorga.

Nu-l voiu analiza pe larg nici acum, rezervându-mi această plăcere pentru vremurile când cetitorii d lui Iorga nu vor fi izolaţi de cetitorii noştri.

Dar fiindcă cenzura d-lui I. G. Duca nu-i răpeşte d-lui Iorga personal putinţa de a ceti aceste rânduri, îmi permit să l întreb: pentru ce marele nostru savant şi ilustrul academician simte nevoe de „alte împrejurări" pentru a'şi trimite cetitorii la memoriul în chestie?

Nu cumva pentru că *astăzi,* chiar cei mai creduli dintre admiratorii marelui nostru istoric n'ar mai putea înghiţi negaţiunea existenţei Ucrainei?

www.dacoromanica.ro

In adevăr, d. Iorga își justifica atunci astfel necesitatea de a întreține despre Ucraina pe nemuritorii noștri:

„Când, în altă incintă, am spus că „Ucraina nu există" „acela a cărui cuvântare o întrerupsesem, profesor de „universitate și el, director al unei mari reviste și rector „al universității din Iași, mi-a răspuns printr'o vehementă „protestare în paginile *„Vieții românești"*...

Ca întîmpinare la această „vehementă" protestare, d. Iorga își publică un memoriu de 60 pagini *in quarto* din care, după obiceiul d-sale, cincizeci sunt în afară de chestie..

Iar, și cât este în chestie, acest memoriu, în care cuvintele „Ucraina" și „ucrainean" apar totdeauna între ghilimete ironice, rezolvă toate problemele și dificultățile cu multă eleganță:

Statul Ucrainean, pentru acest incomparabil istoric, a fost o simplă „organizare de pradă" (pag. 766); marele Hatman — un „simplu Spartacus, mai norocos decât celalt" (pag. 76[illegible]); poporul lui — „bandele lui Bogdan Hmielnițki" (pag. 735) sau și mai simplu „banditii Cazaci" (pag. 738); limba grăită de ei, după autoritatea unui călător din veacul XVIII — „un jargon de alintare", „façon de parler fort mignon", „un dialecte de la *polonaise*" (pag. 736), iar după autoritatea d-lui Iorga însuși — „un limbagiu popular, „scris fonetic, în care s'au păstrat cu îngrijire, din deose- „bite jargoane, tot ceeace poate fixa mai impresionant „deosebirile (pag. 746).

„Așa zisa Ucrainâ" pentru d. Iorga este atât de moartă, încât d-sa, cu cel mai formidabil aplomb, și a permis, în primăvara anului de grație 1916, următoarea profeție:

„Hatmanul Mazepa va fi nutrit planuri vagi de rega- „litate, cari se sfârșiră odată cu dânsul, dar așa zisa „Ucraina" (ghilimete ironice) va fi de acum înainte *doar „un capitol din istoria armatelor imperiale ruseși.* Până ce, de „la 1860—70 încoace, ea a devenit un capitol din acțiunea „diplomatică a Austriei împotriva integrității amenință- „torului Stat al tuturor Rusiilor"... (pag. 744).

Si în altă parte:

„De atunci (după moartea lui Mazepa) acest „Stat" „(iarăș ghilimete ironice) nu s'a mai putut ridica. Acei „politicieni cari vorbesc azi de Ucraina n'au, când nu „sunt simpli Evrei în căutare de situații, nici o înrudire „cu Mazepa"... (pag. 772).

Cum vedeți, pentru ilustrul academician, în Martie

www.dacoromanica.ro

1916, Ucraina, în cazul cel mai bun, a fost o invenție evreiască. Iar astăzi, când s'a înființat o Republică Ucraineană, — sub conducerea „politicianilor din Galiția" ca d-nii Hrușevski și Holubovici, — care a luat sub protecția ei pe guvernul din Iași și pe. însuși domnul Iorga, — ea „a trântit la pământ politiceşte meritul profesorului Stere", care își permisese pur și simplu să afirme existența Ucrainei, și-i dă siguranța neuitatului autor al memoriului din 1916 că-l va „trânti la pământ și științificește", când vor veni „alte împrejurări"...

A! în zadar d. Iorga vrea să se pue sub scutul „altor împrejurări".

Numele Ucrainei va rămânea pentru vecie legat de numele nemuritorului nostru istoric!

Cât va trăi d. Iorga, fiecare dată când va auzi despre acest Stat, pe care d sa îl înmormântase ca o „organizare de pradă", și despre acest popor de „banditi" cu „jargonul" lui polonez sau rus, care intră acum în rândul marilor Puteri europene, — fiecare dată i-se va ridica în față ca o Nemesis răzbunătoare, Memoriul din Analele Academiei...

Și d. *N. Iorga-Ucraina* va servi de pildă generațiilor viitoare de academiciani români!...

10 Februarie 1917.

III

FINLANDA

Dintre toate naționalitățile oprimate din Rusia, finlandezii au avut incontestabil atitudinea cea mai francă și în acelaș timp cea mai hotărîtă.

In curând după izbucnirea revoluției, șeful guvernului din Finlanda. senatorul Tokoi, a făcut, în ședința Camerei din 20 Aprilie a. c., următoarea declarație, care nu lasă nimic de dorit în această privință.

«Nu putem ascunde faptul, că în sânul poporului nostru «a fost răspândit sentimentul general, pentruca să nu «zicem unanim, că victoria Rusiei ar fi o nenorocire pen«tru Finlanda. La noi s'a afirmat credința că, dacă ța«rismul ar fi reușit să iasă victorios din luptă, ar fi sunat «ceasul pieirii pentru toate naționalitățile, reunite sub «sceptrul Rusiei. In această mentalitate trebue să căutăm «explicarea faptului, că unul după altul tinerii noștri pa-

www.dacoromanica.ro

«trioți găseau drept și potrivit cu binele patriei de a-și «jertfi puterile pentru dușmanii Rusiei, fiindcă ei credeau «că numai pe această cale se poate ajunge la libertatea «Finlandei. Dar o mare parte, chiar cea mai mare parte «din poporul nostru, își păstra sângele rece și a luat, ca «să zicem așa, o atitudine neutrală, însă nutrea în inima «sa speranța, că va veni momentul, când întregul sistem «de guvernământ al Rusiei, chiar de se poate întregul «imperiu rus se va prăbuși, iar noi vom câștiga liber- «tatea pe urma disoluției, în care atunci ar cădea Rusia».

Acești «tineri patrioți», pe cari îi amintește omul de Stat finlandez, sunt voluntarii, cari au format «legiunea finlandeză» ce dela începutul războiului european luptă în rândurile armatei germane împotriva Rusiei.

Această «mentalitate» n'a fost caracteristica exclusivă a Finlandei. Ea a fost comună, cum am spus, tuturor naționalităților oprimate din Rusia, nu mai puțin polonezilor, — ale căror «legiuni», alcătuite din polonezii supuși ruși sub comanda generalului Pilsudski, au intrat în 1915 în fruntea armatelor austriace, în Polonia rusească, — ca și ucrainenilor, cum dovedește acțiunea «Alianței pentru emanciparea Ucrainei», al cărei sediu principal se află în Elveția.

Chiar printre intelectualii ruși, dela începutul războiului, au fost numeroși «porajenți» («înfrângeriști»), adică cei ce nu sperau de a ajunge la emanciparea politică a poporului rus, decât prin înfrângerea armatelor Țarului în războiu.

Condițiile, în cari a avut loc revoluția din Martie, ne dă dreptul să presupunem, că această «mentalitate» a fost mult mai generală în sânul democrației ruse, decât s'ar fi putut crede din manifestările exterioare. Dacă după triumful revoluțiunii, vedem pe conducătorii ei manifestându-și intențiunile războinice, acest fapt se datorește mai mult, cum am arătat altă dată, considerațiunilor de oportunism ale politicei interne, decât realei ostilități față de Puterile Centrale.

Nu mai puțin e adevărat, că evenimentele din Finlanda, atât prin însemnătatea lor simptomatică, cât și mulțumită rolului pe care această țară, situată la «pragul» deschis Rusiei de către Petru cel Mare spre Apus, — merită deosebită atențiune.

Marele Ducat al Finlandei a fost anexat de către imperiul rus numai la începutul secolului al 19-lea, pe baza

www.dacoromanica.ro

unui tratat încheiat la Borga în 1809 între țarul Alexandru I și Dieta finlandeză. Dieta a proclamat pe împăratul Rusiei ca Marele Duce al Finlandei, iar țarul a promis să respecte autonomia și privilegiile țării. Promisiunea aceasta a fost solemn confirmată de toți Țarii ulteriori la urcarea lor pe Tron.

Astfel Finlanda, care are o întindere de 378.000 klm. pătrați și o populație de vr'o trei și jumătate milioane, ducea, în cadrul Imperiului rus, o viață proprie, având o adunare legislativă și o administrație interioară independentă, — numai în relațiunile exterioare ea a fost reprezentată de guvernul imperial.

Până la țarul Nicolae II, care de altfel a jurat și el solemn să respecte drepturile Finlandei, — deși n'au lipsit încercări de a reduce autonomia țării, situația aceasta n'a suferit vr'o atingere mai însemnată. Dar de atunci, sub înrâurirea «panslaviștilor», și mai cu seamă a puternicului ober-procuror al Sinodului de pe vremuri, defunctul C. Pobiedonștev, asistăm la politica sistematică de opresiune, care tindea fățiș să reducă Finlanda la o simplă provincie rusească. Când în 1899 guvernul imperial a hotărît să desființeze armata deosebită a Finlandei și pe recruții finlandezi să-i înroleze în armata rusă (de atunci sub «regimente finlandeze» se înțelegeau pur și simplu regimentele din garnizoana Finlandei), Dieta din Helsingfors a refuzat să aprobe acest proect. In răspuns guvernul imperial săvârșește o lovitură de Stat, și Finlanda a trăit de atunci sub un regim de teroare.

Nu vom expune aici lupta eroică a micului popor pentru libertatea națională, — care se rezumă într'o serie de acte revoluționare și represiuni sângeroase, al căror ecou numai cu greu putea să pătrundă în Europa.

In 1905 finlandezii au luat și ei parte vie la revoluția generală rusă, și acțiunea lor a fost mai energică și mai sistematică, decât în oricare altă parte a Imperiului. Congresul secret din Paris în 1904 — în care a fost hotărîtă revoluția și în care partidul cadet a fost reprezentat de însuși d. Miljucov, astăzi atât de șovinist, — a fost prezidat de finlandezul K. Zilliacus.

Ca rezultat al acestei acțiuni, Finlanda nu numai redobândise drepturile ei de autonomie, dar și-a asigurat și o constituție foarte democratică, bazată pe sufragiul universal (s'a recunoscut chiar dreptul de vot și eligibilitatea femeilor).

www.dacoromanica.ro

Dar succesul n'a avut lungă durată. Finlandezilor Istoria le-a rezervat aceleaşi decepţii, ca şi polonezilor, ukrainienilor şi altor naţionalităţi din Rusia, cari şi-au vărsat sângele în revoluţia din 1905.

Finlandezii s'au convins numai că nu pot avea nici o încredere în democraţia rusă, căci de astă dată reacţiunea a fost sprijinită de Duma din Petersburg.

Astfel se explică atitudinea Finlandei în războiul actual, şi mai cu seamă faţă de revoluţia din 1917. Această atitudine a culminat în refuzul Camerei finlandeze de a acorda guvernului rus un împrumut şi în «declaraţia independenţei» de către camera din Helsingfors, în şedinţa din 18 Iulie 1917, — declaraţie care a fost votată cu 196 de voturi împotriva a 55.

Acest vot a provocat entuziasmul întregului popor finlandez, care peste tot a dat jos de pe edificiile publice steagurile ruseşti şi a arborat drapelul naţional, cu leul de aur pe fondul roş. («Rieci». 20 Iulie 1917).

E interesantă motivarea pe care o face un om de Stat finlandez, d. Wiik, refuzului de împrumut:

«Noi nu putem crede, că pentru însăşi democraţia rusă «ar fi util **dacă noi am da bani guvernului rus pentru prelungirea războiului,** despuind în acest scop »poporul nostru»... «Novaia Jizn», din 21 Iulie 1917).

Bine înţeles, guvernul provizor din Petrograd, n'a recunoscut declaraţia din Helsingfors: Camera a fost dizolvată, şi fiindcă ea n'a voit să se supună, guvernatorul general a primit ordinul de a recurge la forţa armată. Opinia publică se arătă tot atât de ireductibilă, ca şi cea finlandeză.

Aici stau lucrurile.

In dosul Camerei şi al guvernului finlandez stă naţiunea întreagă, şi fără luptă, Petrogradul nu poate reuşi să menţină Finlanda în supunere.

Va îndrăzni el să întreprindă această luptă, — şi va avea ea sorţi de izbândă?

Şi aici, ca şi în chestia Poloniei şi a Ucrainei, totul va atârna de la rezultatul războiului.

In acest războiu, pe care Puterile Înţelegerii îl duc, — nu-i aşa? — pentru libertatea şi drepturile naţiunilor mici, finlandezii, — ca şi polonezii, ca şi ucrainieaii, ca şi atâtea alte neamuri, — numai de la armele Puterilor Centrale pot aştepta mântuire...

28 Septembrie

www.dacoromanica.ro

V

MAHOMEDANII DIN RUSIA

Alături de Ucraina şi Finlanda, între grupările străine din Rusia, cari se fac auzite în vârtejul luptelor, un rol însemnat au şi cele aproape 30 milioane de mahomedani.

Nu voiu vorbi aci despre partea ce o iau mahomedanii la diferitele turburări şi manifestări anarhice, cari duc la dezagregarea marelui imperiu.

Aceasta nu e mică.

Fiecare număr din ziarele ruse ne raportează numeroase turburări sângeroase, răscoale, devastări şi acte de volnicie săvârşite de populaţia musulmană.

Asemenea fapte, desigur au înrâurirea lor, mai cu seamă în ce priveşte posibilitatea acţiunii militare. Dar însemnătatea cea mare pentru viitorul Rusiei o are numai, bine înţeles, acţiunea organizată şi conştientă a masselor mahomedane. Asupra acesteia cred că e util să punem oarecari date la dispoziţia cetitorilor noştri.

Congresul general al mahomedanilor din Rusia, care a avut loc în Moscova, în Maiu a. c., a stabilit, pe baza izvoarelor oficiale, populaţia mahomedană din imperiu la *27 milioane* de suflete. In realitate numărul lor trebue să fie mai mare, întrucât rezultă din verificările parţiale din diferite regiuni.

Insă cu toată massa lui formidabilă, până la revoluţia din 1905, mahomedanismul din Rusia putea să fie considerat ca o cantitate neglijabilă.

Acest fapt se explică şi prin condiţiunile vieţii publice dintr'un Stat absolutist, dar mai cu seamă prin lipsa de coheziune dintre chiar mahomedani.

In adevăr, musulmanii din Rusia nu aparţin unei singure rase, nu au acea puternică legătură pe care o formează limba naţională comună, şi sunt pe deasupra împrăştiaţi: Tătarii se află în Crimeea, şi pe Volga, şi în Siberia, în zecimi de ţinuturi deosebite, tot aşa sunt şi chirghizii, başchirii, sarţii, turcmenii, — şi numele lor e legiune.

Dacă mai adăogăm la aceasta, că guvernul rus n'a învoit mahomedanilor o organizaţie bisericească comună, pe lângă că ei sunt de la sine despărţiţi în cele două secte principale, suniţi şi şiiţi, — e lesne de înţeles pen-

www.dacoromanica.ro

tru ce atâta vrême mahomedanimea rusă forma o massă inertă, fără nici un răsunet în viaţa politică.

Şi aici, ca şi în celelalte manifestări naţionale din Rusia, primul semn de viaţă se datoreşte revoluţiei din 1905. In această acţiune de deşteptare a popoarelor de sub jugul Ţarilor constă mai cu seamă însemnătatea cea mare în Istoria mondială a războiului ruso-japonez.

Dar, tot ca şi pentru toate celelalte grupări şi pentru mahomedani era rezervată o mare decepţiune pe urma atitudinii Dumei, care a sprijinit şi aici reacţiunea.

Războiul a motivat o nouă agitaţiune în sânul Islamului din imperiu; faptul că pe front luptau *peste un milion* de coreligionari, îi da conştiinţa puterii.

Totuşi, lumea mahomedană din Rusia, faţă de împrăştierea ei teritorială şi lipsa de organizaţie comună bisericească, ca şi lipsa de unitate de rasă şi de limbă, a reuşit numai mai târziu decât celelalte mişcări analoage să pornească la o acţiune militară..

Intâiu a trebuit să ajungă la o organizare oarecare diferitele elemente, fiecare în parte, să se formeze organe regionale, etc.

Peste tot au început să se organizeze consilii, comitete, să se adune congrese mahomedane.

Numai după aceste pregătiri a fost în sfârşit cu putinţă şi acţiunea unitară a întregului Islam din Rusia.

In adevăr, la 14 Maiu se adună la Moscova *congresul general al mahomedanilor.*

La acest congres, — ale cărui desbateri au ţinut zece zile, — au luat parte peste 800 delegaţi bărbaţi şi 100 femei, au fost reprezentate toate naţionalităţile mahomedane: tătarii, chirghijii, sarţii, turkmenii, başchirii, uzbecii, numeroasele triburi caucaziene, etc.

De la acest congres începe propriu zis, lupta organizată a mahomedanilor.

Când o populaţie de 30 milioane îşi ridică glasul, el va fi ascultat, de voe sau de nevoe, de stăpânii Rusiei de mâne.

Tendinţele generale ale mahomedanilor se puteau întrevedea încă din protestul unui deputat mahomedan din Dumă, *Maxudov,* ridicat în sânul congresului cadeţilor din 8 Aprilie a. c., împotriva pretenţiunilor Rusiei asupra Constantinopolului şi a Strâmtorilor — protest motivat expres prin simpatie pentru Turcia, *a cărei împărţire mahomedanii din Rusia, nu o pot admite...,* («Rieci 10. VI. 1917).

www.dacoromanica.ro

Congresul din 14—24 Maiu s'a îngrijit în primul rând să creeze organe permanente cari să reprezinte unitatea de sentimente şi de acţiune a întregii populaţiuni mahomedane din Rusia.

In acest scop a fost, în primul rând, abrogat dreptul guvernului rus de a numi autorităţile mahomedane superioare, şi a fost ales ca autoritate supremă pentru întreg Islamul rus, a cărui lipsă era atât de mult simţită, un cap al clerului mahomedan, pe lângă care s'a ataşat şi un consiliu bisericesc, cu sediul la Ufa («Novoe Vremia», 26. V. 1917).

Pe de altă parte a fost constituit şi un *organ politic central* un consiliu mahomedan general, căruia s'a atribuit *puterea legislativă* pentru toată Rusia mahomedană. Consiliul se compune din 30 membrii şi anume: 10 tătari 6 chirghiji, 5 caucazieni, 7 delegaţi ai Turkestanului şi 2 tătari din Cazan («Utro Rossii», 22 IV, 1917).

Dintre deciziunile cu caracter principial, semnalăm mai întâiu cererea creărei unei *republici federative* în Rusia, pe bază naţional teritorială. In al doilea rând, congresul a votat cu o mare majoritate următoarea moţiune semnificativă, relativ la războiu:

«Mahomedanii trebue să protesteze în modul cel mai «hotărît împotriva politicei de anexiuni, pe care o duc «Statele europene, sub aparaţia unui războiu de emanci«pare. Pentru că obiectul năzuinţelor de anexiune din par«tea bargheziei europene îl formează mai ales mahome«danii şi ţările lor; ei sunt victime imperialismului eu«ropean. Noi cerem anularea tuturor tratatelor şi con«venţiunilor cari tind la desmembrarea vre-unei naţiuni, «*nu numai în Europa, ci şi în Asia şi Africa*»... («Utro Rossii», 18. IV, 1917).

Consiliul mahomedan central, ales de congres, s'a şi constituit imediat şi a făcut cunoscut guvernului provizor, că el, consiliul, are împuternicirea nelimitată de a reprezenta şi a conduce viaţa politică a tuturor mahomedanilor din Rusia. («Rieci», 12. VI 1917).

Consiliul apoi a ales din sânul său un *comitet executiv*, compus din 12 membri, pentru rezolvirea afacerilor curente.

Conştient de puterea pe care i o da massa de aproape 30 milioane, pe care se reazămă, ca şi acel milion de soldaţi de pe front, acest organ s'a crezut în drept să şi adreseze imediat ministrului de externe Terescenco un

www.dacoromanica.ro

protest împotriva «declarării de independenţă» a Albaniei de către Italia:

«Soarta Albaniei, — declară între altele comitetul exe«cutiv, — aminteşte în această privinţă destinul Algeru«lui, Tunisiei, Egiptului, Marocului, Afganistanului şi a «altor ţări mahomedane». („Novoe Vremia», 16. VI 1917).

De atunci mişcarea mereu se accentuează în aceiaşi direcţie. Relevăm aci numai câteva momente:

La 28 Iulie se întruneşte la Cazan congresul soldaţilor musulmani, *trecând peste interzicerea de către Kerenski* («Ruskia Vidomeosti», 21. VII, 1917).

La 3 August a avut loc tot la Cazan o şedinţă solemnă reunită a delegaţilor celor trei congrese mahomedane: al celui de al doilea congres general, al soldaţilor mahomedani şi al congresului general al clerului musulman.

A fost proclamată autonomia naţional-culturală a tuturor musulmanilor din Rusia. şi s'a hotărât, fără a se aştepta Constituanta, ca toate interesele musulmane să fie de îndată încredinţate instituţiunilor naţionale...

In acelaş timp o reprezentanţă a tătarilor din Crimeea, s'a adresat *Radei Centrale* a Ucrainei cu rugămintea de a susţine autonomia Crimeei. Declaraţiunea a înmânat Radei un memoriu, prin care se reclamă *unirea teritorială a Crimeei cu Ucraina autonomă.* («Novoe Vremia», 3.VIII, 1917).

E caracteristic aici, că tătarii s'au adresat *direct* guvernului ucrainian, trecând peste Petrograd..

Mişcarea totuşi este abia la începuturi. Totul va atârna şi aici de la rezultatul războiului, adică dela victoria Puterilor Centrale.

In acest timp, d. Lloyd George în fie-care zi spune câte un nou frumos discurs asupra libertăţii şi a dreptăţii.

6 Octombrie 1917.

VI

LITUANIA

Cu toate vechile relaţiuni ale ţărilor noastre cu Lituania, puţini sunt astăzi în România cari ar cunoaşte ceva pozitiv despre această ţară şi poporul ei.

Teritoriul *etnografic* al lituanilor coprinde guvernământul Kowno şi părţi însemnate din guvernămintele Wilna, Grodno şi Suvalki, cu o populaţie lituană de peste două

www.dacoromanica.ro

milioane de suflete. Minoritățile în aceste provincii sunt formate mai cu seamă de așa zișii «ruși *albi*», — iar rușii adevărați, adică «rușii mari» nu ajung nicăeri în toată regiunea la 5 la sută din populație.

«Rușii albi», bine înțeles, nu sunt *ruși* de loc, ci au fost așa porecliți numai din mila Țarilor. In realitate e o naționalitate slavă distinctă, intermediară între ruși, polonezi și ucraineni. Religia acestor «ruși albi», cari nu sunt de loc ruși, e *catolică*, și în trecut când religia juca un rol mai hotărîtor în formațiunea Statelor decât rasa, ei au fost mult mai mult legați de catolicele Lituania și Polonia, decât de pravoslavnica Rusia.

Lituanii nu sunt slavi, ci împreună cu *letii* (aceștia din urmă aparțin însă confesiunei *protestante*), fac parte dintr'un grup deosebit al rasei *arice* sau indo-germane. Pentru slavi limba lor este tot așa de străină ca și oricare din limbile romanice sau germanice.

Lituania *istorică* cuprindea o regiune mult mai vastă decât actualul teritoriu etnografic, fiindcă în ea intra și aproape toată «Rusia albă», adică pe lângă guvernămintele de mai sus încă și cele dela Minsk, Mohilev și Vitebsk.

Lituania s'a constituit politicește înainte de țările române, și a dus o viață de Stat independent aproape patru veacuri, până la stabilirea *Uniunii reale* cu Polonia (1569). De atunci lituanii au trăit în cea mai bună înțelegere cu polonezii, veacuri îndelungate, și au dat Poloniei mulți din regii ei și din marii ei oameni de Stat. Numai sub puterea țarilor, după revoluția poloneză din 1863 când s'a început acțiunea sistematică de rusificare, relațiunile dintre lituani și polonezi au început să se strice, mai cu seamă că administrația rusă a încercat să atâțe țărănimea lituană împotriva marilor proprietari polonezi. Incercarea nu prea a reușit, cel puțin să câștige pe lituani pentru ruși, fiindcă din 1901 rușii au urmărit cu energie ei înșiși un plan de colonizare a Lituaniei cu țăranii «ruși-mari», cari, cu «Mirul» lor și cu toată mentalitatea lor, au trebuit fatal să vie într'un conflict violent cu autohtonii. Astfel mișcarea națională lituană a păstrat un pronunțat caracter anti rus.

In cursul revoluțiunii din 1905 sentimentele anti-ruse ale lituanilor au isbucnit cu vehemență. In *Dieta națională*, adunată în Wilna și la care au participat vr'o două mii de reprezentanți ai tuturor provinciilor lituane, guvernul rus a fost proclamat «dușman de moarte al poporului

www.dacoromanica.ro

lituan». Dieta a revendicat o complectă autonomie pentru Lituania, şi a adresat poporului un manifest, în care îl îndemna, până la realizarea revendicărilor naţionale, de a înceta plata dărilor, de a nu se prezenta la recrutare, de a boicotà şcolile şi administraţiunile ruseşti, etc. O represiune sângeroasă, cu decorul obişnuit de spânzurătoare şi convoaie nesfârşite de deportaţi în Siberia, nu a putut cu totul stânge mişcarea, deşi, pentru o vreme, a forţat o să ia un caracter «subteran».

Revoluţia din 1917 a dat un nou şi puternic impuls mişcării naţionale lituane. Imediat s'a constituit la Petrograd un «Consiliu naţional», care a mijlocit adunarea reprezentanţilor poporului lituan, vr'o 300 la număr, la 14 Iunie 1917, — tot la Petrograd, fiindcă cea mai mare parte a poporului lituan se afla în mâna germanilor. Ca preşedinte al «Dietei naţionale lituane» din Petrograd a fost ales profesorul Waldemar.

Toate partidele reprezentate în Dietă au fost *unanime* pentru a cere ca Lituania să formeze *un Stat cu desăvârşire independent de Rusia.* Divergenţele s'au manifestat numai în ce priveşte *mijloacele*, prin cari această revendicare ar putea fi realizată. Socialiştii insistau asupra căilor exclusiv revoluţionare, dar *majoritatea* formată din partidele moderate, a hotărît că situaţia Lituaniei înfăţişează ocaziunea prielnică de a ajunge la independenţă pe *calea tratărilor* «pentru că Germania în nici un caz nu va tolera ca Lituania să mai servească şi pe viitor Rusiei, ca poartă de intrare în Germania»...

Acest apel direct *la Germania* în momentul când aceasta stăpânia de fapt aproape toată Lituania, pleca dintr'o adunare convocată *în Capitala Rusiei!*...

Cred că nimic nu poate fi mai semnificativ pentru dispoziţiile lituanilor.

Hotărîrile Dietei din Petrograd se pot rezuma în două puncte principale:

1) Poporul lituan în totdeauna a urmărit şi urmăreşte — *independenţa* desăvârşită de Stat.

2) Chestiunea lituană este *o chestiune internaţională*, şi deci trebue să fie rezolvită la Congresul de pace.

In consecinţă Dieta a adresat atât guvernului provizor din Petrograd, cât şi tuturor Statelor neutrale şi aliate (cu celelalte neavând nici posibilitatea unui contact oficial) cererea de a se recunoaşte poporului lituan următoarele drepturi:

www.dacoromanica.ro

1) «Dreptul la libera determinaţiune»; în consecinţă:
2) Dreptul Lituan ei de a hotărî asupra viitorului ei politic ea însăşi, într'o *adunare constituantă proprie;*
3) Dreptul de a-şi trimite reprezentanţi deosebiţi la Congresul viitor de pace.

Guvernul provizor a ignorat această manifestaţie. De altfel nici nu putea face, de fapt, altceva: *altul* avea puterea să hotărască...

Dar în teritoriul ocupat de germani, cu care Dieta din Petrograd nu putea avea nici un contact, se pregăteau manifestaţiuni de interes mai real şi mai practic.

Cu autorizarea autorităţilor de ocupaţiune, acolo a funcţionat mai de demult deasemeni un comitet lituan care a organizat alegerea unei Diete naţionale. Aceasta s'a şi adunat în ziua de 22 Septembrie trecut la Wilna.

Actul oficial prin care s'a inaugurat adunarea naţională a lituanilor, în prima şedinţă, glăsueşte: «Lituania trebue să fie o ţară de cultură care asigură tuturor locuitorilor ei prosperitatea şi o liberă desvoltare, în conformitate cu caracterul naţional lituan»...

Va învia vechia Lituanie? Se va reînoi amintirea glorioasă a Gediminilor?...

Şi aici trebue să spunem acelaş *„ne varietur"*: totul va atârna de măsnra victoriei germane...

15 Octombrie.

PROVINCIILE BALTICE

Abia alaltăeri, am scris aci că lupta minorităţilor naţionale din Rusia, cari năzuesc la independenţa politică, împotriva regimului maximalist, şi în special a Ucrainei, Finlandei, şi a Provinciilor Baltice, creiază o solidaritate între ele şi Puterile Centrale.

Ne putem deci aştepta la reînceperea acţiunii militare, într'o formă neaşteptată, ca ajutorul Germaniei dat naţionalităţilor oprimate.

Telegramele de ieri, mai curând decât ne-am aşteptat, au publicat apelurile desperate, ale Ucrainei, Finlandei şi Estlandei, la guvernul şi poporul german pentru ajutor.

În momentul când scriu aceste rânduri, ne vine vestea

www.dacoromanica.ro

că Germania a răspuns la acest apel, şi ostilităţile au şi început pe frontul rus.

Socot dar necesar să dau aci oarecari noţiuni elementare asupra Provinciilor Baltice, prea puţin cunoscute publicului nostru cititor.

Cele trei gubernii ruseşti, cuprinse sub acest nume generic, Estlanda, Livlanda şi Curlanda, au o întindere de aproximativ 95.000 km. p., adică ceva mai mult decât Muntenia, Oltenia şi Dobrogea împreună, — cu o populaţie de vre-o 2.700.000 locuitori. Din aceştia, vre-o 200.000 sunt germanii Baltici, aproximativ un milion de estoni şi cam tot atâţia letoni. Restul îl formează populaţia amestecată, de ruşi (aproape exclusiv funcţionarii şi soldaţii din garnizoană), lituani, polonezi, precum şi străini, — suedezi, germani din imperiu, etc., (străinii sunt destul de numeroşi, mai cu seamă în oraşele de port).

Germanii formează, în toată regiunea Baltică, elementul dominant, din punctul de vedere politic şi social. Nobleţea şi marea proprietate rurală, burghezimea oraşelor ca şi clasa intelectuală, sunt aproape exclusiv germane, în cât Provinciile Baltice, cu toată slăbiciunea numerică a elementului german, au totuşi, mulţumită acestui caracter al tuturor claselor superioare, o fizionomie germanică.

Faptul se explică, istoriceşte, întru cât toată regiunea Baltică, înainte cunoscută sub numele general de Livlanda, a fost cea mai veche colonie germană şi, timp de patru veacuri, din veacul al 12-lea până'n al 16-lea, ca posesiune a Ordinului livonic, făcea parte din Imperiul german.

In urmă, Estlanda a căzut sub stăpânirea suedezilor, Livlanda sub Polonia (în 1629 şi ea a intrat sub puterea Suediei); Curlanda însă, sub ultimul Maestru al Ordinului livonic, Gotthard von Kettler, a ajuns un ducat, sub vasalitatea poloneză.

Victoriile lui Petru cel Mare au anexat, în 1721, Estlanda şi Livlanda la Rusia, iar în 1795, împărăteasa Ecaterina a II-a a unit cu Coroana imperială a Rusiei şi Coroana ducatului Curlandei.

Insă vechii cuceritori şi stăpânitori ai regiunei Baltice, germanii, şi-au păstrat, şi după pierderea independenţei acestor provincii, preponderenţa lor în ţară.

Suedezii, polonezii şi ruşii, rând pe rând, au menţinut vechea organizaţie politică şi administrativă a ţării, şi au

www.dacoromanica.ro

recunoscut libertatea confesiunii evangelice, care de mult formează Cultul dominant al regiunii.

Dreptul german, administrația germană, organizația școlară germană, au fost respectate și asigurate prin tratate în Baltică, până la încercările de rusificare de sub împăratul Alexandru III.

Astfel aceste țări, și sub dominațiunea străină au rămas, în fond o colonie germană și și-au păstrat acest caracter, — cu toate năzuințile de rusificare, contrare tratatelor, din ultimele decenii, — în linie esențială, până'n zilele noastre.

Tentativele de rusificare n'au putut reuși, fiindcă nu s'au putut rezema, afară de oficialitate, pe nici un element al populațiunii.

Am văzut că majoritatea covârșitoare a acestei populațiuni, o formează estonii și letonii, — două mici grupuri etnice, foarte deosebite între ele, dar cari, de o potrivă, n'au nici o legătură, nici cu rușii nici cu slavii.

Estonii locuesc Estlanda și partea de nord a Livlandei. Ei sunt, după limbă, de origine finică, dar în cursul veacurilor s'au amestecat foarte mult cu elementele germanice, adică cu stăpânii lor suedezi și nemți.

Letonii, cari locuesc în partea de sud a Livlandei și în Curlanda, aparțin unei rase pur arice, înrudită cu lituanii, de cari se deosebesc însă foarte mult și prin limbă ca și prin religie. Ei de asemenea s'au amestecat mult cu elementele germanice.

Ambele mici popoare, pe care le leagă atât de mult Istoria și destinul comun, cultura germana, în a cărei sferă au intrat, ca și infuziunea sângelui german, trăesc însă într'un vesnic antagonism între ele.

Estonii ca și letonii formează clasa muncitoare a Provinciilor Baltice, mai cu seamă țărănimea. Dar estonii dau dovadă de energia popoarelor finice europenizate, cum sunt finlandezii și maghiarii. Letonii însă, popor expansiv și vesel, ca ultimă rămășiță a unei rase care se stinge, se arată inferiori în lupta pentru existență. Estonii se întind tot mai mult pe seama lor, respingându-i spre Sud.

Cu Germanii, — cari, în mod natural, jucau rolul de conducători, — până la o dată recentă, ambele populațiuni trăiau, în general, în relații foarte bune. La aceasta a contribuit atât faptul că, aparținând aceleiași confesiuni

www.dacoromanica.ro

protestante, preoții aproape exclusiv germani, știau să mențină armonia dintre clase. Apoi, țărănimea din Provinciile Baltice a fost emancipată de sub iobăgie, cu multe decenii înainte de restul Rusiei. Acest fapt, nu numai că îi crea o situație de superioritate față de țărănimea iobagă rusă, dar îi și deschidea posibilitățile de înălțare socială.

Însă grupuri etnice atât de reduse (chiar astăzi fiecare din ele numără abia câte un milion de suflete) și atât de înapoiate, evident nu și-au putut crea încă o cultură națională serioasă. Fiecare Eston sau fiecare Leton care se ridică pe scara socială, fatal trebue să-și însușească sau cultura rusă sau cultura germană. Biserica protestantă, ca și o excelentă organizație școlară germană, determina evoluția în sensul german. Astăzi, foarte mulți dintre cei mai intransigenți pangermaniști din Provinciile Baltice, sunt tocmai de origine estonă sau letonă.

Când, sub Alexandru III, a fost inaugurată în Provinciile Baltice politica violentă de rusificare, administrația rusă a căutat, exploatând mai cu seamă deosebirea de clasă socială, să ridice pe estoni și letoni împotriva «stăpânirii germane», și a încurajat mișcările naționaliste estonă și letonă.

Revoluția din 1905, care în Provinciile Baltice, a început ca o mișcare agrară și anti-germană, foarte curând a luat însă un caracter violent de răscoală împotriva dominațiunii rusești.

Pentru estoni și letoni, ca și pentru celelalte naționalități oprimate din Rusia regimul «constituțional» de după 1905, a fost o decepțiune.

Din cauza aceasta, și în Provinciile Baltice, revoluția din Martie 1917, a dat semnalul unei mișcări separatiste. Ocupațiunea germană a Curlandei, a părții din Livlanda și a insulelor estonice din Golful Rigei, a dat un puternic imbold acestei mișcări.

Iar regimul maximalist a unit majoritatea covârșitoare a provinciilor într'un singur gând: apelul la protecția germană împotriva dominațiunii rusești.

Vechile legături culturale și confesionale, slăbiciunea numerică, ce nu îngădue altfel rezistența împotriva Rusiei, deprinderea de secole de a'și urma conducătorii germani, — pot explica în destul această mișcare.

Dacă astăzi țăranul eston și leton râvnește la o cultură națională, e natural ca el să se simtă mai puțin

www.dacoromanica.ro

primejduit sub protecţiunea germană, decât sub dominaţiunea Rusiei, cu *enorma presiune* a massei sale.

In acelaş sens lucrează şi interesele economice, cari totdeauna au un rol important în mişcările sociale şi naţionale; ţările Baltice pur agricole, pot numai câştiga pe urma ridicării unei bariere vamale în spre Rusia şi pe urma deschiderii debuşeului Germaniei industriale.

Nu mai puţin Germania are interesul de a crea un zid despărţitor puternic faţă de Rusia (lacul Peipus de mult e considerat ca o frontieră ideală, de către strategii germani), de a'şi asigura aprovizionarea şi de a'şi întări situaţia în Marea Baltică.

Viitorul apropiat ne va arăta în ce măsură aspiraţiunile Provinciilor Baltice se vor putea realiza, cu ajutorul forţelor germanice.

21 Februarie

VII

RUSIA DE MÂNE

De mai multe ori am avut prilejul să semnalez în coloanele «Luminei» mişcările centrifuge ale naţionalităţilor din Rusia, prin cari este caracterizată revoluţiunea actuală, în deosebire de revoluţiunea din 1905, când toate popoarele Imperiului luptau alături de ruşi pentru libertăţile obşteşti.

Desamăgirea pricinuită de atitudinea partidelor democratice din Dumă, — cari foarte curând după relativul succes al mişcării din 1905 s'au colorat cu naţionalism şi chiar cu şovinism panrusesc, — dau explicarea îndestulătoare acestor năzuinţi separatiste ale naţionalităţilor oprimate.

Imediat după zilele din Martie trecut, în toată întinderea Rusiei au avut loc diferite *congrese naţionale*, în cari popoarele oprimate se mărgineau la revendicarea *autonomiei* naţionale, dar de cele mai multe ori aşteptau realizarea cerinţelor lor de la *adunarea constituantă panrusă*.

Insă după revoluţia maximalistă din Noembrie 1917, caracterul mişcării s'a schimbat radical.

Nu numai în teritoriile ocupate de armatele Puterilor Centrale, — Polonia, Lituania, Provinciile baltice, — în

www.dacoromanica.ro

cari de mult se accentuase mișcarea separatistă, dar și peste tot naționalitățile oprimate s'au grăbit să-și afirme năzuințele de independență, vădit, spre a se folosi de momentul, în care slăbiciunea autorității centrale face cu neputință orice represiune.

Astfel Finlanda s'a proclamat un Stat independent, și a și fost recunoscută ca atare de mai multe State, atât neutre, cât și beligerante.

Finlanda, putem spune, a rupt pentru totdeauna orice legătură cu Rusia, și astăzi ea mai curând gravitează spre Statele scandinave, cu cari are legături istorice vechi.

Aspirațiunile celorlalte naționalități de cele mai multe ori nu merg încă așa departe, dar dacă peste tot ele încă par a dori să-și păstreze legătura cu *Moscovia*, — pentru că despre *Rusia* în înțelesul tradițional nu s'ar mai putea vorbi, — ele înțeleg însă această legătură într'o formă, la care nu s'au gândit până acum nici cei mai îndrăzneți dintre revoluționarii ruși.

Am arătat în articolul de eri, cum Ucraina, care se află în fruntea acestei mișcări, a ajuns chiar la recunoașterea independenții sale pentru moment, — lăsând ca să se vadă în urmă, dacă se va putea reconstrui *printr'un tratat de alianță* dintre popoarele libere ale fostului Imperiu rus, o republică federativă.

Relativ la mișcările analoage la alte naționalități ale Rusiei suntem limitați numai la știrile, pe cari le putem culege din ziarele ruse din Petrograd și din Moscova, în deobște ostile acestei evoluții. Desigur, despre multe constituiri de «republice naționale» nu ne-a putut parveni nici o veste.

Dar și din câte știm, se poate astăzi afirma că «Sfânta Rusie» de altă dată nu mai este decât... «o expresiune geografică»... Ce crudă ironie a soartei!

In urma inițiativei ucrainene, a trecut prin tot teritoriul «*fostului*» imperiu un uragan de revoluțiuni naționale, care a sfărâmat opera seculară a Țarilor Moscoviei în nenumărate organizațiuni mai mult sau mai puțin independente, cari afirmă, toate, că reconstruirea republicei federale ruse nu poate isvorî decât din învoirea liberă a națiunilor, și numai în măsura în care ele ar crede de cuviință.

Un proces elementar de această natură, evident, va cere ani îndelungați, până ce se va putea ajunge la o formațiune politică mai consistentă și viabilă.

www.dacoromanica.ro

Interesele necompatibile, rivalități și pretențiuni contradictorii, pasiunile rezultate din enorme deosebiri de cultură, de limbă, de religiune, de rasă, nu vor putea fi ușor biruite, — și încă mult sânge va curge pe câmpiile Rusiei, după... *încheierea păcii!*...

Dar se poate de pe acum prevedea liniile generale ale acestei uriașe transformări.

In momentul de față se și desinează cinci sau șease principale conglomerate, în jurul cărora gravitează cele «o sută optzeci de limbi», cu a căror subjugare se făléa Rusia țaristă.

Acestea sunt:

In primul rând *Moscovia* propriu zisă, care după *massa* ei va forma în orice caz o formidabilă putére: «rușii mari» singuri ajung la aproape 90 milioane de suflete.

Apoi vine *Ucraina*, spre care în mod natural gravitează, pe de o parte, *tătarii din Crimeea* și pe de altă parte *moldovenii din Basarabia* (despre aceștia însă voiu avea o vorbă deosebită) Numărul populațiunii cuprinse în această formațiune s'ar urca la vr'o 40 milioane.

In al treilea rând, trebue să punem «*Uniunea cazacilor și a popoarelor libere din stepe și munți*», cu centrul în Novocercask, și cu o populație totală de vr'o 20 milioane. Aici rolul principal îl joacă cazacii din regiunea Donului, dar la ei se asociază și cazacii altor regiuni, precum și triburile Caucaziei. Cum vom v dea, această Uniune este pronunțat anti maximalistă, și chiar anti-socialistă, fiindcă cazacii nu vor să renunțe la privilegiile lor în ce privește proprietatea pământului.

Al patrulea conglomerat tinde să se închege în regiunea marelui fluviu al Sfintei Rusii, Volga, sub conducerea *tătarilor din Cazan* și al *bașchirilor*, la cari se asociază o sumedenie de mici grupuri fino mongolice: ciuvași, ceremiși, mordvini, votiaki, zireni, calmuci, etc. In total cel puțin 15 milioane de s. flete.

In sfârșit, *Siberia*, în sine un univers de popoare, cari își caută acuma drum spre lumină și libertate și dintre cari, afară de ruși, joacă un rol însemnat și multe neamuri de obârșie mongolă și turcă: iacuți, buriați, kirghizi, telenți, soioți, tătari siberieni, etc. Alte 8 — 9 milioane.

Dacă din toate aceste formațiuni politice, în afară de Moscovia, până acum numai Ucraina și Donul au reușit să creeze o organizațiune mai serioasă, totuși și celelalte

www.dacoromanica.ro

se află în plină lucrare de constituire, — şi fiecare din ele, trebue să notăm, se prezintă la rândul său ca o *federaţiune* alcătuită din mai multe organizaţiuni naţionale.

In afară de aceste mari conglomerate, în cari se desface vechia Rusie, rămân încă popoarele din *Transcaucazia*, şi în primul rând *georgienii, armenii* şi *tătarii caucazieni* (iarăşi împreună 5—6 milioane), unde, deşi sunt încă asperităţi foarte mari, pare să se formeze o federaţiune, cu *Georgia*, în centrul ei, care s'a şi constituit ca un Stat socialist *minimalist*...

Multă vreme, în loc de Rusia Ţarilor, Europa va trebui să conteze cu aceste noi unităţi politice, oricare ar fi constituirea lor definitivă.

Cred că e util să dau oarecari detalii despre ele într'un alt articol.

16 Ianuarie, 1918.

VIII

FEDERAŢIUNEA CAZACILOR

După Moscovia şi Ucraina, formaţiunea politică cea mai importantă care tinde să se organizeze pe ruinele Imperiului rus, este necontestabil «Federaţiunea de Sud Est».

In capul acestei formaţiuni, în mod natural se pune regiunea Donului, care prezintă mai multă consistenţă şi a cărei organizaţiune politică independentă e şi mai înaintată.

In ţările Înţelegerei numele generalului Kaledin, — când în alianţă, când în opoziţie cu Rada Centrală din Kiev, — e adesea exploatat, ca să mai reînvie speranţele popoarelor din Apus în posibilitatea unei acţiuni militare pe frontul oriental.

In realitate însă, generalul Kaledin, adversarul hotărît al maximaliştilor, nu se poate gândi, şi desigur nu s'a gândit niciodată, după dezagregarea armatei ruseşti, să ia asupră-şi continuarea războiului.

Motivele opoziţiunii sale faţă de mişcarea maximalistă, şi mai cu seamă faţă de Sovietul comisarilor naţiunii, sunt de ordine pur internă, — lupta împotriva socialismului şi în special împotriva exproprierilor agrare.

www.dacoromanica.ro

Imediat după constituirea Sovietului comisarilor naţiunii, generalul Kaledin a telegrafiat la Petrograd, că regiunea Donului, — care în trecut şi sub Ţari, ca «pământul oştirii cazacilor de Don», se bucura de o situaţie privilegiată în Imperiu, — şi-a proclamat autonomia. In acelaş timp el aducea la cunoştinţa guvernului maximalist, că din Noembrie 1917, — adică din ziua revoluţiunii maximaliste, — autorităţile militare ale regiunii, cari de altfel întotdeauna aveau şi atribuţiuni administrative, au luat în mânile lor plenitudinea autorităţii de Stat. Totuşi, în ce priveşte lupta dintre guvernul Kerenski şi maximalişti, oastea cazacilor de Don se declară oficial cu desăvârşire «*neutră*» şi nu înţelege să ia parte nici pentru Kerenski, nici pentru Lenin, dar în acelaş timp ea nu va tolera nici un amestec al maximaliştilor în afacerile Donului, şi la nevoe îl va respinge cu forţa armată.

Departe de a se gândi la continuarea războiului pe seama cazacilor, generalul Kaledin a rechemat în ţară toate trupele căzăceşti, spre a putea «închide porţile regiunii Donului maximaliştilor».

Telegraful ne-a adus şi vestea constituirii unui guvern al Donului, cu generalul Kaledin ca prim-ministru şi ministru de războiu, — iar mai în urmă, că delegaţii ucraineni sunt autorizaţi să reprezinte la Brest-Litovsk şi acest guvern.

Dar căzăcimea de Don spre a şi consolida situaţiunea a căutat de la început să ajungă centrul de gravitaţiune al unei organizaţiuni cu mult mai vaste, — a unei «federaţiuni de Sud-Est», în care să intre în primul rând şi cazacii de Ural, Astrahan, Terek şi Kuban, — în toate aceste regiuni sunt oştiri căzăceşti cu totul independente una de alta. In al doilea rând generalul Kaledin a încercat să câştige prin intermediul cazacilor de Kuban şi triburile caucaziene

In Caucazia se numără vr'o 40 de mici naţionalităţi, foarte deosebite, pe cari le a legat numai opresiunea rusească. Cele mai însemnate din aceste naţionalităţi sunt: abhazii, cabardinii («cercheşii»), osetinii, cecenii sau ingušii şi lesghinii din Dagestan, etc., — cu toate împreună aceste populaţiuni abia dacă ajung la vr'o trei milioane de suflete.

Incă la sfârşitul lui Septembrie reprezentanţii acestor triburi de munteni s'au adunat la Vladicavcaz pentru a forma o «federaţiune a popoarelor de munte».

www.dacoromanica.ro

Dar conducătorii lor au simțit că această federațiune singură ar fi prea slabă pentru a le asigura libertatea și chiar coheziunea, fiind date rivalitățile și animozitățile, cari le despart de mult, și cari au fost întotdeauna exploatate împotriva lor de către regimul țarist.

Când cazacii din regiunea Kubanului s'au proclamat ca un Stat autonom, «federațiunea popoarelor de munte» a și căutat să se alieze cu acest Stat vecin.

Căzăcimea din Kuban e, în mare parte, de origină ucraineană. Când tendințele de autonomie s'au manifestat în Ucraina, a fost creată și aici «Rada regiuni Kubanului», care a ales pe un «Hatman» și un consiliu legislativ, cărora le-a și încredințat plenitudinea puterilor de Stat.

Dacă cazacii de Kuban nu s'au alipit Ucrainei, aceasta se datorește în primul rând numai tendințelor lor antisocialiste, fiindcă în Ucraina a biruit curentul socialist, deși cu mult mai moderat ca în «Rusia Mare», — mai cu seamă din considerațiuni *naționaliste*. (Marii proprietari în Ucraina sunt în mare parte de origine polonezi și ruși).

Când federațiunea caucaziană a intrat în Statul Kubanului, reprezentanților ei li s'au acordat 10 locuri în consiliul legislativ, alături de cei 56 deputați ai căzăcimei.

In curând s'au organizat pe aceleași principii și cazacii din regiunile Terek, Ural și Astrahan.

Atunci cazacii din Don au întreprins fuziunea într'o singură federațiune a tuturor acestor organizațiuni.

Un nou congres în Vladicavcaz a elaborat proectul federațiunii în care rolul diriguitor, în mod natural, a fost asigurat cazacilor.

Cazacii, cari stăpânesc întinderi însemnate de pământ și cari au format întotdeauna o clasă privilegiată în regiunile lor, vor înainte de toate să ferească țările lor de «contaminațiunea socialistă». Intr'un Stat unitar rus ei ar fi însă covârșiți de valul revoluțiunii socialiste. Din cauza aceasta ei se afirmă ca o «națiune» distinctă, cu dreptul la «auto determinațiune» (Selbsbestimmungsrecht).

Această grupă, împreună cu triburile de munteni aliate, stăpânește peste un vast teritoriu, cuprins între marea Neagră, cea de Azov și Caspică, și care la Răsărit se limitează cu râul Ural și la Nord ajunge până în guvernământul Voronej.

Generalul Kaledin, prin înființarea «Federațiunii de

www.dacoromanica.ro

Sud-Est» pe care el a vestit o lumii sub numele pompos de «Uniunea cazacilor și a popoarelor libere din stepe și munți», tinde înainte de toate de a forma un Stat «burghez» în mijlocul unei Rusii socialiste. Mulțumită acestui colorit politic, noua formațiune și-a atras simpatiile cadeților, și prin ei ale Înțelegerii. Și desigur generalului Kaledin nu i-ar fi dezagreabil un sprijin din partea Înțelegerii, pentru consolidarea noului Stat. Dar scopul urmărit de el este înainte de toate apărarea privilegiilor regiunii Donului, — și el își dă seama, că aceste privilegii ar putea fi numai compromise, dacă împotriva curentului pacifist al masselor, el și ar fi luat sarcina de a duce războiul pe seama căzăcimii.

Cu atât mai mult, cu cât «contagiunea socialistă» amenință și regiunile căzăcești, în cari locuește și o însemnată populațiune necăzăcească, care nu se bucură de plenitudinea drepturilor în aceste regiuni, și e azi înclinată spre revendicările socialiste.

In orice caz, căzăcimea Donului, care firește se află în fruntea nouei federațiuni, și care a știut să impună acesteia drept Capitală orașul Novocercasc, și-a asigurat astfel un rol însemnat în luptele viitoare pentru definitiva așezare a Rusiei de mâne.

Desigur vom auzi încă adesea despre «Federațiunea de Sud-Est».

17 Ianuarie 1918.

IX

FEDERAȚIA VOLGII ȘI REPUBLICA SIBERIEI

Dintre toate formațiunile politice intependente, cari s'au ridicat acum în Rusia, poate cel mai mare interes, pentru caracterizarea procesului elementar care a cuprins toate neamurile vechii Impărății, prezintă noua «Republică a Volgei», în care sunt meniți să joace un rol însemnat tătarii din Cazan.

Precum am arătat altă dată (v. «Lumina» No. 35, din 6 Octombrie 1917), tătarii din Cazan întotdeauna au stat în fruntea întregii lumi mahomedane din Rusia. Dela începutul revoluțiunii ei și-au încordat toate puterile pentru a asigura celor 27 milioane de mahomedani ai Rusiei

www.dacoromanica.ro

o *autonomie național-culturală*, dar fără nici un caracter teritorial.

Dacă în prima fază a revoluțiunii, și cea mai mare din celelalte naționalități din Rusia de asemeni năzuia mai mult la autonomie culturală și națională, de cât la delimitare teritorială, pentru mahomedani s'ar părea că orice organizație pe bază teritorială ar putea fi numai în dauna intereselor lor. In adevăr, mahomedanii nicăeri nu formează o massă compactă cu un teritoriu propriu, ci sunt împrăștiați peste tot Imperiul, ca niște insule relativ mici de populațiune și adesea foarte îndepărtate una de alta. Astfel, peste tot, în caz de organizație teritorială, mahomedanii ar constitui minorități, și tătarii din Cazan și-ar pierde din însemnătatea lor de conducători ai întregii lumi mahomedane.

Dar procesul de «federalizare teritorială», determinat de revoluțiunea maximalistă, s'a impus peste tot cu o putere irezistibilă.

In primul rând *baștchirii*, cari sunt mahomedani și până acum au stat cu totul sub influența tătarilor, au dat semnalul nouei orientări. Baștchirii au declarat autonom întregul teritoriu în care sălășluesc, și cari cuprinde părți însemnate din Guvernămintele Orenburg, Ufa, Perm și Samara. Pe ziua de 21 Decembrie trecut a și fost convocată adunarea lor constituantă în Orenburg.

Astfel tătarii din Cazan au văzut opera lor amenințată și riscau să rămână izolați, cu atât mai mult cu cât în vecinătatea teritoriului baștchirilor, în enormul bazin al Volgii, s'au manifestat tendințe analoage la diferite populațiuni fino-mongolice, în parte creștinizate, în parte mahomedane, și chiar, în taină, păgâne.

Principalele din aceste populațiuni sunt: ciuvași, ceremiși, mordvini, votiaki, zireni, calmuci, ca și numeroase triburi tătărești (unele din acestea trecute la creștinism).

Incă în Mai din anul trecut reprezentanții acestei populațiuni s'au adunat la un congres din Cazan, spre a-și afirma dreptul la o viață culturală și națională proprie.

Sub înrâurirea curentului federalist însă a început să se închege «Federațiunea Volgii» iar în urma intervențiunii elementului puternic al tătarilor din Cazan și al baștchirilor, s'a pus la ordinea zilei și adeziunea populațiunii rusești din basinul Volgii, și s'a născut chiar ideia

www.dacoromanica.ro

renașterii vechii Impărății a Cazanului, anexată în Moscovia sub Ioan Groaznicul!

Dar astăzi noul Stat în față se afirmă ca o federațiune democratică, care în chestia agrară își însușește programul partidului social-revoluționar.

Prin formarea Republicii Volgii însă, Siberia rămâne cu totul despărțită de restul Rusiei. Chiar de n'ar fi alte motive, acest fapt punea întrebarea asupra viitorului acestei imensități, care cuprinde peste jumătate din Continentul Asiei.

Dar condițiunile Siberiei se deosibesc așa de mult, și ea a suferit așa de grozav în cursul veacurilor ca un loc de deportațiune, silit să adăpostească pe criminalii și oamenii fără căpătâiu din întreagă Rusia, în cât aici în totdeauna a fost foarte puternic curentul de opoziție împotriva Rusiei, — bine înțeles încă întărit sub influența deportaților politici sub regimul țarist.

Din nenorocire datele noastre sunt prea răslețite. Ziarele rusești se ocupă foarte puțin de ceeace se petrece în depărtata țară a lui Ermak, — iar siberienii, prin firea lor, «tac și tac».

Știm că s'a proclamat Republica Siberiei, cu orașul Omsk drept capitală; a fost aleasă o «Dumă», ca organ legislativ: s'a și format un guvern, în cap cu octogenarul învățat d. Potanin, un cunoscut patriot siberian.

Dar Siberia e un continent, cu regiuni foarte variate, locuite de nenumărate grupuri etnice, cari n'au nimic comun, ca rasă, limbă, cultură. Desigur ele nu se pot organiza pe principii de libertate națională, decât ca un Stat federal. Probabil noua ocârmuire siberiană și-a asigurat adeziunea unora din aceste grupuri: putem să ne așteptăm la treptata adeziune și a celorlalte. Dar până acum indicațiunile din presa rusă sunt prea confuze.

Ele se referă mai cu deosebire la alcătuirile din regiunea Altaiului și din aceea a Baicalului.

In regiunea Altaiului locuesc mai cu seamă triburile mongole de calmuci, tătari teleuți și soioți, cari încă din Mai trecut au început o acțiune de federalizare. Iar în jurul Baicalului este așezat un puternic neam al buriaților. Buriații nu numai că au știut să reziste rusificării, dar ei în mare parte au asimilat elementele rusești cari s'au amestecat printre dânșii. Ajunși la un grad relativ înalt de cultură, buriații pretind să se pună în fruntea regiunii întregi dintre lacul Baical și Oceanul Pacific și

www.dacoromanica.ro

să înființeze cu ajutorul iacuților, un Stat dacă nu chiar independent, cel puțin autonom, în sânul federațiunii siberiene.

Despre celelalte formațiuni politice, rupte din trupul Imperiului Țarilor aș putea da în momentul de față prea puține detalii precise.

Dar un lucru e sigur: vechia împărăție nu mai există.

Până acum și-au afirmat năzuințele de independență sau chiar au reușit să se despartă cu desăvârșire: Finlanda, Ucraina, Rusia albă, Federațiunea de Sud-Est cu regiunea Donului, Caucazia și Transcaucazia, Federațiunea Volgii cu Baschiria până la Ural, și cu zirenii până aproape de țărmul Mării Înghețate, în sfârșit Siberia.

Dacă mai ținem seamă de regiunile ocupate de către Puterile Centrale, cari împreună cu anexele lor rămase încă sub ruși — cum sunt Polonia, Lituania, Curlanda, Livonia și Estonia, — de asemenea vor fi pierdute pentru Rusia, vedem că puterea Sovietului comisarilor națiunii nu rămâne de cât *Moscovia*, în întinderea pe care o avea sub vechii Țari din veacul al XIV-lea sau al XV-lea....

Sic transit...

18 Ianuarie.

www.dacoromanica.ro

CAP: VI

PERSPECTIVE

I

„SOCIETATEA NAŢIUNILOR» ...

Lumea antică trăia în State izolate, între cari, putem spune, nu era nici o viaţă obştească. Orice străin era în principiu un *duşman*, — *hostis*. Raportul normal dintre State era războiul, — pacea nu putea izvorî decât dintr'un anume *tratat*, de aci şi cuvântul *pax*, care indică această origine *contractuală*.

Fiecare stat pe atunci îşi îndestula singur aproape toate nevoile sale, — comerţul internaţional nu se făcea decât aproape exclusiv cu obiecte de lux.

Omenirea de astăzi nu mai cunoaşte această izolare. Toate Statele şi popoarele lumii trăesc în cea mai intimă colaborare, — toată viaţa e întemeiată pe raporturi de schimb. Pacea e o stare normală, — războiul e, nu o excepţiune, ci putem spune o anomalie. *Societatea de State*» — e o concepţie fundamentală a dreptului internaţional.

Dar aci apare la iveală un grozav paradox al vieţii moderne.

După definiţia unui mare jurisconsult german, prof. R. von Ihering, dreptul este «un interes proteguit juridiceşte», adică cu ajutorul forţei publice.

Dar *dreptul internaţional* e cu desăvârşire lipsit de această sancţiune!

www.dacoromanica.ro

Insăşi intimitatea vieţii internaţionale de astăzi, în care *graniţa* nu mai este acea formidabilă barieră de altă dată, ci a ajuns aproape numai o concepţie pur abstractă,—dă naştere la conflicte ireductibile de drepturi şi interese.

Şi «Societatea de State» nu poate da totuşi nici o protecţiune eficace intereselor celor mai legitime. Astăzi ca şi în antichitate un popor pentru apărarea intereselor sale nu se poate bizui decât pe puterea lui proprie.

Inchipuiţi-vă, că în societatea din sânul unui Stat ar lipsi, pentru aplanarea conflictelor, tribunalele şi poliţia.

Ce haos s'ar naşte!

Dar în acest haos trăeşte *societatea naţiunilor* în lumea civilizată...

Astfel pentru a paraliza *puterea de muncă* a unui popor s'a aprins făclia războiului mondial.

21 Septembrie

II

CONTELE CZERNIN ŞI ROLUL AUSTRIEI

Lumea a intrat în războiu cu două credinţe, cari au fost adânc înrădăcinate în opinia publică europeană:

Rusia constitue cea mai formidabilă putere militară.

Austro-Ungaria e în ajunul descompunerii.

Pornind de la aceste credinţe, Marele duce Nicolae Nicolaevici, comandantul suprem al forţelor ruse, luând aere de atlet generos, a adresat la începutul războiului un apel către popoarele Austro-Ungare, îndemnându-le la defecţiune şi promiţându-le libertate şi fericire sub scutul Ţarului...

*

Niciodată n'am împărtăşit aceste iluziuni, nici despre puterea Rusiei, nici despre decrepitudinea Austriei.

In special, în ce priveşte Austria, de foarte multe ori am arătat că puterea ei constă mai cu seamă în misiunea istorică ce are de îndeplinit în această parte a Europei.

Răspunzând la întrebarea d-lui Take Ionescu «ce bine a făcut vr'odată această monarhie», am scris în Decembrie 1915:

«Binele pe care l'a făcut Austria? Dar o plimbare dela

www.dacoromanica.ro

«măreaţa catedrală a Sfântului Ştefan, ale cărei temelii «au fost puse în veacul al XII-lea, până la zidirea afu- «mată din Viena veche, în care din veacul al XIV-lea a «fost instalată o glorioasă Universitate, ajunge pentru «ca să suggereze ori-cui rolul pe care l-a jucat monarhia «habsburgică în această parte a Europei, la graniţele «Orientului. Prin intermediul ei, populaţiunile din basinul «Dunării nu numai că s'au putut împărtăşi la comorile «culturii apusene, dar au găsit şi scut împotriva cotro- «pirii şi nimicirii de către despoţiile Orientului... Multe «dureri au cunoscut şi popoarele din Austria. Dar fără «Monarhia habsburgică poate că aceste naţionalităţi ar fi «avut o altă soartă. Mulţumită habsburgilor ele au putut «trăi, şi-au putut conserva neatins caracterul etnic şi au «putut porni lupta pentru renaştere...

«In special, dacă naţiunea poloneză s'a putut menţine «la un nivel înalt de conştiinţă naţională şi de cultură, «aceasta se datoreşte exclusiv condiţiunilor de viaţă pe «cari fii ei le-au găsit în imperiul habsburgic: două uni- «versităţi, şcoli secundare şi primare, seminarii, laborato- «rii, muzee, putinţa de a se împărtăşi la bunurile unei «vieţi constituţionale, — toate acestea au servit naţiunii «întregi, asigurându-i şi o elită intelectuală şi cadrele de «conducători dela cari va putea porni viaţa viitorului «Stat polonez.

«Iar ucrainenilor oropsiţi tot Austria le-a dat putinţă «de a crea în Galiţia orientală singurul focar de viaţă «naţională, dela care să poată porni o acţiune de redeş- «teptare, care a făcut pe sugrumătorii Ucrainei din pa- «tria mumă, să fie atât de îngrijaţi în ce priveşte succe- «sul operei lor destructive»... («Viaţa Românească». 1913, No. 12, p. 184).

Astăzi se văd fructele acestei acţiuni...

Am cunoscut Austria nu numai din studii dar şi din contactul personal, pe care l'am putut avea mai cu seamă mulţumită relaţiunilor ce le-am avut cu românii de peste munţi.

*

Dintre românii din Regat defunctul Aurel C. Popovici, a cunoscut, desigur, şi mai bine monarhia, — punctul lui de vedere îl caracterizează în deajuns monumentala lui operă «Grossoesterreich».

Şi faptul, că doi oameni porniţi din cele două extre-

www.dacoromanica.ro

mități ale teritoriilor locuite de români, Banatul și Basarabia de Nord, doi oameni atât de deosebiți în ce privește ideile generale (defunctul Aurel Popovici a fost un conservator convins, care a polemizat mult cu subsemnatul) au putut fi de acord în ce privește raporturile dintre români și monarhia dunăreană, ar fi trebuit să fie singur de ajuns ca să pue pe gânduri, dacă nu să desmeticească pe patriotarzii noștri...

Mi-au venit toate acestea în gând la cetirea cuvântării contelui Czernin din Budapesta.

E semnificativ tonul liniștit și sigur de viitor al bărbatului de Stat al monarhiei, care a eșit intactă din grele încercări, în fața haosului în care se sbuciumă uriașa împărăție moscovită.

Și e caracteristic, că conducătorul politicei externe a Austro-Ungariei, a ținut să releveze credința generală în slăbiciunea monarhiei ca una din cauzele care a împiedicat dezarmările și a determinat războiul:

«Dogma apropiatei prăbușiri a Monarhiei ne îngreuia «situația în Europa, din ea isvora toată desconsiderarea «intereselor noastre vitale. Dovedind prin acest războiu, «că suntem perfect sănătoși și cel puțin egali, putem nă«dăjdui de a găsi în Europa o deplină înțelegere pentru «interesele noastre vitale și că sunt distruse speranțele «de a ne doborî prin forța armelor».

Din această situație rezultă pentru contele Czernin putința de a ajunge la pacea mondială, asigurată prin dezarmarea generală și prin organizația internațională a arbitragiului obligatoriu, — o pace fără anexiuni și contribuții.

* * *

Trebue să relevăm aici o notă extrem de interesantă și foarte caracteristică tocmai pentru un om de Stat al Monarhiei habsburgice:

Dându-și seama că o nouă ordine în lume nu poate fi realizată de cât «pe baza internațională, adică așezată sub un control internațional» contele Czernin adaogă: «Fiecare Stat va trebui *să renunțe la ceva din independența «lui* pentru a asigura pacea lumii».

La un om de Stat al Austro-Ungariei, — care ea însăși se înfățișează ca o «lume», trebuind să asigure o conviețuire pașnică atâtor naționalități deosebite, — această idee e foarte naturală și foarte suggestivă.

Poate că asistăm la un moment decisiv nu numai pen-

www.dacoromanica.ro

tru Istoria Monarhiei, în numele căreia a vorbit contele Czernin la Budapesta, dar și a lumii civilizate; și poate că Austria prin acest discurs, a păşit pe calea ce i-o prezicea încă acum treisprezece ani cunoscutul om de Stat francez *D'Estournelles de Constant,* când scria în prefaţa unei cărţi (Max Marse «L'Autriche»):

«Să considerăm existenţa Austro-Ungariei nu ca o a-«gonie, ci ca o aurora; ca *un început de unire europeană;* «şi să nu vedem în aşa zisa mare politică a desmembră-«rii şi a cuceririi de cât *o aventură şi o noapte fără fund*»...

Cel puţin pentru ultima parte a citatului, ilustrul om politic francez s'a dovedit profet.

7 Octombrie 1917.

III

SUVERANITATEA DE STAT ŞI «INDEPENDENŢA BALCANICĂ»

Am relevat din discursul contelui Czernin, care în multe privinţi va rămânea simptomatic pentru vremurile în cari trăim, cuvintele pline de adânc interes că «fiecare Stat va trebui *să renunţe la ceva din independenţa lui* pentru a asigura pacea lumii».

Aşa vorbeşte reprezentantul unei Mari Puteri, şi în momentul, când biruind toate ameninţările, se crede în drept să-şi afirme deplina încredere în forţa morală şi militară a Statului pe care îl conduce.

Cu puţini ani în urmă o asemenea declaraţie pentru orice om de Stat desigur n'ar fi fost cu putinţă. Ea este în divergenţă cu concepţia clasică a «Suveranităţii Statului».

După această concepţie fiecare Stat posedă o autoritate supremă, absolută şi nemărginită, care este necompatibilă cu vre-o limitare din afară, în ce priveşte afirmarea voinţii sale, fără ca prin aceasta însăşi demnitatea sa de Stat independent să nu fie grav atinsă.

In realitate, noţiunea de suveranitate absolută de mult a rămas o formulă abstractă, în care viaţa a turnat un conţinut real adesea foarte deosebit.

Mai întâiu, alături de *Stat,* ca fiinţă juridică abstractă, s'a ridicat idea de *naţiune* vie, care se înfăţişează ca substratul real al acestei forme juridice. Treptat a început

www.dacoromanica.ro

să se afirme tot mai mult credința, că *Statul* nu este de cât un mijloc pentru a asigura unei *națiuni* o viață cât mai complectă și liberă, și o siguranță exterioară cât mai desăvârșită. *R. von Ihering* a putut să vorbească chiar despre o concepție nouă, după care Statul nu ar fi decât un fel de societate anonimă, în care fiecare cetățean este un acționar.

Dar atunci subiectul adevărat al dreptului, — sau cum se spune în limbajul advocățesc, adevărata «persoană morală» — este națiunea, și nu Statul. Acesta nu este decât *o formă* în care o națiune își poate satisface interesele și realiza drepturile sale. Statul există pentru națiune, nu națiunea pentru Stat.

De aci însă, în mod natural rezultă o limitare a concepțiunii absolute a Statului de altă dată. Națiunea este evident un *fapt natural*: voința omenească nu poate nici crea, nici desființa o națiune. Pe când Statul, deși produs și el al evoluțiunii istorice, e vădit o operă umană, care poate și trebue să fie *adaptată* la trebuințele vieții naționale. Condițiunile vieții naționale variind în timp și în spațiu, trebue să varieze și *organizația exterioară a națiunii* care este Statul, pentru a satisface cerințele vremii.

Satisface cerințele vremii principiul de suveranitate absolută și nemărginită?

La această întrebare răspunde contele Czernin și prin aceasta discursul său e o prețioasă dovadă că am ajuns la pragul unei ere noui în Istoria lumii.

Omenirea de astăzi nu mai trăește claustrată în limitele Statului. Cum m'am exprimat altă dată, hotarul a ajuns o noțiune pur abstractă. Viața intelectuală, viața socială, viața economică, trece peste toate hotarele, rupe toate zăgazurile, și creează din tot rotundul pământesc, în multe privinți, un singur organism, prin împletirea inextricabilă de interese.

S'a născut putem zice *o societate umană generală*, din care fac parte, în care se întregesc prin raporturi vii și permanente, toate națiunile.

Astfel vechea noțiune a suveranității absolute și nemărginite de Stat, în loc să garanteze popoarelor siguranța externă, plenitudinea vieții naționale, poate apare tocmai ca un izvor de veșnică primejdie pentru siguranța și libertatea lor.

Cum a arătat atât de bine conducătorul politicei Monarhiei dunărene, în aceste condițiuni, imensele înarmări,

www.dacoromanica.ro

pe lângă că ar istovi puterea productivă a naţiunilor, nu le-ar putea măcar asigura libertatea mărilor şi o temeinică ordine de drept.

De altfel, pentru orice observator atent, viaţa s'a însărcinat de mult să aducă mărginiri independenţei absolute a Statelor.

Toate tratatele internaţionale, toate convenţiunile, ca acele relative la reglementarea navigaţiunii pe râuri internaţionale, toate delimitările de «sfere de influenţă» etc., implică la urma urmelor, limitarea suveranităţii absolute a Statului.

Garanţia internaţională a neutralităţii vre-unui Stat, este tipul clasic al mărginirilor de această natură. Şi nu numai pentru Statul neutralizat, dar şi *pentru Puterile garante*. Garanţia neutralităţii nu presupune, în adevăr, numai respectul acesteia de către contractanţi, dar şi obligaţia de a o apăra. Dacă ipocrizia abuzează adesea de această situaţie (cazul Angliei în chestia Belgiei), principiul în sine rămâne adevărat.

Principiul este adevărat, dar realizarea lui întâmpina până acum mari greutăţi, din cauză că lipsea un organ sau mai bine zis, în termeni juridici, lipsea *un subiect de drept*, ca purtător al acestor obligaţii, *distinct* de Statele contractante.

Va ajunge acum omenirea la creearea unui asemenea organ?

Atunci poate toate groaznicele jertfe aduse pentru aceasta n'au fost zadarnice.

Insă trebue să ne dăm seama, ce ar însemna această organizaţiune internaţională: *germenul Statelor-Unite ale omenirii...*

Implinirea visurilor lui Immanuil Kant!...

E caracteristic că această idee a pornit de la Mari Puteri, cari cunosc ce înseamnă o *reală* independenţă, fiindcă forţa lor proprie le dă putinţa să o apere.

Dar printr'un trist paradox al Istoriei, pe cei mai zeloşi şi mai intransigenţi partizani ai independenţii absolute, îi găsim mai cu seamă în Statele mici, unde ea *în totdeauna n'a fost de cât o minciună*, mai cu deosebire când sunt în joc mari interese europene contradictorii. In cazul acesta independenţa de obiceiu nu este de cât o formă de delimitare a «sferelor de influenţă» sau, în cazul cel mai bun, un soiu de «condominiu» al Marilor Puteri.

Exemplul tipic al acestor formaţiuni ipocrite ni-l poate da «independenţa balcanică», despre care cu atâta tristeţă a spus odată fostul ministru sârb la Bucureşti, d. Marincovici

www.dacoromanica.ro

«Suntem mândri de a fi independenți, de a avea un «parlament, o armată frumoasă, de a duce o politică «națională, dar în realitate nu avem independență, par«lamentul nostru este ecoul glasurilor străine, armata «noastră luptă pentru străin, politica națională este o «himeră înșelătoare și ridicolă»... (v. *N. Wilensky:* «Intervenția României», pag. 53).

«Independența balcanică» nu dă popoarelor nici siguranța externă, nu le îngădue nici plenitudinea vieții naționale, nici nu e compatibilă cu adevărată libertate națională.

Atunci, ce rost are o organizație, care nu îndeplinește condițiunile esențiale ale unei reale independențe?

Și pentru ce politica «balcanică» se cramponează atâta de această «himeră», cum s'a exprimat d. Marincovici? Nu e un absurd paradox acesta?

Nu pot găsi de cât un singur răspuns: interesul oligarhiilor guvernante, cari pot exploata această situație în profitul propriu.

Națiunile mici s'au dovedit neputincioase de a găsi singure o eșire din această tristă situație, și în cursul acestui războiu au plătit pentru «himeră» cu reale, multe și grele suferinți și înjosiri...

Poate calea indicată de contele Czernin va duce spre mântuirea lor, și a lumii întregi.

12 Octombrie

IV

CONFEDERAȚIA BALCANICĂ

Pe vremuri a fost mult agitată ideea confederațiunii balcanice.

In adevăr, confederația balcanică s'ar părea o soluție ideală. Micile State balcanice sunt doar legate prin atâtea amintiri istorice, precum sunt și expuse primejdiilor comune. Ce ar putea dar fi mai natural de cât o legătură federativă între ele, care să asigure fie-căruia dintre ele o viață națională mai liberă, și sprijin reciproc împotriva primejdiilor din afară.

Partidul socialist român, precum și celelalte partide socialiste din Balcani, au și înscris în programul lor politic crearea confederațiunii balcanice.

Dintre oamenii noștri politici, defunctul G. Panu, ca să

www.dacoromanica.ro

nu vorbim de cei mai vechi, era deasemeni un partizan hotărît al acestei idei.

Dar în viaţa politică *pia desideria,* când nu sunt însoţite de puterea de înfăptuire, n'au mare însemnătate.

A fost însă un moment istoric, când se părea că ideea confederaţiunii balcanice a păşit pe calea realizării. Acesta este momentul primului războiu balcanic, din 1912, şi al alianţei celor patru State din dreapta Dunării, care s'a încheiat în vederea lui.

Din nenorocire însă, alianţa din 1912 avea un germen morbid: amestecul Rusiei, care nu urmăria decât scopurile sale, — slăbirea Imperiului Otoman şi întărirea excesivă a Serbiei, în vederea ulterioarei cotropiri a Balcanului.

Alianţa din 1912 s'a prăbuşit în al doilea războiu balcanic, isbucnit între aliaţii de eri.

In acest moment, în 1913, a apărut pe scenă şi R - mânia, din nenorocire tot ca instrument al politicei ruseşti, care nici o clipă nu şi scăpa din vedere scopul. Cu multă abilitate, profitând de lipsa noastră de educaţie p - litică şi de... nemărginita înţelepciune a marilor şi a micilor noştri bărbaţi de Stat, Rusia a ştiut să creeze o unanimitate duioasă între toate partidele, inclusiv «Liga naţională», pentru a pune ţara românească în serviciul cauzei panrusismului. «Viitorul» liberal rivaliza în zel cu conservatoarea «Epoca»...

Astfel, cum am scris chiar atunci:

«Ne-am erijat în organ al unei stripătoare nedreptăţi «internaţionale; am contribuit la perpetuarea unei stări «de nesiguranţă bogată în primejdii; ne-am transformat «în unealta planurilor de cotropire ale diplomaţiei ruseşti» («Viaţa Rom.» No. 8 din 1913, «Rezultatele tratatului din Bucureşti» p. 193).

România în acel moment putea încă să scape situaţia, să creeze în Balcani o situaţie prielnică pentru desvolt rea ulterioară şi să asigure marilor interese europene o bază solidă împotriva maşinaţiunilor panrusiste, şi sie-şi un mare rol în Istoria europeană — dacă nu pierdea din vedere, — citez din acelaş articol din August 1913, «că «şuntem legaţi cu bulgaril de primejdia comună: cotr «pirea rusească» (*ibid.* p. 92).

Cum am spus tot atunci:

«Cu greu se poate închipui o situaţiune mai prielnică «pentru asigurarea acestor drepturi şi pentru împlinirea «acestor datorii (ale României) decât cum ea s'a înfăţişat

www.dacoromanica.ro

«în momentul intervenţiunii noastre înainte de întrunirea «Conferinţei din Bucureşti.

«Pentru aceasta nu se cerea decât un singur lucru: să «nu ne considerăm ca aliaţi ai vre-unuia din beligeranţi, «ci numai... ca organ al conştiinţei europene. Intrucât «revendicările noastre proprii au fost acceptate de la în«ceput, noi eram datori — şi eram în măsură să o fa«cem — să impunem soluţiunea crizei balcanice nu într'un «gând de răsbunare împotriva bulgarilor sau împotriva «Austriei, ci în interesul dreptăţii internaţionale, în inte«resul păcii trainice în Balcani, şi în interesul unei si«tuaţiuni internaţionale generale, mai conformă cu aspi«raţiunile noastre viitoare şi cu marile interese europene, «de cari suntem legaţi» (*ibid.* p. 194).

Situaţia politică generală din acel moment şi armata de care dispuneam, ne asigurau succesul.

Atunci puteam pune, în adevăr bazele unei confederaţiuni balcanice, — şi ne înfăţişam altfel şi în răsboiul european.

Cum au ştiut să profite de această situaţie excepţională marii şi micii noştri bărbaţi de Stat, — şi simţul dreptăţii ne cere să le facem cinste egală tuturora, *fără nici o excepţie*, căci cu toţii au fost de acord, se întreceau chiar în râvnă! — se ştie...

De acolo ni se trag toate nenorocirile de astăzi.

Atitudinea luată de România în cursul crizei balcanice şi la Conferinţa din Bucureşti în 1913, a determinat întorsătura nefastă a politicei noastre internaţionale.

In ziua de 10 August 1913, data tratatului din Bucureşti, a predeterminat fatal şi ziua de 27 August 1916, când a fost declarat răsboiul României...

Răsboiul european putea da României ultimul prilej de a se pune în fruntea acţiunii pentru organizarea Confederaţiunii balcanice, în condiţiunile cele mai prielnice pentru toate naţiunile interesate.

Prin situaţia ei geografică, România putea să dea mijlocul necesar, — şi numai ea putea să l dea, — atât Bulgariei cât şi Turciei să participe la acţiunea militară împotriva inamicului comun, Imperiul moscovit, chiar de la începutul răsboiului, şi pe frontul cel mai sensibil.

Turcia şi Bulgaria, cum am arătat altă dată, au intervenit cu multă stăruinţă în acest sens pe lângă guvernul român, în August 1914.

Dacă România şi-ar fi îndeplinit datoria faţă de sine şi faţă de Statele balcanice, prestigiul pe care i l'ar fi

www.dacoromanica.ro

dat acest rol printre toate popoarele din Balcani, creşterea ei în putere prin realipirea Basarabiei, greutatea ce ar fi avut o în concertul european, toate puteau să i asigure un loc de cinste în Confederaţiunea balcanică.

Rezultatele politicei ce am urmărit în realitate, n'am nevoe să le mai zugrăvesc. Toate *posibilităţile* au fost înăbuşite...

In aceste împrejurări ideea Confederaţiunii balcanice a pierdut ori-ce interes practic: e cu neputinţă pentru moment să ne gândim la această soluţiune a problemei de organizaţie politică temeinică pentru România, ca şi pentru naţiunile din Balcani, care să le asigure tuturora o desvoltare naţională liberă şi să le dea toată siguranţa externă necesară.

De altfel, chiar realizarea Confederaţiunii balcanice lasă deschisă lupta pentru preponderenţă în Orient, dintre Rusia şi Puterile Centrale.

Un Stat federal de 20—25 milioane de locuitori, abia zămislit după atâtea tribulaţiuni şi rivalităţi, nu ar putea avea destulă putere, pentru a'şi neglija legăturile internaţionale, şi era dator să-şi fixeze directiva politică faţă de acest conflict mondial de interese.

Prin urmare şi pentru Confederaţia balcanică rămânea în picioare chestiunea de orientare internaţională, numai *alta* era greutatea specifică a României...

In ori-ce caz, aşa cum stau lucrurile, naţiunile balcanice, în căutarea legăturilor trainice, care să le asigure independenţa reală şi prosperitatea, nu mai au alegere decât *între Rusia şi Puterile Centrale*

3 Noembrie

V

ORIENTARE SPRE RUSIA? ....

Suntem în momentul de faţă aliaţi cu Rusia. E natural deci să ne întrebăm în primul rând e cu putinţă, după războiu, să ne menţinem această orientare, prin alipirea la Rusia, oricare ar fi forma acestei alipiri?

Dar Rusia e cuprinsă de o adâncă revoluţiune. Intreg edificiul ei politic şi social urmează să fie reclădit din temelie. Câtă vreme va dura acest proces de transformare radicală şi unde va duce el vastul conglomerat de popoare dintre hotarele vechei împărăţii moscovite?

www.dacoromanica.ro

In Franța tulburările marei revoluțiuni din veacul al XVIII lea au durat cincisprezece ani, până la proclamarea imperiului, — sau ținând seamă de caracterul de tranziție al acestuia, chiar 25 ani, până la restaurație.

Dar Franța a fost un Stat omogen numai de vr'o 20 milioane de locuitori, — omogen, putem spune, nu numai din punctul de vedere național, dar și social. Căci în jurul burgheziimii ce se ridicase împotriva vechiului regim, s'au grupat atunci și țărănimea și muncitorimea orașelor. Chestia socială nu ajunsese încă în acele vremuri la acuitatea ei de astăzi.

Pe când Rusia zilelor noastre, cu enorma ei massă de 180 milioane, și cu majoritatea populațiunii imperiului de origină străină, este sfâșiată, în primul rând, de puternice tendințe centrifuge. Această populațiune nu numai că înfățișează enorme deosebiri de rase și de religiuni, dar reprezintă și toate gradele imaginabile de cultură, de la sălbăticia primitivă, până la treapta cea mai înaltă de civilizație.

La această lipsă de omogenitate etnică se adaogă, în al doilea rând, și luptele sociale de o intensitate necunoscută în Apus, — fiindcă alături de proletariatul industrial se ridică și țărănimea cu idcile și sentimentele ei, inspirate de comunismul primitiv, și cari sunt necompatibile nu numai cu structura socială a vechiului regim, dar chiar cu acea din Statele apusene cele mai înnaintate, zidite pe temelia principiului de proprietate individuală.

Este ușor deci de închipuit la ce intensitate trebue să ajungă tulburările revoluționare din Rusia.

Asistăm acum abia la *prologul* unei înfricoșătoare drame. Câtă vreme va dura ea, — câte decenii? Prin ce peripeții fioroase va trebui să treacă această nemărginire de noroade? Câte rupturi și prăbușiri va suferi încă, până ce se va putea stabili pe noui baze vr'un echilibru oare care?

Cine poate ști!

E cu putință de a lega soarta Statului român de acest vulcan în erupțiune?

Ne-ar fi ertată această săritură mortală în necunoscut? Nici n'am ști cu cine mergem: cu «Rusia mare», cu Ucraina, cu ambele împreună, cu un Stat socialist, cu o republică democratică, cu o monarhie?

In loc să sprijinim, prin asemenea legătură, libertatea națională și siguranța noastră externă, am risca numai «să plătim oalele sparte», ale unei revoluțiuni, cu cari nu avem nimic comun.

www.dacoromanica.ro

Mai cu seamă după criza actuală, asemenea aventură ne-ar duce sigur la pieire.

In adevăr, noi vom avea nevoe pentru rèclădirea țării, de un mare ajutor financiar și economic. Rusia nu ni-l poate da.

Nu numai pentru că ea însăși se află pe pragul unei groaznice prăbușiri economice și financiare, și singură va avea nevoe de enorme capitaluri străine, dar și însăși structura ei economică, *în ori-ce caz*, îi face cu neputință vre-o acțiune de ajutorare pentru gospodăria noastră.

In ce formă *poate* veni, în ce formă *întotdeauna* vine un sprijin economic și financiar de la o țară la alta? Publicul cel mare are o concepție foarte simplistă în această privință, și-și închipue că acest sprijin s'ar putea realiza prin trimitere de bani în numerar, în monede sunătoare de aur. Ceeace în realitate niciodată nu se întâmplă, nici că se poate întâmpla.

Noi am făcut împrumuturi de miliarde în străinătate. — Ne-au venit vr'odată vagoane cu aur? Niciodată. Acum iarăși am avea nevoe de multe miliarde. Nici o țară nu posedă atâta aur lichid. Și cât posedă, nu se poate despărți de el, fiindcă îi este indispensabil ca temelia propriei organizațiuni economice și financiare.

Imprumuturile externe numai de formă se contractează în bani, dar nu se pot realiza decât prin trimitere de *material*, de *mărfuri*, de *produse* ale muncii naționale a Statului care acordă împrumutul. Tot în această formă vin și *toate capitalurile*, cari se plasează în vre-o țară străină. *Și tot pe această cale ele se și plătesc*, și se amortizează de către țara ce se împrumută.

Numai în această formă ne va putea veni și acel mare sprijin economic și financiar, de care vom avea trebuință în viitor.

Dar aceasta presupune, ca o condițiune indispensabilă, *un schimb comercial* între țări.

Noi am primi produse fabricate, șine de drum de fier, vagoane, locomotive, mașini și unelte de tot felul pentru industria noastră de petrol și pentru agricultura noastră, — iar, în schimb, am trimete cerealele și petrolul nostru. *Expresiunea financiară* a acestei *realități economice* va fi pe deoparte afluența de capitaluri necesare pentru România, iar pe de altă parte — plata anuităților, și stingerea treptată a datoriei de către România.

www.dacoromanica.ro

Intre noi şi Rusia însă, şi în timpuri normale, schimbul comercial e aproape nul: Rusia nu ne poate trimite mărfurile de cari avem trebuinţă, şi nu are nevoe de mărfurile noastre, pe care le produce ea însăşi cu prisosiuţă. Ea doar este principala noastră *concurentă* din Europa!

Cu atât mai puţin, evident, ne-ar putea da un sprijin economic o Rusie cuprinsă de frigurile revoluţiunii.

Dar chiar indiferent de chestiunea economică, şi chiar după încetarea tulburărilor revoluţionare, după restabilirea vre-unui echilibru în Rusia, ar fi cu putinţă alipirea României la vecinul nostru de la nord?

Am arătat altădată, că după ce va trece ameţeala vremurilor de revoluţie, — oricare ar fi forma exterioară a formaţiunii de Stat ce se va aşeza în întinsul nemărginit al Rusiei actuale, — două clase sociale sunt menite să coloreze tendinţele politice ale acelei formaţiuni: ţărănimea, care formează 80 la sută din populaţie, şi burghezimea, foarte şovinistă prin firea lucrurilor. Ambele aceste clase, fatal vor determina acelaş *caracter agresiv* al Rusiei de mâne, care deosebia şi Rusia ţaristă.

Rusia democratică tot aşa de puţin, ca şi Ţarii din trecut, va putea renunţa la aspiraţiunile ei de dominaţiune asupra Balcanului slav şi la «impulsiunea spre sud», la năzuinţa de a stăpâni Constantinopolul şi Strâmtorile. *Panrusismul*, sub forma lui ipocrită de panslavism, va constitui atunci primejdia *şi mai mare* pentru întreg orientul european.

Care ar fi deci situaţia României, cu numărul ei de 7—8 milioane de locuitori, în mijlocul acestor masse enorme ale diferitelor populaţiuni ruse, atât de străine nouă prin cultură şi aspiraţiuni?

Desigur, zilele neamului nostru ar fi numărate.

Soluţiunea «rusească» a problemului românesc nu ar duce, prin urmare, la asigurarea libertăţii naţionale şi la mărirea siguranţei noastre externe, ci ar însemna resemnarea la moarte sigură, ar determina agonia naţională, care de altfel n'ar dura mult până la sfârşitul fatal...

4 Noembrie

www.dacoromanica.ro

VI

DINASTIA ŞI ŢARA

A trecut mai bine de jumătate de veac de când învăţatul german Lorenz von Stein şi-a formulat teoria asupra monarhiei constituţionale, rămasă clasică în ştiinţa dreptului public.

Teoria aceasta se poate formula în puţine cuvinte.

L. von Stein pleacă dela faptul caracteristic în viaţa Statelor moderne: împărţirea societăţii între interesele opuse şi lupta aprigă de clase.

Acest savant jurisconsult, care înainte de R. von Ihering a relevat rolul luptelor sociale în formaţiunea dreptului pozitiv, a susţinut cu tărie că în Statele moderne, mai mult ca oricând, se simte necesitatea unui factor moderator, care în numele interesului general să pună frâu luptei de clase şi să înlesnească stabilirea echilibrului social. Fiindcă altfel *învingătorii* nu ar mai cruţa pe învinşii unui moment, şi întregul organism al Statului ar fi primejduit, prin predominaţiunea exclusivă a interesului de clasă deasupra binelui obştesc. Dezechilibrul social şi dezagregarea finală ar fi o consecinţă inevitabilă.

Acest factor moderator nu poate fi, după L. von Stein, decât dinastia naţională, care prin firea lucrurilor este legată de interesele permanente ale Statului şi se ridică deasupra tuturor luptelor. Menirea dinastiei este de a sprijini pe cei slabi şi de a impiedica o dominaţiune de castă exclusivă şi egoistă, care ar fi în dauna interesului general.

Dar pentru a putea îndeplini această misiune, dinastia trebue să fie *puternică* şi *respectată,* căci altfel ea însăşi ar degenera într'un instrument al claselor dominante, şi ar favoriza dezechilibrul social.

Se poate spune că teoria savantului german e evident influenţată de rolul istoric al Hohenzollernilor în Prusia, şi se poate ridica obiecţiuni în ce priveşte generalizarea ei.

Dar dacă există o ţară pentru care experienţa istorică parcă anume ar fi întocmit doctrina lui L. von Stein, aceasta este România.

Nicăeri clasa dominantă n'a fost mai lipsită de milă şi de scrupule faţă de obştia neamului şi mai puţin capabilă de a se pătrunde de interesul general, ca în România. Şi nicăeri obştia n'a fost mai dezarmată, mai expusă îm-

www.dacoromanica.ro

pilărilor, nicăeri un dezechilibru social şi politic nu a adus o situaţiune mai catastrofală.

Nicăeri, deci, intervenţiunea unui factor de moderaţiune şi echilibru n'a fost mai imperios cerută.

In teorie, toate formele de Stat pot avea avantajele şi dezavantajele lor. Dar vă daţi seama ce ar fi fost, în împrejurările noastre, concrete, o republică în România?

Rog pe cetitori să-şi aducă aminte caracterul luptelor noastre politice, cu împărţirea sistematică de «pradă» la fiecare întorsătură a «rotativei» constituţionale, apoi să treacă cu gândul prin toată galeria marilor şi micilor noştri bărbaţi de Stat şi să-i închipue în luptă pentru preşidenţia de republică...

Fiind dată atotputernicia unei oligarhii lacome şi corupte, nici o ţară, desigur, nu are o mai mare nevoe de *dinastie puternică şi respectată de toţi* ca România, pentru ca ea să-şi poată împlini misiunea.

Altfel, regele, oricine ar fi el, dacă nu va preferi să abdice, ca defunctul rege Carol în 1871, va ajunge numai decât prizonierul clicilor politice, şi nu-şi va putea păstra Coroana decât cu preţul demnităţii sale şi al interesului ţării.

Dar care este mijlocul de a ne asigura o dinastie puternică şi respectată?

Respectul nu se poate niciodată stipula prin convenţiuni între partide sau prin paragrafele unei Constituţiuni. In viaţa internă a Statelor, mai mult ca ori unde, convenţiunile şi Constituţiunile înseamnă foarte puţin faţă de *raportul real de forţe.* Tratatele şi paragrafele au aici numai întru atâta valoare, întru cât ele exprimă *echilibrul real* dintre factorii cari sunt în luptă.

Tot aşa şi respectul Coroanei se impune *dela sine* tuturora prin *forţa vitală proprie a unei dinastii,* prin autoritatea ei neîmprumutată din textul vre-unei convenţiuni, care e fragilă prin firea ei.

Această forţă o dinastie de obiceiu o are printr'o tradiţie seculară, prin rădăcini adânci prinse în Istoria naţională.

Dar noi nu avem astfel de dinastie.

Nu trebue să uităm că numai o durere reală a acestui neam s'a putut cristaliza în proverbul cunoscut: «schimbarea Domnilor, bucuria nebunilor».

Oligarhia noastră este de veacuri deprinsă să răstoarne pe domnitorii ţării, după interesele trecătoare de clică, şi pentru aceasta ea de multe ori nu s'a sfiit să conspire cu străinii. Din cauza aceasta, cu cât ne apropiem de

www.dacoromanica.ro

timpurile noastre şi cu cât competiţiunile Statelor străine au fost mai vii, cu atât mai dese sunt răsturnările de Domni. Domniile fanariote au durată mijlocie abia de vr'o *doi ani şi jumătate* (chiar ceva mai puţin pentru Muntenia, şi ceva mai mult pentru Moldova)...

Şi ne aducem aminte chiar de ultimele zile ale regelui Carol, — *după o jumătate de veac de domnie!...*

Aşa s'a putut stabili la gurile Dunării veşnicul praznic al oligarhiei noastre, care ne-a aruncat în sfârşit în fundul prăpastiei...

Dar tocmai *acuma* noi avem cea mai imperioasă nevoe de o dinastie puternică şi respectată.

Vă daţi seama ce va fi după războiu, dacă nu vom da o organizaţie mai temeinică acestui Stat?

Ţara împărţită în facţiuni «rusofile», «germanofile», «austrofile», — şi Dumnezeu mai ştie în ce fel de «filii»... Ne putem uşor închipui, ce corupţie, ce intrigi şi maşinaţiuni vor rezulta fatal din această situaţie. O politică internaţională fermă, ca şi o sănătoasă desvoltare internă n'ar mai fi cu putinţă. Dinastia veşnic expusă, pe un tron şubred, ar fi redusă să vegeteze, în continuă adaptare la cerinţile oligarhiei, mereu silită la o echilibristică degradatoare între influenţele străine...

Dinastia noastră are doar la obârşie o alegere, nici nu poate avea altă origină. Dar alegerea, prin sine însăşi, ca şi înrudirea oricât de înaltă, nu pot da unei dinastii nici autoritate, nici forţă vitală.

Orice rege, rămas *izolat* în mijlocul oligarhiei noastre, se va sbate întotdeauna neputincios între competiţiunile străine şi facţiunile politice, victimă şi jucărie în mânile politicianilor de cea mai urâtă speţă.

Ce'i de făcut atunci?

Răspunsul rezultă din însăşi analiza de mai sus. Situaţiunea internaţională a României, trebue să fie astfel aşezată, încât *izolarea* regelui să înceteze şi Coroana să găsească toată autoritatea şi puterea, ce'i sunt necesare pentru îndeplinirea misiunii sale, *tocmai în această situaţiune internaţională sigură şi solidă.*

Numai atunci România, ca Stat va avea o temelie neclintită, şi numai atunci prosperitatea şi propăşirea ţării, demnitatea şi libertatea naţională nu vor fi cuvinte goale de înţeles.

22 Decembrie.

www.dacoromanica.ro

VII

PROBLEMA PACII UNIVERSALE

Istoricul viitorului, cercetând cauzele războiului mondial, va fi silit a recunoaşte că omenirea a căzut victimă unei situaţiuni universale, în care răspunderea individuală a oamenilor de Stat sau chiar a popoarelor întregi, a jucat un rol prea puţin însemnat.

Condiţiunile de viaţă, în actuala fază istorică, au dărâmat, de fapt, toate acele îngrădiri cari, pe vremuri, făceau din fiecare Stat un teritoriu economic de sine stătător şi independent. Astăzi, condiţiunile de producţiune impun fiecărei ramuri de activitate omenească o producţiune în massă, în vederea pieţei universale. Restrângerea producţiunii la trebuinţele unui singur teritoriu de Stat, ar condamna munca naţională la o stare de inferioritate şi ar determina sărăcirea generală. Astfel, sub presiunea chiar a progresului technic şi a desvoltării neîncetate a producţiunii universale, pământul întreg se înfăţişează ca un singur organism economic.

Dar în acelaş timp, fatal se nasc conflicte pentru debuşeuri, pentru posesiunea marilor căi coomerciale, pentru împărţirea sau deschiderea liberă a oceanelor şi mărilor. Cu cât relaţiunile sunt mai intime, cu cât viaţa economică universală e mai intensă, cu cât sunt mai mari interesele legate de comerţul mondial, cu atât conflictele sunt mai inevitabile şi ajung mai acute.

Insă omenirea nu cunoaşte încă alt mijloc de apărare, pentru drepturile unui Stat şi pentru aplanarea conflictelor internaţionale, de cât recursul la forţa armată.

Am avut de multe ori prilejul să analizez cauzele cari ne-au adus, fatal, la cataclismul mondial. Nu voiu mai reveni acuma asupra acestor chestiuni.

Din punctul de vedere din care vreau să vorbesc acuma este indiferent cine dintre beligeranţi a avut dreptate, dacă a avut dreptate vreunul sau dacă cu toţii sunt deopotrivă vinovaţi. Este indiferent, de asemeni, ce soluţiune va fi dată conflictelor particulare, cari au determinat catastrofa.

Desfăşurarea groaznică a Marelui Războiu, pe de-asupra tuturor acestor chestiuni, ori cât de importante în

www.dacoromanica.ro

sine, ridică o mare și gravă problemă a viitorului omenirii întregi.

De când s'a început istoria relațiilor internaționale, dela primul contact dintre marile civilizațiuni antice, născute în valea Nilului și în Mesopotamia, și până astăzi, toată politica internațională era, în fond, în funcțiunea forței materiale. Oricum s'ar fi exprimat rezultanta acestor forțe — în forma distrugerii sau anexării rivalului, a «hegemoniei» unui Stat preponderent, a «păcii romane», a raportului complicat de vasalitate și suveranitate, sau în forma mai rafinată a «concertului european» sau a «echilibrului», bazat pe «pacea armată», — numai forța relativă a fiecărui Stat hotăra de această rezultantă.

Astfel, în mod natural, în sfera relațiilor internaționale fiecare stat nu putea avea de cât o singură politică: politica de putere (Machtpolitik). *Puterea* era singurul izvor al *dreptului* internațional.

De aci, sistemul înarmărilor, care, în ajunul conflictului mondial, trensformase lumea, cum a spus cineva, într'un arsenal și într'o cazarmă, care distrăgea de la muncă productivă atâtea brațe și care consuma pentru scopuri militare, atâtea avuții naționale.

Marele Războiu, ca produs natural al acestui sistem, care a scos în evidență toată primejdia lui pentru cultura omenirii întregi, a pus în fața conștiinței universale întrebarea dacă sistemul mai poate supraviețui acestei cumplite tragedii mondiale.

Câtă vreme rămânea în picioare, ca o mare putere mondială, Rusia țaristă, această întrebare nu se putea pune. O despoție orientală, după firea ei însăși, nu poate fi înfrânată, decât de o forță superioară. Chiar principiul ei de existență este necompatibil cu vre-o ordine bazată pe principii de drept.

Insă Puterilor Centrale le rămâne asigurată recunoștința eternă a Istoriei mondiale, pentru eliminarea din complexul vieții internaționale a acestui factor perturbator. Astăzi, nu sunt față în față de cât marile națiuni cari, după cum se exprimă Auguste Comte, formează marea «sinergie europeană», — națiuni a căror muncă comună a creat toată cultura și civilizația noastră, națiuni a căror viață politică e întemeiată, cu toate variantele, pe aceleași principii de drept și pe aceleași noțiuni de morală.

E natural deci că tocmai acum s'a pus chestiunea

www.dacoromanica.ro

unei noui ordine internaţionale, a unei «societăţi a naţiunilor», bazată pe principii de drept şi dreptate.

Şi, de fapt, războiul mondial nu se poate isprăvi decât în două feluri: sau prin renunţarea în sfera raporturilor internaţionale, la «politica de putere», prin înfiinţarea unei «societăţi a naţiunilor», care să reglementeze şi să asigure viaţa universală pe baza principiilor de drept şi dreptate, pentru toţi membrii acestei societăţi de o potrivă, — sau după normele vechi, prin triumful forţei brutale.

Dar, trebue să spun imediat, că această alternativă e pur teoretică, fiindcă, astăzi, după tot ce am trăit în aceşti patru ani de cumplite încercări, este clar că războiul nu se mai poate isprăvi numai prin triumful forţei materiale, fără prăbuşirea desăvârşită a civilizaţiei însăşi, care ar arunca omenirea întreagă în mizerie şi barbarie.

Dar voiu isprăvi mâine.

10 Martie 1918.

VIII

NOUĂ ORDINE INTERNAŢIONALĂ SAU „PACE INARMATĂ"?...

Am arătat eri că Marele Războiu a pus înaintea omenirii dilema: o nouă ordine mondială, bazată pe drept şi dreptate, sau «pace înarmată».

Dar, în acelaş timp, am afirmat că sistemul vechiu, al «păcii înarmate», n'ar mai putea continua fără prăbuşirea civilizaţiunii şi retrogradarea omenirii întregi la o stare neînchipuită de mizerie şi barbarie.

In adevăr, în această ipoteză, chiar de ar înceta operaţiile militare, prin paralizarea sau istovirea uneia din marile naţiuni beligerante, ar continua totuşi «războiul după războiu», care ar împărţi lumea în două lagăre înverjbite.

La ce consecinţi fatale ar duce acest «războiu după războiu», care n'ar fi decât o formă mai acută a «păcii înarmate» de altă dată?

De sigur, cum a avut prilejul să arate în una din cuvântările sale, contele Czernin, — în condiţiunile actuale, faţă de experienţele izvorîte din războiu, «pacea înarmată» ar fi o calamitate şi mai mare decât însuşi războiul. Bugetele militare nu s'ar mai putea limita, pentru

www.dacoromanica.ro

marile State europene, la sute de milioane, nici măcar la miliarde, ci la zeci și la sute de miliarde. Toată munca națională, toată activitatea productivă, toată puterea inventivă, într'un cuvânt forța și geniul național, ar trebui încordate numai pentru menținerea aparatului militar, cel puțin la nivelul dovedit necesar de uriașa încercare.

Dar această încordare n'ar mai lăsa forță și capitaluri disponibile, pentru activitatea economică națională, fără de care ea însăși nu este cu putință.

Pentru ca milioane sau zeci de milioane de lucrători să fie tot timpul ocupate în arsenale și în fabrici de arme și muniții, și alte milioane sau zeci de milioane întreținute în cazărmi, trebuesc alte sute și sute de milioane să muncească în ramurile de activitate productivă. Și pentru fiecare miliard cheltuit anual, în scopuri militare, s'ar cere zeci și sute de miliarde, întrebuințate în munca pașnică.

Dar însăși intensificarea activității productive, presupune relațiuni economice internaționale tot mai întinse și mai intime, cari ar fi însă excluse prin însuși «războiul după război» și prin împărțirea Marilor Națiuni în lagăre învrăjbite. Nu este numai un cerc vicios aici, ci o absolută absurditate.

Se poate închipui viața lumii, în care, să spunem, nu s'ar mai întreține raporturi economice normale între Germania și Anglia, sau între Germania și Franța?

Comerțul internațional dinainte de războiu, la 1913, numai dintre Germania și Anglia, fără colonii, se urca la aproape 3 miliarde de franci. Poate, atât Anglia cât și Germania, înlocui prin ceva acest schimb, în timpuri normale? Iar schimbul dintre Franța și Germania ajungea și el la aproape 2 miliarde anual. Poate economia lor renunța la el?

Dar «războiul după război» n'ar fi compatibil cu continuarea acestor raporturi economice. Nu numai din cauza urilor neîmpăcate dintre popoare, lăsate de o pace care n'ar fi decât un rezultat al triumfului gol al forței, dar fiindcă și interesul elementar n'ar îngădui o politică economică, ce ar duce la desvoltarea productivității adversarului, — factorul hotărîtor, cum s'a dovedit, al succesului militar.

Așa dar, o pace care s'ar întemeia numai pe forță e o imposibilitate materială, în condițiunile de astăzi ale vieții internaționale. O astfel de pace, în adevăr, n'ar cunoaște pe biruitori, fiindcă ar ruina și ar nenoroci, oricari ar fi clauzele tratatului de pace, tot atât de cumplit pe Statele victorioase ca și pe cele învinse, și ar transforma universul întreg într'un infern.

www.dacoromanica.ro

Nu rămâne decât o singură eşire, din această grozavă situaţie: o pace prin bună înţelegere.

Dar pacea prin bună înţelegere presupune renunţarea la politica de cotropiri şi cuceriri violente, renunţarea, într'un cuvânt, la politica internaţională bazată exclusiv pe forţa militară.

E cu putinţă ca Statele beligerante din cele două tabere să renunţe la «politica de putere» (Machtpolitik)?

In urma prăbuşirii Rusiei ţariste, e mai evident ca oricând, că nodul gordian al războiului mondial se află în Alsacia şi Lorena.

In ziua în care poporul francez va renunţa la anexarea prin forţă a acestor provincii, nici o piedică insurmontabilă n'ar mai sta în calea păcii prin bună înţelegere.

Telegramele, de mai multe ori, ne-au vestit că în muncitorimea franceză se afirmă tot mai mult un curent, care cere un plebiscit pentru rezolvirea chestiunii Alsaciei şi Lorenei. Evident, e o îndrumare spre o pace de bună înţelegere.

Am avut prilejul să semnalez curente de acestă natură şi în Anglia. Am putut vorbi despre lupta dintre popoare şi guverne, în Statele Inţelegerii.

De sigur, în aceste curente din sânul popoarelor trebue să punem toată nădejdea pentru pacea de bună înţelegere, care să triumfe împotriva politicei imperialiste a guvernelor.

Noua ordine a lumii nu poate rezulta numai din tratatele formale dintre guverne, ci şi din împăciuirea sufletească a popoarelor.

Dar popoarele nu pot sancţiona niciodată, oricare ar fi năzuinţele guvernelor lor, rezultatele bazate numai pe forţă. Dacă în Franţa, curentul pacifist se manifestează încă cu oarecare timiditate, aceasta se datoreşte mai cu seamă faptului că deţinătorii puterii pot inspira încă maselor populare neîncrederea în intenţiunile adversarilor.

In ziua în care această neîncredere va dispărea, nu există nici o forţă care ar putea reţine popoarele Democraţiilor Apusene în războiu.

Această psichologie populară sileşte pe oamenii de Stat ai Inţelegerii, rând pe rând, să adere la principiile organizaţiei internaţionale, anunţate de preşedintele Statelor-Unite. Căci, evident, pacea prin bună înţelegere trebue să fie bazată pe ideia de drept şi dreptate şi pe respectul dreptului la viaţă al tuturor popoarelor.

www.dacoromanica.ro

Insă, atât primii-miniştri din Franţa şi Anglia, cât şi preşedintele Statelor Unite, încearcă să insufle popoarelor lor credinţa că adversarilor nu li se vor putea impune aceste principii, decât prin forţa armelor.

Conducătorii Puterilor Centrale, prin declaraţiile recente din Berlin şi Viena, au aderat la principiile formulate de d. Wilson, pentru restabilirea păcii universale.

E un mare pas.

Popoarele, însetate de pace, aşteaptă înfăptuirea acestor principii.

Patru ani de crâncene lupte, e natural să fi sămănat în inimi ură, amărăciune şi neîncredere. Numai *faptele* pot împrăştia această atmosferă patologică ce împiedică pacea lumii.

In Orient, despoţia Ţarilor, care n'a trăit decât prin forţă şi violenţă, a căzut în ruini.

Aici e deschis câmp larg pentru aşezarea vieţii popoarelor pe principii de drept şi dreptate.

Ne dăm seama de toate dificultăţile problemei. Dar, oricât de mari ar fi ele, o voinţă fermă şi luminată, care nu scapă din vedere că, aici, se pun temeliile pentru noua ordine a lumii, poate şi *trebue* să le birue. Căci, să nu ne înşelăm, de la reuşita acestei opere uriaşe, atârnă destinul lumii, — răspunsul la întrebarea dacă acest războiu va aduce lumii o ordine superioară, de frăţească colaborare între toate popoarele, sau dacă el va condamna omenirea la prăbuşirea culturii milenare, menită să dispară în sbuciumul fără nădejde al unui «războiu după războiu»...

11 Martie, 1918.

IX

STATELE MICI ŞI ORDINEA INTERNAŢIONALĂ

Marele Stein, chemat în capul guvernului prusian, în urma păcii dezastruoase dela Tilsit, după cinci zile a publicat celebrul Edict din 9 Octombrie 1807, pentru emanciparea ţăranilor şi regularea proprietăţii lor.

Peste puţin, a apărut şi legea de organizare a oraşelor, pe baza principiului de autonomie.

In acelaş timp, pentru a asigura oricărui cetăţean par-

www.dacoromanica.ro

ticiparea activă la administrația Statului, marele reorganizator al Prusiei a pregătit un proect pentru organizarea dietelor provinciale pe baza aceloraşi principii, iar, ca încoronare a întregului edificiu de Stat, el a conceput şi un fel de reprezentațiune națională, ca organ al guvernământului de Stat.

Ce însemnătate aceste acte şi proecte trebuiau să aibă pentru viața națională a Prusiei, n'a scăpat din vedere implacabilului biruitor. Aflând, mai cu seamă, despre proectele menționate, Napoleon a decretat că Stein este un «vrăjmaş al Franței».

Activitatea ministerială a lui Stein a încetat astfel, numai după un an, fără ca proectele lui grandioase să fi putut găsi deocamdată întrupare, iar reformatorul însuşi a trebuit să fugă de urgia Corsicanului întâiu la Viena, apoi chiar la Petersburg.

Dar spiritul care a animat pe omul politic nu s'a stins; el a răsunat şi în «discursurile către Națiunea Germană» ale unui I. G. Fichte şi în activitatea altor mari dascăli ca Schleiermacher, Arndt, Niebuhr, Schoen, Wilhelm Humboldt, etc.; el a prezidat şi la organizarea Universității din Berlin, când au fost spuse marile cuvinte: «Statul trebue să înlocuiască prin forța morală, ceeace el a pierdut din forța fizică».

Dela acest punct de plecare pornind, Prusia, redusă după Tilsit numai la vre o 140.000 km. p. şi vre o 5 milioane de suflete, — adică aproximativ la întinderea actuală a Regatului Român şi la o populație şi mai mică, — Prusia a putut, în puține decenii, să se ridice în fruntea marilor națiuni europene.

Fiul eroicei regine Luisa, — moartă în tinerețe de inimă sdrobită, — care, ca băiat de treisprezece ani, a stat la patul ei de durere, abia peste şasezeci de ani a intrat, în fruntea oastei germane, ca împărat al Germaniei unite, în vechea capitală a lui Napoleon Bonaparte, după ce nepotul acestuia, prizonier şi exilat, a încheiat jalnic epopeea napoleoniană.

Stein, Hardenberg, Scharnhorst, ca şi marii daseăli pomeniți mai sus, au arătat care este calea adevărată a grandoarei naționale.

Dar dacă orice Stat nu e puternic decât prin sufletul poporului său, pentru Statele mici trezirea adevăratei conştiințe naționale, deslănțuirea tuturor energiilor latente ale poporului este chiar o condițiune de viață.

www.dacoromanica.ro

Acest adevăr l'au înțeles marele Stein și colaboratorii și urmașii lui, în diferitele sfere de activitate națională.

Acest adevăr reese cu putere când privim în jurul nostru.

Dacă am vrea să caracterizăm printr'un singur cuvânt micile State ale Europei civilizate, trebue să recunoaștem că ele se prezintă, mai cu deosebire, ca purtătoare ale ideii democratice și ale culturii sufletești. Elveția, Belgia, Olanda, Danemarca, Suedia, Norvegia, — sunt în fruntea progresului politic al omenirii, introduc cele mai îndrăsnețe instituțiuni politice și inovațiuni sociale, — sufragiul universal, reprezentarea proporțională, «referendumul», dreptul de vot al femeilor, o generoasă și bogată legislație socială; iar în ce privește cultura universală, aceste mici State sunt locuite de popoare cari, dacă nu sunt numeroase, sunt *mari* prin contribuția lor în toate ramurile științei, literaturii și artei universale.

Dar, mai cu seamă dintr'ún punct de vedere, rolul acestor mici dar glorioase popoare este mai însemnat chiar decât al multor mari națiuni.

Astăzi, toată nădejdea omenirii însângerate pentru un viitor mai fericit, stă, cum am arătat altădată, în organizarea unei ordine internaționale superioare.

Dacă problema a fost pusă acut de actualul războiu, ea nu datează de astăzi. Ideia e de mult propagată de inimile și inteligențele de elită de pretutindeni. Numeroase sunt și începuturile de diferite organizări internaționale, cari, cu drept cuvânt, constitue un titlu de glorie și de mândrie pentru omenirea întreagă.

Rolul pe care l au avut micile State în această mișcare se poate ușor învedera chiar prin simpla enumerare a țărilor și orașelor, în cari se află sediul diferitelor instituțiuni și organe internaționale.

In mica Elveție, Berna este leagănul uniunii poștale internaționale, în Geneva se află sediul central al Crucei Roșii internaționale, iar la Bàsel al Serviciului internațional al muncii; în mica Belgie, la Bruxelles se găsește sediul Institutului pentru drept internațional, al organizațiunii pentru luptă împotriva comerțului de sclavi, ca și al *Biuroului central pentru «legături internaționale»*; în mica Olandă, la Haga a fost stabilit sediul Tribunalului internațional de arbitraj; în sfârșit, în cursul acestui războiu, capitala micei Suedii, Stockholm, a fost destinată pentru adunarea conferinței pacifiste internaționale a

www.dacoromanica.ro

muncitorimii organizate, acolo au funcţionat biurourile acestei conferinţi, cari, acuma, urmează să fie mutate tot într'o ţară mică, — Elveţia.

Acest rol al Statelor mici este foarte natural.

Prin forţa lucrurilor, în sfera raporturilor internaţionale, lor nu le este îngăduită «politica de putere» (Machtpolitik). Viitorul lor nu poate fi asigurat decât prin triumful ideilor de drept şi dreptate, ca temelie a ordinei internaţionale superioare.

Dar, pentru ca micile State să poată îndeplini această mare misiune în Istoria universală, popoarele lor trebue să-şi afirme cu putere iudomptabilă, în toate sferele de activitate omenească, energia şi forţa sufletească.

Numai un regim democratic, larg şi intens, poate asigura această deslănţuire de energie, sub toate formele.

Un popor de iloţi, oprimaţi şi despuiaţi, o turmă inconştientă, dusă cu biciul de o oligarhie, — cu atât mai lipsită de scrupule, cu cât e redusă la limitele unui Stat mic, în care potentaţii ceasului se pot uşor ridica pe de-asupra legilor, — evident, nu poate da naştere acelor energii naţionale.

Astăzi, în faţa groaznicei realităţi, trebue să ne dăm seama atât de cauzele adânci ale dezastrului cât şi de căile de isbăvire.

Pilda Prusiei lui Stein, a lui Fichte şi Humboldt, ca şi pilda micilor democraţii contimporane din Apus să ne servească de călăuză.

12 Martie 1918.

X

DEMOCRAŢIE?...

Toţi autorii Greciei antice, — literaţii, cugetătorii, istoricii, — descriu în culori foarte negre democraţiile de pe vremuri.

Toţi sunt unanimi a deplânge înspăimântătoarea corupţiune şi brutala dominaţiune a drojdiilor societăţii, cari nu urmăreau decât să asigure pe seama obştei, o viaţă fără muncă «cetăţenilor fără căpătâiu».

In zadar am căuta să explicăm aceste plângeri unanime, prin faptul că aceşti scriitori şi istorici au fost adversari ai democraţiei. Ar fi un cerc vicios sau o simplă tauto-

www.dacoromanica.ro

logie. Pentru ce, în adevăr, toți oamenii de elită ai Antichității să fi fost adversari ai democrației, dacă antagonismul lor nu s'ar fi explicat prin însăși natura lucrurilor?

Puțină reflecțiune asupra fenomenelor analoage din vremea noastră ne poate dovedi, că descrierile pesimiste ale Antichității erau foarte aproape de adevăr.

O cetate antică, la care se reducea Statul pe atunci, era întotdeauna o organizație exclusivistă, care lăsa în afară de cadrul Statului covârșitoarea majoritate a organismului social, întreg «poporul» muncitor, în sensul modern al cuvântului. Nicăeri în antichitate, clasele muncitoare nu făceau parte din Stat și erau strivite sub formele variate de sclavie sau șerbie.

Astfel «poporul», — «Demos», — din cetățile antice, nu era *poporul* Statelor moderne. Și «democrația» lor, nu era democrația noastră.

Când într'o cetate antică biruia «Demos-ul», aceasta însemna că la cârmă veneau din sânul minorității, privilegiate socialmente, care singură constituia Statul, elementele cari nu jucau nici un rol în activitatea productivă și erau caracterizate numai prin sărăcie. Aceste elemente, în mod natural, căutau să profite din exercițiul puterii, — de aci îngrozitoarea corupțiune și «tirania numărului», în sensul restrâns al cetățenimii exclusiviste.

Fenomene analoage se produc oriunde, și în zilele noastre, unde se prezintă aceeași situație. In Statele de Sud ale Uniunii Americane, în timpurile sclaviei Negrilor, dominațiunea «Albilor săraci» nu avea nimic de invidiat democrațiilor antice.

In toate aceste cazuri, massele muncitoare, cari prin munca lor întrețin toată societatea și duc pe umeri întreg edificiul Statului, sunt excluse dela drepturile politice.

In această situație, așa numita «democrație» nu e compatibilă nici cu adevărata libertate, și este lipsită de forță morală și creatoare. E o simplă *ohlocrație*, — dominațiunea plebei trândave.

Când o clasă populară, — care este caracterizată numai prin lipsa de avere, dar nu e pătrunsă de marele ei rol economic în viața socială, ca bază însăși a Statului prin munca ei productivă, — ajunge la putere politică, ea nu poate să facă nici un uz util societății din această putere, și caută cel mult să și speculeze votul.

www.dacoromanica.ro

E cea mai detestabilă formă de guvernământ, şi cea mai primejdioasă pentru moralitatea şi sănătatea publică.

In lumina acestor consideraţiuni, ne putem da mai bine seama de neajunsurile vieţii noastre publice.

Din punctul de vedere social, suntem un popor de ţărani. 82 % din populaţia noastră o formează ţărănimea.

Totuşi ţăranii sunt cu desăvârşire excluşi din viaţa publică. Ei chiar formal nu fac parte din corpul electoral al Senatului şi, de fapt, sunt eliminaţi şi din corpul electoral al Camerei. Ce înseamnă, în realitate, cei 38 de deputaţi ai colegiului al III-lea (fără Dobrogea), — ştie orişicine.

Dar ce reprezintă alegătorii celorlalte colegii, dacă facem abstracţie de cei 3—4000 de proprietari funciari, mijlocii şi mari?

Despre colegiul al II-lea, care alege 70 de deputaţi, nici nu mai vorbesc. Acest colegiu, *pur orăşenesc*, este alcătuit din «albi săraci», în toată puterea cuvântului.

Dar ce valoare reală are şi «censul» de 1200 sau 2000 pentru colegiul I de Cameră şi Senat, nu am nevoe să insist prea mult.

Astfel, la noi Senatul şi Camera sunt, în majoritate covârşitoare, numai reprezentaţiunea acelor clase sociale, caracterizate prin lipsa de avere, cu exclusiunea desăvârşită a adevăratelor clase muncitoare, dela ţară şi dela oraş.

Şi nu avem nevoe de autoritatea scriitorilor clasici, pentru a cunoaşte rezultatele acestui sistem, în care orice guvern îşi asigură majoritatea, prin mijloacele cunoscute.

Atmosfera morală creată de acest sistem, a zădărnicit toate sforţările oamenilor de elită şi, la sfârşit, ne-a aruncat în besnă.

Să numiţi cum voiţi acest sistem, oligarhie sau ohlocraţie, dar democraţie el nu este.

Dacă voim pentru neamul acesta o altă soartă, dacă ne dăm seama că numai deslănţuirea tuturor energiilor latente ale naţiunii ne poate aduce însănătoşirea morală, mântuirea şi înălţarea, atunci trebue să lichidăm, fără întârziere, acest sistem.

13 Martie, 1918.

www.dacoromanica.ro

XI

CALEA MÂNTUIRII

Adevărata democraţie nu înseamnă o goală dominaţiune a masselor, — stăpânirea minorităţii de către majoritate.

Democraţia, în sensul modern al cuvântului, nu poate fi decât guvernarea poporului prin sine-însuşi, şi anume, în forme şi în condiţiuni cari exclud orice *dominaţiune de clasă*, orice «stăpânire» a unui strat popular de către un alt strat popular.

Nu numai că nu se poate identifica democraţia cu stăpânirea minorităţii de către majoritate, dar, dacă ea exclude şi dominaţiunea majorităţii de către minoritate, ea tot atâta creiază garanţii împotriva dominaţiunii unei minorităţi asupra societăţii întregi, cât trebue să asigure şi minorităţilor toate mijloacele de apărare, împotriva abuzului gol de putere din partea majorităţilor.

Intr'un cuvânt, democraţia modernă înseamnă înainte de toate, *organizaţia libertăţii*.

Tocmai din cauza aceasta, Antichitatea, în care nu putea fi vorba de libertate cum o înţelege vremea noastră, nu cunoştea nici democraţia modernă.

Dar de aici reese că democraţia nu poate rezulta numai din acordarea fie şi a celui mai larg drept de vot.

Ea presupune dimpotrivă un complex de garanţii şi instituţiuni, o organizaţiune a activităţii publice, care pleacă din adâncimile corpului naţional şi, printr'o serie, neîntreruptă de organe ale vieţii cetăţeneşti, culminează în organele centrale ale puterii de Stat.

Dacă, din acest punct de vedere, privim realitatea vieţii noastre publice, nicăeri, din vârf până în temelie, nu găsim o asemenea organizaţie.

Dacă plecăm dela celula organică a corpului naţional, dela acele centre de populaţie naturală, cari s'au format dela sine în cursul vremurilor, că rezultat al configuraţiunii solului naţional, — satele noastre, — ele sunt ignorate de organizaţia noastră administrativă şi politică. Ele n'au nici o funcţiune, recunoscută de lege, în viaţa noastră socială şi politică.

Legile noastre comunale combină în mod arbitrar «comunele» rurale, din mai multe centre de populaţie,—

www.dacoromanica.ro

creaţiuni artificiale, lipsite de orice viaţă şi chiar seriozitate, ce servesc numai pentru a subordona satele unor clici mărunte biurocratice, ignorante şi corupte, cari reflectează numai voinţa a-tot-puternică a prefectului. Fiecare ministru de Interne care se respectă, se crede dator să vie cu o nouă lege comunală, pentru a recroi din nou, din massa amorfă a satelor, alte comune, după fantazia lui iresponsabilă. Chiar legea defunctului V. Lascar, n'a fost decât o caricatură în această privinţă.

In organizaţia noastră nu este astfel nimic analog cu «parohia» engleză, cu «township»-ul american sau cu «Gemeinde» germană.

Şi nu se cer mari studii istorice, pentru a şti ce rol au jucat, în educaţia civică a acestor popoare, amintitele organe primordiale ale vieţii naţionale.

Din punctul de vedere al organizaţiei, poporul satelor noastre este un conglomerat anorganic sau cel-mult o turmă, condusă cu bâta de vătăşelul primăriei sau de jandarmul rural.

Această stare de lucruri ne explică pentru ce cronica noastră judiciară înregistrează atâtea omoruri de primari, de cari ţăranii comunelor noastre «autonome» n'au nici un mijloc de a scăpa altfel.

In aceste condiţii, în care trăeşte majoritatea covârşitoare a naţiunii noastre, mai poate fi vorba de deslănţuirea energiilor naţionale, de viaţă publică, de virtuţi civice, de simplă demnitate cetăţenească?

Şi din acest punct de plecare, urcând pe scara organizaţiunii noastre de Stat, găsim numai aceeaşi lipsă de adevărată organizare: asociaţiuni comunale, consiliile comunale urbane, consiliile judeţene, nu sunt decât un simulacru. Cine nu ştie că, în 24 de ore după «schimbarea regimului», provocată de vr'un incident de stradă din Bucureşti, nu rămâne în picioare, în toată întinderea ţării, unul singur din aceste consilii «autonome»? Mandatele de consilieri servesc numai pentru răsplata partizanilor cu ambiţiuni mai modeste.

Astfel, toată organizaţia noastră locală nu este decât o enormă minciună.

Focare locale de viaţă publică, de educaţie cetăţenească, ce ar deştepta conştiinţa civică şi ar trezi interesul pentru binele obştesc, ca şi simţul datoriei fiecărui cetăţean faţă de obşte, sunt însă elementele esenţiale ale oricărei adevărate organizaţiuni democratice. Numai ele

www.dacoromanica.ro

pot da o garanție împotriva unei dominațiuni de clasă, a unui abuz de putere, atât din partea majorităților goale ca și din partea minorităților ; numai ele pot asigura adevărata libertate, atât cetățenilor izolați, cât și grupărilor lor spontanee.

Numai pe baza lor se poate construi un Stat democratic, care poate da maximul de încordare energiilor naționale.

Numai pe această cale, se poate chiar naște o națiune conștientă de sine.

Și numai această cale poate duce Neamul nostru spre mântuire, după cumplita lui încercare.

14 Martie 1918.

XII

TIRANIA AGRAVATĂ DE CORUPȚIE

Am spus într'un articol precedent, că adevărata democrație înseamnă organizația libertății.

Dacă însă, cum am arătat, toată organizația noastră de Stat, dela centrul de populație elementar, satul, până la organele centrale ale puterii de Stat, n'a fost de cât o minciună, menită să dea țara pradă clicilor oligarhice, — e natural că nici libertatea cetățenească n'am cunoscut-o.

E adevărat că pentru oligarhia însăși, această stare de lucruri însemna mai mult decât libertatea.

Pentru oligarhii noștri și pentru clientela lor, legea n'a existat niciodată. Adică ei erau deasupra legilor. Pentru poftele și abuzurile lor, pentru încălcările cele mai revoltătoare ale legilor, chiar pentru crimele lor, nu a existat nici o îngrădire, nici un frâu.

Studiați cronica noastră judiciară, în comparație cu a țărilor celor mai civilizate din Apus.

De sigur că nu suntem mai morali, și în special clasa noastră dominantă nu este mai neprihănită decât cea din Franța, Anglia sau Germania.

Dar cunoașteți măcar un caz de dare în judecată și condamnare a unui singur reprezentant al oligarhiei noastre, pentru polițe false, excrocherie, abuz de încredere sau abuz de putere, delapidare, etc. ?

Rog pe fiecare cetitor să-și scuteze amintirile: de câte flagrante abuzuri, strigătoare violări de legè, adevărate

www.dacoromanica.ro

crime şi chiar omoruri, cunoscute de toată lumea şi rămase totuşi nepedepsite, — nu'şi aduce el aminte?...

Această licenţă desăvârşită pentru cei de sus, e în modul cel mai natural legată de lipsa oricărei ocrotiri pentru drepturile cele mai sacre ale celor de jos.

Să luăm, de pildă, dreptul cel mai elementar, — libertatea individuală, pe care o «garantează» Constituţia.

Cine nu cunoaşte celebrele «beciuri ale poliţiei», cine nu ştie că omul din popor era mai totdeauna expus ca, după capriciul celui dintâiu sub-comisar sau jandarm rural, fără să mai vorbesc de autorităţile superioare, să fie arestat şi torturat, fără nici o teamă de pedeapsă?

Voiu aminti aici numai un singur fapt, caracteristic mai cu seamă prin candoarea cu care a fost călcată în picioare libertatea cetăţenească.

Acum câţiva ani, Familia Regală a petrecut vre'o 7—8 zile la Iaşi, pentru a lua parte la inaugurarea unor biserici, reclădite de defunctul rege Carol. Ministrul de Interne de pe vremuri, — şi era un ministru «liberal», dragă Doamne! — a crezut bine ca aceste serbări să nu fie tulburate de figuri ţărăneşti, prea puţin pitoreşti după gustul lui. Şi atunci a dat pur şi simplu un ordin ca Iaşul să fie înconjurat cu un cordon militar şi nici unui ţăran să nu-i fie îngăduit a intra în oraş. Iar cei cari ar încerca să se strecoare, să fie puşi la popreală.

Şi iată cum, în timp de pace, în deplină linişte, sub regimul Constituţiunii «belgiene», o categorie însemnată de cetăţeni, care formează majoritatea «poporului suveran», printr'o singură trăsătură de condei ministerial, a fost lipsită de toate libertăţile constituţionale! Unii au pierdut astfel procese, judecate în ultima instanţă, alţii n'au putut sta la căpătâiul unui copil muribund în spital, reţinuţi o săptămână întreagă în arestul poliţiei pentru călcarea ordinului. Toată mişcarea dintre sate şi capitala judeţului a fost oprită. Dar acest lucru s'a părut atât de natural faţă de moravurile noastre «constituţionale», încât nici măcar ziarele n'au protestat.

Cetăţeanul de rând nu are în România nici un mijloc legal de apărare, împotriva abuzului de putere al organelor administrative, afară de caricatura «Contenciosului administrativ», votat şi acela abia în ultimii ani.

Mentalitatea noastră în această privinţă este atât de viciată, încât n'a găsit nici un răsunet, la discuţia legei Contenciosului administrativ, obiecţiunea unui deputat

www.dacoromanica.ro

că o jurisdicție excepțională care trimite pe un țăran din Dorohoiu, pentru apărarea drepturilor lui, înaintea Curții de Casație din București, constitue numai o ocrotire fictivă împotriva abuzului administrativ. Marilor și micilor noștri bărbați de Stat, cererea ca actele arbitrare ale organelor administrative să poată fi atacată înaintea instanțelor judecătorești ordinare, li s'a părut o erezie nemai auzită și primejdioasă.

Mai mult. Avem un text de lege, — art. 99 din Codul penal, — care anume acopere orice act arbitrar al unui agent subaltern, săvârșit din ordinul superior.

Și dat fiind că, pe această cale, din ordin superior în ordin superior ajungi până la ministru, responsabil numai, chipurile, în fața Corpurilor legiuitoare, — impunitatea desăvârșită pentru întreaga erarhie administrativă și polițienească, dela ultimul sergent de stradă sau jandarm rural, este asigurată.

Dar în țara de obârșie a instituțiilor politice moderne, Anglia, legea ocrotitoare a libertății individuale, — vestitul *habeas corpus act,* — este cu drept cuvânt considerată ca piatra de temelie a întregului edificiu constituțional

Și de sigur, o democratie adevărată, care să facă cu putință întreaga desvoltare a energiei naționale, este necompatibilă cu lipsa unei ocrotiri legale a drepturilor individuale.

E cunoscut celebrul cuvânt al unui procuror englez, într'un rechizitoriu împotriva agentului de poliție care arestase, vre-o trei ceasuri, pe un băiat, ucenic de covrigar, că dauna suferită de cel arestat e o considerație secundară, dar demnitatea națională și însăși ideea de suveranitate a legii au fost jignite și cer o pedeapsă exemplară.

In comparație cu această concepție, e caracteristică credința legislatorilor noștri, că ocrotirea libertății individuale a «mojicimii» e necompatibilă cu siguranța publică.

Despre regimul țarist s'a spus că e despotismul «cinovnicilor», moderat prin corupție.

Dar regimul sub care am trăit noi poate fi numit: tirania clicilor oligarhice, agravată de corupție.

16 Martie 1918

www.dacoromanica.ro

XIII

RĂDĂCINA RĂULUI

Declarația noului guvern, anunțând opera de «regenerare morală și de reorganizare», pune, în primul rând, «completa și înțeleapta rezolvare a problemei agrare» ca punct de plecare pentru această operă.

Această legătură între o problemă economică și opera de regenerare morală, nu este o simplă întâmplare.

Pentru un cercetător care nu se oprește la suprafața lucrurilor, *minciuna* vieții noastre de Stat, despre care am vorbit de atâtea ori, se datorește în primul rând, constituțiunii noastre agrare.

România, în adevăr, este, înainte de toate o țară de latifundii, mai mult chiar decât cum a fost Irlanda, înainte de reforme. Toate statisticile noastre oficiale nu au de scop decât să ascundă acest adevăr.

De fapt însă, chiar din statisticile noastre rezultă că proprietate mijlocie nu avem de loc, iar proprietatea mică țărănească este numai o aparență. Majoritatea covârșitoare a țăranilor «proprietari» posedă câte un petec de pământ, din care nu pot trăi, pe care nici nu-l pot munci de fapt, și care servește numai ca să i lege de glebă.

Am făcut însă socoteala altădată, că aproape o jumătate a solului național este stăpânită numai de vre-o 1000 de proprietari.

Și ceeace este mai grav, latifundiile noastre nu sunt cultivate prin munca liberă, ci prin *munca robită*, în ciuda tuturor paragrafelor Constituțiunii și ale legilor.

Oricine a stat la țară știe cum țăranii noștri sunt «scoși la muncă» cu biciul jandarmilor.

Relațiunile economice, condițiunile de producțiune, au o înrâurire hotărîtoare asupra întregei «supra-structuri» legale și politice, în orice țară. Fiindcă orice țară, înainte de toate trebue să trăiască, deci să producă.

Interesul economic elementar impune, în România, ca întreg pământul să fie cultivat. Față însă de constituția noastră agrară, aceasta înseamnă ca 6 milioane de țărani să muncească pentru o mie de familii de latifundiari.

Dar nimeni nu muncește pentru altul de bună-voe. La această muncă nu-l poate determina decât *interesul* sau *forța*.

Interesul reglementează raporturile economice în Sta-

www.dacoromanica.ro

tele moderne, — forța, în Statele întemeiate pe sclavie sau iobăgie.

Regimul libertăților «burgheze» ar aduce, de sigur, la ruină sistemul latifundiar. Acesta nu se poate menține decât mulțumită muncii robite.

Că aceasta este realitatea vieții noastre economice rurale se învederează chiar din paradoxul cu țăranul român, care muncește cu vitele și uneltele lui pe latifundiile vecine, este adesea silit să-și lase în părăginire bucățica lui de pământ proprie.

De aci, antinomia fundamentală a vieții noastre publice: Constituție «belgiană», legi copiate după «ultimul model» și, în acelaș timp, robia desăvârșită a majorității covârșitoare a poporului.

Toată arta noastră de guvernământ se reduce la menținerea acestei realități de robie, în dosul fațadei moderniste a instituțiilor. Toate legile se pot vota, toate reformele și inovațiunile *dernier cri* se pot introduce, cu condiție ca, în fond, nimic să nu fie schimbat, ca legile *incomode* să nu fie aplicate sau, la aplicarea lor, să fie astfel «interpretate», încât să dea rezultatul diametral opus literei și sensului lor.

Tot aparatul polițienesc, administrativ și judiciar, la la țară, nu servește decât pentru acest scop. Un administrator de plasă sau un judecător de pace nu ar putea rămâne 24 de ceasuri la postul lui, dacă ar lua prea în serios litera legii. E cunoscut cazul acelui ministru de Interne, care a provocat revolta «partidului», pentru că dăduse ordin administrațiunii să supravegheze ca țăranii să nu fie înșelați la măsurătoare și socoteli...

Înțelegeți că, în aceste condițiuni, asigurarea libertăților individuale ale țărănimii și ocrotirea ei legală împotriva abuzului administrativ, sunt în adevăr, necompatibile cu «siguranța publică»!...

Deasemeni, organizarea comunală în care primarul n'ar fi simplă slugă la ordinele latifundiarului sau ale arendașului său, este tot atât de inadmisibilă în acest «sistem» ca și orice administrație cinstită, ca și participarea efectivă a țăranilor la viața publică și funcționarea sinceră a regimului constituțional.

Ca un simbol al acestui «sistem», va rămânea întotdeauna condamnarea la închisoare ca «excroci», a acelor doi tineri cari au îndrăznit să împartă țăranilor textul Constituției țării lor.

www.dacoromanica.ro

Şi trebue să mărturisim că cunoaşterea de către ţărani a Constituţiunii este, în adevăr, primejdioasă pentru «ordinea publică» românească...

Şi orice încercare de reformă administrativă, orice inovaţiune constituţională, orice organizare de servicii publice, sunt o utopie, pentrucă sunt condamnate să rămâe o literă moartă sau chiar să dea rezultate contrarii scopului urmărit, câtă vreme cauza adâncă a răului — constituţia noastră agrară — rămâne neatinsă.

Mecanismul raporturilor economice productive va sfărîma toate bunăvoinţele, va steriliza toate intenţiunile curate, va măcina toate rezistenţele.

Astfel *minciuna* vieţii noastre publice a fost erijată în principiu de Stat.

Reforma anunţată de noul guvern, rezolvarea *completă* şi *înţeleaptă* a problemei agrare, va trebui să lovească răul la rădăcină.

3 Aprilie, 1918

XIV

CALEA DE MÂNTUIRE

Am afirmat că trecutul nenorocit nu poate fi lichidat decât prin opera de renovare.

Pentru a feri generaţiile viitoare de rătăcirile cari ne-au dus în prăpastie, trebue să reclădim întreg edificiul nostru politic pe alte baze.

Incercările grave prin cari trecem şi prin cari va trebui încă să trecem, vor cere poporului românesc încordarea tuturor forţelor lui, morale şi materiale, pentru ca să putem nădăjdui, că cel puţin urmaşii noştri vor vedea zile mai bune.

Dar această încordare a forţelor vii ale poporului întreg nu e cu putinţă, într'un Stat bazat pe minciună, într'un Stat în care majoritatea covârşitoare a poporului, — massele muncitoare, cari duc pe umerii lor întreg edificiul de Stat, — e lipsită de orice drept şi de dreptate, iar o mână de privilegiaţi ai soartei se ridică deasupra legii, exploatând Statul într'un interes de clică.

România veche, acest Eldorado al unei oligarhii desfrânate, trebue să facă loc unei Românii cu adevărat democratice, în care, în primul rând, ţărănimea să aibă asi-

www.dacoromanica.ro

gurată situaţia politică şi socială, la care îi dă dreptul însăşi massa ei şi însemnătatea ei în viaţa noastră economică şi naţională.

Pentru aceasta, ni se impune să rupem toate tradiţiile urâte ale trecutului şi să întreprindem o mare operă de renovare a întregului nostru edificiu politic şi administrativ, pe baze largi democratice.

Această operă e necesară nu numai pentru a da câmp liber tuturor energiilor naţionale, nu numai pentru însănătoşirea şi întărirea noastră internă.

Dar, cum am spus altădată, viitorul naţiunilor şi Statelor mici, cari nu se pot baza numai pe forţa materială, atârnă de triumful ideilor de drept şi dreptate în raporturile naţionale, de crearea unei noui ordine internaţionale pe baza principiului de *auto-determinaţiune*, cum se zice astăzi, a tuturor naţiunilor.

Cu alte cuvinte, viitorul lor atârnă de biruinţa ideilor democratice, chiar în raporturile internaţionale.

Acest fapt ne explică pentru ce în toate Statele mici din Apus, ideea democratică s'a afirmat cu atâta putere. Insuşi instinctul de conservare impune naţiunilor mici propaganda democratismului.

Pe de altă parte, trebue să notăm că Statele mici îşi găsesc sprijinul natural în partidele democratice ale Statelor mari, pe când cele reacţionare sunt dispuse să le trateze ca nişte «bătături ce trebuesc extirpate».

Această legătură e cât se poate de logică.

Democraţia înlăuntrul Statelor, înseamnă organizaţia libertăţii. Ea exclude privilegiul şi dominaţiunea prin forţă a unei clase asupra alteia. Dar tot aşa, în relaţiile internaţionale, ideea democratică este necompatibilă cu dominaţiunea bazată exclusiv pe forţa materială, a unei naţiuni asupra alteia. Şi în sfera internaţională, democraţia nu poate însemna decât organizarea libertăţilor naţionale, pe temeiul aceloraşi principii de drept şi dreptate.

Când însă o naţiune mică cum e cea românească, îşi dă o organizaţie de Stat atât de contrară principiului democratic, ea se află şi din punctul de vedere internaţional, într'o situaţie de vădită inferioritate şi expusă din cauza aceasta tuturor primejdiilor.

E destul să amintesc un incident recent foarte penibil pentru amorul nostru propriu naţional.

In Octombrie trecut, conducătorii partidelor socialiste

www.dacoromanica.ro

din Suedia, Norvegia, Danemarca, Olanda şi Elveţia, — adică din toate democraţiile mici din Apus, neutre, — au elaborat un manifest, ca o bază pentru pacea generală, aşa cum ar dori-o democraţia şi în conformitate cu consfătuirile ce avuseseră loc la Stockholm.

Manifestul vorbeşte de soarta Belgiei, a Alsaciei-Lorenei, a tuturor naţionalităţilor slave din Balcani şi Austria, a Armeniei, a valonilor din Belgia, a Schleswigugului, a Palestinei şi a evreilor de pretutindeni.

Numai despre soarta românilor, fruntaşii democraţiilor europene au uitat să spună un cuvânt măcar!

Numele României e amintit numai în legătură cu chestia evreiască: manifestul stăruieşte ca Congresul de pace să impună României reacţionare să acorde populaţiunii sale evreieşti, pentru asigurarea drepturilor pe cari le are în ţările civilizate, o autonomie naţională...

Adică democraţia europeană nu şi-a amintit de români, ca de o naţiune care are şi ea revendicări, din punctul de vedere al dreptului şi al dreptăţii, ci numai ca de un Stat opresiv şi reacţionar, căruia Europa civilizată ar trebui să-i impună respectul principiilor umanitare...

Nimic nu poate învedera mai bine că, pentru România, adoptarea în viaţa ei de Stat a principiilor democratice este o condiţiune de viaţă. Ea evident, nu va putea cere cu temeiu democraţiei europene ocrotirea pentru drepturile şi interesele ei, câtă vreme în Statul român nu sunt ocrotite drepturile şi interesele majorităţii claselor ei muncitoare, — ale ţărănimii.

Chestiunea evreilor pământeni intră şi ea în categoria problemelor ce nu pot rămânea fără rezolvire.

Încă acum unsprezece ani, am atras atenţiunea asupra primejdiilor la cari ne expune, la cel dintâiu Congres european, antisemitismul deşănţat al claselor noastre dominante («*Viaţa românească*», 1907, No. 11, pagina 168 urm.).

Bine înţeles, şi acesta a rămas un glas care striga în pustiu...

Acum însă e clar pentru oricine, că România nu poate rămânea, după prăbuşirea ţarismului, singurul punct de pe suprafaţa globului pământesc, unde chestiei evreieşti să-i poată fi dată altă soluţie, decât în toată lumea.

Democratizarea Statului român care ni se impune astăzi, ca o singură cale de mântuire, trebue să fie integrală şi consecventă, — fără nici o *reservatiomentalis*.

www.dacoromanica.ro

Aceasta este pentru noi o chestiunde de *a fi sau a nu fi.*

Unirea cu Basarabia, care s'a săvârşit în condiţiunile cunoscute, ne impune şi mai imperios această cale.

Nu numai pentru că Basarabia a trecut printr'o revoluţie politică şi socială şi nu e cu putinţă ca să rămână o prăpastie între structura acestei provincii şi România de dincoace de Prut, — dar e evident că vechiul edificiu politic nu poate adăposti România mărită.

Aceasta însă formează un capitol deosebit.

5 Aprilie 2918

www.dacoromanica.ro

CAP. VII

RĂSPUNSURI ŞI POLEMICI

I

„OMUL DREPT"...

Am dat zilele acestea peste o pagină din Platon («Republica», cartea a doua).

Sunt cuvinte vechi, cari rezumă un etern adevăr moral. Nu pot rezista ispitei de a le reproduce aici:

«*Omul drept*, —spune bătrânul dascăl, — nu poate avea alt criteriu decât conştiinţa lui proprie. Dacă el îşi caută justificarea în părerile altora, în lauda sau în ocara lor, el chiar prin aceasta se abate de la calea dreptăţii, e un vanitos sau un interesat.

El poate trece ca cel mai scelerat dintre oameni, încât conştiinţa lui să fie supusă celor mai aspre încercări, dar ea nu poate fi clătinată nici prin infamia ce se aruncă asupra lui, nici prin relele tratări: ci până la moarte el va păşi neclintit pe cărările luminate de conştiinţa lui, de *dreptate*, cu toate că, toată viaţa lui, semenii îl vor socoti ca un om rău şi nemernic.. El va fi bătut cu vergi, torturat, pus în fiare, i se vor arde ochii cu fierul roşu: în sfârşit, după ce îl vor face să sufere toate relele, îl vor răstigni pe cruce. Şi prin aceasta lumea va încerca să-l facă să simtă, că nu trebue să te străduneşti să fii om drept, ci numai *să pari altora* că ai fi drept,..

Dar conştiinţa, demonul cugetului, nu-i poate îngădui

www.dacoromanica.ro

ca judecăţii sale proprii, simţului său propriu de dreptate să le substitue judecata şi simţul altora, fie chiar ale lumii întregi...»

E presimţirea «imperativului categoric» al lui Kant.

12 Octombrie, 1917

II

AMENINŢARI

Primesc o scrisoare anonimă de ameninţări, în care autorul între altele afirmă:

«In viaţa mea nu am scris anonim, dar... semnând, *m'ai împiedica desigur*».

De la ce să împiedic şi cum să împiedic?

Pot asigura pe anonimul Sparafucili că, în ce mă priveşte, se expune tot aşa de puţin acum ca ori şi când. Am primit întotdeauna cu egal dispreţ astfel de manifestări.

Dar aceasta e un exemplu caracteristic de acel curaj specific, eternizat în «Scrisoarea pierdută»: «dacă'i anonimă o semnez şi eu»...

Laşitatea de caracter nu rezultă de altfel atât din anonimat, cât chiar din ameninţările adresate unui om convins, care într'un sfert de veac de activitate publicistică a susţinut totdeauna aceleaşi idei, ori care a fost «situaţia».

Convingerile nu se răstoarnă nici cu insulte de după colţ, nici cu cuţitul sau focul de revolver.

Pe un om convins ameninţările îl pot numai întări în credinţele lui, faţă de această vădită dovadă de slăbiciunea morală şi intelectuală a adversarilor.

Din oarecare semne însă rezultă, — şi din acest motiv mai cu seamă am relevat această producţiune literară, — că avem aici aface cu un domnişor dintre aceia, ale căror convingeri se formează de «sacul cu grăunţe».

De aci, naiva credinţă că mă poate impresiona.

Dar eu nu umblu după «slujbe» şi «gheliruri» acum, precum n'am umblat niciodată, — nici măcar atunci când orice manifestare pentru «idealul naţional»... rusesc, aducea atâtea recompense... probabil, tot «naţionale», încât un gazetăraş care decenii era silit să-şi «tapeze amicii» cu cinci lei, putea să plece în «pribegie» cu milioane.

www.dacoromanica.ro

Dacă dar eroul meu anonim, voește numai să-și «creeze titluri» pentru viitor, — cu atât mai multă seninătate îi pot arunca scrisoarea la coș, dându-i această adeverință de primire.

25 Decembrie, 1917

III

PRO DOMO

I. D-l I. Brătianu în momentul declarării războiului european

Mai bine mai târziu, ca niciodată...

«L'Indépendance Roumaine», organul personal al d-lui I. Brătianu, din 30 Septembrie 1917, publică în sfârșit, pentru a lămuri relațiile mele cu partidul liberal, următoarea notiță.

«*Neamul românesc*, este rău informat, când susține că, «cu toate dificultățile fundamentale cari existau între d. «Stere și partidul liberal, acest partid îi utiliza serviciile.

«Din momentul în care, la declarația războiului euro«pean, d. Stere se pronunțase categoric, cum se știe, pentru «o politică deosebită de aceea care avea aprobarea marei «majorități a partidului, nu numai că raporturile dintre «d. Stere și partid au devenit foarte rele, dar încă un «mare număr de membri marcanți au încetat toate ra«porturile personale cu el. In ce privește organizația li«berală din Iași, al cărei șef era d. Stere, atitudinea par«tidului l-a obligat să părăsească președinția clubului, «care a fost încredințată d-lui G. G. Mârzescu»...

Pasagiul relativ la d. Iorga nu mă interesează. Cunosc destul pe d. Iorga, pentru ca să-mi închipuiu ce-și poate permite impetuosul nostru istoric la adăpostul... baionetelor rusești.

Insă în ultima parte, notița ziarului francez al primului ministru îmi dă prilejul și mă îndreptățește să lămuresc și eu raporturile mele atât cu partidul liberal, cât și personal cu d. Brătianu.

Până la începutul lui Noembrie 1914 eu *nici nu am putut bănui* măcar, că ar fi cu putință ca d. Brătianu să schimbe îndrumarea politicei noastre internaționale.

In toate conversațiile pe cari le-am avut cu primul

www.dacoromanica.ro

ministru, — şi-l vedeam în fiecare zi când eram la Bucureşti, — d. Brătianu până la acea dată şi chiar mai târziu, în totdeauna îmi declara categoric, că *pentru România nu poate fi altă politică decât respectul tratatului de alianţă* şi, în caz de războiu, acţiunea alături de Puterile Centrale.

Dar nu numai declaraţiile sale mă confirmau asupra intenţiilor sale în această privinţă, dar şi *faptele sale.*

Unele din aceste fapte nu mă privesc numai personal şi ar putea expune la neplăceri şi alte persoane, încât nu-mi pot permite de a le divulga deocamdată. Va veni momentul însă, când sper că voiu putea spune totul.

Altele, întrucât nu ne privesc de cât pe noi doi ,nu pot face deci rău nimănui, şi întrucât în parte sunt cunoscute şi terţiilor persoane, nu văd pentru ce le-aş mai tăinui, în urma atitudinii d sale, şi a lămuririlor din «L'Indépendance Roumaine». Cu atât mai mult, cu cât aceste râuduri vor parveni, desigur, în mânile primului ministru, şi deci nu pot fi învinuit, că le scriu la adăpostul eventualelor desminţiri. Suntem, apoi, destul de tineri amândoi, pentru ca să avem siguranţa că ne vom mai întâlni odată.

De mult nu mai există nici un motiv de interes superior, care să-mi impună discreţia. Am tăcut numai din consideraţiuni personale, pe cari le voiu lămuri. Acum pot vorbi cu conştiinţa împăcată.

Indată după ce a fost cunoscută nota cominatorie adresată de către Austro-Ungaria la 23 Iulie 1914 Serbiei, am avut o întrevedere cu d. Brătianu în vila d-sale din Predeal, — trebue să fi fost la 25 sau 26 Iulie.

Amândoi am fost convinşi, că această notă poate deslănţui războiul european. Şi d. Brătianu se arăta îngrijat de soarta opiniei publice, în care se manifestau oare-cari sentimente ostile faţă de Austro-Ungaria (pe atunci însă încă departe de acea acuitate, cum s'a întâmplat mai târziu).

— Dar interesul nostru ne sileşte în orice caz să mergem alături de Puterile Centrale, — i-am spus eu.

— «Nu numai interesul nostru, — îmi replică d. Brătianu, —*ci şi un tratat formal ne obligă la acţiune împotriva Rusiei alături de Puterile Centrale*».

Am fost însă de acord, că trebue întreprinsă o acţiune de pregătire a opiniei publice.

In vederea aceasta, mai întâiu, ne-am înţeles ca eu să scriu o serie de articole în «Universul», ziarul cel mai mai răspândit din ţară pe atunci, în cari să lămuresc

www.dacoromanica.ro

marele interes național, care ne îndeamnă de a lua parte la eventualul conflict european alături de Puterile Centrale.

Așa dar, articolele mele publicate la începutul războiului (primul chiar în ziua de 1 August st. n.), au fost *cu știrea și consimțământul primului ministru.*

Publicul nostru probabil își aduce aminte de aceste articole, cari au deslănțuit o furtună împotriva mea. Cât de mult d. Brătianu se interesa de aceste articole poate dovedi următorul fapt: fiindcă după această întrevedere, din motivele ce se vor vedea îndată, eu n'am putut să le public imediat, d. I. G. Duca, ministrul instrucțiunii publice, ale cărui relațiuni intime cu primul ministru sunt cunoscute, a însărcinat pe amicul meu, senatorul I. Botez, să mă caute la Iași și să-mi transmită, că o campanie de presă e urgentă, și că sunt chemat eu să o duc, ca unul care încă din momentul crizei balcanice, am prevăzut mai bine evenimentele...

D. I. Botez însă nu m'a putut găsi la Iași, și iată pentru ce:

In aceeași întrevedere din Predeal, am suggerat primului ministru, că aș putea pune la cale o manifestație loialistă a fruntașilor români din Ardeal, nu pentru ca să îndemn pe români, cum s'a spus în urmă prostește, să meargă la războiu, — de acest îndemn, evident, ardelenii nu aveau nevoe, — ci pentru a *influența opinia publică din țară* în sensul «politicei noastre».

D. I. Brătianu a prins imediat această idee, a găsit-o minunată, dar mi-a spus că trebue mai întâiu consultat în privința acestui demers și Regele, și mi a fixat pentru a doua zi, ora 1 p. m., o întâlnire în camera primului-ministru din Castelul Peleș, unde trebuia să-mi aducă răspunsul Regelui.

La ora fixată, venind de la audiență, — fiind față și doi dintre numeroșii d-sale secretari, — primul-ministru m'a luat la o parte, și mi-a comunicat că M. S. a aprobat planul nostru, și e de părere că plecarea mea trebuește grăbită întrucât evenimentele se precipită, numai stărue asupra discrețiunii desăvârșite. (Această împrejurare, trebue să relevez aci, poate explica urgenta audiență, pe care am avut-o după întoarcere, și care a fost publicată în No. din 10 Octombre al «Luminii»).

M'am declarat gata să plec imediat în Ardeal, dar întrucât în fie-care moment ne puteam aștepta la mobi-

www.dacoromanica.ro

lizarea generală în Austro-Ungaria, am relevat că ar trebui luate oare-cari măsuri, cari să mă pună la adăpostul dezagramenţelor posibile.

Dar d. Brătianu a chemat chiar imediat, de la palat, la telefon pe Contele Czernin, ministrul Austro-Ungariei de pe vremuri, şi i-a comunicat că «va veni îndată la d-sa un prieten, care are un plan ce ne-ar putea fi util, şi l roagă pe Contele Czernin să-i dea concursul». Probabil Contele Czernin i-a cerut numele, pentru ca să evite vr'o greşală, fiindcă d. Brătianu a şi adăogat, că «îl va trimite cu o cartă de vizită».

Şi în adevăr, mi-a şi dat o cartă, în care «d. I. I. C. Brătianu, roagă pe Contele Czernin să acorde tot concursul prietenului său personal şi politic, d. C. Stere»...

Ca rezultat al acestei intervenţiuni, Contele Czernin m'a sfătuit, pentru înlesnire, să am întrevederea cu fruntaşii români la Viena, şi mi a făgăduit că va telgrafia imediat la locul competent despre călătoria mea.

In treacăt să fie zis, deşi am plecat imediat (încât articolul din «Universul» pomenit mai sus, l-am scris din drum), dar de intervenţia mea n'a fost nevoe: la Viena m'a surprins declaraţia de răsboiu, şi manifestaţia dorită a şi avut loc de la sine şi fără vre-o stăruinţă din parte-mi. M'am întors imediat în ţară.

Nu mai puţin e adevărat, că am plecat atunci *cu ştirea şi aprobarea d lui I. Brătianu*, cum pot dovedi atât martorii pomeniţi, cât şi probele scrise: Carta de vizită a d-lui Brătianu, pe care Contele Czernin ca un diplomat încercat, desigur că a păstrat o, cât şi telegramele acestuia, prin care anunţa călătoria mea la Viena, şi probabil, şi scopul ei.

Incă un detaliu caracteristic şi... umoristic.

Deşi eram foarte grăbit, d. Brătianu m'a rugat ca înainte de plecare «să sondez pe d. Emil Costinescu», şi să-i aduc răspunsul asupra sentimentelor în cari îl voiu fi găsit, punându-mi la dispoziţie şi automobilul d-sale, ca să nu pierd prea mult timp.

D. Costinescu mi-a declarat categoric, că răsboiu nu va fi, fiindcă d-sa, ca om competent, mă poate asigura că «starea financiară nu-i permite». La insistenţele mele să-şi spună în ori-ce caz părerea asupra acţiunii României «pentru cazul dacă totuşi, prin imposibil, ar isbucni răsboiul», — d. ministru de finanţe mi-a vestit solemn: «Să se angajeze Germania să realizeze complect pro-

www.dacoromanica.ro

gramul lui Bismarck, adică: emanciparea Poloniei şi altele, — altfel vom sta acasă»... Neavând vreme, l-am salutat fără altă discuţie, şi i-am raportat primului-ministru să nu aibă grijă, pentru că d. Costinescu stă la straja «planului lui Bismarck»...

D. Emil Costinescu!... abia dacă o săptămână ne mai despărţia de ziua Consiliului de Coroană!...

De aceia, în articolele şi în discursurile mele, îl tot necăjeam pe patriarhul de la finanţe cu evocarea «planului lui Bismarck»...

Dar n'am isprăvit.

5 Noembrie 1917.

II. Orgia antantistă

Faptele povestite în articolul de eri — înţelegerea mea cu d. Brătianu pentru o campanie de presă şi în ce priveşte manifestaţia românilor din Ardeal — m'au convins atât de mult că isbucnirea războiului va atrage după sine şi imediata intrare în acţiune a României, încât declararea de războiu a Germaniei, despre care aflasem imediat după sosirea la Viena, m'a silit să şi renunţ la întrevederea plănuită cu fruntaşii din Ardeal. Lăsând deci numai pentru câţiva din ei scrisori lămuritoare, am şi plecat în aceeaşi zi îndărăt în ţară.

Spre uimirea mea, am aflat la Predeal despre hotărîrea Consiliului de Coroană. In urma lămuririlor ce a binevoit să-mi dea regele Carol, am căutat să văd pe primul ministru. Nu l'am putut însă găsi decât peste câteva zile, tot la Sinaia.

Cum m'a văzut, d. Brătianu a ţinut să şi exprime mulţumirea pentru manifestaţia ardelenilor şi, — atribuindumi-o mie —, mi-a adresat cuvintele măgulitoare:

— «Faci bine, tot ce faci» ...

Eu însă i am cerut imediat explicaţii relativ la «expectativa» hotărîtă de Consiliu, pe care am dezaprobat o energic.

— «Ce vrei, — mi-a răspuns primul ministru, — nu suntem încă pregătiţi, — nu înţeleg atât curentele «din opinia publică, cât pregătirea materială. Sunt mul«ţumit, că pot avea un mic răgaz».

— Dar ce au să creadă despre noi aliaţii? Nu riscăm prea mult prin asemenea tărăgăniri?

www.dacoromanica.ro

— «Ce să faci? Pentru ce n'am fost preveniți la timp, «ca să ne fi putut pregăti de mai înainte» ...

— Și câtă vreme crezi, că vei avea nevoe pentru pregătire?

— «Știu și eu? Două trei săptămâni» ...

Atunci i-am atras atenția că familia mea se află în munții Moldovei, și că ași vrea să știu data mobilizării cu câte-va zile mai înainte, ca să nu fiu surprins, și să rămânem izolați, fără comunicațiuni.

D. Brătianu s'a gândit puțin, și apoi mi-a spus: «

— «Mai bine adu-i pe toți imediat la București, să nu «fie vr'o surpriză. Și la Iași ar fi prea expuși» ...

Puteam eu, față de aceste cuvinte, să mă îndoesc de intențiunile d-lui Brătianu? Mai cu seamă, că știam, că unul din confidenții d-sale, d. V. G. Morțun, ministrul de Interne, a și început să-și evacueze moșia din Roman ...

I-am urmat sfatul, și familia mea a stat peste o lună la București, în toiul căldurilor, în așteptarea mobilizării! ...

In acest interval de timp însă, prin Septembrie 1914, situația devenea din ce în ce mai încordată, mai cu seamă în urma bătăliei de la Marna și a succeselor ruse, din Galiția. Bucureștiul parcă ieșise din sărite, străzile clocoteau, cafenelele urlau, gazetele vărsau torente de lavă incandescentă.

Și toate porneau de sus, — de la chiar miniștrii d-lui Brătianu, cari se făcuseră o apă cu d-nii Take Ionescu și Nicu Filipescu și agenții lor.

In această epocă se vorbea deschis despre răsturnarea regelui Carol. Unul din miniștrii vocifera în parcul de la Sinaia, în auzul tuturora, împotriva «Neamțului»! In fiecare zi se aștepta «lovitura», se preciza că d-nii Emil Costinescu, Take Ionescu și Nicu Filipescu s'au înțeles pentru răsturnarea d-lui Brătianu, formarea unui «guvern național» sub președinția d-lui Emil Costinescu și eventual — detronarea regelui. Miniștrii Înțelegerei, mai ales d-nii Poklewski și Blondel, fățiș susțineau «combinațiunea». Se colportau detalii suggestive, se citau nume de generali cari ar fi fost intrat în conjurațiune ...

In vremea asta am stat tot timpul la București și-l vedeam zilnic pe d. Brătianu, câte odată și de două și trei ori pe zi.

Se arăta exasperat de «nebunia» care a cuprins Bucu-

www.dacoromanica.ro

reştiul, recunoştea că în ţară toată această agitaţie factice nu are răsunet, dar se temea să nu fie doborît :

— «Nu pot admite ca uliţa să conducă politica externă», — exclama primul ministru.

Eu îi reproşam atitudinea miniştrilor săi, pe care n'ar trebui să o tolereze ca preşedinte de consiliu; deasemeni — şi anarhia presei, — chiar a celei liberale, care n'ar fi trebuit să ignoreze inspiraţia lui, ca şef al partidului.

— «Ce vrei să fac? — îmi spunea cu indignare în «răspuns: Presa? Chiar unii redactori dela «L'Indépen-«dance Roumaine» sunt plătiţi de ruşi (îmi preciza nu-«mele)! ... Iar pentru ziarul (iarăşi îmi numea un ziar «independent» foarte răspândit) ştia *pozitiv*, că Poklewski «a depus două milioane de ruble (vr'o 5 jum. milioane «lei, după cursul vremii)!.... Miniştri? » ...

Şi nu-şi cruţa colaboratorii. E inutil să repet toate cuvintele grele, pe cari le inspira d lui Brătianu indignarea împotriva colegilor săi din minister. Mai tare se plângea împotriva d-lui Emil Costinescu, care ar fi pus pe agenţii ministerului să împiedice transitul materialului de răsboiu pentru Bulgaria şi Turcia. (Se ştie că cu tot scandalul din presă, primul ministru, care era şi ministru de răsboiu, încă multă vreme îngăduia acest transit: ministerul de răsboiu făcea contrabanda împotriva ministerului de finanţe!).

Intr'o zi d. Brătianu şi-a permis chiar un amar sarcasm despre un membru marcant al cabinetului :

— «Noi am crezut că nu se preocupă decât de ghe-«şefturi. Dar el era adâncit în studii sociologice şi isto-«rice, şi i-a fost dat să descopere un mare adevăr, că «germanismul merge spre declin, şi că se ridică soarele «slavismului ! »

— De ce nu-i debarci? — l'am întrebat atunci, — ai datoria să o faci, a d-tale e răspunderea pentru politica ţării, — sau să-ţi dai demisia, dacă nu poţi face altfel.

— «Cum vrei, — răspunse d. Brătianu — să las pe «rege în mâna acestor banditi? Trebue să luvoaiez deo-«camdată. Am făcut o singură greşeală până acum, n'am «cerut în prima zi, când nu mi s'ar fi putut refuza ni-«mic, legea stării de asediu. Atunci aşi fi putut să nu «las lucrurile să ajungă până aici» ...

— Nu e târziu nici acum ; te asigur, că Parlamentul, nu-ţi va refuza legea stării de asediu.

www.dacoromanica.ro

— Dar ce să fac *acum?* Să spunem, Take Ionescu se «va cumineți, dar pot aresta pe nebunul de Filipescu? Sau pot închide pe Costinescu? ...

— Nu va fi nevoe, — i-am obiectat, — în România revoluția nu se face fără voia stăpânirii, mai cu seamă sub regimul stării de asediu. Iar de va fi nevoe, după convingerea dumitale, ești dator să faci tot ce este necesar pentru salvarea țării, pentru destinele căreia ești răspunzător.

— «Dar n'am această coardă în mine. (A dovedit însă «la Iași, că o are cu prisosință...) Am găsit un alt «mijloc, să-i derutez pe toți și să le dejoc toate planurile».

Acest mijloc era — să înceapă tratative cu Rusia pentru neutralitatea României (la aceste tratative s'a putut numai referi d. Deschanel în discursul citat recent de către «L'Indépendance Roumaine»).

— «Poklevski va preferi, la urma urmelor, să stea cu «mine de vorbă, decât cu Costinescu sau Take Ionescu, «și odată ce complotul lor va fi dejucat, — îi voiu juca «eu pe ei» ...

In zadar încercam să-l conving că e un povârniș primejdios, fiindcă se poate prinde el însuși în laț. Era prea convins de abilitatea lui diplomatică.

— «In cazul cel mai rău, — mi a spus, — dacă voiu «vedea că nu e cu putință să declar războiu Rusiei, am «să le fac lovitura, am să proclam neutralitatea definitivă» ...

Am insistat că ar fi o «lovitură» dezastroasă pentru viitorul țării și neutralitatea. Era de acord, dar susținea că e un rău *mai mic,* decât rusofilia.

Totuși, d. Brătianu a convocat o consfătuire a parlamentarilor liberali la ministerul de Interne, ca să pipăe pulsul în ce privește legea stării de asediu. Atitudinea primului ministru în această consfătuire a liniștit pe toți acei, cari perseverau în politica tradițională a țării.

Dar deși d. Brătianu primise atunci asigurarea, că Parlamentul ar vota legea stării de asediu, d-sa a continuat să ezite și Camerele n'au fost convocate.

Tot n'am terminat însă.

6 Noembrie

www.dacoromanica.ro

III. Un incident.—D-l Brătianu pe calea perzaniei

Am arătat până acum, că dela isbucnirea războiului mondial aveam cuvânt să fiu convins că nu numai d. Brătianu se va depărta dela politica noastră tradițională, dar că este hotărît să îndeplinească în mod leal tratatele noastre de alianță. Am mai arătat că în Septembrie 1914, agitațiunea antantistă începuse să-și dea curs liber, sprijinită chiar de unii membri ai guvernului și de presa oficioasă; că am căutat să determin pe d. Brătianu la o procedare energică împotriva acestor manopere, dar că primul ministru socotea mai util să manevreze și să înceapă în acest scop tratative cu Rusia, bazându-se pe abilitatea sa diplomatică, pentru a evita primejdiile de cari era presărată calea pe care apucase.

Toate acestea nu puteau deștepta nici o bănuială în mine, în ce privește hotărîrile d-lui Brătianu. Cu atât mai mult, că îmi erau cunoscute și fapte pozitive, despre acțiunea lui față de anumite State beligerante, pe cari nu le pot încă desvăli aici. Dar când voiu putea să le aduc la cunoștința generală, ori-cine îmi va recunoaște, că eram în drept să mă consider, în tot timpul acesta, ca un colaborator și confident al d-lui Brătianu, care aproba pe deplin acțiunea mea.

Pe atunci eu am făcut o greșală, care m'a pus într'o situație de inferioritate față de d. Brătianu.

D-rul Jean Cantacuzino, abia întors din Franța, întreprinsese o campanie francofilă. Ca un vechiu prieten l-am rugat să nu se lase înșelat de aparențe; îl asiguram că România nu poate merge împotriva Puterilor Centrale, pentru că nici Regele, nici primul ministru, niciodată nu ar consimți la această politică. Spre a-i dovedi afirmația mea, i-am povestit confidențial despre călătoria mea la Viena, în urma înțelegerii cu primul ministru, aprobate și de Rege.

Acest european, și prieten de 20 de ani, nu s'a sfiit să raporteze imediat destăinuirea mea d-lui Brătianu. Acesta m'a și chemat îndată la el și mi-a comunicat, că a fost silit să mă desmintă, și că este supărat de indiscrețiunea mea, fiindcă el, în momentul acela înconjurat de spioni, era dator înainte de toate «să deruteze și să dejoace» pe agitatorii rusofili.

Am avut întotdeauna mândria de a-mi recunoaște

www.dacoromanica.ro

greşelile. I-am spus d-lui Brătianu, că mă resemnez la desminţirea dată.

Am plătit scump această greşală. Destăinuirea făcută de mine d-rului Cantacuzino, înflorită şi desvoltată, a crescut într'o legendă. D. Iorga, mi se pare, a ajuns chiar să afirme în «Neamul Românesc» că aş fi ţinut un discurs întreg, în faţa soldaţilor din Ardeal chemaţi sub drapel!...

M'am crezut dator să tac. Primul ministru n'a spus nici un cuvânt de apărare. Am primit tăcerea lui ca ispăşirea greşelei mele. Campania violentă dusă pe această temă împotrivă mi, de sigur, că nu e uitată de cetitori. Mă resemnam însă cu atât mai uşor, cu cât eram mai convins, că d. Brătianu va face singura politică pe care o credeam cu putinţă, şi că eu astfel îi uşurez sarcina.

Prin Octombrie, într'o zi, d. Brătianu, din iniţiativa sa, fără să-mi fi trecut aşa ceva prin minte mie însu-mi, *mi-a propus să scot un ziar zilnic pentru propaganda «ideilor noastre» şi s'a oferit să-mi procure mijloacele necesare,* cu condiţia discreţiunii desăvârşite în această privinţă din parte-mi.

I-am obiectat, că neavând avere, iar un jurnal în condiţiile de atunci neputând acoperi cheltuelile, n'aşi putea să explic nimănui această publicaţiune.

D. Brătianu se însărcinase însă să organizeze un comitet de redacţie, compus din fruntaşi liberali, fiind convins de necesitatea unui ziar de propagandă, care să contrabalanseze «presa cumpărată de ruşi»...

Am cerut trei zile de reflexiune, şi după consfătuire cu câţiva prieteni, am refuzat propunerea, nu pentru că m'aşi fi temut de calomnie, dar numai fiindcă credeam că silit să destăinuesc proveniența mijloacelor, căzeam într'o situaţie echivocă şi deci propaganda mea nu mai putea fi utilă. D. Brătianu nu a mai insistat.

Dar în aceste împrejurări puteam să mă îndoesc de sinceritatea d-lui Brătianu?

Cum? Ne legau 25 ani de prietenie; în tot timpul căutam numai să fiu util ideilor noastre comune, fără să-l plictisesc cu vre-o pretenţiune sau ambiţiune. Mi-am făcut cariera politică, fără să fi trecut prin filiera obişnuită a «onorurilor». Aproape de zece ani refuzam mereu oferte de portofolii ministeriale. Nu i-am solicitât niciodată «slujbe» măcar pentru prieteni sau rude.

Pentru ce dar să fi plănuit *un adevărat asasinat moral,* impunându-mi să public un jurnal «germanofil» în aceste

www.dacoromanica.ro

condițiuni, dacă el avea intențiunea de pe atunci de a-și schimba frontul?

Câțiva prieteni însă, 'i-au bănuit chiar atunci sinceritatea și căutau «să-mi deschidă ochii». Iu însă nu-i puteam crede, — am avut chiar conflicte violente cu unii din ei.

In curând însă au venit îndoelile.

Ar fi prea lung și puțin interesant să expun aici tot complexul de împrejurări, din cari au izvorît aceste îndoeli. Dar un fapt precis mi-a dat prilejul unei explicări.

D. Georgel Mârzescu mi-a comunicat, că în prezența d-sale, primul ministru ar fi declarat, că «e hotărît să «facă războiu Puterilor Centrale, dar nu vrea să pățim «ca sârbii, să pierdem suflul prea repede. *Vrea să aleagă el momentul*»...

N'am tăinuit d-lui Brătianu îndoelile mele, și l'am rugat să-mi spună deschis, dacă are intențiunea să schimbe directiva politicei noastre. A protestat cu energie, s'a plâns de necesitatea de a duce lupta prin astfel de mijloace, că fiecare pas îi este pândit, că e o tortură pentru d-sa, dar are o răspundere prea mare, și «în interesul superior e gata să le facă o mie de asemenea declarațiuni numai să i deruteze și să-i dejoace... Că în urma victoriilor ruse din Galiția, situația lui e prea dificilă, principalul e să câștigăm timp» etc., etc.

Părea adânc nenorocit de trista necesitate de a face atâta «diplomație». L'am crezut. Am fost chiar emoționat.

Intru cât Universitatea din Iași s'a deschis și eram foarte ocupat cu rectoratul și cu cursurile, veneam acum rar în contact direct cu d. Brătianu. Nu mai puteam urmări de aproape acțiunea lui.

Dar la începutul lui Decembrie am căpătat certitudinea, că a păsit pe calea pierzaniei, pentru el și pentru țară. Indoială nu mai încăpea pentru mine. Din nenorocire nu pot desvălui încă faptele cari mi-au dat această certitudine.

M'am dus foarte emoționat la d. Brătianu. Tot ce am făcut până în acel moment, am făcut în credință că servesc politica *susținută și de d. Brătianu.* Acum însă *știam* că drumurile noastre se despart. Dacă mi-ar fi mărturisit sincer, că e silit să-și schimbe directiva, — de sigur trebuia să aibă motive serioase și mi le-ar fi spus, — lucrurile s'ar fi deslegat simplu. Ne am fi explicat prietenește. Și dacă nu reușiam, cum era mai probabil, să ne convingem, nici eu pe el, nici el pe mine, — tot priete-

www.dacoromanica.ro

neşte ne-am fi înţeles ce-i de făcut, cum să lichidăm această penibilă situaţie. *Dar dacă nu-mi va spune adevărul?...* Mi-era penibilă această ipoteză...

M'a primit foarte prieteneşte. Dar, dela primele cuvinte am înţeles, că nu mi se deschide, caută numai «să mă deruteze şi să mă dejoace» şi pe mine...

Pentru prima oară mi-a făcut atunci pe lung teoria războiului «fără ţizic şi cu minimum de sacrificii» şi despre mergerea la congresul de pace «la braţ cu învingătorul», însă în acelaş timp mi-a afirmat, că vrea să aplice teoria împotriva Rusiei, la momentul potrivit. A recunoscut din nou, că în cazul victoriei ruseşti, Constantinopolul ar cădea în mâna Ţarului *„et ce serait très dur pour nous"* (nu ştiam pentru ce această frază mi a spus-o în franţuzeşte)...

Nu am avut aproape puterea să discut. Am plecat profund nenorocit. Nu am multe legături de prietenie, şi ruptürile mă costă mult. Sunt trei ani de atunci şi amintirea încă mă doare... Ce îmi rămânea de făcut?

Voiu continua.

/ Noembrie, 1917.

IV. Ruptura. — Ultima nădejde

Descoperirea că d. Brătianu e hotărât să se abată de la politica noastră tradiţională, de la politica, ce se datoreşte în primul rând marelui Ioan Brătianu, a fost pentru mine ca un trăsnet din senin. Am simţit că terenul mi se clatină sub picioare. Nu m'am gândit la mine personal, de care d. Brătianu a uzat cu atâta... cavalerism, şi măcar nu m'a prevenit, când a apucat altă cale. Din punct de vedere personal, eram chiar gata să-i acord circumstanţe uşurătoare: eu însumi de atâtea ori l-am asigurat că poate să nu mă cruţe, dacă interesul obştesc o cere. Dar vedeam prăpastia, în care era gata să arunce ţara. Şi mă întrebam, care este dataria mea în această grozavă situaţie?

Aveam nevoe de reculegere. Am plecat la Iaşi, şi după multe lupte sufleteşti, mi-am hotărît calea.

In ziua de 15 (28) Decembrie am scris d-lui Brătianu o scrisoare. Brulionul ei trebue să fi rămas printre hârtiile mele la Iaşi, dar aşi putea să o reconstituesc aproape cuvânt cu cuvânt.

www.dacoromanica.ro

Din primele rânduri i-am declarat că știu *pozitiv*, că a plecat pe calea, pe care nu-l mai pot urma. Conștiința îmi impune să-mi reiau libertatea de acțiune: «Voiu lupta pentru politica lui Ioan Brătianu împotriva fiului său». Trebue deci să lichidăm relațiunile noastre politice. In vederea aceasta am și transmis d-lui Georgel Mârzescu, vice presedintele clubului, conducerea partidului din Iași, fiindcă nu voiu mai călca la club. Il rog să se înțeleagă direct cu Mârzescu în privința formalităților de făcut, întrucât nu vreau să ne mai vedem acum, „pentru că celor 15 ani de prietenie le datoresc cel puțin atâta, ca să nu-l pun în penibila situație de a face diplomație și cu mine». De asemeni, intrucât nu vreau să-i fac dificultăți, las la aprecierea lui momentul și forma, în care *faptul îndeplinit* să fie dat publicității. Am sfârșit, asigurându-l că hotărîrea aceasta mă doare foarte mult, că personal pentru el simt tot atâta prietenie, și că nu voiu uita momentele, în cari el, în relațiunile cu mine, nu-și punea cuirasa de «șef» și «diplomat». Ași fi fericit, dacă ar fi putut dispare împrejurările, cari ne fac cu neputință colaborarea.

In acelaș timp, ca un semn exterior al nouei situațiuni, am și publicat în N-rul din Decembrie 1914 din «Viața Românească» sub titlul: «România și războiul european», un articol în care pentru prima oară am atacat politica primului ministru, în opoziție cu politica lui Ion Brătianu Bătrânul. Bine înțeles, am «atacat», cum fac întotdeauna —fără personalități și fără violențe de limbaj, dar foarte hotărît, și chiar cu pasiune, — și pot spune cu durere.

După obiceiul lui, d. Brătianu nu mi-a răspuns direct la scrisoarea mea. D-lui Georgel Mârzescu, pe care l-am trimes să se înțeleagă pentru regularea situațiunii în partidul din Iași, i-a spus că nu vrea să reguleze nimic, că are să-i vorbească lui Stere când va veni după sărbători la Cameră. Inadins însă nici nu m'am dus în acea sesiune la ședințele Camerei. Atunci a trimis la mine pe d. Al. Radovici și pe defunctul I. Procopiu, ca să mă îmbuneze și să aranjeze o întrevedere. Le-am răspuns că nu înțeleg asemenea procedare între oameni serioși. Nu vr'o ceartă de natură personală ne desparte, n'am nimic personal cu d. Brătianu. Nu are decât un gest să facă pentru ca să viu din nou la el, dar acest gest trebue să însemne, că renunță la politica pe care o socot pernicioasă.

Nu l'am mai văzut pe d. Brătianu până la declararea războiului. Intrucât am lăsat la aprecierea d-sale să ho-

www.dacoromanica.ro

tărască momentul și forma în care să fie adusă la cunoștința publică demisiunea mea, d. Brătianu a putut să lase toate lucrurile în suspensiune. M'am crezut însă obligat ca eu să nu dau nimic în vileag. D-lui Mârzescu i-am făgăduit de altfel, să-i dau tot concursul «să'și reguleze succesiunea». Când însă a voit să convoace clubul, o telegramă a d-lui Brătianu l-a oprit. Și așa au stat lucrurile în această privință până în ultimul moment, până la plecarea guvernului din București, și probabil chiar până la publicarea notiței citate din «L'Indépendance Roumanie». Astfel d. Iorga a fost îndreptățit să-și formuleze nedumerirea.

Prin urmare, notița menționată cuprinde două inexactități... voite:

Mai întâiu, eu n'am venit în coflict cu partidul «la declararea războiului» din cauza atitudinei mele. Această atitudine *a fost doar luată de mine în acord cu d. Brătianu*, care numai în urmă, fără să-mi spună nici un cuvânt, și-a schimbat, el, atitudinea.

Mai mult. Nu mă jenez să mărturisesc, că am avut atunci atâta încredere în sinceritatea convingerei d-lui Brătianu, în arta lui diplomatică și în prietenia lui, în cât dacă mi-ar fi cerut, în interesul cauzei, ca să-i înlesnesc acțiunea, să nu fac nici o manifestare în public a ideilor mele, desigur că l'aș fi ascultat. Așa dar sunt în drept să spun, că *d. Brătianu însuși m'a aruncat în vâltoare.* D. Brătianu știa foarte bine că nu m'am dat niciodată îndărăt, de la nici o muncă și de la nici o luptă, luând în înțelegere cu el toată răspunderea numai asupră-mi, când interesul cauzei cerea. Ași fi socotit ca o lașitate și atunci să mă dau îndărăt în fața urletelor presei, sau să-i cer acoperire, când din considerațiuni superioare, *eu trebuia să-l acopăr pe dânsul.*

Dar, evident, în această situație șeful partidului, nu avea nici un motiv și nici un drept să mă cenzureze.

In al doilea rând, n'am fost «*obligat* să părăsesc președinția partidului», — ci eu când am aflat *tainica* schimbare la față, am părăsit-o, *împotriva voinței șefului partidului*, pentru a-mi relua libertatea de acțiune, iar d. Brătianu a abuzat de angajamentul ce am luat în scrisoarea mea, pentru a tăinui demisia mea atâta vreme.

Cât pentru ruperea relațiunilor cu «membrii marcanți» — ce să spun? Adevărul este, că *eu am întors spatele*, rând pe rând, următorilor membri din cabinetul d lui Brătianu:

www.dacoromanica.ro

d-lor Emil Costinescu, V. C. Morţun, Dr. Anghelescu, V. Antonescu şi I. G. Duca.

Motivele sunt aşa de puţin interesante, cât sunt de mult interesante aceste personagii. Dar dacă Domniile lor îmi vor cere vre-odată să le dau în vileag, mă voiu executa şi voiu preciza şi împrejurările pentru fiecare în parte... nu pot spune, cu plăcere, căci, la drept vorbind, d-lor ocupă prea puţin loc în preocupările mele.

Să trecem...

Am expus faptele cu toată obiectivitatea de care sunt în stare. D. Brătianu nu le va putea tăgădui, deşi nu ştiu cum le va interpreta. In orice caz am o viaţă în urma mea, care mă îndreptăţeste să cred, că oricare ar fi atitudinea pe care şira spinării ar impune-o şi celor din jurul său, chiar aceştia vor şti unde este adevărul.

Lumea ne va judeca.

Mai am puţine de zis.

Nu mi-a fost uşor să iau hotărîrea de-a duce lupta înainte singur. Imi dădeam seama, că forţele mele nu sunt la nivelul sarcinei ce vroiam să-mi pun pe umeri.

De la vârsta de 18 ani viaţa mea a fost o vijelie. N'am avut o lună de odihnă şi mulţumire. Gândul, că aşi pútea acum sta la o parte, liniştit, la adăpostul răspunderilor, avea multă ispită. Am ajuns la vârsta când, după trei decenii de lupte şi suferinţi, aş avea poate şi eu dreptul la... pensie....

Dar «demonul» meu nu m'a lăsat, cum nu mă lasă nici acum, când mi-am pus o nouă povară pe umeri, sub ameninţările de «dincolo», sub enorma presiune de aici, din dreapta şi din stânga...

Nu regret hotărîrea mea. Sunt destine, cărora nu le poate fi dată odihna, nici satisfacţiuni banale...

Atunci hrăniam încă şi o nădejde: cunoscând temperamentul de cunctator al d-lui Brătianu puteam spera, că va «pierde momentul» de a merge cu Rusia. Mă îndreptăţia, în această privinţă, chiar teoria sa, a războiului «fără rizic şi cu minimum de sacrificiu». Eram absolut convins, *ştiam,* că alături de Rusia e cu neputinţă să poată vr'odată aplica această teorie; *ştiam,* că Rusia nu poate birui, şi mă aşteptam la isbucnirea revoluţiei.

Va porni războiu România înainte? Dar atunci n'ar mai fi „fără rizic şi sacrificii". Pot deci fi liniştit.

Si mă gândeam că astfel, poate, va veni momentul când însuşi d. Brătianu va profita de acţiunea mea, care

www.dacoromanica.ro

îi va înlesni întoarcerea pe calea cea dreaptă... De aceea am căutat să nu fac nimic ce i-ar putea îngreuia întoarcerea.

Chiar cu trei zile înainte de declararea războiului, i-am trimis primului ministru vorbă printr'un prieten comun, că nu-şi poate aplica încă teoria: nu „rizic", ci *siguranţa* înfrângerii ne aşteaptă, iar sacrificiile ar fi incomensurabile....

Voiu încheia mâine.

8 Noembrie 1917.

V. După declararea războiului. - Tragică întrebare

Cum am spus, nu l'am mai văzut pe d. Brătianu până la declararea războiului, şi tot speram că se va convinge, că pe calea apucată duce ţara spre ruină sigură.

Nu simţeam nici o animozitate personală. Prea mult am trăit împreună, pentru ca, la durerea conflictului de idei, să se fi adăogat şi o patimă personală. Imi mărturisesc naivitatea: credeam că şi pe el această ruptură îl doare tot atâta ca şi pe mine, — credeam împotriva tuturor aparenţelor, împotriva evidenţii chiar, când de pildă şi-a dat aprobarea complotului I. G. Duca-Georgel Mârzescu-Matei Cantacuzino, pentru eliminarea mea din rectorat. Şi am fost convins de aceasta până în ultimul moment, până la gestul din Camera din Iaşi, când s'a asociat la manifestările d-lui A. C. Cuza... Atunci mi-a căzut, în sfârşit, perdeaua de pe ochi, şi am înţeles multe lucruri din trecut... Dar aceasta formează un capitol special, care nu prezintă nici un interes pentru marele public. L-am atins aici numai pentru lămurirea atitudinei mele.

In campania pe care am dus-o împotriva politicei rusofile, nu mă părăsia gândul, că însăşi teoria războiului «fără rizic şi sacrificii» îl va reţine pe d. Brătianu de la ultimul pas, şi deci va avea încă nevoe de sprijinul meu pentru a repara toate greşelile săvârşite.

Această speranţă se resimte în tot ce am scris în «*Viaţa Românească*» şi în «*Moldova*» (articolele din acest din urmă jurnal, — după dorinţa redacţiunii, nu a mea, — nu purtau semnătura mea completă), ca şi în discursurile mele. Când am spus în Cameră, că dacă ne aruncăm în braţele Rusiei, trebue întâiu să dărâmăm statuia lui Ioan Brătianu, m'am uitat spre banca ministerială. Primul mi-

www.dacoromanica.ro

nistru mi s'a părut emoţionat. In această credinţă m'au întărit şi scrisorile, pe cari le-am primit în urmă de la cei mai de aproape din anturajul d-lui Brătianu (le păstrez încă). M'am înşelat.

Răsboiul a fost declarat.

In prima zi de mobilizare, la 15 (28) August 1916, — exact un an şi opt luni, de la scrisoarea de ruptură, — am întâlnit pe primul ministru dimineaţa la palat. Mi s'a adresat foarte prietenos:

— «Nu am mai insistat să ne întâlnim înainte, — mi-a «spus îndată ce m'a văzut, — fiindcă nu puteam vorbi «deschis, — şi nu era demn nici de D-ta, nici de mine, «să-ţi fi vorbit, cum am vorbit cu atâţia alţii. Acum te «rog să vii la mine».

In aceiaşi zi, la cinci seara, cu emoţiune, mă aflam, după atâta vreme, în camera de lucru, în faţa lui Ionel Brătianu.

M'a primit ca un om ce se simte stăpân pe situaţie, şi care se aşteaptă la... pocăinţa mea:

— «Nu sunt supărat. Fără voe, m'ai ajutat chiar să nu «plecăm la răsboiu, decât în momentul când voiu fi sigur «de rezultat».

Aceste cuvinte m'au impresionat penibil:

— Eşti sigur de rezultat? — am exclamat eu: într'un răsboiu pe două fronturi?

— «Nu va fi pe două fronturi».

— Nu va fi pe două fronturi?...

Am încercat să-i dovedesc, că hrăneşte o fatală iluzie.

— «Aşteaptă patru zile, — îmi zâmbi primul-ministru, «punându şi mâna pe umărul meu, cu conştiinţa de su«perioritate, — mai mult nu pot spune acuma. In orice caz nu voiu lăsa ca echivocul să dureze prea mult»...

Am simţit că mă înăbuş, şi am isbucnit:

— Inţelegi că nimic n'aş dori mai mult acuma, decât ca viitorul să dovedească, că m'am înşelat. Aş preferi ca lumea să mă arate cu degetul pe stradă ca pe un nebun, decât să se realizeze prevederile mele. Din nenorocire, nu pot închide ochii asupra realităţii. Văd un dezastru sigur şi pentru ţară şi pentru D-ta. Ai pus ţara într'o situaţie din care nu este ieşire: în caz de victorie, care nu ar fi decât victoria Rusiei, nu suntem mai puţin pierduţi ca în caz de înfrângere. Dar fără artilerie, fără muniţii, cu baza de aprovizionare la celalt capăt al lumii, cu lupta pe două fronturi...

www.dacoromanica.ro

— «Iar te apuci de profeții, — m'a întrerupt d. Brătianu cu ciudă vădită, — multe ai proorocit până acuma... «Ai proorocit și revoluția rusească... Ce, tot mai crezi în «reparația Ucrainei?»...

— Nu știu ce va fi cu Ucraina.

N'am mai putut continua.

După această primă întrevedere, am încercat să reiau cel puțin relațiunile personale. Credeam că realitatea îl va face, când va veni dezastrul inevitabil, să simtă nevoe de sprijinul și sfatul unui om care spunându i adevăruri desagreabile, s'a dovedit un mai bun prieten de cât adulatorii, cari îl întăreau în orbire. Mă primea însă cu multă rezervă, vădit nu-mi ierta pocăința... Mai cu seamă după primele înfrângeri, când catastrofa se desina tot mai mult, numai ca să mai putem scăpa ce s'ar mai fi putut scăpa, mergeam până la umilință... Și nu-prea sunt deprins să mă umilesc în fața nimănui...

Totul a fost în zadar. Renunțasem din nou să-l mai văd.

Dar după dezastrul din Brașov, când pentru orice om cu judecată, era clar că invaziunea nu mai poate fi oprită, aproape am forțat ușa, ca să-i pot vorbi pentru ultima oară.

— «Ce-i?», — mă întreabă aproape dușmănos.

— Numai o singură întrebare: nici acuma nu simți nevoia să-mi vorbești?

— «Merge rău, foarte rău, dar n'am ce-ți spune. Acum «vorbesc numai armele»...

— Nu găsești să-mi spui nimic mai mult?

— «Nimic»...

Atunci i-am comunicat că sunt hotărît să rămân la București, orice s'ar întâmpla.

— «Nu va fi o dezertiune?» — mă întrebă.

Am strâns numai din umeri.

— Pentru treaba, pe care am avut-o aici... Te rog numai să transmiți regelui hotărîrea mea de a rămânea la București.

— «Bine»...

Așa s'a rupt și firul ce mai rămăsese după o viață de intimitate. A mai stat aproape două luni la București, dar nu l'am mai revăzut.

Dacă în urma gestului de la Iași, am înțeles câte iluzii am avut despre această viață însăși, cât de unilaterală a fost prietenia care ne lega, totuși pot afirma cu mâna pe conștiință, că nici acum nu simt animozitate perso-

www.dacoromanica.ro

nală împotriva omului pe care îl văd în aureola tragică a destinului său.

Adesea nu dorm nopțile, frământând mereu aceeași chinuitoare întrebare: ce fatalitate l-a mânat?

La vârsta de 45 ani a ajuns în capul celui mai puternic partid din țară, fără rivali, și pot spune fără adversari, într'o epocă tocmai, când cele mai mari probleme interne și externe au fost puse de Istorie în fața neamului, pe care el îl conducea.

Desigur avea cele mai bune intențiuni, purta un nume mare pe care voia să-l treacă neîntunecat urmașilor. Și avea o inteligență foarte suplă și vie, dacă nu tocmai adâncă, și multă tenacitate, dacă nu impetuozitate, în urmărirea scopurilor sale.

Și totuși, ce-a făcut în politica internă, se știe, — în cea externă...

Cum n'a putut vedea bezna în care a aruncat țara, și în care s'a aruncat și el?

Nu mă mir de un d. Emil Costinescu. Psichologia «patriarhului» este de o limpiditate cristalină. E atât de bine cunoscut de țară, în cât desigur nici un român nu se va tortura asupra întrebării, care motiv l'a putut determina să se transforme din «omul palatului», cum era toată viața, în conspiratorul împotriva regelui Carol, și dela «planul lui Bismarck», să l ducă la extazul în fața «soarelui slavismului».

Cât pentru celalalte ilustrații, cari au prezidat la destinele României în ceasul de cumpănă, — de asemeni, structura lor psihică nu e mai complicată de cât mecanismul de reflecție al protozoarelor.

Dar Ionel Brătianu?...

Tragică întrebare...

El a jucat un rol atât de hotărîtor în cataclismul care a distrus munca de veacuri a acestui popor, în cât desigur multe generațiuni de istorici vor căuta răspunsul.

Politicește și-a luat toată răspunderea, și greu va trebui să-și ispășească păcatul. Patima politică nu-l va cruța, și-i va întina numele.

Dar Istoria va fi datoare să cerceteze cauzele adânci, cari, implacabile, l'au dus la această fatalitate. Ea nu va putea reduce tragedia unui neam la o farsă de operetă.

Voiu încerca și eu, altă dată, să dau deslegarea dureroasei enigme, fără ură și fără părtinire, — cu gândul numai că va servi de învățătură generațiilor viitoare.

www.dacoromanica.ro

Căci oricât de mare ar fi vina lui Ionel Brătianu, şi ori cât de adâncă mâhnirea mea personală, nu pot uita că a fost idolul unei generaţiuni. Şi un idol răsturnat.. ce poate fi mai trist în lume?...

9 Noembrie

IV

D-L. C. IARCA ŞI «LOVITURA DE STAT»

Grea mărturie aduce d. C. Iarca în sarcina războiului României.

Mari păcate desvăleşte povestirea lui nemeşteşugită.

Multe dureri de ale noastre răsună în cuvintele lui. E nespus de dureros, în fond chiar şi detaliul cu uniforma de general...

Mi-am făcut datoria, înregistrând pentru judecata contemporanilor şi a urmaşilor acest strigăt de durere şi de revoltă. Şi când va veni ceasul de judecată, fiecare cuvânt al fruntaşului liberal va apăsa ca un munte în cumpăna dreptăţii...

Dar nu despre aceste păcate şi dureri vreau să vorbesc.

Ţiu să relevez acum numai condiţiunile în cari a fost hotărîtă acţiunea României.

D. C. Iarca e un vechiu parlamentar. E chiar o «figură» a Parlamentului nostru, din care n'a lipsit aproape niciodată timp de mai bine de un sfert de veac. Sunt puţine desbateri mai însemnate în acest răstimp, la cari el să nu fi luat parte.

E şi un om cu greutate în viaţa noastră politică.

Liberal statornic, respectat şi de adversari, — ca membru în comitetul executiv central al partidului şi şef al organizaţiunii liberale din Buzău, el a ştiut să se impună şi d-lui I. Brătianu, care nu se prea înconjura cu oameni de sfat. Dar pentru acest fruntaş, peste a cărui autoritate în partid nimeni nu putea trece cu uşurinţă, d. Brătianu, cum spune însuşi d. Iarca, «avea consideraţie şi părerile lui le asculta».

In ce priveşte acţiunea României în acest războiu, d. Brătianu a luat chiar un angajament formal faţă de d. C. Iarca:

«In orice caz, — i-a spus primul ministru, — nu se va «hotărî nimic în privinţa războiului, *până când nu ne vom «înţelege cu toţii»* ...

www.dacoromanica.ro

Cu cine promitea astfel să se înţeleagă d. Brătianu?

Cu Parlamentul? Acesta n'a fost consultat.

Cu Consiliul de Coroană? Războiul a fost hotărît împotriva hotărîrii primului Consiliu de Coroană şi fără să fi fost supus desbaterilor celui de al doilea.

Cu partidul, cu Comitetul executiv? Acesta n'a fost convocat măcar o singură dată în cursul celor doi ani de „expectativă"...

Şi dacă n'a fost consultat nici un fruntaş ca d. Iarca, şeful unei organizaţiuni liberale importante, *cu cine* a hotărît d. Brătianu să arunce România în războiu de partea Rusiei?

In sânul partidului liberal nu era d. C. Iarca singurul adversar al războiului împotriva Puterilor Centrale. Intre aceştia se găseau, — pentru ca să nu vorbesc de *dii minores*, — şi oameni de greutatea d-lui B. Misir, preşedinte al Senatului, fost ministru, şi a d-lui M. Orleanu, de asemeni fost ministru şi şef al organizaţiunii liberale din Galaţi, şi atâţia alţii, ale căror obiecţiuni nu puteau rămânea cu totul fără răsunet în cazul unei discuţiuni. In orice caz, discuţiunea forţa pe d. Brătianu *să şi motiveze* hotărîrea, să iasă, în sfârşit, din misterul pontifical, care pentru mulţi justifica cele mai extravagante speranţe. Şi putem nădăjdui, cel puţin, că desăvârşita lipsă de temeiu a politicei sale, cum au dovedit faptele, putea încă să fie învederată la vreme, pentru a ne feri de dezastru.

Ori cum, siguranţa împărtăşită de toată lumea, că „nu se va hotărî nimic fără o discuţiune prealabilă", — paraliza opoziţiunea chiar din sânul partidului liberal, care era la cârmă, şi crea astfel aparenţa că partidul acesta e în întregime solidar cu acţiunea primului ministru.

D. C. Iarca afirmă categoric acest lucru:

„Această declaraţie a primului ministru, — ne spune „d-sa, — *m'a făcut să păstrez tăcerea în Cameră*, rezer„vându mi dreptul să discut chestiunea în mod public şi „să-mi exprim modul meu de a vedea, când ea va veni „la ordinea zilei. *N'am bănuit nicidodată că România va fi „băgată în războiu prin lovitură de Stat*"...

Faptul însuşi, prin urmare, că a fost *promisă* o discuţiune prealabilă, fără ca promisiunea să fie respectată, inducea în eroare pe toată lumea: pe aceia cărora promisiunea le-a fost dată, impunându-le „tăcerea"; opinia publică serioasă, care putea interpreta greşit această tăcere şi chiar pe însuşi primul ministru, care nu-şi putea da astfel seama de adevăratele curente din ţară, — luând

www.dacoromanica.ro

drept manifestările opiniei publice numai „manifestațiunile spontanee" ale d-lui Panaitescu...

Nu mai puțin însă este adevărat, că această atitudine ilustrează de minune o concepție caracteristică pentru viața noastră politică.

„Șeful" este un fel de mag și pontifice, care oficiază în taina sanctuarului, departe de ochii vulgului. Acesta trebue să creadă, fără să discute, — altfel se face vinovat de sacrilegiu.

„Aveți încredere în mine, îmi iau toată răspunderea", — acestea sunt cuvintele fatidice, cu cari se astupă gura indiscretului.

„Șeful știe ce face"...

In aceste condițiuni însă „încrederea" nu este o încredere de cetățean, ci renunțarea la orice gândire și demnitate.

Și ce fel de „răspundere" poate fi, când țara se trezește în fața ireparabilului, adus prin vre-o „lovitură de Stat", cum se exprimă d. C. Iarca?

D. I. Brătianu însuși a mărturisit că își dă seama cât de falacioasă este asemenea răspundere, când a spus acestuia:

„*Să mă împușcați dacă nu va ieși bine*"...

Desigur, d. Brătianu nu va fi împușcat, și nădăjduesc că nici nu „se va împușca singur", cum i-a prezis d. Iarca.

Prin aceasta nu s'ar repara urmările „loviturii de Stat" săvârșite de el.

Dar de ne-ar feri, cel puțin, soarta pe viitor de „magi" și „pontifi" infailibili, cari cer „încredere fără discuție", și de „șefi cari știu singuri ce fac", preparând în taina sanctuarului eucharistic... loviturile de Stat"...

Ar fi o consolație...

19 Octombrie 1917.

V

„RASBOIU SAU NEBUNIE"?...

In interview-ul, pe care d. I. I. C. Brătianu l-a acordat acum câtăva vreme d-lui Brești-Brescovski, cunoscutul corespondent al ziarului rus *Novoie Vremia*, primul ministru al României a simțit trebuința sufletească să insiste că *România este încă independentă*...

„România este o țară independentă, — exclamă d. prim-ministru la Iași, — ea este astăzi nimicită de furtună,

www.dacoromanica.ro

„a suferit grele încercări, *de cari ar fi fost ferită, dacă nu „şi-ar fi legat soarta de soarta Rusiei*: dar orişi-cum *ea este „independentă*"...

Restul interview-ului ne lămureşte, pentru ce d. Brătianu simte nevoia cu atâta insistenţă să-şi aducă aminte că e ministrul unei ţări independente. El se adresează convorbitorului său, după ce-şi mărturiseşte desiluziile:

„Vă întreb acum: ce-i asta, războiu sau simplă ne„bunie?

„Situaţia este foarte tristă aici. *Vom fi siliţi să ne re„tragem de la graniţă, şi încă mai departe*... Atunci inamicul „îşi va realiza dorinţa, va cuceri Basarabia şi va înainta „la sud până la Odesa. Şi pe când grânarul nostru va „hrăni pe germani, veţi suferi de foame. Şi odată „ce vom fi siliţi să părăsim pământul strămoşesc, nu „ne va mai fi dat să-l revedem vr'odată, fiindcă nu „l-am mai putea cuceri decât dacă Rusia ar fi puternică, „nu subjugată"...

Şi ce concluzie trage primul ministru al ţării româneşti din această tragică situaţie?

După ce se plânge de atitudinea presei ruse, el întreabă pe reprezentantul acestei prese:

„Pentru ce ne ponegreşte aşa presa d-voastră din stânga? „Pentru că noi, aliaţii d-voastră, am respectat tratatul, „şi *din cauza aceasta* am pierdut două treimi din pământul „nostru, şi totuşi suntem ferm hotărîţi să ducem lupta „*până la sfârşit*"...

Până la *care* sfârşit? Pentru sfârşitul pentru care România a intrat în războiu?

România n'a fost atacată de nimeni, ea a pornit războiul pentru un singur scop: *cucerirea Ardealului.*

Dar, în situaţia descrisă de el însuşi, mai crede primul ministru, că acest scop mai poate fi realizat?

Atunci, *pentru ce mai luptă România?*

Din cavalerism, ca să respecte tratatul, pe care aliatul nu-l mai respectă, — tratatul care, cum mărturiseşte d. Brătianu el singur, — este cauza că am pierdut două treimi din ţară? Pentru că ţara aceasta a trecut „prin „grele încercări, de cari ar fi fost ferită, dacă nu-şi lega „soarta de Rusia"?

Pentru ce mai ducem războiul, pentru ce acumulăm noui grozăvii şi încercări asupra sărmanului pământ strămoşesc? Şi pentru ce poporul românesc să urmeze pe drumul Golgotei,.. „până la Odesa şi mai departe"?...

www.dacoromanica.ro

Şi primul-ministru, deprimat de tot ce vede în jurul-i, îşi repetă: „suntem încă o ţară independentă"...

Şi totuşi — concluzia: „vom duce războiul până la sfârşit"!...

Şi-mi aduc aminte, cum acum mai bine de un an şi jumătate, întrebam în şedinţa Camerei din 16 Decembrie 1915, fiind faţă şi primul-ministru: pe ce se întemeiază războinicii nostri, speculând asupra desmembrării Austriei?

Şi urmam (să mi iertaţi această lungă citaţie):

„Acum, după un an şi jumătate de război, o mai pu„teţi aştepta?

„O fi brilianta „victoria" care a adus armatele ruseşti „dela Cracovia până la Riga, o fi genială strategia pe „urma căreia toată Serbia a căzut sub puterea armatelor „germane, o echivala cu victoria şi retragerea strălucită „de la Gallipoli, dar ca să ajungem la desmembrarea Aus„triei, asemenea succese teoretice nu sunt suficiente: tre„bue ca valul să se întoarcă *aevea*.

„Şi. dacă se va reîntoarce valul, dacă se va recunoaşte „bătută Germania, va renunţa la Belgia, va părăsi Franţa, „va renunţa la Alsacia şi Lorena, va evacua Polonia şi „Curlanda, va lăsa Galiţia, va restitui Serbia, va consimţi „la pieirea Bulgariei? Ajunge?

„Înţelegeţi, ce va reclama *înţâiu* Rusia: — Galiţia, o „populaţie de 8 milioane; apoi Italia: Trentinul, Istria, „Dalmaţia, întreg litoralul, adică — alte 4—5 milioane; „Serbia; restul Dalmaţiei, Bosnia şi Herţegovina, Croaţia „şi Slavonia; toate aceste *înnaintea noastră*, şi pe urmă „am veni şi noi, mai ales că multă vreme i-am făcut să „treacă prin toate amărăciunile îndoelei.

„Vă daţi seama? Cerem de la Austria peste jumătate „din teritoriu şi peste jumătate din populaţiune şi să „fie izolată de la Mare!

„Pentru aceasta nu ajunge ca valul să fie întors. Tre„bue să fie *strivite* şi Austria şi Germania, trebue să fie „armatele ruse la Budapesta, la Viena, la Berlin; toate „cetăţile formidabile, cari sunt şi la răsăritul şi la apusul „graniţelor germane trebue să cadă; întreg poporul ger„man trebue să fie redus la neputinţă.

„Şi încă! Nu cunoaşteţi d-tră atâtea congrese de pace, „din cari s'au născut alte războaie între vechii aliaţi? „Puteţi oare fi siguri că la urma urmelor, nimeni dintre „biruitori nu va avea interesul să salveze Austria?

„In orice caz, vor voi ei să ducă războiul acesta crunt

www.dacoromanica.ro

„— după ce își vor fi realizat toate scopurile *lor* proprii,— „încă până la complecta istovire, *numai pentru ca să ne „dea Ardealul?*

„Atunci?

„...Ardealul tot nu-l vom lua, dar robii Rusiei vom a„junge".

Am fost huiduit...

De atunci însă valul nu numai că nu s'a întors, dar se rostogolește tot mai departe...

Două treimi din România sunt înecate de el; în Rusia a isbucnit revoluția, și ea proclamă principiul „păcei fără anexiune"; Franța și Anglia, afară de restituiri, mai vorbesc doar despre Alsacia și Lorena...

Lumea întreagă discută «pacea de bună înțelegere»...

Dar să presupunem chiar cazul extrem, că sub presiunea armelor, întorcându-se în sfârșit noțocul războaelor, Germania va ceda în chestia Alsaciei și Lorenei.

Mai poate fi refuzată atunci pacea? Va prelungi cineva *cu o singură zi* măcelul pentru ca să dea României Ardealul?

Atunci, repet, pentru ce mai duce România războiul? Până la ce *sfârșit* să l mai ducă?

Are dreptate primul ministru:

„Ce-i asta; *războiu sau nebunie?*"...

De s'ar pătrunde bine de gândul, că *România este încă o țară independentă*...

27 Septembrie

VI

«PONTIFII»...

«Pontificatul roman este o boală de moravuri, care are rădăcini adânci în starea noastă socială și culturală.

Ea se manifestă în toate sferele vieții noastre naționale, — în literatură și știință, ca și în viața noastră publică.

Acum mai mulți ani, vorbind despre manifestările pontificilor naționali în literatură, mi-am permis următoarea imagine:

«Sunt sigur, că pentru istoricul viitor al literaturii «române, epoca noastră se va prezenta sub un aspect foarte «straniu».

www.dacoromanica.ro

«Pe șesul neted, foarte puțin accidentat, al literelor ro-«mâne se proectează pe seninul cerului, în toate părțile «numai siluete de oameni urcați în picioroange. Sunt... «magiștri, plini — fiecare în parte — de admirație ne-«mărginită pentru sine și de dispreț, tot atât de nemăr-«ginit, pentru toți ceilalți. Și nu glăsuesc decât prin «sentințe și decrete... Și fiindcă nu există un prost care «să nu găsească pe unul și mai prost ca să-l admire, numai «picioroange să ai»... (*„Viața Rom."*, 1910, No. 11, p. 252).

De altfel, pentru *irritabile genus vatum* aceste moravuri sunt încă explicabile, — mai cu seamă într'o țară «eminamente agricolă», și în orice caz nu duc la consecințe atât de grave.

Dar nicăeri speța pontificală nu apare în atâta splendoare, și nicăeri nu e mai rău-făcătoare ca în politică.

Aici pontificele e „șeful" — șeful care „știe ce face" și care cere „disciplină" absolută și „încredere" oarbă.

D. C. Iarca, în interviewul ce l'a dat „Luminii", vorbind despre „lovitura de Stat" a d-lui Brătianu, ne-a ridicat puțin vălul deasupra sanctuarului în care oficiază un „șef", — de fapt totdeauna iresponsabil, tocmai fiindcă astupă gura tuturor indiscreților cu formula magică: „aveți încredere în mine, îmi iau toată răspunderea"...

Multe nenorociri datorim pontificatului nostru politic, și în primul rând cataclismul de față.

Una din condițiunile indispensabile pentru funcționarea normală a instituțiunilor politice moderne este *discuțiunea* largă asupra tuturor problemelor vieții publice. Numai prin discuțiune, se pot elucida toate laturile unei chestiuni, toate relele zilei pot fi analizate, toate primejdiile prevăzute, și toate mijloacele de îndreptare cercetate. Chiar părerea greșită a unui om de convingere și de caracter, al cărui sfat nu este influențat de considerațiuni lăturalnice, poate fi de un mare folos într'o discuție, silind pe cei cu judecata dreaptă să-și aducă toate luminile.

Parlamentele, consiliile de miniștri, toate nenumăratele comitete și comisiuni din zilele noastre, ca și însăși organizațiunea de partide, nu au, la urma urmelor, alt rost decât de a organiza discuțiunile, „desbaterile", și de a le asigura roadele cât mai prielnice.

Dar un „pontifice" politic, e caracterizat înainte de toate tocmai prin faptul că el nu admite discuțiunea, — nici nu poate tolera în jurul său oameni de caracter și de convingeri, adevărații oameni de „sfat".

www.dacoromanica.ro

E semnificativă chiar terminologia bogată a... „parlamentarismului" nostru, pentru desemnarea colaboratorilor „șefului": „ciraci", „căței", „lichele", „oameni de casă", „lingăi", „clientelă"...

Un „șef" român, se crede micșorat de orice om care ar sta drept în fața lui. Se cunoaște celebra formulă a unui șef: „nu-mi trebuesc talente, ci devotamente"...

„Devotamentul" însă se identifică cu slugărnicia „fără discuție". "Devotatul" își poate schimba stăpânii cât de des. Mulți din acești „devotați", cari formează tribul ilustru al „ministeriabililor" români, sunt adevărate comete cari își descriu periodic orbita în jurul tuturor „șefilor" pe rând, fără să le cadă cursul în... piața politică. Reputația lui poate fi oricât de avariată. Prin aceasta el nu inspiră nici o repulsiune. Dimpotrivă, — cu atât mai bine, când „șeful" știe mijloacele, prin care își poate asigura acest „devotament" și dacă îl poate „avea în mână"...

„Șeful", cum am spus, nu cere de la devotații săi, decât „disciplină" și „încredere". De aceea partidele noastre politice se sfâșie sau se fragmentează până ce „șeful" nu rămâne singur cu clientela lui necuviincioare, iar toți oamenii de caracter și de sfat se elimineză sau, cel puțin, „se neutralizează"...

Dar nu simte și un „șef" nevoe de sfat? Oricât de extraordinar s'ar părea, dar *nu simte*. Altfel, n'ar fi un pontifice!...

In timpul „expectativei" noastre, lumea se întreba mereu: „cu cine se sfătuește oare Ionel Brătianu?.." Nimeni nu se îndoia de calitatea „sfetnicilor" săi oficiali, ca oameni de sfat...

S'ar părea că în aceste condițiuni, „șeful" trebue să fie atotputernic, în realitate însă el întotdeauna ajunge prizonierul clientelei sale.

Marele pontifice oficiază, decretează, emite sentințe infailibile, excomunică pe toți ereticii, cari îndrăznesc să aibă o părere; „devotații" cântându-i în cor osanale, urmăresc fiecare în parte scopuri precise: „portofoliu", „o mică geranță", o prefectură, o primărie, sau altă „slujbușoară" ori „ghelir", — pentru aceasta intrigează, clevetesc, „trag sforile", „sapă groapa", „pun bețe în roată"...

Dar astfel se crează în jurul „șefului" o atmosferă impenetrabilă, el nu mai vede decât prin ochii devotaților, nu mai aude nici o voce cinstită, și, în loc să conducă, este în realitate el condus...

www.dacoromanica.ro

„Lovitura de Stat" săvârşită de d. I. I. Ç. Brătianu, n'a fost altfel pusă la cale...

Şi dacă nu va fi dată nenorocirea de a suferi alte „lovituri de Stat", ele ar fi datorite tot acestei atmosfere...

Cari sunt cauzele acestei stări morbide?

Ar fi multe de spus în această privinţă.

In toate soçietăţile oligarhice se găseşte un teren prielnic pentru desvoltarea „clientelelor". Iar lipsa de cultură generală, de viaţă intelectuală mai intensă, de opinie publică educată, cu spiritul ei de critică, înlesneşte erijarea... picioroangelor pentru „pontifi"...

Dar în România tradiţiile înrădăcinate ale Fanarului, şi mai cu seamă, minciuna fundamentală a vieţii noastre de Stat, ca şi structura socială şi organizaţia politică, n'au putut da naştere prea multor caractere mândre şi inflexibile...

Ni-i nenorocirile de astăzi nu ne vor aduce un început de însănătoşire?...

13 Decembrie

VII

PENTRU O „DAMĂ VOALATĂ"...

Incă o scrisoare feminină.

De astă dată sub masca «unei femei din mulţime» îmi scrie vădit o doamnă din *high-life.*

O trădează nu numai fiecare întorsătură de frază, care par'că respiră parfumul saloanelor şi deprinderea de a gândi în limba franceză («nu are voce la capitol», — *n'a pas de voix au chapitre),* dar şi toată mentalitatea, atât de caracteristică pentru înalta noastră societate, şi care are o parte de răspundere atât de mare în nenorocirea ţării.

Nobila doamnă, care de altfel mânueşte cu multă eleganţă condeiul, îşi pune masca, pentru a-şi da satisfacţia de a-mi spune că:

«Sentimentul ce-l deşteaptă articolele d-tale în sufletele «mulţimii, nu este altul decât durerea de a vedea pe unul «din *ai noştri* (sublinierea e a autoarei), din acei în care «pusesem mari nădejdi, mâna dreaptă, *unelta* (aici sublinierea e a mea, ca să gustaţi *la pointe),* aceluia care»... Şi pentru a mă asigura, că m'aş fi arătat «în ochii tu-

www.dacoromanica.ro

«turor, chiar în ai tinerelor şi frumoaselor cititoare sub o «înfăţişare odioasă»...

Regret foarte mult că mă prezint sub aşa înfăţişare tinerelor şi frumoaselor cititoare, dar... la vârsta mea lucrul acesta e cam indiferent.

Nu întreb, de asemeni, pentru ce zânele saloanelor noastre se cred în drept să vorbească în numele mulţimii? Toate, bine înţeles, se simt «bune române». Ţara doar a fost dusă la măcel în numele «idealului naţional», în parte şi pentru că marile noastre elegante nu-şi puteau stăpâni simpatiile pentru magazinele din *rue de la Paix*.

Dar nu pot trece cu vederea o parfumată insinuaţie: Nu ştiu dacă cineva îşi pusese «mari nădejdi» în mine şi dacă am fost considerat ca «mâna dreaptă» de «acela care...»

Uneltă, cum spuneţi atât de elegant nobilă Doamnă, — da, uneltă am fost! Şi să mă credeţi că am primit acest rol modest, cu desăvârşire conştient; privind cu indiferenţă vertiginoasele ascensiuni în putere avere din juru-mi am căutat numai să fiu *util,* în măsura puterilor mele.

De aceea, onorată Doamnă, pe când atâtea ilustraţii «de ai noştri», plecând de jos, — şi câte odată foarte de jos, — au ajuns la situaţii de miliardari americani, eu, — fiu al unei familii bogate, — după o viaţă de prigoniri şi suferinţi, n'am fost ispitit să ies din situaţia de mic profesor al unei mici Universităţi de provincie, şi de publicist neascultat, — nici măcar în cei doi ani ce veşnic ne vor arde amintirea, «de prăgătire». Şi am întrupat, cum spuneţi, «mari nădejdi», am fost «din ai noştri» «mâna dreaptă» şi mai cu seamă «unelta aceluia care», şi deci o mişcare de deget îmi putea deschide toate perspectivele epocei de «pregătire».

Am preţuit mai presus de toate libertatea mea de gândire. Căci, prea stimată mască, un om poate fi liber. *sufleteşte* liber, în orice condiţii, chiar în închisoare, chiar sub regimul de ocupaţie. Pentru aceasta se cere un singur lucru: să nu se lase nici ademenit, nici intimidat, pentru a-şi spune cugetul.

Forţa brutală îi poate închide gura, — şi vă aduceţi desigur aminte că nu era uşor să-ţi spui cuvântul în ultimii ani, în «România liberă».

Totuş mi l'am spus chiar în faţa «aceluia care», şi am primit cu resemnare degradarea din rangul de «nădejde», de «mână dreaptă» şi chiar de «unelţă». Nu spun un cu-

www.dacoromanica.ro

vânt acuma, care să nu fi fost spus *la vreme,* — şi cruţate nu mi-au fost loviturile şi înjosirile.

Greşeşte dar tonul nobila «doamnă voalată», când cu o nuanţă de ameninţare îmi scrie ca să aştept până ce voiu sta «faţă în faţă cu acuzaţii».

Imi aduc aminte ultima conversaţie cu «acela care», când am încercat pentru cea din urmă oară să-i deschid ochii asupra primejdiilor ce ne ameninţă. Cu mânie m'a întrerupt: «Multe le-ai proorocit, — ai proorocit *şi revoluţia din Rusia*».

Cred că în ziua de 10 Martie, când a cetit telegrama fatală din Petersburg, numele meu i-a venit cel dintâiu în gând.

Şi, *pentru el,* nădăjduesc că amară i a fost amintirea şi grozavă remuşcarea.

Pentru ce dar «să aştept»?

Nu! Voiu bate la poarta conştiinţei obşteşti din toate puterile mele. Nu ştiu dacă şi acum nu e prea târziu, dar desigur ar fi prea târziu «după pace».

In clipele acestea de durere nu pot tăcea, — şi nu ascult de cât cugetul meu. Şi nu prin lingăşirea slăbiciunilor obşteşti, nu prin închinarea înaintea tuturor răutăcirilor şi vanităţilor, pot să-mi îndeplinesc chemarea. Adevărul cel mai crud, oricât ne-ar durea astăzi, ne poate singur aduce mântuirea pentru mâine.

Dar... «duc o campanie de propagandă pentru *robia teritorială şi economică* în confederaţia habsburgică»!

Al... In numele «idealului naţional» al budoarelor şi al cafenelelor, mi se aduce *mie* astfel de învinuire, în mijlocul acestei desolaţiuni, — acum când ţara este călcată dela un capăt la altul de oştiri străine, acum când nu ştim ce ne pregăteşte ziua de mâne!... Din vina cui?

Nu pot păşi, onorată Doamnă, pe *acest* teren de discuţie: cel ce înţelege monstruozitatea unei asemenea atitudini, n'are nevoe de discuţie, — iar cel ce nu înţelege, «nu are voce la capitol».

Aci se ridică în faţa noastră un mare proces ai cărui termeni i am formulat altă dată:

Amintind în şedinţa Camerii din 16 Decembrie 1916, că Mihai Kogălniceanu şi Ioan Brătianu — cel Mare — au refuzat schimbul de teritorii pentru Basarabia răpită, am pus întrebarea:

«Credeţi d-voastră că *ar putea avea justificare* gestul lui Kogălniceanu şi al lui Brătianu, dacă ei mai dinainte

www.dacoromanica.ro

«ar fi voit să sancționeze politica d-voastră de astăzi?
«Dar, d-lor, *ori* Brătianu și Kogălniceanu, cărora națiunea «recunoscătoare le-a ridicat monumente de bronz, au re-«prezentat atunci gândirea și sentimentul românesc, *ori* «d-voastră astăzi sunteți datori să începeți prin dărâma-«rea acelor monumente».

Și mai precis puneam chestia cu un an înainte în «Viața Românească»:

«Dar un lucru să fie lămurit. Politica lui Ioan Brăti-«ianu și Mihai Kogălniceanu (când au refuzat schimbul) «și politica predicată astăzi de urmașii lor în conducerea «țării, *nu sunt compatibile.* Și, una din două: ori ei au fost «inconștienți, împreună cu toți cei ce i-au urmat timp de «treizeci și cinci de ani, ori noi cei de astăzi suntem in-«conștienți. Și dacă îndrumarea nouă, dată de conducă-«torii cei noui va fi sancționată... prin chiar aceasta, Mihai «Kogălniceanu și Ioan Brătianu *vor rămânea fără iertare în «fața Istoriei,* precum și toți cei ce i-au urmat. («V. R.», «1914, No. 12, pag. 224).

Acest proces, prea stimată Doamnă, îl va judeca Istoria, ea va decide, cine *a dăruit* Rusului Basarabia, cine a adus o știrbire îndelibilă demnității și idealului național, — Mihai Kogălniceanu și Ioan Brătianu Bătrânul, sau urmașii lor?

Acest proces nu se va hotărî cu împunsături anonime, nici cu șoapte la ureche.

Voiu aștepta judecata lui, făcându-mi datoria, — fie ce va fi!...

Da ori-care va fi soarta mea, de un lucru sunt sigur: Am pe amândoi fiii pe front.

Adică: i-am avut, fiindcă de mult n'am nici o veste, — și n'am făcut nici o încercare pentru ca să i pun la adă-post, ca atâția «patrioți»... de și «toți acei» ar fi fost bucuroși să «mă domesticeze» cu acest mijloc...

De trăesc, am credința că nu vor roși de tatăl lor, pentru lupta ce duce acum, ori-care parte îmi va fi dată până la sfârșit.

Fără supărare dar, stimată mască, vă sunt chiar recu-noscător, că am avuț prilejul să răspund odată pentru totdeauna tuturor damelor voalate și nevoalate, român-celor tinere sau bătrâne, frumoase sau nu.

23 Septembrie

www.dacoromanica.ro

VIII

UNUI ADVERSAR CINSTIT

Răspunsului, pe care l'am adresat «Doamnei voalate», îi datoresc o scrisoare interesantă prin tonul ei.

Deşi nu lipsesc şi aci licenţe de limbaj (Dama voalată «n'o fi scriind româneşte ca d-ta, dar desigur mai româneşte simţeşte»; mi se atribue «un rol odios» şi meschin: să umpli o jumătate din jurnalul dumitale, cu apologia d-tale, etc.), dar desigur scriitorul este un adversar cinstit, adânc convins de dreptatea cauzei, şi nu vrea atât să-mi spună, sub scutul anonimatului, lucruri dezagreabile, cât să facă apel la inima şi la judecata mea.

Mă simt dator să-i răspund, făcând abstracţie de nevinovatele flori de polemică în genul celor de mai sus.

*

Scrisoarea culmineză în următoarele rânduri:

«E firesc ca acea romîncă să se mire de ce Stere, pe «care l'am cunoscut toţi (urmează o serie de aprecieri «foarte măgulitoare pentru subsemnatul), de ce acel Stere «acum, în nenorocirea care ne covârşeşte, *se pune în ser-«viciul vrăşmaşului*, cu toată furia patimii deslănţuite...

«Este oare acum momentul de a ne judeca, de a ne «învinovăţi, de a ne osândi unii pe alţii în faţa inami-«cului?...

«Intr'adevăr, ai cunoscut Rusia mai bine ca mulţi alţii «şi ai prezis multe ce s'au adeverit...

«Cum ai prevăzut, Rusia este îmbucătăţită, Ucraina «întemeiată, Basarabia ne revine la sigur — *oricine ar fi «învingător* (?!), de ce prin urmare aceste ţipete de ură, «de aţâţări?»...

După ce apoi arată că germanii sunt *interesaţi* în acţiunea lor faţă de România, ca şi faţă de Polonia, etc., corespondentul meu mă întreabă de ce mă cred «infailibil»:

«Pacea nu este încheiată, slavă Domnului, şi ţara nu «este robită de ruşi»...

*

Inainte de toate asigur pe corespondentul meu, că se înşală atribuindu-mi, ca motiv al acţiunii, ura şi patima personală.

www.dacoromanica.ro

Am susținut întotdeauna cu pasiune credințele mele, dar n'am cunoscut și nu cunosc ură și patimă.

Deși nu îi place să citez cuvintele mele de altă dată, dar pot să-i dovedesc prin atitudinea pe care am avut-o în epoca cea mai grea a vieții mele, —și Dumnezeu știe dacă am fost alintat de soartă,— în timpul «expectativei» noastre, când am fost obiectul atâtor atacuri dușmănești.

Scriam în Mai 1915:

«De atâta vreme iau parte la viața noastră publică. «Am dat eu, odată măcar, dovadă că ura, patima perso-«nală, dorul de răsbunare pot înrâuri actele și judecățile «mele? Am susținut totdeauna cu multă pasiune ideile «mele, însă, în acelaș timp m'am silit să judec obiectiv «pe adversarii mei.. Mulți m'au dușmănit și mă dușmă-«nesc, dar pe cine am *dușmănit* eu, pentru ca cineva să «fie îndreptățit de a explica prin patimă personală atitu-«dinea mea în acest mare moment istoric?

«Să vorbesc și mai deschis. Pentru mine ura și patima «personală e o manifestare a unui suflet schilod care, «poate, mai curând merită compătimire. Intru cât mă «privește, mi-a fost dat să trec prin fundul prăpastiei de «umilință și suferință omenească. Dacă am putut îndura «toate câte le-am îndurat, este numai pentru c'am reușit «să-mi oțelesc într'atâta sufletul, în cât în fața oricăror «vehemențe și brutalități, și cât de nedrepte, știu să-mi «păstrez cumpătul»...

*

Ori ce gând de răsbunări personale e și acum cu totul străin de mine. Dar nu mă pot scuti de datoria cetățenească de a înfățișa cetitorului realitatea, cu toată grozava elocvență a *faptelor*, fiindcă numai astfel pot trezi conștiințele apăsate de amețeala ultimilor ani. Dacă această realitate se ridică ea însăși acuzătoare, a cui este vina?

Mărturisesc, că nu mi-a fost ușor, în condițiunile concrete în cari îmi pot îndeplini acum datoria de publicist, să iau asupra-mi această sarcină.

Mi-am făcut un adânc examen al conștiinții, și am simțit că *nu am dreptul* să tac, ori cari ar fi consecințele pentru mine personal sau pentru alții.

Și nu cenzura inevitabilă în starea de fapt, a fost considerația principală care cădea în cumpănă. Am început doar activitatea mea de publicist sub un regim de cen-

www.dacoromanica.ro

sură, care apăsa cu o altă greutate. Şi am cunoscut şi noi, în România, o censură mai aspră...

Censura, la urma urmelor are numai o acţiune pur negativă, ea mă poate opri să-mi exprim în întregime gândul meu, dar nu'mi poate impune nici un cuvânt pe care n'aşi vrea să-l spun.

Trebuia, bine înţeles, să-mi dau seama dacă vorbind cu o jumătate de gură, pot spune totuşi destul, pentru ca să servesc cauza acestui nenorocit neam, — căci, în conştiinţă, eu nu m'am pus «în serviciul vrăjmaşului», după expresiunea crudă a corespondentului meu. Cum n'am fost în serviciul cauzei ruseşti, când am scris sub censura rusească.

Şi dacă în toate ţările cu tiparul supus censurei, publiciştii ar fi aruncat condeiul, niciodată n'am fi ajuns la libertatea cuvântului.

Dar întrebarea grea la care trebuia să-mi răspund era, — dacă pot avea atâta încredere în judecata mea, ca să am dreptul să apelez la conştiinţa cetitorului în aceste vremuri de restrişte.

*

Corespondentul meu mă învinovăţeşte, că m'aşi crede «infailibil».

Desigur, nu sunt infailibil, dar nici un om care gândeşte nu se poate bizui pe judecata *altora*, ci numai pe cugetul lui.

Şi când un om poate dovedi, că de 12 ani, — de când după înfrângerea Rusiei în Extremul Orient, s'a ivit pe orizont primejdia războiului actual, — a ştiut să se orienteze în caleidoscopul evenimentelor (de aci «rolul odios şi meschin» ce mi se impută că mi-aşi fi luat numai pentru proslăvirea mea), socot că e în drept să aibă încredere în judecata lui şi să ceară această încredere şi de la concetăţenii săi.

Şi astfel am ajuns la convingerea nu numai că trebue să vorbesc, dar că *nici n'am dreptul să tac.*

Dacă n'am avut norocul să opresc ţara de la un act de nebunie, cel puţin să fie salvat ce se mai poate salva.

Aş putea să nu mai relevez aici chestiunile de fond atinse de corespondentul meu, fiindcă răspunsul se află în fiecare articol pe care îl scriu, şi în această privinţă evident nu putem cădea de acord.

Mă voiu mărgini numai la puţine consideraţiuni.

www.dacoromanica.ro

*

Eu nu văd în Germania un «vrăjmaș» care ar căuta să ne strivească. Nu Germania ne-a atacat, ci noi i-am impus războiul, cu toate că ea a făcut totul ca să-l evite. Și dacă în războiul, pe care nu l'a voit, a eșit ea victorioasă, ce vină îi putem aduce?

Nu este «dezinteresată»? Dar aci e toată garanția, că *interesul* ei o va îndemna să ne vină în ajutor. Politica internațională dezinteresată e o himeră.

In al doilea rând, pentru noi acest războiu *e isprăvit*, a fost isprăvit înainte de a fi fost început, — fiindcă nu ne lăsa decât alternativa înfrângerii sau a jugului moscovit... în cazul «victoriei»!

Dar cum ne vom înfățișa, «la pace»?

Corespondentul meu îmi spune:

«Cum ai prevăzut, Rusia este îmbucătățită, Ucraina «întemeiată, Basarabia ne revine la sigur — *oricine ar fi învingător*»...

Cum așa? *Independent de atitudinea noastră?*

Ce robust optimism!

*

Voiu arăta altă dată, că mai curând *în ori ce caz*, Basarabia nu este pierdută, — fără să mai vorbesc cât de mult a fost jignită de atitudinea noastră — și că *numai* Germania ne poate fi și aici de ajutor, ca și în multe alte privinți.

Imi permit și eu o singură întrebare corespondentului meu, care *nu se crede infailibil:*

Să-și închipue un moment că am dreptate în ce privește perspectivele acestui războiu, cum recunoaște că am avut dreptate în multe privinți până acum:

Atunci, nu va felicita el însuși țara, că s'a găsit un om, care a avut îndrăzneala acțiunii întreprinse de mine? Și nu ar fi mare păcat, dacă toată lumea ar fi așteptat momentul «după pace»?

Nu! Acel moment *trebue pregătit de pe acum.*

Restul nu are importanță...

Voiu purta deci înainte greaua povară ce mi-am luat-o, așteptând ceasul dreptății, cu conștiința liniștită.

2 Octombrie

www.dacoromanica.ro

IX

CRIZA MORALĂ

„O mamă îndurerată" îmi trimite o scrisoare, vibrantă de revoltă împotriva scăderilor ceasului de faţă.

Din nenorocire, nu-mi este îngăduit să ating mai de aproape faptele, pe cari mi le comunică (rog şi pe „cetitorul-prieten" care ne scrie despre chestiuni analoage, să ţină şi el seama de mărginirile ce ni se impun).

Nici nu ştiu dacă toate aceste fapte sunt controlate de „mama îndurerată", şi mai cu seamă dacă şi cele cari sunt exacte în fond, sunt bine interpretate de ea.

Dar un lucru este sigur:

Trecem printr'o îngrozitoare criză morală, mai fatală poate pentru viitorul nostru, decât toate înfrângerile şi toate ruinele.

Mereu însă să ne punem aceiaşi întrebare: a cui este vina?

Ne-am ştiut un Stat tânăr, plin de puteri şi nădejdi. Ne-am deprins să respectăm moştenirea ce ne-au lăsat bătrânii conducători ai acestui Stat, cari nu mai sunt: Ioan Ghica, Mihaiu Kogălniceanu, Ioan Brătianu, C. A. Rosetti, Lascar Catargiu, D. A. Sturdza, Titu Maiorescu. Am avut toată încrederea în directiva politică pe care ei au păstrat-o neclintită din generaţie în generaţie, şi pe care au urmat o şi toţi oamenii noştri de Stat în viaţă: P. P. Carp, Th. Rosetti, Al. Marghiloman, — fără să exceptăm pe d-nii I. C. Brătianu şi Take Ionescu. De altfel această politică avea în sufletul naţiunii rădăcini seculare: de când oştirile ruse au călcat pentru prima oară pământul românesc (1710).

După o jumătate de veac de domnie, pe care ne-am învăţat să o numim glorioasă, ne-am închinat cu toţii în faţa „marelui nostru Căpitan", bătrânul rege Carol, a cărui înţelepciune inspira atâta respect oricui, încât nimeni nu mai discuta îndrumarea Statului în politica internaţională, — chiar dacă în interesul „partidului", opoziţiunea nerăbdătoare îşi permitea din când în când vestitul „şah la rege". Era o simplă „uzanţă constituţională", care nu ducea la nici o consecinţă alta, decât precipitarea „schimbării regimului". Răsfoiţi însă desbaterile parlamentare, nu veţi găsi de multe decenii nici o discuţie serioasă

www.dacoromanica.ro

relativ la politica noastră externă. Aceasta a fost cunoscută şi recunoscută de toţi, acceptată ca temelia vieţii noastre de Stat, de care nimeni nu avea dreptul să se atingă. Doar din când în când îşi permitea vr'un original, ca defunctul B. Iepurescu, să anunţe o interpelare, care de obiceiu rămânea nedesvoltată.

Se agita în afară de parlament „chestiunea naţională" în legătură cu diferitele incidente de peste munţi, dar fruntaşii de dincolo primeau mereu aceiaşi lozincă, din partea tuturor oamenilor noştri politici, fără nici o excepţiune, dela d. Ionel Brătianu, ca şi dela d. Take Ionescu, ca şi dela defunctul N. Filipescu: *credinţă către împărat.*

Aproape cincisprezece ani eu am avut legăturile cele mai intime cu partidul naţional de peste munţi, desigur nimeni dintre oamenii noştri politici nu venia atât de des în contact cu Ardealul ca scriitorul acestor rânduri, — şi d. I. Brătianu, ca şi d. Take Ionescu, ca şi defunctul N. Filipescu s'au deprins să mă consulte în toate chestiunile privitoare la politica naţională. D. Take Ionescu, a fost silit să mărturisească în public, — şi într'un moment când lucrul acesta nu i a putut conveni — în şedinţa Camerei din 15 Decembrie 1915, că m'a recomandat contelui Czernin, după numirea acestuia la Bucureşti, ca pe un om cu deosebire competent în chestiunile din Ardeal.

Sunt prin urmare în măsură de a şti directivele cari porniau în această privinţă din Bucureşti şi pot afirma, fără teamă de desminţire, că până în ultimul moment, înainte de isbucnirea războiului european, nimeni, *dar absolut nimeni,* dintre oamenii noştri de Stat *nu a întrezărit măcar* putinţa devierii politicii noastre internaţionale din calea'i tradiţională.

Cât de adânc a fost sădită şi cât de generală a fost credinţa, că pentru România nu există, în caz de războiu, decât *o singură* cale, ne poate învedera faptul cunoscut: din prima zi după isbucnirea războiului european a pornit un adevărat exod din Iaşi şi din toate oraşele Moldovei. Lumea, aţolată, literalmente se bătea pentru locuri în tren, în graba ei de a fugi dela hotar... Scene ce ne sunt atât de cunoscute şi în Bucureşti din ultimele zile dinainte de ocupaţiune... Dar atunci era o mişcare cu desăvârşire spontanee, motivată numai de convingerea obştească, că conflagraţia europeană dădea pentru România

www.dacoromanica.ro

semnalul *războiului împotriva Rusiei*, care expunea deci părţile acele primejdiilor unei invaziuni.

Şi de odată, peste noapte, împotriva tuturor îndatoririlor sale, împotriva tuturor tradiţiilor şi tuturor intereselor Statului, România se trezeşte aruncată în braţele „duşmanului secular" de ieri...

D. Take Ionescu a scris altă dată cuvinte înţelepte despre *pregătirea sufletească* a poporului pentru războiu:

„Pentru ca o naţiune, — spunea el atunci, — să arunce „cu toată a ei greutate sabia sa în cumpăna războiului, „trebue ceva mai mult decât un vot al parlamentului. „Trebue ca *de timpuriu* gândul ei să fi fost îndreptat „către dureroasa necesitate, trebue ca în mintea ei să nu „fi rămas nici o îndoială, nici despre *cine este vrăşmaşul*, „nici despre *mărimea primejdiei*. Şi o asemenea convingere „*nu se poate improviza într'o zi*"... („Inimicul firesc").

Dar pentru războiul acesta a lipsit chiar şi „un vot al parlamentului"! Iar după ce, timp de mai bine de treizeci de ani, chiar şi d. Take Ionescu însuşi veşnic ne vestea marea „primejdie de la Nord", — „primejdie de moarte pentru neam şi Stat", după ce un şir de generaţii a crescut şi a trăit în credinţa că acolo este „vrăjmaşul firesc", — acum deodată *acelaş* Take Ionescu şi cu toţi tovarăşii săi, să ne „improvizeze într'o zi" o alianţă cu acest „inimic firesc" şi împotriva „încercatului prieten" de până eri?...

Am putut noi atunci avea acea pregătire sufletească, despre care atât de frumos vorbea d. Take Ionescu, — am putut o avea când atât de brusc au fost răsturnate toate lozincile, fără nici un motiv acceptabil pentru o minte sănătoasă, sau pe care să-l cunoaştem cel puţin?

Era fatal deci să urmeze o adâncă criză morală. Ţara s'a împărţit în lagăre învrăjbite, simţul de solidaritate naţională s'a tocit, par'că însuşi hotarul dintre noţiunile de bine şi rău a fost şters...

Şi apoi vine şi dezastrul, inevitabil ca destinul...

Cine e de vină? Noi, cari am urmat tradiţia, noi, cari am rămas de acord cu toţi oamenii mari şi fruntaşii generaţiilor trecute, sau acei cari, — deşi până eri, ca oameni de guvern şi sfetnici supuşi ai *înţeleptului rege* (înţelept *pentru politica lui!*), *şi ei înşişi* ne predicau cu hotărîre aceeaşi politică, — noi, zic, sau acei cari în 24 de ore, fără nici un temeiu cum a dovedit urma, din senin, *s'au despărţit de noi* şi s'au crezut în drept să calce această

www.dacoromanica.ro

tradiție atât de veche, fără să ne dea măcar vre-o rațiune nouă pe care să n'o fi cumpănit-o la vreme și bătrânii, când au încheiat totuși alianțele noastre?

Cine poate fi forțat în aceste condiții să urmeze, împotriva conștiinții sale, capriciul sau fantezia a doi trei oameni, cari *din întâmplare* s'au găsit în momentul acela în capul Statului, și nu s'au sfiit să declare războiul fără consultarea țării, împotriva voinții majorității covârșitoare a poporului și a majorității sfetnicilor bătrâni ai țării?

Apoi, suntem o țară mică și ne cunoaștem!...

Cum vreți ca o țară să accepte, și fără șovăire sau protestare, ca *îndrumători*... ilustrațiile improvizate din ultimii ani?

Și iată, conștiința publică par-că a fost cuprinsă ca de un coșmar.

De aici — orgia apetiturilor în anii de „expectativă", iar acum — ceeace vedem în jurul nostru...

Răspunderea pentru această criză morală, și pentru înfricoșătoarele ei consecinți va fi cea mai grea dintre toate, care va apăsa asupra conducătorilor acestui Stat.

Dar să predici acuma „unirea și înțelegerea în fața vrăjmașului", — după ce doi-trei oameni, cari din întâmplare se aflau la cârmă în clipa de cumpănă, au distrus astfel însăși baza morală a oricărei uniri dintre cetățeni, crezându-se în drept să treacă cu buretele peste Istoria noastră seculară, — denotă numai ipocrizie sau inconștiență.

Iar în ce privește pe „mama îndurerată" — care cu drept cuvânt plânge pe copiii de 16 ani, siliți să-și verse sângele în această atmosferă, — o rog din suflet să cumpănească toate acestea în cugetul ei, înainte de a se gândi la furci și plutoane de execuție..

A cui e vina?...

4 Octombrie.

X

TRAGEDIA...

Infrângerea militară, de sigur, este o mare nenorocire. Nespuse suferinți decurg din ea pentru un popor, și grozavă e umilința.

Dar tragicul situațiunii noastre constă mai cu seamă în faptul, că în momentul când copiii și frații noștri

www.dacoromanica.ro

plecau spre front, în toate cugetele luminate ale acestei țări era sădită adânc credința, că eventuala victorie a armatelor țarului Nicolae II, cu care România se aliase în acest războiu, fatal ar aduce după sine o catastrofă și mai înfricoșătoare, pentru viitorul Statului și al neamului, decât înfrângerea însăși.

In ce sentimente am trăit, în adevăr, noi cu toții, față de „primejdia dela Nord"?

Pot invoca o mărturie pe care nici un francofil nu o poate repudia.

D. Take Ionescu, când nu avea încă *interesul contrariu*, ne spunea cu atâta vigoare în celebru-i articol: „Inimicul firesc":

„Intre noi și Rusia.., este vorba de *două vieți cari se ex-*„*clud* sau, mai bine zis, este vorba de o existență, aceea „a neamului românesc, care *nu poate rămânea în picioare*, „decât dacă cealaltă *va fi nevoită* să pună strajă ambi-„țiunii ei.

„*De înțelegere, de compromis, de concesiuni nu poate fi vorba* „într'o asemenea problemă. *Trăim.* Rusia se ciunteşte în „ceeace *de două secole a încălzit inima poporului rusesc;* reu-„șește împărăția vecină în îndeplinirea visului ei de aur, „visului pe care, cu atâta credință și tenacitate, l'a ur-„mărit *și'l urmărește* — Statul românesc, ca și neamul ro-„mânesc, *nu rămâne decât un suvenir*...

„...Pe noi, dar, cercat-a, cearcă și va cerca imperiul „Țarilor să ne șteargă *din cartea neamurilor*... Ori cât s'ar „îmbrățișa și și ar jura amiciție eternă națiunile...

„Presupunând chiar că mâine s'ar sui pe tronul Țarilor „un filantrop sau chiar un filoromân, și totuși problema „va rămânea aceeași. *Existența noastră este incompatibilă cu* „*îndeplinirea idealului imperiului vecin;* inimiciția sa în contra „noastră nu poate înceta decât în ziua, în care va reuși *să* „*ne desființeze*, sau îi va fi pe deplin dovedit că *nu ne poate* „desființa"...

In această credință au trăit toți oamenii noștri de Stat, *fără nici o excepție*, atât din generațiile trecute, cât și din cea actuală.

Nici că se putea altfel, fiindcă înșiși rușii nu-și ascundeau niciodată intențiunile lor față de noi, — intențiuni ce de altfel izvorăsc dintr'o inexorabită necesitate a Istoriei și a situațiunii lor geografice. Auziți acelaș lucru în Rusia, în această privință, din gura copiilor, ca și din a încercaților bărbați de Stat.

www.dacoromanica.ro

Insuşi d. Take Ionescu spunea tot atunci:

„La ce nevoe să căutăm în logica situaţiunii geografice „şi în învăţămintele istoriei, politica viitoare a imperiului „rusesc? Această politică nu este secretă. *Toţi cugetătorii, „ca şi toţi patrioţii şi oamenii de Stat ai Rusiei nu se sfiesc „de a ne-o spune*"...

Şi nu ni se mărturiseau aceste intenţiuni agresive numai *atunci* când le auzia şi d. Take Ionescu. Dar, cum voiu arăta altădată, şi *acum*, până în ultimul moment, până în ajunul războiului...

Ce soartă ne aştepta deci dacă armatele ţarului biruiau?

Dar a isbucnit revoluţia! Isbucnia însă revoluţia în cazul victoriei ruseşti?

Apoi, ce siguranţă ne poate da şi noul regim? S'a schimbat oare situaţia, care impunea Rusiei ţariste imperioasa-i expansiune spre Sud? Nu rămâne pentru ea „aceeaşi misiune istorică în Orient"? Se poate oare trece aşa de uşor peste „idealul, care de două secole a încălzit inima poporului rusesc"?

Aci-pot cita iarăşi cuvintele d-lui Take Ionescu:

„Oamenii sănătoşi, a zis Bismarck, nu se opresc în „mersul lor fiindcă au bătături. *O naţiune*, căreia provi„denţa i-a încredinţat o aşa de mare misiune în Orient, „nu se poate opri în mersul ei, ca să cruţe neamul ro„mânesc"!... („Inimicul firesc").

Sunt prea adânci forţele istorice, cari mână Rusia spre Balcani...

Acuma rog pe fiecare din cetitorii noştri să-şi îndrepte gândul spre *momentul declarării războiului* şi să-şi întrebe conştiinţa: ce tragedie trebuia să desfăşuiască în sufletul acelora cari îşi dădeau seama de fatalitatea victoriei ruseşti pentru neamul românesc, atentatul monstruos, prin care România a fost aruncată în braţele „inamicului firesc"?...

Acestei tragedii un om a ştiut să'i dea expresiunea de măreţie antică (v. „le Figaro" din 24 Septembrie 1916):

„România, — a spus d. P. P. Carp în al doilea Consiliu „de Coroană, — declară războiu Austro-Ungariei. Pentru „mine e un războiu de durere. Dau patriei pe cei trei fii, „cari mâne vor pleca pe front.. Dar nu vă pot dori vic„toria. Alianţa de care aţi legat ţara îi este fatală; şi „victoria voastră i-ar aduce ruina"...

Nu sunt, n'am fost niciodată partizanul politic al d-lui P. P. Carp. Şi desigur, când şi dacă se va mai face po-

www.dacoromanica.ro

litică în această țara, ne vom găsi iarăși în lagăre adverse. Ne despart concepții politice, divergînți de idei ce nu se pot împăca.

Dar în momentul *acela* nu vorbea *omul politic.* P. P. Carp se ridicase atunci peste toate legăturile pământești, și prin glasul unui bătrân al țării vorbea însăși conștiința acelei ființe vii, care este națiunea, — independentă în șirul ei nesfârșit de generațiuni, de toate întrupările individuale și trecătoare, — și care își formează sufletul din toate suferințele trăite de neamul întreg și din năzuințele lui ce-și așteaptă încă ceasul...

Toate păcatele se pot ierta unui guvern, dar această tragedie, fatală în urmările ei, ca un popor să fie silit să-și vadă în victorie chiar o mai mare nenorocire decât în înfrângere, nu i se va ierta.

21 Octombrie.

XI

SECRETELE INȚELEGERII...

Actele secrete ale diplomației ruse, publicate până acum, aruncă o vie lumină asupra tendințelor Înțelegerii în acest războiu. Acum oricine poate vedea ce se ascundea sub frazeologia despre «dreptatea internațională și libertatea tuturor națiunilor».

Patru puncte sunt astăzi pe deplin limpezite:

Mai întâiu, în ce privește Germania și Austria, aliații înainte de toate se îngrijeau să-și asigure «deplina libertate de a-și fixa frontierele». Franța și *Anglia* stipulau *libertatea* aceasta de a-și tăia în carne vie «frontiera de Apus a Germaniei» iar Rusia «frontiera spre Germania și Austria».

Da, chiar *Anglia* avea nevoe de o «frontieră» spre Germania! Aceasta ne deschide perspective nemărginite în privința soartei ce se pregătea *aliatei* Belgii și *neutralei* Olande. Caci, evident, Anglia nu poate avea o frontieră cu Germania, decât dacă ar fi dispus mai înainte, de acest «mici națiuni» pe care le are atâta la inimă...

Încă nu avem mai multe preciziuni în această interesantă chestie, și lumea întreagă cu nerăbdare trebue să aștepte destăinuiri ulterioare.

www.dacoromanica.ro

In schimb vălul a fost ridicat ceva mai mult asupra soartei ce aştepta o altă naţiune, pentru care îşi frângeau lăncile luptătorii pentru libertatea popoarelor, — Polonia.

La 8 Octombrie 1916 — notaţi bine: la 8 Octombrie 1916, adică *după* intrarea în luptă, pentru libertatea popoarelor, a României, — Rusia stabileşte, că «*chestia polonează trebue să fie exclusă din cadrul tratativelor internaţionale, ca să se împiedice astfel toate încercările de a se pune viitorul Poloniei sub controlul şi garanţia Puterilor*»...

Vă aduceţi aminte de tot sgomotul ce se făcea în jurul emancipării polonezilor de sub jugul germanilor şi al austriacilor, ca şi promisiunile solemne de a crea o Polonie liberă...

Dar în acelaşi timp, cavalerii fără frică şi fără pată ai Înţelegerii, după ce-şi asigurau reciproc «deplina libertate» să-şi taie câte o bucată din Germania şi Austria, lucru care dela sine vădeşte în deajuns respectul pentru dreptul popoarelor, pentru a nu fi nici o îndoială, mai stipulau ca viitorul Poloniei astfel «reunite» să nu fie cum-va «pus sub controlul şi *garanţia* Puterilor»!...

In al treilea rând, actele publicate lămuresc şi «acordul referitor la Constantinopol».

Cetitorii desigur îşi aduc aminte fazele prin care a trecut această chestie.

La început, când subsemnatul încerca să dovedească, că toată Istoria Rusiei, interesele ei permanente de Stat, visurile şi idealurile panrusiste exclud ipoteza, ca Imperiul Ţarilor să fi întreprins acest războiu fără să-şi fi asigurat, în caz de izbândă, stăpânirea Constantinopolului, — patrioţii noştri protestau cu energie.

Imi aduc aminte despre o notiţă din «La Roumanie», organul marelui d. Take Ionescu, care dădea solemne asigurări românilor tulburaţi de aceste perspective.

E adevărat, că în urma cunoscutelor declaraţii din Duma rusească, asemenea asigurări nu mai erau cu putinţă. D. Take Ionescu în Februarie 1915, când flota aliaţilor apăruse în faţa Dardanelelor trâmbiţa, tot în «La Roumanie», că în «câte-va săptămâni» vor cădea cele «două Capitale ale inichităţii: Viena şi Constantinopolul». Dar şi atunci la ureche, celor ce se mai îngrijeau, li se şoptea foarte confidenţial: «Franţa şi Anglia nu vor lăsa...»

Chiar în ultimul Consiliu de Coroană, când d. Marghi-

www.dacoromanica.ro

loman a mai îndrăznit să ridice obiecţiuni, un grav bărbat de Stat a ripostat:

«Chestia Strâmtorilor nu va fi hotărîtă de Rusia sin-«gură. Ne-am îngrijit de toate măsurile, pentru ca drep-«turile noastre să fie salvgardate»...

Astăzi «acordul» referitor la Constantinopol împrăştie fără milă toate iluziunile: Rusia capătă Strâmtorile, cu «hinterlandul» necesar de o parte şi alta, cu insulele din Marmara, precum şi cu insulele Imbros şi Tenedos. «Măsurile», la cari se referea probabil gravul bărbat de Stat din Consiliul de Coroană, asigurau Franţei, Angliei, şi mai târziu şi Italiei, vaste regiuni din Imperiul Otoman în altă parte...

Perspectivele orbitoare, pe cari aceste «măsuri» le deschideau României, sunt scoase la iveală de ultimul document ce a fost până azi dat publicităţii, — o notă a ministrului de războiu rus, datată 20 Noembrie 1916, adică *după intrarea României în acţiune.*

Această notă are atâta însemnătate pentru ca războiul «României mari» să poată fi văzut în adevărata lui lumină, încât traduc în întregime pasagiul respectiv din telegrama agenţiei *Havas*:

«In convenţiunea din August 1916 României i-a fost «promisă o însemnată mărire teritorială în Ardeal, Buco-«vina şi Banat. Generalul Polivanov susţine că după răz-«boiu România ar putea ridica eventual pretenţiunile a-«supra Basarabiei, şi conchide: întrucât influenţa Româ-«niei în Balcani ar fi opusă influenţei ruseşti, *nereuşita* «*planurilor de mărire ale României nu ar fi în dezavantajul in-«tereselor politice ale Rusiei;* el este deci de părere, că *ar* «*trebui revizuite concesiunile teritoriale acordate României*»...

Şi abia intrasem în războiu!...

Indignarea facilă împotriva acestui alt «trădător», după Stuermer, de care vor isbucni inimile uşoare ale autorilor acestui războiu dezastruos, e o jalnică satisfacţiune.

Un Stat ca Rusia *nu putea* şi *nu poate* proceda alt fel, oricine ar fi acolo la cârmă. Interesele seculare, dictate de o adâncă raţiune de Stat, nu pot fi schimbate de convenţiuni, ci numai asigurate prin raportul de forţe reale.

Indignarea legitimă se poate îndrepta împotriva celor, cari au putut conduce politica Statului, desconsiderând Istoria şi raţiunea de Stat...

www.dacoromanica.ro

Trebue să mărturisim însă că bărbaţii conducători ai Înţelegerii cu drept cuvânt se îngrozeau la ideea că «sălbatecii» din Petrograd pot îndrăzni să publice actele lor secrete...

3 Decembrie

XII

UNDE NE DUCEA VICTORIA RUSIEI...

Dacă pentru prevederea consecinţelor unui războiu, fatal nenorocit, pentru Rusia ţaristă se cerea o cunoştinţă mai aprofundată a situaţiunii interne din imperiu, pentru a şti însă, cari sunt adevăratele aspiraţiuni ale împărăţiei moscovite în acest războiu, şi la ce s'ar putea aştepta România, dacă ţarul Nicolae II ar avea putinţa de a se întrona la Bizanţ, era de ajuns pentru ori cine să aibă ochi ca să vadă şi urechi ca să audă.

In adevăr, nu numai în vremurile trecute, pe când glasul realităţii era accesibil şi pentru d. Take Ionescu, dar, cum am spus în articolul de la 21 Octombrie, până în ultimul moment, putem spune, până în clipa de faţă, cei autorizaţi să vorbească în numele Rusiei, niciodată nu'şi preţ ascundeau intenţiunile faţă de noi şi faţă de Balcani.

Din nămolul de mărturii voiu alege numai trei: a unui savant, a unui diplomat şi a unui om de Stat. Declaraţiile făcute, în cursul războiului, în Dumă, şi în Consiliul de Stat, în sfârşit, dau şi mai multă greutate acestor mărturii.

Numai cu *două luni* înainte de isbucnirea războiului european, un profesor de Istorie de la universitatea din Petersburg lămurea astfel *politica balcanică* a Rusiei într'o *revistă germană*, adică — în auzul lumii întregi, chiar şi al marilor şi micilor noştri bărbaţi de Stat:

„Pentru Rusia *chestiunea balcanică* nu este *une guerre de luxe*, nu este un vis de aventură al slavofililor: rezolvirea ei este *o necesitate economică şi politică*. Intreg budgetul rusesc se bazează pe exportul în străinătate (mai cu seamă prin Dardanele); dacă bilanţul comercial va ajunge pasiv, atunci tezaurul rusesc cade în faliment... „Numai stăpânirea Bosforului şi a Dardanelelor poate

www.dacoromanica.ro

„pune capăt acestei situaţiuni intolerabile, pentru că „existenţa unei Puteri mondiale ca Rusia nu poate atârna... „de la arbitrarul străinilor... *Micile State din Balcani for-„mează înainte de toate o apărare de la spate pentru Strâmtori (!!)*... „Încă odată: impulsiunea spre sud *(Drang nach Süden)* este „pentru Rusia o necesitate istorică, politică şi economică „şi *un Stat străin care s'ar opune acestei impulsiuni este* eo „ipso *un Stat duşman*"... *(Mitrofanoff*, Preussische Iahrbücher, Iunie 1914, p. 387).

Dar România stă chiar *în drumul* acestei „impulsiuni spre Sud", Rusia nu poate trece în Balcani decât peste trupul ei, şi ea doar este menită, „să formeze o apărare de la spate pentru Strâmtori".

Deci ea este „*eo ipso* un Stat duşman Rusiei"...

E clar? Notaţi, că acestea au fost spuse în momentul când *Rusia se şi mobiliza în taină pentru acest războiu*...

Diplomaţii şi oamenii de Stat ar trebui să vorbească un limbaj mai precaut, — e vorba doar de un Stat cu care, cum se zice, se păstrează „raporturi de bună vecinătate", — şi oamenii de Stat poartă o mare răspundere pentru cuvintele lor.

Totuşi diplomaţii şi oamenii de Stat ai Rusiei nu prea se jenează faţă de România.

Aşa, abia cu un an înainte de războiul european, ministrul de instrucţie publică, *din cabinetul care a şi declarat războiul*, d. Casso, publică o carte, intitulată foarte expresiv: „*Rusia la Dunăre*".

Autorul nu se sfieşte, mai întâiu, să'şi manifesteze un regret, ciudat pentru „raporturile de bună vecinătate", anume că:

„Războiul din 1877 s'a isprăvit cu victoria noastră, „totuşi el a dat Rusiei la Dunăre *numai* graniţa din „1812"... (op. cit. p. 3).

Acest „numai" valorează cât o bibliotecă... „Graniţa din 1812" a fost luată doar de la *aliaţii* Rusiei de atunci! Şi „la Dunăre", cum se exprimă ministrul ţarului Nicolae II, Rusia nu putea lua mai mult teren de cât tot de la acelaş aliat, România...

Apoi, francheţa ministerială merge şi mai departe, când ni se lămureşte rostul anexării Basarabiei, care ni se înfăţişează numai ca un *început* fericit:

„*In partea anexată a Moldovei*, — spune d. Casso, — aveam „chemarea să arătăm *ce putem face pentru popoarele balcanice* „şi să vădim pentru... locuitorii din Balcani gradul de

www.dacoromanica.ro

„prosperitate ce-i aştepta *la umbra vulturului cu două capete*"... (op. cit. p. 142).

Nu-i aşa? E destul de clar pentru un ministru, când spune astfel vecinilor de peste Prut, că soarta Basarabiei trebue să le arate bunătăţile cari îi aşteaptă „la umbra vulturului cu două capete!".

Nu mai puţin clar vorbeşte, cu puţini ani înainte, şi diplomatul F. P. Fonton, care în calitatea lui de fost ministru al Rusiei *la Bucureşti*, are o deosebită greutate pentru noi, când îşi permite următoarele reflecţiuni:

„Acest popor — românii — are un caracter deosebit, şi „nu pot ascunde că uitându-mă la hartă mă prinde ciuda „că aceste opt milioane de neam străin slavilor s'au aşezat „aici, pe frumoasele coaste ale Carpaţilor, formând ca o „pană între popoarele slave şi împiedicând unirea lor... „Dacă în locul *acestor* români ar fi locuit aici sârbii sau „bulgarii, *cât de simplu s'ar fi deslegat atunci chestiunea „Orientului!*..." (op. cit. p. 229).

Dar avem oare nevoe de aceste mărturii, pentru ca să ştim intenţiunile Rusiei în Orientul apropiat? Nu ajung acele veşnice invaziuni, sub cari ţara aceasta a suferit atâta?

In adevăr, în cursul acestor două veacuri din urmă,— de la 1711, când Petru cel Mare a fost înfrânt la Stănileşti, pământul nostru a fost *de zece ori* călcat de oştile ruseşti!

Ţinând seama de ocupaţiunile cari se prelungeau ani dearândul, două invaziuni sunt despărţite, în mijlociu, cu mai puţin de 20 ani.

In special în veacul al XIX lea între două năvăliri nu trec câte o dată mai mult de cinci ani! Aşa încât putem spune, că în aceste două veacuri n'a fost o singură generaţiune în ţările române, care să nu fi trecut cel puţin printr'o invaziune rusească, şi de multe ori chiar prin două sau trei invaziuni, şi nu arareori să fi trăit timp mai îndelungat sub ocupaţiunile ruseşti, decât în scurtele intervale dintre ele...

Pe urma acestor invaziuni, pământul românesc al Moldovei, cel dintâiu în calea moscoviţilor spre sud, se răsleţia în fâşii, — chiar Bucovina a fost deslipită, mulţumită ruşilor...

Când o mare naţiune, în curs de veacuri, cu atâta tenacitate şi cu atâtea jertfe urmăreşte acelaşi scop, e evident că la baza acelei „impulsiuni spre Sud", despre

www.dacoromanica.ro

care vorbeşte profesorul Mitrofanoff, sunt cauze adânci, independente de toate fluctuaţiunile politice sau de concepţiile individuale ale oamenilor de Stat.

Dacă România n'a fost de mult de istov înghiţită, pe urma atâtor năvăliri, aceasta se datoreşte numai opoziţiunii Apusului. Dar vecinicul gând al tuturor guvernelor din Petersburg reese din toată istoria diplomatică a Rusiei, începând de la Convenţia din Tilsit, când Napoleon abandonase cu totul Ţarului principatele dunărene, şi până la actualele tratate ale Înţelegerii, prin cari, drept răsplată pentru „tăvălug", Rusiei i s'a lăsat mână liberă în Orient.

Miniştrii ruşi de nenumărate ori au asigurat Duma, că în urma acestui războiu Marea Neagră va fi o *„mare rusească"*, iar subsecretarul de Stat de atunci, d. Gurko, a precizat astfel scopul războiului pentru Rusia:

„Trebue să punem, — spunea el într'o şedinţă a Con„siliului imperial, — un picior solid la Constantinopol, „de oarece stăpânirea acestui oraş singură poate aduce „*adevărata unire a noastră cu slavii de la Sud* şi să distrugă „influenţa subversivă a germanismului, care stăpâneşte „ţări slave. Putem avea toată nădejdea, cu atât mai mult „cu cât obstacolul permanent al unirii slave a şi dispărut „şi *opoziţia Statelor europene, astăzi aliate nouă, nu mai există*... „Şi cupola străveche a Sf. Sofii va adumbri din nou al„tarul lui Christ. Tu, Ţar al Rusiei! să cazi înaintea lui „şi să te ridici ca Ţar al *tuturor* slavilor"... („Rus. Vied.", din 30 Ianuarie 1916).

Ce soartă dar ne era pregătită, dacă victoria Rusiei trebuia să aibă de rezultat transformarea Mării Negre într'o mare rusească şi unirea ei cu slavii de Sud, sub „Ţarul *tuturor* slavilor"?...

De unde ne putea veni scăparea, dacă opoziţia Angliei şi Franţei „nu mai există", — iar Germania şi Austria ar fi fost sdrobite?...

Şi puţine luni după invocaţia poetică a lui Gurko, în Consiliul imperial din Petrograd, — armata românească a plecat... să sape un mormânt obştesc tuturor ţărilor locuite de români, sub oblăduirea „Ţarului tuturor slaviior"!...

Numai înfrângerii ruseşti şi revoluţiei, nu conducătorilor acestui Stat, copiii noştri le vor putea mulţumi pentru ceeace va mai trăi din România...

22 Octombrie.

www.dacoromanica.ro

XIII

PREȚIOASE MĂRTURISIRI

Lipsa de maturitate politică și de seriozitate în viața de Stat la noi se dovedește și prin complecta ignoranță în ce privește pe toți vecinii noștri.

Suntem înconjurați de Ruși, Ucrainieni, Polonezi, Nemți, Unguri, Sârbi, Bulgari. Cine dintre oamenii noștri de Stat, dintre politicianii și publiciștii noștri s'a interesat vr'odată de ce se petrece în sânul acestor popoare? Cine din presa noastră avea colaboratori pentru a ne ține mereu în curent cu viața lor politică, socială, intelectuală?

Doar din când în când apărea câte un articol cu aceste subiecte... reprodus din presa franceză!

Am ignorat așa de mult viața vecinilor încât poate puțini au fost, de pildă, cari să fi prevăzut isbucnirea războiului balcanic, cât și rezultatele lui, precum și directiva necesară, față de acest conflict, a diferitelor State.

Din cauza aceasta toată acțiunea noastră în acel moment era pornită pe întuneric, la noroc.

Tot așa în ajunul intrării României în acțiune, în Parlamentul român un «șef» și un savant au putut să tăgăduiască existența Ucrainei, *a poporului celui mai numeros dintre toți vecinii noștri imediați*... A fost mai mult decât ignoranță...

In sfârșit, cine s'a gândit aici, înainte de a ne lega soarta de imperiul Țarilor, la poporul rus, la viața lui, la frământările din sânul lui?... Pentru majoritatea covârșitoare a românilor revoluția a căzut ca un trăznet, deși rușii vorbeau deschis despre inevitabilitatea ei, și chiar îi fixau termenul. Cunosc pe un ofițer român, căruia un camarad rus îi prevestise revoluția pentru luna *Maiu*. Desigur, n'a crezut atunci... Revoluția a isbucnit în Martie...

Insă pentru un observator atent, tot ce se petrece acum în Rusia era ușor de prevăzut.

Situația tragică în care ne-am trezit, din cauza acestei neprevederi, o recunosc și rușii. Am reprodus alaltăeri articolul d-lui Brești-Breșcowski din *Birjevia Viedomosti* relativ la isprăvile soldaților ruși în Moldova. Aceste isprăvi și multe altele, ca și situația pe front, creată în

www.dacoromanica.ro

urma revoluțiunii, au inspirat aceluiași ziar (din 7/20 Aug. 1917) un articol de fond, extrem de suggestiv, intitulat «Rusia și România».

Îmi permit să traduc aici din el pasagiul esențial:

«România trece, — spune ziarul din Petrograd, — în «momentul de față printr'o *tragedie sguduitoare*, pentru «care în ochii lumii întregi *vina cade asupra noastră*, «*asupra Rusiei, a poporului rus, a democrației ruse, a ar-«matei ruse.* Timp de un an poporul românesc, cramponat «de bucățica pământului țării ce a scăpat încă de invaziu-«nea *de care e vinovată Rusia*, își încordează toate puterile «pentru a-și reface armata. De curând armata română a «pornit la luptă.. nădăjduind să cureță de inamic măcar «o parte din țară. *Nădejdea aceasta a fost sfâșiată și călcată «în picioare* de către *soldații noștri, cari pierduseră orice ru-«șine și fugeau din fața inamicului deși acesta era de cinci ori «mai slab*... Opera nefastă, începută de Stuermer, *o desă-«vârșesc* acum, pentru amarul și rușinea noastră, *cetățenii «liberi ai Rusiei*...

«CE TREBUE SĂ GÂNDEASCĂ ACUM DESPRE «NOI ROMÂNII?

«Ce trebue să gândească ei, când soldații noștri, cari «s'au dedat la atâtea acțiuni inutile și *aproape (!)* criminale «în România, cari voiau să impună cu deasila revoluția «unui popor, ce nu o voia, — când acești «apostoli ai «socialismului», cari purtau steaguri roșii pe străzile «Iașului, cari tunau la întruniri — în România! — împo-«triva guvernului român și a Statului român și cari «atentau la instituțiile române, acum s'au dovedit însă «așa de lași și ticăloși și au zădărnicit toate jertfele po-«porului și ale armatei române?

«Ce trebue să gândească Românii, când *evacuarea pă-trechii regale române* (!... Însăși expresia este o perlă! *C. «S.*) întâmpină greutăți și este legată de complicațiuni «grele, din cauza mojiciei sălbatice a vre-unui soviet de «provincie oare-care?»...

Mărturisirea e prețioasă, mai cu seamă prin materialul de fapte pe care ni l dă.

Dar întrebarea — «ce *trebue* să gândească Românii» — ar putea numai să ne provoace un zâmbet, față de naivitatea ziaristului din Petrograd...

Pentru ce nu-și pune el mai bine întrebarea: ce *ar fi trebuit* să gândească românii, *înainte* de intrarea în războiu?»

Nu suntem doar născuți de eri nici noi, nici rușii...

www.dacoromanica.ro

Ce în adevăr, *ar fi trebuit* să gândească românii, în urma celor zece invazii ruseşti, pe cari le-au suferit în cursul celor două secole din urmă?

Ce ar fi trebuit să gândească ei când un războiu pornit pentru emanciparea Moldovei, s'a sfârşit la 1812 cu răpirea şi subjugarea Basarabiei?

Ce *ar fi trebuit* să gândească, în urma volniciilor ruseşti din timpul «protectoratului»?

Ce *ar fi trebuit* să gândească, când la 1877 armata rusă a intrat în ţară, fără să aştepte învoire, lansând un manifest al Ţarului, adresat direct către populaţie?

Ce *ar fi trebuit* să gândească românii, când *după Plevna* am fost ameninţaţi cu dezarmarea oştirii naţionale?

Ce *ar fi trebuit* să gândească ei, când, cu tot cuvântul Ţarului, cu toată confraternitatea recentă de arme, ni s'au răpit cele trei judeţe basarabene, prin convenţia *cu adversarul comun?*...

Ce *ar fi trebuit* să gândească?

Dar ce ar fi trebuit *să ştie?* Aceasta este o întrebare şi mai îndreptăţită: ce ar fi trebuit *să ştie* guvernul român dacă... era *guvern* şi dacă ministrul nostru din Petersburg reprezenta ţara noastră pe lângă guvernul rus, şi nu... guvernul rus pe lângă ţara românească...

Articolul citat închee cu un apel către publicul rus să primească *cu căldură* pe fugarii români pripăşiţi prin Rusia...

O!...

Acum mărturisirile şi înduioşările tardive ale ziarelor ruse sunt o prea jalnică consolaţie...

16 Octombre

XIV

UN CETITOR PRIETEN

Un cetitor ne scrie «în numele multora»:

«După cât am înţeles, ideile directive ce vă conduc «sunt: pe deoparte să ne dovediţi că România a lucrat «contra intereselor sale făcând alianţă cu Franta şi în «special, cu Rusia, pe de altă parte veţi combate şi da «pe faţă putregaiul şi minciuna ce domneau şi domnesc «încă în nenorocita noastră ţară. Aci suntem perfect de «acord şi d-tră şi eu şi mai toţi bunii românii ce ar mai «fi rămas pe aci».

www.dacoromanica.ro

Evident, avem a face cu un cetitor-prieten, categoria de cetitori cea mai prețioasă pentru un publicist.

Dar între unele observații juste ce ne face, ne reproșează, nu prea ținând seamă de împrejurări, unilateralitatea *informațiunilor*, și mai adaogă:

«Ocupați-vă și de cele ce se întâmplă aici, că văd că «nimic nu s'a schimbat: aceleași afaceri, aceleași intrigi, «aceleași epitete de *trădător* și *vândut*»...

In ce privește informațiunile, să ne creadă cetitorul-prieten, că suntem bucuroși să avem informațiuni cât de multe și variate. Dacă nu suntem în măsură de a le publica pe *toate*, căutăm cel puțin să nu dăm la lumină de cât ceeace credem că merită să fie relevat, indicând în totdeauna și izvorul, încât oricine își poate forma judecata.

Dacă, de pildă, am reprodus din «*Novoje Vremia*» articolul d lui N. Basilescu, nu că n'am aprecia la justa ei valoare persoana autorului, dar am socotit semnificativă această manifestare.

Cât pentru «cele ce se întâmplă aci», — suntem sub un regim de ocupațiune, în care nu sunt admisibile discuțiuni de această natură.

Acest regim în sine?

Să vorbim cinstit și serios. Și sper că mi se vor îngădui rândurile de mai jos, pentru că ele vor contribui poate la o înțelegere a situației reale, și deci la stabilirea raporturilor mai *sănătoase*, cari sunt de dorit pentru oricine și oricând.

Crede bunul nostru cetitor, că s'ar putea găsi un singur om, în aceste vremuri de democratism, care să vadă în starea de asediu un regim politic și administrativ ideal?

Să vă aduceți însă aminte de cele trei luni de războiu până la ocupațiune: era dulce viața atunci?...

Și de la un guvern *român* aveam *dreptul* să cerem oarecare condescendență, pentru că el are îndatoriri *față de noi*, — fiind în principiu emanațiunea voinței noastre și expresiunea sentimentelor noastre.

Dar ocupantul, — care are o grea răspundere față de *țara lui*, și se îngrijește înainte de toate de *armata lui*, — n'are *nici o obligațiune* directă față de populațiunea teritoriului ocupat, chiar în ce privește prescripțiunile convențiunii de la Haga el n'are de dat socoteală *populațiunii*, ci numai în raporturile *de la Stat la Stat*.

www.dacoromanica.ro

Apoi să fim şi oameni cu judecată: *nu noi* am fost atacaţi, *noi* am atacat. Nimeni n'a voit să ne cucerească, ci *noi* am voit să cucerim şi să «civilizăm» pe alţii.

S'a întâmplat însă ca ţara să fie ocupată...

A *cui* e vina? *Cine* i-a adus?

Atunci să avem bărbăţia şi tăria sufletească de a primi consecinţele cu demnitate.

Să fim şi drepţi: fac oamenii ce se poate face în această situaţie? nu putem oare zice vorba românului: «Să ne ferească Dumnezeu de mai rău»?

Şi să ne pregătim şi să ne gândim numai la datoriile noastre faţă de *ziua de mâne.*

19 Septembrie

XV

«LE TEMPS» ŞI «LUMINA»

«Le Temps» din 9 Septembrie 1917, ne face cinstea să consacre un articol «Luminei».

Articolul denotă o mare îngrijorare relativ la viitorul României, se deosebeşte însă în mod avantajos de tonul obişnuit al presei franceze, prin lipsa de violenţă şi înjurii.

Din nenorocire, jurnalul francez face prea multă «diplomaţie subţire»...

«Germanii, — spune confratele parizian, — încurajaţi «de înfrângerea rusă, încep în sfârşit a desvăli soarta ce «ei ar pregăti României, dacă ar fi în măsură de a dicta «pacea».

Aceasta ar rezulta dintr'un articol care, ce'i adevărat, «a apărut întâiu la Bucureşti», dar nu mai puţin se înfăţişează «*ca un program stabilit de acord cu guvernul din Berlin*». Articolul se datoreşte «profesorului Stere, germanofil cunoscut» şi e publicat în «Lumina», a cărei apariţie «nu e poate fără legătură cu călătoria recentă a d-lor Carp şi Marghiloman la Puterile Centrale» *(sic!)*...

Toate acestea sunt pentru «atmosferă». Pentru aceasta se inventează «călătoria la Puterile Centrale» şi mi se atribue situaţia extraordinară de a putea trata şi «stabili de acord cu guvernul din Berlin» un program de acţiune, sau de a cunoaşte măcar toate intenţiile cele mai secrete şi, desigur, diabolice ale Puterilor Centrale.

Pentru aceasta se subliniază deasemeni că aş fi «un

www.dacoromanica.ro

germanofil notoriu». Al Dacă ar cunoaşte «Le Temps» câtă vreme am fost ponegrit ca «francofil» turbat, pe vremea când aici era la modă de a vorbi despre «putregaiul şi corupţia din Franţa», iar eu am apărat atunci marea naţiune franceză, cum am apărat apoi şi marea naţiune germană împotriva acuzaţiilor nedemne cari se revărsau de pe înălţimile culturale ale «Delei vechi»!... Şi dacă ar mai şti că se găsesc şi acum «buni români» cari mă denunţă ca.. «germanofob»!...

Dar am susţinut, şi susţin şi acuma directiva noastră politică tradiţională, de acord cu toată elită generaţiilor trecute, — o susţin fiindcă o socot singură conformă cu interesele Statului şi neamului românesc.

Dar, urmează «Le Temps»:

„Programul «Luminei» nu constă numai în relegarea „alianţei care a existat înainte de războiu între România „şi imperiile centrale: «Războiul a arătat că această alianţă „n'ar putea fi garantată de un tratat secret». Se cere deci „o garanţie suplimentară, şi iat'o: România va trebui, sub „forma, care rămâne încă de stabilit, să intre în gruparea „politică şi economică numită «Mitteleuropa»; cu alte cu„vinte România va trebui să piardă în mod public (! — „**publiquement**) şi **irevocabil** independenţa sa. Acest „principiu este acordat înainte de a se şti forma în care „s'ar realiza. Aceasta lasă germanilor toată libertatea de „a alege între diferitele nuanţe cari merg dela vasalitate „la anexare — fără să mai vorbim despre desmembrare: „pentru că Bulgarii sunt în Dobrogea"...

Trec peste micile licenţe de traducere a citaţiilor din articolele mele. Evident, că eu n'am spus că «*alianţa* n'ar putea fi garantată de un tratat secret», — adică n'am vorbit de garanţie *pentru Puterile Centrale*: despre aceasta bineînţeles se vor îngriji Puterile Centrale ele însile. Ceeace m'a interesat, a fost — «siguranţă externă împotriva tuturor apetiturilor şi a tuturor presiunilor din afară» (No, 1 al «Luminei»), ca şi un «corectiv suficient pentru izolarea şi neputinţa» noastră. (No. 9). Adică, am stat pe punctul de vedere al *intereselor României*, şi am afirmat, că «un tratat secret de alianţă», cum a dovedit experienţa, nu prezintă destule garanţii *pentru România*.

De asemeni, eu m'am exprimat foarte clar, că *noi*, românii, — eu scriu doar pentru români, — trebue «*să stabilim* forma», în care «România să intre în complexul politic şi economic al Europei Centrale» (No. 1).

www.dacoromanica.ro

In sfârşit, bine înţeles, eu nu m'am gândit la ceea ce ar face germanii, dacă «ar dicta pacea». Dar aici acuzatorii «Luminei» ar trebui să fie cel puţin logici. Una din două:

Admit ei că germanii vor dicta pacea? Atunci aceştia nu ar avea doar nevoe de concursul României, şi mai puţin de al «Luminei». Prin urmare, în cazul acesta, cade ipoteza «programului» stabilit de acord între «Lumina» şi guvernul din Berlin.

Sau germanii, crede «Le Temps», au nevoe de propaganda «Luminei?». Atunci cade tot ce a afirmat despre planul satanic de a subjuga şi de a desmembra România, fiind-că un popor nici-odată nu poate fi hotărît să se «ghilotineze prin persuasiune». Cel mult poate fi vorba de condiţiunile, cari *în interesul comun*, pot fi realizate pentru a-i asigura viitorul.

Ce să mai vorbesc despre «pierderea independenţei în mod public?» Doar că prin aceasta, vădit, se admite, că «în mod nepublic» nici-odată n'am avut-o..

Nici nu m'am pus pe acest teren: eu numai am cercetat, indiferent chiar de rezultatul războiului, cari sunt interesele vitale ale Statului şi ale neamului nostru, şi am ajuns la concluzia, că *România* nu mai poate fi garantată de un tratat secret, ci trebue să stabilească o legătură trainică şi făţişă cu Puterile Centrale, care legătură să o pună la adăpostal tuturor presiunilor şi maşinaţiunilor din afară, dându-i posibilitarea unei desvoltări normale şi paşnice.

Bine înţeles, «Lumina» se poate adresa numai concetăţenilor noştri, *pe ei* am vrea să i convingem de adevărul credinţelor noastre. Şi dacă vom reuşi, atunci se vor găsi bărbaţii de Stat, cari au altă putere şi autoritate ca, *în numele României*, să închee înţelegerile necesare cu Puterile Centrale, în măsura în care acest lucru se poate face în interesul ambelor părţi.

In ce legătură dar «cu pacea dictată de germani» poate fi invocată lupta noastră?

«Le Temps» ar face mai bine să ne lămurească în ce contrazicere cu *interesele româneşti* ar fi această luptă?

Presa franceză întreagă, împreună cu «Le Temps» au plâns soarta României, pe urma înfrângerii şi a ocupaţiunii teritoriului naţional. Iar după interviewurile d-lui general Iliescu din ziarele franceze, şi al ministrului nostru din Petersburg, d. C. Diamandi, din «Birjevia Viedomosti», cum că, înainte de revoluţie, guvernul

www.dacoromanica.ro

Ţarului, *cu care noi ne aliasem*, ar fi fost gata să încheie o pace separată cu preţul împărţelei României, deasemeni întreaga presă franceză, şi «Le Temps», a fost de acord să înfiereze pe perfidul aliat.

Atunci: are sau nu are dreptate «germanofilul notoriu, profesorul Stere», de a protesta împotriva războiului şi a alianţei, cari ne-au adus în această lamentabilă situaţie?

Ce poate răspunde confratele parizian?

Dar marele jurnal francez nu se opreşte aci. «Le Temps», în realitate, nu ne face cinstea de a se preocupa de modesta «Lumina» valahă, de cât pentru a da, cum mărturiseşte, «*un avertisment Rusiei*». Acolo nu vor să se lupte! Şi subţirele diplomat, care se ascunde în dosul articolului citat, vrea să i sperie pe pacifiştii din Petrograd, cu pojarul ce ameninţă să l aprindă biata «Lumina» din Bucureşti!...

Articolul în adevăr încheie:

«Totuşi, dacă trebue să credem corespondentului lui «Times» din Petrograd, reacţiunea naţională (în Rusia) «se lasă aşteptată: «Pe când politicianii bavardează, cei «mai buni se coboară mereu de la descurajare la dispe«rare». Iar guvernul rus... limitează proclamarea zonei de «războiu la câţi-va kilometri mai încoace de Capitală. Dar «tocmai în oraş ar trebui ca **mâna de fier** să fie mai «simţită»...

Dictatura militară şi stare de asediu la Petersburg — altfel foc... de la «Lumina!»... Va să zică, Rusia revoluţionară nu vrea să se bată?... Guvernul din Petrograd nu poate avea salvatoarea mână de fier?

Atunci, iarăşi un mic silogism pentru uzul confratelui:

Primo: Intrând în acţiune, România a fost înfrântă, ocupată milităreşte şi ruinată.

Secundo: Guvernul Ţarului, cu care ea a încheiat alianţa pentru acest războiu, a trădat-o.

Tertio: Revoluţia a făcut cu neputinţă o acţiune militară energică, «mâna de fier nu se găseşte», — şi deci şi Moldova este ameninţată să fie înconjurată pe la spate.

Concluzia: «Germanofilul notoriu» de la «Lumina» rău face, regretând călcarea de către România a alianţii cu Puterile Centrale, şi mai rău, căutând o soluţie ca să ferească ţara lui pe viitor de asemenea catastrofe!..

Ca latini, am dori mai multă logică, prin care doar totdeauna a excelat *spiritul latin*, din partea marelui organ din Paris...

www.dacoromanica.ro

Acesta ne asigură însă, că Înţelegerea are multă compătimire pentru soarta noastră.

De compătimire am avut noi nevoe? *Pentru aceasta* am intrat în războiu? *Pentru aceasta* am fost *împinşi* la cea mai sinistră aventură? *Doar nimeni nu ne-a atacat...*

In fond deci, «Le Temps» ne dă toată dreptatea.

Nu ni s'a vorbit oare, că noi vom decide soarta Europei? Şi acum cei ce ne-au prăvălit, cu aceste fraze, în abis, cred că alte fraze, despre simpatie sau despre siguranţa *mântuirii* prin problematica «mână de fier» din Rusia, ne mai pot ajunge? Nu suntem în dreptul nostru de a căuta *calea noastră proprie?*

«Lumina», de vreme ce i se acordă atâta atenţie la Paris, aşteaptă cu nerăbdare răspunsul...

5 Octombrie.

XVI

«GAZETTE DE LAUSANNE» şi «LUMINA»

«*Gazette de Lausanne*» ne face cinstea de a se ocupa de «Lumina» şi de ideile noastre.

«*Gazette de Lausanne*» are pronunţate simpatii pentru Înţelegere. Dar totuş, *noblesse obige*, ziarul elveţian ştie, sau a ştiut până acuma, să-şi păstreze decorul şi oare care obiectivitate de judecată. Inainte de războiul României, el a dat publicitate articolului unui profesor, tot elveţian, care căuta să dovedească, că România *nu poate* intra în acţiune alături de Înţelegere, fiindcă victoria Rusiei, şi întronarea acesteia la Constantinopol, *ar atinge interesele ei vitale.*

Pe vremuri am reprodus pasagiile esenţiale din acest articol în «*Moldova*». Din nenorocire n'am la îndemână colecţiunea «*Moldovei*» pentru a putea reîmprospăta în memoria cetitorilor argumentarea judicioasă a unui ziar «ententist», dar cuviincios şi serios, cum se cuvine unui organ care apare într'o ţară neutrală.

Ar avea un interes tocmai acum, *după* intrarea României în acţiune, şi mai cu seamă în urma articolului ce în zilele trecute «*Gazette de Lausanne*» din nou consacră României... şi nouă.

In acest articol, pe care cetitorii noştri îl cunosc în parte, ziarul din Lausanne, — inspirat de altfel, evident,

www.dacoromanica.ro

dintr'un izvor românesc, — afirmă, mai întâiu, că în urma înfrângerii armatelor române, diplomaţia oficială rusă, în cap cu ambasadorul din Paris, d. Iswolsky, a dus o campanie bine susţinută («empressée») de calomnii împotriva ţării noastre, defăimându-ne ţara, armata, guvernul...

Pentru a restabili adevărul, «*Gazette de Lausanne*» caută să dovedească că România *nu trebuia să intre în acţiune în August 1916:* îi lipsea artileria grea, muniţiunile, cari trebuind să vină prin ocolul lumii, («un prodigieux détour») întârziau grozav. *România ar fi trebuit să aştepte*, pentru a fi gata, *încă multe luni.*

Aici însă intervine *trădarea.* Şi aci ziarul prieten al Înţelegerii, dacă rămâne încă cuviincios, cu regret constatăm, că nu mai e prea serios..

«*Gazette de Lusanne*», ne serveşte un adevărat roman senzaţional şi... prea «de foileton»: Boris Stuermer, defunctul prim-ministru rus, ca să facă pe placul nemţilor, cari stăteau la pândă, aruncă cu o perfidie diabolică mica România nevinovată în gura leului.

Rezultatul îl descrie tot «*Gazette de Lausanne*» în culori foarte negre: înfrângerea, umilinţa, invaziunea, foametea, epidemii grozave...

Apoi, spune confratele neutral, a isbuceit şi revoluţia rusească...

«Insuşi d. Take Ionescu, marele patriot» (*ex ungue... leonem:* ministrul român în Elveţia e d. Comşa...) acum a început în sfârşit să vadă realitatea şi a spus la Odesa:

«Astăzi România atârnă *numai* («uniquement») de Rusia: «prin Rusia îi vin armele şi muniţiunile; *ea nu se poate «lipsi de ajutorul soldaţilor ruşi...* Acolo se află arhivele şi «tezaurul Statului... ...Ce s'ar întâmpla, dacă Rusia ar în«cheia pacea? Atunci naţiunea părăsită, fără ajutor, fără «nădejde, n'ar mai avea altă eşire decât să primească «legea biruitorului. Totul ar fi sfârşit»...

Şi «*Gazette de Lausanne*» mai adaogă de la sine:

«Intre timp Sovietul din Petrograd cere de la aliaţi «revizuirea scopurilor de războiu ale Înţelegerii... La ori «ce întâlnire, ori cari efective ar fi faţă dintr'o parte şi «alta, nemţii bat pe ruşi; ei rup în fâşii tot mai mult («progressivement») teritoriul nouei republici; *Mitteleuropa* «desinează spre răsărit un contur redutabil. *Şi Rusia ame«ninţă să trogă cu ea în prăpastie popoarele mici, cari nădăj-*

www.dacoromanica.ro

«duesc încă în ea și cari, părăsite de ea, vor trebui să moară» ...

Poate fi un tablou mai sombru?

Lăsând la o parte complotul carnavalesc dintre Stuermer și statul-major german, am spus noi, cei de la «Lumina» mai mult și altceva?

Căci trebue notat încă un lucru:

«*Gazette de Lausanne*» recunoaște, că în August 1916 România *nu trebuia* să intre în războiu, fiindcă avea nevoe încă de *mai multe luni*, pentru ca să fie gata.

Noi afirmăm că nu ar fi putut fi «gata» nici atunci, nici ori când, fiindcă ori când materialul de războiu ar fi trebuit să facă acel «prodigieux détour», pe care îl relevă însuși ziarul lausannez. Dar în războiul modern se cere o continuă și neîntreruptă aprovizionare de arme și muniţiuni *în tot cursul lui.* Cum dar putea fi «gata» România vr'odată?

Dar să nu facem șicane: în August deci, ea în orice caz *nu putea* declara războiu, trebuia să-l amâne *pentru mai multe luni*, zice «*Gazette de Lausanne*».

Până când? Până în primăvara anului 1917?

Dar *la începutul lui Martie a isbucnit revoluția în Rusia!...*

Și «*Gazette de Lausanne*» ne arată cu atâta relief, cât de neprielnică este situaţia României pentru războiu în urma revoluţiunii. Prin urmare amânarea declarării războiului, însemna de fapt *renunțarea la războiu* alături de Rusia, pentru totdeauna.

Așa dar, în lumina datelor din «*Gazette de Lausanne*» situaţia României se prezintă astfel:

România avea *interese contrarii* cu scopurile Înțelegerii, care a atribuit Constantinopolul și Strâmtorile Rusiei ca pradă de războiu, abandonând în acelaș timp Balcanii în sfera ei de influență exclusivă. *Interesul național nu îngăduia deci României un războiu alături de Înțelegere.* Pentru acest motiv, *înainte* de intrarea României în acțiune, ziarul elvețian, *nu admitea posibilitatea* acestui războiu însuși.

După intrarea ei în acțiune, acelaș ziar în articolul citat susține;

Că în August 1916 România în orice caz nu trebuia să declare războiu, și că numai perfidia aliatului de la Nord a aruncat-o într'o tristă aventură;

Că deci însăși această alianță cu Rusia țaristă, capabilă de perfidie, a fost, evident, o nebunie din partea României;

Că de aici au urmat: înfrângerea, umilința, invaziunea, foametea, epidemii grozave;

www.dacoromanica.ro

Că în urma revoluțiunii, Rusia nu vrea să se bată, și Sovietul atotputernic, cere revizuirea scopurilor de războiu;

- Că ori unde soldații ruși întâmpină pe cei germani, sunt bătuți, ori cât de mare ar fi superioritatea lor numerică;

Că Rusia amenință să târască în prăpastie popoarele mici, cari i s'au încrezut; și —

- Că dacă ea ar încheia pacea, totul ar fi pierdut pentru România...

Așa glăsuește organul ententist dintr'o țară neutrală, care deci se bucură de o mai mare libertate a cuvântului. N'am adăogat o literă de la mine la această expunere.

Pot fi *două concluzii*, dacă așa este, în ce privește politica ce ne-a adus în această grozavă situație?

Concluzia, pe care a tras-o «Lumina» din faptele precizate de însuși confratele din Lausanne, cetitorii noștri o cunosc.

Totuși ziarul elvețian în No. din 20 Octombrie 1917 formulează o curioasă judecată asupra noastră. Voiu reproduce un pasagiu relativ la acțiunea întreprinsă de noi:

«*Gazette*» ne atribue un «proect», în privința căruia spune:

«Acest proect are ca apărător pe un moldovean din «Basarabia, d. Constantin Stere, *fost* profesor la Iași, pe «care o deportațiune în Siberia, suferită în tinerețe, l'a «făcut germanofil convins. Acest intelectual suferă văzând «trupele ruse susținând diviziunile românești în apărarea «țării sale; el nu așteaptă nimic bun de la acest ajutor «primejdios: el crede în generozitatea austro-germană și «speră de la ea ridicarea României»...

Dar cu ce drept, în primul rând, crede «*Gazette de Lausanne*», că numai suferințele personale m'au făcut «germano-fil»? In faptele constatate de ea, în interesul național recunoscut tot de ea, înainte de războiul nostru, nu sunt destule motive pentru această «germanofilie»? Am avut, sau n'am avut dreptate?

In al doilea rând, — pentru ce «*Gazette*» afirmă că eu aș suferi «văzând *ajutorul* pe care ni-l dă Rusia»? Nu arată chiar ea *ce fel* este acest ajutor din partea trupelor cari «se lasă peste tot bătute», ori care ar fi superioritatea lor numerică?

In sfârșit, nu am dreptul, față de atitudinea Rusiei

www.dacoromanica.ro

ţariste, ca şi a celei revoluţionare, aşa cum o descrie articolul citat, de a socoti acest ajutor primejdios?

Mult aş dori un *răspuns cinstit*...

Căci iarăşi cu regret trebue să constat, că organul elveţian de data asta nu este nici serios, nici cuviincios...

In adevăr, să lăsăm la o parte «proectul» ce se atribue «Luminei», despre care cetitorii noştri n'au auzit nimic.

Dar, dacă pentru cetitorii noştri, cari cunosc realitatea, n'am nevoe să stărui asupra calomniilor citate, mă adresez direcţiunii unui ziar din ţara vestită de cultură şi libertate, şi întreb: cu ce drept autorizează să se vorbească în coloanele sale despre «banda de raliaţi» şi de «cazarea în slujbe de către năvălitor»?

E adevărat că vedem scăparea ţării în alăturarea la Puterile Centrale, — dar numai atâta este adevărat. Insă în situaţia descrisă de însăşi «*Gazette*», meritäm oare pentru aceasta calomniile şi necuviinţele, pe cari a lăsat, sperăm în neştiinţă, să le strecoare vr'un colaborator ocazional, ca şi epitetul de «*renegaţi*», aruncat în treacăt în altă parte?

Chiar în vremurile acestea triste, avem dreptul să cerem un răspuns de la un ziar cinstit şi *dintr'o ţară neutrală*.

Atunci am avea *îndreptăţirea morală* de a mai sta de vorbă cu «Gazette de Lausanne»...

Până atunci însă, pentru cetitorii noştri, ajunge simpla juxtapunere de texte.

10 Noembrie

XVII

SOVIETUL DIN PETROGRAD ŞI PACEA

O telegramă de eri a *Agenţiei telegrafice din Petersburg*,— fapt semnificativ pentru atitudinea chiar a guvernului rus, — anunţă că, după alegerea reprezentantului democraţiei ruse la conferinţa aliaţilor din Paris, comitetul executiv al Sovietului lucrătorilor şi soldaţilor a elaborat pentru el o instrucţiune privitoare la condiţiunile păcii.

Instrucţia se poate rezuma în puţine puncte esenţiale:

www.dacoromanica.ro

Pace fără anexiuni, fără despăgubiri, cu excluderea războiului economic după încheerea ei, pe baza dezarmării generale.

Belgia trebue să fie restaurată *dintr'un fond internațional.*

In ce privește provinciile discutate între beligeranți, Sovietul cere pentru unele din ele,— *excepțiile* sunt foarte suggestive, — *autonomia* în sânul Statelor din cari fac parte. Și anume: pentru Polonia, Lituania, și provinciile letone (Kurlanda) din Rusia; pentru Armenia *turcească;* pentru Bosnia și Herțegovina și provinciile italiene din Austria; pentru regiunile discutate din Balcani (până la plebiscit adică: în primul rând Macedonia); în sfârșit pentru *Dobrogea* din România...

Asupra soartei Alsaciei și a Lorenei va hotărî *un plebiscit.* Germaniei i se vor înapoia coloniile.

Se vor restabili: Persia, Grecia, Muntenegrul și Serbia, — aceasta din urmă primind o eșire la mare.

Punctul relativ la România merită să fie reprodus *in extenso*:

«România va fi restabilită *în aceleași frontiere*, dar *Do«brogea* va fi autonomă, iar România va trebui *să acorde «evreilor drepturi politice*»»...

Intrucât privește Puterile Centrale, evident instrucțiunea poate forma o bază acceptabilă pentru tratative de pace, întrucât ea, se înțelege, nu exclude putința de a modifica unele puncte.

Oficiosul ministerului de Afaceri streine din Viena, *Fremdenblatt*, comentând instrucția Sovietului, se și pronunță foarte lămurit în această privință:

«Rusia a luat un ton la care se poate răspunde. S'a «deschis o poartă discuțiunilor. Poate că aceasta nu-i ex«presia justă. Căci această poartă a fost deschisă în Viena «și în Berlin și cu toate că d. Lloyd George și d. Poin«carré au încercat mereu s'o închidă, cu forța, cei din «Petersburg au răspuns pe un alt ton și au dat prin a«ceasta de înțeles că sunt gata să intre în discuții pe o «bază oarecare, care deși are nevoe de modificări, *formează «totuși o bază,* pentru că face pentru prima oară impresia «unei dorinți cinstite de pace».

Iar în numele Germaniei, dr. von Kuehlmann a declarat de mai înainte, că în afară de pretențiunile Franței asupra Alsaciei și a Lorenei, nu este altă piedică absolută pentru o pace de înțelegere.

www.dacoromanica.ro

Relativ la plebiscitul asupra Alsaciei şi a Lorenei, Germania, cu drept cuvânt ar putea spune, că acest plebiscit a şi avut de atâtea ori loc, cu prilejul tuturor alegerilor pentru Reichstag şi Landtag, cari se fac doar pe baza sufragiului universal şi cari vădesc atât caracterul naţional german al populaţiunii, cât şi voinţa ei hotărîtă de a-şi păstra neatinsă legătura cu imperiul.

Felul însă cum a fost primită instrucţiunea Sovietului de către presa Înţelelegerii, caracterizează de minune scopurile adevărate ce au fost urmărite de coaliţiunea antigermană. *Morning Post* din Londra ajunge chiar la insulte triviale: membrii Sovietului sunt batjocoriţi ca *loşi* şi *trădători*, iar instrucţia însăşi este denunţată ca *o inspiraţie a Puterilor Centrale*.

Nu se poate aduce un mai mare omagiu adversarilor Înţelegerii, decât această mărturisire fără voe a rolului pe care şi Istoria mondială îl va recunoaşte Puterilor Centrale, în acest războiu. Acest rol au trebuit fatal să-l aibă ele, odată ce coaliţia şi-a însuşit scopurile despoţiei moscovite.

Mărturisiri fără voe, mărturisiri nepreţuite, pentru orice judecată obiectivă, le face în această privinţă Sovietul însuşi.

Cetind, în adevăr, cu atenţie documentul nostru, se poate constata că Sovietul nu cere restabiliri şi autonomii decât pentru două categorii de ţări: regiuni cari şi înainte de războiu aparţineau Puterilor Centrale şi aliaţilor lor, sau *cari au căzut în mânile acestora în cursul războiului*.

Situaţie ceva mai deosebită se creează, în treacăt să fie zis, numai Romăniei, pentru care nu numai că se cere «restabilirea în aceleaşi frontiere», dar i se şi impune autonomia Dobrogei.

Cât de mult s'a contagiat chiar ferocea democraţie rusă de psichologia specifică *ententistă*, se poate cu evidenţă lămuri din dispoziţiunile instrucţiunii, relative la propriile provincii ale Rusiei:

Se acordă cu generozitate autonomia Poloniei, Lituaniei şi provinciilor letone (Kurlanda şi partea apuseană a Livlandei) pentru că.. acestea sunt sub puterea Germaniei !...

Nici un cuvânt însă despre celelalte naţionalităţi oprimate, nici măcar despre Finlanda, — cu atât mai puţin despre Ucraina, Basarabia, etc...

E cu deosebire picant cazul Armeniei: se cere auto-

www.dacoromanica.ro

nomia expres numai pentru Armenia *turcească*. Pentru ce Sovietul trece cu pudicitate asupra Armeniei *raseşti?*...

Poate fi o mai eclatantă recunoaştere că adevărata *misiune de emancipare* în acest războiu au avut-o numai Puterile Centrale?

Faţă de această atitudine chiar a Rusiei democratice, nu suntem în drept să afirmăm, că dacă Puterile Centrale n'ar fi reuşit să ocupe provinciile menţionate, acestea *nu s'ar fi putut emancipa?*

Dar... fără victoriile Puterilor Centrale, n'ar fi existat nici însuşi Sovietul, care să fi putut admite şi aceste autonomii.

Iar pentru români pun numai întrebarea: dacă în acest moment Basarabia s'ar fi aflat sub puterea armatei române, aliate cu Puterile Centrale, putea Sovietul să refuze reparaţia uneia din cele mai strigătoare nedreptăţi a regimului ţarist?...

Las să răspundă cugetul fie-căruia...

De altfel Sovietul s'a îngrijit să pecetluiască politica, ce ne a aruncat în braţele Rusiei:

Am făcut războiu pentru Ardeal. Sovietul însă are generozitatea de a ne cere «restabilirea în aceleaşi frontiere», şi încă *cu condiţia...* autonomiei pentru Dobrogea şi a acordării drepturilor politice pentru evrei!...

Şi mă gândesc la boerii din Iaşi, cari râvneau să realizeze... idealul nagaicei căzăceşti, pe seama tuturor ţărilor româneşti: ce «hap» din partea *aliaţilor!*

Un gust deosebit trebue să le dea paragraful relativ la drepturile evreilor!

Când de atâtea ori am susţinut, că nu se poate lăsa nerezolvată chestia evreiască, am fost bine înţeles gratificat cu titlul de «vândut jidanilor».

Şi acum...

E un «pendant» pitoresc pentru chestia agrară şi cea electorală. Ani de zile, când am cerut reforme, în limite chiar mai modeste de cât acelea pe cari au fost nevoiţi, în definitiv, să le admită boerii din Iaşi, — am fost afurisit la toate răspântiile, ca «revoluţionar», «subversiv», «nihilist», în sfârşit ca un «vizionar care împletind coşurile în ocnele Siberiei, născocea reforme pentru România»...

O! Marii noştri bărbaţi de Stat!...

Biată ţară...

27 Octombrie.

www.dacoromanica.ro

XVIII

UITARE...

Un document de mare însemnătate istorică, asupra căruia vom reveni mai târziu, poate servi în acelaş timp ca o mărturie obiectivă în ce priveşte vaza de care se bucură astăzi România în lume.

Zic „mărturie obiectivă", fiindcă documentul acesta emană de la fruntaşii socialişti din Statele neutrale, cari n'au nici un motiv de duşmănie pentru România.

Este vorba despre manifestul elaborat de către delegaţiunile partidelor socialiste din Suedia, Norvegia, Danemarca şi Olanda, care rezumă într'un proect de pace viitoare dorinţele proletariatului, aşa cum ele rezultă din consfătuirile ce au avut loc la Stockholm.

In acest proect toate sunt prevăzute, toate revendicările, toate pretenţiunile şi chiar toate dorinţele abia zămislite ale tuturor naţionalităţilor, cari au fost prinse în vârtejul războiului mondial.

Proectul se interesează nu numai de soarta Belgiei, a Alsaciei şi Lorenei, a Poloniei, a Finlandei, a Serbiei, a Muntenegrului, a tuturor naţionalităţilor slave din Balcani şi Austria, a Bohemiei şi a regiunilor cehe, a Armeniei turceşti, a Irlandei, dar chiar şi de soarta valonilor din Belgia, chiar şi de acea a Schleswigului, şi chiar şi de a evreilor din toate Statele, pentru cari se solicită autonomia personală şi protecţiunea în Palestina.

Numai despre România nu este nici un cuvânt!

Ba este un cuvânt: citându-se ţările în cari evreii trebue să aibă autonomia personală, nu se uită că sunt evrei şi în România. Şi atâta!...

O scăpare din vedere?

Dar chiar de ar fi aşa, ce teribilă semnificare ar avea o asemenea scăpare din vedere, într'un document de această natură!

Orice comentarii sunt cu neputinţă.

Simt atâta durere şi atâta mâhnire, pentru că, precum într'o picătură de apă se reflectează universul, tot aşa această nesocotire într'un proect, — care pretinde să pună bazele unei lumi noui, — a negrăitelor suferinţi ale unui neam, ne arată în ce prăpastie ne-a aruncat uşurinţa

www.dacoromanica.ro

demagogilor cari au avut cârma țărei în momentul critic al Istoriei naționale.

Câtă muncă, câte lupte, câte strădanii, pentru un șir de generații ni se vor cere, pentru repararea păcatului acestei clipe!... .

Ca să ne putem da seama de motivele acestei uitări, trebue să ne pătrundem de psichologia fruntașilor proletariatului european.

Ce este pentru ei România?

Un stat ce și-a strivit, sub povara unei exploatări nemiloase, propria lui țărănime, a cărei vegetare flămândă și apăsarea unei vieți fără drepturi, nu este întreruptă de cât de spasmele răscoalelor periodice;

O clasă diriguitoare, care înainte de a impune poporului grozava jertfă a războiului, a putut deslănțui acea orgie de apetituri și speculațiuni scandaloase din vremea „expectativei":

Un guvern care sub firma „idealului național", a putut să precupețească mormântul strămoșilor și leagănul copiilor celor două milioane de urmași ai ostașilor lui Ștefan-Vodă din vechea Moldovă de peste Prut.

Un rege, care s'a plecat umil în fața brațului ce-a adus sângeroasa înjosire Coroanei de oțel făurite la Plevna..

Arunc condeiul!....

29 Octombrie.

XIX

PUTREGAIUL...

Agenția oficială din Petrograd a aruncat în circulație un document secret din arhivele «diplomatice» ale regimului țarist.

In vârtejul de știri sensaționale, în lumea cea largă, desigur puțini își vor opri atențiunea asupra acestei noui revelațiuni, datorite revoluțiunii maximaliste.

Dar cu toată insignificația aparentă a acestui document, el greu va apăsa în Istoria... «României Mari». Istoricul viitor când va judeca cauzele dezastrului național nu va putea trece cu vederea scurta telegramă, care astăzi face ocolul lumii, fiindcă din ea reese mai clar decât din volume, tot putregaiul alcătuirii noastre sociale și politice.

www.dacoromanica.ro

Voiu reproduce aici în întregime textul telegramei ce ne-a fost transmisă prin Stockholm:

«Agenţia telegrafică din Petersburg comunică: dosarul «asupra corupţiunii din România (Există dar un astfel «de dosar!) cuprinde şi un schimb de telegrame dintre «ministrul rus din Bucureşti Poklewski Konziel şi minis-«trul de externe din Petersburg. Intermediarul principal «pentru coruperea presei româneşti a fost actualul mi-«nistru Take Ionescu. Intr'o telegramă din 12 Martie «1916, Poklewski cerea autorizaţia de a transmite d lui «Take Ionescu un ajutor în sumă de 350.000 franci. In «răspunsul său din 17 Martie, ministrul de externe şi-a «dat consimţimântul pentru acest ajutor».

Corupţia presei româneşti n'a fost un mister pentru nimeni. Când un jurnal care decenii îşi manifesta în toate prilejurile rusofobia ireductibilă, şi chiar în timpul vizitei ţarului la Constanţa, cu puţine săptămâni înainte de isbucnirea războiului, insulta pe demnitarii Satului român, cari nu puteau contraveni ordinelor de a lua parte la recepţiunea oaspelui ţării, — a devenit peste noapte un instrument de propagandă rusofilă în ţară, nici un român nu putea avea îndoeli asupra cauzelor cari au determinat această schimbare la faţă. De asemeni pentru oricine erau lămurite motivele cari au putut transforma un ziar «independent», care în totdeauna rămânea în afară de orice acţiune politică, într'un pamflet vehement al unei anumite politice.

De aceea când o altă telegramă a publicat de asemeni un document «diplomatic» care destănuia «bacşişul» plătit la doi ziarişti foarte cunoscuţi şi foarte «naţionalişti», nici n'am relevat-o aici.

La urma urmelor, presă venală există din nenorocire, în toate ţările, precum peste tot se găsesc corupţi şi corupători.

Dar documentul pe care de astă dată ni'l aruncă în obraz guvernul maximalist, nu se referă nici numai la un act ordinar de corupţiune, nici nu avariază numai reputaţia vre-unui samsar oare-care. Şi de asemeni n'are importanţă «mizerabila» sumă despre care vorbeşte documentul «diplomatic». De sigur din August 1914 până la Martie 1916, — data lui, — au fost şi alte «ajutoare» precum nu au lipsit ele nici după 17 Martie 1916. E o chestie secundară cât şi cine anume s'a împărtăşit din aceste «ajutoare».

Din textul documentului rezultă însă că un «factor responsabil» al Regatului român, — cum se vorbea pe

www.dacoromanica.ro

vremuri, — un şef de partid, un bărbat de Stat care de multe ori a condus efectiv cârma ţării; un «sfetnic al Coroanei» chemat în toate consiliile, — unde putea să aibă, şi a avut un glas hotărîtor, — chiar în consiliul în care trebuia să se pronunţe *ţara* despre războiu şi pace; în sfârşit, — un om pe care defunctul N. Filipescu l'a putut glorifica într'un moment dat ca «expresiunea conştiinţei naţionale a neamului românesc întreg»: *acest* om a putut servi ca intermediarul principal pentru corupţiunea presei româneşti.

Să luăm ipoteza cea mai favorabilă pentru d. Take Ionescu: să admitem că nici un ban din sumele ce i-ar fi trecut prin mână nu s'a rătăcit, fără să fi ajuns până la destinaţie, pentru a servi... «idealul naţional»; să nu punem la îndoială măcar convingerea d lui Take Ionescu că în *acel moment* politica susţinută din visteria ţarului servea cauza naţională, nu numai interesele ruseşti.

Este totuşi compatibilă situaţia de «factor responsabil» al ţării, cu rolul de agent de corupţie al unei ţări străine?

Putea d. Take Ionescu, pe lângă sarcina ingrată de vânător al conştiinţilor cu «ajutorul» rublelor primite de la d. Poklewski, să cumuleze şi răspunderea pentru acţiunea Statului român?

E grozav că asemenea întrebări pot măcar fi puse. Dar în bacchanalul «pregătirilor» noastre s'au răsturnat toate normele de conduită, în cât sunt dator să insist.

Să nu uităm în ce moment cade acest fatal schimb de telegrame. La 12—17 Martie 1916, nu numai că România a fost încă în neutralitate, dar *după* campania din Serbia şi *înainte* de ultima ofensivă a generalului Brusilov, nimeni nu putea încă şti ce atitudine ne-ar impune evenimentele. Să presupunem, de pildă, că ofensiva rusă din 1916 ar fi avut de la început soarta celei din 1917, s'ar fi isprăvit cu un succes eclatant al Puterilor Centrale, şi în Rusia ar fi isbucnit revoluţia cu un an înainte.

Mai avea d. Take Ionescu, după ce a jucat rolul de misit al d-lui Poklewski şi pentru arginţi i-a furnizat surogatul «opiniei publice», — mai putea avea el libertatea de cuget şi de acţiune pentru a cumpăni *interesele Statului român*, şi a hotărî *politica românească?*

Şi cum putea el invoca «instinctul popular», «opinia publică», pentru a-şi justifica acţiunea, când ştia preţul lor în ruble?

Dar la urma urmelor, nici conştiinţa d-lui Take Io-

www.dacoromanica.ro

nescu, care nu l-a împiedicat să accepte acest rol, nu ne interesează atâta.

Această sdrobitoare destăinuire însă pune o întrebare cu mult mai grozavă:

Cum se înfăţişează însăşi organizaţia politică a unui Stat, ce sănătate morală dovedeşte societatea întreagă, ce viitor putea avea toată alcătuirea unui popor, când miniştrii străini *îşi găseau agenţi de corupţiune* printre «factorii responsabili» ai Statului, printre «sfetnicii» de frunte ai Coroanei, printre oameni cari întrupează «conştiinţa neamului»?

Cum a fost cu putinţă acest coşmar?

A! Decenii se pregătea catastrofa noastră politică şi morală, pe care o simbolizează gestul d-lor Takę Ionescu-Poklewski.

Sistemul nostru electoral, bazat pe corupţiune şi violenţă; regimul de favoritism şi de venalitate; putreziciunea unei societăţi «democratice», în care 82 la sută din populaţiune, toată ţărănimea, trăia în robia politică şi economică a unei oligarhii desmăţate; minciuna unui Stat «independent», lăsat prada tuturor competiţiunilor străine. E lung pomelnicul păcatelor noastre!

Pentru încoronarea acestui edificiu, ridicat pe putregaiu, era scris în cartea neamului, ca în ceasul de cumpănă, să hotărască destinele României — negustorii conştiinţii naţionale.

Generaţii se vor stinge în trudă şi chinuri, muncind în sudoarea de sânge, pentru ca documentul din Petrograd să fie ispăşit.

21 Ianuarie

XX

LAMENTAŢII TARDIVE...

Acum doi ani, în mijlocul vociferărilor Camerei... „liberale", am putut spune „patrioţilor", cari voiau să-mi înăbuşe glasul:

„Va veni momentul, când veţi fi siliţi să-mi daţi drep-„tate, şi când mă veţi felicita pentru atitudinea de astăzi, „— dar va fi prea târziu"...

Acest moment se pare că a şi venit, judecând după.. presa franceză.

www.dacoromanica.ro

Pot invoca presa franceză, pentru că „patrioții români" se caracterizează, în primul rând, prin faptul că „ideile" și „convingerile" lor reflectează ultimul articol de fond din ziarele parisiene. Acolo trebue să căutăm. cel puțin, lămurirea „ideologiei" politicei noastre, — cât pentru *motivele reale*, ele n'au nevoe de prea multă lămurire...

Așa dar din *„Le Temps"* sau *„Le Figaro"* putem afla cu preciziune, ce „gândesc" în momentul de față, sau mai bine zis, ce au gândit, când le-au cetit, sau ce vor gândi, când le vor ceti, — dacă foile respective nu le-au putut cădea încă în mână, — marii noștri patrioți și bărbați de Stat, cari sânt acum răspândiți prin Capitalele tuturor Statelor Înțelegerii.

Și tot ce spuneam în timpul celor doi ani de „expectativă", fără să găsesc atunci ascultare, expunându-mă numai la insulte, — acum pot ceti în jurnalele din Paris.

E o amară satisfacțiune, pe care din suflet n'aș vrea să o am...

Pentru astăzi îmi voiu permite vr'o două citații, relativ la șansele războiului din partea Rusiei.

Articolul de fond din *„Le Temps"* din 17 Decembrie, spune între altele:

„Desigur regimul lui Lenin este precar, chiar violen-„țele lui dovedesc greutățile cu cari se luptă. Dar ori-ce „regim, care l'ar înlocui, va avea fatal *aceiași voință de a „nu mai continua războiul.* Să nu uităm, că revoluția din „12 Martie trecut a fost săvârșită tot atât împotriva răs-„boiului, cât și împotriva Țarului, și că revoluția maxi-„malistă din 7 Noembrie își datorește succesul repede „unui motiv foarte simplu: d. Kerenski personifica pre-„lungirea războiului, pe când d. Lenin personifica pacea „imediată. Și nu intrarea în sceuă a *generalului Iarnă*, cu „toate suferințele ce le aduce într'o țară dezorganizată, „a putut reaprinde ardoarea de luptă a poporului rus, „— *ardoare stinsă în realitate după dezastrele din 1915* (cari „pe vremuri se numeau la noi „strălucite retrageri stra-„tegice"! *C. S.*). Ori-cine va vorbi mâne în numele Rusiei „va fi obligat să vorbească cu Germania. Și toate trata-„tivele de mâne, — ori-cine ar reprezenta la ele Rusia, — „vor fi influențate de negociațiunile cari au loc acuma „la Brest-Litovsk"...

Iar a doua-zi, 18 Decembrie, articolul de fond al aceluiași ziar găsește accente și mai impresionante:

„Armata rusă se împrăștie, poporul rus vrea pace cu

www.dacoromanica.ro

„ori-ce preț. Rusia, *pentru care noi am intrat în războiu*, lasă „mânile libere Germaniei. Ar fi inutil de a mai ascunde „indignarea profundă pe care publicul francez o simte „față de acest spectacol"...

Urmează înșirarea sacrificiilor pe cari Franța și le-a impus în ultimele două decenii pentru a-și asigura prietenia rusă. E o tristă mărturie pentru bărbații de Stat ai Franței din aceste decenii...

Dar iată și un reflex românesc: articolul d-lui N. Petrescu Comnen, — unul din cei mai înfocați „ententiști" de altă-dată, — în *„Gazette de Lausanne"* din 8 Decembrie a. c., sub titlul, banalizat astăzi, de „Tragedia română"...

Cu tot sentimentul legitim, pe care lamentațiunile acestor făuritori ai dezastrului nostru ni-l pot înspira, nu voiu cruța cetitorilor un pasagiu:

„Politica ultimului Romanov și a siniștrilor săi cola„boratori apare în lumină nouă (în urma publicării ra„portului generalului Polivanov). Rezultă clar din acest „raport că înfrângerea României a fost scontată, dorită, „aproape pregătită, de către politicianii din Petrograd, „cari se temeau pentru Basarabia *lor* de vecinătatea unei „Românii cu 14.000.000 de locuitori. Mai mult. In mo„mentul prăbușirii primei campanii românești, acest odios „personagiu, l. Polivanov, are cinismul să scrie stăpânului „său: *acum îi avem în mână, nu ne vor mai scăpa*"...

Foarte tare!

Dar ce avem dreptul să spunem despre acei „patrioți", — din ei face parte și autorul articolului citat — cari au dat țara pe mâna „siniștrilor colaboratori ai ultimului Romanov" și „odioaselor personagii, ca generalul Polivanov"?...

Istoria Rusiei nu s'a început cu „ultimul Romanov" și cu „odiosul Polivanov". Timp de două veacuri România a avut putința să învețe, cari sunt directivele politicii rusești, ce-i sunt de alt-fel dictate de o adâncă rațiune de Stat.

Cum dar jălbarii de astăzi din presa ententistă și-au putut clădi planurile de mărire a României pe temeiul unei alianțe cu Rusia?

Nu pot fi atunci calificativele de „sinistru" și „odios" mult mai bine plasate decât pentru oamenii politici ruși, cari pur și simplu au urmat politica tradițională, *și de mult cunoscută românilor*, a țării lor?

Și chiar acum ce fac acești patrioți lacrimanți, pentru

www.dacoromanica.ro

a-şi repara păcatul? Veşnicul apel la Aliaţii din Apus, cari în situaţia concretă nu pot face nimic? Zadarnica invocare a serviciilor aduse „cauzei Aliaţilor", şi umilitoarea repetire a clişeelor d-lor Lloyd George, Carson sau Clemenceau?

Unul din aceşti domni, al cărui nume a fost pomenit şi în actele publicate de maximalişti, îşi permite chiar spre a-şi dovedi zelul pentru Înţelegere şi a servi astfel probabil „cauza României Mari", să ne insulte în presa franceză şi *acum*, ca „în vremurile cele bune".

Ce valoare au dar aceste lamentaţii tardive?

1 Ianuarie 1918

XXI

O PLEDOARIE POSTUMĂ

Dezastrul vădit pentru toţi, la care a adus ţara politica ententistă, a silit pe inspiratorii ei la o atitudine defensivă.

Ne-a căzut în mână o broşură, cu o copertă trandafirie, intitulată «*Pentru neam. De ce România nu putea urma altă cale*», şi datată: *Iaşi 1918.*

Broşura evident poartă pecetea «Cercului de studii sociale» al d-lui Vintilă Brătianu, dar de astă dată ea nu are tonul triumfător şi agresiv, ci cu toată gravitatea opacă a stilului, se mărgineşte la o jalnică pledoarie, în favoarea politicei guvernului d lui Brătianu.

Fondul de idei şi argumentarea autorului, prezintă foarte puţin interes.

Cu o îndărătnicie care dovedeşte o nemărginită suficienţă, — să-mi fie ertată această calificare contradictorie, — autorul în ciuda tuturor evidenţelor, repetă pentru a mia oară clişeele cu cari ne asurzea în timpul espectativei presa ententistă.

Dar rezultatele vădite ale acestei politici, impun anonimului ententist adevărate «tururi» de prestidigitaţie şi jonglerie.

Voiu releva aici numai unul din ele, care formează însă toată armătura broşurii trandafirii.

Bine înţeles, pentru advocatul acestei cauze pierdute, România trebuia să lupte în lagărul Înţelegerii, fiindcă aceasta înscrisese pe steagul ei cuvintele mari de: libertate, dreptate, naţionalitate.

www.dacoromanica.ro

România nu putea deci face altfel decât să se adăpostească sub cutele acestui steag, față de — spune autorul trandafiriu — «înțelesul pe care Înțelegerea îl da din ce în ce mai mult, războiului de luptă pentru dreptul naționalităților, al Statelor mici și al democrațiilor» (pag. 8).

Dar în lagărul Înțelegerii se afla și Rusia țaristă, Rusia care nu și ascundea de loc năzuințele cotropitoare, și chiar Istoria noastră ne putea da multe învățăminte în această privință.

Cum dar România putea să caute triumful democrației și al aspirațiunilor sale naționale, tocmai sub protecția ursului de la Nord?

Anonimul nostru simte aici, parcă, o crăpătură, pe care caută s'o cârpească printr'o piramidală afirmație:

«Când a pornit în războiu, alături de aliații ei, deși «era un *Stat autocrat și cotropitor de naționalități,* Rusia a «luptat pentru libertatea națiunilor amenințate de ambi«ția cuceritoare a Austro-Ungariei»! (pag. 19).

Dar această minunăție ca un Stat «autocrat și cotropitor de naționalități» să lupte totuși pentru libertatea naționalităților, în contrazicere cu tot ce ne învăța Istoria, — astupă prea puțin crăpătura, după cum simte însuși trandafiriul tenace al apologetului ententist. Că doar isprăvile hordelor «liberatoare» din Galiția ucraineană, când ea căzuse sub puterea protectoare a acestui Stat «autocrat și cotropitor de naționalități» din quadrigiul democraticei Înțelegeri, nu puteau fi atât de ușor uitate.

Atunci autorul nostru trece repede la revoluția rusă.

Revoluția rusă «grăbește transformarea lumii moderne pe baza principiului naționalităților», — ne declară el c'un aer de satisfacție. Și candida pledoarie înșiră: «Polonia, Finlanda, Ucraina, Basarabia, se proclamă succesiv libere sau autonome», (pag. 19).

Foarte frumos!

Dar noi eram aliații Rusiei *țariste* ca să-i ușurăm victoria doar, iar nicidecum ca să grăbim revoluția, care a isbucnit tocmai din cauza *înfrângerii* aliatei noastre! Cu ce drept dar mai pomenește ententistul nostru, de rezultatele fericite ale revoluțiunii dezrobitoare de naționalități?

Oare dacă Țarul Nicolae în fruntea armatelor sale, conform cu planul expus chiar de diafanul apărător al politicei d-lor I. Brătianu și Take Ionescu, intra victorios în Budapesta, Viena și Berlin, — mai isbucnea revoluția?

www.dacoromanica.ro

Se mai «proclamau succesiv libere sau autonome Polonia, Ucraina, Finlanda, Basarabia»?!

Dar ce ne aştepta pe noi înşine în cazul acesta, ne arată nu soarta ţărilor citate *după* revoluţie, ci soarta Galiţiei sub contele Bobrinski, ca şi tot trecutul relaţiilor noastre cu Rusia ţaristă, ca şi isprăvile Ruşilor în Moldova, înainte de revoluţie, ca şi «trădările» lui Stuermer, Polivanov, etc., ca şi în sfârşit încercarea Ţarului de a încheia o pace separată, cu răstignirea noastră, — încercare zădărnicită numai de revoluţia rusă, pe care noi o întârziam.

Ne-am aliat oare noi cu Ţarul Nicolae pentru înfrângere, sau pentru victorie?

Odiosul acestei alianţe isvorăşte tocmai din faptul că emanciparea atâtor naţionalităţi nu se putea datori decât înfrângerii acelui Stat «autocrat şi cotropitor de naţionalităţi», cu care ne am aliat, şi deci s'a săvârşit împotriva noastră, pe urma înfrângerii noastre. Iar inepţia ei sinucigătoare se învederează prin însuşi faptul că victoria noastră ar fi însemnat pecetluirea pentru veci poate a mormintelor tuturor neamurilor oropsite din Rusia şi chiar a propriului nostru mormânt.

Înţelesul adevărat al revoluţiei ruse, în economia Marelui Războiu, rezultă din atitudinea reală faţă de ea a întregei Înţelegeri şi a noastră, care a culminat în conflictul cu maximaliştii şi la separarea de Ucraina.

Dar dacă pentru Statele apusene ale Înţelegerii, revoluţia a creat mari dificultăţi, pentru noi ea a însemnat pur şi simplu, înfrângerea.

De acest adevăr îşi dă seama chiar şi judecata feciorelnică a autorului broşurii, care continuă:

«Cei ce vorbesc astăzi că rău am făcut de am creat «această solidaritate prin alipirea noastră la Impătrita «Înţelegere, uită că *în August 1916, nimeni nu putea prevede «evenimentele din Februarie 1917.*

«Cei ce susţineau ideia că trebuia să mergem cu Puterile Centrale, îşi întemeiau argumentarea lor nu pe «slăbiciunea şi descompunerea Rusiei», (pag. 18).

Această afirmaţie evident dărâmă din temelie toată arhitectura de argumente ale autorului broşurii.

In adevăr, afirmarea faptului că nimeni n'a prevăzut şi nu şi-a dat seama de «slăbiciunea şi descompunerea Rusiei», — care poate fi cel mult o scuză bazată pe naivitate sau ignoranţă, — presupune implicit recunoaşterea

www.dacoromanica.ro

că, dacă autorii războiului nostru prevedeau şi îşi dădeau seama de starea Rusiei, ei nu trebuiau să pornească războiul în August 1916.

Dar dacă nu-l porneau în August 1916, îl mai porneau ei oare în Februarie 1917, — după revoluţie? Sau mai bine zis, îl mai puteau ei porni tot alături de Rusia, în lagărul Înţelegerii?

Evident autorul anonim al broşurii trandafirii crede el însuşi contrariul.

Şi dacă e aşa, făcând abstracţie de pretinsa inocenţă a conducătorilor acestui Stat, oare bine au făcut ei că n'au aşteptat barem până în primăvara lui 1917?

In cazul acesta ne ar fi fost cruţată catastrofa în care am căzut şi acţiunea noastră ar fi putut avea alt rost pentru realizarea aspiraţiunilor noastre naţionale.

Să fie adevărat însă că nimeni nu-şi dădea seama de «slăbiciunea şi descompunerea Rusiei»?

Scriitorul acestor rânduri, încă din 1912, în articolul «*Perspectivele războiului austro-rus şi România*» («*Viaţa Românească*» No. 11 din 1912), a susţinut că Rusia va fi înfrântă, ceeace va determina revoluţia. Iar în 1915 am analizat din nou elementele de «slăbiciune şi descompunere» ale Rusiei, cari făceau inevitabilă înfrângerea ei în războiul mondial. (Articolul «*Puhoiul*» din «*Viaţa românească*», No. 7 din 1915).

Acelaş lucru l'am afirmat în nenumărate rânduri, până şi în discursul meu din şedinţa Camerei din 16 Decembrie 1915.

De altfel, toţi adversarii politicei ententiste, pe *această* credinţă îşi întemeiau mai ales politica.

Broşura ententistă însă nu tocmai cu multă credinţă, afirmă că noi am fi întemeiat argumentarea noastră *numai* «pe primejdia regimului rus al Strâmtorilor, pe pericolul «panslavist şi ţarist, pe pierderea pentru totdeauna a ro«mânismului din Basarabia. *Succesiunea întâmplărilor a dat «cea mai formală desminţire acestor aserţiuni*». (pag. 18).

O, ce candoare cu adevărat trandafirie!

Aţi voit victoria alături de Rusia. V'am arătat unde ne-ar fi dus această victorie, dacă ar fi fost cu putinţă. Cum dar succesiunea întâmplărilor a putut să ne desmintă? A biruit Rusia? Şi n'aţi avut destule dovezi, chiar în Moldova, ce consecinţi ar fi avut victoria Rusiei?

Aici este tocmai dovada uşurinţei criminale, cu care a fost condusă barca Statului.

www.dacoromanica.ro

Am fost puşi într'o dilemă tragică: victoria aliatului nostru ne ducea spre prăpastie, iar înfrângerea... vedem unde ne-a dus.

Dacă ne făceam datoria în adevăr, ţara victorioasă şi mărită avea astăzi drumul deschis spre o şi mai mare înălţare şi afirmare a aspiraţiunilor naţionale.

Poate vom reveni altă dată şi asupra altor juvaere de logică trandafirie.

Pentru moment ajunge, credem.

28 Februarie 1918

XXII

UN IDEOLOG ANONIM

Din când în când mai continuu să primesc scrisori anonime.

Le strâng cu îngrijire, pentru alte vremuri, când le voiu putea publica în volum. Va fi o contribuţie preţioasă, pentru studiul psihologiei publicului nostru cetitor.

Cei mai mulţi dintre anonimi, bine înţeles, sunt «adversari», — neadversarii de obiceiu îşi semnează scrisorile şi deci formează o altă categorie.

Cea mai mare parte din aceste producţiuni epistolare ale «adversarilor», se reduce la insulte sau la ameninţări.

Variază stilul, corectitudinea gramaticală a frazei şi ortografiei, — fondul însă este acelaşi.

Şi fondul acesta este cu atât mai semnificativ, cu cât cei mai mulţi dintre autorii anonimi, — dacă lăsăm la o parte pe puţinii cari îşi simt direct sau indirect răspunderea, — sunt sinceri.

Anonimatul, siguranţa că expansiunile lor sufleteşti vor rămânea o taină între scriitor şi unicul lui cetitor, sunt motive suficiente pentru desăvârşita sinceritate a acestor strigăte din inimă.

Incriminările anonime se brodează pe una din următoarele două teme: «vândut» şi «arivist», — sau pe amândouă împreună.

Sunt foarte rare încercări de discuţie, de argumentare sau de construire teoretică.

Şi, în adevăr, ce să mai discuţi cu un «vândut» şi cu un «arivist»!

www.dacoromanica.ro

Acestor acuzatori par'că nici prin gând nu le trece întrebarea, pentru care trecutul recent poate da atâtea ilustrații: pentru ce omul care ar vrea numai să adune comori, s'ar expune urgiei rătăcirilor obștești, când avea calea sigură și bătută de atâția triumfători cari, cu ușurință, au știut să împace poza de «patriot» cu acumularea de bunuri pământești?

Și nu le spune nimic conștiința, față de o carieră de «vândut» care pornește ca unicul fiu al unei familii bogate, pentru a sfârși la pragul bătrâneței cu o viață de student într'o cameră mobilată, izolat de ai lui.

Cât pentru «arivism», severii mei judecători se fac a uita că am trecut în al șaselea deceniu al vieții, și am în urma mea lungi ani de lupte și sbucium. Am aproape vârsta d-lui I. Brătianu și sunt mai bătrân decât cei mai mulți din iluștrii săi colaboratori, ca d. V. Antonescu, I. G. Duca, G. G. Mârzescu și atâția alții. Și nu le-am stat acestora niciodată în cale, n'am râvnit onorurile și succesele lor, am preferit să stau în umbră și să fiu util prin muncă nevăzută, și aș fi stat de sigur astfel până la sfârșitul vieții, dacă, într'un moment tragic al Istoriei naționale, conștiința nu m'ar fi împiedicat să-mi asum răspunderea unei politici nenorocite.

Dar nimic nu e mai caracteristic, pentru atmosfera morală a acestei țări din ajunul catastrofei, decât aceste porniri anonime.

Bieții oameni!

Se poate cere unui nenorocit, crescut în societatea femeilor pierdute, să se ridice până la idealul de femee, — soție și mamă?...

Cu atât mai interesante sunt, în corespondența mea anonimă, puținele încercări de polemică de «idei».

Una din aceste scrisori am primit-o aseară.

Autorul se dovedește bun român, fiindcă nici el nu poate renunța la aceleași insulte banale, cu toate că stilul și ortografia mărturisesc oarecare cultură.

Am cetit scrisoarea nu fără interes, deși, în ce privește problema românească, autorul este de o desconcertantă naivitate și de o și mai desconcertantă generositate față de jertfele aduse de poporul românesc.

Dar m'am oprit mai ales asupra ideologiei războiului mondial, pe care vrea s'o construiască autorul.

Îmi permit să citez textual pasagiul esențial:

«Participarea atâtor popoare — fiecare cu minciuna pe

www.dacoromanica.ro

«buze — a luat forma desăvârşită a unei hecatombe în «care strămoşii noştri vedeau o mântuire..

«Copiii soldatului german şi copiii soldatului francez «vor primi cândva, din cărţi ori prin sânge, mărturia «frăţiei din clipa morţii a acestor adversari, cari mureau «fără să ştie că Franţa luptă pentru libertatea copiilor «blonzi de peste Rin, şi Germania, pentru libertatea co«piilor visători de pe marginile Seinei...

«Când, acum, se purifică păcatul a mii şi mii de ani, «când se rup lanţurile a sute de secole, când fiecare *om* «cere libertate desăvârşită, oare sacrificiile acestui războiu «mai pot părea uriaşe?

«De zeci de mii de ori se cer mai mari jertfe pentru «o răscumpărare atât de grea.

«Ţi-ai dat seama că acesta nu e un războiu, decât «fiindcă armate duşmane *(în aparenţă!)* stau faţă în faţă? «Ţi-ai dat seama că asistăm la cea dintâiu revoluţie a «lumii, *cu adevărat revoluţie*, care, fără s'o proclame, va «avea la sfârşit libertatea?...

«Omenirea a plecat pentru cucerirea libertăţii su«preme. Nu numai sângele german — cum vă place să «credeţi — a dăruit libertate Rusiei, ci şi sângele vânăt «al celui din urmă senegalez!»...

Autorul anonim, evident, se crede foarte original.

Dar ce poate fi mai banal decât afirmarea, că tot ce se întâmplă este rezultatul necesar al cauzelor istorice, şi că, de ar fi cu putinţă în trecut ca un fapt oarecare din cele întâmplate să nu se fi întâmplat, toată Istoria lumii ar fi fost altfel?

Sunt elementele concepţiunii deterministe.

Studiind în cabinetul său, un filosof al Istoriei poate dovedi că, pentru civilizaţia modernă, au fost tot atât de necesare înflorirea culturii elene cât şi cucerirea macedoneană, expansiunea triumfală a Romei cât şi ruina imperiului roman, năvălirile barbarilor şi migraţiunea popoarelor. In calvarul milenar al omenirii, n'a fost o picătură de sânge şi o lacrimă care să nu fi adus prinosul pe altarul progresului. Chiar în noaptea de multe ori seculară a Evului Mediu, a trebuit să fie zămislită lumina zilelor noastre.

De sigur anonimul ideolog cunoaşte, măcar din auzite, construcţiunea hegeliană, care în Istoria universală vede numai desfăşurarea necesară a unei idei.

Dar corespondentul anonim afirmă, în acelaş timp, că

www.dacoromanica.ro

germanii şi francezii luptă pentru libertatea obştească *fără să ştie.*

De ce însă crede atunci autorul că el *ştie* pentru ce luptă el însuşi?...

Aici e crăpătura, în toată această construcţie ideologică.

Istoria omenirii e o rezultantă în care intră, ca o compozantă necesară, *şi* credinţele şi aspiraţiunile noastre.

Omul poate fi definit ca un animal care îşi pune *scopuri.* El nu poate defini nici o acţiune decât în vederea *scopului* pe care îl doreşte şi îl crede realizabil.

Şi din cauza aceasta, punctul de vedere al oamenilor de Stat, al conducătorilor de popoare, al publiciştilor cari scriu în vederea viitorului, diferă de punctul de vedere al filosofilor de Istorie, cari judecă trecutul pe baza monumentelor vechi şi a hrisoavelor bătrâne.

Aceştia din urmă se pot consola cu gândul, că cimitirul atâtor naţiuni şi State dispărute a slujit progresului şi civilizaţiunii generale a omenirii.

Dar conducătorii de popoare vii, oamenii de Stat şi publiciştii, ar fi criminali dacă n'ar lupta pentru înălţarea neamului lor.

Fără credinţă, fără convingeri puternice, fără voinţă neînduplecată, ei însă nu sunt demni de misiunea lor şi sunt condamnaţi la neputinţă.

Istoria va judeca dacă ei au văzut clar şi au mers pe calea cea dreaptă.

Dar în toiul luptei, ei nu au altă măsură decât conştiinţa şi judecata lor, şi nu-şi fac datoria decât punându-şi toate puterile creerului şi ale inimii lor, în serviciul cauzei pe care o cred dreaptă.

Numai laşii şi vanitoşii pot substitui convingerii proprii, judecata altora, aplauzele sau urletele mulţimii.

«Omul cel drept», cum spune bătrânul Platon, nu are alt judecător decât conştiinţa lui.

De sigur, în calea unei convingeri cinstite se poate ridica alta, şi numai din lupta dintre conştiinţi, — luptă cu atât mai aprigă, cu cât convingerile sunt mai puternice şi mai sincere, — poate isvorî şi adevărul obiectiv, în măsura în care îi poate fi dat lutului omenesc.

Dar generositatea cu care anonimul autor sacrifică pe altarul ideologiei sale, sângele şi suferinţele poporului românesc, este prin sine însuşi o mărturie pentru atmosfera intelectuală şi morală a societăţii noastre, din vremurile acestea mari.

www.dacoromanica.ro

Nu știu, de asemeni, prin ce și-a dovedit el tăria și sinceritatea convingerilor sale?

Când însă, cu atâta seninătate aruncă unui om, — care anii tinereții 'și i-a petrecut în închisori și în exil și o viață întreagă a dus luptă nepregetată pentru același ideal, — cuvinte înaripate ca, «ești arivist» sau «ești un dobitoc», pot spune numai, încheind aceste reflecțiuni triste: păcat de atâta ideologie...

15 Martie 1918

XXIII

TRĂDARE FAȚĂ DE RUSIA...

Mărturisesc un păcat: scrisorile de simpatie, pe cari le primesc din când în când, mă interesează mai puțin, de cât acelea în cari autorii mă „combat".

Trebuința de înjurături anonime, desigur că în sine nu e interesantă. Dar nimic nu poate caracteriza mai bine mentalitatea vremurilor triste prin cari trecem, decât unele din aceste „răsuflări".

Un anonim mă învinuește, de pildă, că aș fi trădat pe „tovarășii din Rusia"!

Ce pervertire intelectuală și morală presupune o asemenea acuzare!..

De când 'mi-aduc aminte, am luptat împotriva „rusismului". La vârsta de 14 ani am întemeiat prima mea „asociație criminală": un cerc de lectură între elevii liceului din Chișinău, cari, bine înțeles, cu o deosebită aviditate consumau „cărțile oprite".

Intre acestea se socotea pe atunci și orice carte românească. Căci pe vremurile acele, în Rusia, orice literă românească era privită ca „subversivă și revoluționară". Imi aduc aminte cu ce greutăți am putut dobândi prin contrabandă o gramatică, ca să învăț a ceti și a scrie românește, — am plătit-o 15 ruble! Și ce minuni de iscusință și curaj ne trebuia să păzim mica noastră bibliotecă. Nu am să uit niciodată bucuria ce am avut-o salvând din naufragiul unei perchiziții un volum de „Doine și lăcrămioare".

A trebuit să vie revoluția din 1905, pentru ca tiparul românesc, bine înțeles după cea mai strașnică cenzură, să poată trece peste granița Prutului.

www.dacoromanica.ro

Am plătit cu zece ani din viață, și cei mai frumoși ani ai tinereței, pentru „cercurile de lectură" ale liceului din Chișinău.

Și acum când, ca *român*, — singurul ce poate vorbi aici în numele celor două milioane de peste „râul blăstămat", — vă spun că *n'aveți dreptul* să i lăsați pradă pentru veci rusismului, — sunt „trădător față de tovarășii din Rusia"!...

Iartă-i, Doamne...

24 Septembrie

XXIV

„RĂSBOIU NENOROCIT ȘI ZADARNIC"

In presa neutrală n'a fost un organ mai devotat Înțelegerii ca *„Journal de Genève"*.

In timpul neutralității noastre, adesea găseam în el îndemne și argumentări pentru intrarea României în acțiune, — bine înțeles n'au fost cruțate nici săgețile la adresa „germanofililor" noștri.

Dar Elveția este o țară de veche cultură, unde judecata obiectivă și cinstea intelectuală impun unui publicist să-și recunoască franc greșeala, când realitatea o dovedește.

Și de astă dată rezultatele triste ale războiului României storc jurnalului genevez accente de remușcare și mărturisiri impresionante.

Am reprodus în *Lumina* (No. 159) articolul de fond din *„Journal de Genève"* din 17 Ianuarie a. c. Confratele genevez recunoaște fără înconjur, că România este „material-„mente distrusă și moralmente ruinată de un războiu ne-„norocit și zadarnic„, — *„par une guerre malheureuse et „vaine"*.

Suferința impune oricând unui suflet ales compătimirea.

„Journal de Genève" descrie în culori vii „primejdia rusă", în care a căzut țara noastră din cauza nenorocitei aventuri, — primejdie care e încă „sporită de toată gravita-„tea unei situațiuni alimentare precare și chiar amenin-„țătoare".

„Rușii, — urmează ziarul elvețian, — n'au restituit „niciodată Românilor, nici chiar în bani, grâul primit „dela dânșii, și acum sunt pe cale să flămânzească această „țară, căreia îi datoresc atâta, și să-i trimită — prin gura „tunurilor — obuzele pe care i le-au promis și din care

www.dacoromanica.ro

„au, în urma inacțiunii lor, o enormă rezervă. *Prima alianță „dintre Ramânia și Rusia, în 1877, s'a sfârșit cu amărăciune, a „doua amenință să se sfârșească în sânge*".

Dar un publicist european nu-și poate ascunde răspunderea oamenilor de Stat, cari au adus țara lor în această jalnică situație.

„*Journal de Genève*" anume amintește „amărăciunea alianței din 1877", care ar fi trebuit să împiedice pe conducătorii României de a încheia acum din nou alianță cu Rusia și de a lua răspunderea unui războiu, când țara n'a fost atacată de nimeni.

„Regele Ferdinand, — spune expres confratele din Ge„neva, — urcă un nesfârșit calvar *din cauza imprudenței „sfetnicilor săi*".

Chiar acțiunea maximaliștilor, cu drept cuvânt observă „*Journal de Genève*", este înlesnită de „*discreditul*" în care fatal au trebuit să cadă miniștrii vinovați pentru dezastrul național.

Deaceea autorul articolului citat nu găsește cuvinte de mângâere pentru „acești miniștri discreditați", deși, ca om de inimă, spune:

„Inconjurați de adversitatea care-i amenință din toate „cele patru puncte cardinale, familia regală și poporul „român merită *cel puțin* omagiul acelora pe cari îi mișcă „durerea și-i indignează trădarea".

Acest „omagiu", evident nu se poate răsfrânge și asupra acelor cari, cu toată experiența trecutului, au expus țara lor la această *trădare inevitabilă*.

Autorul găsește și o consolație care prin sine însăși caracterizează de minune „imprudența" marilor noștri bărbați de Stat:

„Situația diplomatică a României — să ne fie îngăduit „să constatăm ca o consolație — nu este atât de rea, ca „situația ei morală sau militară. România, dacă aparen„țele nu ne înșală, *nu este amenințată de desmembrare*".

Se poate o judecată mai aspră asupra unui războiu întreprins pentru cuceriri și măriri, dacă este considerată ca o *consolație* nădejdea, atât de timid exprimată, că România nu va ieși din acest răsb iu — desmembrată?

Dar par'că anume pentru ca factorii responsabili, cu tot stilul dulce și cu toate formele exterioare de menajare, să fie striviți de acest rechizitor, publicistul elvețian își întemeiază această nădejde pe *bunăvoința diplomației germane*, care n'ar dori să prăpădească țara românească!

www.dacoromanica.ro

Acum putem înțelege pentru ce autorul crede că România nu e numai „materialmente ruinată" dar și *„moralmente"* și că nu numai situația ei militară e rea, dar și cea morală.

In adevăr, când o țară rupe o alianță și fără să fie atacată de nimeni pornește un războiu pe baza unui plan grandios, sfârșește prin înfrângere și e redus la bunăvoința dușmanului de azi și aliatului de eri, — poate fi un mai cumplit dezastru moral?

Evocarea *trădării* noului aliat pare în aceste condițiuni o dureroasă agravare.

Dar la data apariției acestui articol, nu se știa încă nimic la Geneva nici despre expediția de peste Prut, nici despre manifestul generalului Presan care, — în acest războiu care a pus la ordinea zilei problemele naționale, — motivează trecerea armatei române pe pământul Moldovei de peste Prut, prin necesitatea de a garanta „transportul celor trebuincioase pentru traiul *armatelor ruse* și române" și care ia un angajament solemn, că după realizarea acestui scop „ostașii români se vor întoarce la ei acasă".

Ziarul din Geneva în mod discret suggerează regretul că „președintele Consiliului român *nu a știut să se sacrifice la timp, pentru a salva Dinastia*".

Ce va spune când va afla despre trecerea Prutului în aceste condițiuni, fără a lichida măcar războiul cu acel dușman, în a cărui diplomație cruțătoare bine voitorul nostru publicist vede o singură consolație, în mijlocul acestei ruine „materiale și morale"?...

11 Februarie

XXV

„PROOROCI DE NENOROCIRE"

I

Articolul de fond din *„L'Indépendance Roumaine"* din Duminica trecută, caracterizează de minune mentalitatea anumitor cercuri politice din România, cari explică în mare parte atmosfera morală căreia i-se datorează dezastrul național.

Și într'o picătură de rouă se reflectează universul.

www.dacoromanica.ro

Războiul mondial a provocat în marele partid liberal din România o ruptură între grosul partidului şi un mic grup de „refractari", din care făcea parte şi scriitorul acestor rânduri, — o ruptură determinată de un conflict ireductibil de idei, în care nu juca nici un rol vre-o nemulţumire personală.

In ce mă priveşte personal, nu am avut nici un motiv de plângere.

Până în toamna anului 1914, când s'a produs ruptura, după cinsprezece ani de colaborare şi, cum îmi făceam iluzia, de prietenie cu d. I. Brătianu, nu am avut nici o pretenţiune sau ambiţiune nesatisfăcută şi nu doream decât să continuu în aceleaşi condiţiuni până la sfârşitul zilelor mele această colaborare.

Dar schimbarea de directivă în politica noastră tradiţională, săvârşită de d. Brătianu, pe ascuns la început şi cu dela sine putere, a pus pentru mine o chestiune de conştiinţă.

S'au ridicat faţă în faţă două concepţii necompatibile, atât asupra idealului naţional cât şi asupra înţelesului istoric al războiului mondial, şi în acelaş timp două aprecieri diametral opuse, asupra perspectivelor şi posibilităţilor reale pe cari Marele Războiu le deschidea pentru neamul şi pentru ţara noastră.

Cum adesea se întâmplă în asemenea ocaziuni, noi „refractarii", reprezentam vechea tradiţie a partidului aşa cum ea ne-a fost lăsată de fruntaşii generaţiunilor trecute, şi în primul rând de Mihai Kogălniceanu şi Ioan Brătianu Bătrânul, — iar d. I. Brătianu împreună cu grosul partidului s'au îndrumat pe cărări nebătute.

Vedeam cu durere prăpastia la care ne vor duce aceste cărări, şi simţeam durerea atât pentru Ţară, cât şi personal pentru d. I. Brătianu, împotriva căruia nu mă însufleţea nici o animozitate, cum am mai avut prilejul să arăt în acest loc.

Cu atât mai imperioasă era datoria faţă de Ţară şi faţă de un vechiu prieten, de a-mi ridica glasul spre a-i abate din calea fatală. Şi mi-am făcut-o pe deplin.

In ce priveşte idealul naţional, am arătat că noua directivă duce la o odioasă mistificare şi pervertire a simţului naţional şi constitue în realitate o negaţiune a oricăruĭ idea', pentrucă impune renunţarea pentru veci la *integralitatea* aspiraţiunilor noastre şi ameninţă cu ruina Statul român.

www.dacoromanica.ro

„Imprejurările ne pot impune, — scriam în Mai 1915, „— în ce priveşte realizarea acestui scop (integralitatea „aspiraţiunilor) — singurul *ideal naţional,* vrednic să ne „lumineze cărarea istorică, — *o tactică* ce ne va sili într'un „moment dat, să îndreptăm mai cu deosebire sforţările „noastre într'o direcţie sau alta. Dar tot ce ar putea com„promite realizarea acestui scop, în întregimea lui, im„plică *renunţarea la idealul naţional.* Şi orice popor care „renunţă la idealul său de plenitudine a vieţii naţionale, „prin aceasta chiar se resemnează la o viaţă de nemer„nicie, premergătoare a ruinei şi morţii". *(Viaţa românească* No. 5 din 1915, p. 188).

Şi arătam pe larg că solidarizarea acţiunii noastre naţionale cu victoria Rusiei ţariste, — ne aliam doar pentru *victorie,* nu pentru înfrângere, — nu înseamnă numai sacrificarea pentru veci a Basarabiei, dar şi pune în primejdie tot viitorul nostru de Stat şi de neam.

Iar din punctul de vedere al Istoriei universale, am susţinut că rostul adevărat al Marelui Războiu nu poate fi determinat de declamaţiunile interesate ale beligeranţilor, ci de faptul pozitiv că în unul din cele două lagăre vrăjmaşe apare ca factor de căpetenie Rusia ţaristă, — acest rezervoriu al reacţiunii mondiale, această ameninţare incarnată a ideilor de libertate şi dreptate internaţională, — a cărei prăbuşire e o condiţiune necesară pentru progresul lumii.

In acelaş timp am susţinut că noua directivă, în fapt, ne poate duce numai la înfrângere şi ruină. Pentrucă în orice caz, Rusia ţaristă nu poate birui.

Războiul din Manciuria trebuia să deschidă ochii şi celor mai naivi, asupra forţei reale a Rusiei ţariste. Prăbuşirea ţarismului era o necesitate istorică. Ea ar fi fost un fapt îndeplinit încă din 1905, dacă Puterile europene nu se întreceau atunci de a veni în ajutorul putregaiului ţarist, prin demonstraţii militare şi acordare de împrumuturi, — împotriva protestului tuturor partidelor progresiste din Rusia, inclusiv al Cadeţilor. (In treacăt să fie zis, aceasta este motivarea *juridică,* pentru care actualul guvern revoluţionar din Rusia a anulat toate împrumurile de Stat).

Acest ajutor a putut întârzia pentru câţiva ani prăbuşirea. Dar cu atât mai groaznică a trebuit ea să vină în urma inevitabilei înfrângeri de pe câmpul de bătălie.

Am desvoltat toate aceste consideraţii *la timp.*

www.dacoromanica.ro

Am putut cere crezământ pentru că nu cunoşteam starea de lucruri din Rusia numai din cărţi. Păstrasem relaţiuni cu toate straturile societăţii ruseşti aveam în special relaţiuni personale cu cercurile progresiste şi revoluţionare din Rusia: *ştiam* ce se fierbe în adâncimile uriaşului organism de Stat şi ce nu poate vedea la suprafaţă un străin ne-iniţiat.

Astfel, vedeam cu ochii catastrofa spre care trebuia să ne ducă politica inaugurată în 1914, — catastrofă cu atât mai cumplită, cu cât ne puneam în calea evoluţiei istorice mondiale şi intram şi în conflict cu naţiunile vecine, strivite sub jugul ţarist, şi chiar cu aspiraţiunile de libertate ale poporului rus însuşi.

In faţa acestui glas de prevenire, care n'a fost izolat de altfel, conducătorii acestui Stat, cari puneau la cale o radicală schimbare de front în politica noastră internaţională, — ce atitudine au luat?

D. Take Ionescu a scris, pe vremuri:

„Pentru ca o naţiune să arunce, cu toată a ei greutăte, „sabia sa în cumpăna războiului, trebue ceva mai mult „decât un vot al Parlamentului. Trebue ca *de timpuriu* „gândul ei să fi fost îndreptat către dureroasa necesitate, „trebue ca în mintea ei să nu fi rămas nici o îndoială, „nici despre *cine este vrăjmaşul*, nici despre *mărimea pri-* „*mejdiei*. Şi o asemenea convingere *nu se poate improviza* „*într'o zi*"... („Inimicul firesc").

Dar ţara a fost aruncată într'o aventură, chiar şi fără un vot al Parlamentului, pe care d. Take Ionescu nu-l socotea îndestulător...

Iar în loc de pregătirea opiniei publice, în loc de discuţie cinstită şi luminătoare, am asistat la o orgie, documentată dureros de actele secrete ale diplomaţiei ruse, am asistat la teroare, la prigonirea tuturor „refractarilor", calomniaţi şi insultaţi, când glasul lor n'a putut fi cu totul înăbuşit prin forţa brutală.

In ce mă priveşte n'am relevat calomniile şi insultele. Nu mi-am permis, în tot timpul acela de grele încercări, nici o polemică personală. Am trecut sub tăcere până şi ameninţările „cu bâta", m'am resemnat chiar faţă de înscenările cunoscute, puse la cale de către miniştrii, „şefii" şi „fruntaşii" politici, la universitatea din Iaşi.

Am crezut de datoria mea numai, în ciuda tuturor acestor triste porniri, să fac mereu apel la conştiinţa şi

www.dacoromanica.ro

judecata concetăţenilor, ca deputat şi ca publicist. Am vrut *să conving,* restul — nu avea nici o importanţă.

N'am reuşit.

Şi acum, după dezastru, când şi „*L'Indépendance Roumaine*" este silită a recunoaşte că evenimentele mi-au dat dreptate, — care este atitudinea autorilor lui?

Vom vedea în articolul viitor.

30 Martie.

II

In articolul cu titlul «*Prooroci de nenorocire*», „*L'Indépendance Roumaine*" se arată foarte revoltată împotriva unui ziar din Iaşi care, fără autorizaţia prealabilă a „Cercului de studii" al d-lui Vintilă Brătianu, a îndrăznit să facă „apologia" „acelui politician care a avut o atitudine contrară aspiraţiunilor naţiunii întregi".

Oficiosul liberal declară că această „personalitate agresivă şi autoritară" îl interesează foarte puţin. Totuşi îi consacră un grav articol-de fond, pentru a releva „mentalitatea stranie, care se desvăleşte în tributul de admiraţie adus unui om, a cărui activitate în timpul neutralităţii noastre a fost pur negativă, *renegând prieteniile sale şi aspiraţiunile sale, renegând datoria noastră şi idealul sacru al tuturor românilor;* pentru simplu fapt că negaţiunea sa s'a văzut, *prin'un concurs nenorocit de împrejurări,* „justificată, în ochii celor cari nu ştiu să vadă, prin dezastrul scumpei noastre ţări".

Să ne oprim un moment aici.

Voiu trece asupra aerelor superbe şi aprecierilor organului personal al d-lui I. Brătianu.

Aproape două decenii, cetitorii monitorului francez al partidului liberal, puteau găsi în coloanele sale cu totul alte aprecieri asupra umilei mele persoane.

Chiar în urma rupturii personale, după cuvântarea mea în şedinţa Camerei din 16 Decembrie 1915, adică în momentul în care „atitudinea mea negativă, contrară aspiraţiunilor naţiunii întregi" data de un an şi jumătate, doritorii pot totuşi ceti, în aceeaşi proză franţuzească, un ditiramb pentru puterea de convingere care ar fi „explodat" în acea cuvântare, „fermecând până şi pe adversari".

Ce s'a putut întâmpla dar pentru ca, în momentul când patronul „*Independenţii*" şi subsemnatul am ajuns la pragul

www.dacoromanica.ro

bătrâneţiii, să se descopere deodată că acele aprecieri au fost nejustificate?

Ziarul d-lui I. Brătianu ne răspunde cu o candoare pentru care trebue să fim recunoscători, fiindcă ea desvăleşte atmosfera morală în care e deprins să trăiască şeful partidului liberal.

„*Am renegat prieteniile mele*". Şi, se înţelege, chiar prin faptul acesta, — „am renegat aspiraţiunile mele, am renegat datoria noastră a tuturora şi idealul sacru al tuturor românilor!..."

Pentru un om de convingeri, aspiraţiunile lui ideale şi simţul datoriei, când vin în conflict cu legăturile lui personale chiar cele mai intime, îi impun imperios să se ridice deasupra tuturor consideraţiunilor personale. Oricât de dureroasă ar fi chiar ruptura unei vechi prietenii, nici o şovăire nu îi este îngăduită.

Dar pentru un patron de clientelă, „prietenia", adică supunerea oarbă faţă de el, e cea mai sacră „datorie", care rezumă toate „aspiraţiunile" şi toate „idealurile". Un patron nu poate înţelege cum conştiinţa, convingerea, concepţia datoriei către ţară, pot duce la ruptură. Ruptura implică toate „trădările!..."

Astfel, natural, sunt caracterizat ca „agresiv", deşi n'am atacat pe nimeni, ci eu, cum spune mai sus însuşi articolul citat, am fost atacat „de toată lumea".

De asemeni, sunt „autoritar" numai fiindcă nu m'am supus, ca o fiinţă necuvântătoare, *autorităţii şefului*, ci am îndrăznit să-mi susţin credinţele prin scris şi viu graiu.

Dar păcatul cel mai mare al meu este, că aceste credinţi, împotriva autorităţii şefului care trebue să încarneze înţelepciunea însăşi, „s'au văzut justificate, printr'un nenorocit concurs de împrejurări".

In adevăr, continuă oficiosul d-lui Brătianu:

„D. Stere a prezis ceeace avea să ni se întâmple. El „ne-a repetat că *e o imprudenţă din partea noastră de a ataca „Ungaria*". (O! înţelegeţi cum e adus de subţire d. Stere n'ar fi spus nimic mai mult!...).

„*Evenimentele i-au dat dreptate.* Şi de îndată entusiasmul „cuprinde sufletele. „Clar-văzătorul" (ghilemete ironice) „om de Stat este ridicat până în nori. I se cântă osanale „de triumf. Incă puţin şi am fi felicitaţi pentru nenoro„cirile noastre, fiindcă, mulţumită lor, putem face dreptate „unui om politic care a ştiut să prevadă *ceeace conştiinţa „noastră naţională nu ne îngăduia să admitem*".

www.dacoromanica.ro

Dar „proorocii de nenorociri" au întotdeauna un joc ușor!

„E atât de ușor a prevedea nenorocirea și șansa rea, „încât această „pretinsă" înțelepciune este apanajul tu- „turor spiritelor timide și chiar al tuturor spiritelor simple. „Aceasta se chiamă prevedere!... A trage din acest singur „fapt motivele unui entusiasm, tot atât de debordant ca „și de deplasat, înseamnă simplicitate sau, poate, politică „rustică.

„In fond, „cel mai clar scriitor al Istoriei contimpo- „rane" (iarăș ghilemete ironice), nu se deosebește prin „nimic de vechii boeri cari se opuneau tuturor veleită- „ților de emancipare și de luptă... In fond, el numai a „brodat mereu pe vechile proverbe: „capul plecat, sabia „nu-l taie" și „ce e'n mână nu'i minciună..."

Nu știu dacă „osanalele" ce mi-ar fi fost „cântate" de jurnalul ieșan, care nu mi-a căzut în mână și al cărui titlu nu este indicat, au fost așa de entusiaste.

De sigur că nu le am meritat, întru cât tot meritul meu se reduce la simplul fapt că mi-am permis să vorbesc numai *despre ceeace știam pozitiv.*

„Concurs nenorocit de împrejurări?".

Dar când, fiind vorba de Rusia și politica ei, am prevăzut, — cum știe foarte bine d. Brătianu, — singur împotriva tuturor, că imperiul moscovit va fi învins în războiul japonez și că acestei înfrângeri îi va urma o revoluție; când am arătat că, respinsă din Extremul Orient, Rusia se va îndrepta din nou spre Balcani; când am prevestit războiul balcanic și consecințele lui; când, de mai înainte, am tăgăduit că declarația solemnă a Marilor Puteri de a menține în Balcani *statu quo,* — oricare ar fi rezultatul războiului, — poate avea vre-o urmare practică; când am protestat împotriva Tratatului din București, prevăzând consecințele lui fatale; când am insistat că războiul balcanic, în intenția Rusiei nu este decât un preludiu al războiului european: — toate acestea, scrise negru pe alb, au fost justificate numai de un „concurs de împrejurări"?...

Nu-mi este oare iertat să parafrazez cuvântul vechiu: odată „concurs", a doua oară „concurs", — dar trebue să fie și puțină știință?

„Proorocire de nenorociri?"

Dar am analizat situația de fapt a Rusiei, am arătat cu precisiune împrejurările concrete cari fac cu neputință victoria Rusiei și vor determina, fatal, și revoluția.

www.dacoromanica.ro

Inspiratorii „Independenţii" însă, întâiu au căutat să justifice pe autorii dezastrului naţional, afirmând că *„nimeni* n'a prevăzut", că *„nimeni* n'a putut prevedea" prăbuşirea Rusiei.

Iar când li se dovedeşte că a fost cineva care a „prevăzut", atunci domnii ridică din umeri: „proorocire de nenorociri", pe cari „conştiinţa noastră naţională nu le putea admite".

Se pare că această „conştiinţă naţională" trebue să închidă ochii asupra realităţii şi, dacă Ţara e aruncată în prăpastie, să acopere cu insulte şi insinuări pe cei cari au avut marea vină de a vedea mai bine decât ei.

Dar o singură întrebare va împrăştia aceste fumuri: dacă *ei* ar fi prevăzut, în August 1916, ce era să se întâmple în Rusia numai peste câteva luni, ar mai fi declarat războiul?

Cer un răspuns precis.

In al doilea rând, — dacă eu am „prevăzut", sau cel puţin am avut convingerea profundă că prevăd,—*ce atitudine trebuia să-mi dicteze simţul de datorie* în faţa prăpastiei la care ne ducea o politică nenorocită?

Iarăş, un răspuns precis, dacă se poate!

In ce priveşte seninătatea cu care conştiinţele cristaline ale scriitorilor oficiosului francez al partidului liberal, rezumă ideile mele în cele două proverbe, caracterizează lipsa mea de ideal şi mă aseamănă cu „vechii boeri" în teama lor de „luptă pentru emancipare", — n'am nimic de zis.

Se ştie că domniile-lor şi-au petrecut tinereţea în închisori şi în exil, că toata viaţa au dus luptă nepregetată pentru acelaşi ideal; ca părinţi de familie, riscând soarta copiilor lor, au trecut la 1905 Prutul la cea dintâiu rază de nădejde pentru basarabeni, şi au răspuns la apel oricând lupta naţională îi chema şi în altă parte; şi, ajunşi la perii albi, nu s'au sfiit să se ridice în hula obştească, împotriva rătăcirilor fatale.

Iar eu, iarăş se ştie, — predestinat ca „ginere", ca „nepot" sau ca „om de casă", ca simplu „client oriental" la toate măririle, am trecut prin toată filiera onorurilor şi am sărit din locuşor cald într'altul şi mai cald, drept răsplată pentru „devotamentul meu nemărginit", adunând averi şi „distincţiuni"...

Dar, orişicum, ce tristeţe!

Să spunem că „nimeni n'a prevăzut". Să spunem că

www.dacoromanica.ro

numai „conștiința națională" a împiedicat viziunea clară a realității.

Dar acum, când, pe urma acestei nobile orbiri, Țara e în ruină și trupul neamului e sfâșiat, e iertată această atitudine?

De sigur, printre cei răspunzători pentru dezastrul național, au fost și oameni orbiți dar sinceri. Dacă în sufletul lor s'ar aprinde flacăra purificatoare a căinței, ei și-ar putea aduce prinosul la cumplita sarcină de reparațiune ce ni se impune.

Dacă dezastrul n'a putut să fie împiedecat, pentru ce să mai fie aduse și alte jertfe pe altarul aceloraș rătăciri nenorocite?

Sau ține *L'Indépendance Roumaine* să-i solidarizeze pe toți cu *ceilalți?*

Atunci, patronii ei își vor lua toată răspunderea pentru consecințe.

Aprilie.

www.dacoromanica.ro

PARTEA II

DINTR'O ZI ÎNTR'ALTA

www.dacoromanica.ro

DINTR'O ZI INTR'ALTA

I

MAXIMALIȘTII ȘI KERENSKI

Semnul vremii în Rusia de astăzi e goana feroce împotriva «maximaliștilor» (bolșeviki) cari sunt învinuiți pentru înfrângerea din Galiția, ca și pentru toată dezagregarea vieții publice.

De sigur acțiunea maximaliștilor nu este compatibilă cu necesitățile războiului.

Dar... tot așa necompatibilă este revoluția însăși!

O prefacere din temelie a unui organism politic, atât de uriaș ca al Rusiei, cere o încordare extremă a tuturor forțelor materiale și morale ale unui popor.

Insă și războiul, cu deosebire cel actual, revendică și el pentru sine tot trupul și sufletul națiunii!

A desăvârși o revoluție, — și o revoluție nu numai politică, ci și socială — și, în același timp, a lua parte eficace la război, — n'ar fi în stare nici o țară din lume. Și Rusia mai puțin ca oricare alta.

E adevărat, Franța revoluționară din secolul XVIII a putut duce glorios războaiele ei. Dar și acolo războiul a fost pornit numai după triumful revoluției, și după ce noul regim ajunsese la oare-care organizație.

Și totuși războiul a dat naștere unui Napoleon, și revoluția s'a prăbușit

Și Franța nu constituia o Babilonie de 180 milioane, cu «opt-zeci de limbi»!...

www.dacoromanica.ro

In Martie trecut Rusia trebuia, deci, să se decidă: să renunțe la revoluție sau — la războiu.

Insă nici această alegere nu-i rămânea deschisă în realitate: revoluția, doar, a isbucnit tocmai fiindcă se dovedise, că vechiul regim *nu mai putea duce războiul la un bun sfârșit!*

Dacă dar democrația rusă ar fi renunțat să profite de conjunctură spre a deslănțui revoluția, trebuia să se și resemneze în acelaș timp și la o înfrângere externă sigură.

Maximaliștii sunt cel puțin logici: ridicând drapelul revoluției, ei reclamă și pacea.

Și Rusia revoluționară era în măsură să obțină o pace cinstită nu numai pentru sine, dar și să o impună tuturor beligeranților.

Actiunea lui Kerenski—care abia răsturnase pe Miliucov în numele ideii de pace! — pune în primejdie dobândirile revoluției, dar nu face cu putință victoria: nu doar prin decimarea armatei de chiar generalisimul ei, nu prin teroarea dindărătul frontului, care lasă în umbră atrocitățile țarismului, ajunge o națiune la acea supremă încordare a forțelor ei vii, care e indispensabilă pentru asigurarea biruinții!

Concluzia? Pe calea pe care a apucat'o Kerenski nu va aduce țării sale isbândă în războiu, dar riscă să o și arunce sub călcâiul vechilor ei stăpâni.

Și ar fi o mare nenorocire, și pentru Rusia, și pentru lumea întreagă.

Cu atât mai tragică pare soarta maximaliștilor, — vechii tovarăși ai dictătorilor de astăzi.

5 Septembrie.

II

DEZAGREGAREA ECONOMICĂ IN RUSIA

Cunoscutul profesor rus, d. Migulin, în revista dirijată de el «Novi economist» din 3 Iunie 1917, rezumă astfel situația actuală a țării sale:

»Relațiunile noastre cu bravii și puternicii noștri aliați »sunt sdruncinate, armata noastră de altă dată nu mai »există, foametea a luat proporții amenințătoare, dările »aproape nu se mai încasează, cursul rublei a scăzut

www.dacoromanica.ro

„grozav, scrisorile datoriei publice sunt depreciate, Bursa „este închisă şi nimeni nu se mai gândeşte la redeschi„derea ei, împrumutul libertăţii a avut un prea slab suc„ces (au fost aproape numai subscripţiuni nominale), „cheltuelile Statului cresc mereu (au ajuns la 70—75 „milioane de ruble pe zi), creşte mereu şi emisiunea „bancnotelor, în cât imprimeria Statului nu mai poate „dovedi".

Ori cât de negru s'ar părea acest tablou, el este încă mai prejos de realitate.

Războiul a vădit, în adevăr, o uimitoare lipsă de vitalitate a organismului economic din Rusia.

Aşa de pildă, Rusia a fost vestită ca ţară exportatoare de cereale. Războiul, prin izolarea aproape desăvârşită a Imperiului, a făcut să înceteze orice export. S'ar părea că în aceste condiţii Rusia numai lipsă de pâine nu poate duce. Şi totuşi această lipsă este un fapt necontestabil.

Cum e cu putinţă acest paradox?

Explicaţia este însă foarte simplă: în realitate Rusia nu exporta din *prisosul* ei, ci luând, aşa zicând, pânea din gura ţăranului, din ceeace oriunde s'ar fi considerat ca *necesară* pentru consumaţia proprie. In aceste împrejurări exportul de cereale nu forma, în timpuri normale, decât un *procent minim* din producţia totală. Numai mulţumită enormei masse a Imperiului, el înfăţişa o cantitate, prin sine însăşi, considerabilă. Cea mai mică urcare însă a consumaţiunii interne trebuia fatal să ducă la dispariţia acestui prisos aparent. Dar această creştere a fost inevitabilă prin necesitatea de a hrăni o armată de milioane, cari nu puteau fi întreţinute pe jumătate flămânde, ca în satele lor.

Această cauză ar fi fost singură suficientă ca să reducă orice prisoş de cereale.

Dar în realitate, războiul prin sustragerea de braţe de la munca câmpului, şi prin turburarea în toate raporturile vieţei economice a Imperiului, a determinat *o simţitoare scădere a producţiunii agricole.*

Aşa, în cei trei ani de războiu, producţiunea în gospodăriile ţărăneşti a scăzut cu *25 la sută*, iar la marea proprietate chiar cu *48 la sută*, *aproape pe jumătate!* Sunt părţi din Rusia unde întinderea cultivabilă — de pildă în regiunea Altaiului, grânarul Siberiei, — s'a restrâns cu peste 50 la sută.

S'a calculat că numai din cauza aceasta, deficitul pro-

www.dacoromanica.ro

ducțiunii anuale în cereale a Rusiei se urcă la 650.000 de vagoane (400 milioane de puduri : V. „Torg. Prom. Gazeta", din 30 Iunie 1917.

Dar la atâta se urca și *întregul export* al Rusiei în timp de pace!

Nu numai lipsa, dar adevărata foamete a fost o consecință fatală a acestei situațiuni.

Starea industriei nu e mai puțin desperată.

Dacă n'am lua în considerație decât scăderea producțiunii cărbunilor și îngreuiarea transporturilor, încă industria rusă ar fi fost paralizată.

In adevăr, în ce privește cărbunii de pământ, «Torg. Prom. Gazeta» (din 13 și 15 Iunie 1917) constată că producția lunară a scăzut la 125 milioane puduri, pe când trebuința *minimală*, pentru căi ferate și industrie, se urcă la 160 milioane puduri. Adică deficitul *lunar* se cifrează la 35 milioane puduri, aproape 60.000 de vagoane.

Toate lipsurile, în sine atât de mari, cresc prin greutățile transporturilor, fiindcă și materialul existent rămâne neutilizabil, întru cât nu poate fi adus la locul de trebuință.

Sub vechiul regim, în zadar se schimba un ministru de resort după altul, circulația căilor ferate nu se îmbunătăția.

Dar acum, în această privință, organul oficial al industriei ruse ne aduce la cunoștință următoarele, în adevăr extraordinare, fapte :

„In 3 luni jum., din Maiu până în Iunie 1917, în total „au fost *încărcate mai puțin* decât în anii precedenți în „epoca corespunzătoare, 480.000 de vagoane.

„Dar cu tot numărul atât de redus de vagoane, căile „ferate nu pot dovedi și în comparație cu anul trecut, „numărul de vagoane încărcate, dar netransmise la des„tinație, a crescut în Aprilie cu 32 la sută iar în Maiu „cu 88 la sută. ...Iar numărul vagoanelor, cari nu sunt „întrebuințabile din cauză că au nevoe de reparație, a „crescut în acelaș timp cu *104 la sută*". (Torg. prom. „Gazeta" din 11 Iulie 1917).

La aceasta se adaogă lipsa de material, care a forțat, de pildă, guvernul provizoriu ca unele linii de căi ferate *să le închidă cu totul* pentru a întrebuința șinile în altă parte!... («Rieci» din 11 Iulie 1917).

Ce înrâurire poate avea această stare de lucruri asupra industriei, avem o mărturie oficială, — memoriul elaborat de «Comitetul Congresului Comercianților și Industria-

www.dacoromanica.ro

şilor». Acest memoriu ne dă, de pildă, următorul tablou în ce priveşte industria metalurgică din sudul Rusiei:

Scumpirea materiilor prime, 400 milioane ruble;

Urcarea salariilor, 228 milioane ruble;

Sporul la alte cheltueli, 58 milioane ruble;

In total urcarea costului producţiei, 696 milioane ruble.

In această socoteală nu intră încă urcarea recentă a preţului transportului cu 200 la sută.

Această industrie producea însă un câştig *brut* numai de 75 milioane ruble, şi împărţea dividende de 17 milioane 700.000 ruble.

Cu alte cuvinte, surplusul de cheltueli, şi deci al costului producţiunii, în această industrie, întrece câştigul brut de până acum de *nouă ori*, iar suma dividendelor împărţite de *patruzeci* ori!...

In alte ramuri industriale se produc fenomene analoage. Peste tot fabricile se închid sau sunt silite să reducă producţiunea.

In faţa acestei situaţii dezolante, «Rabociaja Gazeta» («Gazeta muncitorilor») scrie:

„Catastrofa e iminentă. Ea ameninţă satele cu lipsa „oricăror unelte de muncă. Ea ameninţă pe muncitori cu „lipsa de muncă şi cu mizeria. Ea ameninţă pe capitalişti „cu pierderea avutului şi a câştigurilor lor, lăsând în „mânele lor hârtii fără nici o valoare în loc de bani, şi „nişte clădiri dărâmate şi maşini stricate, în loc de fa„brici în funcţiune"... («Torg. Prom. Gazeta», din 17 Iunie 1917).

Această stare catastrofală a producţiunii naţionale, pe care am expus-o exclusiv după *izvoare ruseşti*, pentru Stat se înfăţişează ca un iremediabil faliment financiar.

In timp de pace, economia naţională în Rusia era bazată pe un bilanţ comercial activ. Numai un mare surplus al exportului faţă de import dădea Statului putinţa de a face faţă îndatoririlor sale în străinătate şi de a-şi menţine creditul.

Dar după isbucnirea războiului, situaţia se schimbă radical. Bilanţul activ nu mai e cu putinţă, nu numai din cauza izolării, dar, precum am arătat, şi fiindcă Rusia, exportatoare mai cu seamă a materiilor prime, în situaţia creată prin cerinţele urcate de nevoile militare şi prin scăderea grozavă a producţiunii naţionale, cu desăvârşire *nu mai are ce exporta.*

De atunci importul întrece în progresie înspăimântă-

www.dacoromanica.ro

toare exportul. Iată datele comparative în ce privește surplusul de import pentru primele patru luni a anilor:

1915 . . . . . 74.1 milioane ruble
1916 . . . . . 371.0 » »
1917 . . . . . 459.3 » »

Ceeace ar însemna ca, pentru anul întreg, dacă lucrurile nu se vor mai înrăutăți încă, importul să întreacă exportul cu suma formidabilă de *un miliard și jumătate* de ruble, cel puțin!...

Creșterea continuă a importului, lipsa aproape totală de export, legată natural cu trecerea peste graniță a stocului de aur, în sfârșit îndatorarea peste orice măsură a Statului în străinătate, duce fatal la ruina desăvârșită a creditului public.

Primul simptom al acestei situații, este căderea cursului rublei; în Finlanda, înainte de războiu, 100 ruble costau 260 mărci, la isbucnirea revoluției prețul era încă de 214 mărci, iar în Iunie el ajunsese numai la 130 mărci, — adică la 50 la sută!.. («Torg. Prom Gazeta», din 10 Iulie 1917).

Statul nu mai are altă resursă, decât tipărirea de bancnote, — cum spune fostul ministru de finanțe, — în loc de 700 lucrători, ca înainte, el întrebuințează pentru aceasta astăzi 8000 și încă nu poate dovedi...

Dar prin aceasta soarta războiului e *hotărîtă pentru Rusia.*

Fără să mai vorbim aici de fenomenele pur politice, cum sunt mișcarea agrară și revendicările naționalităților.

19 Septembrie 1917.

III

NOUL MOMENT ÎN REVOLUȚIA RUSĂ

Destinul se împlinește...

Minunea, pe care Înțelegerea o aștepta de la Rusia revoluționară, nu s'a săvârșit și nu se putea săvârși.

Războiul presupune o disciplină neclintită, o organizație bine echilibrată, o bună administrație, o industrie prosperă și energică.

Am arătat în coloanele ziarului nostru de atâtea ori, că revoluția a isbucnit, în primul rând, pentru că țarismul nu era în stare să asigure țării aceste condițiuni indispensabile pentru conducerea fericită a războiului.

www.dacoromanica.ro

Revoluția, prin firea lucrurilor, a accentuat încă procesul de dezagregare a mecanismului de Stat, început sub vechiul regim.

Greșeala fundamentală a lui Kerenski, *spiritus rector* al guvernului post-revoluționar, a fost că el n'a înțeles, cum de asemenea am avut prilejul să arăt, că revoluția este necompatibilă cu continuarea războiului. Ea singură, pentru a reclădi Statul pe noui temelii, ar cere încordarea tuturor forțelor vii ale națiunii. Precum și războiul nu poate astăzi duce la victorie, decât dacă națiunea își pune în cumpănă, fără rezervă, tot sufletul și trupul pentru a sprijini acțiunea militară. Am spus atunci, că nici un popor din lume nu ar avea destule forțe pentru a duce un războiu victorios și a săvârși în acelaș timp o mare revoluție socială și politică, și ar trebui să aleagă între revoluție și războiu.

Dar Rusia nici această alegere nu o mai avea în Martie 1917: revoluția a isbucnit tocmai fiindcă armata țarului fusese de fapt învinsă, și nu mai avea nădejde de biruință. Rusia putea rămâne sub Țari, războiul tot era pierdut. Dar dacă fruntașii politici s'au hotărît pentru revoluție, cu atât mai mult ei aveau datoria de a pune imediat capăt războiului, pentru ca să fie libere toate forțele organizatoare și creatoare ale națiunii, pentru zidirea Rusiei nouă.

Incheerea războiului o impunea însăși evoluția fatală pentru oricare mișcare revoluționară, căci și revoluțiile sunt supuse legilor evoluției.

Revoluția e întotdeauna rezultatul unei coaliții, care unește elementele cele mai eterogene împotriva vechiului regim. Simpla răsturnare *mecanică*, dacă mă pot exprima așa, a acestui regim formează scopul comun al tuturor forțelor revoluționare, și singurul motiv de raliare.

Odată ce acest scop este atins, toată diversitatea de tendințe și scopuri, întotdeauna necompatibile, iese la iveală, ceeace determină o anume desfășurare de evenimente în fiecare revoluție triumfătoare.

Există o logică specifică, sau dacă voiți — o *mecanică* specifică tuturor revoluțiunilor.

Imediat după răsturnarea vechilor stăpâni, elementele mai moderate dintre revoluționari, găsesc că revoluția «s'a sfârșit», și că a venit momentul pentru o reconstruire «pacinică și legală», care bine-înțeles trebue să atingă cât se poate mai puțin vechile temelii.

www.dacoromanica.ro

Dar elementele mai radicale obiectează că «revoluția abia a început» și că trebue continuată și cu mai mare energie, până ce «scopul final» va fi realizat. Altfel, rezultatul atins nu merită jertfele aduse.

Bine înțeles, acest «scop final» variază după nuanța mai mult sau mai puțin extremă a radicaliler, — fiindcă nici aceștia nu constitue o massă omogenă.

Astfel o revoluție se înfățișează întotdeauna ca o serie succesivă de răsturnări și triumfări, în continua ascensiune a valului revoluționar, — până ce se începe o mișcare în sensul contrariu, și valul revoluționar se reîntoarce, până la un punct, în care, după condițiunile sociale și politice concrete, e cu putință de a stabili un echilibru oare-care mai stabil, și de a încerea, în adevăr, reconstruirea edificiului politic și social pe noui baze.

Dacă în cursul acestui proces apar la suprafață anume personalități și grupuri, în dosul lor însă se «massează» mari interese sociale divergente, cari nu pot fi acoperite cu declamația, curentă în toate revoluțiile, asupra «înfrățirii», a «unității naționale», a «patriotismului», etc.

Numai *raportul real de putere*, nu discursuri și apeluri, poate servi ca bază pentru noul echilibru.

In revoluția rusească, numele cunoscute din telegrame, — Rodzeanco, prințul Lvov, Miljukov, generalul Kornilov, Kerenski, Cernov, Trotzki, Lenin — reprezintă și ele anumite straturi ale revoluției: nobilimea literară, biurocrația progresistă, marea burghezime industrială, mica burghezime orășenească, țărănimea, proletariatul intelectual, muncitorimea socialistă de diferite nuanțe.

«Nuanțe» de altfel există, la rândul lor, în fiecare din aceste categorii sociale.

Și în mijlocul haosului născut din erupțiunea a'âtor forțe elementare, Kerenski credea ca poate continua și războiul! In zadar a încercat întâiu discursuri, apoi teroarea legii marțiale, apoi diplomația și tratative cu grupuri învrăjbite...

Roata revoluției își urma mișcarea ei implacabilă...

Kerenski însuși reprezintă ideologia micii burghezimi orășenești și țărănimea «mare rusă», neatinsă de propaganda socialismului modern, țărănimea, care nu vrea să știe decât de «mirul» ei tradițional.

Acum la Petrograd a triumfat, pe cât se poate ști din telegrame, coaliția reprezentanților proletariatului in-

www.dacoromanica.ro

dustrial (Lenin), a proletariatului intelectual (Trotzki) şi a ţărănimei socialiste (Cernov).

Chiar dacă noua revoluţie va birui peste tot asupra elementelor mai moderate, sunt de prevăzut noui sfâşieri. In cazul acesta vom auzi probabil mâne despre lupta dintre Cernov pe de o parte, şi Lenin cu Trotzki, pe de altă parte, şi aşa mai departe...

Dar sunt puţine şanse pentru o biruinţă desăvârşită. Rusia a săvârşit un drum lung din Martie trecut. Atunci triumful revoluţionarilor din Petrograd s'a întins cu iuţeala fulgerului peste nemărginirea rusă.

Mai întâiu era mai multă coheziune chiar între răsvrătiţii ei înşişi, în zilele acelea de primăvară revoluţionară. Apoi în poporul rus, în momentul acela, dăinuia încă deprinderea de supunere poruncilor stăpânirii din Petrograd: s'a ridicat acolo într'o zi o nouă stăpânire revoluţionară, a poruncit să se facă revoluţie, şi revoluţie s'a făcut peste tot cu o duioasă supunere, — în multe părţi, pur şi simplu, vechii guvernatori ţarişti s'au botezat «comisari ai guvernului revoluţionar»...

... Şi peste sfânta Rusie în câte-va zile s'a întins o armonie idilică întru revoluţie ...

Astăzi, cu greu ne putem aştepta la astfel de idilă revoluţionară.

Cu mult e mai probabil, că vom asista la un războiu civil, cu toate ororile lui.

Nu numai Kerenski (despre care o telegramă ne spune că a reuşit să scape de arestare), cu elementele revoluţionare mai moderate din jurul lui, va încerca să reziste. Dar e fearte cu putinţă că şi reacţionarii îşi vor ridica capul.

Interesele sociale, pe care aceste elemente le reprezintă, nu se vor resemna fără luptă la noui întrângeri.

Şi am făcut încă, în această expunere, abstracţie de naţionalităţile oprimate!

Un lucru e sigur: Rusia, ca factor al războiului mondial, merge iresistibil spre lichidare...

Iar dacă pacea nu va fi grabnic încheiată, e ameninţată şi revoluţia.

11 Noembrie

www.dacoromanica.ro

IV

HAOSUL...

Lupta pentru putere — care se manifestă în scenele dramatice din Petrograd, în toate acele schimbări brusce de decor, frământări, demisiuni și remanieri de ministere până la ciocniri în stradă și răsturnări violente de guverne, despre care aude și marele public european, — nu dă încă icoana exactă a evenimentelor din Rusia.

Revoluția rusă cum am arătat în repetate rânduri, nu are încă până în momentul de față atâta caracterul unei renovări, a reclădirii pe alte temelii a edificiului politic și social, cât înaite de toate al unui proces de desagregare a întregului mecanism al Statului, și chiar un caracter de disoluție socială.

Numai văzute în cadrul acestui proces, evenimentele dramatice din Petrograd pot fi înțelese, și în acelaș timp ne pot da adevărata măsură a importanței lor.

Voi spicui la întâmplare, din ziarele ruse, mai cu seamă din «Russkoe Slovo» și «Dien», și *numai din trei zile*, 16—20 Oct. a. c., știrile relative la acte anarhice săvârșite numai de *soldați* și *țărani*, elemente care joacă rolul cel mai însemnat în viața socială a Rusiei de astăzi. Dar bine înțeles, în afară de țărani și soldați, acte de asemenea natură se săvârșesc și de alte clase sociale, de târgoveți, de lucrători, și mai cu seamă în sânul numeroaselor grupări etnice care se sfâșie astăzi în Rusia.

Iată acest pomelnic, selecționat și prescurtat:

In *Astrachan* soldații au luat cu asalt depozitul de spirt al Statului. Mulți au murit din cauza intoxicațiunii cu alcool. Bande de soldați beți, neîmpiedecate de nimeni, au prădat orașul timp de mai multe zile și au omorît mai mulți oameni. Notați că Astrachanul este o capitală de provincie cu peste 150.000 locuitori! («Dien», 16 Oct. 1917).

In *Podolia* în mai multe locuri, ca și în orașul *Rjev* soldații au provocat de asemeni «răscoale de beție» («Russk. Slovo», 16 Oct. 1917)

In *Roslawl*, ca și în *Bălți* și *Benderi* din *Basarabia*, au avut loc «pogromuri» datorite tot soldaților. La Benderi, oraș cu 50.000 locuitori, progromul a ținut *cinci zile!* Peste tot sunt foarte mulți morți («Russk. Slovo», 16 și 19 Oct. 1917: «Dien» 16 Oct. 1917).

www.dacoromanica.ro

In *Kazan* (180.000 locuitori), *Simferopol* (80.000 locuitori), *Kutais*, *Krasnoiarsk*, *Balaşov*, etc., — (oraşe între 15—25.000 locuitori) — soldaţii au întreprins cu de la sine putere «percheziţiuni» în cartierele cele mai bune, sub pretext că «bogaţii ascund hrana». Aceste «percheziţiuni» sunt peste tot însoţite de prădăciuni şi omoruri. Numai în Kazan în timpul percheziţiunilor au fost omorîte 15 persoane şi rănite 150! («Dien» 16 şi 20 Oct., 1917; «Russk, Slovo» din 18 Oct. 1917).

Comisarul guvernului din *Podolia* a declarat la congresul din Kiev, că trecerea unui corp de armată prin ţară seamănă cu năvălirea unei horde tătăreşti de pe vremuri: totul se pradă, — grâne, vite, păsări; se taie iezăturile de la heleştee: depozitele se devastează; din cele mai multe sate rămân numai dărâmături afumate; femeile sunt violate... («Russk, Slovo», 19 Oct. 1917).

In guvernământul *Poltava*, soldaţii unui «batalion de moarte» au prădat toate satele din dramul lor («Russk. Slovo», 17 Oct. 1917).

In guvernământul *Reazan* ţăranii au devastat şi au ars până la 16 Oct. a. c., 44 de moşii; soldaţii trimişi pentru represiunea tulburărilor *au participat ei înşişi la prădăciuni;* mişcarea se întinde mereu... («Russk. Slovo», 16 Oct. şi «Dien» 20 Oct. 1917).

In guvernământul *Tambov* s'a format o bandă de 400 inşi, care de o bucată de timp a întreprins o expediţie sistematică pentru prădarea moşiilor. Unde apare această banda i se asociază îndată şi ţăranii din localitate, în cât adesea pentru devastarea unei moşii se adună mai multe mii de care, pentru a transporta avutul prădat... («Dien», 14 Oct. 1917).

De asemenea în guvernămintele *Penza* şi *Kursk* se pradă moşiile şi se taie padurile de istov («Dien», 18 Oct 1917).

Bande de ţărani flămânzi din guvernămintele de Nord pornesc dealungul fluviilor *Volga* şi *Kama* spre sud şi în drum pradă toate depozitele de cereale. Şlepurile Statului cari transportă cereale pentru Capitală şi armată, adesea sunt oprite şi cerealele se împart între ţărani. Bande înarmate de ţărani dau lupte între ele pantru pradă şi cad mulţi morţi şi răniţi... («Russk. Slovo» 17 Oct. 1917).

Asemenea scene se petrec şi în guvernămintele *Kursk* şi *Poltava,* unde năvălesc *bande de ţărani flămânzi* din jurul Moscovei («Russk. Slovo», 18 Oct. 1917).

Mai multe ştiri despre mari turburări şi manifestări a-

www.dacoromanica.ro

narhice printre țărani sunt date și din guvernămintele *Basarabia, Tver, Volinia, Kiev, Charcov* și din toată *regiunea Volgii.* («Utro Rossi», 18 Oct. 1917 și «Russk. Vied.», 12 și 13 Oct. 1917).

In *Chsav Iurta* (Caucazia) a avut loc o ciocnire sângeroasă între soldați și locuitori. După operațiuni militare de mai multe zile, beligeranții au încheiat pacea. („Russk. Slovo», 16 Oct. 1917).

De asemenea în *Nevinomysea* (tot în Caucazia) s'a dat o bătălie între un regiment de cavalerie, alcătuit din tătari, și soldații ruși... („Dien", 17 Oct. 1917).

In *Balașov,* s'a răsculat garnizoana locală și a ocupat poșta și telegraful. („Dien", 14 Oct! 1917).

Mai multe regimente din *Filanda* refuză să dea urmare ordinului de a pleca la front. («Dien», 16 Oct. 1917).

In *Turkestan,* cu toată expediția generalului Corovicenco, continuă în mai multe localități tulburări și pogromuri. („Dien", 15 Oct. 1917).

In *Chiva* răscoale, omoruri, incedieri, devastațiuni ale depozitelor Statului, — populația rusă fuge. («Dien», 16 Oct. 1917).

Dar în știrea din urmă am eșit, propriu zis, din cadrul tulburărilor țărănești și militare, fiindcă în Chiva anarhia are la bază și conflictul dintre populația autonomă și cea rusă, ca și ciocnirea dintre miliția cetățenească și soldații ruși din *Biarneborg* (Finlanda).

Ar trebui să fac un pomelnic de patru ori mai lung, dacă aș voi să cosemnez și toate tulburările provocate de asemenea motive ca și manifestările anarhice din «sfere mai înalte».

Totuși, pentru complectarea tabloului voiu cita numai trei cazuri din aceste sfere:

La *Kiev* a avut loc o întrunire a elevilor din școalele militare locale, la care au luat parte 400 de elevi și în care s'a votat următoarea moțiune:

«Dacă guvernul va respinge cererea de *ucrainizare* a unui «număr de diviziuni, ca și de repartizare a elevilor ucrai«neni exclusiv la trupe ucrainene, elevii militari ucrai«neni hotărăsc de a păși pe calea revoluțiunei pentru «crearea unei armate naționale ucrainene»...

Funcționarii administrației comunale din Moscova s'au pronunțat pentru imediata răsturnare a guvernului provizor, și au hotărît *să se pregătească pentru războiu civil!...* («Russk. Slovo», 19 Oct. 1917).

www.dacoromanica.ro

In sfârşit cea mai înaltă instanţă judecătorească din Rusia, *Senatul*, a refuzat publicarea Instrucţiunii pentru Secretariatul general ucranian, decretată de guvernul provizor, — care exercită acum puterea legislativă, — sub cuvânt că existenţa unui asemenea secretariat general nu-i este cunoscută...

Concluzia şi-o vor face cetitorii singuri.

De altfel ziarul lui Kerenski, dacă nu însuşi Kerenski, care visa să continue războiul în asemenea condiţiuni, — a tras această concluzie în următoarele cuvinte pline de melancolie:

„Pentru sfâşieri interne noi suntem gata, dar nu pentru «un război extern»... («Dien», 14 Oct. 1917).

13 Noembrie.

V

PERSPECTIVE DE PACE?

Congresul general al lucrătorilor şi soldaţilor, ca şi Lenin, în calitate de reprezentant al noului guvern, au declarat că Rusia va face demersuri energice pentru a determina imediata încheere a unei «păci democratice».

Ne apropiem dar de pace?

Răspunsul atârnă de două categorii de consideraţiuni.

Mai întâiu, dacă noul guvern, izvorît din revoluţia maximalistă, va putea vorbi în numele Statului rus întreg? Cu alte cuvinte: dacă această revoluţie va fi acceptată de ţară, fără sfâşieri şi lupte interne?

Evident că dacă izbucneşte un război civil, vom avea faţă în faţă cel puţin *două guverne* şi *două armate*, şi fiecare din partidele în luptă vor pretinde că reprezintă Statul rus. Insă în acelaş timp, este tot atât de evident, că nici unul din ele, în aceste condiţiuni, nu ar avea autoritatea necesară nici pentru a începe tratativele de pace, nici pentru a impune condiţiunile ei, atât înăuntru, cât şi în afară.

Cine ar voi să intre în vorbă şi să încheie vr'un tratat cu vre-unul din cele două guverne, — cari de o potrivă nu pot invoca în favoarea lor alt izvor de autoritate, decât revoluţia încă nedesăvârşită, sau mai bine zis *contestată*, cum rezultă din însuşi războiul civil. Pacea consimţită de unul din partide, n'ar putea doar aduce încetarea

www.dacoromanica.ro

ostilităţilor, mai cu seamă când motivul principal al conflictului, este tocmai chestiunea păcii.

Este triumful maximaliştilor atât de hotărîtor încât să putem crede, că primejdia războiului civil este conjurată?

Avem încă prea puţine ştiri din Rusia, în urma evenimentelor din 8 Noembrie, şi cele cari sunt, provin exclusiv din sursa maximalistă, încât nu putem da încă un răspuns precis la această întrebare.

Unele telegrame ne vorbesc despre arestarea lui Kerenski şi a seriei întregi de oameni politici şi generali din lagărul războinicilor intransigenţi. Dar alte telegrame contestă arestarea şi în tot cazul aceasta nu exclude încă posibilitatea războiului civil.

In primul rând, cunoaştem încă prea puţin, cum a fost primită revoluţia maximalistă în provincie.

In al doilea rând, Înţelegerea — care în urma diferitelor concesiuni de ordine economică, acordete de guvernele anterioare, pentru a nu vorbi şi de alte mijloace de presiune, are atâta influenţă în Rusia, — desigur nu va cruţa nimic pentru a sprijini partidul războinic.

E adevărat, că maximaliştii au în favoarea lor un factor decisiv, pentru a le asigura victoria întru'un eventual război civil, şi anume: adesiunea asociaţiunilor de lucrători ai căilor ferate.

Evident că aceste asociaţiuni pot paraliza acţiunea adversarilor noului guvern din Petrograd. In ori-ce caz, până la rezultatul definitiv al luptei, nu ne-am putea aştepta la vre-o acţiune directă şi serioasă pentru a grăbi încheerea păcii.

Dar chiar dacă triumful maximaliştilor ar fi hotărîtor şi ar fi astfel cruţat Rusiei un război civil, încă nu ar însemna de aici că şansele pentru pace ar fi prea mari, cu toate declaraţiunile Sovieturilor şi ale conducătorilor maximalişti, şi ori-cât de categorice.

Pentru ca o acţiune pacifică a noului guvern să poată avea sorţi de isbândă, conducătorii lui trebue să dea dovadă de simţ al realităţii, de mare iscusinţă şi multă tenacitate.

In manifestările lor de până acum maximaliştii nu prea au dat dovadă de simţ al realităţii.

Pentru a încheea pacea, se vor crede ei în drept, ca şi înainte, să se adreseze direct popoarelor din toată lumea?

Foarte frumos!... Dar numai, că pacea în asemenea con-

www.dacoromanica.ro

dițiuni presupune *triumful prealabil al ideilor maximaliste în toată lumea!...*

Se pot însă aștepta d-nii Lenin și Trotzki la acest triumf într'un viitor apreciabil?

Atunci ce valoare *practică* poate avea manifestația aceasta, pentru ca să pună capăt măcelului mondial?

Războiul, de care sângerează astfel globul, nu este doar o teorie, asupra căreia s'ar putea discuta pe îndelete până la o a doua înviere, ci o grozavă realitate. Nu i se poate pune capăt, decât ținându-se seamă de condițiunile concrete, cari *pot fi acceptate de beligeranți*, așa cum sunt în această vale de plângeri, care nu seamănă cu raiul maximalist...

E clar însă, că pe terenul recomandat la Petersburg, nici Înțelegerea, nici Puterile centrale nu vor păși...

Atunci să sângereze lumea înainte? Să continue poporul să se sbată în această agonie?

Nu ne putem îndoi, că maximaliștii doresc sincer pacea. Dar și Kerenski, desigur, avea cele mai bune intențiuni.

Dar ce însemnă intențiunile în politică, atunci când nu sunt sprijinite de măsurile potrivite de execuțiune? Greșeala cea mare a lui Kerenski consta în credința că poate *convinge* guvernele Înțelegerii — cum credea să ducă în foc și armata, — numai cu discursuri frumoase. De aceia el stăruia, pe de o parte, pentru pace iar, pe de altă parte, dădea asigurări că Rusia nici într'un caz nu va încheia o pace separată.

Astfel Rusia a fost pusă într'o situație de vădită inferioritate față de Înțelegere.

Înțelegerea, având această siguranță, aplauda discursurile; țineau și oamenii ei de Stat altele tot așa de frumoase, dar războiul mergea înainte. Intențiunile pacifice ale poporului rus rămâneau *fără san țiune...*

Un om de Stat nu trebue să ceară ceeace nu poate *impune.*

Dacă, după revoluția din Martie, Înțelegerea ar fi fost pusă în cunoștință, că dacă până la un termen dat pacea nu ar fi încheiată, guvernul Rusiei, răspunzător de soarta poporului, *nu mai poate duce războiul,* — ceea ce e și un sfânt adevăr, — pacea, vorbesc despre pacea *generală*, ar fi fost de mult încheiată.

Amenințarea cu pacea separată, în condițiunile concrete ale poporului rus, este cât se poate de legitimă: *«à l'im*

www.dacoromanica.ro

possible nul n'est tenu»... Rusia nu s'ar despărți în acest caz de aliații ei, ci *aliații s'ar despărți de ea,* nesocotind interesele vitale ale unei națiuni, care e la sfârșitul puterilor sale.

Fără presiune *efectivă* nu se poate însă *convinge* guvernele Înțelegerii, pe cari interesele lor egoiste le opun în momentul de față chiar propriilor lor popoare.

Va păși guvernul maximalist pe această cale, care singură poate duce, și astăzi, spre pace?

Vom ști peste puține zile.

In orice caz, dacă revoluția maximalistă nu va grăbi poate *direct* pacea, prin acte de guvernământ, ea va avea însă desigur o enormă înrâurire *indirectă,* — atât prin situația internă creată în Rusia, cât mai cu seamă prin faptul că ea, prin sine însăși, constituę o *înfrângere politică a Înțelegerei,* care din răsputeri susținea partidele războinice.

Atitudinea presei ententiste e foarte elocventă...

Omenirea, obosită de măcelul zadarnic, poate nădăjdui în această privință cu atât mai mult dela noua întorsătură a lucrurilor din Rusia, cu cât ea se produce în urma *înfrângerii militare* din Italia.

Am ajuns la momentul critic al războiului mondial...

14 Noembrie

VI

PETROGRAD ȘI ISONZO

Două înfrângeri pentru Înțelegere.

Infrângerea politică în Rusia și înfrângerea militară în Italia.

Intre ele există o intimă legătură, și consecințele lor pot fi fatale pentru întreaga coaliție condusă de Marea Britanie.

Puterea militară a Rusiei a fost considerată ca factorul principal al coaliținnii anti-germane. Armatele Țarului trebuiau să strivească, ca un «tăvălug», forța Germaniei.

Pentru aceasta Anglia a renunțat la toate tradițiile politicei sale din Orient. Pentru aceasta a fost jertfită Persia, a fost dată pradă Turcia, au fost părăsite Constantinopolul și Strâmtorile.

Pentru aceasta și Franța, democratica, revoluționara Franță, s'a pus în serviciul celui mai odios regim de tiranie

www.dacoromanica.ro

asiatică. Pentru aceasta a fost chiar uitată de Franța datoria ei istorică față de națiunea poloneză.

Când, în urma aventurii din Manciuria, s'a adunat la Paris reprezentanții tuturor partidelor democratice din Rusia, ca și ai tuturor naționalităților oprimate, pentru a hotărî acțiunea revoluționară din 1905, în zadar s'au adresat ei guvernului francez, în numele tuturor popoarelor Rusiei, cu rugămintea de a nu mai sprijini financiarmente guvernul Țarului.

D. Miliucov,—favoritul de astăzi al Înțelegerii,—atrăsese atunci atenția națiunii franceze, că sprijinind pe Țar, ea se declară dușmană națiunii ruse...

In zadar! Franța își vărsa miliardele, se solidariza cu toate grozăviile regimului țarist, numai pentru ca să aibă la dispoziție «tăvălugul».

Când la 1915 armatele Țarului au dat îndărăt în faimoasele lor «retrageri strategice», — Înțelegerea n'a desperat încă. Atunci a fost chemat în ajutor sacrul egoism al Italiei, ca să dea «tăvălugului» un mijloc de scăpare.

Armata italiană însă s'a înămolit în valea Isonzului, de unde n'a mai putut urni peste doi ani de zile.

Atunci, sfetnicii Țarului și-au dat seama că partida este pierdută, și la Petrograd a încolțit gândul păcii separate. Iar după campania României, acest gând era cât pe ce să ajungă realitate.

Înțelegerea însă nu se putea resemna. In special ambasadorul Angliei din Petrograd, s'a hotărît să joace «*va banque*», să sprijine chiar mișcarea revoluționară, care amenința dela sine să isbucnească pe urma înfrângerilor militare

Bărbații gravi de Stat din Londra și Paris nădăjduiau să mistifice o mișcare elementară a maselor populare, și să repună în mișcare «tăvălugul» cu ajutorul democraților și socialiștilor, cari s'au instalat în palatele imperiale din Petrograd.

Poporul dornic de pace a gonit pe Miliucov, cum gonise înainte pe oamenii Țarului, și a chemat pe Kerenski, care vorbea atât de frumos împotriva imperialismului și pentru «pace fără anexiuni și contribuțiuni»...

O nouă ofensivă în Galiția trebuia să vină în ajutorul nenumăratelor ofensive la Isonzo.

Ofensiva din Galiția a dat greș, cele dela Isonzo nu dădeau rezultate apreciabile.

Dar câtă vreme Rusia rămânea în lagărul Înțelegerii, și câtă vreme Italia amenința Triestul, popoarele Înțele-

www.dacoromanica.ro

gerii puteau fi încă întreţinute în nădejdea unei întorsături mai prielnice a lucrurilor, — până ce vor veni ajutoarele din America, din Japonia, din China...

Pentru a menţine armatele ruse pe front nimic n'a fost cruţat: ameninţări, făgăduinţi, combinaţiuni financiare şi economice, campanii de presă şi intrigi de tot felul.

In acelaşi timp, pentru ca armata dela Isonzo să nu fie distrasă dela scopurile ei, în Italia detaşamentele engleze ajutau represiunea răscoalelor populare la Turin...

Dar în aceeaşi zi tefegraful ne-a adus vestea atât despre revoluţia maximalistă din Petrograd cât şi despre trecerea peste Tagliamento a armatelor austro-germane...

Nu ştim dacă şi câtă vreme guvernul maximalist se va putea menţine, şi cine îi va urma la Petrograd.

De asemeni nu putem şti, unde se va opri retragerea armatei italiene, precum şi în ce stare va fi atunci această armată.

Dar rămân faptele, ale căror urmări vor avea o înrâurire dăinuitoare.

Ori-cine se va instala mâne în palatele guvernului din Petrograd, el nu va mai putea trece cu uşurinţă peste dorinţa de pace a unui popor, care numai pentru a avea pace s'a aruncat în braţele maximaliştilor, cu toate că acum câteva săptămâni aceştia nu găseau nici un răsunet în ţară.

Chiar Kerenski de mân · nu va semăna cu Kerenski de eri.

De asemeni poate că ajutoarele Înţelegerii vor mai scăpa Italia de ultima umilinţă, dar ea nu va mai putea pretinde la rolul mondial ce-l râvnea, când armatele ei au coborît în triumf în valea Isonzului.

Şi mai cu seamă, nici Italia nu va mai putea crede în Rusia, nici Rusia în Italia, nici ambele în Înţelegere, precum nici Înţelegerea în ele amândouă,—şi nici în sine însăşi...

Revoluţia din Petrograd şi înfrângerea dela Isonzo au pus hotarul unei noui faze în istoria războiului mondial.

Este greu încă să prevedem toate consecinţele acestor înfrângeri: evenimentele cari s'au desfăşurat în zilele acestea pe malurile Nevei şi în valea Isonzului nu vor putea fi judecate în toată enorma lor semnificare istorică, decât cu mult mai târziu.

Dar, desigur, ceasul păcii tot s'a mai apropiat.

15 Noembrie.

www.dacoromanica.ro

VII

PETROGRAD-IAȘI...

Vor birui Kerenski și Kornilov?
Vor birui Lenin și Trotzki?

Cine poate ști! Când vor apare aceste rânduri, telegraful desigur ne va aduce alte vești în această privință, decât cele ce ne sunt cunoscute în momentul c nd le scriem.

In cazul dintâiu valul revoluțiunii va porni îndărăt, și mai curând sau mai târziu vom asista din nou la lupta dintre Kerenski și Kornilov, de data asta însă cu mai multe șanse pentru acest din urmă, care ar avea o superioritate morală necontestabilă, ca salvator al prigonitorului său.

Dacă vor birui maximaliștii, alte lupte între tovarășii de astăzi vor hotărî o nouă ascensiune a undei revoluționare, sau scăderea ei.

Dar îndărătul tuturor acestor frământări sângeroase un fapt se afirmă, ca o forță elementară, de care va trebui să țină seamă ori cine ar fi ridicat în Rusia o clipă măcar pe creasta înspumată a valului.

Faptul acesta este nepotolita sete de pace a poporului rus, cuprins de oboseala mortală.

Astăzi e limpede că popoarele Rusiei, pentru a avea pace, sunt în stare să cheme îndărăt pe Țarul Nicolae, sau pe vr'un alt Romanov, numai să se sfârșească odată acest supliciu.

Și cu toate apelurile desperate ale corifeilor Înțelegerii, Rusia nu va mai lupta, *nu mai poate lupta.*

Care este atunci situația României?

D. Take Ionescu, «vice-președintele» consiliului de miniștri, a declarat la Odessa, după cum ne a făcut cunoscut «Gazette de Lausanne», că «România atârnă *exclusiv* de Rusia» și «nu se poate lipsi de ajutorul soldaților ruși»...

Dar în situația creată de revoluția maximalistă și de războiul civil care i-a urmat, ce mai are de câștigat România?

Ce crede să facă guvernul din Iași? Se asociază el la manifestația pacifistă a guvernului *aliat* din Petrograd, în ipostasa maximalistă?

Și dacă nu se asociază, ce poate face fără Rusia, de

www.dacoromanica.ro

care «exclusiv atârnă», şi fără ajutorul soldaţilor ruşi, de care «nu se poate lipsi»?

Se pot prevedea, în adevăr, mai multe ipoteze.

In caz de biruinţă definitivă a maximaliştilor, ne putem aştepta la încheierea cel puţin a unui armistiţiu.

Il va cere sau îl va accepta şi guvernul român?

Atunci cum se va înfăţişa România în ce priveşte revendicările, cari au motivat războiul nostru?

Condiţiunile guvernului maximalist ne sunt cunoscute din instrucţia elaborată de Sovietul din Petrograd, acum câteva zile, pentru delegatul său la Conferinţa din Paris. Guvernul actual este doar emanaţia aceluiaşi Soviet, care a redactat şi instrucţia!

Dacă propunerea de pace ce ne-a fost telegrafiată, nu precizează nimic relativ la România, instrucţia amintită e însă foarte lămurită în privinţa revendicărilor noastre: i se asigură României numai restabilirea în graniţele dinainte de războiu, şi încă *cu condiţia* autonomiei pentru Dobrogea şi a acordării dreptur lor politice evreilor...

Işi însuşeşte acest program al aliaţilor maximalişti guvernul din Iaşi?

Pentru realizarea acestor condiţii am pornit războiul? Căci pentru a ne păstra graniţele, evident, n'am avut nevoe de războiu. De altfel dacă autonomia Dobrogei şi drepturile politice ale evreilor sunt aşa de scumpe guvernului din Iaşi, deasemeni n'a fost nevoe de nemăsuratele jertfe ale poporului român, nici de ajutorul maximaliştilor, pentru realizarea lor...

Sau guvernul român nu va accepta armistiţiul, şi deci va rămâne în faţa inamicului fără ajutorul soldaţilor ruşi, de care totuşi nu se poate lipsi, cum afirmă «vice-preşedintele consiliului» din Iaşi?

Ce perspective ne aşteaptă atunci?

D. Take Ionescu s'a mărginit la o formulă foarte expresivă: «atunci totul ar fi pierdut», a spus d-sa la Odesa...

Dar în ce forme se va concretiza această formulă pentru nenorocitul Stat, care are cinstea să fie condus de acest bărbat elocvent? Ceeace mai rămâne din poporul românesc are dreptul să ştie, *ce anume* are de gând să facă în acest caz guvernul român?

In altă ipoteză, guvernul maximalist nu va avea vr'o biruinţă decisivă, războiul civil se va prelungi, sau chiar maximaliştii din Petrograd vor fi biruiţi.

Dar tulburările provocate de răscoala maximalistă, ca

www.dacoromanica.ro

și faptul fundamental, că poporul rus nu mai voește și nu mai poate să lupte, — nu mai puțin vor crea *cel puțin* o pasivitate durabilă pe tot frontul rusesc, *un armistițiu de fapt.*

In acest caz situația României ar fi mai nenorocită: ea tot nu ar avea ajutorul soldaților ruși „de care nu se poate lipsi", dar guvernul din Iași n'ar avea nici putința de a încheia măcar un armistițiu, pentru a pune capăt acestui infern...

Atunci, ce ne rămâne de făcut?

Nici o declamație nu mai poate eluda această întrebare, în urma ultimelor evenimente din Rusia, ca și a celor din Italia.

Noi am voit anume cuceriri. Numai în vederea lor am intrat în lagărul Înțelegerii.

Dar cuceririle nu pot rezulta, decât din ocuparea victorioasă a teritoriilor revendicate.

Ori-cum s'ar întoarce lucrurile pe alte fronturi, — *aici d. Take Ionescu are perfectă dreptate!* — soarta armelor noastre atârnă *numai* de atitudinea Rusiei.

Dar dacă mulți, cu toate „retragerile strategice" ale Rusiei de până acum, se îndărătniceau de a mai crede în întoarcerea „tăvălugului", — *astăzi* cine mai poate crede în această minune?

Și dacă teritoriile revendicate de România nu mai pot fi ocupate și cucerite, fiindcă rușii nu mai vor, nici nu mai pot să se bată, iar «România nu se poate lipsi de ajutorul soldaților ruși», — concluzia este limpede...

Limpede?

Un singur lucru este limpede: guvernul din Iași nu mai e în stare de a găsi vre-un mijloc, ca țara să iasă din abisul în care a aruncat-o, — să fie salvat, cel puțin, *ce se mai poate salva.*

Și mai limpede, că guvernul din Iași nu va putea trage nici măcar această concluzie din situația creată de el...

O va trage altcine-va pentru el? Se va găsi o forță, care să rupă lanțul de ocnaș, care leagă guvernul din Iași de aliatul din Petrograd?...

O grozavă întrebare...

16 Noembrie 1917.

www.dacoromanica.ro

VIII

PROPUNEREA DE PACE

Cum era de prevăzut, propunerea de pace a guvernului maximalist nu dă tocmai dovadă de simţ al realităţii.

«Guvernul muncitorilor şi ţăranilor, creat prin revoluţia «din 6 şi 7 Noembrie, bazat pe Soviet, propune *guvernelor* «*tuturor* ţărilor beligerânte ca să înceapă imediat nego- «cieri asupra unei păci democratice şi drepte»...

Aşa s nă începutul textului transmis de «Agenţia telegrafică» din Petrograd.

Prin urmare, guvernul maximalist se adresează, în dorinţa lui de pace, *guvernelor actuale* din Statele beligerante.

Propunerea sa poate fi rezumată în patru puncte:

Pace fără anexiun şi fără contribuţiuni de războiu;

Prin cuvintele «fără anexiuni» se înţelege dreptul fiecărei naţionalităţi, *indiferent de legătura de Stat în care s'a aflat înainte de războiu,* de a-şi determina pentru viitor legătura şi forma de Stat;

Toţi beligeranţii trebue să declare imediat un armistiţiu pentru trei luni, spre a începe tratativele de pace;

In sfârşit, la congresul de pace trebue să fie reprezentate nu numai Statele beligerante, ci şi toate naţionalităţile, cari au fost cuprinse în vârtejul războiului, sau cari numai «suferă din pricina războiului». Mai mult. Se cere chiar convocarea unei conferinţe, «la care să ia parte, reprezentanţi ai *tuturor naţiunilor din lume* pentru acceptarea definitivă a condiţiunilor de pace»...

Pentru ca să ne dăm seamă ce ar rezulta din acceptarea acestei propuneri de pace, e destul să semnalăm, că Anglia ar fi trebuit să renunţe nu numai la Irlanda, dar şi la India şi la Egipt. Nici duşmanii, în cazul celei mai grozave înfrângeri, nu i-ar putea cere atâta. Şi această cerere i se adresează de către *aliaţi!*

Incurcătura inextricabilă în care se pune guvernul d-lor Lenin şi Trotzki, prin această cerere, trece peste tot ce se poate închipui.

Desigur atât Anglia, cât şi Franţa, aliaţii principali ai Rusiei, vor refuza propunerea. Franţa nu vrea să accepte măcar plebiscit pentru Alsacia şi Lorena!

Ce face atunci Rusia, guvernată de d-nii Lenin şi Trotzki?

www.dacoromanica.ro

Ei au declarat, că nu vor încheia pace separată.

Şi deci, în urma acestei propuneri atât de largi, refuzată de aliaţi, Rusia va fi silită *să-i ajute pe aceştia cu armele ei, să mai facă şi alte cuceriri!*

Atunci, pentru ce să accepte ei propunerea de pace dacă, continuând războiul, vor avea sprijinul Rusiei şi, în orice caz, dacă va trebui chiar să accepte pacea dictată de duşmani, aceasta le ar fi tot mai avantagioasă decât programul maximalist?

Curat, să te ferească Dumnezeu de aşa... aliaţi!

Pentru ca propunerea maximalistă să poată fi primită, ar trebui ca aceiaşi revoluţie, ca în Rusia, să fi fost săvîrşită în toată lumea.

Dar nu suntem în această situaţie şi nu prea sunt semne că am putea să ajungem acolo într'un viitor mai mult sau mai puţin apropiat.

De altfel înşişi maximaliştii s'au adresat, cum am văzut, «*guvernelor* tuturor ţărilor beligerante». Aceste guverne sunt foarte «burgheze» şi neaccesibile accentelor ce răsună de pe tribuna Sovietului din Petrograd.

Atunci, pentru ce noul guvern revoluţionar şi-a mai dat truda de a şi redacta adresa către beligeranţi?

Numai pentru un gest frumos?

Pentru omenirea care se stinge în acest măcel e o prea slabă consolaţie.

Din fericire găsim în această adresă şi o altă notă:

«Tot odata guvernul crede că condiţiunile menţionate «nu sunt socotite ca definitive. El e de acord să cerceteze «*orice alte* condiţiuni de pace, şi insistă numai ca aceste «condiţiuni să fie propuse în mod *clar şi cât mai repede* «de celelalte ţări beligerante».

Perfect!

Dar atunci, poate era mai bine s'o fi lăsat mai domol de-a început...

Rusia nu mai poate duce războiul, şi guvernul ei, oricare ar fi el, este *dator* să-i asigure pacea cât mai onorabilă, în condiţiunile concrete, cari sunt cu putinţă în faza istorică actuală.

Iar grija revoluţiunii, la aliaţi şi la adversari, să o lase maximaliştii popoarelor respective. Să emancipeze ei poporul rus; Rusia nu poate încă pretinde dreptul de a conduce lumea civilizată întreagă...

Dar şi în forma ei mai modestă, propunerea de pace, nu poate avea efect de cât dacă aliaţii Rusiei vor

www.dacoromanica.ro

şti, că refuzul ei ar avea de urmare eventual şi *pacea separată.*

O declaraţie categorică însă în această privinţă ne lipseşte încă.

Se va face ea la Petrograd?

Vom afla zilele acestea, dacă, cum ar rezulta din ştirile din momentul de faţă, e adevărat că maximaliştii ar fi biruit definitiv.

17 Noembrie

IX

RUSIA PACIFISTĂ

După ultimele telegrame din Rusia, acolo se agită ideea unui guvern de coaliţie între partidele socialiste, pe baza *formulei de pace a Sovietului din Petrograd.*

De se va forma acest guvern de coaliţie socialistă, evident nu se poate încă şti. Dar creşterea sentimentelor pacifiste în toate straturile poporului rus se prezintă ca un factor decisiv, oricare guvern ar ieşi din acest haos.

Faptele sunt mai puternice de cât orice declamaţie şi decât ori ce construcţiuni teoretice.

Şi faptul, că Rusiu nu mai e în stare să ducă războiul, încep să-l înţeleagă chiar aceia cari până eri întrupau aspiraţiunile războinice ale cercurilor celor mai şoviniste din societatea rusă.

E caracteristică în această privinţă cuvântarea, pe care a ţinut-o în Parlamentul provizor, în şedinţa din 23 Oct. a. c. generalul Alexeiev, fostul generalism al armatelor ruse:

«Massele soldăţeşti, — a spus generalul, — constitue cea «mai mare primejdie, fiindcă ele au prins gustul de a nu «face nimic şi de a nu mai asculta de nimeni. Ele sunt «cuprinse de ideea *unei păci grabnice, care va veni dela sine.* «Un inspector de armată, care de curând a controlat ins«trucţia unor trupe de pe front, a declarat că nu e nici «o companie care să ştie ce se cere de la soldaţi într'o «bătălie. Mai multe companii şi batalioane, primind or«dinul să se prezinte pentru inspecţie, au refuzat să iasă «în câmp şi să arate ce ştiu... Massa soldătească a pier«dut ori-ce noţiune de onoare, de datorie şi de cea mai «elementară dreptate omenească... *Mai bine de zece mii de*

www.dacoromanica.ro

«*ofiţeri au fost goniţi din armată*»... (Rusk. Slovo, 24 Oct. «1917).

Ministrul de războiu, generalul Verkovski, în aceiaşi şedinţă, a mai întărit această expunere prin ilustraţii elocvente din ceeace se petrece în garnizoanele din dărătul frontului. Ministrul a arătat că numai în ultimele *nouă zile* soldaţii au săvârşit 16 «pogromuri», „ răscoale de beţie" (*termenul technic*, pentru devastarea depozitelor de spirt, cu orgiile subsequente) şi 24 de răsvrătiri; de 16 ori autorităţile au recurs la forţa armată.

Suggestivă statistică..

Ministrul nu crede însă cu putinţă de a restabili disciplina prin măsuri respective:

«Nu ar fi decât o singură putere exterioară, — a ex-„clamat el, — care ar putea şili şi supune armata noas-„tră — baionetele nemţeşti"..

El, şeful organizaţiunii militare a Republicei, afirmă că măsuri disciplinare, impuse prin forţă, trebuesc considerate ca fiind cu desăvârşire excluse. Nu se poate nădăjdui decât în disciplina benevolă. Chiar în ce priveşte *asasinarea ofiţerilor*, ministrul găseşte, că asasinii „vor trebui să găsească condamnarea meritată în presiunea opiniei publice a camarazilor lor"! ...

Nu e de mirare, că ofiţerii caută să se organizeze şi ei în vederea apărării împotriva propriilor lor soldaţi!

La Moscova a avut loc. sub preşedinţia prinţului Drutki adunarea generală a delegaţilor ofiţerimii de pe front. In rezoluţia votată, ofiţerimea se plânge de silniciile, pe cari soldatesca anarhică le săvârşeşte asupra ofiţerilor, iar din presă ar rezulta că... *ofiţerii sunt în afară de lege!*... Pe lângă aceasta ofiţerii suferă din cauza unui spionaj politic organizat împotriva lor, şi la care participă chiar unii ofiţeri. Autoritatea disciplinară, care prin „declaraţia drepturilor soldaţilor" a fost desfiinţată şi, în consecinţă, faţă de soldaţi nu mai este aplicată, comandanţii superiori o exercită însă *numai împotriva ofiţerilor*.

„In ultimul timp — sună mai departe rezoluţia „ofiţerilor, — se constată apucături demagogice la „unii comandanţi superiori, cari caută să'şi asigure „popularitatea printre soldaţi şi organizaţiile acestora „şi cari, prin aceasta, coboară prestigiul lor şi autoritatea „ofiţerilor"...

Mai mulţi ofiţeri au propus adunării să nu se mărgi-

www.dacoromanica.ro

nească numai la această rezoluție, dar „să treacă de la vorbe la fapte" — și anume: să se creeze detașamente pentru *ajutorul activ al ofițerilor amenințați de linșare și sil nicii...* („Utro Rossii", 20 Oct. 1917)..

Cu *această* armată s'ar putea ține piept Germaniei?

Înțelegerea așteaptă mântuire de la biruința lui Kerenski împotriva maximaliștilor.

Dar în ultimul timp până și în ziarul lui Kerenski, „Dien", auzim note foarte semnificative.

Așa, în numărul din 22 Octombrie a. c., cetim în acest jurnal:

„Cine astăzi cere de la armata noastră ofensive victo-„rioase, sau măcar *pregătirea* pentru asemenea ofensive, „suferă desigur de idei fixe. E destul să părăsim înălți-„mile suprapământești ale gândirii, să aplicăm urechia «la pământ, și îndată vom auzi sute și mii de pași, «cari fug de la front, vom auzi protestele și plângerile «soldaților, cari nu au o haină, o ciubotă, ale soldaților «cari au părăsit ori-ce gând de războiu, și nu așteaptă «cu dor decât pacea»...

In același No., «Dien» salută instrucția elaborată de Soviet pentru Skobelev, ca «un pas hotărît spre politica internațională activă».

Iar peste două zile (în No. din 23 Octombrie 1917) ziarul lui Kerenski lasă chiar să se înțeleagă că instrucția *cere prea mult de la Germania în chestia Alsaciei și Lorenei*— adică plebiscitul! — fiindcă Germania niciodată nu ar putea renunța la aceste provincii, sau a primi compensația în colonii de pe alte continente!...

Suntem în drept să concludem:

Ori-cine va ajunge mâine stăpân la Petrograd, — Lenin, Kerenski, Kornilov, — *Rusia este coaptă pentru pace...*

Numai anarhia actuală, lipsa ori-cărui guvern, care ar fi în stare să se afirme ca atare, mai întârzie încă propunerea autorizată de pace și încheerea unui armistițiu imediat.

Cu acest *fapt* ar trebui să conteze și România...

21 Noembrie.

www.dacoromanica.ro

X

REGIMUL DIN IAŞI ŞI PACEA

Evenimentele din Rusia ating de aproape interesele României. România, cum a spus d. Take Ionescu la Odessa, atârnă acum *exclusiv* de aliata ei de la Nord. Astfel, războiul civil pe care îl duc astăzi trupele d-lor Kerenski, Lenin, general Kaledin etc., hotărăşte şi de soarta noastră.

Sunt dureroase ipotezele pe cari trebue să le cercetez aci. Dar la ce ar servi politica de struţ?... Imi voiu face numai datoria, punând degetul pe rană...

Putem prevedea două ipoteze.

Se poate întâmpla şi este chiar probabil, că încă multă vreme nu se va putea afirma în Rusia nici un guvern, care să fie îndreptăţit de a vorbi în numele Statului întreg. Războiul civil, cu alte cuvinte, se poate prelungi încă multe luni, sau chiar ani, fără ca nici un partid să biruiască.

Bine-înţeles, orice participare activă, în cazul acesta, din partea armatelor ruse la războiul european ar fi cu neputinţă. Dar în acelaş timp n'ar fi cu putinţă nici încheiarea păcii, lipsind un guvern recunoscut, care să fie în măsură să propună sau să accepte condiţiunile de pace pentru Rusia întreagă.

In situaţiunea aceasta, câtă vreme Puterile Centrale n'ar crede de cuviinţă de a întreprinde vr'o acţiune pe frontul oriental, — care evident le-ar incomoda prea puţin, — *armistiţiul de fapt*, care de o bucată de timp pare să fi fost stabilit aci, s'ar putea prelungi până la înfinit.

In acest caz, n'ar fi, evident, cu putinţă nici o acţiune, nici pe frontul românesc: armata din Moldova, izolată prin imensitatea haosului rus de ceilalţi aliaţi, lipsită de transporturi, de orice sprijin activ, ar fi condamnată să aştepte, paralizată, desfăşurarea evenimentelor.

Câtă vreme?

Şi cu ce scop?

Ce justificare ar mai putea avea, *din punctul de vedere al intereselor româneşti*, prelungirea până la nesfârşit a acestei agonii?

Dar şi mai tragică ar fi situaţia Statului român, a poporului românesc întreg,—în altă ipoteză.

www.dacoromanica.ro

Nu este exclus, ca din sfâşierile războiului civil, să se ridice în Rusia într'un viitor apropiat un guvern, care ar avea destulă putere să propună şi să accepte condiţiunile de pace.

Şi ori-care guvern s'ar stabili astăzi la Petrograd, — socialist, «burghez», sau chiar monarhist, — el va trebui să pună în primul rând capăt unui războiu, pe care ţara nu-l mai vrea, nici nu-l mai poate duce. Şi înainte de toate se va încerca, bine-înţeles, încheiarea unui armistiţiu.

In ce situaţie s'ar trezi atunci armata din Moldova ?

Toate aprovizionările în arme şi muniţiuni nu-i pot veni decât prin Rusia. Dar pe urma încheierii armistiţiului, orice transit pentru materialul de războiu prin Rusia va trebui, evident, să înceteze. Dar şi fără aceasta, armata românească «nu se poate lipsi de ajutorul soldaţilor ruşi», cum a mărturisit şi d. Take Ionescu, după «Gazette de Lausanne». Armata noastră nu poate rămânea singură în faţa forţelor Puterilor Centrale.

Prin urmare, armistiţiul încheiat de armatele ruse va trebui necesar să atragă şi propunerea de armistiţiu din partea armatei din Moldova.

Tot aşa, şi tratativele de pace începute de către guvernul din Petrograd, vor impune şi guvernului din Iaşi, — ori-care ar fi intenţiunile sale adevărate, — să ceară şi el pace.

Pentru guvernul din Iaşi şi armata din Moldova ar fi, în ipoteza aceasta, închisă şi calea pribegiei, care a fost rezervată pentru celelalte victime ale Inţelegerii, Belgia şi Serbia. Unde s'ar mai putea retrage guvernul şi armata din Moldova, dacă şi graniţele vecinului dela nord, în urma armistiţiului, i-ar fi închise?...

Astfel guvernul, care a pornit războiul, cum spune, în momentul pe care 'i l'a impus Stuermer, va trebui să încheie şi pacea, când îi va porunci Lenin, Kerenski sau Kaledin...

Sub regimul din Iaşi, Statul *independent* român, care a început un războiu când nu a voit, e natural să aibă şi pacea când nu o vrea...

Dar, în sfârşit.

Cum însă se va înfăţişa regimul din Iaşi la tratativele de pace ?

www.dacoromanica.ro

Alături de Rusia, care va cere pace, fiindcă o groaznică anarhie dinlăuntru o silește să depună armele; alături de Rusia, care — ori-cine ar fi la cârmă — nu are nici un interes să păstreze la pragul Balcanilor o Românie viabilă și puternică; alături de Rusia, care ar fi chiar ispitită de a căpăta condițiuni mai prielnice pe seama... «naivei Românii»...

«Trădarea lui Stuermer» ar fi fatal urmată de «trădarea lui Trotzki sau Kaledin»...

Și ce ar putea face guvernul din Moldova pentru a dejuca «trădarea»?

Căci el nu e măcar în realitate *alături de Rusia.* Mai just ar fi să spunem, relativ la regimul din Iași, că e *prizonier al Rusiei!*

In adevăr, ce ar putea refuza guvernanții din Iași, în situația în care se află, Rusiei? Sau mai bine zis: Cum ar mai putea ei rezista la orice ar propune și *ar consimți,* pentru ei, Rusia?

Rusia a mai tratat doar odată pentru noi, ca *aliata* noastră...

Cine ne-ar mai putea apăra acum împotriva acestui *aliat?*

Ceilalți *aliați,* pe cari, chiar cerând pace, Rusia îi trădează și pe ei? Ce pot face aliații din apus, despărțiți de noi prin acest ocean răsvrătit în clocotul de anarhie?

Inamicul?...

Dar ce considerație mai poate avea *regimul din Iași,* în situația de fapt, la Puterile Centrale?

Să presupunem, că Puterile Centrale ar avea cea mai mare bună voință față de *România* însăși.

Insă ce încredere le-ar mai putea inspira viitorul, dacă *regimul din Iași* ar dispune de soarta Statului? *Ce garanții* ar trebui să-i ceară acestuia?

Trebue să mai insist?...

Mi i groază să prevăd consecințele...

Un lucru însă e lămurit: regimul care s'a pus în astfel de situație față de aliatul, care îl trădează, și față de inamicul, care nu-l poate cruța, *nu are dreptul* de a încheia armistițiul și de a trata pacea în numele Statului și poporului românesc.

Regimul, care ne-a adus dezastrul războiului, *nu mai are dreprul să ne aducă și dezastrul păcii.*

www.dacoromanica.ro

Se mai poate gândi astăzi el la alt-ceva decât la salvarea personală din acest naufragiu ?

Şi dacă nu...

Se va găsi cine să spună în numele acestui neam oropsit cuvântul de mântuire?...

24 Noembrie, 1917.

XI

ARMISTIŢIU?...

Abia alaltăeri am scris că ne putem aştepta la cererea de armistiţiu din partea Rusiei. Mult mai curând decât mă aşteptam, această presupunere a găsit o confirmare eclatantă. Eri o telegramă ne-a adus vestea, că guvernul rus ar fi autorizat pe comandanţii armatei să încheie un armistiţiu „în vederea păcii".

Ştirea încă are nevoe de confirmare oficială. Insă totul ne face să credem în temeinicia acestei informaţiuni.

Urmărind presa rusă din ultimul timp, era uşor de prevăzut inevitabilitatea unui asemenea demers. Guvernul rus, ori-care ar fi el, nu mai avea altă ieşire, şi ori-ce întârziere expunea ţara şi armata la o catastrofă sigură.

Abia vr'o zece zile înainte de revoluţia maximalistă, la 27 Octombrie a. c., în şedinţa reunită a Sovietului lucrătorilor şi soldaţilor şi a Consiliilor ţărăneşti din Petrograd, s'au înfăţişat reprezentanţii autorizaţi de la diferite fronturi ale armatei ruse, cerând *încheerea imediată a păcii.* Şi fiindcă membrii guvernului în ultimul timp, începând cu ministrul Afacerilor străine, d. Terescenco, toată vremea asigurau că şi ei doresc pacea, dar „pacea onorabilă", unul din aceşti reprezentanţi a declarat că soldaţii sunt dispuşi să accepte ori-ce pace, „chiar pacea *ruşinoasă*, numai pace să fie...". Altul s'a exprimat şi mai drastic, că soldaţii sunt gata să facă ori-ce concesiuni imaginabile şi ori-cui, Impăratului Wilhelm, „şi chiar *dracului*, numai să ajungă la pace odată..." («Rieci», din 28 Octombrie 1917).

Câteva zile mai târziu, primul congres al soldaţilor ucraineni de pe frontul de Apus a hotărît să ceară Radei Centrale din Kiev să someze guvernul provizoriu de a încheia imediat pacea şi, fără să aştepte răspunsul gu-

www.dacoromanica.ro

vernului, Rada ea însăşi să facă deîndată demersurile necesare pentru a ajunge la pace grabnică, pentru ca poporul ucrainean să nu mai sufere din cauza prelungirii războiului. («Dielo naroda», 2 Noembrie 1917).

Această atmosferă în armată ne explică pe deplin atât împrejurările, cari au provocat revoluţia maximalistă, cât şi necesitatea pentru guvernul din Petrograd de a ţinea seama de această sete de pace a armatei.

Dar ceeace caracterizează demersul guvernului, după cum spune telegrama citată, e că el nu s'a adresat direct guvernelor Puterilor Centrale, ci a ordonat *comandanţilor armatei* de a cere armistiţiu de la comandanţii armatelor inamice.

Conform cu normele dreptului de războiu, armistiţiu pot încheia comandanţii de armată, fără să fi intervenit ratificaţia superioară a Statului. In timpul armistiţiului încetează toate operaţiunile militare, însă *starea de războiu continuă*.

Cum s'ar explica dar acest demers? Telegrama ne spune, că guvernul a dat acest ordin „în vederea încheerii păcii". Pentru ce dar nu s'a adresat direct guvernelor Statelor inamice?

Evident, pentru că pe de o parte, nevoia de armistiţiu e urgentă, întrucât armata nu mai este în stare de a întreprinde nici o operaţiune militară, iar pe de altă parte, guvernul din Petrograd nu se simte destul de stăpân pe situaţie, pentru ca să poată cu autoritate începe direct tratativele de pace.

O serie de telegrame foarte suggestive întăreşte această presupunere: ni se face cunoscut în ele, că guvernul din Petrograd „nu se mai consideră ca beligerant", cu toate că n'a făcut încă nici un pas pentru ca *juridiceşte* starea de războiu să înceteze.

Prin urmare, este vorba de o nevoe urgentă care trece peste consideraţiuni de formă, de o imposibilitate de fapt de a mai duce războiul.

Atunci, cererea de armistiţiu este, în fond, *un apel la generozitatea inamicului*, care implică angajamentul din partea celui ce cere armistiţiu, de a face tot ce este necesar pentru a încheia şi o pace valabilă, adică, care *să angajeze Statul rus*. De aceea guvernul şi relevă, că armistiţiul se va cere „în vederea păcii".

Dar că Rusia nu mai poate duce războiul, era clar de mult. Şi Puterile Centrale i-au şi acordat un *armistiţiu de fapt*, ţinând seamă de situaţia interioară a ţării. E interesant din acest punct de vedere, că atunci când s'a

www.dacoromanica.ro

crezut necesar de a întreprinde ultimele ofensive împotriva armatelor ruse, comunicatele oficiale au simțit nevoia să le explice ca o *represalie,* față de faptul, că armata revoluționară a rupt ea însăși acest armistițiu, sub influența discursurilor lui Kerenski.

Evident, că într'o situație normală, fiind dată starea de războiu, atacul nu are nevoe de nici o justificare.

Armistițiu de fapt poate înceta, ori-când interesul acțiunii militare ar cere. Dar armistițiu convenit între comandanții de armate, îi leagă, și operațiile militare nu pot reîncepe, înainte de termenul fixat, decât în anume cazuri prevăzute în dreptul internațional.

Pentru ce dar comandanții Puterilor Centrale să-și ia un astfel de angajament? Armata rusă,și fără angajament din partea ei, n'ar putea doar să-și regăsească spiritul ofensiv. Incheerea formală a armistițiului, vădit, ar fi în situația concretă, folositoare numai pentru armata rusă.

Dar de la un popor atacat de o lume întreagă, de la un popor care luptă pentru existența lui, nu se poate cere o asemenea generozitate, — și nici un guvern nu e în drept să i-o impună, — dacă nu i se asigură în schimb și lui un avantaj ponderabil.

Față de atitudinea guvernelor centrale de până acum, putem fi siguri, că ele nu vor refuza un armistițiu, care ar fi în adevăr *„în vederea păcii"*. Alt-fel vor trage în cumpănă considerațiunile pur militare, în vederea planurilor pe cari nu le putem ști, și se vor cere și toate garanțiile necesare.

Pentru noi, românii, cererea de armistițiu din partea guvernului rus, are mai cu seamă importanță pentru că învederează situația tragică a armatei din Moldova, oricare ar fi soarta acestei cereri.

Și nu e tragică numai situația armatei din Moldova.

Se apropie ceasul când întreg poporul românesc, trebue să-și dea seama, *dacă are dreptul* să lase toate „Sovieturile" să hotărască de soarta generațiilor noastre viitoare; *dacă are dreptul,* ca națiune suverană, să abdice din nou în favoarea prepușilor Sovieturilor rusești de la Iași...

Dar va trebui să mai revin asupra acestor grave întrebări.

26 Noembrie

www.dacoromanica.ro

XII

DAR ROMÂNIA?...

Ceea ce se petrece acum în Rusia nu mai e revoluție, nici războiu civil. E o complectă destrămare a vieții de Stat, — acea luptă «a tuturor împotriva tuturora», pe care și-o imagina cugetătorul englez *Hobbes* înainte de viața de Stat, în «starea naturală», când ar fi fost *homo homini lupus*.

La ordinul guvernului de a încheia un armistițiu, generalisimul Duhonin a răspuns prin răsvrătire, refuzând totodată să transmită comandamentul noului generalisim, numit de Soviet.

Față de starea de lucruri pe front, e de prevăzut o încăerare între cei doi generalisimi, cari, probabil, dispun fiecare de o parte din trupe.

In acelaș timp, guvernul din Petrograd decretează măsuri drastice pentru exproprierea pământurilor și a capitalurilor, rechiziționează case particulare pentru locuințele sărăcimii, trece fabricile în mânile lucrătorilor, etc., etc.

In regiunea Donului tronează generalul Kaledin cu cazacii săi. Ucraina își proclamă independența, și-și recrutează o armată proprie.

Lupte se dau în fiecare oraș, în fiecare sat, în fiecare colț de stradă.

Și peste tot își întinde mâna osoasă foametea neîndurătoare.

Ceeace ne interesează înainte de toate pe noi, românii, este resfrângerea pe care acest infern o va avea asupra războiului.

Se va încheia armistițiu sau nu?

Va reuși generalisimul numit de *„Sovietul comisarilor"* din Petrograd, — cum se numește astăzi consiliul de miniștri maximaliști, — să se impună trupelor și să execute ordinul relativ la armistițiu?

Aceste întrebări ajung aproape indiferente.

Incheiarea unui armistițiu, și mai cu seamă respectarea lui, presupune o armată disciplinată, în care ordinele date de comandament s'ar executa cu sfințenie de trupe.

Dar în situația descrisă, chiar dacă generalisimul va încheia armistițiul, nu e nici o garanție că trupele îi vor respecta condițiunile. Precum, chiar de nu s'ar încheia

www.dacoromanica.ro

nici un armistiţiu, nu mai e forţă care să poată reţine aceste masse de soldaţi, ca o adevărată armată, pe front.

Lipsiţi de muniţii, de hrană şi de haine de iarnă, soldaţii ruşi nu mai pot sta în tranşee, dar nici nu pot pleca, — păstrându-şi cel puţin închegarea şi organizaţia de armată, — din cauza imposibilităţii ori-cărui transport regulat pentru astfel de masse.

Numai imaginaţia unui Dante şi-ar putea închipui toate consecinţele acestei situaţii.

Horde de oameni înarmaţi, fără nici un chip şi asemănare, rupţi, desculţi, flămânzi, exasperaţi, năvălind peste clocotul acela de revoluţie socială şi politică, ce a prefăcut toată întinderea Rusiei într'un singur vulcan în erupţiune.

Ce face şi ce poate face armata din Moldova în mijlocul acestui Sabat?

La cine mai poate apela guvernul din Iaşi?

La Lenin, la Kaledin, la Rada ucraineană din Kiev? La generalisimul Duhonin, răzvrătit împotriva „Sovietului Comisarilor", sau la generalisimul Krilenko, numit de acest Soviet?

Cu cine este aliat, cu cine este duşman?

Căci guvernul din Iaşi nu se poate eschiva dela un răspuns la aceste întrebări; el are doar nevoe să-şi menţină relaţiunile zilnice cu armata.. aliată, şi deci trebue să recunoască pe cineva din competitori ca reprezentând autoritatea legitimă, şi prin aceasta chiar să se declare duşman al celorlalţi...

Şi ori-ce hotărîre ar lua în această privinţă guvernul român, ea nu poate fi decât fatală pentru armata noastră şi pentru ţară, — fiindcă ar putea numai să ne implice în luptele revoluţiunii ruse, în care nu avem ce căuta.

Pentru aceasta am intrat în războiu, ca fiii noştri să-şi verse sângele pentru Kerenski, pentru Kaledin sau pentru Lenin?...

Şi în acelaş timp, guvernul român nu mai e în stare să se hotărască pentru singura soluţie ce ne-o dictează această grozavă situaţie: *ruperea imediată a ori-cărui contact cu armata rusească.*

Dar cum ar putea, chiar dacă ar voi, regimul din Iaşi să rupă acest contact?

El a ars toate podurile în urma sa, a întreţesut armata noastră cu trupele ruseşti; a creat un comandament co-

www.dacoromanica.ro

mun; a transportat în Rusia tezaurul ţării, arhivele, băncile, serviciile publice întregi...

Şi ar putea acest regim, chiar dacă ar voi, să găsească vr'un sprijin la Puterile Centrale, în faţa cărora este părăsit de... — ce ironie! — *de aliaţi?*...

„Chiar dacă ar voi..."

Mai poate oare el *voi* ceva în această agonie?...

Dar din ori-ce situaţie *trebue* găsită o ieşire. Dacă nu o poate găsi guvernul din Iaşi, e dator să o caute altcineva.

Şi noi aceştia, de dincoace de zid, ne facem oare datoria faţă de copiii noştri, dacă privim în tăcere şi cu resemnare la acest spectacol dantesc?...

Nu suntem şi noi *România?*...

27 Noembrie.

XIII

IN FAŢA CUGETULUI

Se apropie ceasul, când întregul popor românesc trebue să-şi dea seamă de perspectivele, cari se deschid înaintea noastră, şi de grelele răspunderi pe cari noi ni le asumăm, faţă de toate generaţiile viitoare ale acestui neam, ale cărui destine atârnă de puterea de voinţă, de spiritul de jertfă şi de abnegaţie, de simţul de datorie al generaţiei, care în clipele aceste de cumpănă reprezintă gândirea şi energia naţiunii.

Puţine săptămâni, poate chiar numai zile, dacă nu şi ore, ne despart de acel moment, când prin încheierea armistiţiului dintre Rusia şi Puterile Centrale, va trebui să fie fatal hotărîtă şi acţiunea Statului român.

Această hotărîre nu va putea fi întârziată, chiar dacă nici un armistiţiu formal nu va fi încheiat.

Armata rusă încetând de fapt lupta, iar Sovietul din Petrograd făcând cunoscut lumei în ce condiţiuni înţelege să închee pacea, nu se mai poate, nu mai avem dreptul de a prelungi agonia în care ne sbuciumăm de atâta vreme, fără nici un rost pentru viitorul neamului românesc.

Sfatul revoluţionar, din care a isvorît guvernul de faţă al republicei ruse, ne asigură restabilirea în graniţele de mai înainte, cu anumite rezerve şi în anumite condiţiuni.

www.dacoromanica.ro

Dar poate poporul românesc recunoaşte Sovietului maximalist dreptul *să trateze el pentru România,* dreptul să stabilească condiţiunile de viaţă *pentru naţiunea românească?*

E întrebarea pe care o pun conştiinţii fiecărui cetăţean român. Să-şi scruteze fiecare cugetul, şi să-şi dea răspunsul *sie-şi singur...*

Nici un sofism nu poate eluda examenul de conştiinţă şi nu poate uşura răspunderea, pe care fie-care din noi şi-o va lua faţă de copiii noştri, faţă de tot şirul de generaţiuni, cari ne vor urma, şi cari vor fi condamnate să ducă viaţa moartă, mai rea de cât moartea vie, dacă din laşitate sau din făţărnicie, nu ne vom face toată datoria, pe care ceasul ne-o pune pe umeri.

Noi înşine astăzi suntem chemaţi să făurim lanţul ce va încătuşa ţara şi neamul, sau să punem temelia casei în care el va trăi, poate, încă veacuri de acum înainte.

A! Înţeleg, că nu e uşor nici să găsim chipul de a ne afirma tot gândul, nici de a ne închega acţiunea.

Ţara este împărţită între armatele străine, viaţa publică normală nu e cu putinţă; mijlocul de a veni în contact între trunchiurile răsleţite e peste măsură de greu de găsit, şi mai greu e de a stabili unire între cugete şi de a ne organiza sforţările.

Dar pentru moment îndrăsnesc să cer concetăţenilor nu o acţiune, ci înainte de toate, să şi scruteze cugetul şi să nu-şi lase *adormită conştiinţa lor.*

Ceea-ce face să trăiască popoarele e mai cu seamă *tăria sufletească,* care se poate afirma în ciuda tuturor împrejurărilor exterioare.

Ne-a fost dat astăzi să vedem puterea poporului german, — dar în ce prăpastie părea el aruncat după Iena?

Ceea-ce l'a susţinut, l'a înviorat şi l'a înălţat peste atâtea neamuri, e exclusiv *tăria sufletească* de care a dat dovadă în zilele cele de încercare.

Şi tăria sufletească se manifestează nu numai faţă de nenorocirile exterioare, dar mai cu seamă faţă de noi înşine, faţă de prejudecăţile noastre, faţă de vanităţile şi slăbiciunile noastre, faţă de toate acele formule şi lozinci cu care ne-am obişnuit să învălim realitatea, în groaza noastră de a privi în faţa adevărului.

Şi numai adevărul ne poate mântui, adevărul cel mai crud, adevărul care arde de durere, dar şi purifică.

Nu *forma,* nu minciunile convenţionale în cari, în viaţa

www.dacoromanica.ro

de toate zilele, lenea și lașitatea ne pot îmbrăca gândirile, ci *fondul* real de simțire și de energie vie ne poate duce spre cărarea de izbăvire.

Așa dar, repet întrebarea, la care fiecare din noi e dator să-și dea răspuns conștiinței sale:

Poate poporul românesc recunoaște «Sovietului comisarilor națiunii ruse» dreptul să trateze pentru România, *dreptul să stabilească condițiunile de viață pentru națiunea română?*

Prima încercare de a ne sofistica conștiința ar fi să invocăm guvernul din Iași, care ar avea misiunea să vegheze asupra drepturilor națiunii.

Dar *în conștiință* puteți spune, că acest guvern își mai poate îndeplini misiunea?

N'avem dreptul să eludăm întrebarea pusă conștiinței noastre înșeși, prin evocarea unei ficțiuni constituționale.

Numai *realitatea lucrurilor*, în toată goliciunea ei, poate fi luată aici în considerație.

Realitatea, mai întâiu, din punctul de vedere al situației subiective a unui guvern care își are conștiința încărcată de acest războiu.

Guvernul, care a întreprins un războiu nenorocit, în condițiunile în care a fost pornit și dus războiul României, mai are el libertatea necesară de cuget și de voință pentru a sta la straja intereselor naționale în ceasul acesta grozav?

Oameni sunt și ei. Și oamenii, a căror judecată poate fi apăsată de o asemenea răspundere grea, nu pot avea chemarea, care le cere tot gândul neîntunecat și toată energia neîmpiedicată de considerațiuni personale.

Realitatea apoi, și din punctul de vedere obiectiv, al situației de fapt, în care se află guvernul din Iași.

Un guvern, care stă în fața inamicului, împotriva căruia nu mai poate duce lupta, și *sub puterea* aliatului, care îl trădează, și care are tot interesul de a ne sacrifica, — acest guvern nu e în măsură să hotărască pentru noi viitorul copiilor noștri.

Aceasta, dar, e prima datorie de conștiință: de a nu ne refugia cugetul în dosul ficțiunii constituționale, pentru a ne închina, în realitate, în fața armatelor maximaliste.

Numai după aceasta, vom putea păși mai departe pe drumul spinos al adevărului.

28 Noembrie

www.dacoromanica.ro

XIV

IRONIILE ISTORIEI

Un comunicat al guvernului elveţian a adus eri la cunoştinţa generală un fapt de o covârşitoare însemnătate:

„Comisarul pentru Afaceri străine" al guvernului din Petrograd, d. Trotzki, a transmis reprezentanţilor celor şease State neutrale pe lângă guvernul rus o notă, în care el face cunoscut propunerile făcute de Rusia ambasadorilor Înţelegerii relativ la armistiţiu şi pace. In nota către reprezentanţii Statelor Centrale, d. Trotzki cere ca aceste propuneri *să fie oficial transmise guvernelor Puterilor Centrale.*

In Camera Comunelor din Londra ministrul de Afaceri străine, Balfour, a confirmat că guvernelor Înţelegerii le-au fost comunicate propunerile de pace „ale guvernului rus sau ale persoanelor cari îşi dau titlul de guvern rus"...

In sfârşit, Cancelarul Imperiului german a declarat că, prin telegrafia fără fir, a fost sesizat şi direct guvernul german de propunerile ruseşti. Cancelarul şi-a exprimat şi nădejdea, că se va putea ajunge la pace.

In acelaş timp agenţia engleză *Reuter* publică o telegramă din Petrograd, după care noul generalisim al armatei ruse, Krilenko, a plecat la front, după ce a adresat armatei şi flotei *un manifest despre pace.*

Aceste sunt fapte autentice şi pozitive: Rusia, prin guvernul ei de azi, face propunerea oficială de pace, şi se arată hotărîtă de a o realiza.

Comunicatul elveţian mai spune, că Consiliul federal din Berna a avut o şedinţă în care a luat cunoştinţă despre nota comisarului de Afaceri străine al Rusiei şi a hotărît de a cere legaţiunii elveţiene din Petrograd informaţiuni mai detaliate, ca şi comunicarea propunerilor făcute ambasadorilor Înţelegerii din Petrograd. Primind răspunsul, Consiliul federal se va pronunţa asupra urmărilor ce trebuesc date demersului guvernului rus.

Evident, guvernul elveţian, dorind să observe îndatoririle de cea mai strictă neutralitate, voeşte să se convingă, în primul rând, dacă propunătorii au dreptul să vorbească în numele Republicei ruse — întrucât în mo-

www.dacoromanica.ro

mentul de față noua stare de lucruri din Rusia nu a fost încă general recunoscută.

Nu este nici un motiv de a ne îndoi, că guvernul elvețian, primind informațiunile cerute, întrucât nu are nici un drept să se amestece în afacerile interne ale Rusiei, își va face datoria de neutral și va transmite oficial Puterilor Centrale propunerile guvernului din Petrograd.

In ori-ce caz, interesul de a examina seriozitatea propunerii și competența propunătorilor îl au înainte de toate înseși Puterile Centrale. Odată ce Rusia e hotărîtă de a încheia pacea, calea pe care Puterile Centrale, fie chiar numai prin telegrafie fără fir, vor fi sesizate de propunere este indiferentă, — nu aceste chestiuni de formă vor fi decisive pentru începerea tratativelor.

Prin propunerea guvernului din Petrograd, istoria războiului mondial a intrat într'o nouă fază.

In aparență acest război a fost aprins din cauza conflictului dintre Austro-Ungaria și Serbia.

Serbia refuzând satisfacția pe care i-o cerea guvernul din Viena, Rusia a declarat că nu poate rămânea indiferentă și nu va tolera ca Serbia să fie strivită.

Intervențiunea Rusiei automatic a determinat și acțiunea Franței, care a făcut cunoscut părților interesate că își va face datoria, ce-i impune alianța, și va susține Rusia cu toate puterile ei.

Ast-fel Rusia a sărit în ajutorul Serbiei, iar Franța în ajutorul Rusiei.

Așa, din punctul de vedere *formal*, a fost deslănțuită asupra lumii cea mai groaznică catastrofă.

Și dacă în realitate, toate Statele au fost mânate de interesele lor proprii, totuși chiar *în fond* războiul mondial n'ar fi isbucnit, dacă Rusia nu pretindea „să ajute" Serbia (guvernul din Viena se legase de a nu urmări vr'o anexiune, și chiar de a nu duce acțiunea militară mai departe de ocuparea Belgradului, pentru a cere satisfacție), — și... desigur el nu ar fi luat proporțiile actuale, dacă Franța nu se credea datoare să sară „în ajutorul" Rusiei.

Și acum, printr'o sălbatecă ironie a Istoriei, după ce biata Serbie, mulțumită „ajutorului" rusesc, a fost cu totul strivită, Rusia se declară sătulă de atâta zadarnică vărsare de sânge și cere pace, iar Franța, care numai pentru a „ajuta" Rusia s'a aruncat în vâltoare, când aceasta nu mai are nevoe de „ajutor", o amenință cu represalii!...

www.dacoromanica.ro

Poate fi ceva mai tragic decât situaţia unui „secundant" care trebue să ia asupră-şi toată greutatea şi toate riscurile luptei ?!.

Nu încape îndoială, că dacă Puterile apusene nu ar fi apreciat cu totul greşit „forţele incomensurabile" ale Imperiului moscovit, ele n'ar fi întreprins războiul.

Franţa nu-şi mai număra miliardele pe cari le arunca în abisul finanţelor ruseşti. Anglia îşi mărginea toate ambiţiunile, numai ca să-şi lege la carul războiului pe „uriaşul dela Nord", şi să-şi asigure ast-fel triumful. Anglia credea, că după spetele largi ale uriaşului, va putea duce războiul fără serviciul militar obligator, cu o armată de voluntari de 150 mii de oameni!...

Legendele populare ruseşti cântă pe un erou specific moscovit, *Ilie din Murom* (Ilia Murometz), care doarme în şir, fără să se trezească, treizeci şi trei de ani, iar când se deşteaptă, smulge din rădăcină un brad secular şi face mari isprăvi, culcând la pământ, nu tocmai cu rost, o mulţime de „păgâni". Dar tocmai când norodului, ce şi-a pus nădejdea în el, viaţa îi este mai dragă, Ilie din Murom adoarme din nou şi de atunci norodul se tot aşteaptă la deşteptarea lui...

Franţa nu mai poate nădăjdui, că Ilie va smulge pentru ea din ghiarele „balaurului" pe cele două fecioare răpite...

Dar când Ilie din Murom se va retrage definitiv de pe arena europeană în bârlogul său, prin aceasta chiar îşi va găsi soluţia chestiunea Orientului, una din cele două mari probleme ale acestui războiu, la a căror umbră Franţa credea să-şi realizeze revendicările.

In această privinţă, Inţelegerea a pierdut partida.

Sfera războiului de acum înainte se va restrânge. Lupta va continua, mai cu seamă pentru cealaltă problemă mondială: stăpânirea oceanelor.

Şi dacă farmecele de cari este vrăjită naţiunea franceză nu se vor împrăştia la timp, cine ştie dacă nu o aşteaptă surpriza şi din partea practicului Albion, care poate găsi într'o zi că „libertatea naţiunilor mici" se poate mai lesne asigura prin oare-cari combinaţiuni coloniale, de acord cu „barbaria teutonă"...

Sunt nemiloase ironiile Istoriei...

2 Decembrie.

www.dacoromanica.ro

XV

MESAGIUL AERIAN DE PACE

E impresionantă chiar și calea aleasă de «Sfatul comisarilor națiunii» din Petrograd, pentru a adresa lumii însângerate un apel la pace: telegrafia fără fir.

«Revoluția lucrătorilor și țăranilor» parcă vrea astfel să strige la cer, ca cerul și pământul să audă dorul muncitorimii ruse de pace, de fraternizare între toate popoarele care se omoară astăzi într'un măcel absurd.

Ca și mijlocul simbolic al transmisiunii aeriene, nu sunt mai puțin patetice atât forma acestui document, unic în felul lui, cât și cuprinsul apelului, în care par'că vibrează sufletul unui neam întreg, care abia și-a rupt lanțurile milenare.

Revoluțiunea triumfătoare, ea însăși, se adresează prin căile văsduhului, direct «tuturor guvernelor, tuturor cla«selor, tuturor partidelor din toate țările beligerante», ca și «tuturor popoarelor, și în primul rând claselor mun«citoare din țările aliate», pe care le roagă «să răspundă «categoric la întrebarea, dacă ele vor sau nu, să intre «împreună cu muncitorimea rusă, în tratative asupra armi«stițiului imediat și a păcii generale.»

«De la răspunsul la această întrebare, — urmează «apelul, — atârnă dacă putem scăpa de o campanie de «iarnă, cu toate ororile și mizeriile ei, sau dacă Europa «va fi și mai departe inundată în sânge».

Guvernul lucrătorilor și țăranilor declară, mai departe, că nu admite ca tratatele secrete, încheiate de Țar și burghezie, să poată lega poporul rus, și invită pe toate popoarele să încheie un nou tratat pe baza de înțelegere și colaborarea obștească.

In acelaș timp, mesagiul aerian al revoluțiunii triumfătoare denunță popoarelor, că reprezentanții oficiali și oficioși ai claselor diriguitoare din țările aliate, în răspuns la propunerea de pace, au refuzat să recunoască guvernul revoluționar și să intre cu el în vorbă asupra încheerii armistițiului și a păcei.

Apelând împotriva guvernelor la popoare, «Sfatul comisarilor națiunii ruse» își încheie această neobișnuită notă diplomatică cu un vehement protest împotriva «diplomației profesionale reacționare» și cu strigătul de «trăiască pacea și înfrățirea dintre popoare»!...

www.dacoromanica.ro

In opoziție cu guvernele Înțelegerii, cari luptă pentru «libertate și dreptate», guvernele «militariste» ale «barbarelor» Puteri Centrale au primit cu bună-voință apelul «revoluțiunii triumfătoare» din Petrograd. Cancelarul german a declarat în Reichstag, că propunerile Sfatului comisarilor pot fi considerate ca o bază de discuțiune, exprimându și în acelaș timp speranța, că aceste străduințe vor lua o formă concretă și vor aduce în curând pacea. Iar ministrul de externe al Austro-Ungariei a și răspuns direct guvernului rus, tot prin telegrafie fără fir, că este gata să intre în tratative pentru încheerea armistițiului și a păcii generale.

Aci deocamdată stau lucrurile.

Fiind dată imposibilitatea de fapt pentru Rusia de a mai continua războiul, sunt toate șansele ca, cel puțin în ce privește tratativele cu Puterile Centrale, toate fazele preliminare să treacă repede până ce ambele părți își vor preciza condițiunile. Și dacă Petrogradul nu se va depărta de pe terenul realităților, în curând poate urma și încheerea păcii între Puterile Centrale și Rusia.

Un capitol însemnat al Istoriei mondiale pare astfel aproape de sfârșit.

Ceeace caracterizează acest capitol este o ciudată discordanță între frazeologia oamenilor de Stat și actele lor.

In lagărul Înțelegerii isbucnirea războiului a fost cu multă eloquență explicată ca un rezultat al agresiunii brutale a Germaniei.

Dar procesul generalului Suchomlinov a desvălit în fața lumii un adevărat complot, în care rolul important l-a jucat fostul ministru de războiu al Țaruiui, pus la cale tocmai de corifeii Înțelegerii pentru a zădărnici toate încercările de a conjura primejdia războiului.

In cursul acestor trei ani am auzit apoi până la saturație despre intențiunile cotropitoare ale austro-germanilor, dar numai din partea lor am văzut acte, cari dovedeau intențiuni pacifice. Cum au fost primite aceste manifestări de către Înțelegere nu mai am nevoie să reamintesc.

In sfârșit, «democrațiile apusene», cari luptă pentru «dreptate și libertate» amenință astăzi revoluția rusă cu toate fulgerele cerului, fiindcă poporul istovit nu mai are putere de a duce lupta, iar «monarhiile medievale» îi întind în ceasul acesta suprem o mână de ajutor..

www.dacoromanica.ro

Dar şi dominaţiunea minciunii are limite. Scrisoarea pacifistă a lordului Landsdowne, care apare tocmai în acest moment în *Daily Telegraph*, unul din cele mai răspândite organe conservatoare, e un semn promiţător al vremei: lordul Landsdowne a fost doar şi el altă dată unul dintre cei mai pătimaşi războinici...

Chiar eri, — în urma ultimelor evenimente, — întrevedeam în acest loc, posibilitatea unui reviriment în Anglia.

Nu suntem încă în ajunul lui, dar e un început...

Dar Iaşul?...

Mă aştept să auzim zilele acestea cine ştie ce plan fantastic, ca acel al d-lui general Iliescu, în ciuda realităţii, în ciuda raţiunii...

Dacă ţara mai vrea să rămână sub regimul minciunii...

4 Decembrie

XVI

CUMPĂNA...

Sunt evenimente de un înţeles istoric atât de imens, în cât gândirea şi imaginaţia contemporanilor nu le poate coprinde în tot infinitul urmărilor lor.

Unul din aceste evenimente l-a înregistrat eri comunicatul oficial al comandamentelor militare ale Puterilor Centrale: delegaţii armatei ruse au sosit în cartierul plenipotenţiarilor armatelor austro germane pentru a stabili condiţiunile armistiţiului general.

Aceste mari vremuri ne au deprins cu atâtea surprize, în cât este prudent de a nu afirma nadejdi exagerate în ce priveşte consecinţele imediate ale acestui act.

Din nenorocire, valurile răscolite ale revoluţionarilor nu îngădue stabilirea în scurtă vreme a unui echilibru durabil. Desigur, revoluţia din Rusia nu a ajuns încă la acel moment când ne-am putea aştepta la începutul unei opere constructive, fără noui buleversări şi ciocniri violente de patimi şi interese sociale necompatibile.

Se ridică dar tragica întrebare: va avea oare vreme actuala ocârmuire din Rusia pentru a duce tratările actuale la sfârşitul lor natural, — încheerea păcii?

Putem fi prinşi încă în vârtejul unor dureroase încercări.

www.dacoromanica.ro

Dar oricare efect imediat ar avea inițiativa guvernului lucrătorilor și țăranilor din Petrograd, ea a pus însă hotarul unei epoci.

Rusia, mai întâiu, nu va mai duce războiul, ori câte schimbări ar mai suferi guvernul Republicei, și orice grup sau partid ar mai veni deacum înainte la cârmă.

După clipele trăite astăzi de toate truditele neamuri ale Rusiei, când ele au auzit și au primit bună-vestirea de pace, nu mai există forță pământească, care să poată goni din nou pe soldați în tranșee și să pună din nou pe umerii poporului povara năprasnică a războiului.

Apoi, ieșind din rânduri Rusia, nici guvernele Aliaților apuseni nu vor mai putea resista multă vreme popoarelor lor doritoare de pace. Milioanele oștirilor rusești nu mai pot fi compensate nici de America, nici de... Siam ! Războinicii cei mai intransigenți vor trebui să se supună evidenței.

In sfârșit, pasul îndrăznit de guvernul d-lor Lenin și Trotzki, împotriva tuturor formelor și lozincilor rutinei diplomatice, împotriva tuturor normelor învechite ale artei de guvernământ — pasul acesta care le-a înscris numele în Istorie, a salvat definitiv și opera mare a revoluției ruse, chiar pin serviciul imens adus omenirii.

Vechia Moscovie, Sfânta Rusie a Țarilor albi, a trăit.

Nu putem ști încă cum se vor așeza lucrurile acolo, care va fi forma definitivă de Stat a Rusiei noui, nici măcar conturul general al ființei sau al ființelor politice ce se vor ridica din ruinile vechiului regim.

E greu de admis, că în Rusia de astăzi ar fi cu putință organizarea imediată a unui Stat socialist. E foarte puțin probabil chiar, că ne va fi dat să vedem acolo în curând vr'o închegare orânduită, ori-care ar fi ea. Destinul leagă dureri nesfârșite și valuri de sânge de orice zămislire de lumi noui.

Dar când Revoluția și-a putut crea în fața Istoriei mondiale acest titlu la recunoștința omenirii intregi, ea și-a afirmat în acelaș timp dreptul la viață.

Intoarcerea vechiului regim, care, el mai cu deosebire, poartă vina acestui măcel, e o imposibilitate morală.

Ultima rezervă a reacțiunii universale, Rusia Țaristă, a dispărut pe veci.

Peste veacuri toate chestiunile mici, — cari numai pentru patima noastră oarbă pot părea astăzi mari, — legate de aceste vrăsmașe vremuri, pot fi uitate.

Dar acest fapt mare va rămânea: vigoarea rasei germane

www.dacoromanica.ro

a asigurat lumii calea de propășire netulburată, îmdrumarea, neîmpiedicată de veșnica amenințare dinspre răsărit, spre acele țeluri înalte, pe care tot uriașii de gândire și de acțiune ridicați din sânul acestei mari și nobile națiuni, marii ei cugetători și luptători, le-au pus înaintea omenirii.

Excelsior!

Păcatul neispășit încă al democrațiilor apusene, cari din egoismul mărunt al intereselor trecătoare, s'au asociat ultimei despoții din Europa,— amenințând astfel de a stăvili pentru veacuri mersul progresului și de a robi continentul, — acest păcat nu va fi ușor șters din cartea neamurilor...

Pentru noi, românii, însă, nu poate fi o clipă de durere mai cumplită...

România, fără ca să fie justificată măcar prin interesul ei național, intrase și ea în asociația nenaturală și vinovată...

Și în aceeași zi, în care ne-a venit vestea despre evenimentul epoeal de pe frontul ruso-german, nè-a fost dat să aflăm și despre desăvârșirea catastrofei naționale:

Rusia nouă, probabil în răspuns la alianța cu hordele anti-revoluționare ale guvernului Kaledin, a denunțat convenția militară cu România...

Iar Aliații din Apus pot numai oferi guvernului din Iași azilul de pribegie...

Care va fi soarta armatei din Moldova?...

Ce destin va avea și țara, care își încredințase cârma în ceasul de cumpănă, pribegilor din Iași!..

Groaznice întrebări..

6 Decembrie

XVII

UN AN...

In mijlocul avalanșei de evenimente mari, data fatală a ocupării Bucureștilor va trece, desigur, aproape nebăgată în seamă de cei mai mulți.

Un an!...

Istoria războiului României, așa cum s'a reflectat el în psihica Capitalei, poate fi rezumată în puține cuvinte

Doi ani de orgie, de urâte speculațiuni și megalomanie maladivă din timpul «expectativei» și al «pregătirii», până la declararea războiului;

www.dacoromanica.ro

Zece zile de delir, de siguranța victoriei și de mari nădejdi, — până la Turtucaia:

Trei luni de agonie, de înfrigurată așteptare de vești de la front, când puținele licăriri de nădejde erau tot mai mult înecate în noaptea desperării, — până la abandonarea Capitalei;

Un an de amorțeală morală, de luptă împotriva conștiinții și împotriva evidenții, în căutarea aparenții de justificare a marelui păcat...

Vestea despre armistițiu, despre retragerea trupelor ruse din Moldova și despre denunțarea convențiunii cu România de către Rusia, pune capăt și acestei faze.

Ce va urma acuma?

Se vor sgudui în sfârșit conștiințele amorțite, se va deștepta simțul datoriei obștești?...

In cursul vremurilor viața unei națiuni poate trece prin multe vicisitudini, cărarea Istoriei nu poate duce numai pe înălțimi, ea coboară adesea și în adâncuri prăpăstioase.

Dar cea mai mare disgrație a soartei, care poate isbi o națiune, nu sunt nenorocirile exterioare.

Un popor poate fi învins într'un războiu nenorocos, teritoriul lui național poate fi ocupat de armatele străine, ruina lui materială poate fi cât de adâncă, nimic însă nu e încă pierdut iremediabil dacă sufletul lui este viu.

Nenorocirile exterioare pot fi chiar o piatră de încercare a sănătății morale a unui popor, și pot ele înseși servi ca punct de plecare pentru înălțarea lui ulterioară.

A! In epocile de prosperitate, prea adesea ne copleșește proza vieții cu nimicurile ei grozave. Goana după plăceri, după satisfacțiunile mărunte ale vanității, cercurile și intrigile meschine în viața de toate zilele, sunt păcate, de cari nu este ertat nici poporul cel mai viguros.

Dar suferința este fierul roș care topește toate impuritățile sufletești și desgolește aurul inimii la orice ființă omenească vrednică de acest nume.

Și vai de acel neam care și în catastrofa națională nu și află puterile de înălțare; dacă fruntașii lui, chiar în momente mari, în ceasuri de groază, nu-și găsesc decât tot sufletul de toate zilele, cu micile lui combinațiuni, cu aceleași ambițiuni deșarte și aceleași pofte neînfrânate...

Și mă întreb dacă s'ar putea găsi în Istoria universală

www.dacoromanica.ro

un alt caz, când vr'o naţiune să fi căzut într'o prăpastie atât de adâncă, şi să fi avut atâta nevoe de înălţare, *numai spre a mai putea trăi,* ca neamul românesc de astăzi?...

Două milenii a fost frământat, cu lacrimi şi sânge nemăsurat, aluatul din care a crescut acest neam. Şi nemilos a tăiat plugul Istoriei în carnea lui vie. Generaţii după generaţii se stingeau în dorul neîmplinit de viaţă mai ridicată.

Abia de vr'o trei decenii, într'un colţ al pământului românesc, s'a închegat în sfârşit un Stat, care putea fi un zălog al vremurilor mai senine.

Şi unde am ajuns?

Să vă gândiţi numai la calea străbătută de credinţa obştească dela August 1916 şi până astăzi...

V'aţi gândit vr'odată?...

Acest cumplit an, când am stat pe delături de viaţă am avut destul răgaz numai să ne gândim, să ne gândim greu, să ne cântărim toată vina trecutului, să întrezărim cărările întunecate ale viitorului...

Şi acum, când vălul e sfâşiat fără milă, când nici o iluzie nu ne mai poate fi ertată, se găseşte o minte cât de obtuză să nu se îngrozească, o inimă cât de împietrită să nu se cutremure?

Să nu se ridice o conştiinţă deasupra patimilor vechi? Să nu răsune o chemare la sufletele vii?

Să rămânem tot înglodaţi în tina vechilor păcate? Tot numai intrigi, clevetiri şi cârtiri, tot şoapte la ureche, uneltiri subterane pentru o «situaţiune», pentru o «slujbă», pentru un «portofoliu», pentru o... imitaţiune de portofoliu?... «Ai noştri», — clientela „Conului X.", sau clica „Domnului Y"?...

Aceste întrebări ne pune ceasul acesta când întâmplările mari din jurul nostru pun hotarul altor vremi.

Bătrânul cronicar moldovan, citat de d. A. Beldiman în conferinţa din Duminica trecută, a spus că „nu sunt vremile sub om, ci bietul om sub vremi".

Dar dacă şi sub aceste cumplite vremi nu se va găsi un chiag pentru toate sufletele risipite de frivolitatea vieţii de altă dată, atunci nimeni, dar nimeni dintre noi nu se va mai putea scutura de grozava răspundere în faţa celor ce vor veni după noi.

Cu toţii vom bine-merita blăstămul copiilor noştri.

Am avut destule *semne*, şi destul timp pentru medita-

www.dacoromanica.ro

ţiune şi pentru examenul conştiinţii, ca să fim în măsură de a le pricepe.

Dacă nici acum nu vom găsi cărarea cea dreaptă, nu ne vom pătrunde de simţul datoriei, şi nu ne vom uni în cugete, verdictul ne va fi dat de noi înşine.

La anul!...

7 Decembrie.

XVIII

POLITICA DE SUBURBIE...

Carageale toată viaţa cu înverşunare îşi bătea joc de «mahala». Dar «mahalaua» lui Carageale nu sunt suburbiile reale atât de oropsite ale oraşelor noastre, cari în multe privinţi înfăţişează mai multă cinste şi demnitate decât «centrul».

«Mahalaua» asupra căreia Carageale şi-a vărsat sarcasmele amare, e pentru el un simbol al vieţii noastre sociale şi intelectuale, simbol de pretenţiune şi maimuţărie ridicole, de lipsă de cinste şi seriozitate intelectuală, de frivolitate morală, de sărăcie sufletească.

Suburbia nu este nici oraş, nici sat. Ea este lipsită de viaţa intelectuală, de organizaţia şi culturalitatea superioară a «centrului», dar şi de aerul curat al satului. Înecată de murdărie, ea primeşte toate scursorile nesănătoase ale centrului şi trăeşte prin imitaţiune, afişându-şi pretenţiunile nejustificate faţă de «ţopârlanii» satelor.

Şi pentru Carageale toată ţara românească nu era decât o «mahala».

A cărui «centru»?

«Mahalagiii» lui Carageale ar fi fost foarte mândri să se afirme ca o suburbie a Parisului!...

Dar şi aceasta este o pretenţiune nejustificată: mahalaua marelui nostru satiric e pur *levantină*, abia atinsă de lustrul quasi francez al Fanarului...

Se vorbeşte în adevăr prea mult de «franţuzomania» noastră, dar în realitate nu se poate vorbi de cât doar de «*franţuzomimia*» noastră,— de imitaţia superficială şi frivolă a aparenţelor, caracteristică pentru *rastacueri*.

Ce influenţă a avut asupra vieţii noastre sociale şi intelectuale *adevărata* cultură franceză, cultul pentru marile

www.dacoromanica.ro

idei din 1789, respectul pentru «drepturile omului» și pentru demnitatea cetățenească, întrupată în sufragiul universal?

In fiecare an reprezentanții elitei noastre petreceau mai multe luni la Paris, aduceau de acolo croiala hainelor și viciile cosmopolisului de la «Moulin Rouge», — dar pe cine dintre ei îl mișca starea de iloți orientali a țărănimii lipsite de drepturi omenești? Cine simțea rușinea «Constituțiunii noastre nescrise», cu «rotativa» ei, cu administrația publică lăsată pradă «electorilor»?

Pentru nimeni, dintre acei chiar cari se entusiasmau în România pentru Alsacia și Lorena, nu era accesibil *sentimentul real*, care mișcă pe francezi în această chestie. Cea mai bună dovadă este că ei au putut uita răpirea din 1879, a județelor basarabene, care nici nu se poate compara cu recucerirea celor două vechi provincii germane, nici din punctul de vedere al dreptului, nici din cel al interesului național.

Poate fi un exemplu mai clasic de psichologie suburbiană, de maimuțărie frivolă și de pretențiune ridicolă, care exclude *asimilarea reală* a valorilor culturii apusene?

Nu! Nu suntem «mahalaua» Parisului!..

Această mentalitate suburbiană levantină, a fost substratul psihic și al politicii, care a determinat dezastrul național.

Ceteam ziarele parisiene de bulevard, și ne formam o judecată asupra situațiunii politice, tot așa deformată, ca și «ultima modă din Paris», când ajunge la o onorabilă matronă din High life-ul suburbian...

In fond, concepțiile politice ale vre-unui «mare european» din România erau de aceeași natură ca și entuziasmul «Conului Leonida», când i se părea că are dreptul la admirația lui «Galibardi».

Așa «învârteau politica» în aceste cumplite vremuri marii și micii noștri bărbați de Stat:

«Vezi dumneata, i-a plăcut și lui *Galibardi* (sau... Cle-«menceau!...) cum am adus noi lucrul cu un sul subțire, «ca să dăm exemplu Evropii»...

Concepția războiului «fără rizic și sacrificii» poartă pecetea indelibilă a «conului Leonida»...

Astfel s'a format acea narcoză, care a împiedecat lumea noastră politică să vadă realitatea. Cu «șurubării» și cu «suluri subțiri ca să dăm exemplu Evropii», am adus țara într'o situație tragică, cum nu cunoaște alta Istoria universală.

www.dacoromanica.ro

Dacă mai poate fi încă scăpare pentru acest neam, numai hotărîrea de a rupe cu toate apucăturile nenorocite ale politicei suburbiane ne poate da vr'o nădejde.

Cum era de prevăzut şi cum de atâte ori s'a prevăzut şi în aceste coloane, situaţia din Rusia a forţat şi «comandamentul frontului ruso-român dela Nistru până la Marea Neagră» să propună armistiţiul.

Mai este astăzi un om, care să nu vadă trista realitate?

Şi acum ni se pune întrebarea: ce va fi de ţara noastră mâne?

Nu *formele* au vr'o importanţă, şi nu *persoanele*. Suntem victima unui *sistem*, a acelui sistem, care din toată viaţa noastră publică a făcut o enormă minciună.

Va rămânea *sistemul?* Va rămânea în onoare tot politica suburbană a «conului Leonida?«

Atunci e indiferent, cine «va învârti lucrul cu un sul subţire ca să dăm exemplu Evropii». Isbăvire nu va fi.

E ceasul hotărîtor în care ne va fi dat să vedem, dacă este în acest popor încă atâta conştiinţă şi judecată, dacă fruntaşii săi pot avea atâta abnegaţie de sine şi simţ de jertfă, ca să se ridice din atmosfera suburbiei la acele înălţimi, la cari numai ei ar putea fi la nivelul groaznicei probleme ce ni se pune..

8 Decembrie

XIX

IN CEASUL AL DOISPREZECELEA...

In viaţa popoarelor sunt momente hotărîtoare, în cari conducătorii poartă o deosebită răspundere pentru actele lor, fiindcă o greşeală săvârşită în aceste momente, cu greu mai poate fi reparată în urmă.

Spre a învedera această afirmare şi a trage concluziunile cuvenite pentru actualitate, pot invoca din trecutul nostru recent anul 1913.

In acel moment — cum am arătat chiar atunci într'un articol consacrat tratatului din Bucureşti, — se stabilise «o duioasă armonie» în lumea noastră politică. Acelaş suflet vibra în «*Viitorul*», organ naţional-liberal, şi în «*Epoca*», ziar ultra-conservator» (*«Viaţa Rom.»*, 1913, No. 8 p. 184).

www.dacoromanica.ro

Mărturisind că «conştiinţa nu-mi îngădue să iau parte la jubilarea obştească», am îndrăznit, singur în publicistica şi în politica noastră, să-mi ridic vocea împotriva acelei «armonii patriotice».

Imi dădeam seama la ce mă expunea această singularizare. «Dar — afirmam în articolul citat, — chestiunea e «prea însemnată, pentru ca un publicist conştiincios să «aibă dreptul să se eschiveze şi să nu şi spună gândul cu «toată francheţa. In aceste împrejurări răspunderile nu pot «fi acoperite nici de *solidaritatea de partid*, nici de consi«deraţiuni lăturalnice de orice altă natură» (*ibid.*, p. 185).

In temeiul datoriei mele de publicist, mi-am permis atunci să pun o întrebare tuturor oamenilor noştri de Stat, *fără deosebire de partid:*

«Intru cât priveşte problema balcanică, — cetim în acelaş «articol, — e lămurit, că ea nu poate fi judecată de noi «de cât în legătură cu întreaga situaţiune internaţională. «Pentru a hotărî caracterul relaţiunilor cu unnl sau altul «dintre popoarele balcanice, ni se cere prealabil să deter«minăm directiva noastră în ce priveşte politica noastră «internaţională *întreagă*. Prin urmare, suntem în drept să «întrebăm pe conducătorii acţiunii noastre de Stat: *au «hotărît ei să dea altă îndrumare politicei noastre externe, decât «cea din ultimele trei decenii?*» (*ibid.*, p. 190).

Intrebarea a rămas atunci fără răspuns. Doar că am fost categorisit ca «trădător»...

Insă răspunsul, şi foarte elocvent, n'a întârziat prea mult. Căci *războiul din 1916 a fost predeterminat de acţiunea din 1913.*

Prin urmare, oricât de mare este răspunderea oamenilor din 1916, ei sunt în drept să asocieze la această răspundere şi pe toţi oamenii politici din toate partidele, fiindcă asupra tuturor, fără excepţie, apasă deopotrivă acţiunea din 1913...

Astăzi ţara plăteşte pentru greşeala acelui moment.

Nu din dorul de încriminări inutile îmi permit această tristă amintire. Dar trecem din nou printr'un moment, în care o greşeală ar putea avea urmări şi mai fatale.

In ceasul de faţă se hotărăşte soarta Statului şi a neamului românesc.

Un războiu nesocotit a fost definitiv pierdut, cum a fost silit să recunoască în sfârşit şi guvernul din Iaşi. Acum urmează să fie lichidată această pagină tristă a Istoriei noastre.

www.dacoromanica.ro

Nu avem oare nici o datorie de îndeplinit, față de această lichidare, noi ceștia din teritoriul ocupat?

Imi permit să vorbesc acum cu aceeași francheță, cu care am vorbit și în 1913.

Ca urmare a unui războiu absurd, s'a creat o situațiune cu desăvârșire paradoxală.

România învinsă, mai curând poate găsi un sprijin la «inamici» decât la «aliați»...

Dar guvernele Puterilor Centrale, cari sunt înainte de toate responsabile față de popoarele lor, nu pot ține seamă de *individualități*. Nu pot trage în cumpănă de cât *reprezentanții autorizați ai României*, chiar dacă la Berlin și Viena ar fi dispuși să treacă peste formele rigide.

Dar ce am făcut noi până astăzi, ca să le dăm Puterilor Centrale, — ori câtă bunăvoință ar avea pentru această țară, — mijlocul de a nu vedea în guvernul din Iași reprezentățiunea exclusivă a României?

Vă dați seamă de consecințele acestei situațiuni pentru întreg viitorul nostru?

Să-mi fie îngăduită încă o amintire din trecutul recent.

Inainte de ocuparea Bucureștiului, pe când guvernul se afla încă în Capitală, dar evacuarea începuse, am îndrăznit să fac apel la fruntașii noștri, fără deosebire de partide, ca să convoace pe toți deputații și senatorii hotărîți să rămână în Capitală, orice s'ar întâmpla. Eram convins că numai astfel am fi avut putința în primul rând să împiedicăm distrugerea isvoarelor de avuție națională, precum și exodul copiilor în Moldova.

Apelul acesta la unirea tuturor bunelor voințe, a rămas și el fără urmări.

N'au fost mai fericite nici toate încercările ulterioare...

Nu voiu discuta acuma rezultatele triste ale situațiunii ce s'a creat prin risipire de forțe și de bune-voinți.

Dar acum, în ceasul al doisprezecelea, înainte ca totul să fie pierdut definitiv, nu putem avea mai mult noroc? *Nici acum* nu e chip să găsim cuvântul de raliare?

Mâne poate va fi prea târziu.

Și atunci, nu vom fi *și noi* vinovați?

La păcatul *obștesc* din 1913, ca și la păcatul altora din 1916, să se adaoge și păcatul *nostru* din 1917?

Să răspundă conștiința fiecăruia.

9 Decembre.

www.dacoromanica.ro

XX

EXCES DE ABILITATE...

Situaţia penibilă care a fost creată guvernului din Iaşi, şi prin el ţării, pe urma iniţiativei luate de Sfatul comisarilor naţiunii din Petrograd, rezultă chiar din Comunicatul oficial român de eri asupra armistiţiului.

Guvernul român nici nu mai încearcă să-şi ascundă dezastrul:

«*Comandamentul superior* rus, — ne vesteşte Comunicatul, «— a propus armistiţiul inamicului *şi trupelor române*, cari «aveau frontul comun cu ruşii. *S'a hotărît* că trupele ro«mâne *trebue* să participe la armistiţiu. In consecinţă os«tilităţile au fost întrerupte pe întregul front»...

Vra să zică, *Comandamentul superior rus*, şi nu Comandamentul român a luat iniţiativa, şi în ce formă! Armistiţiul a fost propus în acelaş timp inamicului şi *trupelor române*. Nu e nici o indicaţie că ar fi avut loc, măcar de formă, vr'o consultaţie prealabilă între *aliaţi*... .

Incă mai caracteristică este acea frază ministerioasă a Comunicatului, care în termeni laconici ne face cunoscut că «*s'a hotărît* că trupele române *trebue* să participe la armistiţiu».

Cine a hotărît? Şi ce însemnează acest «*trebue*»: adică chiar fără să vrea?

Intrebarea este cu atât mai legitimă, cu cât telegraful din Londra şi din Paris ne asigură, că ministrul român la Petersburg, ca şi ataşatul militar pe lângă cartierul general rus, *au protestat*, împreună cu ceilalţi reprezentanţi şi ataşaţi ai Inţelegerii, *împotriva propunerii de armisiţiu* din partea guvernului rus.

Trebue din toate acestea să înţelegem că faţă de protestul guvernului din Iaşi *Comandamentul rus* «a hotărît că trupele române *trebue* să participe la armistiţiu»?...

Pentru făuritorii imperialismului „fără rizic şi sacrificii", cari aveau o pretenţie deosebită la „abilitatea diplomatică", — e un rezultat cum nu se poate mai lamentabil...

In fond e o grozavă tragedie şi o durere atât de cumplită pentru sărmana ţară, în cât e firesc că inimile slabe nici nu îndrăznesc să privească în faţa realităţii...

Dar numai o hotărîre bărbătească de a nu ne îngădui în ceasul acesta nici o minciună, ne mai poate ajuta.

www.dacoromanica.ro

Situaţia guvernului din Iaşi nu are analogie în Istorie.

In orice războiu sunt învinşi şi învingători. Insă un învins de obiceiu poate găsi sprijin la aliaţii săi, al căror cuvânt, fie şi ei învinşi, tot trage în cumpănă; poate cere ajutor la State neutrale, cari sunt în măsură de a exercita o presiune în favoarea lui; în sfârşit, el poate inspira, în certă măsură, — prin nenorocirea lui chiar, sau prin cavalerismul cu care a dus lupta, — o simpatie învingătorului însuşi.

Care este situaţia guvernului din Iaşi, din acest punct de vedere?

Despre inamici nu mai vorbesc, — rana este încă prea recentă ca să o mai sgândăresc: ori cari ar fi sentimentele lor pentru ţară, — regimul din Iaşi, în urma cunoscutelor declaraţii autorizate, nu va fi cruţat...

Neutralii? Dar acest războiu nu cunoaşte neutrali cari să fi fost în măsură de a interveni, — dacă ei chiar ar fi nutrit vr'o simpatie pentru un guvern care cu atâta grandilocvenţă porneşte un războiu, pe care îl crede fără rizic şi sacrificii, şi se dovedeşte atât de nesocotit în cât îşi aduce ţara la marginea prăpastiei...

Rămân Aliaţii...

Şi aici e momentul cel mai extraordinar: guvernul român s'a trezit între aliaţi, cari au ajuns într'un conflict făţiş. Astfel, el protestează împreună cu aliaţii din Apus, caută sprijin în elementele contra-revoluţionare, şi prin aceasta irită pe aliatul rus, care, cum am văzut, îşi permite, fără multe fasoane, să *hotărască* ce «*trebue*» să facă trupele române. La urma urmelor, guvernul din Iaşi *trebue* să se supună, şi să adere la armistiţiu. Prin aceasta încă nu-şi asigură simpatiile ruşilor, dar ridică împotriva sa, la sigur, pe cei din Apus, cari aşteaptă de la România jertfa Belgiei, a Serbiei şi a Muntenegrului, pe altarul Inţelegerii, sau... caută numai pretextul să se debaraseze de „Maurul", care... nu şi-a făcut datoria...

Ce guvern, ce Stat, în toată Istoria lumii, a fost silit vr'odată să trateze pacea în aceste condiţiuni?

Şi mă gândesc la acel exces de abilitate, care vroia cu orice preţ să ne asigure înfăţişarea la congresul de pace „la braţ cu învingătorul"...

A!...

Mai este acuma vreme pentru „abilităţi", şi pentru „fasoane", pentru discuţii asupra „partidelor" sau asupra „şefilor"?...

Toată înjghebarea noastră politică a dat un formidabil

www.dacoromanica.ro

faliment. Câți români cu dor de țară se mai pot găsi, aici și „dincolo", să ne dăm mâna — dar *indată*, fără tărăgănare, pentru Dumnezeu! ca să reclădim templul risipit...

Dacă guvernul din Iași nu a știut de mult, și nu știe nici acum să-și facă ultima datorie, ne-o facem oare noi, — cei de aici ca și cei de dincolo, — «învârtind» politica, când țara *piere*, înțelegeți, *piere?*..

Să lăsăm excesele de abilitate, și «sulurile subțiri» pe seama Conului Leonida, pentru alte vremuri...

10 Decembrie.

XXI

ULTIMUL PRILEJ

De la începutul Marelui Războiu — căci așa va fi recunoscut de Istorie — ori-ce om cu judecata limpede și obiectivă putea să prevadă rezultatele intrării României în lagărul Înțelegerii.

Din nenorocire, oamenii cu judecata sănătoasă au avut durerea să privească, neputincioși, prăpastia în care se prăvălea Statul, — glasul lor răsuna în vid.

Și nu poate fi o durere mai mare.

Mulți chiar dintre acei, cari rămâneau credincioși politicei noastre tradiționale, erau prea convinși că ceeace ar fi absurd, este și imposibil. Cu puține săptamâni înainte de 27 August 1916, chiar „Moldova", de pildă, sfida guvernul d lui Brătianu să declare războiu Puterilor Centrale, dacă poate...

Din nenorocire, Istoria cunoaște multe State, și multe neamuri, cari au pierit fiind-că conducătorii lor făceau o politică „absurdă".

In această vale de plângeri, „absurdul", cum am aflat și noi prea târziu, pentru nenorocirea noastră, — este prea „posibil", precum, împotriva doctrinei hegeliane, nu tot ce este *real* este și *rațional*...

Realitatea nu vrea să știe de logica omenească, și optimismul... „hegelian" poate fi un izvor de mari desamăgiri și de mari catastrofe. In ori-ce caz, acest optimism paralizează energiile, cari ar mai putea încă înlătura răul „posibil".

Dacă m'aș gândi numai la liniștea mea sufletească, ar fi trebuit să invidiez și astă-zi acea seninătate olimpiană,

www.dacoromanica.ro

cu care mulţi asistă la desfăşurarea evenimentelor epocale din jurul nostru.

După isbucnirea revoluţiei ruse din Martie trecut, revoluţie la care, cum ştiu cetitorii mei, mă aşteptam de mult, am avut blăstemul, — căci şi cea mai clară viziune e un blăstem, când nu poţi face nimic, — să văd imediat consecinţele ei ineluctabile.

De la apariţia acestui ziar, cetitorii au putut urmări în coloanele lui, *de mai înainte*, succesiunea fatală a evenimentelor...

In special, am susţinut, că revoluţia este necompatibilă cu ducerea unui războiu ca acesta, şi că Rusia, — ori-cine ar fi la cârmă, — va fi silită să încheie armistiţiu şi să ceară pacea.

In acelaş timp arătam, că eşirea din luptă a armatelor ruşe va impune inevitabil şi României armistiţiul şi tratările pentru pace.

Dar întrezăriam în acelaş timp cu groază, pentru ţara noastră, consecinţele unei păci ce s'ar fi încheiat *cu regimul din Iaşi.*

Seninătatea olimpiană în această privinţă ne poate numai duce la noui dezastre.

In ori-ce caz acuma pierdem definitiv Basarabia, — şi nu numai Basarabia...

Trebue din nou să mă opresc un moment asupra acestei chestiuni, din cauza revelaţiunilor sensaţionale din *„le Journal"*, ce ne-au fost transmise eri prin telegraf.

Jurnalul francez, ne spune, în adevăr, telegrama din Berna: „examinează chestia, dacă armata română ar putea „aştepta în Basarabia evenimentele. Ziarul îşi dă însă „seama de greutăţile pe cari le-ar înfăţişa această soluţie, „de oare-ce *Basarabia e revendicată de Ucraina, devenită in-„dependentă.* Deaceea li se fac ucrainenilor *promisiunile cele „mai mari...* dacă Ucraina se obligă să continue războiul „alături de Înţelegere..."

Până acum demersurile diplomaţiei ententiste n'au avut nici un efect pe lângă acea Ucrainã, a cărei existenţă o tăgăduiau marii noştri bărbaţi de Stat.

Dar nu putem trece cu uşurinţă peste aceste revelaţiuni.

Ziarul francez, evident, doreşte ca România să nu părăsească lupta, dar aceasta nu ar fi cu putinţă, decât în două condiţiuni: ca armata română să se retragă în Basarabia şi, în acelaş timp, ca Ucraina să continue războiul alături de Înţelegere.

www.dacoromanica.ro

Ucraina însă *revendicând Basarabia*, Înţelegerea îi face toate promisiunile, — *desigur îi promite şi Basarabia*. Dar atunci ar fi această „soluţiune" acceptabilă pentru România?

Cum va rezolvi *„le Journal"* această quadratură a cercului, ne este indiferent.

Dar de aci se învederează în ce situaţie penibilă se află regimul din Iaşi: pe de o parte în faţa armatelor victorioase ale Puterilor Centrale, pe de altă parte — între armata maximalistă, guvernele Înţelegerii din Apus şi Rada ucraineană...

Ce ar mai putea refuza acest guvern, dacă ar fi să trateze el pacea?

In tot cazul, după ce legătura Basarabiei cu Rusia, prin însăşi independenţa Ucrainei, ar fi ruptă, — ar mai putea *acest* guvern să o mai salveze pentru România?...

Dar în momentul de faţă numai *acest* guvern vorbeşte în numele României...

Şi iarăşi, repet, pentru Statele, cari au a hotărî viitorul, ori cari ar fi sentimentele lor pentru această ţară, *individualităţile*,—ori-cât de importante ar fi ele, — nu pot cădea cu greutate în cumpănă. Numai o *reprezentaţiune naţională*, indiferent chiar de *forme*, ar putea fi ţinută în seamă.

Păstrându ne însă seninătatea olimpiană, pe care o inspiră de obiceiu optimismul hegelian, vom pierde şi *ultimul prilej* de acţiune mântuitoare, *vom pierde totul*...

Ne va fi dat poate să vedem şi armata românească peste Prut, luptând ca să asigure Basarabia... Ucrainei!...

Ar fi ultima înjosire şi ultima durere...

14 Decembrie.

XXII

TRATATIVELE DE PACE ŞI SITUAŢIA ROMÂNIEI

Armistiţiul s'a încheiat pentru întregul front rusesc.

Deşi s'a fixat un termen de 28 zile însă, întrucât pentru reînceperea ostilităţilor ar trebui ca cu şapte zile înainte de acest termen armistiţiul să fie expres denunţat, altfel el se prelungeşte automatic, se poate spune că numai tratatul de pace îi va pune în adevăr capăt. Cu atât mai mult, că în acelaş timp s'a hotărît începerea imediată a tratativelor de pace.

www.dacoromanica.ro

In această situaţie, evident, ostilităţile nu ar mai putea isbucni de cât în cazul când s'ar mai putea aştepta la reînvierea spiritului războinic în Rusia, — ceeace este cu cu desăvârşire exclus.

Războiul cu Rusia, nu numai de fapt ca până acum, dar putem spune şi *formal*, s'a sfârşit. Orice revoluţiuni ulterioare nu mai pot aduce nici o schimbare în această privinţă.

Pe această cale s'a sfârşit şi războiul nostru, pentru că în împrejurările de faţă România ar trebui să-l ducă nu numai împotriva Puterilor Centrale, ci şi împotriva Rusiei.

Orice părere am avea despre marii noştri strategi, dar astfel de nebunie n'ar îndrăzni-o nici cel mai mare dintre ei, nici măcar ilustrul d. general Iliescu...

E însă un sfârşit, şi trist şi urît: fără voinţă fermă de a i pune capăt cu cinste, fără viziune clară asupra necesităţilor şi a îndatoririlor momentului.

Din partea regimului din Iaşi, nu putem cere astăzi nici voinţă hotărîtă, nici viziune limpede. Tot ce mai poate face el pentru ţară este să dispară de pe scenă, — cât mai repede şi cât mai desăvârşit.

Oricât ar mai încerca, în adevăr, oamenii din Iaşi să trăgăneze finalul, ei nu mai sunt în stare să schimbe cursul fatal al evenimentelor: pacea va fi încheiată, cu ei sau fără ei. Şi mai bine fără ei, decât cu ei.

De multe ori am arătat în aceste coloane, că ultimul dezastru ce ne mai poate ameninţa, ar fi o pace încheiată de guvernul din Iaşi, în condiţiile, în cari el ar fi silit să trateze astăzi, în situaţia lui echivocă între inamici şi aliaţi.

Dar la urma urmelor, pacea trebue să vină, şi deci va trebui şi tratată cu cineva.

Din nenorocire, până acum nu este nici un semn, că în numele României îşi vor putea ridica *alţii* vocea în aceste zile de restrişte.

Ce blăstem va cădea peste acest neam, dacă va trebui să bem paharul până la fund...

Indărătnicii, cari nu au curajul să privească în faţa adevărului, îşi îndreaptă încă privirile spre Apus.

Dar încheerea armistiţiului pe frontul rus, ca şi începerea tratativelor de pace, în ciuda tuturor piedicilor ce li se puneau în cale, creiază un fapt nou şi pozitiv, care nu va putea rămânea fără răsunet şi în ce priveşte situaţia generală a războiului mondial.

www.dacoromanica.ro

Oricât de inevitabil se părea acest desnodământ pentru toți oamenii clar văzători, până la ultimul moment fanaticii războiului puteau exploata nădejdiile mulțimii, afișându-și credința că Rusia va fi menținută cel puțin formal în rânduri, până ce... minunea s'ar săvârși, cu ajutorul Americei.

Astăzi întrebarea se pune neted pentru cel mai umil cetățean din Franța, Anglia și Italia: se poate purta războiul fără Rusia și fără nădejdea unui sprijin efectiv și imediat din partea Americei?

Și această întrebare se ridică într'un moment psihologic foarte critic: în Italia — în urma unei înfrângeri sângeroase și sub presiunea din ce în ce mai amenințătoare a armatelor lui Conrad von Hoetzendorf; în Franța — în atmosfera de războiu civil, pe care au creat-o ultimele evenimente; în sfârșit în Anglia — față de oboseala obștească mărturisită prin scrisoarea lordului Lansdowne.

Mai pot conducătorii Înțelegerii, în această situație, în al patrulea an de sforțări supra-omenești și infructuoase, să găsească în masele populare destulă energie și destul entuziasm pentru á porni un *nou* războiu, și în condițiuni cu mult mai grele?

Indoiala e cel puțin legitimă. Și câtă vreme Puterile Centrale se vor menține pe terenul unei păci de bună înțelegere, ele dau tuturor popoarelor din Apus un temeiu puternic de a se opune curentelor războinice.

In orice caz, peste puține zile lucrurile se vor limpezi.

Dar, dacă am presupune chiar că în Apus facla războiului nu se va stinge încă, ce mai poate câștiga România din această prelungire a agoniei?

Chiar dacă Germania, — ceeace în situația concretă nu e de crezut, — ar fi silită să facă concesiuni în Apus, ar mai purta cineva acum războiul o singură zi numai pentru scopurile României?

O ipoteză absurdă de la început, cum am dovedit de atâtea ori, chiar înainte de războiul nostru, dar astăzi numai o nebunie furioasă nu ar mai fi accesibilă evidenței.

Atunci?

Nu se va găsi în tot neamul românesc un om de inimă și de curaj care să taie nodul gordian?

Nu avem *un om*?..

19 Decembrie.

www.dacoromanica.ro

XXIII

DEMOCRAŢIILE APUSENE ŞI ROMANIA

Timp de doi ani «democraţiile apusene» au dus o campanie stăruitoare pentru a determina intrarea României în acţiune.

Presa franceză când măgulia, când ameninţa; diplomaţii exercitau toate mijloacele de persuasiune şi de... seducţiune: conferenţiarii şi agenţii de tot soiul mişunau prin ţară: actualul prim-ministru francez, în jurnalul său, nu se sfia să ne înjure grosolan, pentru că nu voiam să ne înhămăm la «carul civilizaţiei», şi nu găsia decât pe un singur «european» în toată ţara românească... pe d. Take Ionescu...

In sfârşit au reuşit. România a intrat în lagărul Înţelegerii, — a intrat pentru «a adăogi ultima verigă la lanţul care urma să sugrume Puterile Centrale».

Discursurile oamenilor politici şi articolele din presa Înţelegerii desfăşurau pentru marele public planul grandios al unui atac concentric asupra Austro Ungariei.: «Doctorul Brusilov», «les armées du généralissime Iliesco», Sarrail, Cadorna, pornind din cele patru puncte cardinale, îşi dădeau întâlnire la... Viena!

Şe ştie ce rezultate au avut aceste planuri măreţe.

Brusilov nu numai că nu era în măsură de a continua ofensiva, dar ruşii au fost goniţi din Galiţia şi Bucovina; Sarrail nu s'a mişcat, şi acuma e vorba ca armata lui să fie retrasă din Salonic; Cadorna a dispărut, iar armatele lui abia se menţin între Piave şi Brenta; «le généralissime Iliesco» face strategie la Paris, iar o parte din armata română, dacă trebue să credem telegraful, se luptă nu ştim unde, sub comanda lui Kaledin..

S'ar părea că «democraţiile apusene» faţă de aceste rezultate ale intervenţiunii României, provocată de ele, ar fi trebuit să aibă puţină remuşcare.

Cu atât mai mult, cu cât astăzi nu mai e taină pentru nimeni, că la Paris şi Londra *se ştia bine, că alt rezultat al intervenţiunii noastre nu putea fi.* Acolo *se ştia* şi situaţia armatei lui Brusilov, ca şi a celei lui Sarrail.

Din procesul Paix Séailles rezultă, în adevăr, că atunci când România declara războiu, generalul Sarrail primea un ordin, care îi interzicea ori-ce ofensivă!

www.dacoromanica.ro

Presa franceză atacă cu vehemenţă pe «trădătorii» Stuermer şi Polivanov, pentru că documentele publicate la Petrograd ne destăinuesc, că miniştrii ruşi priveau cu satisfacţiune la nereuşita planurilor noastre, «interesele României nefiind compatibile cu interesele Imperiului rus».

Dar România a fost trădată numai de Rusia? Nu e însă o *trădare* a împinge o ţară în războiu, făgăduind colaborarea armatei din Salonic, despre care *se ştia*, că nu poate face nimic?

Lacrimile de crocodil, în cari sunt astăzi muiate ziarele din Paris şi Londra, ajung pentru a linişti conştiinţa «democraţiilor apusene»...

Atitudinea lor actuală faţă de situaţia desperată a armatei din Moldova aruncă o lumină şi mai urîtă asupra acestor jelanii.

«Democraţiile apusene» nu-şi pot face iluzii asupra stării reale.

La Brest-Litovsk delegaţii ruşi încheie un armistiţiu pentru întreg «frontul de uscat dintre Marea Neagră şi Marea Baltică». Pe acest front stă şi armata română. Dar nu numai că ea nu ia parte la tratative, ci pe cât se pare comandanţii ruşi nici nu s'au grăbit să o înştiinţeze despre încheerea armistiţiului. Cel puţin comunicatul român aduce la cunoştinţă armistiţiul *numai pe baza comunicatului german!*

Iar dacă se va încheea şi pacea, ce ar putea face armata noastră, dacă România nu va adera la pace?

Să lupte împotriva Puterilor Centrale şi a Rusiei reunite?!...

Cetitorii noştri cunosc concertul din presa franceză: «*L'Homme Libre*», «*Le Gaulois*», «*La Victoire*» «*Le Temps*»,— rând pe rând, şi toţi împreună se vaită de «tragedia României», recunosc neputinţa aliaţilor de a ne ajuta, dar... sfătuesc armata din Moldova să se retragă în... Ucraina...

Aceiaşi văicăreală ipocrită în presa engleză.

Am în faţa mea importantul *Times*, din 8 Decembrie a. c., care singur ajunge pentru a caracteriza atitudinea aliaţilor din Apus:

Când e vorba despre situaţia concretă pe frontul român, titluri şi sub-titluri senzaţionale: «*Victim of russian action*». «*A tragic dilemma*», etc.

Şi ce perspective de ajutor se dau în acelaş timp acestei «victime»?

In discursul său celebru publicat în acelaş număr, Sir E. Carson, după o profuziune de complimente şi consolaţiuni, poate spune numai:

www.dacoromanica.ro

«Vom face tot ce se poate pentru a ajuta România, dar «nu e uşor... Nu trece o zi fără ca noi (consiliul de răs«boiu) să nu discutăm ce am putea face pentru a ajuta «pe brava noastră aliată».

Iar articolul de fond, după ce anatemizează pe maximalişti, încheie:

«*Până ce Rusia nu şi va veni în fire (!)* aliaţii pot da Ro«mâniei prea puţină nădejde la un ajutor imediat, dar ea «poate conta pe aliaţii săi, precum şi ei *contează cu încre«dere pe ea*»...

Dacă cu *încrederea* lor armata română nu va bate pe ruşi, germani, austriaci, turci, bulgari...

Ceeace e mai rău, din toate aceste asigurări de «încredere» răsbate *ameninţarea* pentru cazul de defecţiune.

Nu e această atitudine mai monstruoasă decât toate «trădările» lui Stuermer sau Polivanov?

A cui e adevărată «victimă» România?

Ţara aruncată în răsboiu *împotriva intereselor sale*, înfrântă şi sfâşiată, părăsită de singurul aliat, care îi putea da vr'un ajutor eficace, trebue să continue lupta, numai ca să «fixeze» puţină vreme aici câteva divizii germane!

Egoismul sălbatec al campionilor pentru «dreptate şi democraţie» ajunge la un adevărat canibalism, când Ro mânia este îndemnată la sinucidere, prin sprijinul pe care l'ar da armatei antirevoluţionare a lui Kaledin...

Poate fi o *trădare* mai caracterizată? Această atitudine însă este în logica lucrurilor.

«Democraţiile apusene» au fost *trădătoare* când s'au aliat cu Ţarul Nicolae II. Ele au trădat prin aceasta interesele civilizaţiunii, fiindcă victoria lor ar fi însemnat triumful despotismului pe continent.

Au trădat şi România, chiar prin faptul că au îndemnat-o să se alieze cu un duşman de moarte.

Au trădat-o, când au aruncat-o în acţiune, *ştiind* că va fi învinsă.

O trădează şi acuma, o asasinează cu premeditare, silind-o să stărue «până la sfârşit» în această acţiune de auto destrucţiune...

Au o singură circumstanţă uşurătoare: complicitatea marilor patrioţi şi bărbaţi de Stat ai României...

23 Decembrie 1917.

www.dacoromanica.ro

XXIV

INȚELEGEREA ȘI ROMÂNIA DUPĂ DEFECȚIUNEA RUSĂ

In corul de lamentațiuni pentru „tragedia României", care se aude zilnic în presa și în discursurile oamenilor politici ai Înțelegerei, nu lipsește și o notă care ne poate da măsura sinceritățiI tuturor acestor manifestări: insistența, că România, ori-cât de disperată ar fi situația ei, în urma armistițiului și a încheerii eventuale a păcii de către Rusia, *trebue* să rămână „până la sfârșit" credincioasă legăturilor sale cu Înțelegerea; indignarea la singurul gând, că România ar putea săvârși «cea mai neagră trădare», încheind și ea pacea; în sfârșit, îndemnările stăruitoare ca armata română, dacă n'ar mai putea resista în Moldova, să se retragă în Ucraina, să se unească cu cazacii lui Kaledin, etc., etc..

S'ar părea că România nu ar putea da dovadă de credință, decât prin sinucidere. Elementara voință de a trăi *pentru sine* ar constitui o trădare din partea ei...

Dar sunt potrivite aceste... *acuzațiuni preventive*, chiar dacă România ar părăsi acum lagărul Înțelegerii?

In adevăr, *mai are astăzi ființă*, atât politicește, cât și chiar juridicește, tratatul care ne lega de Înțelegere?

Nu voiu recurge la argumentele, cari totuși au o greutate necontestabilă în politică și chiar în drept: situația de fapt, care nu mai îngădue României continuarea luptei.

Nici o obligațiune nu poate fi valabilă, când realizarea ei este cu neputință din cauză de forță majoră, — *„à l'impossible nul n'est tenu!"* Nici un tratat nu poate cere unui popor să se omoare. Și continuarea luptei pentru armata română, izolată între Rusia pacifică și Puterile Centrale, ar echivala în adevăr, cu sinuciderea.

Dar pe vremuri «ententiștii» noștri încercau să justifice violarea tratatului, care ne lega dn Puterile Centrale, prin faptul că noi am fi încheiat acel tratat cu *„tripla* alianță", și că această alianță s'ar fi desființat *prin defecțiunea Italiei*. Deci România era stăpână pe acțiunea ei: „Am tratat cu trei, au rămas doi", — spunea d. Take Ionescu în Cameră.

Argumentarea n'a fost nici serioasă, nici cinstită.

www.dacoromanica.ro

Mai întâiu, noi am fost legaţi de *Puterile Centrale* prin interesele noastre, mai mult chiar decât prin tratatul formal.

Dar şi *formal,* noi am încheiat tratatul întâiu *cu Puterile Centrale,* Italia numai *în urmă* a intrat şi ea în alianţă. Apoi nu Italia era *factorul hotărîtor* în tripla alianţă. Şi în ori-ce caz, prin defecţiunea Italiei, Puterile Centrale n'au fost puse în imposibilitatea de a-şi îndeplini angajamentele faţă de noi. Italia pentru Alianţa Centrală, ca şi pentru noi, era în fond „a cincea roată la car".

Dar ori-cum ar fi, să admitem chiar că argumentaţia „ententiştilor", în această privinţă, n'ar fi fost fără temeiu, *cu atât mai mult* ei nu pot tăgădui valoarea ei faţă de Înţelegere.

In adevăr, noi n'am tratat numai cu Franţa sau Anglia, ci cu *întreaga* Înţelegere, şi chiar *mai cu seamă* în vederea sprijinului militar, pe care ni-l putea da *Rusia.* Rusia era în situaţia noastră *factorul principal al Înţelegerii.* Pentru a dovedi această afirmare, e destul ca ori ce om cinstit să-şi pună întrebarea: ne-am fi aliat noi cu Înţelegerea, dacă Rusia refuza să ne dea ajutorul ei, sau chiar dacă ea *de pe atunci* ar fi tratat pacea cu Puterile Centrale?

Aţi uitat cât a tras în cumpănă, pentru hotărîrea noastră, „Doctorul Brusilov"?...

In această situaţie e evident că „democraţiile apusene" pot avea orice socoteli cu Rusia pentru defecţiunea ei, — dar această *chestie internă* a lor, nu le poate desolidariza, *faţă de noi,* de acţiunea Rusiei.

Noi am încheiat un tratat cu *Înţelegerea,* nu cu Rusia singură şi acest tratat *a fost călcat faţă de noi,* prin defecţiunea factorului prin ipal al Înţelegerii, *de către Înţelegerea însăşi.*

Când chiar în raporturile de drept civil o *asociaţie* nu şi îndeplineşte un angajament, pot oare doi sau trei asociaţi invoca buna lor voinţă faţă de partea, care a fost lezată, şi de a arunca răspunderea numai pe acel dintre coasociaţi, care de fapt ar fi zădărnicit execuţiunea contractului?

E o patentă absurditate juridică!

Dar şi faţă de România, *Înţelegerea întreagă* nu s'a ţinut de cuvânt, indiferent *cine* anume dintre asociaţii ei e principalul vinovat pentru aceasta, — chestia aceasta îi priveşte numai pe ei. Mai mult. Însăşi Înţelegerea, — aşa cum a existat pentru România în momentul trata-

www.dacoromanica.ro

tului, — nu mai are ființă azi. *Ea s'a desfăcut,* prin defecțiunea Rusiei, *fără să și fi îndeplinit obligațiunile față de noi.*

Prin urmare, nu numai că România nu mai are nici o obligațiune față de Înțelegare, și nu ar avea deci nici o vină, dacă ar înceta lupta în aceste condițiuni, — *dar ea este în drept să acuze Înțelegerea de trădare,* pentru că rușii au ieșit din luptă fără să țină seamă de angajamentele contractate.

Și trădarea aceasta a fost chiar *mărturisită* de însăși Înțelegerea.

N'au recunoscut oare de atâtea ori oamenii politici și miniștrii din Franța și Anglia, că România a fost trădată atât de guvernul Țarului, cât și în urmă de Rusia revoluționară? Dar trădarea Rusiei, cum am arătat, este *pentru România* trădarea Înțelegerii însăși!

Astfel, România nu este numai liberată de ori-ce obligațiune, dar este în drept să ceară de la Înțelegere toate compensațiile imaginabile, pentru jertfele ei zădărnicite de niște aliați infideli.

Această considerație nu are numai o valoare pur teoretică, — ea poate avea și consecințe politice practice, — și nu numai politice.

Împrumuturile, de pildă, ce ne au fost acordate de către Statele Înțelegerii *numai în vederea războiului,* nu mai suntem datori de a le plăti, dacă Înțelegerea însăși, prin factorul ei principal, *s'a pus în calea scopurilor pentru cari le-am contractat.*

Dar și dreptul la compensațiunile politice, cine ni l-ar putea tăgădui?

Din nenorocire, în raporturile internaționale chiar și dreptul cel mai sfânt, ca să fie luat în considerație, trebue să se sprijine pe *putere.*

Și unde ar mai putea căuta sprijin România?

Dar situația ce ni s'a creat e atât de limpede, încât înșiși rușii trag concluziile cuvenite.

Unul din cele mai respectate ziare din toată Rusia, „Russkia Viedomosti", organul profesorilor din Moscova, în Nr. din 28 Noembrie a. c., face în articolul de fond, între altele, următoarele reflecțiuni:

„Trebue să dăm o deosebită considerațiune situațiunii, „care s'a creat pentru România, în urma actelor *bolșevi știlor* ruși. *(Numai* ale bolșeviștilor? *C. S.).* Dacă ținem seama că astăzi armata română este par'că strânsă *între „doi dușmani,* și că România nu poate primi nici un ajutor

www.dacoromanica.ro

„de la aliaţii apuseni, n'am putea să ne indignăm, dacă „s'ar confirma, că românii se gândesc *la schimbarea de „front.* România nu poate ţine frontul singură, fără armata „rusă... Dacă, deci, Rusia trădează definitiv pe aliaţii săi, „România, în baza *dreptului de conservare naţională*, nici n'ar „avea par'că altă eşire, decât să închee o pace separată „*pe seama Rusiei.* Şi România, care s'ar părea o pitică în „comparaţie cu Rusia ar fi astăzi în măsură să ne dea o „lovitură, în faţa căreia se întunecă chiar şi primejdia „japoneză... Şi dacă Kievul şi Odessa vor fi ocupate, la „Petrograd şi la Moscova nu vor ajunge morminte pentru „oamenii morţi de foamete..."

Nu avem nevoe de a mai mări nenorocirile Rusiei, însă *dreptul nostru* l-am fi putut cere, şi *eram datori* să-l cerem...

Dar... armata română e pe cale de a se lupta pentru alipirea Basarabiei la... Ucraina!

Marii şi micii noştri bărbaţi de Stat, cei de *dincolo*, ca şi cei de dincoace, au alte preocupări...

30 Decembrie.

XXV

IN NADEJDEA UCRAINEI...

Din ştirile confuze ce apar din când în când în presa europeană se poate deduce că la Apus nu s'a pierdut încă nădejdea de a salva din prăbuşirea rusă şi de a asigura pentru Inţelegere cel puţin forţa militară a Ucrainei. Din acest punct de vedere sunt scontate şi comentate şi neînţelegerile dintre Rada ucraineană şi Sovietul comisarilor din Petrograd.

Din nenorocire pentru Inţelegere aceste nădejdii isvorăsc numai din necunoştinţa şi reaua interpretare a situaţiei reale.

Poporul ucrainean nu este mai puţin pacifist astăzi de cât cel rus. La Kiev, ca şi la Petrograd, nu s'ar mai putea menţine nici un guvern, care ar hrăni proecte războinice.

Numai necesitatea de a-şi asigura simpatia maselor populare explică chiar şi rezoluţiunea Radei Centrale din 5 Decembrie, relativ la chestiunea păcii, care nu lasă nimic de dorit ca limpezime şi hotărîre.

Pentru edificarea cetitorilor reproduc aici în întregime

www.dacoromanica.ro

această rezoluțiune, după telegrama ziarului «Russkoie Slovo» din 6 Decembrie 1917:

«In numele Republicii naționale ucrainene, Rada recu-«noaște că e *necesar să se pășească la tratări de pace*, înștiin-«țându-se despre aceasta Puterile aliate. Deși acțiunea «păcii, în numele Republicei ruse, poate fi condusă numai «de către un organ socialist central al autorității federale, «întru cât însă această autoritate nu a fost creată, *Rada «pă.ește ea însăși la realizarea păcii.*

«In consecință Rada hotărăște:

«1) De a trimite pe frontul român și pe cel de sud-vest «pe reprezentanții secretariatului general pentru a parti-«cipa la tratările asupra armistițiului.

«2) De a se adresa de îndată la toate Puterile aliate și «cele inamice cu propunerea de a începe tratările de pace.

«3) De a înștiința despre aceasta Sovietul Comisarilor «(din Petrograd) *și* guvernele *altor republici* (din Rusia) «pentru coordonarea acțiunilor.

«4) De a elabora un program concret de pace, care să «fie propus *popoarelor Rusiei*, Puterilor aliate și celor ina-«mice, ca o bază de tratative.

«*Rada invită toate popoarele Rusiei de a lua cea mai activă «parte la aceste tratative*».

Cum vedeți, numai spirit războinic nu se poate presupune la ucraineni, în urma acestui document.

Dar, desigur, el trebuia să provoace un conflict între Radă și Sovietul din Petrograd, pentru că din textul lui rezultă lămurit că Rada *nu recunoaște guvernul din Petrograd ca organ central al Republicei ruse*. Guvernul din Kiev se adresează expres Sovietului comisarilor națiunii ca la unul din guvernele *celorlalte* republici și popoare din Republica rusă. Prin aceasta, guvernul dlor Trotzki și Lenin e cel mult tratat ca o simplă reprezentațiune a Moscovei, în sensul strict al cuvântului, alături de guvernul Caucaziei, al Siberiei, sau al «Rusiei albe». Iar Ucraina își arogă chiar *un drept de inițiativă și de conducere.*

Riposta energică a Petrogradului era inevitabilă. Dar chiar dacă s'ar ajunge la o ruptură, evident că ea nu ar fi în legătură cu chestia păcii, și în orice caz conflictul acesta numai prielnic unei acțiuni militare nu poate fi.

Pentru o justă apreciere a evenimentelor din Ucraina, trebue să notăm că nici ea nu e ferită de sfâșieri și lupte interne. Procesul de dezagregare a aparatului de Stat nu s'a putut, evident, opri la granițele Ucrainei.

www.dacoromanica.ro

O corespondență din Kiev, în «Ruskoie Slovo», din 23 Noembrie 1917, ne spune de pildă, că în acel moment funcționau acolo în acelaș timp următoarele «guverne» rivale, fiecare din ele pretinzând la plenitudinea puterii:

1) Un comitet «regional», care făcea abstracție de deosebiri naționale; 2) Un comitet format pe lângă Consiliul comunal: 3) Comitetul Congresului cazacilor; 4) Comitetul revoluționar al Sovietului soldaților: 5) Sovietul lucrătorilor (la Kiev nu s'a putut forma un singur Soviet al soldaților și al lucrătorilor): 6) Comitetul trupelor ucrainene; 7) Secretariatul general, cu Rada Centrală; 8) în sfârșit, Comandantul circumscripțiunii militare Kvietinski a avut și el pe lângă sine un comitet de guvernământ.

«Astfel, urmează corespondența citată, — la Kiev s'a «format nu mai puțin de opt diferite organe de guver«nământ, cari nu intră în contact unul cu altul, se combat «și publică decrete contradictorii... Pe străzile orașului apar «patrule, cari recunosc *diferite guverne* și între cari se produc «ciocniri»....

Dintre aceste «guverne», unele erau în mânile maximaliștilor, în cât guvernul din Petrograd poate găsi chiar în sânul Ucrainei un sprijin împotriva pretențiunilor Radei Centrale. Cu atât mai mult, cu cât în acest din urmă órgan predomină „burjuii", cari deși caută să se adapteze tendințelor vremii, totuși nu pot inspira încredere unui guvern ca al d-lor Trotzki și Lenin, alcătuit numai din cele mai extreme elemente socialiste.

Apoi legile „mecanicei istorice", odată ce s'a născut un Stat ucrainean, vor impune mai curând sau mai târziu o luptă între Ucraina și Moscova, fiindcă numai lupta va putea lămuri raportul de putere dintre ele, și rezultatul ei va stabili un echilibru mai stabil.

Dar ori cum, continuarea războiului e cu neputință, atât pentru Ucraina, cât și pentru Moscova.

Căci pentru războiu nu ajunge numai bunăvoința, chiar de ar avea-o Rada sau alt guvern ucrainean. Armată însă capabilă de luptă nu mai există în toată întinderea Rusiei.

Imaginația noastră cu greu își poate închipui ce se petrece acum în așa numita „armată rusă".

Imi voiu permite aici să citez o singură mărturie.

Ziarul „Utro Rossi" din 12 Decembrie publică despre ceea ce se petrece tocmai pe fronturile ucrainene:

„Nici nu au fost începute bine tratativele de pace, și „soldații au și pornit în massă spre casă. Ei nu așteaptă

www.dacoromanica.ro

„încheerea păcii, şi cu atât mai puţin decretul de demo-„bilizare. Ei pur şi simplu pleacă şi iau şi pușca cu dânşii... „Inainte ei asaltau trenurile, toate liniile de drum de fier „erau acaparate de ei. Acum căile ferate nu mai ajung „pentru transportul *tovărăşilor dezertori.* Ei pornesc în bande „pe şosele şi drumuri de ţară. In căutarea hranei ei ase-„diază şi iau cu asalt moşiile şi satele, pe cari le întăl-„nesc în drum, pradă şi incendiază totul. Podolia (care „face parte din *Ucraina)* retrăeşte astăzi vremurile descrise „în romanele lui Sienkiewicz. Partea însemnată a ţinu-„tului Hotinului (din Basarabia, partea locuită de *ucraineni),* „literalmente *a dispărut de pe faţa pământului*"...

Dacă la această oştire se reduc nădejdiile Inţelegerii...

Articolul de faţă a fost scris, când telegraful ne-a adus cea mai potrivită con luzie pentru el: delegaţii Ucrainei au şi sosit la Brest-Litovsk pentru ca să ia parte la tratativele de pace...

6 Ianuarie, 1918

XXVI

IN CETATEA PETRU ŞI PAUL...

Reductio ad absurdum este un procedeu, care se întrebuinţează în discuţiune pentru a dovedi greşeala unei teze, prin deducţia logică a ultimelor consecinţe ale ei. Absurditatea concluziunii demonstrează pentru oricine erorile premiselor.

Pentru România însă realitatea însăşi s'a însărcinat să aplice acest procedeu de argumentare pentru a învedera absurditatea acelei politice, care rupând legăturile noastre firești, ne-a aruncat în braţele Rusiei.

Pentru a crea o „Românie Mare" bărbaţii noştri de Stat, au căutat sprijinul în oştirile ţarului Nicolae.

Ca rezultat, am fost învinşi; miniştrii ţarului au văzut în înfrângerea noastră un succes politic, care — cum scria fostul ministru Polivanov în raportul său către Ţar — înlesneşte realizarea planurilor Imperiului în Balcani; armatele ruseşti, cari rămăsese impasibile faţă de dezastrul „confraţilor de arme", au tratat Moldova ca o ţară cucerită; iar după revoluţie, Rusia începe tratativele de pace, fără să se mai sinchisească de soarta aliatei ei „naive".

Când, la vreme, încercam să arăt primejdia alianţei cu Rusia, ca ultim argument era mereu invocată „garanţia".

www.dacoromanica.ro

Franței și a Angliei. In speranța acestei garanții, România trădată de Rusia, stăruia în „credința ei nestrămutată" față de Înțelegere.

Dar astăzi jurnalele franceze își liniștesc publicul, că revendicările României, devenite incomode, „nu vor putea eventual să împiedice încheerea păcii"...

S'ar părea, că și cea mai perversă imaginație nu și-ar putea închipui o situație mai absurdă: cea mai mare parte a teritoriului ocupată de armatele inamice ale foștilor aliați, pe care i am socotit atât de prăpădiți, în cât nu ar mai fi în stare de a ne face vr'un rău; restul țării devastat de noii aliați, cari tratează pacea și ne silește la armistițiu; «democrațiile apusene", cu toate cuvintele de mângâere, se resemnează să renunțe la acele revendicări, cari singure justificau intrarea noastră în războiu...

Nu mai vorbesc de risipirea de vieți în atâtea lupte nenorocite, de ruinile acumulate, de mizeria, epidemiile, cari au decimat populația dela sate și orașe...

Ce ar putea inventa mai mult și geniul satanic al unui Edgar Poe?...

Dar realitatea poate întrece în sadism și cea mai desfrânată fantezie.

Pe ziua de eri am aflat, că ministrul nostru din Petrograd a fost arestat și închis în cazematele vestitei cetăți Petru și Paul...

România nu a recunoscut noul guvern al Rusiei, guvernul din Iași nu era în relațiuni oficiale cu Sovietul comisarilor națiunii.

Dar chiar dacă guvernul rus ar fi avut cele mai mari temeiuri de a fi nemulțumit de atitudinea României, el putea să dea paspoartele reprezentanților noștri și să-i silească să plece din țară, putea să ne adreseze un ultimatum, putea chiar să ne declare războiu.

Ar fi fost și această situație absurdă până la fantasmagorie...

Dar să aresteze pe un agent diplomatic, și să-l înfunde într'o pușcărie?!...

Totuși e o acțiune logică, în situația concretă, în care ne-a adus politica guvernului d-lui Brătianu: e tocmai *reductio ad absurdum* a acestei politici.

Guvernul din Iași, nu se putea resemna la încheerea păcii, cu toată farsa tragică pe care i-a jucat-o aliata de la Nord, prin tratativele din Brest-Litovsk precum el. trebue să rămână «credincios» Înțelegerii, cu toată repudiarea revendicărilor României.

www.dacoromanica.ro

In această situaţie, guvernul român a fost silit să se amestece în luptele interne ale Republicei ruse, să caute sprijin la Rada Centrală din Kiev sau la generalul căzăcesc Kaledin.

Astfel organele de Stat ale Regatului român s'au trezit reduse la rolul de simplii răzvrătiţi împotriva autorităţilor, pe cari şi le-a dat revoluţia rusă, sau în orice caz împotriva singurei autorităţi care s'a putut afirma în momentul de faţă la Petrograd.

Cu logica rectiliniară a revoluţionarilor, d-nii Lenin şi Trotzki au tras ultimele consecinţi, — şi d. Diamandi ocupă o celulă în sombra cetate de pe malul Nevei, alături cu favoriţii regimului ţarist, cu foştii miniştri ai d-lui Kerenski, şi cu alţi „contra-revoluţionari" şi „burghezi" cari s'au expus la urgia Sovieturilor...

Şi ce eşire poate găsi acum guvernul din Iaşi din această situaţie absurdă şi înjositoare?

E indiferent, care va fi soarta personală a d-lui Diamandi, chiar dacă pe mâne d. Trotzki s'ar milostivi, sau ar da urmare vre-unei intervenţiuni din partea corpului diplomatic, redând libertatea ministrului român.

Incidentul are importanţă numai din punctul de vedere al situaţiunii Regatului român, învederată de însăşi posibilitatea unei asemenea procedări

Poate cere guvernul din Iaşi satisfacţie la Petrograd? Şi ce satisfacţie ar putea el cere, şi la ce rezultate ar putea ajunge cerând chiar satisfacţie, în împrejurările concrete?

Să declare războiu Rusiei, pe când se află în războiu şi cu Puterile Centrale?

Dar, odată ce d-nii Lenin si Trotzki sunt decişi să ne trateze ca pe *răzvrătiţi,* întru cât chiar din punctul de vedere al *situaţiei de drept,* declararea războiului ar putea schimba ceva?

Dar *de fapt,* e cu putinţă acest războiu, în momentul când, fără nici un ajutor posibil din partea aliaţilor, armata noastră se află singură în faţa Puterilor Centrale?

Nici măcar *singură,* ci înconjurată de trupele ruseşti!...

Orice ar încerca guvernul d-lor I. Brătianu şi Take Ionescu, — ţara ar fi expusă numai la noi suferinţi şi la umilinţi şi mai crunte.

Cu groază aşteptăm ce ne mai pot aduce telegramele de mâne...

19 Ianuarie.

www.dacoromanica.ro

XXVII

CE FACE GUVERNUL DIN IAŞI?...

La Brest-Litovsk se tratează pentru încheerea păcii între Rusia şi Puterile Centrale, suntem însă ameninţaţi de un nou războiu: dintre Rusia şi România!

In momentul de faţă situaţia se prezintă astfel:

Sub presiunea corpului diplomatic, ministrul nostru din Petrograd, d. Diamandi, a fost eliberat, dar „expulzat" din Rusia!

Ataşatul militar al României rămâne încă arestat.

Sovietul Comisarilor naţiunii, fără preget, a adresat guvernului din Iaşi un nou ultimat, şi foarte drastic, — luând tot odată măsuri energice, cari nu lasă nici o îndoială asupra intenţiunilor lui.

Depozitele Statului român la Banca Imperiului sunt sechestrate.

Exportul de mărfuri din Rusia pentru România a fost prohibit, — mai cu seamă aprovizionarea cu alimente.

Au fost pornite spre frontul român artileria şi trupele cele mai credincioase guvernului maximalist, sub comanda personală a generalisimului Krîlenco.

Şeful guvernului, d. Lenin, declară prin oficiosul „Pravda" că războiul cu România va fi inevitabil, dacă guvernul român nu va satisface cererile Sovietului Comisarilor naţiunii, — chiar sprijinul Înţelegerii, în cazul acesta, nu ne-ar putea folosi!

Românii refugiaţi în Rusia, au şi fost cuprinşi de panică, şi fug în Moldova...

La Iaşi a fost convocat un Consiliu de Coroană, la care au luat parte, pe lângă miniştrii şi generalii români, generalii *Scerbacev* şi Berthelot, ca şi ministrul Statelor-Unite, d. Wopicka.

„Rezultatul Consiliului este încă necunoscut" — sună telegrama...

Dar... în aceste imprejurări, numai luminile generalului Iliescu ar mai puteă inspira vr'un plan fericit de acţiune...

Stocul nostru de aur ca şi tezaurul Băncilor noastre se află în mânile inamicului. (E o recidivă: când am declarat războiul în August 1916, deasemeni o parte însemnată a stocului nostru de aur a rămas în mânile Puterilor Centrale. Acuma a fost pus bine şi restul!...);

www.dacoromanica.ro

Unica noastră bază de aprovizionare este de asemeni în stăpânirea inamicului;

Iaşii nu mai are nici un mijloc de comunicaţie cu lumea din afară;

Moldova întreagă este împănată cu trupele inamice, cari sunt amestecate peste tot cu trupele româneşti (făceau doar parte din acelaş front!);

In ce condiţiuni poate duce dar acest nou războiu armata românească, nefiind încă lichidat, pe deasupra, nici războiul cu Puterile Centrale?

Situaţia fantastică, în care s'a pus guvernul din Iaşi, se poate vedea chiar din alcătuirea Consiliului de Coroană, despre care vorbeşte corespondentul special al ziarului „Dien" *din cartierul general român.* Ce caută într'un Consiliu de Coroană *român* reprezentanţii Puterilor străine, fie şi aliate? Un Consiliu de Coroană nu poate fi decât un *organ al Regatului român.* Dacă e nevoe de avizul miniştrilor sau al generalilor străini, guvernul poate să-l ceară, — dar la *desbaterile* din Consiliu, unde trebuesc luate hotărîri despre interesele româneşti, şi *numai româneşti,* nici un străin, pentru care întotdeauna vor precumpăni *interesele ţării lui,* nu poate lua parte.

Numai o situaţie desperată, în care guvernul din Iaşi ar fi silit să treacă peste toate consideraţiunile de lege, de demnitate şi chiar de simplă cuviinţă, poate explica această extravaganţă.

Dar ceiace trece peste orice măsură este participarea la Consiliul de Coroană a generalului Scerbacev.

Cum? In momentul când e în discuţiune ultimatul unui guvern rus, — motivat de amestecul guvernului român în luptele revoluţionare,—într'un Consiliu de Coroană român intră un general rus, fie şi răzvrătit împotriva autorităţilor din Petrograd?

Acest „contra-revoluţionar", — care mai presus de toate are interesul de a îndemna la resistenţă, numai pentru ca să-şi scape capul, — să aibă un glas în deciziunile Regatului român?

Pe de altă parte însăşi alcătuirea Consiliului de Coroană chemat să hotărască răspunsul la somaţiunile Petrogradului, să dea o nouă justificare acţiunii maximaliştilor?

E o aberaţiune!

Dar e cu putinţă vr'o resistenţă din partea guvernului din Iaşi?

Un lucru este sigur: un războiu împotriva armate'or

www.dacoromanica.ro

maximaliste, şi în acelaş timp împotriva Puterilor Centrale, nu ar fi cu putinţă pentru armata din Moldova, chiar dacă ea ar fi în altă situaţie de cât aceea în care a fost pusă, prin faptul că Rusia, cum s'a exprimat d. Take Ionescu, ne-a servit până în ultimul moment, ca azil, ca magazin de aprovizionare, şi ca depozit pentru tezaurul tuturor instituţiunilor noastre de credit.

Dacă guvernul din Iaşi e hotărît la resistenţă, el ar trebui mai întâiu să lichideze războiul împotriva Puterilor Centrale.

Adică — *horrescore ferens!* — „pacea separată"?...

Atunci însă ar avea şi mai puţină justificare complicitatea cu „contra-revoluţionarii" ruşi, fiind-că lichidând războiul cu Puterile Centrale, *pentru a întreprinde un război împotriva Rusiei,* guvernul din Iaşi mai întâiu ar trebui să recunoască *falimentul desăvârşit al politicei sale,* — şi în acest caz o acţiune împotriva Rusiei ar putea să aibă motive şi scopuri mai serioase decât certurile cu maximaliştii.

In asemenea ipoteză, ar fi şi mai puţin ca ori când potrivită prezenţa în Consiliul de Coroană a miniştrilor şi a generalilor Înţelegerii, — fără să mai vorbesc de generalul Scerbacev.

Numai o radicală schimbare de front mai putea doar da vr'o şansă de reuşită.

Sau dimpotrivă Consiliul de Coroană era necesar pentru a înlesni capitularea faţă de Sovietul Comisarilor naţiunii, pentru ca iluziunea „credinţei până la sfârşit" să nu fie risipită?

Dar în împrejurările concrete *capitularea,* — şi Sovietul nu se mulţumeşte cu mai puţin, — înseamnă lichidarea guvernului însuşi din Iaşi, trecerea Moldovei sub puterea efectivă a Sovietului din Petrograd.

Pentru ratificarea acestei capitulări s'a cerut concursul miniştrilor şi al generalilor străini, şi în special al generalului Scerbacev?

In orice caz, guvernul din Moldova se află în faţa acestei dileme tragice:

Capitularea faţă de maximalişti sau lichidarea războiului împotriva Puterilor Centrale, — adică tot capitulare...

Aici ne-a adus excesul de „abilitate".

E o demnă încoronare a politicei „fără rizic şi sacrificii"..

23 Ianuarie.

www.dacoromanica.ro

XXVIII

REGATUL ROMÂN SUB PROTECȚIUNEA REPUBLICEI UCRAINENE

Printre cauzele dezastrului național, un rol însemnat l-a jucat desăvârșita izolare intelectuală în care a trăit lumea noastră politică, și nu numai cea politică.

Am trăit ca și cum țara noastră ar fi fost înconjurată de un zid chinezesc, peste care nu puteau răzbate curentele de sentimente și idei care agitau lumea cea largă.

Se va părea multora paradoxală această afirmație, fiind dat că românii călătoresc mult. In Capitalele europene și mai cu seamă în diferitele centre, în cari se adună la anumite sezonuri Cosmopolisul mondial, întotdeauna se găseau numeroase colonii din high-liful nostru.

Insă turistul român, dacă a dat dovadă de un dar specific de mimetism în ce privește exteriorul, croiala hainelor sau pieptănătura părului, în acelaș timp s'a dovedit de o impenetrabilitate sufletească aproape absolută.

Din viața Capitalei mondiale, — acelei „inimi a lumii", care este Parisul, — ce știu voiajorii noștri, cari se abăteau pe acolo cel puțin odată pe an? Presa de bulevard și mai ales localurile de petrecere, cunoscute românilor de sigur mai bine decât parizienilor, sunt singurele lor izvoare de inspirație intelectuală și de educație sufletească.

Dar această izolare intelectuală se învederează cu deosebită plasticitate, în ce privește popoarele cari trăesc în imediată vecinătate cu noi.

Ce se știa în România, înainte de războiu, din viața Rusiei, a Ungariei, a Bulgariei, a Serbiei, a Austriei?

Orice român care se respectă trecea cel puțin de două ori pe an prin Capitala Monarhiei Habsburgice, la ducerea și întoarcerea din Paris, dar câți din ei se opreau măcar douăzeci și patru de ore în această mare Capitală europeană, care secole îndelungate a jucat un rol atât de însemnat în cultura și în viața politică a lumii?

Cine, din bărbații noștri de Stat cei mai de seamă, ar putea numi pe fruntașii politici, caracteriza ideile lor, expune programele partidelor lor, din Rusia, Austria, Ungaria, Serbia, Bulgaria, Turcia, — a tuturor acestor

www.dacoromanica.ro

State vecine cu cari, măcar numai din faptul acestei vecinătăți, poporul român trebue să lupte sau să colaboreze.

Dar viața popoarelor însăși, caracterul lor, structura lor socială, aspirațiunile lor, durerile lor, — pe cine au preocupat în România toate acestea? De unde, oamenii politici, publiciștii și intelectualii noștri în genere, luau materialele necesare pentru a'și forma judecata asupra oamenilor și a lucrurilor de peste hotare? Doar din anecdotele populare și din reproducerile sporadice ale articolelor sau informațiunilor din presa parizianã.

Poate fi o ilustrație mai monumentală pentru această ignoranță a marilor noștri bărbați de Stat și a savanților încoronați de toți laurii care pot fi la dispoziția academiilor și universităților noastre, decât atitudinea d-lor Take Ionescu și N. Iorga în chestia ucraineană, în momentul tocmai când creerul corifeilor vieții noastre politice și ai culturii naționale, era torturat de planurile de transformare a hărții europene?

Nu sunt în stare să redau aici sentimentul penibil care m'a cuprins în Cameră când, într'o ședință istorică, și care a avut o înrîurire decisivă asupra destinului nostru, — cu atâta aplomb a fost tăgăduită existența însăși a Ucrainei!

Să'mi fie permis aici, nu pentru a'mi da o vană satisfacție, ci numai pentru a releva noui primejdii pe care ni le poate pregăti această mentalitate, să reproduc câteva rânduri, prin care am reacționat imediat la gestul d-lor Take Ionescu și N. Iorga.

Spuneam, în Decembrie 1915:

„Cum e de admis ca un om de Stat, care vrea să dis-„cute problemele puse de Marele Răsboiu în această parte „a Europei, să nu știe ce este Ucraina?".

Și după ce relevam aspirațiunile de independență ale Ucrainei care, în cazul fericit pantru această națiune, ar avea șansă de a fi realizate, continuam:

„O națiune vie de 30 milioane nu va putea să fie „stârpită de pe fața pământului, oricare ar fi rezultatul „răsboiului. Rusia fiind învinsă, chiar de nu s'ar renaște „Statul ucrainean, problema nu poate fi sustrasă din „câmpul de viziune al nici unui om de Stat și, și mai „puțin, al unui om de Stat român. Iar în cazul triumfului Rusiei, necesitatea pentru această țară de a duce „lupta fără preget împotriva unui mare popor ce nu

www.dacoromanica.ro

„vrea să moară, predestină caracterul și rolul imperiului „rus în toată Istoria europeană. Și, deci, și mai puțin „unui bărbat de Stat român îi este ertat să facă abstracție „de chestiunea ucraineană". (*Viața Românească*, No. 12 din 1915, pag. 163 și 167).

Spun că nu putem uita această mentalitate, pentru a ne feri de noui primejdii.

Printr'o feroce ironie a Istoriei, Ucraina astăzi a ajuns singura ancoră pentru cor bia condusă de marii noștri bărbați de Stat și savanți, cari tăgăduiau existența ei acum doi ani de zile.

O telegramă de eri ne-a adus vestea că regele Ferdinand a avut la Iași o consfătuire cu delegații speciali ai Ucrainei, cu privire la atitudinea acestui nou Stat față de România, în cazul încheerii păcii dintre Ucraina și Puterile Centrale.

In acelaș timp ni se aduce la cunoștință declarația către rege a trupelor ucrainene din Iași, că guvernul ucrainean nu va permite arestarea lui și a guvernului român de către trupele maximaliste. Ni se vorbește și de azilul oferit familiei regale în Ucraina.

Așa dar Regele român, familia regală și guvernul, din care face parte și d. Take Ionescu, și au asigurat înalta protecțiune a republicei ucrainene.

Dar ce știu astăzi mai mult marii noștri bărbați de Stat despre Ucraina, decât acum doi ani de zile?

Își dau ei seama și, cu mentalitatea de care au dat dovadă, sunt ei în stare să-și dea seama de ceeace se petrece acum în realitate în Ucraina? Și ce siguranță este în măsură de a ne da protecțiunea Radei ucrainene?

In momentul de față, Ucraina este tot atât de amenințată de clocotul revoluțiunii, de sfâșieri interne, de lupte sângeroase, de dezagregare, ca și Moscovia, deși pentru moment acolo e ceva mai multă liniște în aparență.

Dar ceeace este mai grav: își dau seama oamenii din Iași, unde poate duce conflictul dintre Moscovia și Ucraina? Dacă Sovietul din Petrograd a recunoscut în principiu autonomia și chiar independența Ucrainei, faptele lui însă și chiar declarațiile ulterioare dovedesc, cum este și natural, că această problemă nu poate fi rezolvită fără o luptă crâncenă. Unde dar mai vrea să ne ducă guvernul d-lor I. Brătianu și Take Ionescu?

Ce înseamnă acele tratative misterioase, pentru cazul păcii dintre Ucraina și Puterile Centrale?

www.dacoromanica.ro

Pacea încheiată de Ucraina poate, în cazul cel mai bun, însemna o neutralitate binevoitoare față de războiul dintre România și Puterile Centrale.

In situația concretă, tratativele amintite nu pot avea decât un singur obiect: retragerea eventuală a armatei din Moldova pe teritoriul ucrainean. Datoria de neutralitate ar impune însă Ucrainei dezarmarea ei.

La această soluțiune s'a oprit guvernul din Iași, în grozava situație în care a aruncat țara?

Regele și familia regală, guvernnl român, Parlamentul, armata, să fie înecate în haosul unei revoluțiuni sociale, al unui război civil, al sfâșierilor dintre „republicile" în care se desface vechiul imperiu al Țarilor.

Aceasta ar însemna sfârșitul. Fiind dată ignoranța și lipsa de orientare, caracterizată mai sus, mă cuprinde groaza să mă gândesc la complicațiunile care ar izvorî din această soluțiune și cari ar apăsa fatal asupra viitorului neamului acestuia.

Și neputincioși privim în bezna care se tot lărgește...

27 Ianuarie.

XXIX

NIMENI NU E PROOROC..

Conducerea acțiunii internaționale a unui Stat, nu îngădue fantezii și licențe politice.

Istoria și situația geografică, structura geologică a pământului, clima și marile căi comerciale internaționale, raporturile economice obiective, determină cu stricteță directiva politică a unui Stat.

Dacă studiem istoria raporturilor internaționale, a războaelor și a tratatelor de alianță a oricărui Stat, începând din vremurile când s'a născut Istoria internațională, când prima oară au venit în contact marile civilizațiuni antice, așezate în valea Nilului și în Mesopotamia, și până în ziua de astăzi, e ușor de constatat fatalitatea care dirigueşte actele marilor conducători de popoare.

Dacă se mai cerea dovadă pentru lipsa de seriozitate a vieții noastre publice, acțiunea conducătorilor acestui Stat, de la 1914 încoace, ar putea-o da cu prisosință prin însăși nesocotirea acestor simple adevăruri.

www.dacoromanica.ro

Dacă Statul Român are vr'un rost în lume, dacă poporul românesc are de împlinit vr'un rol în economia Istoriei universale, răspunsul la întrebarea: care trebue să fie politica internațională a României? — nu'l poate da capriciul sau fantezia, nici a d lui Take Ionescu, nici chiar a d-lui Nicolae Iorga.

Răspunsul acesta este dat de însuși pământul acestei țări, frământat timp de milenii, de copitele atâtor horde năvălitoare, este dat de înclinarea văilor noastre, de cursul apelor noastre, de linia mării la țărmul căreia suntem așezați și a munților noștri, cari au transformat această țară în «drumul cel mare» pe care veneau mulțimile din infinitul șesurilor orientale, atrase de strălucirea și bogățiile a două mari civilizații.

Politica României, așa cum a fost ea îndrumată de părinții noștri, nu putea să fie mai ușor schimbată decât însuși cursul Dunării, care ne leagă, cu voe sau fără voe, de țările culturii apusene, și decât direcția crestelor Carpaților, care de secole ne expune tuturor încălcărilor de la Nord.

România tot așa de puțin putea să-și permită o abatere de la politica ei tradițională, ca și Rusia, care, în timp de două veacuri, nu mai puțin de zece ori a călcat peste hotarele noastre.

Astăzi plătim pentru capriciul marilor noștri bărbați de Stat și patrioți. Și doliul din fiecare casă și durerile căminurilor orfane, nu sunt încă cea mai cumplită pedeapsă ce sufere gloata, pentru rătăcirile capilor.

Încă din prima zi, nu era greu de prevăzut consecințele fatale ale acestor rătăciri..

Cei cari au citit pe bătrânii noștri cronicari, ca și cei cari și-ar fi aruncat în fugă privirea asupra hărții Europei orientale, avea nevoe oare de descoperirea «trădării lui Stuermer», sau de publicarea raporturilor lui Polivanov, pentru a ști ce ne-ar aștepta în cazul victoriei aliaților noștri de la Nord?

Dar putea fi îndreptățită credința măcar în această victorie?

La 1914, trecuse numai 9 ani de la înfrângerea uriașei împărății de către «piticii galbeni», în câmpiile Mandciuriei. Era ertat unui om de Stat să uite grozavul putregai, descoperit cu acest prilej, și învederat de însești spasmele revoluțiunii din 1905?

In nouă ani nu se putea face o minune, care să fi re-

www.dacoromanica.ro

generat împărăția moscovită, spre a-i asigura victoria împotriva acelui teribil neam, care și acum două mii de ani a știut să pue un zăgaz puterii romane, — mai cu seamă că Rusia a rămas sub oblăduirea aceleiași biurocrații incapabile și aceleiași camarile conrupte.

Și dacă un mic profesor, de la o mică Universitate de provincie, a putut să aștearnă negru pe alb «profețiile» sale, că Rusia nu poate învinge și că e amenințată de o grozavă revoluție, deși nu avea la îndemână decât cărțile sale și observația personală, fatal redusă, — cum bărbații noștri de Stat n'au putut să prevadă această fatalitate, având la dispoziție tot aparatul de Stat, cu ambasadorii, atașații militari, consulii și spionii lui?

In fond, darul de «profeție», în aceste chestii, nu este cine știe ce mare taină: ajunge gândirea cinstită, ne-înrâurită de declamațiuni și urlete interesate, judecata obiectivă, lipsită de patimă și prejudecăți.

Cititorii *Luminei* au putut, de atâtea ori, să vadă aplicarea acestei rețete.

In unul din cele dintâiu numere ale ziarului, am încheiat articolul cu «profeția» că «soarta războiului *e hotărîtă pentru Rusia*». (*Lumina*, No. 18 din 18 Septembrie 1917).

Dacă cititorii vor citi astăzi acel articol, vor vedea că această afirmație era o deducție necesară din situația de fapt în care se afla Rusia, în urma revoluțiunii. Dacă însă marii noștri patrioți și bărbați de Stat nu voiau să vadă realitatea și, pe atunci, cu îndărătnicie visau încă la o victorie alături de Rusia, cine este de vină?

Tot așa, zi cu zi, au fost prevestite sfâșierile tot mai mari din Rusia, dezagregarea, războiul civil, până și amestecul fatal al guvernului din Iași în luptele dintre diferitele partide revoluționare din Rusia, cu toate consecințele lor nefericite.

Și dacă patrioții și oamenii noștri de Stat, nimic n'au prevăzut din toate acestea, iarăș, a cui este vina?

«Un bătrân cetățean» îmi scrie:

«De ce zadarnicele păreri de rău față de trecutul ne«norocit?»...

Dar trecutul se perpetuiază și amenință să se repete. Și ce poate face un publicist cu condeiul lui, decât să încerce să preîntâmpine nenorocirile viitorului?

Analizând situația absurdă în care a fost pusă țara, am prevăzut, de pildă, ca o absurditate superlativă, ca armata română să fie silită să lupte, înainte de a încheia

www.dacoromanica.ro

pace cu Puterile Centrale, împotriva trupelor maximaliste, pentru ca Basarabia să rămână alipită de Ucraina. (*Lumina*, No. 108, 115, 119, 126, 127, 130, 139, 142, 146, etc.).

Şi astăzi, această absurditate este o realitate.

Din telegramele publicate în zilele din urmă, rezultă că România se află în stare de războiu cu Rusia, că armata română «în urma unei înţelegeri prealabile cu Secretariatul general al Ucrainei şi cu republica liberă a Basarabiei», înaintează asupra Chişinăului şi a Odesei.

Dar Basarabia, în «Sfatul Ţării» din Chişinău, a declarat că nu înţelege să fie anexată de către România, iar Ucraina şi-a afirmat în mod neîndoelnic pretenţiunile asupra Basarabiei ca şi asupra Crimeei, în calitate de moştenitoare a imperiului rus la ţărmurile Mării Negre.

Aşa dar, din capriciu, n'am voit să luptăm pentru Basarabia când ea îşi îndrepta braţele spre noi, implorându ne s'o liberăm de sub jugul Ţarilor. Am blestemat pe basarabenii cari, cu revendicările lor, tulburau luna de miere a Regatului Român cu «călăul încoronat» al moldovenilor de peste Prut.

Iar acum să pornim la Chişinău, — pentru ce? Ca să călcăm această voinţă a Basarabiei *libere*, Basarabie liberată *fără concursul nostru*, chiar *împotriva noastră*, numai din cauza prăbuşirii aliatului nostru, prin armele inamicilor noştri?

Şi în ce moment? Când Ucraina este pe cale a încheia pace la Brest-Litovsk.

Sau guvernul din Iaşi intră în războiu cu Rusia maximalistă, fără să fi încheiat pace cu Puterile Centrale, cu gândul de a-l duce şi împotriva Ucrainei, care nu renunţă la Basarabia?

Situaţia este şi mai grozavă, căci ce a făcut guvernul din Iaşi, ca să câştige inimile basarabenilor? Dacă Basarabia n'a fost recucerită la vreme, împotriva răpitorului, astăzi ea nu mai poate fi câştigată decât prin voinţa liberă a fiilor ei, în luptă atât împotriva Sovietului din Petrograd cât şi a Radei din Kiev, şi... *cu ajutorul Puterilor Centrale!*...

Altfel, repet, căci am mai avut prilejul să spun aci: prin simpla denunţare a armistiţiului, încheiat numai prin intermediul generalului Scerbacev, neamul nostru este ameninţat de un dezastru în faţa căruia rămâne mută imaginaţia omenească.

www.dacoromanica.ro

Suntem oare condamnaţi să ne rostogolim până în fundul abisului?

Iar pe «bătrânul cetăţean» îl rog să-şi dea sie-şi răspunsul în conştiinţă, dacă îmi este ertat să tac, când mi-a fost dat blăstemul acestui dar de a prevedea zi cu zi îngrămădirea de dezastre...

Viaţa nu se opreşte şi îndatoririle ei nu încetează, nici în urma înfrângerii şi a ocupaţiunii.

3 Februarie

XXX

PESTE PRUT...

Nu mai poate fi nici o îndoială.

Un comunicat oficial al Sovietului din Petrograd ne face cunoscut starea de războiu dintre Republica Rusă şi România, căreia i se atribue scopul de cucerire a Basarabiei.

Pentru orice Român, realipirea Basarabiei, care ne-a fost atât de mişeleşte răpită sub regimul ţarist, nu poate însemna de cât triumful dreptului şi al dreptăţii.

Dar poate avea chemarea de a realiza acest mare act naţional, guvernul din Iaşi?

Domnii din Iaşi, cu ajutorul unei prese plătite de rublele ţarului, cum a fost dovedit din actele oficiale publicate din Petrograd, ne acuzau de trădare şi vânzare de neam pe cei care susţineam că, în momentul istoric actual, aspiraţiunile naţionale ale Românilor trebuesc îndreptate peste Prut.

Cine trăda neamul, întrebăm noi acuma? Noi, cari de pe atunci prevedeam că vremurile s'au împlinit, cum astăzi îşi pot da seama şi orbii? Sau aliaţii călăilor Basarabiei, cari au jertfit ţara ca să veşnicească lanţurile Moldovei de peste Prut?

Adevărul cel sfânt pe care îl afirmam noi, puterea însăşi a realităţii, s'au dovedit mai tari şi mai mari decât toate calomniile ce ni se aruncau în faţă, decât toate declamaţiile fătarnice şi toate elucubraţiile fantastice cu cari, trei ani de-a rândul, a fost ameţit poporul acesta.

Ca o supremă reabilitare pentru noi şi neîndurată acuzare pentru ei, armata română se luptă astăzi în Basarabia şi pentru Basarabia.

www.dacoromanica.ro

Dar roata Istoriei nu se întoarce.

Acum trei ani, am fi putut trece Prutul ca *liberatorii*, primiți cu brațele deschise de frații robiți de un veac,— astăzi guvernanții din Iași intră acolo ca cuceritori, împotriva voinței Basarabiei libere, exprimată în «Sfatul Țării», după ce Basarabia a fost hulită și blăstămată pentru nădejdiile ei, până și în incinta Parlamentului din București, în aplauzele slugilor țarului Nicolae.

Acum trei ani, și chiar în orice moment înainte de ziua fatală de 27 August 1916, România putea intra în luptă pentru revendicarea dreptului ei neprihănit asupra Basarabiei, afirmat în fața lumei întregi la Congresul din Berlin, de către Mihail Cogălniceanu și Ion Brătianu bătrânul. Și, în fața prăbușirii Rusiei țariste, mai poate fi un singur om în țara aceasta care să nu vadă astăzi cât de sigură și glorioasă ar fi fost acțiunea armatei române, care ar fi trecut Prutul atunci, având și chezășia sprijinului de peste Carpați și de peste Duunăre?

Și în ce condițiuni morale și materiale este încinsă astăzi lupta? Și cu ce sorți de izbândă?

Oamenii cari au pornit un războiu, întorcând spatele Basarabiei, braț la braț cu Sasonov, Stuermer și Polivanov, după prăbușirea tuturor planurilor lor, după atâtea păcate și atâtea rușini, când, prin vina lor, toată țara e o singură rană sângerândă, — tot ei să fie în măsură de a folosi pentru neamul acesta poate ultimul prilej de mântuire ce i-se înfățișează?

Prilejul acesta nu mai poate, nu trebue să servească numai ca un punct de plecare pentru o nouă aventură, un nou dezastru, o nouă rușine.

Armatei române nu i este ertat să treacă Prutul, numai ca un instrument de acțiune contra-revoluționară și generalul ei comandant să fie numai un simplu tovarăș al lui Kaledin sau Scerbacev.

Altfel, catastrofa e inevitabilă și am primi o lovitură de moarte.

Rog, în ceasul acesta mare, pe fiecare Român să cugete:

Războiul pornit la 27 August 1916, nu este încă sfârșit. Armistițiul, pe care guvernul din Iași nici n'a voit să-l închee, poate fi revocat în orice moment.

Cum dar oștirea din Moldova ar putea duce din nou lupta pe două fronturi, și cu flancurile descoperite? Izolată, încercuită din toate părțile, — de unde îi pot veni armele, munițiunile, proviziunile?

www.dacoromanica.ro

Mai mult.

România, care e astăzi în războiu cu Puterile Centrale și cu Rusia, mâine poate fi nevoită să-l ducă și împotriva Ucrainei și a Căzăcimii Donului.

Comunicatele spun, în adevăr, că guvernul din Iași e înțeles cu Rada din Kiev.

Dar e sigură Rada din Kiev de zilele ei?

Chiar Rada Ucraineană, care are nevoe de trupele românești numai în vederea luptelor interne, și-a manifestat pretențiunile la Basarabia, și nu înțelege să renunțe la ea, socotindu se moștenitoarea imperiului rus pe țărmurile Mării Negre.

Apoi, Rada Ucraineană și-a afirmat intențiunile pacifice, cu mult mai multă putere, decât guvernul maximalist. Pentru ea, pacea cu Puterile Centrale ar fi un ajutor cu mult mai eficace împotriva maximalismului, decât acțiunea micei oștiri române. Ea ar dispune atunci de trupe cu mult mai numeroase.

Dar, ce e și mai rău, la Brest-Litovsk sunt reprezentate astăzi *două guverne* ucrainene: Rada, cu Secretariatul General din Kiev pe de o parte, și Sovietul maximalist din Harcov, pe de alta.

Care din ele va fi guvernul de mâine al Ucrainei? Rada? Dar atunci pacea dintre Puterile Centrale și Ucraina va fi imediat încheiată. La Brest-Litovsk, reprezentanții Puterilor Centrale, cu drept cuvânt se opun pretențiilor d-lui Trotzki de a exclude dela tratative pe delegații Radei. Și în cazul păcii, cum rămâne România, cu acțiunea ei de peste Prut, în fața Puterilor Centrale?

Va birui Sovietul maximalist din Harcov? Dar pentru acesta, guvernul din Iași, ca și pentru Sovietul din Petrograd, nu este decât un complice al contra-revoluționarilor.

Scylla și Charybda...

Nu știu în care din aceste două ipoteze ar fi dezastrul mai grozav...

Imi va fi dat până la sfârșit să strig în pustiu? Nu se vor opri nici de data aceasta la marginea prăpastiei, autorii atâtor calamități?

Nu mai putem avea, nu mai avem dreptul de a hrăni vre-o iluzie asupra oamenilor din Iași.

Numai lichidarea urgentă a trecutului nenorocit, ne mai poate deschide perspective mai fericite pentru viitor.

Dar numai alți decât vinovații din 1916, ar avea tăria

www.dacoromanica.ro

și putința de a pune, la vreme și *cu cinste*, capăt războiului cu Puterile Centrale și a ne deschide, liberă de dărâmăturile politicei nefaste, cărarea viitorului.

Și privesc, plin de spaimă și totuși de nădejde îndărătnică, în juru-mi și dincolo de zid...

4 Februarie.

XXXI

HOTARÎREA DIN BREST-LITOVSK

Imediat după revoluția maximalistă, când era clar că guvernul din Petrograd va propune pacea și va cere armistițiul, am pus întrebarea: care va fi situația guvernului din Iași, în această ipoteză?

Și am relevat îndată că, în această situație, în urma triumfului maximalismului: «Trădarea lui Stuermer» ar «fi fatal urmată de «trădarea lui Trotzki sau Kaledin»...

«Și ce ar putea face cei din Moldova, pentru a dejuca «trădarea»?

«Căci regimul din Iași nu e măcar, în realitate, *alături «de Rusia*, mai just ar fi să spunem că e *prizonier al Rusiei!*

«Cum ar mai putea, în adevăr, guvernanții din Iași re«sista la orice ar propune sau *ar consimți* pentru ei Rusia? «Rusia a mai tratat doar, odată, pentru noi, ca *aliata* «noastră»... (*Lumina*, No. 84 din 24 Noembre 1917).

Peste câteva zile, când armistițiul a și fost cerut de către Rusia, arătam primejdia care ne amenință și din cauza războiului civil, în mijlocul căruia urmează să fie duse tratativele de pace, pentru că guvernul din Iași ar fi, inevitabil, prins în vârtejul revoluției rusești, și atunci România ar fi de sigur sacrificată la încheerea păcii, care ar putea să fie încheiată pe seama ei. (*Lumina*, No. 87 și 88 din 27 și 28 Noembrie 1917).

Evenimentele, zi cu zi, confirmau și chiar întreceau temerile noastre.

La 30 Noembrie am fost siliți să scriem:

«Orice minuni de echilibristică ar face regimul din «Iași, el va fi la urma urmelor silit să se pronunțe, dacă «nu s'a și pronunțat până acuma, pentru unul din par«tidele cari își dispută astăzi puterea supremă în Rusia, «și astfel să fie atras și el în vâltoarea revoluțiunii.

«Atunci în adevăr totul ar fi pierdut. Ispitei de a ne

www.dacoromanica.ro

«trata ca un obiect de compensaţie, pe care ar avea o «orice guvern rus în această situaţie, s'ar mai adăogi şi «patima de răzbunare, atât de violentă în toate revolu-«ţiunile»,..

Dar regimul din Iaşi nu mai avea nici tăria sufletească, nici putinţa materială, ca să se poată opri pe această pantă fatală.

Una după alta, cu o repeziciune vertiginoasă, veneau veştile despre conflictul dintre guvernul din Petrograd şi România: guvernul din Iaşi a fost acuzat de uneltiri contra-revoluţionare, — în sfârşit, lucrurile au ajuns până la ruptură şi chiar până la începerea formală a ostilităţilor.

Faţă de atitudinea Sovietului din Petrograd, guvernul din Iaşi nici nu avea altă alternativă, cum am arătat încă de acum patru săptămâni, decât: sau să abdice de la suveranitatea Ţării şi să se plece sub tutela maximalistă, sau să accepte toate consecinţele rupturii.

Dar nici o minte sănătoasă n'ar putea admite posibilitatea pentru România de a porni la războiu împotriva Rusiei, fără a încheia, mai întâiu, măcar pacea cu Puterile Centrale.

«Orice părere am avea, — scriam în acest loc, la 19 «Decembrie trecut, — despre marii noştri strategi, dar astfel «de nebunie n'ar îndrăzni-o nici cel mai mare dintre ei, «nici măcar ilustrul d. general Iliescu». *(Lumina,* No. 109).

Niciodată n'am crezut că evenimentele îmi vor dovedi, că am avut o prea bună părere despre strategii şi bărbaţii de Stat ai României...

România *se află* acuma în războiu, atât împotriva Puterilor Centrale, cât şi împotriva Rusiei, în momentul în care ambii inamici tratează la Brest-Litovsk despre pace.

Dacă şi înainte, în situaţia de fapt a ţării noastre, pentru România era primejdios de a se prezenta la Brest Litovsk alături de Rusia, ce ne aşteaptă acuma, când cele două lagăre inamice pot încheia între ele o pace, în absenţa României, şi chiar în timpul ostilităţilor din amândouă părţile împotriva ei?...

Să nu uităm că tot în absenţa României a fost încheiat armistiţiul la Brest-Litovsk.

In aceste condiţiuni, dacă factorii responsabili pentru destinul nostru nu-şi vor face datoria *la timp*, la Brest-Litovsk se va hotărî *fără* România, dar *pentru* România.

Spun «pentru România», fiindcă, odată ce toţi veciuii noştri de la Sud, dela Apus, de la Nord şi dela Răsărit,

www.dacoromanica.ro

cari cu toţi sunt reprezentaţi în una din cele două tabere, se vor înţelege în lipsa noastră şi chiar împotriva noastră, este evident că pacea va fi încheiată şi pe seama noastră.

Ce interes ar putea avea, în adevăr, în cazul acesta, Puterile Centrale, să se opună vreunei pretenţiuni formulate în dauna noastră, de vreunul din inamicii lor sau din aliaţii lor actuali?

Avem dreptul să pretindem să fim apăraţi de acei, împotriva cărora am declarat războiul în 1916, în condiţiunile cunoscute?

Iar în ce priveşte pe d. Trotzki, faţă de textul comunicatului prin care se aducea la cunoştinţa publică ruptura cu România, socot că nici optimismul atât de robust al concetăţenilor noştri nu poate nutri nici o iluziune...

Ucraina?

Ucraina pacifistă, care a mers la Brest-Litovsk, călcând în picioare speranţele Înţelegerii?

Ucraina, care se proclamă moştenitoarea imperiului rusesc la Marea Neagră, şi îşi afirmă drepturile în Basarabia?

Ucraina care, chiar prin faptul încheerii păcii nu ar avea măcar nevoe de sprijinul trupelor române împotriva regimului maximalist?

Pentru numele lui Dumnezeu, să avem odată tăria de a privi lucrurile în faţă:

Chiar dacă vom face abstracţie de eventualitatea biruinţii Radei maximaliste diu Harcov, în ipoteza cea mai prielnică pentru România. — ce folos ar mai putea trage Ucraina din forţele noastre militare, rămase, după încheerea păcii, izolate în faţa inamicilor, cari n'ar mai avea nici o altă preocupare pe acest front?

Numai nişte vizionari iremediabili nu pot vedea tristul adevăr, în toată goliciunea lui.

In asemenea împrejurări, la Brest-Litovsk se va da o hotărîre împotriva României, definitivă şi executorie...

Nădejdea în apelul sau recursul la Democraţiile Apusene ar fi condamnată la o nouă şi amară decepţiune.

E o vinovată naivitate de a crede că Înţelegerea din Apus, reuşind chiar, mai târziu, să-şi realizeze revendicările proprii, ar mai putea întreprinde şi un războiu împotriva Germaniei, Austro Ungariei, Rusiei, Ucrainei şi celorlalţi cointeresaţi, numai pentru ca să caseze deciziunea dată de ei la Brest-Litovsk, împotriva României.

Cartea plină de învăţăminte a Istoriei, e oare închisă cu şeapte peceţi pentru oamenii noştri de Stat?

www.dacoromanica.ro

„Numai o acțiune imediată, — adică *înainte* de a fi căzut hotărîrea din Brest-Litovsk, — ne-ar mai putea mântui.

„Dar această acțiune nu e deschisă pentru tovarășii d-lor Scerbacev și Kaledin, cari, cu ajutorul acestor generali răzvrătiți, nu se gândesc decât să-și creeze noui titluri la vana recunoștință a d-lor Lloyd George sau Georges Clemenceau...

5 Februarie.

XXXII

SCHIMBARE DE FRONT?...

Pe cât se pare, învățămintele realității n'au fost cu totul pierdute și pentru Iași.

O telegramă de eri ne aduce, din Iași și din Petrograd, svonuri cari, deși nu sunt încă confirmate, nu sunt mai puțin semnificative pentru situație.

Ni se spune că «Liga ofițerilor», formată de curând în armata română, ar fi înmânat regelui Ferdinand și generalului Averescu o adresă, prin care cere pacea cu Puterile Centrale.

Un ziar din Odesa, «*Raboci Listok*», publică știrea că ultimele evenimente din Moldova ar fi provocat o schimbare radicală în ideile regelui Ferdinand, în această privință. La Petrograd se crede, foarte serios, în posibilitatea tratărilor dintre România și Puterile Centrale.

Sunt interesante și motivele aduse pentru această schimbare la față:

Maximaliștii, ni se spune, vor rămânea ostili României și pe viitor. După ultimele perturbațiuni și schimbări interne din Rusia, alipirea României la Rusia e cu desăvârșire exclusă. Numai alipirea la Puterile Centrale ar putea scăpa România de complecta izolare, politică și economică, și ar da putința să-și afirme aspirațiunile asupra Basarabiei.

Cetitorii pot găsi în aceste rânduri rezumatul considerațiunilor pe cari, de atâtea ori, le-am desvoltat în aceste coloane. In special, în articolul «*Orientare spre Rusia?*» (*Lumina*, No. 64 din 4 Noembrie 1917), se poate găsi aproape textual această argumentare.

www.dacoromanica.ro

Insă, în presupusa adresă a «Ligei ofiţerilor» din Moldova, se resfrânge şi o teamă caracteristică, în ce priveşte înrâurirea curentelor revoluţionare din Rusia, asupra situaţiunii din România.

Mai cu seamă această notă ne face să credem în autenticitatea informaţiunii. Cu atât mai mult, cu cât în acelaş timp, «*Times*» publică şi un interview al d-lui Trotzki, care, cu drept cuvânt, poate inspira toate temerile, cercurilor guvernamentale din Iaşi.

Iată, textual, declaraţia conducătorului politicei externe din Rusia, care tăgăduieşte că Republica Rusă ar fi declarat războiu României:

«Noi ducem războiu, spune d. Trotzki, numai împotriva «generalilor români şi împotriva burgheziei româneşti, «care ar fi declarat războiu soldaţilor ruşi şi organizaţiu«nilor noastre democratice de pe front. Noi nu luptăm îm«potriva poporului român. Intre proletarii ruşi şi români «vom stabili o colaborare. Trebue să chemăm la viaţă un «guvern românesc democratic, şi să-i dăm tot concursul «nostru moral şi material. *Noi vom pune la dispoziţia acestui «guvern, aurul din tezaurul românesc, sefestrat la Moscova.* «Vom proceda însă fără nici o cruţare împotriva *vechiului* «guvern românesc».

Dacă situaţia obiectivă şi dacă consideraţiunea interesului obştesc, au fost neputincioase de a inspira guvernanţilor din Iaşi acţiunea necesară, vom avea poate norocul ca primejdia personală, care rezultă din ameninţările d-lui Trotzki, să tragă mai mult în cumpănă...

Pentru oricine cunoaşte mentalitatea cercurilor noastre diriguitoare, nici măcar faptul, că unei schimbări de front i-ar fi precedat vre-o manifestare a unei «Ligi a ofiţerilor» create *ad hoc*, nu are nimic extraordinar

Aş putea chiar să construesc de pe acum discursul d-lui Take Ionescu, ale cărui resurse sunt întotdeauna inepuisabile, pentru a justifica politica genială, care a dat asemenea rezultate minunate.

Marele nostru orator şi bărbat de Stat, a prevăzut totul şi a calculat totul. A prevăzut şi înfrângerea armatei noastre, care a fost dusă automatic, de peste Carpaţi şi de peste Dunăre, în direcţia sea mai normală, — în Basarabia. El a prevăzut şi prăbuşirea forţei militare a Rusiei şi revoluţiunea, şi tocmai de aceea s'a pus în serviciul ţarului Nicolae, ca să ne putem apoi războiu mai cu temeiu împotriva maximaliştilor. Iar dacă am rupt tratatul cu

www.dacoromanica.ro

Puterile Centrale, pentru a ne alipi la Înţelegere, acum cel puţin, la încheerea păcii cu Puterile Centrale, restabilim echilibrul şi creăm cea mai splendidă situaţie, cu cele mai vaste perspective: ne-am creat dreptul la recunoştinţa Înţelegerii, pentru care ne-am jertfit, iar, faţă de Puterile Centrale, e cu atât mai dulce îmbrăţişarea după o mică ceartă trecătoare...

Ne putem dar aştepta la glorie şi la profit....

Un om neiscusit în arta de guvernământ şi în meşteşugul diplomaticesc, şi-ar putea permite o întrebare indiscretă:

Dacă totul a fost prevăzut, nu era mai simplu decât acest plan genial, ca România să fi aşteptat până în primăvara 1917, pentru ca prăbuşirea forţei militare ruseşti, care ar fi fost mai completă fără distragarea, în 1916, a contingentelor îndreptate împotriva noastră, — şi revoluţia, care ar fi venit în acest caz mai repede, să fi găsit intactă puterea noastră?

Rezultatele, în acest caz, ar fi fost mai sigure şi n'ar fi fost plătite cu atâtea umilinţe, cu ruina ţării, cu năprasnica şi zadarnica risipire de vieţi.

Dar aş fi dispus să nu fac mare pricină pentru toate acestea, cu o condiţie: ca guvernul din Iaşi să fie în măsură de a încheia *la timp* o pace onorabilă.

Din nenorocire, în situaţia în care s'a pus şi în care a pus ţara, — nu o poate face.

In momentul de faţă, România nu este reprezentată la Brest-Litovsk şi, rămânând în războiu cu Puterile Centrale, e încurcată şi în luptele interne din Rusia.

Dacă, înainte de încheerea definitivă a păcii din Brest-Litovsk, România nu va face pasul hotărîtor, va fi prea târziu. Acţiunea de peste Prut ar rămânea atunci numai ca o nouă şi sinistră aventură, — indiferent dacă tratatul de pace din partea Ucrainei va fi semnat de Rada din Kiev, care n'ar mai avea nevoe de trupele generalului Averescu, sau de Rada maximalistă din Harkov, care s'a asociat la acţiunea vestită de d. Trotzki, pomenită mai sus.

Ce este şi mai rău: după telegramele de astăzi, şi Basarabia trimite delegaţi la Brest-Litovsk. Dacă în tratatul de pace va fi cuprinsă şi „republica moldovenească" de peste Prut, în ce situaţie s'ar trezi armata noastră, surprinsă pe teritoriul ei?

Nu mai insist...

www.dacoromanica.ro

Dar, în orice caz, dacă s'ar adeveri schimbarea de front despre care vorbesc telegramele, s'ar deschide cel puţin posibilitatea de acţiune pentru alţii, dacă nu pentru boerii din Iaşi.

Peste puţine zile vom şti cum stăm, — şi să dea Cel-de-sus ca să nu fie prea târziu.

6 Februarie.

XXXIII

RADA DIN KIEV ŞI GUVERNUL DIN IAŞI

Ucrainenii au o zicătoare : „S'a legat dracul cu pruncul", — pentru a caracteriza o asociaţie în care inexperienţa sau naivitatea unui tovarăş îl face să cadă fatal victimă a astucităţii sau perfidiei celuilalt.

Mi-am adus aminte de această zicătoare, cetind recentul discurs al preşedintelui Radei Centrale din Kiev şi gândindu-mă la relaţiunile dintre România şi Ucraina.

«Oratorul, — spune telegrama, care rezumă cuvântarea «d-lui profesor Hruşevski, — şi-a exprimat sentimentul «adânc de satisfacţie faţă de uriaşele succese realizate de «Rada Centrală, în cursul celor nouă luni ce au trecut de «la înfiinţarea ei. Din punctul de vedere politic, activi-«tatea Radei Centrale a fost extraordinar de rodnică şi «a realizat mai mult decât scopurile ce şi le propusese «la început».

Preşedintele Radei ucrainene are tot cuvântul să fie mulţumit.

Să ne gândim, în adevăr, în ce situaţie a găsit Marele Războiu poporul ucraineau.

Mai bine de două sute cincizeci de ani Ucraina era mai puţin decât chiar o „expresiune geografică". Dreptul public rus nu recunoştea nici existenţa Ucrainei, nici a poporului ucrainean. Chiar cuvântul „Ucraina" era prohibit. Descendenţii ostaşilor lui Bogdan Hmielnitzki erau împrăştiaţi prin mai multe gubernii ruseşti, ca oricare altele, fără nici o legătură între ele. Arta administrativă rusă s'a exercitat chiar să croiască guberniile astfel, ca ele să cuprindă cât se poate mai mult din populaţiile străine, mărginaşe vechei Ucraine.

N'a fost autorizată nici o şcoală ucraineană, nu era

www.dacoromanica.ro

ertat să treacă, peste hotarele imperiului, nici o singură carte în limba lui Taras Şevcenko.

Dacă cultura ucraineană n'a pierit cu totul, aceasta s'a datorit numai focarului din Galiţia Orientală.

Tot în Austria, la începutul războiului, s'a format «Societatea pentru emanciparea Ucrainei», cu ramificaţiuni la Berlin, în Elveţia şi în alte State neutrale.

Bine înţeles, în Statele Înţelegerii, care lupta pentru «libertatea micilor naţiuni», cenzura nu tolera nici cea mai mică menţiune despre timidele încercări ale acestei naţiuni, care cuprinde aproape 40 de milioane de suflete şi este aşezată în masse compacte pe un teritoriu mai întins decât Germania, Franţa, Italia sau Insulele Britanice, fiecare în parte.

Incercările acestea au fost, în adevăr, foarte timide: sărmanul popor, oprimat peste două veacuri şi jumătate, era gata să se mulţumească cu recunoaşterea fiinţei sale etnice şi cu acordarca oricărei autonomii *culturale*.

Mi-aduc aminte de adresa de mulţumire, pe care am primit-o din partea Comitetului «Societăţei pentru emanciparea Ucrainei», ca şi din partea mai multor profesori ai Universităţii din Lemberg, pentru simplul fapt că, într'un discurs din Cameră, am amintit, printre alte victime ale ţarismului, şi Ucraina!

Bieţii oameni, nu erau deprinşi cu atâta atenţiune din partea parlamentarilor sau universitarilor străini.

După izbucnirea revoluţiunei din luna Martie 1916, Ucrainenii s'au mărginit să revendice o autonomie foarte modestă pentru ţara lor în sânul Republicei Ruse. Dar conducătorii lor au dat dovadă de mare talent politic şi de multă cunoştinţă a oamenilor şi a lucrurilor.

Rada Centrală, care s'a organizat la Kiev sub preşedinţia fostului profesor de Istorie dela Universitatea din Lemberg, a şi început îndată tratările cu guvernul provizor din Petrograd.

In aparenţă, aceste tratative au dat rezultate insignifiante: Ministerul Kerenski a recunoscut oarecari atribuţiuni administrative şi politice unui «Secretariat general» al Ucrainei, numai asupra a cinci din gubernii, locuite de Ucraineni. N'au fost recunoscute drepturi Ucrainei, nici la reprezentaţiunea internaţională, nici măcar la separarea contingentelor ucrainene din organizaţiunea unitară a armatei ruse.

www.dacoromanica.ro

Dar, în realitate, succesul a avut o semnificaţie covârşitoare pentru viitorul Ucrainei.

In acel moment, Statul Rus, prin organul guvernului din Petrograd, nu numai că a recunoscut Ucraina ca subiect de drept ce n'a fost admis de legislaţia imperială, dar legătura dintre Rusia şi Ucraina, de atunci era întemeiată pe tratatul formal dintre cele *două State.*

Oamenii cari au stat în fruntea Radei Centrale, — cu experienţa pe care le-o dăduse luptele politice dintr'un Stat ca Austria, cu un drept public atât de variat şi complicat în ce priveşte diferitele naţionalităţi din care se compune,— puteau, pe această bază, construi cu siguranţă viitorul naţiunii lor, aşteptând în linişte desfăşurarea evenimentelor.

Tulburările şi revoluţiunile ulterioare, le-au dat prilejul de-a extrage din acest prim rezultat, mai mult decât cei mai îndrăzneţi dintre ei puteau visa vre-odată.

Mai întâiu, Rada Ucraineană s'a folosit de prilejul revoluţiei maximaliste, pentru ca să nu recunoască Sovietul Comisarilor Naţiunii, din Petrograd. Ea a declarat apoi, că va aştepta formarea unui guvern legal al Republicei Ruse, iar până atunci îşi asumă plenitudinea puterii de Stat, asupra teritoriilor Ucrainei.

Asigurându-şi astfel simpatiile Înţelegerii, care n'a recunoscut nici ea Sovietul din Petrograd, Rada Centrală a îndrăznit un nou pas, care iarăş, în aparenţă, nu schimba mult sitnaţia ei, dar în realitate săvârşea o adevărată şi mare revoluţie.

In ziua de 20 Noembrie 1917, Rada Ucraineană publică un «Universal» prin care, continuând să şi exprime voinţa de a rămânea în legătură cu Rusia, totuşi afirmă că această legătură nu poate rezulta decât din *înfiinţarea unei alianţe federative* a tuturor republicilor zămislite din desfacerea imperiului. Această alianţă presupune iniţiativa Ucrainei însăşi şi consimţimântul liber al tuturor republicilor. Astfel soarta Ucrainei nu mai putea atârna de hotărîrea vreunui organ central al Rusiei, nici măcar de Adunarea Constituantei pan-rusă.

In acelaş timp, «Universalul» declară că, *până la formarea* Federaţiunii ruse, republica ucraineană înţelege să întreţie relaţii internaţionale independente de guvernul din Petrograd.

Statele Înţelegerii nădăjduind să menţină în războiu

www.dacoromanica.ro

măcar Ucraina, au şi recunoscut această situaţie şi au trimis reprezentanţii lor diplomatici la Kiev. Atunci... Ucraina a trimis pe delegaţii ei la Brest-Litovsk, unde independenţa ucraineană, «până la formarea federaţiunii ruse», a fost recunoscută atât de Puterile Centrale cât şi de Rusia însăşi.

Dar spre uimirea atât a Înţelegerii cât şi a guvernului din Petrograd, delegaţiunea ucraineană, în fruntea căreia se afla tot un galiţian, d. Holubovici, a dovedit un spirit de conciliaţiune dezesperant, şi a ajuns să stabilească principiile generale de pace dintre Ucraina şi Puterile Centrale...

Iar când guvernul din Petrograd a încercat, prin organul d-lui Trotzki, să revie asupra consimţimântului dat, Ucraina s'a declarat pur şi simplu suverană şi independentă, fără să mai vorbească de „formarea federaţiunii ruse"!...

Ca final, telegramele de eri au vestit lumii un ordin al ministrului de marină din Kiev, prin care se pune în vedere marinei ucrainene din Marea Neagră că «orice rela-«ţiuni cu guvernul vreunui *Stat străin,* fie al *Rusiei* sau «oricare altul, vor fi pedepsite ca trădare de Stat»...

Aşa dar, mulţumită vrednicilor ei conducători, Ucraina a ajuns un Stat suveran, şi o mare Putere europeană, al cărei cuvânt e preţuit de prieteni şi de inamici...

Cu aceşti oameni au venit în contact bărbaţii de Stat ai României, cari au dat dovadă de atâta pregătire, în cât, în ajunul războiului, ignorau existenţa Ucrainei, şi cari au condus barca Statului cu atâta artă, în cât, dintr'un Stat independent, cu cele mai vaste perspective, România, sfâşiată între armatele inamice şi trupele maximaliste, este astăzi la discreţia guvernului din Kiev.

De sigur, bărbaţii din fruntea Radei Ucrainene vor şti să tragă toate foloasele pentru noua republică şi din această conjunctură.

Iar trecutul marilor noştri bărbaţi de Stat şi strategi, răspunde şi de perspectivele pe cari le deschide această situaţie, pentru viitorul ţării, care are cinstea şi norocul de a fi guvernată de ei...

7 Februarie.

www.dacoromanica.ro

XXXIV

NICOLAE IORGA ŞI NICOLAE ROMANOV

Zilele trecute ne-au parvenit mai multe jurnale din Iaşi, cari, prin sine însesi, dovedesc o atmosferă schimbată în cercurile diriguitoare de acolo.

Până acum, dacă puteam pune foarte rar mâna pe vreun ziar din Moldova, nu prea am regretat această lipsă. Aceste chlorotice foi, sub presiunea cenzurii d-lui I. G. Duca, nu se puteau abate de la tonul poruncit de nădejdi trandafirii şi apologii searbede ale politicei guvernamentale. Situaţia tristă a ţării şi a oştirii noastre, nu se reflecta aproape de loc în ele.

Dar destinul inexorabil care a silit armata românească să treacă Prutul, necesitând justificarea acestui act, a provocat mărturisiri retrospective, cu atât mai preţioase, cu cât şi ele nu sunt numai tolerate de cenzură dar, vădit, şi inspirate din sferele guvernamentale. De altfel, în aceste ziare, e publicat şi un număr de comunicate oficiale pe acelaş diapazon.

Ne permitem câteva spicuiri.

A tout seigneur toute honneur.

Cetitorii noştri au putut lua eri cunoştinţă de un articol al d-lui Nicolae Iorga, din *„Neamul românesc"*.

In stilul său, cam bombastic şi adesea nesincer, — stilul d lui Iorga din ultimii ani, — savantul nostru istoric face mărturii, extra-ordinare pentru acest temperament pururea nepocăit, relativ la consecinţele politicei susţinute odinioară de d-sa, cu atâta energie şi patimă necruţătoare.

D. Iorga recunoaşte că dezamăgirile d-sale sunt anterioare revoluţiei din Martie.

„Am îndurat şi am tăcut multă vreme, — scrie d-sa în „numărul din 27 (11) Ianuarie al *„Neamului românesc"*, — „cum înduraserăm şi tăcuserăm înainte, sub vechiul regim, „când vedeam *zăbăvi voite* în clipe hotărîtoare pentru „soarta noastră, când îmtâmpinam *rezistenţe mute,* dar cu „atât mai puternice, la legitima cerere de ajutor, când „constatam că se priveşte ca *un teritoriu duşman, prădat „astăzi,* **anexat mâne**, scumpul nostru pământ moldo„venesc, când auziam din sate strigătele desnădăjduite „ale *bărbaţilor loviţi* şi ale *femeilor batjocorite,* când la amin-

www.dacoromanica.ro

„tirea de către noi a faptului că ei, oaspeții *cărora le „dădeam totul, chiar riscând a muri de foame*, sunt aliați, ni „se răspundea: **nu aliați, ci protectori**"...

Așa dar unul din principalii inspiratori ai politicei ententiste și ai alianței cu Rusia, mărturisește acum că aliații noștri, imediat ce le-am deschis hotarul, încă sub vechiul regim, ne-au tratat ca o *țară dușmană*, care urmează să fie *anexată*, că ei își adaptau acțiunea, din primul moment, acestui scop, — de aci dezastrul militar și acele „zăbăvi voite" și „rezistențe mute", față de orice cerere de ajutor.

Mai mult.

D. Iorga și complicii săi au tăcut și au îndurat și aroganța și cinismul cu care li se arunca în față voința de cotropire, când reprezentanții țarului Nicolae nu se recunoșteau *aliați* cu noi ci se afirmau ca *„protectorii"* noștri, — cu toate că „le dădeam totul, chiar riscând a muri de foame".

D. Iorga are grija să ne spună și în ce consta „protecțiunea" oamenilor împărătești: „țara prădată", „bărbați loviți", „femei batjocorite"...

Și savantul profesor de Istorie și academician, vădit crede că e spre lauda celor cari ne-au pus în această situație, că acestor „protectori" „li se dădea totul", „riscând să moară de foame" de sigur nu domnul Iorga și cu autorii politicei d-sale, ci biata populație nevinovată.

Și profesorul de Istorie și șeful de partid cu pretenții de bărbat de Stat, nu trage nici o concluzie din toate acestea? Pentru ce s'a aliat România cu Țarul Nicolae? Pentru victorie sau pentru înfrângere? A fost ruinată țara, distruse sute de mii de vieți, pentru ca Țarul Nicolae să fie înfrânt și apoi răsturnat, sau pentru ca să fie realizate scopurile mărturisite ale politicei sale, — dominațiunea în Balcani și stăpânirea Constantinopolului?...

Atunci, de ce se indignează d. Iorga de consecințele logice și necesare ale eventualei victorii a Rusiei țariste, — protectoratul și ulterioara anexare a României?

Cine este vinovat dar, pentru ceeace neamul românesc „a îndurat în tăcere?".

Oamenii țarului, cari, în serviciul scopurilor seculare ale Impărăției, s'au purtat și acuma cum s'au purtat în toate cele zece năvăliri ale oștirilor rusești în Țările românе, în cursul celor două secole din urmă?

www.dacoromanica.ro

Sau marii noştri patrioţi, cari, nesocotind învăţămintele Istoriei şi raţiunea de Stat, au aruncat ţara sub picioarele Ţarului?

A înfăţişa astăzi consecinţele fatale ale unei politici ca rezultatul numai al „răutăţii" vre-unui ministru sau general rus, este o dovadă de o extremă naivitate şi de o vinovată uşurinţă.

Raţiunea de Stat, — care, dela Petru cel Mare, a mânat mereu oştirile ruseşti peste hotarul nostru, şi căreia de două ori i-a fost jertfit mai mult de jumătate din „scumpul nostru pământ moldovenesc", cum se boceşte astăzi academicianul nostru, — este mai puternică decât toate bunăvoinţele şi fanteziile individuale.

Şi dacă Rusia ar fi ieşit biruitoare, ajutorul ce i-l dădeam nu putea să ne ferească acum mai mult de „protectorat" şi „anexare", decât ajutorul ce i-a fost dat în trecut nu ne-a ferit de răpirea Moldovei de peste Prut, la 1812 şi 1878.

In cursul celor doi ani de neutralitate, de câte ori, în batjocurile d-lui Iorga şi tovarăşilor săi, am prevestit această fatalitate?...

Şi bocetele lor de astăzi pot ispăşi păcatul acesta?

Dar, măcar acuma, vede oare d. Iorga mai limpede?

Prăbuşirea forţei militare a Rusiei şi revoluţia, ne-au scăpat de urmările politice, al cărei sprijinitor entuziast a fost directorul *„Neamului românesc"*. Prin aceasta, se prăbuşea şi politica însăşi care ne a aruncat în mrejele ţarismului rus Dar găsit-au oare vinovaţii tăria morală pentru a salva ce se mai putea salva, mărturisindu-şi greşala?

D. Iorga se boceşte, caută să justifice amestecul în lupta dintre diferitele partide revoluţionare din Rusia şi-şi dă binecuvântarea pentru ocuparea Chişinăului, „după cererea comandamentului rus".

Dar şi acuma ca şi înainte, cum rezultă din aceste bocete şi din publicaţiunile oficiale, nici d. Iorga nici complicii săi din guvern, nu-şi dau seama de fatalităţile inexorabile ale situaţiunii şi de consecinţele logice şi necesare ale nouei îndrumări politice.

Aceasta însă va forma subiectul articolului de mâne.

8 Februarie

www.dacoromanica.ro

XXXV

„DUPĂ CEREREA COMANDAMENTULUI RUS"..

Aşadar, d. N. Iorga şi guvernanţii din Iaşi s'au convins, în sfârşit, că alianţa noastră cu Ţarul Nicolae a fost folosită de puternicul nostru aliat, numai în vederea unui eventual „protectorat" sau chiar a unei anexări şi, în scopul acesta, generalii şi miniştrii ruşi au contribuit, prin „zăbăvi voite" şi „rezistenţe mute", la dezastrul nostru.

Toate lamentaţiile de astăzi nu pot absolvi pe conducătorii acestui Stat pentru faptul că, sub pretextul „idealului naţional", s'au pus în serviciul politicei ţariste.

Dar, în sfârşit, forţa militară a Rusiei s'a prăbuşit. Ţarul Nicolae, în faţa căruia se prosternau patrioţii şi bărbaţii de Stat ai României, e prizonier la Tobolsk iar împărăţia lui este în plină dezagregare.

Şi-au văzut măcar acum limpede datoria, vechii aliaţi ai Ţarului Nicolae?

D. Iorga, iarăş, ne spune că multă vreme a îndurat şi a tăcut, faţă de toate nemerniciile şi silniciile unei armate în disoluţiune.

Iar acum, tot un puhoiu de lamentaţiuni:

„*Neamul românesc*" se plânge de: „părăsirea în mijlocul „luptei, pentru ca să se mântue odată, sub loviturile duş- „manului comun, cu armata românească, terorizarea cu „părăsirea frontului, care ar face imposibilă apărarea „noastră... O clipă măcar nu am fost trataţi ca nişte „prieteni, *deşi multă vreme ne-am făcut că nu înţelegem.* Am „fost aduşi, *fără a fi consultaţi*, la un armistiţiu pe care „nu l-am voit şi o pace s'a negociat şi se negociază, fără „cea mai mică preocupare că, în asemenea discuţii, poate „fi amestecată soarta unui popor care nu şi-a cântărit „jertfele..."

In sfârşit, şi mult răbdătorii tovarăşi ai d-lui Iorga au trebuit să ia măsuri, ca „aliaţii" — „să nu dea foc Moldovei dela un capăt la altul..."

Comunicatele oficiale complectează tabloul. Corespondenţa diplomatică, publicată în oficiosul „*România*", cu prilejul arestării d-lui Diamandi, stabileşte că Moldova flămândă, a fost silită să dea armatei ruseşti aproape o

www.dacoromanica.ro

sută de mii de vagoane cu hrană, cari n'au fost restituite, şi totuşi n'a fost ferită — „de incendii şi jefuiri ale fer-„melor şi caselor, de devastări de grădinării, aparţinând „proprietarilor şi sătenilor şi de incendieri ale sondelor „petrolifere. De asemenea numeroase biserici şi Liceul „din Botoşani, cu toate colecţiile lui, au căzut pradă „focului...".

Iar pentru a justifica intrarea în Basarabia, comunicatul oficial, publicat tot în *„România"* din 26 (13) Ianuarie a. c., mai complectează pomelnicul isprăvilor săvârşite de aliaţii noştri. Aflăm astfel că „bande răz-„vrătite din armata rusă opreau trenurile cu aprovi-„zionări pentru armata română şi cea rusească, şi dădeau „foc sau prădau depozitele de hrană", că au fost „de-zarmate şi batjocorite" detaşamentele de ardeleni, „mai mulţi din aceştia au fost chiar ucişi", „ofiţerii noştri au fost arestaţi"...

Multe, în adevăr, au fost „îndurate în tăcere" de către d. Iorga şi guvernanţii din Iaşi, chiar prea multe...

Dar pentru ce au fost îndurate? Şi au găsit ei, măcar acum, cuvântul potrivit şi acţiunea dreaptă?

Ceeace s'a întâmplat cu armata rusă în Moldova, s'a întâmplat, — şi pe o scară cu mult mai întinsă, — şi în Ucraina, şi în Finlanda şi în Rusia însăşi. Toată împărăţia înfăţişează astăzi acelaşi haotic şi destructiv clocot de noroade.

Lamentaţiile şi încriminările cari reduc totul la „răutatea" maximaliştilor, iarăş, dovedesc numai naivitate şi uşurinţă.

Când o revoluţie, politică şi socială, cuprinde un conglomerat de popoare atât de uriaş ca Rusia, scenele cari au provocat indignarea domnilor din Iaşi sunt de asemeni o fatalitate inexorabilă. Şi nimeni nu avea dreptul să se aştepte ca un Stat, căzut într'o astfel de catastrofă, să mai poată participa la războiul european ca o forţă reală şi activă.

Pentru conducătorii Statului Român, revoluţia punea imperios întrebarea, dacă scopurile pe cari şi le-au propus în acest război mai sunt realizabile. O revizuire a întregei concepţii care a fost la baza războiului României şi o îndrumare a acţiunii de Stat în consecinţă, se impunea. Vorbăria plângătoare nu poate duce la nimic, ci numai judecata dreaptă şi acţiunea bărbătească.

Guvernul însă din Moldova, întâiu „a îndurat şi a

www.dacoromanica.ro

tăcut" iar apoi, în acompaniamentul bocitoarelor *ex.officio*, a întreprins acțiunea din Basarabia.

Și, vai, în ce condițiuni!

Am arătat la vreme și am explicat motivele pentru cari „Sfatul Țării" din Chișinău, și-a arătat voința de a nu despărți Basarabia de Republica Rusă, pentru că „Rusia ar fi o țară cu mult mai liberă decât România"... A încercat guvernul din Iași, lichidând mai întâiu naufragiul din 1916, să împrăștie această atmosferă și să afirme dreptul nostru imprescriptibil asupra Moldovei orientale, care ne-a fost răpită prin fraudă și abuz de putere de către Rusia țaristă?

Recurgem la acte oficiale.

Comunicatul guvernului român, care ne aduce la cunoștință trecerea Prutului, se începe cu următoarele cuvinte:

„*Comandamentul rusesc ne-a cerut,* în urma intervenției Sfatului Țării" din Chișinău, să asigurăm, prin trimiterea de trupe române, ordinea în Basarabia..."

Iar manifestul generalului Presan către „cetățenii Republicei Moldovenești" ne spune deasemenea:

„Sfatul Țării Moldovenești ne-a cerut, *prin comandamentul militar rus,* să trecem Prutul..."

Așa dar, aceste documente mărturisesc că „Sfatul Țării Moldovenești" s'a adresat nu direct nouă, *ci comandamentului rus!* „Comandamentul rus",— direct numai el,— ne-a cerut „să trimetem trupe în Basarabia".

Și în ce scop? Documentele ne spun: „Să asigurăm ordinea în Basarabia", „să ne asigurăm linia Chișinău-Ungheni și să restabilim ordinea în *regiunea de unde trupele noastre se aprovizionează...*"

„Comandamentul rus ne-a cerut", și *numai* din cauza aceasta guvernul român trimite trupe în Basarabia, care, pentru el, nu este de cât „regiunea de unde trupele noastre se aprovizionează!..."

Așa visau părinții noștri să treacă Prutul? *Așa* înțelegeau Mihail Cogălniceanu și Ion Brătianu Bătrânul, când afirmau dreptul nostru la Congresul din Berlin?

Ce avem noi cu comandamentul rus, când este vorba despre Basarabia? Și care comandament? Generalii ruși răzvrătiți împotriva guvernului lor, cari au numai interesul de a se folosi de armata noastră, pentru a aduce la putere un alt guvern la Petrograd?

Dar aceasta este în contrazicere ireductibilă cu aspi-

www.dacoromanica.ro

raţiunile noastre naţionale. Acţiunea întreprinsă în aceste condiţiuni, va fi fatal lichidată odată cu interesul „comandamentului rus" care a provocat-o.

Dar o situaţiune falşă duce inevitabil la consecinţi monstruoase, — şi în acelaş manifest vedem că comandantul armatei române caută să liniştească pe Basarabeni că *„Românii nu vin să stăpânească fara lor"*, că acest lucru îl născocesc numai „oamenii răi", pe cari „venirea soldaţilor români în Basarabia i-a supărat mult" şi cari „au căutat să sădească învrăjbirea între voi şi noi".

Cred că oricine înţelege atmosfera pe care au găsit-o ostaşii noştri peste Prut, dacă a fost nevoe de *asemenea* apel, în momentul în care, după un veac de robie, s'au întâlnit pe pământul vechiu românesc urmaşii ostaşilor lui Ştefan cel Mare de dincolo şi de dincoace de Prut, după... „cererea comandamentului rus..."

Şi d. Iorga, în *„Neamul românesc"* găseşte prilejul numai să se vaiete împotriva exceselor maximaliste...

Şi nu vine un trăsnet!...

9 Februarie.

XXXVI

CEASUL...

Ceasul de hotărîre a sunat.

Glasul nostru acuma trebue să găsească ascultare.

Calvarul pe care l-am urcat ne dă dreptul să cerem fiecărui Român să cugete dacă, până acuma, şi-a pus încrederea în oamenii vrednici de ea.

Să ne fie ertat să punem faţă în faţă cele două judecăţi care ne-au despărţit.

Toată argumentarea pe care, în cursul expectativei noastre, o aduceam împotriva politicei rusofile, se poate rezuma în puţine propoziţiuni.

In primul rînd, afirmam că victoria Rusiei ar fi fost fatală pentru viitorul Statului şi neamului românesc, pentru că Rusia, căreia i s'a asigurat de către aliaţi stăpânirea Constantinopolului şi a Strâmtorilor, şi care îşi mărturisea intenţiunea, drept „pedeapsă", de a desfiinţa şi anexa Bulgaria, n'ar putea tolera o Românie mare şi prosperă, care ar ridica un zid între cele două Capitale, — Petrogradul şi Ţarigradul.

www.dacoromanica.ro

Am avut dreptate?

Răspunsul este dat de faptele şi mărturiile cele mai autorizate: „trădarea lui Stuermer", raportul generalului Polivanov, lamentaţiile d-lui Iorga că Ruşii, imediat ce săvârşisem ireparabilul — intrarea noastră în acţiune, — nici nu aşteptau sfârşitul războiului pentru a repudia ideia de alianţă şi pentru a-şi afirma „protectoratul" asupra ţării, care ar urma să fie „anexată mâne".

E evident că un Stat nu poate aduce jertfa războiului pentru ca, cu sângele fiilor săi şi cu risipa muncii acumulate de generaţii, să-şi făurească lanţurile.

Dar, ni se spunea, nu putem intra în luptă cu puterea „incomensurabilă" a Rusiei. Ea va birui şi fără noi, şi atunci situaţia noastră ar fi şi mai tragică.

La aceasta răspundeam:

Chiar de ar fi sigură victoria Rusiei, — împotriva unei *aliate* victorioase nimeni n'ar putea să ne mai apere. Iar Germania, chiar înfrântă, în orice caz ar avea încă destulă putere ca să-şi ridice glasul, în favoarea unui aliat credincios.

Am arătat însă, de mai multe ori, că Rusia *nu poate birui.* Consacrasem acestei chestiuni un mic studiu în *„Viaţa românească"* (1915, No. 7, — *„Puhoiul"*), în care căutam să dovedesc că acea forţă „incomensurabilă" a Rusiei, este o pură fantezie, că „puhoiul" nu există, că mijloacele economice şi financiare, ca şi delabrarea întregului mecanism politic şi administrativ al Rusiei, nu îngădue imperiului Ţarilor prelungirea sforţărilor pe cari i le impune Marele Războiu, şi cu atât mai puţin victoria.

Incheiam acest studiu prin afirmarea că nu ştiu dacă Rusia va fi *salvată* de către aliaţii ei din Apus, dar victoria ei este exclusă. (Loc. cit. p. 22).

N'am avut dreptate şi aici?

Oricum s'ar isprăvi războiul în Apus, e evident că soarta noastră atârna de rezultatele campaniei din Răsărit, — prin urmare ni se impunea datoria să aducem la îndeplinire visul părinţilor noştri şi să intrăm în luptă pentru Basarabia.

Ni se obiecta la aceasta:

Nu putem rîvni la Basarabia, Rusia este prea puternică. Chiar de reuşim să luăm acuma Basarabia, ne expunem la o grozavă revanşă.

Răspundeam:

www.dacoromanica.ro

Rusia este în ajunul revoluțiunii. Infrângerea armatelor țariste va provoca erupțiunea vulcanului, care multă vreme nu se va stinge și care va îndepărta pe Rusia de pe arena internațională. Iar, cu probabila renaștere a Poloniei și chiar a Ucrainei, va dispărea și vecinătatea pururea amenințătoare pentru noi cu Rusia.

Deci am putea rămânea, în liniște și siguranță, stăpâni în Basarabia noastră.

Și iarăș si iarăș întreb: n'am avut dreptate?

Clocotul din Rusia sfarmă în pulbere vechia împărăție moscovită, iar pacea încheiată astăzi între Ucraina și Puterile Centrale a îndepărtat la o mie de kilometri hotarul Rusiei de Nistrul românesc.

Intreb acum pe orice Român, a cărui inimă se strânge la priveliștea din juru-i:

Unde am fi fost astăzi dacă factorii responsabili pentru destinul acestui neam, și-ar fi făcut la timp datoria? Unde am fi fost astăzi, dacă am fi resistat nebuniei și uneltirilor culpabile cel puțin până în primăvara lui 1917?

Poate fi măcar un singur om astăzi, cu judecata sănătoasă și cu durere de țară, pentru care răspunsul n'ar fi limpede?

Dar ceeace se petrece încă astăzi, în multe cercuri ale societății românești, dovedește că n'am ajuns încă la fundul paharului.

Intre noi, cei cari am rămas sub steagul bătrânilor îndrumători ai acestui neam și aceia cari au căutat cărări nouă și ne-au aruncat în brațele Rusiei țariste, procesul se înfățișează astfel:

Până acum toate temerile și toate prevederile noastre s'au realizat rînd pe rînd, — toate, până la una. Pe când toate calculele lor au dat greș și toate nădejdiile lor s'au risipit.

Pentru viitor, așa dar, cel mai simplu cetățean, care nu s'ar încrede în judecata și știința lui proprie, pe ce temeiu ar mai putea da crezare planurilor și făgăduințelor autorilor dezastrului național, și cu ce drept ne-ar mai opune nouă aceeași lipsă de încredere și resistență pasivă?

In ceasul acesta, când cu slove de foc și de sânge, lipsa de conștiință cetățenească, lăsând țara pe mâna celor fără judecată și ușori la inimă, a înscris în cartea neamului vina cea mare a întregei generații de astăzi, față de toate jertfele celor ce s'au stins înaintea noastră

www.dacoromanica.ro

şi faţă de aspiraţiunile şi nădejdile celor ce vor veni după noi, — în ceasul acesta cumplit, nu-i mai este ertat nici unui Român să-şi decline răspunderea ce vremea ne aşază pe umeri.

Poate încă nu e prea târziu. Poate că, în mijlocul naufragiului, se mai poate găsi încă vre-o scândură de salvare.

Pacea cu Ucraina este încheiată.

Armata din Moldova rămâne încercuită, în momentul în care guvernanţii din Iaşi au trimis-o peste Prut fără să fi pus mai întâiu capăt războiului nenorocit pe care numai ei l-au provocat.

Şi numai în clipa aceasta, guvernul d lor I. Brătianu şi Take Ionescu lasă cârma din mânile lor vinovate.

Să ne ducă blăstemul la o nouă aventură, la o nouă nebunie, sub cârmuirea vre unui alt complice al regimului din Iaşi?

Suntem aici, dincoace de zid, două treimi din ţară, şi putem fi siguri astăzi că şi inimile celora de dincolo, trecuţi prin grozăviile protectoratului ţarist şi ale tutelei maximaliste, se cutremură de aceleaşi nădejdi şi de aceleaşi dureri.

Putem fi siguri că mult încercata oaste românească nu aşteaptă nici ea decât cuvântul de mântuire.

Acest cuvânt, pornit *în unire* dela fruntaşii acestui neam, cari nu poartă răspunderea pentru păcatele şi scăderile trecutului, de la bărbaţii spre cari se îndreaptă astăzi toate privirile, — va găsi răsunet la toată suflarea românească.

Vom auzi acest cuvânt? O, Doamne...

12 Februarie.

XXXVII

«COMBINAŢIUNI MINISTERIALE»...

«Criză ministerială»...

V'aduceţi aminte?

In praznicul vieţii noastre de toate zilele, de înainte de marea încercare, momentele de criză ministerială erau poate cele mai caracteristice pentru acea goană după plăceri şi triumfuri uşoare, al cărei stigmat îl purta toată surtucărimea şi toată oligarhia «democraticei» şi «liberei» noastre Românii.

www.dacoromanica.ro

Din toate crăpăturile apăreau, ca ploşniţele, «ministeriabilii».

A! ministeriabilul român!

E un produs specific al faunei mlaştinei noastre politice.

Pentru ca să ajungă să fie clasat cineva ca «ministeriabil», nu se cerea nici caracter, nici inteligenţă, nici cultură, nici concepţii şi convingeri politice. Ajunge oarecare fluiditate de vorbire, oarecare abilitate în tragerea sforilor dintre culise, dar mai cu seamă multă elasticitate şi o mare flexibilitate a coloanei vertebrale, un apetit la adăpostul oricărei indigestii şi lipsă totală de scrupule.

Ministeriabilul român seamănă cu acele organisme primitive, cari formează numai un singur tub digestiv, fără nici o diferenţiare de organe superioare, în cât la nevoe, le poţi întoarce pe dos ca pe-o mănuşă: spinarea se transformă în stomac şi funcţiunile digestive nu suferă.

Ministeriabilul are o singură pasiune: să «triumfe». Iar «a triumfa», pentru dânsul înseamnă numai posesiunea unui mic patrat de marochin.

Acum trei-zeci şi cinci de ani, în incinta Parlamentului a apărut, ca membru al partidului liberal, — condus atunci de Ion Brătianu-Bătrânul, — un tânăr a cărui *facondă* extraordinară pro nitea mult. Defunctul Gheorghe Panu l a caracterizat atunci, în «Portrete parlamentare»: Băiat de talent, — de sigur că va «triumfa». Nu se ştie numai *cu cine* va triumfa...

Acesta era d. Take Ionescu, pe atunci nădejdea partidului liberal, apoi «secretarul fiului» al Bătrânului Lascar Catargiu şi ministru în ultimul său cabinet, apoi şeful partidului conservator-democrat, apoi... ce ştiţi cu toţii, până la rolul desvălit de documentele secrete ale Cancelariei din Petrograd...

Pentru a asigura triumful unui ministeriabil, i se cerea în primul rând «devotamentul nemărginit» faţă de «şef». «Şeful» însă se putea primeni, după împrejurări: d. Take Ionescu a dat zălogul, de la început, al viitorului său strălucit, când a declarat că «poartă cu mândrie sgarda lui Ion Brătianu»...

«Devotamentul» acopere totul, — şi reputaţia avariată şi lipsa de orice pregătire, şi toate naufragiile politice sau morale.

www.dacoromanica.ro

Dacă este «devotat» şi ştie «să urle cu lupii», drumul spre triumf e larg deschis vânătorului de marochin, — toată dificultatea, din când în când, poate fi numai să-şi găsească «lupul» potrivit cu care «să urle».

In colo, — convingeri, idei politice?

Astăzi un ministeriabil este democrat, mâne reacţionar, într'o zi ţipă împotriva «Austriei perfide», în alta se face «germanofil», sau viceversa, rând pe rând apără «rolul social al marei proprietăţi" sau «dreptul muncii naţionale la pământul băştinaş", şi toate programele îi sunt bune când, întreţesute cu uneltiri oculte, intrigi infame şi felonii nesfârşite, îl apropie de umbra băncii ministeriale...

Criza ministerială însemna pentru ministeriabil deschiderea sezonului de vânătoare.

La Capşa, pe calea Victoriei, în cluburi, în antractele reprezentaţiilor teatrale şi ale Café-concertelor, circulă «listele viitorului cabinet». Fiecare ministeriabil o are pe a lui, în care, printre corifeii «noului regim», modest îşi înscrie şi numele său şi caută să lanseze cât se poate mai cu *brio* această «combinaţie». Şi e în culmea fericirii dacă reuşeşte s'o strecoare prin ziare.

Câţi «liberali convinşi», ca şi «conservatori nestrămutaţi», au fost dovediţi că şi-au înscris altădată numele, cu propria lor mână, în diferite combinaţiuni ale „partidului advers"!

După atâta durere şi după atâta ruşine, s'au schimbat oare acum lucrurile, cu prilejul crizei ministeriale din Iaşi?

Până acum ştim numai că d. general Averescu a fost însărcinat cu formarea ministerului.

Producţia listelor ministeriale trebue să fie în toiul ei. Neapărat, în fruntea tuturor listelor trebue să fie cel însărcinat, pentru moment, cu formarea cabinetului, — d. general Averescu. In ce priveşte restul, e carieră liberă pentru toate combinaţiunile.

Aşi putea să reconstitui de aici unele din „listele" care acum probabil circulă, între cofetăria Tufli şi restaurantul Traian.

In una trebue să figureze toţi cei cunoscuţi, mai mult sau mai puţin, ca «germanofili»: d. V. Missir. M. Orleanu, A. A. Bădărău, M. Săulescu, N. Ghica-Comăneşti, etc. Aceasta e lista «radicalilor», cari voesc să caracterizeze tranşant noul regim, în comparaţie cu ministerul I. Brătianu-Take Ionescu.

www.dacoromanica.ro

Alta trebue să încerce o combinaţiune oportunistă sau de împăciuire, în care „şefii" înlăturaţi să fie totuşi reprezentaţi prin «oamenii lor de pae», — d. Take Ionescu prin d. Mişu Cantacuzino sau Petru Missir, d. Ion Brătianu prin d. Georgel Mârzescu sau generalul Iancovescu; nu este exclusă aci şi alăturarea vre-unui «carpist» sau „marghilomanist", d. I. Mitilineu sau d. Miclescu Popa; — câţiva «incolori», vreun consilier de Curte sau mare comerciant; unul sau două «personagii cu au'oritate» — d. general Culcer sau d. Mateiu Cantacuzino...

Bine înţeles nu lipseşte şi un număr oarecare de miniisteriabili noui şi autorii înşişi ai listelor, — d. Argetoianu, d. Gr. Filipescu, etc...

Toate listele acestea au un singur păcat: în urma situaţiei create, d-nii din Iaşi cu toţii împreună, nu mai pot avea autoritatea necesară pentru a reprezenta întreaga naţiune română şi nici nu sunt în măsură, singuri, să ducă la liman barca împotmolită a Statului.

Va avea neamul nostru tăria morală, în ceasul acesta de cumpănă, să ridice din sânul lui pe *oamenii drepţi?*...

14 Februarie.

XXXVIII

PACEA PUTERILOR CENTRALE...

După pacea formală cu Ucraina, pacea ne-formală cu Rusia.

Zic pacea „ne-formală" fiindcă, d. Trotzki a refuzat să semneze un tratat de pace, totuşi a declarat că „Rusia consideră terminată starea de războiu cu Germania, Austro-Ungaria, Turcia şi Bulgaria". In acelaş timp, s'a adus la cunoştinţa Puterilor Centrale că guvernul rus a şi dat ordinul pentru complecta demobilizare a forţelor ruseşti de pe toate fronturile. Condiţiunile în cari urmează să fie reluate raporturile dintre Statele Quadruplei Alianţe şi Rusia, între cari războiul a încetat, vor fi stabilite prin convenţiuni ulterioare.

Dacă starea de războiu a încetat şi dacă raporturile dintre foştii beligeranţi vor fi reluate, aceasta nu înseamnă altăceva decât că pacea este încheiată, deşi nu în formele obicinuite. De altfel, în fond, nici nu se poate spune măcar

www.dacoromanica.ro

că nu există un tratat de pace, pentrucă declarația d-lui Trotzki e desigur consemnată în protocolul conferinței din Brest Litovsk și întărită de toate semnăturile necesare. De la un Stat care trece printr'o revoluție atât de groaznică cum e aceea din Rusia, nu se poate cere prea multe forme, dar nici nu este nevoe. Guvernul din Petrograd, chiar de-ar vrea, n'ar putea relua acțiunea militară.

Mai mult.

Incetarea stării de războiu, în condițiunile date, înseamnă pur și simplu completa capitulare a guvernului din Petrograd în toate chestiunile, asupra cărora nu s'a putut cădea de acord la Brest-Litovsk. Dacă în această privință e lăsată oarecare libertate de acțiune părților, ea desigur nu este în favoarea Rusiei.

S'ar putea spune că lipsa unui tratat formal de pace întârzie reluarea raporturilor normale și, din cauza aceasta, interesele economice ale Puterilor Centrale ar putea suferi.

Insă, fiind dat haosul care, pentru moment, domnește în republica maximalistă, toate convențiunile ar avea puțină valoare practică din acest punct de vedere. Iar, pe de altă parte, în măsura în care ordinea dinlăuntrul ei s'ar restabili, Rusia ar avea mai mare nevoe de reluarea raporturilor economice normale cu Puterile Centrale, de cât acestea din urmă. Prin urmare Germania și Imperiul Austro-Ungar au toate motivele de a fi mulțumite cu pacea „à la Trotzki".

Cu închiderea conferinței din Brest Litovsk, e sfârșită prima fază a Marelui Războiu, și sfârșită prin triumful desăvârșit al Puterilor Centrale în Orient.

Germania și aliații ei au realizat în această direcție de sigur mai mult decât visătorii cei mai îndrăzneți ar fi putut aștepta dela început.

Din punctul de vedere al Istoriei mondiale, armelor germane li se datorește, în primul rând, prăbușirea imperiului țarist și renașterea atâtor naționalități oprimate, cari în mod firesc au văzut și văd în poporul german un scut pentru drepturile și revendicările lor.

Dintre toate aceste popoare, Ucrainenii au dat dovadă de un deosebit simț politic, căutând, prin tratatul de pace formal, să și asigure expres toate avantagiile pe cari le pot da relațiunile prietenești cu puternicii lor vecini din Apus.

Dar nu mai puțin și o serie de alte naționalități opri-

www.dacoromanica.ro

mate își îndreaptă privirile spre Germania; Finlandejii, Estonii, Letonii, Lituanii, Polonejii.

Toate aceste popoare se află astăzi, de fapt, sub puterea germanilor. Și Puterile Centrale, la Brest Litovsk, și-au luat expres sarcina de a reprezenta și de a apăra interesele lor în fața guvernului din Petrograd care, sub maximaliști, nu s'a dovedit mai puțin opresiv decât sub Țar.

Spectacolul astfel a fost puțin banal.

Din punctul de vedere formal, popoarele răspund pentru actele guvernelor lor. In hordele țariste, cari au invadat Prusia Orientală și Galiția, la începutul războiului, au fost milioane de Ucraineni, Poloneji, Lituani, Estoni, Letoni. In țările lor, populația n'a fost puțin atâțată și pornită împotriva germanilor. Totuși Puterile Centrale s'au crezut chemate să ia asupra lor oc otirea și apărarea neamurilor rătăcite, fără să le facă responsabile nici de actele țarismului, nici de abuzurile maximalismului.

In urma rescriptului imperial din 12 Decembrie 1916, prin care se oferea lumii *o pace dreaptă*, poporul german, conștient atât de dreptul și puterea lui cât și de marea și nobila lui misiune în Istoria mondială, de nenumărate ori, prin organul reprezentanților săi de drept și prin manifestări populare, și-a afirmat voința nestrămutată de a da lumii o nouă ordine bazată pe respectul dreptului și al dreptății, și al tuturor aspirațiunilor naționale legitime.

Aceasta este *pax teutonica*.

Principiile afirmate de reprezentanții autorizați ai Puterilor Centrale la Brest-Litovsk, au arătat că victoria desăvârșită care le dădea putința să dicteze această pace, nu le-a abătut de la această cale trasă de voința rasei germanice și a înalților ei șefi.

De altfel, aceasta este și dovada de supremă înțelepciune politică.

Păcatele guvernelor și ale conducătorilor pot duce popoarele spre fundul prăpastiei, dar abuzul gol de putere din partea învingătorului, nu au simțit poporul german și reprezentanții lui la Brest Litovsk, ar fi o politică greșită. Poporul prost condus și învins nu pierde totuși dreptul la viață. El poate uita înfrângerea și, conștient de răspunderea pe care i o pun pe umeri păcatele conducătorilor, el se poate resemna la consecințele fatale, dacă însăși condițiunile unei vieți și desvoltări normale nu sunt atinse, dacă i se păstrează putința de a se ridica prin muncă, dacă simțul popular elementar de dreptate nu este

www.dacoromanica.ro

jignit prin aplicarea, lipsită de considerațiuni, a forței Altfel, rămâne sămânță de discordie și de perturbațiuni viitoare.

Aceste mari adevăruri, de sigur, au determinat pe învingătorii și „cuceritorii" de la Brest-Litovsk să apară ca apărători ai atâtor naționalități „cucerite" cari, de la ei, își așteaptă libertatea și dreptatea.

Fructele acestei atitudini generoase nu vor fi pierdute.

In momentul de față, în toate Statele Înțelegerii din Apus, asistăm la lupta dintre imperialismul neînfrânat al guvernelor și setea de o pace dreaptă a popoarelor. Oricare ar fi campania de atâtări și de clevetiri din partea guvernelor, realitatea și adevărul despre atitudinea generoasă a germanilor față de „națiunile mici" cucerite, fie chiar rătăcite, își vor face drumul spre inimile maselor populare și vor da astfel Germaniei cea mai formidabilă armă împotriva sămănătorilor de uri internaționale și propovăduitorilor intransigenți ai „războiului până la sfârșit".

Cât pentru poporul românesc, pus într'o situație tragică, fără analogie în Istorie, de nesocotința unui guvern, pacea, conformă cu voința națiunii germane, așa cum s'a manifestat ea față de atâtea alte națiuni mici și mari la Brest-Litovsk, e o ultimă licărire de nădejde.

Dar poporul românesc are și el datoria de a'și încredința destinele, în clipa de cumpănă, unor conducători mai vrednici.

15 Februarie.

XXXIX

CLIPELE SUNT NUMĂRATE

Ceeace caracterizează politica românească în această mare epocă a Istorici mondiale, a fost dezorientarea, lipsa de inițiativă, inerția care mărginea întreaga acțiune la mici combinațiuni și trucuri, în așteptarea conjuncturei fericite sau a unei întorsături a evenimentelor, care să impună vre-o deciziune, în afară de judecata și voința proprie a conducătorilor, și care în aparență, să le acopere răspunderea.

Din această stare mintală s'a zămislit și faimoasa con-

www.dacoromanica.ro

cepţie a războiului „fără rizic şi sacrificii", care trebuia să ne ducă la congresul de pace „la braţ cu învingătorul".

De aci, toate acele combinaţiuni şi trucuri, acea echilibristică şi acea inextricabilă reţea de abilităţi şi „sfori" din vremurile expectativei noastre.

După credinţa marilor şi micilor noştri bărbaţi de Stat „fiecare zi de amânare, a deciziunii, înlesneşte soluţiunea"...

Dar toate combinaţiunile şi trucurile nu pot opri mersul Istoriei. Evenimentele se acumulează şi se complică şi, la urma urmelor, creiază o situaţiune, independent de voinţa şi judecata noastră, care ne impune la sfârşit o soluţiune de cele mai multe ori fatală.

Astfel, plecând dela concepţia „războiului fără rizic şi sacrificii", România a fost silită să intre în acţiune, în nişte condiţiuni cari îi puneau în joc toate dobândirile Istoriei ei seculare şi chiar însăşi existenţa ei de Stat şi de neam, şi în momentul cel mai neprielnic cu putinţă.

Iar voind numai decât să ne înfăţişăm la Congresul de pace „la braţ cu învingătorul", ne-am aruncat într'o aventură din care nu puteam eşi decât învinşi.

Aceeaşi inerţie, aceiaşi lipsă de voinţă şi judecată s'a afirmat în tot cursul acestui războiu nenorocit, în care după primele zece zile de beţie războinică, din ziua fatală a Turtucaii, soarta noastră a fost pecetluită.

Precum ne-a scris un prieten anonim, România putea încheia pace în condiţiuni mai bune după Turtucaia, decât după bătălia dela Târgu-Jiu, mai puţin dezastroasă la Argeş decât la Siret.

Dar, în sfârşit, câtă vreme conducătorii acestui Stat îşi puteau păstra iluziile asupra concursului militar al Rusiei, continuarea războiului putea avea o aparenţă de justificare.

Insă, după revoluţia din Martie 1917, pentru orice om cu min'ea sănătoasă, era clar că rolul activ al armatelor ruse în războiul mondial, este sfârşit, — cum am arătat din prima zi în coloanele acestui ziar.

Faţă de defecţiunea Rusiei era pusă în joc însăşi alianţa noastră cu Inţelegerea, încheiată numai în vederea colaborării militare cu armatele ruseşti.

Dar „factorii responsabili" din Iaşi n'au luat nici o hotărîre aşteptând, desigur, soluţiunea dela „desfăşurarea evenimen'elor".

A urmat prăbuşirea ofensivei ruseşti din vara 1917,

www.dacoromanica.ro

prin care armata din Moldova a fost paralizată. S'a început apoi dezagregarea frontului rus, dezertiuni în massă, execuţiuni de ofiţeri.

La Iaşi, aceeaşi inerţie.

Apoi, s'a născut lupta pentru putere între Kornilov şi Kerenski, între Kerenski şi Lenin, între guvernul din Petrograd şi Rada ucraineană precum şi cu căzăcimea lui Kaledin. Am arătat la timp că dacă nu se rupe imediat contactul dintre Iaşi şi Petrograd, guvernul din Moldova va fi inevitabil prins în laţul luptelor revoluţionare din Rusia, cu toate urmările fatale.

Regimul din Iaşi, cu seninătate aştepta din zi în zi „conjunctura fericită".

Nici propunerea de pace, venită din Petrograd, nici armistiţiul încheiat şi impus armatei din Moldova, nici întrunirea conferinţei din Brest-Litovsk, nici adeziunea la tratativele de pace a Ucrainei nici ruperea relaţiunilor cu guvernul din Petrograd, — nimic, nimic n'a putut trezi din catalepsie guvernul d-lor I. Brătianu Take Ionescu.

Zi cu zi, am avut durerea să înregistrez în *Lumina* o ocaziune pierdută după alta, care ne putea da vre o ieşire mai onorabilă.

Nici măcar o delegaţiune românească la conferinţa din Brest Litovsk n'a fost trimisă.

Pilda Ukrainei ne arată ce avantagii se puteau încă asigura ţării, prin grăbirea păcii...

Astăzi pe întreg frontul dela ţărmul Mării Baltice până la gurile Dunării, nu a rămas, sub scutul şubred al armistiţiului, decât mica cştire din Moldova, încurcată şi aceia în expediţiunea anti-maximalistă din Basarabia.

Acum şi Congresul Înţelegerii din Versailles îşi dă binecuvântarea regimului din Iaşi, pentru încheierea păcii...

Inerta aşteptare a soluţiunii numai dela desfăşurarea evenimentelor, şi-a dat roadele: deciziunea, întru nimic nu mai atârnă de voinţa şi judecata oamenilor din Iaşi.

Nici măcar eşirea tragică a Serbiei nu ne mai este deschisă: exodul guvernului şi al oştirii, pribegia lor în ţări străine şi lupta sub alt. steaguri.

In dosul frontului din Moldova, armata noastră nu mai poate fi adăpostită în Ukraina, care e astăzi în „raporturi de bună-vecinătate şi prietenie" cu Puterile Centrale, precum Regele Român şi guvernul său nu se pot expune nici la ospitalitatea maximaliştilor. D nii Lenin şi Trotzki au dat doar dovadă că nu glumesc, când pot

www.dacoromanica.ro

pune mâna pe cei „cari au îndrăsnit să se ridice împotriva autorității Sovietului Comisarilor Națiunii".

Se închee pacea?

Dar, chiar dacă am face abstracție de trecutul acestor nenorociți, cari tremură astăzi pentru soarta lor personală, — ce pot trata ei pentru România, în situația catastrofală în care se află? Mai poate poporul român să încredințeze hotărîrea destinelor sale, pentru lungi generații, unor oameni cari au adus țara și pe ei înșiși în această cumpănă?

Mai presus de toate formele, mai presus de toate tratatele și de toate artificiile diplomatice, soarta unui popor este hotărîtă de puterea lui vitală și de tăria lui sufletească.

Și de ce vitalitate, de ce suflet ar da dovadă acest neam, dacă ar primi ca, în numele lui și pentru el, să vorbească și astăzi tot vinovații de această cumplită încercare?

Mai grozav.

Ce chezășie ar da și celor cari ar voi să trateze cu România, un popor nemernic, care, nici în ceasul acesta, n'ar ști să și ridice glasul?...

Biruitorul își poate lua el însuși chezășiile, când n'are încredere nici respect față de învins...

Dar, dacă neamul nostru nu va ști nici acum să ridice din sânul său pe oamenii mai vrednici decât sărmanii naufragiați din Iași, ca să vorbească în numele lui și să dea toate chezășiile pentru noi și pentru alții, blăstămul copiilor noștri nu poate cădea decât pe capul fruntașilor acestor generațiuni.

Nu mai avem nici o clipă de pierdut.

16 Februarie.

XL

NOUL GUVERN DIN IAȘI

Noul guvern care a intrat în funcțiune în Iași de Lunea trecută, pare a fi un compromis, și încă foarte timid compromis.

Studiind cu atențiune lista noului cabinet, constatăm că gândul care pare că a predominat la formațiunea lui, este mai curând de a împiedica orice politică hotărîtă, decât de a repara păcatele trecutului recent.

www.dacoromanica.ro

Cel puţin trei din miniştri poartă, în diferită măsură, şi ei răspunderea pentru politica ministerului I. Brătianu-Take Ionescu: d. Mişu, ministrul nostru dela Londra, este unul din acei diplomaţi „ententişti» militanţi cari, în timpul neutralităţii noastre, făceau toate sforţările pentru a determina schimbarea radicală a politicei noastre internaţionale. Alături de d-nii Diamandi la Petrograd şi Lahovary la Paris, d. Mişu n'a dat dovadă de mai puţin zĕl în această privinţă, dar, de sigur, de mai multă autoritate şi pricepere. Cu atât mai greu cade în cumpănă răspunderea d-sale.

D. general Iancovescu, fost secretar general al Ministerului de răsboiu sub d. Vintilă Brătianu, şi apoi el însuşi membru al cabinetului I. Brătianu-Take Ionescu, nici într'un chip nu-şi poate declina solidaritatea deplină cu politica acelui guvern.

In sfârşit, tînărul ministru de finanţe şi ad-interim la domenii, d. Fotin Enescu, fost director al Casei Centrale a Băncilor Populare, este un debutant în politică, dar e cunoscut — ca să întrebuinţăm limbagiul specific al «parlamentarismului» nostru, — ca «omul d lui I. G. Duca», adică... rădăcina patrată din «omul d-lui Brătianu». La ce îndrumări nouă, la ce independenţă de iniţiativă ne putem aştepta diu partea d-sale în ce priveşte politica internaţională a României?

Aşa dar, cele trei mai importante portofolii în situaţia de faţă, — Externele, Răsboiul şi Finanţele, — sunt la dispoziţia colaboratorilor, dacă nu a creaturilor, fostului regim.

Dintre ceilalţi miniştri, despre unii, dâcă nu cunoaştem cu preciziune ideile lor, cel puţin ei prin nimic nu şi-au manifestat până acum vre-o veleitate de opoziţie, faţă de politica d-lor I. Brătianu şi Take Ionescu, — cum sunt d-nii Sărăţeanu şi Ion Luca Niculescu. Alţii, chiar dacă se pare că au fost împotriva intrării noastre în acţiune, totuşi n'au refuzat concursul lor, în certe ocazii, înainte de răsboiul României, politicei d-lui Brătianu,—cum este cazul d lui Mateiu Cantacuzino, — sau chiar, cu intermitenţe, au dus politică «ententistă» foarte activă, ca de pildă d. Argetoianu, care, rând pe rând a fost partizan al politicei noastre tradiţionale, neutralist, „ententist" violent, pentru ca apoi, cu puţin înainte de a intra în Minister, să şi manifesteze dorinţa de a rupe orice legătură cu ţara românească, după ce ar „spânzura pe d-nii I. Bră-

www.dacoromanica.ro

tianu şi Take Ionescu". Evident, nu putem construi nimic cu temeiu pe aceste antecedente...

In sfârşit, d. general Culcer este un brav şi valoros ostaş, dar care, în situaţia modestă de ministru al Lucrărilor Publice de sigur că nu va putea colora politica noului guvern.

Dar, în situaţia actuală, figura cea mai problematică a guvernului, este însuşi preşedintele Consiliului.

D. general Averescu este, de sigur, o individualitate puternică şi un foarte bun general. Dar care sunt vederile sale politice? Ce răspundere are d sa pentru acest războiu nenorocit? Ce rol a jucat d-sa în momentul decisiv, când glasul unei autorităţi ca al fostului şef de stat-major al armatei române, trebuia să tragă greu în cumpănă? In sfârşit, ce parte a avut d-sa în conducerea atât a acţiunii noastre militare cât şi a acţiunii de Stat, după isbucnirea războiului, când şefii de armată trebuiau să aibă o înrîurire precumpănitoare? Despre toate acestea n'aş putea afirma nimic cu preciziune şi nu-mi pot îngădui învinuiri nedocumentate.

Dar un lucru este sigur: nu se ştie ca d. general Averescu să fi fost adversar al războiului şi, în orice caz, să fi exercitat la timp marea lui autoritate militară, spre a împiedeca deciziunea fatală.

Din această analiză, rezultă că în acest cabinet au intrat în primul rând oameni răspunzători şi ei, direct, de dezastrul naţional, dacă n'au jucat chiar roluri de mâna întâiu; apoi, oameni cari sau au simpatizat cu politica fostului regim sau, în orice caz, nu i-au făcut nici o opoziţie; şi în sfârşit, ceeace se zice în politica noastră, «incolori».

Dar, în acelaş timp, n'a intrat în guvern nici unul din acei oameni politici, din diferite partide, cari sunt cunoscuţi ca adversari hotărîţi ai politicei d-lor I. Brătianu şi Take Ionescu, — nici d. Vasile Missir, nici d. M. Orleanu, nici d. M. Săulescu, nici d. N. Ghica-Comăneşti, nici d. A. A. Bădărău, — în sfârşit nici unul.

Ceeace este mai rău, nu găsim în noul cabinet nici un om de mare voinţă, — afară poate de însuşi preşedintele Consiliului, d. general Averescu, al cărui contur politic însă este, cum am spus, prea confuz, — nici unul din acele caractere întrepide, din acei bărbaţi de Stat cu mare autoritate, cu concepţii largi şi vederi limpezi, care să poată avea îndrăzneala şi hotărîrea de a lua asupră-şi

www.dacoromanica.ro

marile răspunderi, şi energia inflexibilă în executarea unui plan de acţiune, fără şovăeli şi fără compromisiuni, cum se cere în ceasul acesta de cumpănă al neamului românesc, — nici măcar oameni politici cu experienţă bogată şi cu cunoştinţi mai adânci, nu vedem printre ei.

Unii din aceşti miniştri sunt de sigur, oameni de bună voinţă, personalităţi onorabile, „utilităţi" sau figuri estetice, — dar atâta nu ajunge acuma.

De la hotărîrea şi acţiunea guvernului din Iaşi, în momentul de faţă, atârnă tot viitorul Statului şi al poporului românesc, însăşi chestia de a fi sau de a nu fi.

Şi mi aş permite să mă adresez tocmai oamenilor onorabili şi de bună voinţă din noul minister, să-şi pună sie-şi în conştiinţă întrebarea, dacă se simt în măsură de a purta pe umerii lor grozava răspundere pe care şi-au luat'o?

Şi dacă ei singuri îşi dau seama de limitele autorităţii şi ale puterilor lor, cum dar ar putea ţara să le încredinţeze destinele ei?

Iar dacă nu-şi dau seama.. ţara ar avea dreptul de a se simţi şi mai puţin în siguranţă, văzând cârma Statului încredinţată, în aceste vremuri cumplite, în mâinile lor...

In acest caz, conducerea efectivă ar rămânea tot în mâinile vechilor autori ai dezastrului naţional, cari însă ar fi şi mai primejdioşi, nepurtând răspunderea formală.

Sau, poate, noul minister nu este decât o formulă de transiţie, un provizorat, pentru ca d. general Averescu să servească numai ca un mijloc de transmisiune celor în adevăr chemaţi de a lua hotărîrea şi de a da soluţiunea?

Nu credem că momentul este potrivit pentru astfel de experimente şi exerciţii, prea obicinuite în timpurile normale ale constituţionalismului nostru.

Peste puţine zile vom avea deslegarea.

Vom aştepta cu groază şi nădejde această deslegare, fiindcă ea ne va dovedi dacă mai este putere vitală şi tărie sufletească în neamul acesta...

17 Februarie.

www.dacoromanica.ro

XLI

NOUI PERSPECTIVE PENTRU ROMÂNIA

Comunicatul oficial german de eri, anunţă începerea ostilităţilor pe frontul Rusiei Mari, iar cel austriac — operaţiuni pe teritoriul ucrainean. Trupele austro-germane înaintează fără a întâmpina rezistenţă.

In acelaş timp, jurnalul din Londra „*Daily Mail*" afirmă că se aşteaptă o acţiune comună a Statelor Scandinave, în regiunile fino-ruse, şi că o escadră, compusă din vase de războiu daneze, norvegiene şi suedeze, ar fi plecat spre ţărmurile Finlandei, sub comanda unui amiral danez.

Evident, ştirea aceasta are nevoe încă de o confirmare, dar chiar faptul că ea vine dintr'o sursă engleză, în împrejurările de faţă, ne dă dreptul să punem pe ea oarecare temeiu.

De sigur, în cazul acesta, am asista la o acţiune paralelă, la o adevărată colaborare între forţele Statelor scandinave şi cele austro-germane, chiar dacă nu s'ar fi încheiat nici un tratat formal de alianţă între Danemarca, Norvegia şi Suedia pe de o parte şi Puterile Centrale pe de altă parte.

Scopul acestor acţiuni militare este acelaş: lupta împotriva maximalismului şi apărarea nouilor formaţiuni politice independente, constituite de naţionalităţile emancipate de sub jugul moscovit.

In aceste împrejurări, colaborarea şi stabilirea unui plan comun de acţiune, sunt inevitabile. Numai astfel se poate asigura atât succesul militar, cât şi scopul politic.

Această întorsătură neaşteptată a evenimentelor, când încă trei State, până acuma neutrale, sunt prinse în mrejele Marelui Războiu, poate avea o înrâurire decisivă asupra Istoriei mondiale şi în acelaş timp dă, chiar retrospectiv, coloritul adevărat conflictului care a împărţit lumea în două lagăre vrăşmaşe.

Acţiunea militară, care, chiar pentru a avea sorţi de izbândă, trebue să şi afirme cu vigoare scopul de a emancipa şi de a apăra atâtea naţionalităţi oprimate din Rusia, arată mai bine de cât toate discursurile, oricât de elocvente, în ce direcţie naţionalităţile orop-

www.dacoromanica.ro

site sunt îndrituite să caute scut şi recunoaşterea drepturilor lor.

Pentru România însă, care a pornit la războiu în numele aspiraţiunilor sale naţionale, noua întorsătură poate crea o situaţie mai netolerabilă.

In momentul de faţă, România este de fapt şi ea în războiu cu maximaliştii, în luptă împotriva cărora ea a fost silită să treacă Prutul şi să ocupe Basarabia.

Astfel, logica Istoriei a adus poporul românesc, împotriva voinţei conducătorilor săi, împotriva acţiunii guvernanţilor şi diplomaţilor săi, cu de-a sila, într'o situaţie în care, pentru a'şi asigura operaţiunile începute prin trecerea Prutului, armata Română trebue de voe sau de nevoe, să colaboreze cu forţele austro-germane în lupta împotriva maximaliştilor, pentru apărarea Basarabiei moldoveneşti.

In adevăr, ce poate face guvernul român? Să rămână legat de Statele Înţelegerii din Apus, în războiu cu Puterile Centrale?

Dar atunci, continuând acest războiu fără nici o nădejde şi fără nici o eşire, el trebue să renunţe la lupta împotriva maximaliştilor şi să lase Basarabia destinului său, înmormântând pe veci cele mai legitime aspiraţiuni.

Basarabia ar fi, prin aceasta, silită să şi caute adăpost în altă parte... Şi atunci, românismul de peste Prut va fi trăit, înainte de a fi înflorit...

Sau guvernul nu vrea să părăsească lupta pentru Basarabia, abia începută, şi-şi va continua acţiunea împotriva maximaliştilor?

Atunci cum poate el rămânea în războiu cu Puterile Centrale?

Nu vorbesc numai de imposibilitatea de fapt, de a duce la bun sfârşit acest războiu, fără a lichida mai întâiu războiul împotriva Puterilor Centrale, sub ameninţarea acţiunii de la Siret, când armata noastră trebue să-şi încordeze puterile dincolo de Prut.

Dar, armatele cari luptă în Ucrania, în Lituania, în Provinciile Baltice, în Finlanda, chemate acolo de strigătele naţionalităţilor sugrumate, împotriva regimului maximalist, chiar prin faptul acesta vin în ajutorul armatei române din Basarabia, chemată acolo de strigătele «Moldovenilor», sugrumaţi şi ei de maximalişti.

Continuarea războiului împotriva Puterilor Centrale

www.dacoromanica.ro

n'ar însemna, în aceste condiţii, numai renunţarea la aspiraţiunile noastre şi abandonarea Basarabiei, dar, rămânând în lagărul Înţelegerii, România, în acelaş timp, s'ar afirma ca *duşmană* a tinerei libertăţi a marei Ucraine, vecine în tot lungul Nistrului cu Basarabia moldovenească, cum s'ar declara duşmană şi independenţii tuturor acelor mici naţiuni, cari îşi aşteaptă astăzi mântuirea dela isbânda armatelor austro germane.

E posibilă această situaţie *moralmente?*

In orice caz ea nu e posibilă *materialmente.*

Armistiţiul, încheiat fără voe, astăzi, prin forţa lucrurilor, a luat sfârşit.

O telegramă din Berlin vesteşte că, după ziarele locale, tratativele de pace cu România vor începe, *probabil* la 22 Februarie.

Se va înfăptui această probabilitate?

Acestui nenorocit neam i-se întinde, poate, ultima scândură de mântuire...

Va fi chemat generalul Averescu să repare marile păcate ale predecesorilor săi? Va avea el energia necesară, viziunea clară a realităţilor şi a posibilităţilor, hotărîrea indomptabilă pentru a rupe toate lanţurile politicianismului păcătos, care ne a aruncat în beznă, şi pentru a îndruma statul şi neamul acesta pe calea cea dreaptă?... Atunci, poate, nu este încă totul pierdut.

Pentru aceasta însă, cum am spus, se cere nu numai hotărîrea şi energia, de cari socot pe d. general Averescu în măsură de a-şi da deplină dovadă, dar şi, mai cu seamă, *viziunea clară a realităţilor şi a posibilităţilor...*

In emoţiunea care mă cuprinde, la perspectivele cari ni se deschid şi pe cari nici nu îndrăznesc încă să le precizez, las condeiul...

Pe mâne.

P. S. In momentul de a pune ziarul sub presă, ne vine o telegramă, anunţând că maximaliştii au cerut Puterilor Centrale pace, acceptând condiţiunile lor.

Aceasta nu-i indiferent pentru expunerea de mai sus.

Pe mâne dar.

22 Februarie.

www.dacoromanica.ro

XLII

ULTIMA POSIBILITATE?...

Uriaşul angrenaj al războiului mondial, din zi în zi şi din ceas în ceas, schimbă din temelie situaţia generală şi desfide toate prevederile omeneşti.

Conducătorilor de popoare li se impune deci cea mai încordată atenţiune şi hotărîrea repede, pentru ca să poată trage toate foloasele din desfăşurarea vertiginoasă a evenimentelor.

Istoria nu aşteaptă pe retardatari. Înţelepciunea poporului nostru îşi bate joc de «nătăfleaţă» care aşteaptă să-i cadă 'n gură «para mălăiaţă».

Ceeace însă caracterizează mai cu deosebire pe marii şi micii noştri bărbaţi de Stat, este credinţa, mistică şi îndărătnică, în «pere mălăeţe».

Cum am avut prilejul să arăt, nici o deciziune n'a fost luată de factorii noştri responsabili, după cum le-ar fi dictat judecata lor luminată şi voinţa lor liberă. Fiecare pas, în acţiunea noastră, a fost determinat, în veşnica aşteptare a conjuncturilor mai fericite, numai sub presiunea din afară când nu mai aveau nici o alegere.

Eri am semnalat, în locul acesta, scândura de mântuire ce ni se mai întindea, prin reluarea ostilităţilor din partea Puterilor Centrale, împotriva Rusiei maximaliste.

Mai încăpea îndoială şi ezitare despre ce rămâne de făcut, pentru armata din Moldova?

Ne aflăm în stare de război cu guvernul maximalist şi, încă, în război pentru Basarabia.

Chiar eri, telegraful ne-a făcut cunoscut un nou ultimatum, adresat din Oleşi, statului major al armatei române, de către un «colegiu pentru luptă împotriva *contra-revoluţiunii româneşti*» (sic!).

Acest ultimatum pune statului major român următoarele condiţiuni: *evacuarea imediată a Basarabiei*, extrădarea generalului Scerbacev şi îngăduirea trecerii libere prin România şi Basarabia a trupelor ruse.

In acelaş timp, suntem asiguraţi şi de data asta, că maximaliştii duc războiul numai împotriva guvernului român, şi nu împotriva muncitorilor, ţăranilor şi soldaţilor români, — în credinţă, probabil, că pentru soldaţii, ţăranii şi muncitorii români, Basarabia este indiferentă.

www.dacoromanica.ro

«Noi vă promitem, — urmează ultimatul, — ajutorul nostru revoluționar, pentru răsturnarea guvernului burghezilor și moșierilor români».

Nu putea fi nici o îndoială asupra rezultatului războiului, pe care îl întreprinsese împotriva regimului maximalist Puterile Centrale, sprijinite de toate naționalitățile oprimate și de toate partidele anti-maximaliste din Rusia.

Dar dacă, prin imposibil, maximaliștii ar fi avut destulă putere pentru a birui Puterile Centrale, e evident că ei ar fi fost în măsură să gonească și armata română din Basarabia, și după cum declară ei înșiși, de sigur nu s'ar fi oprit, în războiul lor împotriva «guvernului burghezilor și moșierilor români», la grauițele Moldovei.

Dar România e în război și cu Puterile Centrale, și dacă, cum trebuia să fie clar pentru oricine, biruiau acestea, și trupele lor pentru restabilirea ordiuei în Ucraina își continuau marșul triumfal prin Luck și Rovno spre Kiev, în dosul armatei noastre, — și această victorie însemna înfrângerea armatei române.

Poate fi, în adevăr, o situație mai fantastică și tragică, decât a unei armate prinsă între cei doi beligeranți, și care e în război cu amândoi și deci, — oricare ar fi fost rezultatul luptei, — era condamnată la înfrângere?

Ce conjunctură fericită, ce «pară mălăiață» mai puteam aștepta prin întârzierea hotărîrii? Ce ajutor, cu toată bunăvoința, ne-ar fi putut da, în aceste împrejurări fatale, Înțelegerea din Apus? Și ce drept mai avea ea să ne ceară un act de siuucidere, după ce n'a fost în stare nici să ne apere împotriva inamicului comun, nici să ne pună la adăpostul trădării și agresiunii vechiului aliat?

Cum am mai spus aici, noi n'am fost legați numai individual cu fiecare din Statele Înțelegerii în parte, ci cu Înțelegerea întreagă, cu o anumită *asociație* de Puteri, de care Rusia era nedespărțită. Am intrat în acțiune, *în primul rând*, din cauza sprijinului la care am avut dreptul să ne așteptăm diu partea puternicei împărății vecine. Acum însă, Rusia nu numai că a dezertat dela cauza comună, dar a pornit și război împotriva noastră. Insă, evident, defecțiunea Rusiei, a principalului co-asociat de care am fost legați prin tratate, este, *pentru noi*, defecțiunea Înțelegerii întregi.

Nu mai datorim, prin urmare, nici moralmente, nici ju-

www.dacoromanica.ro

ridicește, nimic Înțelegerii, precum nici politicește nu mai putem aștepta nimic de la ea.

Conducătorii acestui Stat aveau deci datoria să se folosească, *fără tărăgănire*, de această în adevăr fericită conjunctură.

Imediat ce s'a știut că la Brest-Litovsk n'a fost încheiată pacea cu Rusia, și s'a putut astfel prevedea reînceperea ostilităților, al căror rezultat nu admitea discuție, se impunea nu numai imediata lichidare a războiului nenorocit cu Puterile Centrale, dar și schimbarea de front, pentru ca să isprăvim acțiunea noastră militară, — cum eram datori s'o începem, — prin colaborarea cu Puterile Centrale împotriva dușmanului comun, spre a ne afirma și a ne asigura dreptul nostru asupra pământului băștinaș al Moldovei de peste Prut.

Pentru asigurarea succesului, nu ni se cerea decât o judecată limpede și o hotărîre bărbătească.

Concursul armatei din Moldova ne ușura, atât lichidarea trecutului în condițiuni mai prielnice, cât și așezarea din nou a legăturilor noastre pe temelii sănătoase.

In zadar, plin de spaimă și nădejde, am așteptat această judecată limpede și hotărîre bărbătească.

O telegramă de eri, ne aduce comunicatul cetit în Reichstag de către ministrul de Externe al Germaniei: Consiliul comisarilor națiunii din Petrograd, în fața situației create prin înaintarea forțelor germane, declară că este gata să accepte condițiunile puse de delegațiunile Impătritei Alianțe la Brest-Litovsk.

Am pierdut oare, în așteptarea veșnicei «conjuncturi mai fericite», și această ultimă posibilitate, pentru o acțiune mântuitoare?...

Nu îndrăznesc încă să trag nici o concluziune.

23 Februarie.

www.dacoromanica.ro

XLIII

IN AJUNUL TRATATIVELOR DE PACE

Când aceste rânduri vor apărea, în București vor fi sosit d. Secretar de Stat von Kuehlmann și contele Czernin, ca reprezentanți ai Puterilor Centrale, pentru tratativele de pace cu România.

Ne apropiem astfel de actul final al tragediei românești.

Noi n'am voit acest războiu.

Și din momentul când, pentru orice om cu judecată sănătoasă, sfârșitul lui nu mai putea fi îndoelnic, am făcut totul, în măsura modestelor noastre puteri, pentru ca România să se poată înfățișa, în ceasul acesta grozav, în condițiuni mai prielnice.

Coloanele ziarului nostru vor rămânea mărturie dureroasă pentru Istorie, de atâtea prilejuri pierdute în zadar, când conducătorii responsabili ai acestui Stat își puteau spune cuvântul cu mai multă greutate.

Nu putem ști încă pe ce temelii se va zidi viitorul României.

Poporul românesc, așezat pe platoul Carpaților și în șesul Dunării inferioare, până la Nistru și țărmul Mării, va rămânea, oricum se va rezolvi problema lui astăzi, un factor însemnat al situațiunii europene generale.

Dacă o politică vinovată a unei clice de politicani a putut, într'un moment decisiv al vieții noastre naționale, să uite misiunea istorică pe care românismul o are aici, această misiune însă nu poate dispărea, precum nu va dispărea nici poporul românesc însuși, chiar după un războiu nenorocit.

Tot ce putem dori astăzi, este ca tratatul de pace să creeze aici o ordine de lucruri nouă, care să dea poporului nostru putința să și vindece rănile și să se ridice prin muncă la acea stare economică și culturală, care să-i dea putința să relege firul tradiției istorice, ca să-și poată îndeplini pe viitor, cu destoinicie. misiunea lui.

Națiunea românească a fost cea dintâiu victimă a politicei nesocotite a conducătorilor săi. Ea n'a fost întrebată, în ziua când a fost luată hotărîrea fatală.

Acest fapt, care este un pur adevăr istoric, îl cunosc, de sigur, și cei doi bărbați de Stat ai Puterilor Centrale veniți la București, cari de multe ori și-au afirmat hotă-

www.dacoromanica.ro

rîrea de a da lumii o pace dreaptă, ţinând seama de toate interesele legitime.

Avem dar credinţa că, din tratativele de pace, nu pot ieşi pentru noi condiţiuni de viaţă cari n'ar fi compatibile cu desvoltarea politică, economică şi naţională sănătoasă.

Trăim în vremuri când, pe deasupra grozăviilor războiului, s'a afirmat dreptul tuturor popoarelor la viaţă. Acest drept nu poate fi răpit poporului românesc numai pentru că, rupând cu toate tradiţiile trecutului, într'un moment dat, oligarhia noastră, care a fost întotdeauna cea mai mare a lui duşmană, s'a aruncat într'o aventură.

Ordinea nouă de lucruri creată, numai atunci ne va feri de convulsiuni şi turburări pe viitor, când consideraţiuni trecătoare nu vor întuneca acest adevăr etern.

Am trăit în prietenie şi alianţă cu Puterile Centrale. Voim şi trebue să trăim şi pe viitor în prietenie şi alianţă cu ele. Când va veni ceasul mare al judecăţii, cei cari ne-au abătut din cale vor avea de răspuns, în faţa naţiunii, pentru toate păcatele lor.

Dar pacea trebue să ne asigure putinţa de viaţă şi de muncă, precum şi adevărata îndrumare naţională.

Bărbaţii de Stat, ale căror idei le cunoaşte lumea întreagă, şi în a căror mâni se află astă i soarta noastră, desigur că nu-şi vor mărgini privirea numai la momentul actual.

Istoria nu se opreşte, şi marile forţe cari determină cursul ei nu trebue niciodată scăpate din vedere.

După o luptă titanică, Puterile Centrale şi-au asigurat câmpul de acţiune liber în Orientul european. Ele au de împlinit aici un mare rol civilizator şi organizator.

Forţa armelor le-a asigurat victoria. Dar restabilirea păcii trebue să accentueze, înainte de toate, acest rol civilizator şi organizator, care niciodată nu se poate rezema numai pe forţa armelor.

Poporul românesc, în izolarea lui, aici, la gurile Dunării, e firesc să caute sprijin în Puterile Centrale, cari, singure îi pot oferi, scut împotriva vicisitudinilor istorice.

Cea mai sângeroasă înfrângere poate fi uitată. De atâtea ori Istoria a văzut că, între un învins şi un învingător, s'a putut crea, printr'o politică înţeleaptă, legături trainice.

www.dacoromanica.ro

Situaţia geografică, marele fluviu care ne leagă, comunitatea de interese economice, — sunt tot atâtea chezăşii pentru ca, între România şi Puterile Centrale, să se poată înoda astăzi legături atât de trainice, în cât ele să fie la adăpostul oricăror fluctuaţiuni viitoare.

Căci interesul comun este baza cea mai sigură pentru relaţiuni internaţionale. Şi când tratatele sunt bazate pe interesul comun, ele au mult mai mare tărie decât aceea pe care le-ar putea o da numai forţa baionetelor.

Aflând dar sosirea la Bucureşti a bărbaţilor conducători ai Puterilor Centrale, vestitori de pace, poporul românesc aşteaptă cu nădejde rezultatele tratativelor.

25 Februarie.

XLIV

ROMÂNUL NU PIERE...

„Românul nu piere"...

In cuvântul acesta bătrânesc, în care sunt rezumate încercările milenare ale unui popor care n'a fost niciodată alintat de soartă, se cuprinde un mare adevăr, nu numai pentru români, dar pentru orice naţiune vie.

Când privim în trecutul nostru, spre cele mai întunecate depărtări ale Istoriei, vedem că pământul acestei ţări, — veşnică arenă de lupte între popoare, — mereu a fost frământat de năprasnice năvăliri şi sângeroase sfâşieri.

Nu putem găsi, în toată Istoria noastră, o singură perioadă de cincizeci de ani măcar, în care ţările române să nu fi servit ca teatru de războiu şi să nu fi suferit vre-o ocupaţiune sau vre-o cotropire străină.

După năvălirile tătăreşti de pe vremuri, aceste ţări, adesea, nu rămâneau decât ca un nămol de ruini: însăşi viaţa socială se desagrega şi trupul naţiunii se sfâşia în jalnice ruşturi însângerate.

Apoi, veacuri întregi, vijeliile şi calamităţile războaelor ruseşti...

N'a fost, în toată viaţa neamului nostru, un singur părinte de familie, care să nu fi cunoscut cel puţin odată, prin sine însuşi, urgiile acestor năvăliri, cu toate consecinţele lor.

www.dacoromanica.ro

Şi n'am murit...

Şi dacă generaţia noastră, în urma relativei siguranţe care a fost creată în această ţară prin înţeleapta politică a părinţilor noştri, după ultimul războiu rus, despre care ne amintim din copilărie, — dacă această generaţie a putut ajunge la maturitate, în credinţă că vremurile de urgie au intrat definitiv în domeniul Istoriei, nesocotinţa Epigonilor a pus din nou totul în joc, tocmai în momentul când eram pe cale să culegem roadele suferinţelor şi muncii seculare a tuturor generaţiilor stinse înaintea noastră, tocmai în momentul când eram în măsură să lăsăm urmaşilor, România mai puternică de cât oricând, România mărită cu toate pământurile băştinaşe ce ne-au fost răpite în timpurile de urgie, România consolidată, în fruntea popoarelor din Balcani, înfrăţite prin lupta comună, România glorioasă, alături de puternicii ei aliaţi victorioşi, — România cu toate căile viitorului deschise înaintea ei...

Văzând astăzi ce era cu putinţă, simţim cu o durere şi mai violentă prăpastia în care am căzut.

Dar nu vom pieri...

Nu poate pieri un neam, numai pentrucă soarta i-a hărăzit, un moment, conducători nevrednici.

N'a pierit Polonia, de un veac şi jumătate sub grozavul jug moscovit, cu toate păcatele oligarhiei sale.

N'a pierit Ucraina, după două veacuri şi jumătate de urgie, cu toată greşala hatmanilor ei, cari au plecat o sub picioarele ţarului din Moscova.

Şi dacă înspăimântătoarea putere a imperiului moscovit este acum sfărmată în ţăndări, aceasta se datoreşte în primul rând faptului, că ea a voit să fie mormântul acestor naţiuni vii, cari *vroiau* să trăiască...

Pacea şi atmosfera morală a întregei Europe au suferit atâta vreme de sbuciumul lor...

Astăzi, mai puţin decât oricând, o naţiune, — acest factor elementar al vieţii mondiale, — ar putea pieri, numai pentru nesocotinţa conducătorilor ei.

Cuvintele mari au fost spuse şi au răscolit sufletele mulţimilor de pretutindeni: dreptul tuturor popoarelor la viaţă şi societatea naţiunilor, bazată pe drept şi dreptate.

Parlamentele şi guvernele Puterilor Centrale au afirmat, în faţa lumii întregi, voinţa lor nestrămutată de a ajunge la o pace înţeleaptă, pe temeiul acestor mari principii.

www.dacoromanica.ro

Cuvintele lor au găsit răsunet până şi la popoarele ţărilor înduşmănite, şi aci stă chezăşia mersului lor triumfal spre ţinta pe care şi-au pus-o.

Cuvintele acestea au servit de lozincă la tratativele de pace din Brest-Litovsk. Sub scutul lor s'a ridicat, din mormântul ei, Ucraina. In puterea lor, în Parlamentul din Viena, ca şi în cel diu Berlin, s'a cerut Polonezilor respectul pentru revendicările fraţilor lor de suferinţă, Ucrainenii.

Puterile Centrale sunt chemate acum să dea pace şi mult încercatului popor românesc.

Acest popor, care vrea să trăiască, şi nu poate pieri, şi care va rămânea cu rolul lui istoric în societatea naţiunilor de mâne, îşi clădeşte toate nădejdile pe lozincile mari, vestite lumii întregi, însetate de pace.

Şi privirile lumii întregi sunt astăzi îndreptate asupra Capitalei noastre, unde tratativele de pace trebue să dea acestor lozinci o nouă întrupare, ca o chezăşie pentru ordinea nouă a lumii, ce-i va fi dată prin victoria acelor Puteri cari, dărâmând despotismul ţarist şi redând vieţii naţionale atâtea neamuri oropsite, sunt chemate astăzi să dea adăpostul dreptului şi dreptăţii şi neamului românesc, cel mai încercat dintre toate.

Românul nu piere.

Şi dacă acest Stat a fost rătăcit de o nevrednică conducere, astăzi îi va fi dat să vadă pentru totdeauna unde îşi poate căuta scut şi ocrotire.

26 Februarie.

XLV

REMINISCENŢE ISTORICE

Războiul din Crimeea a găsit puterea Rusiei, întinsă peste toată Delta Dunării, până la malul de nord al braţului Sf. Gheorghe.

In acest conflict, în mod formal, nu se ridicase împotriva Rusiei alături de Turci, dintre marile Puteri de atunci, decât Franţa şi Anglia, cu ajutorul micului contigent al Sardiniei, zălog al Italiei ce era să vină.

Dar câtă însemnătate pentru toată Europa aveau, în această chestiune, gurile Dunării şi ţările române din

www.dacoromanica.ro

care ele fac parte în mod natural, se poate vedea din celebrele «patru puncte», din 22 Iulie 1854, — formulate de acord nu numai de Franța și Anglia dar și de Austria și Prusia, cari nu erau beligerante, — pentru a le impune Rusiei ca o temelie a unui adevărat *așezământ European*, în urma războiului.

Aceste «patru puncte» sunt:

1) Protectoratul Rusiei asupra Moldovei, Munteniei și Serbiei încetează, și drepturile acestor țări, vor fi garantate de toate Marile Puteri împreună.

2) Navigația în gurile Dunării va fi liberă de orice piedici și supusă principiilor stabilite în 1815 (la congresul din Viena, asupra fluviilor Internaționale).

3) Tratatul din 1841 asupra Strâmtorilor va fi revizuit în interesul echilibrului european și în sensul mărginirii puterii Rusiei în Marea Neagră.

4) Nici un Stat nu poate pretinde dreptul de protecțiune asupra supușilor Sultanului, însă cele cinci Mari Puteri vor avea grija de a asignra creștinilor privilegiile ce le au fost acordate, fără a se atinge drepturile de suveranitate ale Sultanului.

Cum cetitorii pot vedea, primele două puncte privesc direct Țările Române, celelalte două complectează dispozițiile necesare pentru o mai bună siguranță a marei artere a Europei Centrale, în prelungirea ei naturală spre Orient, în Strâmtori.

Aceste patru puncte se află și la baza tratatului de pace din Paris, din 1856, prin care s'a pus capăt războiului din Crimeea și care a fost semnat nu numai de către beligeranți, dar — fapt extrem de semnificativ, — și de către Austria și Prusia, cari nu luaseră parte la războiu...

Insă beligeranții înșiși, dela început înfățișau scopul războiului ca un *interes general european* și în primul rând al Germaniei, care împreună cu Austria, — ce pe atunci de altfel, făcea încă parte de Confederațiunea germanică, — stăpânește cea mai mare parte a marelui Fluviu.

Așa, încă în depeșa din 15 Iunie 1853, ministrul de externe francez scria generalului de Castelbajac:

«Ocuparea Principatelor Moldovei și Munteniei va fi «viu resimțită dincolo de Rin. Germania își dă seama «prea bine de interesele sale, pentru ca să se poată împăca cu eventualitatea ca Dunărea de-jos, pe care ea, cu

www.dacoromanica.ro

«drept cuvânt, o consideră ca una din marile sale căi «comerciale, să treacă în posesiunea unui mare Stat, care «ar putea să-i închidă această eşire.»

Iar ministerul de externe englez, într'o circulară către reprezentanţii Angliei în străinătate, invoaacă anume cele două «puncte» de mai sus, referitoare la Ţările Române, «ca o dovadă de stăruinţa aliaţilor de a realiza condiţiu- «nile cari sunt prielnice intereselor generale ale Europei «şi sunt mai cu deosebire necesare pentru *desvoltarea pros- «peritaţei Germaniei.*»

Mai târziu, la deschiderea Corpurilor Legiuitoare franceze din 2 Iulie 1855, Impăratul Napoleon III subliniază de asemeni că aceste condiţiuni au fost puse în *interesul Germaniei*, pentru a servi *omenirea întreagă şi dreptatea*:

«Noi ne-am mărginit, — spune Napoleon III, — de a «cere, în interesul Germaniei, libertatea navigaţiunii pe «Dunăre şi ridicarea unei stavile împotriva potopului «rusesc, care mereu închide gurile acestui mare fluviu; «precum, în interesul Turciei şi al Austriei, o mai bună «organizaţie a Principatelor, pentru ca ele să serve ca «un dig împotriva irupţiunilor dela Nord, cari necontenit «se reînôesc».

Germania întreagă a acceptat atunci această interpretare şi a recunoscut însemnătatea problemei dunărene, pentru interesele ei.

In declaraţia pe care Prusia şi Austria au făcut-o în şedinţa consiliului federal (Bundestag) din 24 Mai 1854, găsim cuvinte cari, — spune un istoric al Chestiunii dunărene, — şi-au păstrat şi astăzi toată valoarea şi înţelesul.

«E o cerinţă a situaţiunii politice a Germaniei şi o «condiţiune a desvoltării naturale pentru avuţia sa na- «ţională, ca în ţările Dunării-de jos să domnească ordinea «şi să se întărească condiţiunile cari corespund intereselor «*Europei Centrale*». (Cum vedeţi, concepţia «Europei Centrale» nu datează de eri! C. S.)

«Pentru industria şi comerţul Germaniei, se deschide «în Orient un câmp vast şi fertil, o regiune care, pentru «utilizarea inteligenţei şi muncii germane, va avea cu «atât mai mare însemnătate, cu cât mai repede se vor «desvolta acolo condiţiunile generale de cultură...»

In acelaş sens s'au pronunţat, încă de atunci, oamenii de ştiinţă şi publiciştii Germaniei, cari arătau interesul

www.dacoromanica.ro

național german, în ridicarea și în întărirea Țărilor Române, la gurile Dunării.

Voiu aminti aici numai pe C. F. Wurm, care, mai cu seamă, a insistat asupra necesității de a îndepărta Rusia de la gurile acestui fluviu, și de a pune poporul românesc la adăpostul siluirilor din partea marei Puteri slave de la Nord.

Aceste idei rezumau, în epoca războiului din Crimeea, — epoca zămislirii României actuale, — consensul european asupra rostului nostru la gurile Dunării.

Dacă, însă, toată Europa civilizată a fost atunci unanimă, era natural ca «Germania», — în senzul cuprinzător de atunci al Europei Centrale, — să aibă chemarea specială de a veghea la gurile Dunării și a asigura viitorul acelui popor, pe care destinul l-a așezat acolo.

Interesele egoiste ale unora, rătăcirile trecătoare ale altora, au putut întuneca acest adevăr.

Dar «Germania» nu-l poate uita.

Și, astăzi, când «Germania» este din nou chemată să pună o rânduială la gurile Dunării, am crezut util să retipăresc aceste vechi adevăruri, pe care nu le poate nimic schimba, cum nimic nu poate schimba însuși cursul Dunării și așezarea poporului românesc la gurile ei.

27 Februarie.

XLVI

PROBLEMA DUNARII

Războiul din Crimeea nu îndepărtase Rusia dela gurile Dunării decât pentru scurtă vreme. El n'a pus capăt năzuințelor ei de cotropire.

Rusia însă nu are nici un drept asupra Dunării, nici din punctul de vedere etnic, nici din cel economic.

In Basarabia și la gurile Dunării sunt așezați românii cari au căzut sub jugul țarist, alături de atâtea alte neamuri.

Economicește, Dunărea poate numai face concurență exportului rus prin porturile Mării Negre.

Un savant german, S. Ratzel, arată, în *Geografia politică* a lui, că gurile unui fluviu au o însemnătate covârșitoare pentru viața economică a întregului fluviu. Stă-

www.dacoromanica.ro

pânul gurilor poate exercita o influenţă, asupra întregului basin al fluviului, cu totul în disproporţie cu interesul lui legitim, — mai cu seamă când gurile cad în mânile unui duşman puternic.

In această situaţie se aflau România şi celelalte State dunărene, de când puternica împărăţie moscovită a ajuns la malul Dunării. Pentru Rusia, această posesiune avea un interes numai ca un mijloc de trecere spre Balcani, pentru a şi asigura dominaţiunea asupra României, popoarelor balcanice şi Strâmtorilor.

Din acest punct de vedere însă, Rusia avea chiar interesul ca, stăpânind eşirea din Dunăre, să împiedice desvoltarea normală a vieţii în tot basinul marelui fluviu, cu care, economiceşte şi geograficeşte, imensul şes moscovit, străbătut de atâtea alte fluvii mari, nu are nimic comun.

Cum spune istoricul german al chestiunii dunărene, pe care am avut prilejul să-l citez: „Dacă principiului de „libertate şi de liberă *auto-determinaţiune* a naţiunilor, pe „care statele Înţelegerii l-au înscris făţarnic pe steagul „lor, i-se recunoaşte cea mai mică înrîurire, — gurile „Dunării n'ar putea să rămână tocmai în stăpânirea Ru„siei", (*Dr. W. Knoll*, „Die Donau und die Meerengenfrage", — pag. 156).

Infrângerea Rusiei de către Puterile Centrale, face acum cu putinţă îndepărtarea definitivă a dominaţiunii străine dela gurile Dunării şi soluţiunea trainică a problemei dunărene.

Pentru aceasta însă, cum spune acelaş autor german, biruitorii, spre a da această soluţiune, «*nu trebue să cadă în ispita de a o căuta în desmembrarea şi jertfirea României*», (*loc. cit.* pag. 157).

Să-mi fie ertat să reproduc aici, mai pe larg, consideraţiunile acestui publicist german, a cărui clară viziune a problemelor viitoare din Orientul european, nu este întunecată de asperităţile momentului.

«Elementele sănătoase ale poporului român, — spune «el, imediat după avertismentul de mai sus, — au arătat «că cultura lor orientala şi franceză a fost numai o «spoială uşoară, pe care ceasurile de cumpănă au spălat'o; «ele vor fi fiind astăzi temeinic vindecate de ruso filism... «Poporul românesc va datori aliaţilor mersul lui spre o «nouă epocă de înflorire. Atunci el, dându-şi din nou şi «mai bine seama de situaţie, va putea desăvârşi opera

www.dacoromanica.ro

«marilor săi conducători din vremea regelui Carol şi va «redeveni ceeace el şi credincioşii săi sfetnici doreau: «*un fort înaintat şi o strajă vigilentă, împotriva slavismului «amenințător*», (*loc. cit.* pag. 157—158).

Mai jos, autorul nostru reaminteşte că marele Bismark a numit odată Romăuia — «Belgia Orientului», şi arată că analogia se impune astăzi şi în alte privinţi: interesele vitale ale Puterilor Centrale, le impun tot atât de mult sustragerea pentru totdeauna a României influenţelor «slavismului ameninţător» *(vordraengende Slawentum)*, ca şi sustragerea Belgiei de sub înrîurirea anglo-saxonă.

Românii, singurul popor ne-slav, aşezat în această parte a Europei, la gurile Dunării, are tot atât de mult interes ca şi înseşi Puterile Centrale, pentru o aşezare politică definitivă, care să pună întregul basin al Dunării la adăpostul «primejdiei slave».

Oricare ar fi asperităţile momentului, soluţia care se poate da astăzi problemei dunărene trebue să asigure, pentru toate popoarele diu acest basin, şi pentru Români, o desvoltare normală, putinţa de înălţare naţională, politică şi economică, ferită de toţi germenii perturbaţiunilor viitoare, sub protecţia acelui element etnic, care este destinat istoriceşte să dea marei artere europene viaţă şi înflorire, — germanii.

Astăzi, în pragul unei vieţi nouă pentru lumea întreagă, mai puţin ca oricând ar putea fi justificată «ispita» despre care vorbeşte Dr. Knorr, de a rezolvi problema pe calea care ar duce poporul românesc la situaţia de *paria* al Dunării.

Primit ca membru egal îndreptăţit de familia popoarelor dunărene, găsind scut şi ocrotire în puternicii săi vecini, el va ajunge un factor al prosperităţii şi al puterii obşteşti, — «jertfit şi desmembrat» însă, cum spune Dr. Knorr, un element de slăbiciune şi de primejdie, pentru tot basinul Dunării.

Şi nu poate fi un moment mai prielnic, pentru o soluţiune dreaptă şi definitivă a problemei dunărene, ca acuma, faţă de răgazul istoric pe care ni'l dă înfrângerea Rusiei.

28 Februarie.

www.dacoromanica.ro

XLVII

CONTELE HERTLING ŞI ORDINEA MONDIALĂ

Cancelarul imperiului german, contele Hertling, în ultima sa cuvântare, a declarat că poate subscrie toate cele patru formule ale preşedintelui Statelor Unite, relative la bazele păcii mondiale, cu o singură condiţiune, — ca ele să fie aplicate şi Înţelegerii.

Bine înţeles, d. Wilson nu poate obiecta nimic la această condiţiune. Ea se subînţelege chiar, odată ce preşedintele marei republici americane râvneşte în adevăr la pacea mondială.

Putem spune dar că ambele lagăre au căzut de acord asupra marilor principii, cari urmează să fie puse la temelia ordinei nouă a lumii.

Cari sunt aceste principii?

Iată, în rezumat, cele patru formule în chestie, aşa cum au fost cuprinse în discursul d-lui Wilson:

1.— Orice parte a unui acord definitiv, bazat pe dreptate, trebue în fiecare caz să se întemeeze pe o înţelegere, care poate aduce, după toate probabilităţile, o pace durabilă.

2.— Popoarele şi provinciile nu pot fi trecute de.a o stăpânire la alta.

3.— Orice rezolvire a unei chestii teritoriale, puse pe tapet de actualul războiu, trebue făcută în interesul sau în favoarea populaţiilor respective, iar nu ca o parte a unui simplu schimb sau a unui compromis între pretenţiile Puterilor rivale.

4.— Toate aspiraţiile naţionale, precizate cu claritate, trebue satisfăcute în modul cel mai larg, fără a lăsa în urmă noui elemente de discordie şi duşmănie, care probabil ar tulbura iarăş în curând pacea.

In două cuvinte, aceste formule se pot reduce la simpla recunoaştere a dreptului la viaţă pentru toate popoarele, ale căror condiţiuni vitale trebuesc în orice caz respectate, fiindcă altfel, cum se exprimă d. Wilson, „sunt lăsate în urmă elemente de discordie şi duşmănie“ menite „să tulbure în curând din nou pacea“.

Chiar înainte de ultima declaraţie a contelui Hertling, Puterile Centrale au şi aplicat aceste principii, în linii

www.dacoromanica.ro

generale, la Brest-Litovsk. Acolo a fost hotărît, de pildă, că, pe baza lor, urmează să fie rezolvate contestaţiunile teritoriale dintre Ucraina şi Polonia.

Puterile Centrale, cari sunt chemate acum să aşeze noua ordine de lucruri în Orientul european, sunt şi cele mai interesate ca, aici, să nu fie lăsate în urmă „elemente de discordie şi duşmănie".

De sigur, se poate ridica împotriva acestor principii de înaltă înţelepciune politică, motive de represiune şi răsbunare împotriva tulburătorilor păcii.

In special, se poate spune, de pildă, că poporul român nu-şi poate declina pe deplin răspunderea, pentru actele guvernului său.

De sigur, un filosof ca Montesquieu a avut dreptul să spue, că fiecare popor are guvernul pe care-l merită.

Dar această răspundere metafizică, nu are nimic face cu răspunderea reală, singura pe care o poate avea în vedere un om de Stat.

Din punctul de vedere metafizic, şi robul este responsabil de lanţurile lui. Şi atunci, chiar şi popoarele Indiei sunt responsabile de actele guvernului Marei Britanii.

Au ele dreptul la compătimirea noastră, sau merită represiunea pentru imperialismul mondial, al cabinetului din Londra?

Şi, de fapt, oare poporul românesc are mai multă răspundere pentru politica guvernului d lor I. Brătianu şi Take Ionescu, decât *paria* din India pentru actele d-lor Grey sau Lloyd George?

Poporul românesc, în majoritatea lui covârşitoare alcătuit, de fapt, din nişte sărmani iobagi, ataşaţi la glebă, excluşi dela orice rol activ în viaţa publică, despuiaţi de cea mai neînfrânată oligarhie din lume, care îi este străină şi prin sânge, şi prin cultură, şi prin aspiraţiuni,— poate acest popor fi responsabil, din orice punct de vedere, afară doar de cel metafizic, de politica oligarhiei noastre, a cărei victimă el cel dintâiu este?...

Acum câteva luni de zile, am arătat în *Lumina* No. 14 din 15 Septembrie 1917, că răsboiul României a fost declarat împotriva voinţei Ţării, împotriva Constituţiei, împotriva părerii sfetnicilor cei mai autorizaţi ai Coroanei, cum şi împotriva curentului predominant din elita noastră intelectuală.

Aşa dar, litera ca şi spiritul principiilor pe cari, cu atâta ponderaţiune, le-a formulat acuma la Berlin con-

www.dacoromanica.ro

ducătorul politicei imperiului german, dau poporului românesc dreptul să tragă nădejde că pacea mult dorită îi va aduce nu numai liniște, ci și dreptate.

Cancelarul german a ținut chiar expres să spună, relativ la România că, după principiile Germaniei, poporul german trebue și vrea să și asigure pe viitor prietenia și a acelor State, împotriva cărora a fost silit să ridice armele.

Înțelesul acestor cuvinte este limpede.

2 Martie.

XLVIII

UN PANSLAVIST BASARABEAN...

Dintr'o notiță a „*Neamului românesc*", aflăm că ministrul de interne al Republicei Basarabene, d. Cristea, propune României ca „împreună cu celelalte State balcanice", să intre în marea confederație rusească, pe care d sa o dorește.

Bine înțeles, d. N. Iorga Ucraina sare în sus de indignare.

Însă marele nostru savant dovedește numai, încă odată prin aceasta, că nu știe ce se petrece în lume, cum n'a știut niciodată.

Propunerea d lui Cristea e cât se poate de naturală.

Actualul ministru de interne al Republicei Basarabene este, probabil, unul din nepoții defunctului Ion Vasile Cristea, bătrânul boer „moldovan" din Basarabia, dintre puținii cari au rămas toată viața mândri de neamul lor și, până la sfârșit, nici n'a învățat măcar bine rușește.

Dar băeții lui,—din cari cei mai mulți și au făcut studiile în liceul lui Katkov din Moscova, celebru publicist reacționar și unul din capii propagandei pan-rusești, — se făceau că nu știu bine românește. Ei faceau parte dintre acei oameni influenți ai regimului țarist, originari din Basarabia, cari au speriat Rusia prin reacționarismul lor, și se aflau în fruntea „Uniunii adevăraților ruși", cum erau d-nii Crupenski, Casso, Cruşevan, Purișchievici, etc. Unul din acești Cristea ajunsese pe vremuri chiar guvernator la Moscova.

Iar copiii lor, nepoții bătrânului Ion Vasile Cristea, printre cari trebue să fie autorul propunerii amintite, pro-

www.dacoromanica.ro

babil, în adevăr nu mai știu românește și se simt ruși. Chiar și propunerea a fost făcută într'un ziar rusesc din Chișănău.

De altfel, propunerea în sine, ca România să intre în viitoarea confederațiune pan-rusă, mai cu seamă „împreună cu celelalte State din Balcani", este în logica lucrurilor, atât din punctul de vedere rusesc cât și din acela al situațiunii României.

Rusia astăzi e, în adevăr, sfâșiată în mai multe republici, mai mult sau mai puțin independente și înduşmănite între ele.

Dar condițiunile naturale din imensul șes al Europei Orientale, îndată ce oarecare ordine se va restabili și se va începe munca de reconstruire a vieții de Stat, vor sili, mai curând sau mai târziu, popoarele ce locuesc acolo, să reclădească, într'o formă sau alta, edificiul risipit; dar, probabil, sub îurâurirea preponderentă, dacă nu chiar sub egemonia Ucrainei, și în forma federativă, adică în forma cea mai democratică și cea mai ademenitoare pentru individualitățile etnice.

Pentru noua formațiune însă, vor exista toate acele motive de expansiune în spre Balcani și în spre țărmurile Mării Egee și Adriatice, cari au dominat politica seculară a Imperiului rus.

Ce poate fi mai natural dar, din partea unui basarabean care se simte rus, și care își vede țara izolată de restul Rusiei,— decât să viseze o reînviere a „testamentului lui Petru cel Mare", dar în forma cea nouă și ispititoare a marei confederațiuni pan-ruse, care nu numai că ar cuprinde și țara lui, Basarabia, care făcea parte din Imperiul rus, dar s'ar întinde și asupra României și a „altor State din Balcani"?

Ceeace, poate, trebue să ne mire, este doar numai faptul că ideea pan-rusă e atât de înrădăcinată și atât de vivace, în cât se poate manifesta chiar sub presiunea grozăviilor de astăzi.

Pe de altă parte, nu trebue să ne înșelăm și să facem politică de struț. Oricât ne-ar îngrozi ideea d-lui Cristea, este însă foarte natural că situația actuală a României, în care a adus'o o politică nesocotită, poate inspira unui om care hrănește visuri pan-ruse, încercarea de a o ademeni să intre și ea în marea confederațiune slavă.

Căci un lucru este sigur, după acest războiu: *România nu va putea rămânea izolată.*

www.dacoromanica.ro

Şi înainte de războiu, independenţa noastră a fost o minciună. Dacă, atunci, mulţi se puteau înşela în această privinţă, după războiu nu se va mai putea înşela nimeni.

Infrântă, ruinată, redusă şi slăbită, aşezată în direcţia aspiraţiunilor pan-ruse, Romănia nu va putea trăi şi po poporul românesc nu va putea birui toate dificultaţile incomensurabile ce-i stau în cale, fără un puternic sprijin din afară.

Vom avea doar alegerea, în ce direcţie să căutăm acest sprijin. In direcţia visată de d. Cristea, a unei mari confederaţiuni slave? Sau în direcţia contrară, urmată de bătrânii îndrumători ai acestui neam, — în spre Puterile Centrale?

Dar vom avea măcar alegere?

La această grozavă întrebare, răspunsul va fi dat în zilele apropiate.

Cuvântarea recentă a contelui Hertling ne dovedeşte că bărbaţii conducători ai Puterilor Centrale îşi dau seama de toată însemnătatea problemei pentru această parte a Europei, şi doresc să-i dea o soluţiune conformă cu direcţia noastră tradiţională şi cu interesele obşteşti ale popoarelor pe care ea le priveşte.

Nimeni mai mult decât noi nu doreşte ca sforţările lor să fie încoronate cu succes.

Numai fatalitatea, numai o viaţă intolerabilă, necompatibilă cu demnitatea şi cu cele mai elementare condiţiuni de existenţă, ar putea duce poporul românesc în altă direcţie.

Dar d. N. Iorga-Ucraina, unul din autorii dezastrului nostru, care nici astăzi nu vede problema în toată goliciunea ei, nu are dreptul să se indigneze la propunerea pan-slavistului basarabean, de origină română, care trage doar o concluzie dintr'o situaţie, pe care o judecă cu mai multă limpezime de cât savantul nostru istoric.

4 Martie.

www.dacoromanica.ro

XLIX

DESTINUL S'A ÎMPLINIT...

Destinul s'a împlinit.

Cetitorii cunosc preliminariile tratatului de pace, semnate la Buftea, în ziua de 5 Martie c., şi publicate în comunicatul oficial de eri.

Intr'un termen de 14 zile, urmează să fie semnat tratatul definitiv, pe baza acestor preliminarii.

Nu este român a cărui inimă să nu fie însângerată de acest rezultat al unui „războiu nenorocit şi zadarnic", după cum s'a exprimat un ziar „ententist".

Am făcut totul ce a stat în puterile mele, pentru a cruţa neamul şi ţara noastră de această crudă încercare.

M'am opus din răsputeri, cât era încă timp, politicei care ne-a adus la această catastrofă.

M'am opus atât din punctul de vedere al integralităţii idealului nostru naţional, care ne îndrepta spre Nord câtă vreme de acolo ne ameninţa cea mai mare primejdie şi câtă vreme victoria Rusiei ţariste condamna la moarte, pentru veci, Basarabia românească, şi expunea însuşi viitorul Statului şi neamului românesc.

Astăzi, pentru oricine este limpede că, dacă nu ne-am fi abătut din calea noastră tradiţională, România, mărită şi glorioasă, afirmându-şi cu putere aspiraţiunile naţionale, ar fi stat acuma în faţa unui viitor mândru, pentru întreg neamul românesc.

M'am opus acestui „războiu nenorocit şi zadarnic", fiindcă vedeam clar toate perspectivele la cari ne poate duce.

Am anunţat *până în detalii* consecinţele înfrângerii. Rog pe cetitori să mai răsfoiască odată articolul din *„Viaţa Românească"* No. 12 din 1914 (p. 211, în notă). Ar fi prea dureros să reproduc acum acele pasagii...

In nenumărate rânduri, am arătat că Rusia nu poate birui în acest războiu. Toate argumentele, analizele, materialele statistice, aduse în sprijinul afirmării că „forţa incomensurabilă" a Rusiei este o simplă închipuire, erau primite în batjocură, pentru „aerele profetice ale d-lui Stere".

Dar era oare greu, pentru oricine, să fie „profet" în chestia aceasta!

www.dacoromanica.ro

Abia cu nouă ani înainte de războiul mondial, imperiul Țarilor suferise o cruntă înfrângere, în luptă cu un stat asiatic, care abia de ieri își deschisese porțile culturii și tehnicei europene, și care, prin numărul populației, prin avuția lui națională și prin întinderea teritorială, apărea ca un pitic în fața colosului de la Nord.

Acest război, urmat de o groaznică sguduire revoluționară, desvălise tot putregaiul organismului de Stat și al aparatului administrativ al Rusiei.

Ce s'a întâmplat în acești nouă ani de zile, care să fi îndreptățit credința, că organismul de Stat și aparatul administrativ al Rusiei țariste s'a însănătoșit până într'atâta, în cât ea să se poată măsura cu cea mai formidabilă putere militară din lume?

Ar fi fost o minune, — și pe minuni nu se poate construi o politică de Stat.

Dacă, în primele luni, mulțumită unei mobilizări anticipate în taină, ca și faptului că aripa dreaptă a frontului austro-german, prin defecțiunea României, rămăsese în aer, — Rusia a putut avea' succesele cunoscute, dar după dezastrul din primăvara anului 1915, cui îi mai puteau fi permise iluziunile asupra forței reale a imperiului moscovit?

Mai mult.

Ofensiva generalului Brussilov, începută la 3 Iunie 1916, — după aproape trei luni față de experiențele din acest război, mai îndreptățea, în ziua fatală de 27 August 1916, vre-o speranță?

Ni se va spune: dar cum puteau greși bărbații de Stat și marii generali ai Apusului, în această privință?

Dar Franța și Anglia se pot bizui, în primul rând, pe forța lor proprie. Astăzi, ele pot continua războiul și fără Rusia. La 1914, ajutorul armatelor ruse, fie chiar vremelnic, le era bine venit. Și, în orice caz, acest ajutor le-a dat putința să reziste primei ciocniri, și apoi să întindă tot mai mult câmpul operațiunilor militare și să-și atragă noui aliați. Fără să mai vorbesc că Franța și Anglia nu riscau însăși existența lor de Stat și tot viitorul lor național. Chiar dacă ele aveau îndoeli asupra forței militare a Rusiei, nu aveau deci un motiv peremptoriu de a-i disprețui concursul, cum nu aveau motiv să disprețuiască nici ajutorul marocanilor sau al senegalezilor.

Dar România?

Se afla ea în aceeași situație față de Rusia? Și mai

www.dacoromanica.ro

cu seamă, în 1916, nu putea ea să fie chiar mai bine informată decât Franța și Anglia în 1914? După doi ani de războiu, și față de toate victimele lui?..

In sfârșit, a fost scris în cartea neamurilor ca la 27 August 1916, România să fie aruncată în vultoare...

Dar, după isbucnirea revoluției din Rusia, cui mai putea să-i fie ertată iluziunea că Rusia mai poate fi un factor apreciabil în acest războiu?

Din primele numere ale *Luminei*, am dat alarma, am arătat că războiul e sfârșit pentru Rusia; că ea va fi silită, mai curând sau mai târziu, să ceară armistițiu și să încheie pace; că, în acest caz, soarta noastră va fi pecetluită; că nu mai putem scăpa ce se mai poate scăpa, decât dacă vom rupe imediat legăturile cu Rusia, *înainte* de încheerea păcii dintre ea și Puterile Centrale. Am insistat de nenumărate ori,—apelând la bărbații noștrii de Stat *de aici și de dincolo*,—că nu putem fi cruțați de mecanismul implacabil al relațiilor internaționale, căruia nu-i sunt îngăduite considerațiunile sentimentale, decât dacă, *la vreme*, vom crea un interes și vom da posibilitate Puterilor Centrale de a ne acorda condițiuni de pace cât mai prielnice. Zi cu zi semnalam ori ce moment mai favorabil, și tot de atâtea ori am fost silit să constat, cu durere, câte o nouă posibilitate pierdută.

Ce am putut face mai mult, ca simplu publicist? Mi-am impus martiriul de director al unui ziar românesc în aceste condiții grozave, numai în nădejdea că, după atâtea încercări, glasul realității și al adevărului va fi în sfârșit auzit,—*aici și dincolo*...

Dar am strigat tot în pustiu...

Ce-a mai așteptat, pentru numele lui Dumnezeu, România, după ce revoluția din Petrograd a transformat armata Rusiei, în horde flămânde și răsvrătite?

Iarăș pilda Apusului, care se împotrivea încheerei unei păci formale de către Rusia?

Dar și aci, pentru Franța și Anglia, fiecare zi de întârziere, care, independent de rezultatul final neîndoelnic, fixa câtuși de puțin forțele germane pe frontul oriental, putea să prezinte un interes real.

Dar pentru România!...

Credința către Înțelegere? Mai avea dreptul Înțelegerea să ne o ceară, în urma trădării unui co-asociat care, pentru noi, avea o însemnătate hotărîtoare?

Și la urma-urmelor, n'am fost tot siliți să încheem

www.dacoromanica.ro

pacea? Cu ce drept dar, am fost împiedecaţi să facem acest pas încă atunci, când ne putea scăpa de cumplita soartă?

Ce se va putea răspunde la întrebarea aceasta, în faţa Istoriei, în faţa urmaşilor, cari vor purta povara pe care le-o punem acuma pe umeri?

Destinul s'a împlinit...

Nu spun toate acestea numai de dragul încriminărilor deşarte.

Suntem cu toţii vinovaţi, că n'am ştiut să ferim de crudul destin acest popor, care el singur nu e vinovat şi nu şi-a cruţat jertfele.

Ne-am luat însă pe suflet un păcat neispăşit şi o datorie de care nimeni nu ne va putea ierta.

Nu mai avem dreptul să ne legănăm în viziuni înşelătoare. Trebue să privim bărbăteşte în faţa adevărului şi bărbăteşte să pornim la muncă, la muncă în sudori de sânge, pentru a făuri neamului acestuia soarta de care este vrednic.

Nu e încercare din care, prin stăruinţă şi muncă cinstită, un popor să nu poată eşi biruitor.

Şi mai ales forţa morală, pe care un neam o poate dovedi în zile de grele încercări, este zălogul isbăvirii viitoare.

9 Martie.

L.

GUVERNUL MARGHILOMAN

D. Alexandru Marghiloman a format guvernul.

D. Marghiloman şi-a luat o groaznică sarcină.

Oricând, misiunea de a lichida acest „răsboiu nenorocit şi zadarnic" nu putea fi uşoară.

Dar, faţă de moştenirea lăsată de guvernele trecute, prin acţiunea lor „diplomatică", povara pusă astăzi pe umerii noului guvern cere aproape puteri supra-omeneşti de voinţă şi de judecată.

Guvernul d lor Ion Brătianu şi Take Ionescu a lăsat să treacă toate momentele, în cari puteam încă avea condiţiuni mai bune pentru pace.

In zadar, în coloanele acestui ziar, atrăgeam atenţia

www.dacoromanica.ro

„factorilor responsabili" că, față de prăbușirea forței militare a Rusiei, nu putem avea scăpare decât prin lichidarea grabnică a aventurii noastre războinice.

Însă d. Brătianu, după cum ne face cunoscut un comunicat oficios, nici în urma revoluției maximaliste, nici chiar în momentul întrunirii conferinței de la Brest-Litovsk, încă nu vedea că „frontul oriental nu mai există".

Astfel lichidarea războiului a fost întârziată până în momentul când nu mai aveam nici un mijloc de rezistență, până în momentul când armata noastră s'a trezit în cea mai tragică situație, când nu numai că a fost exclusă orice nădejde de ajutor imediat din partea aliaților din Apus, dar izbucnise și conflictul armat cu fostul aliat de la Nord....

Dar chiar în acel moment guvernul din Iași nu'și dădea seama de situație, și era tot atât de incapabil ca și în inte să ia vre-o hotărîre bărbătească sau să găsească o soluție netedă.

In împrejurările de fapt, guvernul avea de ales, în mod logic, numai între două căi.

Avea el credința că, în momentul de față, nu se hotărăște definitiv soarta Țării și că România se poate bizui mai târziu pe sprijinul aliaților din Apus?

Atunci avea datoria, fără să semneze vre un tratat formal, să lase în suspensiune regularea chestiunii românești, până la congresul de pace.

Neapărat, în acest caz, membrii guvernului se expuneau să cadă prizonieri de războiu. Dar ei nu sunt în drept, — dacă sincer aveau această credință, — să pună siguranța sau comfortul lor personal mai presus de interesele Țării.

Sau guvernul din Iași avea temeiul de a nu mai crede în ajutorul aliaților, ori găsea primejdioasă intereselor Țării această soluție?

Atunci se impunea schimbarea hotărîtă a directivei politice, care singură mai putea da vre-o chezășie pentru condițiuni de pace mai prielnice.

Nici un echivoc, nici un joc dublu nu mai era admisibil, fiindcă pentru toate trebuia să plătească fatal sărmana Țară.

Domnii din Iași însă n'au mers pe nici una din aceste căi netede.

După farsa grotescă, în care fiecare din colaboratori

www.dacoromanica.ro

se declara gata să dea sprijin politicei pe care o combătea, şi refuza să-şi ia răspunderea celei pe care părea că o susţine, guvernul d lor Ion Brătianu şi Take Ionescu şi-a dat demisia.

Şeful guvernului care a urmat, d. general Averescu, mai întâiu declară că înţelege să continue politica guvernului Brătianu. Totuşi începe tratativele de pace cu Puterile Centrale.

Apoi, după ce delegaţiunea pentru pace, prezidată de ilustrul diplomat şi inflexibilul bărbat de Stat d. Argetoianu, semnează cunoscutele preliminări de pace, guvernul din Iaşi lasă opinia publică în necunoştinţa tristului adevăr.

Iar după ce preliminările păcii au şi fost în parte executate, — şi, ca să citez numai comunicatele oficiale, trupele germane au trecut prin Galaţi şi Basarabia spre Odesa, teritoriile din Bucovina, ocupate de trupele noastre, au fost evacuate, şi demobilizarea trupelor româneşti începută, — după informaţiunile ziarelor de acolo, crede de cuviinţă să nege că vr'un tratat preliminar de pace ar fi fost încheiat, şi că ar fi fost vorba numai de o prelungire de armistiţiu, care nu angajează viitorul...

Oricât de puţin preţ ar pune guvernul din Iaşi pe semnăturile d lui Argetoianu, în cazul de faţă nu avem a face numai cu exerciţiile caligrafice ale ilustrului diplomat şi inflexibilului bărbat de Stat din cabinetul Averescu.

Semnătura pusă în numele României, chiar după încetarea acestei strălucite cariere ministeriale, leagă Statul însuşi, care a avut un moment onoarea şi fericirea să fie cu atâta ilustraţie reprezentat...

In viaţa popoarelor, şi farsele pot avea urmări tragice.

Şi nu numai dezastrul întregei politice nenorocite, inaugurată de guvernul d-lui I. Brătianu, dar şi farsa acestui sfârşit, crează tragicul situaţiunii guvernului Marghiloman.

Roata Istoriei nu se poate întoarce. Nu stă în puterile omeneşti de a face ca ceeace a fost, să nu fi fost. Ţara va simţi cu durere, că nici măcar semnăturile d-lui Argetoianu nu pot fi şterse din cartea Istoriei.

In această tragică situaţie, nu e român care să nu dorească din suflet guvernului Marghiloman toată pătrunderea, toată hotărîrea, toată puterea de voinţă, ne-

www.dacoromanica.ro

ceşare pentru conducerea Statului, în aceste vremuri de restrişte.

Dacă va găsi calea adevărată, dacă îi va fi dat să îndrepte tot ce n'a fost încă ireparabil pierdut şi să salveze cel puţin nădejdea unui viitor mai demn şi mai fericit, recunoştinţa neamului îi va fi asigurată.

Cât mă priveşte personal, dacă n'am putut răspunde apelului la colaborarea directă ce mi s'a făcut, pot încredinţa pe d Marghiloman că va avea concursul meu hotărît, pentru tot binele pe care îi va fi dat să-l înfăptuiască.

Când, păstrându-mi toata independenţa şi făcându-mi întreaga datoria de publicist, voiu judeca actele noului guvern, poate fi sigur că nici un gând agresiv, nici o intenţiune de „politică" nu vor conduce condeiul meu.

Voiu fi fericit să-i pot fi mai util în sfera modestă a activităţii mele, decât mi a fost dat pentru guvernele trecute.

21 Martie.

LI

PROGRAMUL NOULUI GUVERN

Primul comunicat oficial al preşedintelui Consiliului de miniştri face cunoscut opiniei publice, că misiunea noului minister, in primul rând constă în încheerea păcii, pe baza preliminărilor de pace, consimţite de guvernul precedent. Guvernul însă va stărui ca sacrificiile impuse de aceste preliminarii, să atingă cât mai puţin puterea Ţării, ca factor economic şi politic.

In momentul când aceste rânduri vor apărea, termenul fixat pentru semnarea tratatului definitiv de pace expirând, probabil se va şti în ce măsură guvernul Marghiloman va fi reuşit să-şi îndeplinească tragica misiune ce i-a fost pusă pe umeri, de politica nesocotită şi uşurelnică a regimului trecut.

Dar cu drept cuvânt, comunicatul guvernului anunţă în acelaş timp o altă îndatorire, pe care o are de îndeplinit şi pe care «experienţa dureroasă» a dovedit cât e de grabnică şi de imperioasă: «o îndoită operă de rege-

www.dacoromanica.ro

nerare morală şi de reorganizare a tuturor ramurilor activităţii de Stat».

„In această ordine de idei, — continuă comunicatul, — „guvernul face dintr'o completă şi înţeleaptă *rezolvare a „problemei agrare* şi din *chemarea la viaţa politică a masselor „profunde ale naţiunii*, două puncte esenţiale ale program„mului său de activitate".

O viaţă întreagă am luptat pentru rezolvirea problemei agrare şi pentru chemarea le viaţa publică a masselor populare profunde.

Am crezut necesară această operă de renovare, tocmai în vederea ceasului de cumpănă, pe care, oricine îşi arunca privirile în juru ne, trebnia să-l prevadă.

Astăzi, după ce dureroasa experienţă, cum aşa de bine se exprimă comunicatul oficial, a dovedit că aceástă operă de renovare e grabnică şi imperioasă, e semnificativ că un guvern al partidului *conservator*, a trebuit să înscrie ca «două puncte esenţiale ale programului său de activitate», celor două reforme anunţate.

In adevăr, guvernul constituit de d. Al. Marghiloman e un guvern conservator. Toţi miniştrii din noul cabinet aparţin acestui partid.

Faptul e natural Gruparea politică, condusă de d. Marghiloman, se înfăţişază ca singurul *partid* care nu şi-a asumat răspunderea pentru războiul nenorocit, care ne-a aruncat în prăpastie.

Şi întrucât, pentru lichidarea acestui război, era nevoe de o forţă politică organizată, după normele regimului constituţional nu putea fi chemat să ia asupră şi greaua moştenire a regimului trecut. decât partidul conservator de sub conducerea d-lui A. Marghiloman.

Intr'un regim parlamentar, oricât de convenţional ar fi el, individualităţile izolate, cât de puternice şi distinse, dacă nu reprezintă vre o forţă politică organizată, nu pot îndeplini funcţiunea de guvern constituţional.

In aceşte condiţiuni, faptul că această funcţiune a căzut asupra unui p rtid *conservator*, tocmai într'un moment când Ţara are mai mult decât oricând nevoe de renovare şi de regenerare, impune tuturor elementelor democratice din ţară îndatoriri excepţionale.

Orice consideraţiune străină de marile interese naţionale, pe care le-a pus la ordinea zilei «experienţa dureroasă», nu este iertată.

Guvernul care îşi înscrie în programul său reforma

www.dacoromanica.ro

agrară și chemarea masselor populare la viața publică, poate să fie sigur de concursul tuturor acelor cari, de mult, au ridicat steagul luptei politice în numele acestor două reforme.

Dar nu ne-am face datoria dacă nu ne-am exprima, dela început, îngrijorările ce ne inspiră situația.

Dacă parlamentarismul implică regimul de partid și, în acelaș timp, dacă împrejurările de fapt justifică chemarea la cârma Statului a singurului partid necompromis în politica războinică trecută, nu e mai puțin adevărat că practica vieții de partid, în țara noastră, are scăderi cari sunt foarte greu de împăcat cu «îndoita operă de regenerare morală și de reorganizare», pe care ne o impune vremea.

Va avea guvernul Marghiloman tăria de voință de a se ridica de-asupra relelor obiceiuri la cari suntem deprinși să asistăm la orice «schimbare de regim?»

In al doilea rând, — va avea acest guvern energia necesară pentru a înfrunta toate prejudecățile și interesele de clasă, natural puternic înrădăcinate într'un partid *conservator,* cari s'ar ridica împotriva unei realizări sincere și complecte a operei de renovare?

Trăim vremuri mari și grele. Nu putem trece prin ele cu sufletul nostru de toate zilele. Grozava răspundere istorică pe care și-o ia, în momentul acesta, guvernul românesc, este prin sine însăși o mare forță de înălțare morală.

Vreau să cred în sincera hotărîre a guvernului Marghiloman de a fi la înălțimea misiunii sale și de a birui toate dificultățile, începând cu tradițiile și prejudecățile vieții de partid.

Și în măsura în care va ști să se înalțe, nu-i va fi precupețit concursul întregei suflări cinstite din această țară.

24 Martie.

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL

Pag.

Prefața cărții I

Un cuvânt înainte (către cetitorii ziarului „Lumina) . 3

Introducere :

Glasul realității 7

I

ROMÂNIA ȘI RĂSBOIUL MONDIAL

I. Cauzele și efectele războiului mondial.

Cauzele războiului mondial 21

Războiul și revoluția din Rusia 24

Basinul Dunării și Românii 27

Războiul și Orientul european 30

II. Războiul României.

Tragedia Regelui Carol 33

Alianța noastră și Războiul 37

Fatala schimbare de front 39

Războiu „fără rizic și sacrificii“ 41

Morala fabulei 44

„Opinia publică“ și războiul 47

„Țara legală“ și războiul 49

Un paradox economic 52

Paradoxul fundamental 55

Consecințele financiare ale dezastrului 58

Bilanțul 67

Răspunderea istorică :

I. Plan greșit 69

II. România în fața Istoriei mondiale 73

www.dacoromanica.ro

Pag.

III. „Idealul național" și Basarabia.

Idealul național 79
Autonomia Basarabiei? 82
Din Calvarul Basarabiei 83
Cimitirul 87
Basarabia și Revoluția din 1905 90
Basarabia și „țara-mumă" 94
Dreptul Basarabiei asupra României 96
Cuvinte uitate 100
Naționalism? 103
Blăstemul Basarabiei 105
La Chișinău! 108
„Federația Mării Negre" 111
Țăranii basarabeni și România 112

IV. Revoluția din Rusia și consecințele ei.

„Glasul celui ce strigă în pustiu" 117
Revoluția din Rusia 120
Politica agresivă și revendicările țărănimii în Rusia . 123
România și Republica Rusă 127

V. Naționalitățile din Rusia.

Românii și vecinii lor dela Nord:
I. Polonia și Ucraina 131
II. Polonia reînviată 132
Ucraina:
I. Ucraina 133
II Războiul și chestiunea ucraineană 136
III. Revoluția ucraineană și România 138
IV. Ucraina și maximaliștii 141
V. Ucraina independentă 145
VI. D-l Nicolae Iorga-Ucraina 149
Finlanda 153
Mahomedanii din Rusia 157
Lituania 160
Provinciile Baltice 163
Rusia de mâne 167

www.dacoromanica.ro

Pag.

Federațiunea Cazacilor 170
Federația Volgii și Republica Siberiei 173

VI. **Perspective.**

Societatea națiunilor 177
Contele Czernin și rolul Austriei 178
Suveranitatea de Stat și „independența balcanică“ . 181
Confederația Balcanică 184
Orientare spre Rusia? 187
Dinastia și Țara 191
Problema păcii universale 194
Nouă ordine internațională sau „pace înarmată“?... . 196
Statele mici și ordinea internațională 199
Democrație? 202
Calea mântuirii 205
Tirania agravată de corupție 207
Rădăcina răului 210
Calea de mântuire 212

VII. **Răspunsuri și polemici.**

„Omul drept“ 217
Amenințări 218
Pro domo:
I. D-l I. Brătianu în momentul declarării războiului European 219
II. Orgia antantistă 223
III. Un incident.—D-l Brătianu pe calea perzaniei 227
IV. Ruptura. — Ultima nădejde 230
V. După declararea războiului. Tragică întrebare 234
D-l C. Iarca și „lovitura de Stat“ 238
„Război sau nebunie?“ 240
„Pontifii“... 243
Pentru o „damă voalată“ 246
Unui adversar cinstit 250
Criza morală 254
Tragedia 257
Secretele Înțelegerii 260

www.dacoromanica.ro

Pag.

Unde ne ducea victoria Rusiei 263
Prețioase mărturisiri 267
Un cetitor prieten 269
„Le Temps" și „Lumina" 271
„Gazette de Lausanne" și „Lumina" 275
Sovietul din Petrograd și pacea 279
Uitare 283
Putregaiul 284
Lamentații tardive 287
O pledoarie postumă 290
Un ideolog anonim 294
Trădare față de Rusia 298
„Războiu nenorocit și zadarnic" 299
„Profeți de nenorocire" 301

II

DINTR'O ZI INTR'ALTA

Maximaliștii și Kerenski 313
Dezagregarea economică în Rusia 314
Noul moment în Revoluția rusă 318
Haosul 322
Perspective de pace? 325
Petrograd și Isonzo 328
Petrograd-Iași 331
Propunerea de pace 334
Rusia pacifistă 336
Regimul din Iași și pacea 339
Armistițiu? 342
Dar România? 345
In fața cugetului 347
Ironiile Istoriei 350
Mesagiul aerian de pace 353
Cumpăna 355
Un an 357
Politica de suburbie 360

www.dacoromanica.ro

Pag.

In ceasul al doisprezecelea 362
Exces de abilitate 365
Ultimul prilej 367
Tratativele de pace și situația României 369
Democrațiile apusene și România 372
Înțelegerea și România, după defecțiunea rusă . . . 375
In nădejdea Ucrainei 378
In cetatea Petru și Paul 381
Ce face guvernul din Iași? 384
Regatul Român sub protecțiunea republicei ucrainene 387
Nimeni nu e prooroc 390
Peste Prut 394
Hotărîrea din Brest-Litovsk 397
Schimbare de front? 400
Rada din Kiev și guvernul din Iași 403
Nicolae Iorga și Nicolae Romanov 407
„După cererea comandamentului rus“ 410
Ceasul 413
„Combinațiuni ministeriale“ 416
Pacea Puterilor Centrale 419
Clipele sunt numărate 422
Noul guvern din Iași 425
Noui perspective pentru România 429
Ultima posibilitate? 432
In ajunul tratativelor de pace 435
Românul nu piere 437
Reminiscențe istorice 439
Problema Dunării 442
Contele Hertling și ordinea mondială 445
Un panslavist basarabean 447
Destinul s'a împlinit 450
Guvernul Marghiloman 453
Programul noului guvern 456

www.dacoromanica.ro

ATELIERELE „POPORUL". BULEVARDUL ELISABETA 27 și STR. SĂRINDAR 17

www.dacoromanica.ro